

«Τοπίο ἀπ' τὴν Πεντέλη» (ἐλευογραφία)

ΣΟΚΡΑΤΗΣ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Θ' • ΙΟΥΛΙΟΣ—ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1960 • ΤΕΥΧΟΣ 99^οα—100^{ον}

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

1

Κων)νος Ἀσώπιος ἐκ Τεργέστης τῇ 4 Μαΐου 1818 πρὸς Χρ. Φιλητᾶν εἰς Πα-
ρισίους (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, Ἀρχεῖον Ἀσωπίου ἀριθ. 1802)

Ἐπαναλαμβάνομε τὴν συνέχισιν τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀνωτέρω ἐργασίας τοῦ κ.
Κων. Ἀθ. Διαμάντη, τὴν ὁποίαν εἶχομεν ἀρχίσει εἰς τὸν Τόμον τοῦ 1959 (σελ. 383). Ἡ
μεσολαβήσασα μακρὰ διακοπὴ ὠφείλετο εἰς τεχνικὴν ἀδυναμίαν (ἀνεπάρκεια τυπογραφι-
κῶν στοιχείων τῶν 8 στιγμῶν) τῶν τυπογραφείων τῆς «Η.Ε.» ἡ ὁποία εὐτυχῶς τώρα ὑπε-
ρεπηδήθη. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, θεωροῦμεν χρέος μας νὰ ζητήσωμεν τὴν συγγνώμην καὶ
τοῦ συγγραφέως συνεργάτου μας καὶ τῶν ἀναγνωστῶν καὶ νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι αἱ προηγη-
θεῖσαι μέχρις ἐδῶ δημοσιεύσεις τῆς ἐργασίας ταύτης ἐγένοντο εἰς τὸν Η' Τόμον (1959)
καὶ εἰς τὰς σελίδας 290 καὶ 383.

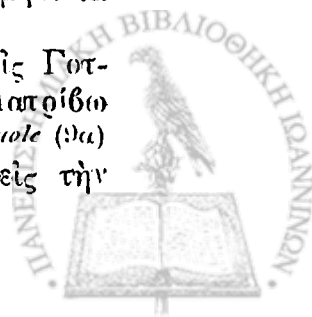
«Η. Ε.»

Φιλητᾶ φίλτατε

Ἀπὸ Τεργέστης(1) 4 Μαΐου 1818

Ὁ εὐγενέστατος κόμης Γυ'ιρόρτιος(2), τὸν ὁποῖον ἴσως γνωρίζεις ὡς Φρι-
δερίκον Νόρθ, παρώσας πρὸ ἡμερῶν ἐντεῖθεν ἐξήτει Γραικούς(3) συνεργάτας εἰς
τὸ ἐν Ἑπτανήσῳ(4) συστατησόμενον Ἑλληνικὸν Πανδιδασκητήριον(5). Ἐπροβλή-
θη τὸ προᾶγμα καὶ εἰς ἐμέ· ἀλλὰ ἀποβλέπων καὶ εἰς τὴν εἴνοιαν τῶν ἐνταῦθα ὁμογε-
νῶν(6), τὴν ὁποία ἔδειξαν ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀξίαν καὶ εἰς τὴν (ἐν) Εὐρώπῃ(7) δια-
τριβὴν μου, καὶ εἰς τὰ ἱκανὰ κέρδη, ἀπέβα'α τὸ προᾶγμα καὶ δις καὶ τοῖς. Ἐγχεί-
μενος ὅμως ὁ Λόρδος, λαθὼν καὶ ἄλλους πρὸς βοήθειάν του, σκεφθέντα καὶ ἐμὲ
τὸ προᾶγμα βαθύτερον, ἐκόντα καὶ ἀέκοντα μὲ κατέπεισε τελευταῖον. Ἡ συμφορὰ
μας εἶναι αὕτη.

Τὸν Αὐγουστον, ἥ ὅσον εἶναι δυνατὸν ταχύτερον, ἐγὼ νὰ εὐρεθῶ εἰς Γοτ-
τίνγην(8) τῆς Γερμανίας ἐν τῷ Ἀννοβεργικῷ βασιλείῳ(9). Ἐκεῖ νὰ διατρίβω
δύο ἐνιαυτούς, σπουδάζων τὴν μέθοδον περὶ τοῦ κυβερνᾶν *i maestri delle scuole* (9α)
ἐνθα εἶναι φροντιστήριον(10) ἐπ' αὐτῷ τούτῳ· μετὰ ταῦτα νὰ μεταβῶ εἰς τὴν

Ἐπτάνησον ἵνα ἐπιτηδεύσω τὸ ἔργον μου. Ἡ δαπάνη τῆς ἀρίξεως εἶναι λίτραι στερολίγγαι(11) πεντήκοντα, καὶ ὅλαι τόσαι τῆς ἐπιστροφῆς. Εἰς τὴν ἐκεῖ διατριβὴν μου θέλω ἔχει ἑτησίως λίτρας στερολίγγας ἑκατόν· εἰς δὲ τὴν Ἐπτάνησον ἑκατὸν πεντήκοντα διωρισμένας ἐκτός τῶν δόσας εἶναι κατὰ νόμον ὑπόχρεοι νὰ πληρώνωσιν ἑτησίως τῶν μαθητῶν ἑκαστοί. Ὅλα ταῦτα ὑποχρεοῦνται νὰ τὰ πληρώσῃ τὸ Ἀγγλικὸν κράτος· ἐὰν δέ, δι' ὁποιονδήποτε λόγον ἐγὼ δὲν τεθῶ εἰς τὴν ἐπιτηδεύειν τοῦ ἔργου μου, ἢ νὰ μὲ προμηθεύῃ τὸ κράτος ἐν ὅλῳ ἐξίσου ἐπιμεροδές, ἢ νὰ μὲ δίδῃ τὴν αὐτὴν μὲ τὴν ἐν Γοττίγγῃ πληρωμὴν εἰς διάστημα τριῶν ἐτῶν μετὰ τὴν ἐκ τῆς αὐτῆς Γοττίγγης ἐκλήσιν μου. Ἐὰν δὲ τὸ Ἀγγλικὸν κράτος δὲν στερῇ τὰς τοιαύτας ἡμῶν συμφωνίας, ὑποχρεοῦται ὁ αὐτὸς λόρδος ἐξ ἰδίων του νὰ μὲ περάσῃ τὴν αὐτὴν δαπάνην ἐν τῇ Γοττίγγῃ ἐπὶ ταῖς ἄνω συνθήκαις διὰ τὰ δύο ἔτη.

Ἡ φιλομάθεια λοιπὸν, ἡ ὁποία μᾶς ἔκαμε νὰ διατυλεύσωμεν οἱ δύο τὸν Ἰόνιον(12), χωρὶς νὰ λεπτολογῶμεν, ὥς γράφεις, παρὰ πολὺ τὰ πράγματα· ἡ φιλομάθεια ἡ ὁποία ἐπαρκελῆκε καὶ σὲ νὰ προσθέτῃ καὶ ἐν Παρισίοις(13) ὅλλας ἡμέρας κατωσπιδείας ἐπὶ σκοπῶ νὰ μάθῃς περισσότερα, καὶ νὰ κατωσπιδῇς ἐπιμελέστερος εἰς τὴν πατρίδα, καὶ αὕτη αὕτη ἡ φημισμένη, ἡ ὁποία εἰς ἡμᾶς ἦτον καθ' αὐτὸ χρεῖα μαθήσεως, δικαιοτέρον μὲ κατέπεισε νὰ δεχθῶ τὴν συμφωνίαν. Ἰδοὺ λοιπὸν διὰ τὰς καλὰς ἐλπίδας εἰς τί φέρομαι· ἀναγκάζομαι νὰ ἀφήσω τὴν καλὴν Τεργέστην, τοὺς καλὸνς ὁμογενεῖς, τὴν αὐτῶν μεγάλην ἀγάτην *Cudi gli interessi, di cuore ad altra sorte* μὲ κίνδυνον νὰ ἀναδείξω λαμπρότερον τὴν γύμνωσίν μου, νὰ χάσω τὸ βέβαιον διὰ τὸ ἀδέσποτον, καὶ νὰ ἴδω εἰ τὸν ἄερα ὅλα μας τὰ προμελετώμενα σχέδια.

Ἀλλὰ μὲ δια ταῦτα, σί, ἐὰν θέλῃς, ὅχι μόνον τῶν συμιατῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν τοιοῦτων δεινῶν δύνανται νὰ γένης θεραπευτὴς, καὶ ἄκουσον. Ἐγὼ πεπονήως καὶ εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν πρὸς ὅλην ἁπλῶς τὴν πατρίδα μεγάλην ἀγάτην σου, ἐτόλμησα, τί θέλεις; ἐτόλμησα, καὶ τί ἐτόλμησα; ἐτόλμησα νὰ ἐλπίσω διόρθωσιν διὰ σοῦ ὅλων αὐτῶν. Ἐρωτώμενος, φίλε, ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν περὶ διαδόχου μου, τοῦτο μὲν ὅτι δὲν ἐδυνάμην νὰ τοῖς κάμω μεγαλύτερον καλόν, τοῦτο δὲ ἵνα ἔχω τὴν συνείδησίν μου εὐφραδῆσαν ὅτι δὲν γίνεται καμμία ζημία εἰς τὴν ἐνταῦθα σχολὴν μετὰ τὴν ἐμὴν ἀναχώρησιν, ἐτόλμησα νὰ τοὺς ὑποσχεθῶ, καὶ τοὺς ὑποσχεθὴν περὶ σοῦ φιλτατέ, ὅτι εἶσαι ὁ μόνος δυνάμενος νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃς καὶ διὰ τῆς προκατῆς σου καὶ διὰ τῆς χρησιμοφειας σου ὅλοι λοιπὸν μικροὶ καὶ μεγάλοι σὲ περιμένουσι μὲ ἀγκάλια ἀνοιχτάς. Ἐδῶ εὐρίσκεις τὸν Ρώταν(14), τὸν ὁποῖον θέλεις ἔχει ὡς ὅλον Ἀσώπον(15), ὡς ἀδελφόν, Φίλων, γυναικίμους, βιβλία, ἡσυχίαν καὶ εἴτι θέλεις. Ἐδῶ εὐρίσκεις τὸν σφόδρον Ρώταν, τὸν ὁποῖον θέλεις ἔχει ὡς ἀδελφόν, ὡς ὅλον Ἀσώπον. Διὰ τῆς γνώμης αὐτοῦ Ἑτραῖα ἀπερ Ἑτραῖα καὶ πράξω εἰ τι πράξω.

Καὶ πῶς λοιπὸν, λέγεις, θέλεις τάχατε νὰ μὲ σιγώσῃς ἀπὸ τὸ ἐνταῦτον ἔργον τοῦ ἱατροῦ(16) ἵνα μὲ ρίψῃς εἰς τὸν ἔργον τοῦ διδασκάλου(17); Ὅχι, φίλε, ἀλλ' ἄκουσον. Σὺ ἔρχεται ἐδῶ ὅχι νὰ μείνῃς παιντοτινός, ἀλλὰ μόνον ἕνα ἢ δύο ἔτη αὐτοῖς, χαριζόμενος εἰς ἡμᾶς, καὶ ὅπως καὶ διὰ τοῦ Α.Ε. (18) τὸ χρηρίττειν. Τότε διαβαίνοντες καὶ ἀπὸ Γοττίγγης, ἢ ἔρχεσθαι μαζί μου εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ γίνεσθαι μέλος τοῦ παιδιδασκηρίου, ἢ βλέπομεν πῶς ἔρχονται τὰ πράγματα. Τὴν Τεργέστην δὲν συμφέρει κατ' οὐδένα λόγον νὰ τὴν χάσωμεν ἀπὸ τὰς χεῖρας. Ἐὰν εἶσαι σί, εἰμαι καὶ ἐγώ, ἐὰν ὅμως μᾶς βάλωσι κανένα Γκαίμιν, ἢ κανένα ἄγιον καὶ ἱεροσφορλιγώτατον Οἰκονόμον, *addio Trieste per sempre*, καὶ εἰς μάτην καὶ τὰ σχέδιά μας.

Ἰδοὺ λοιπὸν οἱ λόγοι ἐκ τῶν ὁποίων κατελείσθην νὰ ὑποσχεθῶ περὶ σοῦ.

καὶ νὰ ἐγγυηθῶ καὶ ἰδοὺ τώρα φιλικῶς καὶ ἀδελφικῶς καὶ ὅπως θέλεις σὲ προκαλῶ καὶ σὲ παρακαλῶ, καὶ δι' ἀγάπην μου καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ γένους καὶ διὰ τὸ καλὸν καὶ συμφέρον ἡμῶν νὰ δεχθῇς τὸ πρᾶγμα, χωρὶς προφάσεις προκοπῆς καὶ ἀγυμνασίας καὶ τῶν τοιούτων σχολαστικῶν. Ἐγὼ σὲ ἀφήνω, ἐὰν θέλῃς καὶ βιβλία μου, καὶ πεννικὰ μου καὶ εἴ τι ἄλλο χρειάζεσαι. Πιθανὸν νὰ συγκωτοικήσῃς, ἐὰν εὐχαριστηθῇτε καὶ οἱ δύο, μετὰ τοῦ κυρίου Σεμιτέλλου(19). Λοιπὸν εὐθὺς ὅτε λάβῃς τὸ γράμμα μου, ἀποκρίσου πρῶτον πρὸς ἐμέ, καὶ πρὸς τοὺς ἐντίμους Ἐπιτρόπους(20) τῶν ἐνταῦθα Γραικῶν, γράφων τὰ συνήθως συνήθη, ὅτι διὰ τὴν φιλογένειαν, διὰ τὸ πρὸς σᾶς σέβας μου διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἀσώπιον ἀγάπην μου, δέχομαι τὴν πρόσκλησιν, καὶ θέλω προσπαθῆσαι νὰ δειχθῶ ἄξιος τῆς ἀγάπης σας, καὶ νὰ μὴ σᾶς δώσω αἰτίαν νὰ μετανοήσετε διὰ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐδείξατε πρὸς τὸν φίλον μου, πιστεύοντές του περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου, τοῦ ἀμαρτωλοῦ, τοῦ ἐρρυπαμείου, τοῦ ἀκαθάρτου, τοῦ ἀπλύτου, κ.τ.λ. ὅσα ἔλεγμεν εἰς τὴν μετάληψιν προτοῦ μεταλάβωμεν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Καὶ ὅσα ἡξεύρετε σεῖς οἱ τριανοὶ κογιώτατοι, οἱ γινώσκοντες τὰ βαθέα γράμματα.

Ἐγὼ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου ἀναχωρῶ. Ὅθεν, ἐὰν δύνασαι, προσπάθει νὰ μὲ εὕρῃς ἐδῶ. Ἐὰν ὅμως σὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔλθῃς πρὸ τοῦ φθινοπώρου, γράψε το, καὶ τότε ἐγὼ σὲ ἀφήνω τὰ ἀναγκαῖα γράμματα. Ἐπεθυμοῦσα ὁμῶς νὰ μ' εὕρῃς ἐδῶ, ἵνα σὲ συστήσω προσωπικῶς εἰς τὰς πρώτας οἰκίας, ἵνα κερδίξῃς καὶ τριακόσια ἢ τετρακόσια τάλληρα(21), ἐκτὸς τῶν ἑξακασίων ταλλήρων, τὰ ὁποῖα θέλεις λαμβάνει ἐκ τῆς σχολῆς.

Ἐὰν, ἢ διότι ἔχεις τυχὴν λαμπρίαν (τὴν ὁποίαν ὁμῶς δὲν θέλω νὰ σὲ στερήσω) ἢ δι' ἄλλον σχολαστικὸν λόγον ἵνα ὑπάγῃς εἰς τὴν Μακεδονίαν(22), ζητῶν τοῦ Νικολῆ(;) τὴν προστασίαν, ἐτοιμάζεσαι ἢ μὲ ποτίσις μὲ τὸ φαρμακερὸν ποτήριον τοῦ ὅτι δὲν ἔρχεσαι, σὲ παρακαλῶ νὰ τὸ ἀφήσῃς ἀμειγές, χωρὶς νὰ τὸ διασκευάσῃς μὲ πολλοὺς λόγους σοφιστικούς, διότι, διότι, διότι κτλ. διὰ νὰ μὴ μὲ τὸ κάμῃς πικρότερον.

Ἐνθυμοῦ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ χάσωμεν τὴν Τεργέστην ἕως οὗ εὕρωμεν καλλιώτερα. Ἐνθυμοῦ, ὅτι εἶναι ὁ μόνος τρόπος, ἵνα μετὰ μικρὸν χωρισμὸν συζήσωμεν ἀείποτε. Ἐὰν δὲν εὐχαριστήσῃς νὰ συζήσωμεν, εἰς ὥραν καλὴν, σὲ προσμένουνσι τὰ Ἰωάννινα(23), αἱ Σέρραι(24), ἡ Θεσσαλονίκη(25), ἐκεῖ, ὅταν εὐκαιρῶσιν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ταφὴν τῶν πανουκλισμένων, θέλουν ἔρχεσθαι νὰ σὲ ἐρωτῶσι περὶ Παρισίων καὶ Νεαπόλεως(26).

Ἔπαγε. Ὅπου καὶ ἂν εἶσαι θέλω σὲ ἀγαπᾶ ἀδελφικῶς. Ἀλλὰ θέλω σὲ ἐνθυμίζει ἀείποτε ὅτι ἐξ αἰτίας σου ἐματαιώθησαν τὰ σχέδιά μας. Ἐὰν ἡξευρα ὅτι αἱ μεγαλοπόλεις ἔχουσιν αὐτὴν τὴν καλὴν συνήθειαν νὰ κατασταίνωσι τοὺς φίλους ἀδιαφόρους, ἤθελα μακαρίσει ἐμαυτὸν περισσότερον ὅτι ἡ Γοττίγγη, ἐνθα ὑπάγω, δὲν θέλει μὲ κάμει τοιοῦτον.

Ἵγίαινε, εὐτύχει, καὶ ἀποκρίσου. Εὐθὺς, εὐθὺς, ταχέως, τάχιστα καὶ ἐγρηγορώτατα.

Ἀσώπιος

Ἐνθυμοῦ νὰ ἐξετάσῃς περὶ τοῦ Ἀπλαντο 5 καὶ νὰ ἐρωτήσῃς τὸν Κ. Δημήτριον Νίτσον(27), ἐὰν περὶ ἐντεῖθεν, ὥς σὲ ἔγραφα εἰς δύο πρῶτά μου γράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα προσμένω ἀκόμη ἀποκρισιν.

(Συνεχίζεται)

1. Τεργέστη. — Σπουδαῖος λιμὴν εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τοῦ μυχοῦ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Ἡκμαζεν ἐπὶ Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν, ἀπὸ τοῦ 1202—1383 κατεῖχτο ὑπὸ τῶν Βενετῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1383—1717 ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ἐκτοτε ἡ Τεργέστη

καὶ τὸ Φιοῦμε ἐκζητήθησαν ἐλεύθεροι λιμένες, ὅπερ διηκόλυνε τὴν ἐκεῖ συγκέντρωσιν πολλῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν παλαιότερων κοινοτήτων τῆς Πόλεως, τοῦ Περεντίου, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Βενετίας, ἐπίσης ἐκ τῶν Ἰονίων Νήσων, τῆς Κρήτης καὶ ἀλλαχόθεν. Πρῶτοι ἰδρυταὶ τῆς κοινότητος εἶναι οἱ ἐκ Ζακύνθου ἀδελφοὶ Μοϊνάτη (1734) καὶ ὁ ἐξ Ἀστρους τῆς Κυνοῦρας Δημήτριος Κορτσιώτης. Τῷ 1748 ἦλθεν ἐκ Νεαπόλεως ὁ ἐκ Λευκάδος Θεόδ. Πετράτος, ὅστις συνέστησε τὸ πρῶτον καφενεῖον. Τῷ 1751 ἰδρύθη ὁ ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία ἐχορήγησεν εἰς τὴν κοινότητα προνόμια. Τῷ 1768 ἦσαν ἐκεῖ 61 Ἕλληνες ἔμποροι. Ἐκ Κερκύρας ἦλθεν ὁ ἰατρός Ἰω. Βορδώνης. Διωχθέντες ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ὑπὸ τῶν σλαυοφώνων οἱ Ἕλληνες τῆς Τεργέστης ἔκτισαν τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐγκαινισθέντα τῷ 1787. Τῷ 1798 συνελήφθη ἐν Τεργέστη ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἐλευθερίας Ρήγας Φεραίος.

Πρῶτοι διδάσκαλοι τῆς Κοινότητος ἦσαν οἱ ἐφημέριοι καὶ ἰδιῶται, ὡς ὁ Ἀθηναῖος Ἰω. Μαρμαρόπουλος. Ἵνα ἰδρυθῇ σχολεῖον προσέφεραν δωρεὰς ὁ Ναυπλιεὺς Παράσχος Κατράρος, ὁ Μυτιληναῖος Ἀπόστολος Ζωγράφος, ὁ ἐκ Καλαμῶν Θεόδ. Κουντούρης, ἡ ἐκ Κερκύρας Ἀνθούλα χήρα Χατζῆ Μιχαὴλ Ἀρώνη, ὁ ἐκ Κρήτης Μάρκος Κασουρμπάκης, ἡ Ἀναστασία Εὐστρατίου Πετροκοκκίνου, ὁ Λιβέριος Γεωργίου Πελοποννήσιος, ὁ Κύπριος Βαρθολομαῖος Βαρτέλας. Ὡς διδάσκαλος τοῦ σχολείου προσελήφθη ὁ Εὐθύμιος Φίλανδρος Πελοποννήσιος, τὰ δὲ ἐγκαίνια ἐγέναν τῷ 1802. Τῷ 1803 προσελήφθη διδάσκαλος ὁ Ζακύνθιος Εὐστάθιος Καρούσος, ἔπειτα ὁ Δημήτριος Ἀρχοντάκης, τῷ 1808 ὁ Κύπριος Νικόλαος Θησεὺς, ἀκλουθῶς κενουμένης τῆς θέσεως προσελήφθησαν κατὰ σειρὰν ὁ Σμυρναῖος Βαλάσης Ἀχυράς, ὁ Ἀθηναῖος Σωτήριος Εὐθυμίου, ὁ Σπυρίδων Πρεβέτος καὶ ὁ Γεώργιος Κουτουφάς. Μετὰ τὸ 1809 ἐπὶ Γαλλικῆς Κατοχῆς ἐνεκρίθη ὁ κανονισμὸς καθ' ὃν θὰ διδάσκωνται ἡ Ἀριθμητικὴ, ἡ Ἱστογραφία, ἡ Κατήχησις, ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα.

Ἀπὸ τοῦ 1783 ἡ κοινότης διωκεῖτο ὑπὸ τῶν κυβερνητῶν, τῶν συγκαθέδρων καὶ τῶν συνδίκων. Ὡς διδάσκαλος τῆς Γερμανικῆς προσελήφθη ὁ Ἰωσήφ Χάνδελμαν, ἐπόπτης δὲ τῆς σχολῆς διωρίσθη ὁ Προκόπιος Κορτσιώτης ἀνεψιὸς τοῦ Δημητρίου. Αὐξηθέντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν διωρίσθη ἀρχιδιδάσκαλος ὁ ἐκ Γραμμένου τῶν Ἰωαννίνων Κων. Ἀσώπιος μὲ ἀναπληρωτὴν τὸν Λουκᾶν Παυλίδην, διωρίσθη δὲ καὶ ἐπιθεωρητὴς τῆς σχολῆς ὁ δικηγόρος Βικέντιος Βίσσεντουρν.

Τῷ 1818 προσεκληθῆ ἐκ Παρισίων ὁ Χρ. Φιλητάς κατόπιν συστάσεως τοῦ Ἀσώπιου. Μετ' αὐτὸν ἐκλήθη ὁ ἐφημέριος τῆς ἐν Βιέννῃ κοινότητος ἀρχιμανδρίτης Μισαὴλ Ἀποστολίδης καὶ ὁ ἄνδρ. Δαλέζος. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἡ Τεργέστη παρέσχε βοήθειαν εἰς τοὺς καταφυγόντας ἐκεῖ ἀγιάχους καὶ διεπεραίωσεν εἰς Ἑλλάδα τὰ ὑπολείμματα τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Μολδοβλαχίας. Ἡ κοινότης εἶχεν ἀξιόλογον δράσιν καθ' ὅλον τὸ μετρητὸν διάστημα.

Περὶ Τεργέστης καὶ τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὑπάρχει ἄφθονος βιβλιογραφία, τὴν ὁποῖαν δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ μετὰ τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν εἰς: Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1936 σελ. 489—500.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἑλλάς—Ἀπόδημος Ἑλληνισμός, εἰς ΜΕΕ τ. 10 (1933) σελ. 739—740 καὶ τ. 22 σελ. 881—882 (ἐνθα ἐκτενὴς βιβλιογραφία). Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία τοῦ ἐπικρισμοῦ τῆς Ὑδρας, Ἀθήναι 1935 σελ. 80 (ἐνθα ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος τῆς Τεργέστης πρὸς τοὺς Ὑδραίους περὶ τῶν δαπανῶν ὑπὲρ τῶν εἰς Τεργέστην καταφυγόντων Ὑδραίων).—Νικολ. Β. Τωμαδάκης, Ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, Ἀθήναι 1953 σελ. 34—35 (μετὰ βιβλιογραφίας).—Πλήθος πληροφοριῶν περὶ τῆς κοινότητος τῆς Τεργέστης, τῶν σχολείων καὶ διδασκάλων αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλης δραστηριότητός της εὐρίσκει τις εἰς τοὺς τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» τῶν ἐτῶν 1811—1821.

2. Γουλφόρτιος.—Ὁ Φρειδερίκος Νόρθ, κόμης *Gulford* ἐγεννήθη

εἰς τὸ Λονδίνον τῇ 7 Φεβρουαρίου 1766 Ε.Π. καὶ ἀπέθανεν ἐπίσης ἐκεῖ τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1827 Ε. Π.

Βλ. Περιοδ. «Ἑλληνικὴ Δημιουργία», ἔτος Β' τεύχος 31 τῆς 15 Μαΐου 1949 ('Αφιέρωμα εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν).— Κων)νου Ἀθ. Διαμάντη, Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία τοῦ Κόμιτος Γκίλφορντ (κατὰ χειρόγραφον τῆς Συλλογῆς Γιάννη Βλαχογιάννη), Ἀθήναι 1940.— Γερ. σ. Ι. Σαλθάκου — Βάσως Γ. Σαλθάκου, Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία. Ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς Κόμις Γκίλφορντ. Οἱ καθηγηταὶ καὶ σπουδασταὶ αὐτῆς. Ἀθήναι 1940.— Τὸ ὄνομα *Guilford* ἐξελληνίζεται μὲ πολλὰς παραλλαγὰς: Γκίλφορντ, Γυῖλφορντ, Γκυῖλφορντ, Γκύλφορντ, Γύλφορντ, καὶ μὲ κατάληξιν —ος: Γυῖλφόρδος κλπ. Ἐπίσης Γυλφόρτιος κλπ.

3. Γραικός.— Οἱ Γραικοὶ ἦσαν ἀρχαιότατος Ἑλληνικὸς λαὸς κατοικῶν ἐν Ἠπείρῳ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας αὐτοὺς πρώτους ἐγνώρισαν πρὸς Ἀνατολάς, ὠνόμασαν καὶ ὅλους τοὺς Ἑλληνας *Graecos* (=Γραικοὺς) καὶ τὴν Ἑλλάδα *Graeciam*. Καθ' ὅμοιον τρόπον οἱ Πέρσαι καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ Τούρκοι γνωρίσαντες ἐκ τῶν Ἑλλήνων πρῶτον τοὺς γείτονάς των Ἴωνας, ὠνόμασαν ἐξ αὐτῶν καὶ ὅλους τοὺς Ἑλληνας *Γιουνάν*. Ὁμοίως οἱ Φράγκοι γνωρίσαντες ἐκ τῶν Γερμανικῶν λαῶν πρῶτον τοὺς Ἀλαμαννοὺς ἢ Ἀλεμαννοὺς, ὠνόμασαν ἐξ αὐτῶν καὶ ὅλους τοὺς Γερμανοὺς *Allemands* καὶ τὴν Γερμανίαν *Allemagne*. Διὰ τῆς Λατινικῆς καὶ τῶν Νεολατινικῶν γλωσσῶν τὸ ὄνομα Γραικός καὶ Γραικία (=Ἑλλάς) ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἰδίᾳ τοὺς ὑποδούλους τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοὺς τῶν παροικιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα Ρωμαῖος, Ρωμῖός, Ρωμανία (=Ἑλλάς), Ρωμιοσύνη. Περιφημος εἶναι ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀθαν. Διάκου πρὸς τοὺς τυράννους τοὺς προτείνοντας εἰς αὐτὸν ὅπως ἀλλαξοπιστήσῃ καὶ ἀρνηθῇ τὸν ἐθνισμὸν του, ἵνα τοῦ χαρίσῃ τὴν ζωὴν: «Ἐγὼ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θέλ' ἀπεθάνω» (βλ. *Claude Fauriel*, Δημοτικὰ τραγούδια τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Εἰσαγωγή Νίκου Α. Βέη. Μεταφραστὴς Ἀπ. Δ. Χατζηγεωργίου. Ἀθήνα 1956 σελ. 213). Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ἑλληνες ἢ Ρωμιοί; Λαογραφικὰ Σύμμεκτα, τ. Α' σελ. 122—133.

Τὸ «Γραικός» ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς Μετεωρολογικά (Α, 14).

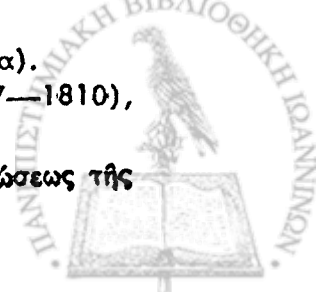
4. ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ.— Οὕτως ὀνομάζονται αἱ ἑπτὰ μεγαλύτεραι Ἰόνιοι Νῆσοι: Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάς, Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Ζάκυνθος καὶ Κύθηρα. Εἰς τὴν ἐνότητα αὐτὴν ἀνήκουν καὶ μικραὶ τινες νῆσοι, ὡς οἱ Ὀθωμανοί, Ἐρικοῦσαι, Ἐχινάδες, Στροφάδες, Ἀντικύθηρα, Σάσων κλπ. Πολιτικὴν ἐνότητα ἀπετέλεσαν αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι τὸ πρῶτον ἐπὶ Ἑνετοκρατίας (1386—1797). Ἀκολούθως κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Δημοκρατικῶν Γάλλων (Πρώτη Γαλλοκρατία 1797—1799), ἔπειτα ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ Τούρκων (Ἐπτάνησος Πολιτεία 1799—1807), ἔπειτα ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατορικῶν Γάλλων (Δευτέρα Γαλλοκρατία 1807—1814) καὶ τέλος ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν (Ἀγγλικὴ Προστασία 1815—1864). Μὲ τὴν ἀνοδὸν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἐπτάνησος παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα (21 Μαΐου 1864).

Ἡ Ἐπτάνησος ἀνέδειξεν ἀρκετοὺς δοκίμους ἱστορικοὺς γράψαντας πολλὰ περὶ αὐτῆς, βιβλιογραφίαν τῶν ὁποίων βλ. εἰς Σπυρ. Π. Λάμπρου, Ἡ ἱστορικὴ σχολὴ τῆς Ἐπτανήσου. Νέες Ἑλληνομνήμων τ. 12 (1915) σελ. 319—347.— Βλ. προσέτι: Α. Μ. Ἰδρωμένου, Πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἐπτανήσου (1815—1864). Ἔκδ. Β', Κέρκυρα 1935 (ἐνθα ἐκτενὴς βιβλιογραφία).— Α. Μ. Ἀνδρεάδου, Ἡ Ἐπτανησιακὴ Δημοσία Οἰκονομία κατὰ τὴν περίοδον 1797—1814. Ἐπιμελεῖα Βαλερίου Μέξα. Κέρκυρα 1936.

Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ, τόμος 1 (1951) καὶ ἐξῆς (ἐνθα καὶ βιβλιογραφία).

Κ. Μαχαίρᾱ, Πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Λευκάδος (1797—1810), τόμοι Α'—Β'. Ἐν Ἀθήναις 1954.

Ἀριστομ. Σ. Μηλιαρέση, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑνώσεως τῆς

Ἐπτανήσου (1864). Βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Περ. Ἑλληνικά, τ. Ε' (1932) σελ. 307—322.

5. ΠΑΝΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΝ.— Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας αἱ σχολαὶ ἀνωτέρας μορφώσεως ἔφερον διάφορα ὀνόματα, ὡς: Ἀκαδημία, Λύκειον, Μουσεῖον, Ἑλληνομουσεῖον, Παιδαγωγεῖον, Φροντιστήριον, Ὁμακόϊον, Γυμνάσιον, Σχολεῖον, Σχολή (Μεγάλη τοῦ Γένους, Πατμιάς, Ἀθωνιάς, Παλαμιάς, Μαρούτσειος, Καπλάνειος, Μπαλαναία, Εὐαγγελική, τῶν Κυδωνιῶν, τῶν Μηλεῶν, τοῦ Φιλοσόφου κ.ἄ) κλπ.

Βλ. Τρύφ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1936 σελ. ΛΧΧΙ. — Κων. Ἀθ. Διαμάντη, Σίμος Ἀγγ. Σίμος. Περιοδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τόμ. Β' (1953) σελ. 917.— Β. Α. Μυστακίδου, Σχολεῖα μετὰ τὴν ἄλωσιν κατὰ κώδικας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. ΕΕΒΣ, τόμ. 15' (1937) σελ. 143—154.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνώτατα Παιδευτήρια κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἡ παρὰ τὰ Πατριαρχεῖα Μ. τοῦ Γένους Σχολή μετὰ τὴν ἄλωσιν. Τυβίγγη 1921.

6. ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ.— Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὠνομάζετο Γένος, ἐξ οὗ καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Οἱ δὲ Ἕλληνες οἱ κατοικοῦντες εἰς ξένας χώρας ὡς παρόικοι ἢ ἀποικοὶ ἐλέγοντο τότε καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ὀνομάζωνται καὶ σήμερον ὁμογενεῖς. Τὸ σύνολον τῶν ὁμογενῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ λέγεται σήμερον περιληπτικῶς ἡ ὁμογένεια. Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπάρχει καὶ Ὑπηρεσία Ὁμογενῶν. Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διασποράς ὑπάρχει πλουσία βιβλιογραφία. Βλ. τὸ σχετικὸν κεφάλαιον εἰς τὸ ἄρθρον ΕΛΛΑΣ τῆς ΜΕΕ, τόμ. 10 σελ. 729—770.— Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς βλ. Μαν. Α. Τριανταφυλλίδη, Τὰ Ἑλληνικά τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς. Περιοδ. «Ἑλληνικά», τόμ. 1Β' (1953) σελ. 301—331.— Βιβλιογραφίαν κατὰ χώρας παρέχει καὶ ὁ κ. Ν. Β. Τωμαδάκης εἰς τὴν μελέτην του «Ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ Ἐξωτερικοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, Ἀθήναι 1953».— Περὶ τῆς λέξεως Γένος βλ. Νικ. Β. Τωμαδάκη, Ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὸ 1400, Ἀθήναι 1947 σελ. 73—77.— Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἡ φωτισμένη Εὐρώπη, περιοδ. «Νέα Ἑστία» τόμ. 51 (1952) σελ. 227.— Λ. Ι. Βρανούση, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, περιοδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τόμ. Α' (1952) σελ. 332.

Οἱ Ἕλληνες οἱ βοηθοῦντες τὸ Ἔθνος διὰ δωρεῶν, ἐκδόσεως βιβλίων, ιδρύσεως σχολείων κλπ. κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐλέγοντο φιλογενεῖς.

7. ΕΥΡΩΠΗ.— Μὲ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου ἡ μὲν Ἀνατολή ἐδυθίσθη εἰς σκότος ἀμαθείας, ἡ δὲ λοιπὴ Εὐρώπη ἀπέλαυε τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ραγδαίας προόδου τῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὴν Ἀναγέννησιν συνέβαλον μεγάλως καὶ οἱ φυγάδες λόγιοι τοῦ Βυζαντίου οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Δύσιν. Εἰς πλείστας πόλεις τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχον περίφημα Πανεπιστήμια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσπούδασαν Ἕλληνες διαφόρους ἐπιστήμονας, ἰδίᾳ τὴν Ἱατρικὴν, Θεολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν. Οὗτοι ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν χώραν τῶν μετελამπάδευεν τὰ φῶτα τῆς γνώσεως καὶ ὠφέλουν παντοιοτρόπως τοὺς ὁμογενεῖς των.

Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας ἀπὸ τῆς πρώτης ρίζης ὡς τὴν ἐποχὴ μας. Δεύτερη ἐκδοσις. Ἀθήναι 195; σελ. 53—72, 93—102, 147—158. Ἀν. Ν. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι. τόμ. Β' ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. κη'—λ' τῶν Προλεγόμενων.— Μιχ. Κ. Στεφανίδου, Τὰ φυσικὰ μαθήματα τῶν σχολῶν τῆς προεπαναστατικῆς Ἑλλάδος. Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδος, ἔτος 1922 σελ. 194—207.

Περὶ τῶν Πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης βλ. Stephen d' Irsay, *Histoire des Universités Françaises et étrangères des origines à nos jours* Tomes I—II, Paris 1933 καὶ 1935 (εἰς τὰς σελ. 303—397 τοῦ II τόμου ἐκτενὴς βιβλιογραφία).

Προδλ. Α. Πολυζωίδου, Γεωγραφικά. τόμ. Β'. Ἀθήναι 1859.

8. ΓΟΤΤΙΓΓΗ (*Göttingen*).— Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ Ἀννοβέρῳ. Ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὡς κωμόπολις τῷ 953, ὡς πόλις δὲ τῷ 1202. Ἀπὸ τοῦ 1278—1463 ὑπῆρξε πρωτεύουσα βρουνσδικικοῦ δουκάτου. Ὡς ἀνσεατικὴ πόλις ἤκμασε κατὰ τὸν 14ον αἰ., κατόπιν δὲ παρήκμασε μέχρι τοῦ 1734, ὁπότε λόγῳ τῆς ιδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου τῆς ἀνῆλθεν εἰς ἀκμὴν. Εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τούτου ἐδίδασκον τῷ 1819 μεταξύ ἄλλων ὁ *Eichhorn* Παλαιὰν Διαθήκην, ὁ *Pott* Καινὴν Διαθήκην, ὁ *Planck* Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ Ἱστορίαν Δογμάτων, ὁ *Ständlin* Δογματικὴν, ὁ *Trefurt* Ὀμιλητικὴν, (βλ. Δημ. Μπαλάνου, Θεόκλητος Φαρμακίδης, ἐν Ἀθήναις 1933 σελ. 12 σημ. 3). Κατὰ τὸ Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1819—1820 ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης εἶχον ἐγγραφῇ 12 Ἕλληνες : εἰς εἰς τὴν Θεολογικὴν ὁ Θ. Φαρμακίδης, 8 εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν οἱ Ἰω. Παπαδόπουλος, Κων. Λιδέριος, Γεώργ. Ψύλλας, Γεώργ. Λεπορίδης, Πέτρος Πιγνατέλλης, Στέφ. Βλαστός, Γεώργ. Ἰωαννίδης, Ἀλέξ. Σεύλιξης, καὶ 3 ἐν τῇ Ἱατρικῇ : Δημ. Ἀποστολίδης, Γ. Μαῦρος καὶ Ἀναστ. Πολυζωίδης. Τότε ἐσπούδαζον ἐκεῖ καὶ οἱ Κων. Ἀσώπιος, Φραγκίσκος Μαῦρος, Θεόδ. Μανούσης, Ἀ. Γλαράκης (βλ. Δ. Σ. Μπαλάνου, Θεόκλ. Φαρμακίδης, ἐν Ἀθήναις 1933 σελ. 12, σημ. 5).

9α. *Imaestri delle scuole*. (=οἱ διδάσκαλοι τῶν σχολείων).— Ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ εἶναι μέθοδος διδασκαλίας, καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος ἀναθέτει εἰς μαθητὰς μᾶλλον προηγμένους τὴν διδασκαλίαν μαθητῶν μικροτέρων καὶ ἀσθενεστέρων, ὡς καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καθ' ἣν ὦραν οὗτος διδάσκει εἰς ἄλλην τάξιν. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἀρχαιοτάτη εἰς τοὺς διαφόρους λαούς. Τέλη τοῦ 18ου αἰ. καὶ ἀρχὰς τοῦ 19ου ἀνεξωγογήθη ὑπὸ τῶν Ἀγγων *Bell* καὶ *Lancaster* καὶ ἐν βραχεὶ χρόνῳ διεδόθη εἰς Γαλλίαν, Ἑλβετίαν, Δανίαν κ.ά.

Ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ὁδησοῦ τὸ πρῶτον εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ Γ. Κλεοβούλου, ὅστις ἐτύπωσε καὶ τοὺς ἀναγκαίους πίνακας. Διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἐφηρμόσθη ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Τὴν 8 Νοεμβρίου 1828, ιδρύθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ πρῶτον ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον. Ἐπειτα ιδρύθησαν πολλὰ εἰς ἄλλας πόλεις. Θιασώτης τῆς μεθόδου ἦτο ὁ Ἰω. Κοκκῶνης. Διτηρήθη ἡ μέθοδος αὕτη εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν μέχρι τοῦ 1880.

Βλ. Λ. Βελέλη, Ὁ Κρποδίστριας ὡς θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, Ἀθήναι 1908 (τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων ἀρ. 91 καὶ 92).

Δημ. Μωραΐτου, Ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς. Ἀθήναι 1927 (ἐνθα καὶ βιβλιογραφία).— Μαρίας Ἀμαριώτου, Ἰω. Π. Κοκκῶνης ὁ πρῶτός μας παιδαγωγός. Ἀθήνα 1937.

Πληθώραν εἰδήσεων καὶ ἄρθρων περὶ τῆς μεθόδου ταύτης καὶ τῶν προσπαθειῶν εἰσαγωγῆς τῆς εἰς Ἑλλάδα εὐρίσκει τις εἰς τοὺς τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος».

9. Ἀννοβερικὸν Βασίλειον.— Τὸ Ἀννόχερον (*Hannover*) εἶναι χώρα τῆς Γερμανίας ὀριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῆς Βιρείου θαλάσσης, πρὸς ΒΔ ὑπὸ τοῦ Χολσταίν, Ἀμβούργου καὶ Μεκλεμβούργου, πρὸς Α ὑπὸ τῶν Βρανδεμβούργου, τῆς Πρωσικῆς Σαξωνίας καὶ τῶν Μπρουνσδικ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Σαξωνίας, τοῦ Ἀνχαλτ καὶ τοῦ Ἑσσε—Νασσάου, πρὸς ΝΔ ὑπὸ τῆς Βεσφαλίας καὶ Λέππης καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Ὀλλανδίας. Μέχρι τοῦ 1866 ἀπετέλει ἴδιον βασίλειον. Σήμερον εἶναι ἡ βορειοδυτικωτάτη ἐπαρχία τῆς Πρωσίας.

Τὸ Ἀννόχερον ἀπὸ τοῦ 1714—1837 παρουσίαζε «προσωπικὴν ἔνωση» μετὰ τῆς Ἀγγλίας διαλυθεῖσαν ὑπὸ τῆς Βικτωρίας.

10. ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΝ.— Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 5 σημείωσιν.

11. Λίτραι στερλίγγαι.— Εἶναι ἀπόδοσις τῶν λέξεων *litra sterling* (=λίραι στερλίνας).

12. Τὸ Ἰόνιον (ἐννοεῖται κόλπον).— Ὀνομάζεται τὸ πέλαγος ὑπὸ τοῦ ὁποῦ βρέχεται Δυτικῶς ἡ Ἑλλάς. Ἐξ αὐτοῦ αἱ ἐκεῖ νῆσοι καλοῦνται Ἰόνιοι. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐπτανήσου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως ὀνομάζονταν πολλάκις εἰς

τὰ ἔγγραφα καὶ ἀπομνημονεύματα Ἰωνες ἀντὶ Ἰόνιοι ἐκ συγχύσεως πρὸς τοὺς Ἰωνας (τὸ τρίτον Ἑλληνικὸν φύλον). Ἰωνες κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς Ἰωνίας τῆς Μ. Ἀσίας, περὶ τὴν Σμύρνην.

13. Παρίσιοι.— Τὸ ὄνομα ἐδόθη ἀπὸ τὴν κελτικὴν φυλὴν *Parisii* ἡ ὁποία κατῴκει τὴν πόλιν. Ἡ πόλις ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ὡς *Lutetia Parisiorum*, ἥτοι Λουθητία τῶν Παρισίων. Πρωτεύουσα τῆς Λουθητίας ἦτο ἡ νησίς Σιτέ (= ἄστν) εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἐντὸς τοῦ Σηκουάνα.

Ἐν Γαλλίᾳ ἀνέκαθεν κατέφευγον Ἕλληνες λόγιοι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκαλλιεργοῦντο τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα (βλ. Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1936 σελ. 528—543). Ἐκεῖ ἐσπούδασε καὶ ἔδρασε λίαν ἐπιφελῶς διὰ τὸ ἔθνος ὁ πολὺς Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἔμενον ἐν Παρισίοις οἱ: Ἀδ. Κοραῆς, Παν. Κεδρικᾶς, Μηνᾶς, Μινωΐδης, Κων. Σταμάτης, Σ. Θεοχαρόπουλος, Κων. Νικολόπουλος, Χ. Σύγκωμος, οἱ Κομνηνοί, Γρηγ. Μάνος, Ν. Πίκκολος, Γεώργ. Τσαλικογλοῦς, ὁ Μιχ. Σχινᾶς, (Τρ. Εὐαγγελίδου ἐ.ἀ. σελ. 537). Μετὰ τὸ 1789 Ἑλληνισταὶ Γάλλοι ἦσαν οἱ: *J. Boissonade* (1774—1858), Βίκτωρ Κουζέν, Λιττρέ, *Eichtal, Egger Barthélemy St. Hilaire, Waddington, Quizot, Fauriel*, Ἀμβρόσιος Φιρμίνος Διδότος, *Chamfalion, Letronne*, Ἀνδρέας *Chénier, Chateaubriand, Villemain* (Τρ. Εὐαγγελίδου ἐ.ἀ. σελ. 538).

Οἱ ἐν Γαλλίᾳ Ἕλληνες, Ἑλληνισταὶ καὶ Φιλλέλληνες ἐδοήθησαν τὰ μέγιστα τὴν παιδείαν τοῦ Γένους καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ. Ἡ οἰκία τοῦ Κοραῆ ἐν Παρισίοις ἦτο ἡ φωτοβόλος ἐστία ὁπόθεν τὸ ἔθνος ἐλάμβανε φῶς, ὁδηγίας καὶ ἐνίσχυσιν.

Περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὀλίγα ἔτη πρότερον βλ. *Emil, Egger, L' Hellénisme en France, Paris* 1869 τόμοι δύο.— Τρ. Εὐαγγελίδου ἐ.ἀ. σελ. 528—43.— Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἑλληνισμός τῆς διασποράς (ἄρθρον ΕΛΛΑΣ τῆς ΜΕΕ, τόμ. 10 (1933) σελ. 736 ἐνθα καὶ βιβλιογραφία).— Διεν. Θερειανοῦ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Τόμοι 1—3, ἐν Τεργέστη 1889—1890.

Ἐν Παρισίοις ἐξεδόθησαν διάφοροι ἐφημερίδες καὶ περιοδικά: ἡ «Ἀθηνᾶ» τῷ 1819, ἡ «Μελίσσα» τοῦ Σπυρίδωνος Κοντῶ (1819—1822), τὸ «Μουσεῖον».

Σταμ. Κ. Καρατζᾶ, Κοραῆς καὶ Νικολόπουλος, Ἀθῆναι 1949.— Τοῦ αὐτοῦ, Σμύρνης τραγωδίαι. Δύο ἀνέκδοτα ποιήματα σχετικὰ μὲ ταραχὰς στὴ Σμύρνη (1788, 1810). Ἀθῆνα 1958.— Δημ. Κ. Μάργαρη, Μιὰ ζωὴ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό (Ἀμβρόσιος Φιρμίνος Διδότος). Ἡμερολ. Μεγάλης Ἑλλάδος 1927, σελ. 447—451.— Νίκου Α. Βέη (*Bees*), Ὁ Κλαῦδιος—Κάρολος Φωριέλ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ τραγούδια: εἰς «*Claude Fauriel*, Δημοτικὰ Τραγούδια τῆς Συγχρόνου Ἑλλάδος. Εἰσαγωγὴ Νίκου Α. Βέη (*Bees*) τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Μεταφραστὴς Ἀπ. Δ. Χατζηεμμανουὴλ Φιλολόγος. Ἀθῆνα 1956» σελ. α'—ιδ'.— Τοῦ αὐτοῦ, Τοπικὰ νομικὰ ἔθιμα Βυτίνης καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς καὶ τῆς ἐπαρχίας Τριπόλεως (τῆς Ἀρκαδικῆς). Πρακτ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. Κ' (1945) σελ. 70 (Ὁ Χρ. Κλονάρης εἰς Παρισίους).

14. Ἰάκωβος Ρώτας.— Ἐκ Κέας καταγόμενος εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Τεργέστην, ἐνθα ἡσχολεῖτο μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὰ γράμματα. Ὁ Κοραῆς, ὁ Ἀσώπιος καὶ ἄλλοι λόγιοι ἦσαν φίλοι τε καὶ τοῦ ἑστέλλον βιβλία. Ἐδοήθει τοὺς ἐκ Τεργέστης διερχομένους ἵνα ἀγωνισθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁμογενεῖς καὶ φιλέλληνας. (βλ. Σωκρ. Β. Κουγέα, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου. Περιοδ. «Ἑλληνικά» τόμ. ΣΤ' (1933) σελ. 55). Αὐτὸς καὶ ὁ Κοραῆς ἦσαν συμμαθηταὶ εἰς Σμύρνην. Σώζονται ὑπὲρ τὰς 150 ἐπιστολὰς τοῦ Κοραῆ πρὸς αὐτόν, τὰς ὁποίας οὗτος ἐξέδωκε πρῶτον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀπάνθισμα ἐπιστολῶν Ἀδ. Κοραῆ» (ἐν Ἀθήναις 1839) καὶ δεύτερον «Ἀπάνθισμα δεύτερον ἐπιστολῶν Ἀδαμ. Κοραῆ» (ἐν Ἀθήναις 1841). Εἰς τὴν ἐκδοσὶν Δαμαλᾶ αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς Ρώταν περιέχονται εἰς: «Ἐπιστολαὶ Ἀδ. Κοραῆ Βουλῇ μὲν καὶ δαπάνῃ τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Κοραῆ ἐπιμελεῖα δὲ Νικολάου Μ. Δαμαλᾶ ἐκδιδόμεναι, Τόμος Τρίτος, ἐν Ἀθήναις 1885» (σελ. 5—393).

Ὁ Ρώτας ἀπὸ τὸ 1808 ἦτο καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς διοικούσης τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα τῆς Τεργέστης καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον. Ἀπὸ 1815—1818 εἶχε σχέσεις μὲ τὸν Κων. Ἀσωπίου. Βραδύτερον εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ αὐτὸν ἐν Γερμανίᾳ. Καὶ μὲ τὸν Χρ. Φιλητὰν εἶχεν ἀλληλογραφίαν. Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1838 διέμενεν εἰς Ἀθήνας (Σωκρ. Β. Κουγέα, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου. «Ἑλληνικά» τόμ. ΣΤ' (1933) σελ. 55—57 καὶ 77). Ἀπέθανε τῷ 1842.

Ἐπιστολαὶ αὐτοῦ σώζονται καὶ εἰς τὴν «Ἱστορ. καὶ Ἔθνολ. Ἑταιρείαν». Βλ. Σπ. Π. Λάμπρου, Κώδικες τῆς Ἱστορικῆς Ἐθνολ. Ἑταιρείας. Νέος Ἑλληνομνή-τόμ. Η' (1911) σελ. 80—81.

15. Κων)νος Ἀσωπίος. (1790 ἢ 1785—1872).— Διάσημος φιλόλογος ἐκ Γραμμένου τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασεν εἰς Ἰωάννινα, Κέρκυραν καὶ Νεάπολιν. Ἐν Τεργέστη ἐδίδασκεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κοινότητος καὶ ἐκεῖθεν ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ *Quilford* εἰς Γερμανίαν. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Γοττίγγης καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ περιφήμου Ὀμηριστοῦ *F. A. Wolf*. Εἶχεν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Κοραῆ, τοῦ Φιλητᾶ, τοῦ Γύλφρδ καὶ ἄλλων. Διὰ Παρισίων κατῆλθεν εἰς Κέρκυραν, ὅπου ὡς διδάσκαλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ *Gulford* ἐδίδασκεν ἀπὸ τοῦ 1823 ἕως 1842. Τῷ 1842 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὴν 19 Νοεμβρίου 1872 ἀπέθανεν. Ἐγράφε πλείστα φιλολογικὰ ἔργα, λόγους καὶ διατριβάς, καὶ ἰδίως στοιχεῖα Ἑλληνικῆς γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ χάριν τῶν Γυμνασίων ἐκδοθέντα πολλάκις. Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Αὐτοσχέδιος Ὀμιλία ἐκφωνηθεῖσα εἰς τὴν ταφὴν τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου Βασιλείου γενομένην ἐν Τεργέστη 15—3—Ἰανουαρίου 1818 (Παράρτημα εἰς τὸ 4' Τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ 1818).

2) Μαθήματα τῆς Γραικικῆς γλώσσης διὰ τὸ Σχολεῖον τῶν ἐν Τεργέστη κατοικημένων Γραικῶν. Μέρος Α' περιέχον Σύμμικτα ἠθικά. Ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἔξ Ἰωαννίνων 1818. Εἰς 8ον, σελ. ιβ+133. Ἐτερον μέρος δὲν ἐξεδόθη.

3) Λόγος τοῦ ἱππότου Κωνσταντίνου Ἀσωπίου. Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ, ἐκφωνηθεῖς εἰς τὴν αὐτῆς ἑναρξιν, τῇ δ' Ὀκτωβρίου 1836 Ε.Ν. Κερκύρα. Ἐκ τῆς Τυπογραφίας τῆς Κυβερνήσεως 1837. (Εἰς 8ον σελ. 90 [Ἑλληνιστὶ καὶ Ἰταλιστῇ]).

4) Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σύνταξιν ὑπὸ τοῦ ἱππότου Κ. Ἀσωπίου, καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ. Κερκύρα, Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Κυβερνήσεως. ἄνωμα'. (Εἰς 8ον, σελ. ιδ'+ΧΥΙΙ — XXXI+ΧΥΙ+850).

5) Στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς ὑπὸ τοῦ ἱπ. Κ. Ἀσωπίου, εἰς χρῆσιν τῶν Σχολείων τῆς Ἰονίου Πολιτείας. Δοκιμασίᾳ τῶν παιδευομένων. Μέρος Τρίτον. Συντακτικόν. Περίοδος Πρώτη. Κερκύρα, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Κυβερνήσεως. ἄνωμα'. (Εἰς 8ον, σελ. ι' + ΙΥ + 100).

6) Ὀμιλία Κ. Ἀσωπίου, ἐκφωνηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος τῇ κγ' Ὀκτωβρίου 1842, ἐπὶ τῆς πρώτης ἐναρξέως τῶν αὐτοῦ μαθημάτων. (Εἰς 8ον σ. 48).

7) Κ. Ἀσωπίου ὁμιλία, ἐκφωνηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τῇ δ' Ὀκτωβρίου 1843 ἔ.π. ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος, ἐπὶ τῆς ἀναδοχῆς τῆς Πρυτανείας. (8ον σελ. 20).

8) Τῆς ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου εἰς Πίνδαρον εἰσαγωγῆς, γενομένης ἐν τῷ Ὁθωνεῖῳ Πανεπιστημίῳ κατὰ τὴν χειμερινὴν ἑξαμηνίαν τοῦ 1842—43 σχολαστικοῦ ἔτους. Σύνοψις ἐκδομένη κατ' ἐπίμονον αἰτήσιν τῶν ὁμιλητῶν αὐτοῦ. Ἀθήνησιν. Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου ἡ Μνημοσύνη Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείῳ. (8ον φ.1 ἁ.ἁ. + σελ. β' + 5—208 ἡμητελές)

9) Κωνσταντίνου Ἀσωπίου ὁμιλία, ἐκφωνηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῆς τοῦ Πανεπιστημίου Πρυτανείας. (Τῇ α' Ὀκτωβρίου 1844). Ἐκ τοῦ δημοσίου Τυπογραφείου. (8ον σελ. 15).

10) Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, κατὰ χρονολογικὴν καὶ εἶδος

γραφικήν σειρὰν καὶ ἐν ἀλφαθητικοῖς πίναξιν, ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου, καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος. Τόμος Πρώτος. Α—Ζ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Σ.Κ. Βλαστοῦ. 1850 (8ον σελ. σ' + 960 + 1 ἁ.ἁ.). (Ἄτερος τόμος δὲν ἐξεδόθη).

11) Τὰ Σούτσεια, ἦτοι ὁ κύριος Παναγιώτης Σούτσος ἐν γραμματικοῖς, ἐν φιλολόγοις, ἐν σχολάρχαϊς, ἐν μετρικοῖς καὶ ἐν ποιηταῖς ἐξεταζόμενος. Ἐν Ἀθήναις, τύποις καὶ ἀναλώμασι Σ.Κ. Βλαστοῦ. Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, ἀριθμ. 212 1853. (8ον φ. 1 ἁ.ἁ. + σελ. β' + 3—264).

12) Λόγος Κ. Ἀσωπίου. Ἐπὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ πρυτανείας, τῇ κε' Σεπτεμβρίου 1856. (8ον σελ. 107 + 1 ἁ.ἁ.).

13) Θεμελίωσις τοῦ Βαρβακείου Λυκείου ἐν Ἀθήναις. Ἐν Ἀθήναις... 1857. (Εἰς 8ον σελ. 19 ἕως σελ. 8—17 ὁμίλια τοῦ Κ. Ἀσωπίου).

14) Λόγος Κ. Ἀσωπίου παραδιδόντος τὴν δευτέραν αὐτοῦ πρυτανεῖαν ἐν Ἀθήναις, τῇ κθ' Σεπτεμβρίου 1857. Ἀθήνησι, Τύποις Π. Α. Σακελλαρίου. (Κατὰ τὴν ὁδὸν Εὐαγγελιστρίας, ἀριθμ. 44) 1857. (8ον σελ. 101).

15) Ὀλίγαι παρατηρήσεις τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ὁθωνεῖῳ Πανεπιστημίῳ Κ. Ἀσωπίου εἰς τὴν περὶ μετρικῆς διατριβὴν τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Νέας Ὑόρκης καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας *Mr H. Grosdy*. Ἐν Ἀθήναις 1859.

16) Λόγοι ἐκφωνηθέντες τῇ κγ' Σεπτεμβρίου 1862 κατὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν Ἀρχῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Κ. Ἀσωπίου παραδιδόντος τὴν πρυτανεῖαν, καὶ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Ρωμαϊκοῦ.

Οἱ τίτλοι τῶν ὡς ἄνω βιβλίων ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ βιβλίου: «Δ. Σ. Γκίνη καὶ Βαλ. Γ. Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800—1863. Τόμοι Α'—Γ'. Ἐν Ἀθήναις 1939—1957.

Περὶ τοῦ Κ. Ἀσωπίου βλ.

Ἀναστ. Ν. Γούδα, Βίαι Παράλληλοι. Τόμος Β' Ἐκδόσις δευτέρα. Ἀθήνησι 1874 σελ. 225—242 (ἐνθα δημοσιεύονται 7 ἐπιστολαὶ τοῦ *Quelford* πρὸς Ἀσώπιον ἀπὸ 25—1—1819 ἕως 3 Μαΐου 1823, μία τοῦ Κοραῆ ἀπὸ 15—2—1819, μία τοῦ Ραδζιβίλ ἀπὸ 2—5—1822 καὶ μία τοῦ Οὐολφίου ἀπὸ 26—9—1821).

Ἐξαντλητικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ ἀνδρός βλ. εἰς: Εὐαγγέλου Π. Φωτιάδου, Κωνσταντίνος Ἀσώπιος. Γενικὴ Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Εὐτυχίου Βαγιονάκη τόμ. 2 (1935) σελ. 104—109 (βιβλιοκρισία ὑπὸ Δ. Γκίνη εἰς περιοδ. «Ἑλληνικά» τόμ. 9 (1936) σελ. 327 καὶ 333—334 ἐνθα παρέχονται διαρθώσεις τινὲς καὶ προσθήκαι).

Εὐαγγ. Π. Φωτιάδου, Ἐπὶ τελευτῇ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου. ΔΙΕΕ, τόμ. 11 (1956) σελ. 267—276.—Τοῦ αὐτοῦ, (ἀνυπόγραφον) ἄρθρον Ἀσώπιος Κ. εἰς Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου».

Σ. Β. Κουγέα, Δύο ἐνδιαφέροντα κείμενα. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ ἀΠνεπιστημίου Ἀθηνῶν, περιοδ. Β', τόμ. 6 (1955—56) σελ. 154—156 (ὁ Ἀσώπιος μετὰ τριετεῖς σπουδὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης, ὅπου ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1818 ἐσπούδαζεν ὡς ὑπότροφος τοῦ Γκίλφορδ μετέβη τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Βόλφ. Ὅτι ὁ Ἀσώπιος ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Βόλφ βλέπομεν εἰς ἕν ἄλλο γράμμα τοῦ εὐγενοῦς Πολωνοῦ πρίγκιπος Ράδζιβίλλ πρὸς τὸν πρίγκιπα τοῦ Σαξωνικοῦ Κιοβούργου Λεοπόλδον, δι' οὗ ὁ πρῶτος συνιστᾷ πρὸς τὸν δεύτερον τὸν Ἀσώπιον ὡς ἀξιόλογον μαθητὴν καὶ φίλον δύο περιφήμων Ἑλληνιστῶν τοῦ Οὐολφίου καὶ τοῦ Βουτμάννου» σελ. 156).

Τὸν θάνατον τοῦ Ἀσωπίου ἀναγγέλλει ἡ ἐφημερὶς «Αἰὼν» (ἀριθμ. φύλ. 2852 τῆς 20—11—1872 σελ. 3γ).

Εἰς τὸ φύλλον ἀριθμ. 2853 τῆς 23—11—1872 σελ. 1β κ.ε. ὁ Διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος Τιμολέων Φιλήμων νεκρολογεῖ τοῦτον ἀνωνύμως διὰ μακροσκελοῦς ἄρθρου ἀναδημοσιευομένου ὑπὸ τοῦ κ. Εὐ. Π. Φωτιάδου ἐν ΔΙΕΕ, τόμ. 11 (1956) σελ. 269—272.

Εἰς τὸ αὐτὸ φύλλον δημοσιεύεται καὶ ὁ «Λόγος ἐπιτάφιος εἰς Κων. Ἀσώπιον ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, τὴν 20 Νοεμβρίου ὑπὸ Κων. Παπαρρηγοπούλου, πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου». Καὶ ὁ ἐπιτάφιος οὗτος ἀναδημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ κ. Φωτιάδου ἑ. ἀ. σελ. 273—275, ὡς καὶ τὸ ψήφισμα τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου (σελ. 2β) σελ. 275.

Εἰς τὴν νεκρολογίαν τοῦ «Αἰῶνος» ἀναγράφεται ὡς ἔτος γεννήσεως τοῦ Ἀσωπίου τὸ 1785.

16. Ἰατρός.— Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς. Εἶναι πάμπολλοι οἱ Ἕλληνες οἱ σπουδασάντες τὴν ἱατρικὴν εἰς Πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας (Νεαπόλεως, Παταβίου κ.ἀ.), τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, οἱ ὅποιοι ὠφέλησαν τὸ ἔθνος ὄχι μόνον ὡς ἱατροί, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει ὡς λόγιοι. Οἱ ἱατροὶ τότε ἦσαν ἱατροφιλόσοφοι. Ὁ Κοραῆς, ὁ Κωλέττης, ὁ Βηλαράς, ὁ Φιλιππῆς, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Ἀν. Πολυζωΐδης, ὁ Γεώργ. Γλαράκης, ὁ Ἀθ. Βογορίδης, Ἀθ. Πολίτης, ὁ Δημήτρ. Νίτζου, ὁ Ἰω. Ραζῆς, ὁ Ἰώσηπος Μ. Δούκας, ὁ Γ. Σακελλαρίου, ὁ Μιχ. Περδικάρης, ὁ Πέτρος Ἡπίτης, ὁ Μιχ. Χρισταρῆς, ὁ Ἰω. Κομποδίστριας, ὁ Ἀνάργ. Πετράκης, οἱ Γιατράκοι καὶ πλῆθος ἄλλων ἀνδρῶν τῶν παραμονῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ κατ' αὐτὴν ἦσαν ἱατροί. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἦσαν πολλοὶ ἱατροί. Ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθόντων φιλελλήνων πολλοὶ ἦσαν ἱατροί. Πλὴν τῶν ἐπιστημόνων ἱατρῶν ἦσαν καὶ πολλοὶ ἐμπειρικοί, πρακτικοὶ ἢ κομπογιαννῖται ἐκ Ζαγορίου τῶν Ἰωαννίνων.

Βλ. Ἀναστ. Ν. Γούδας, Βίοι Παράλληλοι. Τόμοι Α'—Η'. Ἐν Ἀθήναις 1869—1876 (οὗτος ὡς ἱατρός παρέχει ἀφθόνους εἰδήσεις περὶ ἱατρῶν, παθήσεων καὶ ἱατρικῆς).—Μπάμπη Ἀννίνου, Νοσοκόμοι καὶ Κομπογιαννῖται (εἰς τὸ βιβλίον του «Ἱστορικὰ Σημειώματα. Ἀθήναι 1925 σελ. 117—130).—Α. Π. Κουτσαλέξης, Διαφέροντα καὶ περίεργά τινα ἱστορήματα. Ἀθήνησιν 1882 σελ. 4 κ.έ., 16 κ.έ., 22).—Ἀναστ. Δ. Λιγνάδη, Πέτρος Στεφανίτζης. Κείμενα περὶ ἱατρῶν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Περιοδ. «Νέον Ἀθηναῖον», τόμ. Β' (1957) σελ. 55—70.

17. Διδάσκαλος.— Κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν οἱ λόγιοι ἀπῆλθον ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Δύσιν. Ἀμάθεια καὶ πνευματικὸν σκότος ἐξηπλώθη εἰς τὴν ἄλλοτε χώραν τῶν φώτων. Τὰ γράμματα ἐδίδασκον ἀτελέστατα οἱ μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοῦς διάφοροι Ἕλληνες ἐσπούδαζον εἴτε εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἴτε εἰς ὀνομαστάς σχολὰς τῆς Ἑλλάδος (τῆς Δημητσάνης, τῆς Πάπμου, τοῦ Ἀθωνοῦ, τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῆς κλπ.) καὶ ἐγίνοντο φωστῆρες τῶν ὁμογενῶν των. Τὸν 18ον καὶ 19ον αἰ. τὰ σχολεῖα ἐπληθύνθησαν καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ Γένους ἐφθασεν εἰς ὑψηλὸν σημεῖον. Διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν λαϊκῶν στρωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς Βυζαντινούς χρόνους καὶ τὴν Τουρκοκρατίαν εἶναι μεγίστης ἀξίας τὸ ἔργον τῶν: Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε, Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου ἐν Κύπρῳ, Μελετίου τοῦ ἐν Κιθαιρῶνι, Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου. Αὐτῶν τὸ ἔργον συνέχισεν ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ Ἀδαμ. Κοραῆς, ὁ Ρήγας Φεραίος. Πολλὰ προσέφερε πρὸς μόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων. Περὶ τῆς Παιδείας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν βλ. Ματθαίου Κ. Παρανίκα, Σχεδιάσμα. Ἐν Κων/πόλει 1867, 8ον, σελ. 216.—Τρύφ. Εὐαγγελίδου. Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Τόμοι Α'—Β'. Ἐν Ἀθήναις 1936.—Φαίδ. Ἰ. Κουκουλέ, Ἐκ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν. Ἐν Ἀθήναις 1920 σελ. 128.—Ἑλένης Ε. Κούκκου. Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ παιδεία 1803—1822. Α'. Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία τῆς Βιέννης. Ἀθήναι 1958 (ἐκτενὴς βιβλιογραφία).—Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, Νέα στοιχεῖα περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις «Ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων». Περιοδ. Ἀθηνα, τόμ. ΞΑ' (1957) σελ. 253—288.—Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Δεύτερη ἐκδοσις. Ἀθήναι.

18. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος.— Ἑλληνικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1811 ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ. Σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο «ἐνὰ διδῆ εἰδήσεις φιλογολογικὰς καὶ προσφέρει ὡς δῶρον ἐν ἀντίτυπον εἰς τὰ περιφημότερα σχολεῖα τοῦ Γένους». Ἐξεδίδε-

το δὲ τοῦ μηνὸς ἐκ δύο Τυπογραφικῶν φύλλων εἰς ὄγδοον. Εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ὑπεστήριξε τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ καὶ τῶν ὁπαδῶν του καὶ ἐπολέμει τὰ ἀντίπαλα περιοδικὰ («Καλλιόπην») καὶ τοὺς ὁπαδοὺς των (Παν. Κοδρικᾶν κλπ.). Τῷ 1816 ἔφυγεν ἐκ Βιέννης ὁ Ἄνθιμος Γαζής καὶ ἀνέλαβε τὴν συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως ὁ Κων. Κοκκινάκης καὶ ὁ Θεόκλ. Φαρμακίδης. Τὸ περιοδικὸν ἐξεδόθη ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ τοῦ 1811 ἕως 1821, τὴν δὲ 1 Μαΐου 1821 ἐξεδόθη τὸ τελευταῖον φύλλον.

Δημητρ. Πετρακάκου, Δημοσιογράφου καὶ Δημοσιογραφία. Ἐν Ἀθῆναις 1921 σελ. 83—84.

19. Σεμιτέλος.— Οἰκογένεια ἐκ Ζαγορίου τῆς Ἡπείρου, τῆς ὁποίας μέλη ἦσαν ἐγκατεστημένα ἐν Τεργέστη ἀσχολούμενα μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἀναφέρονται συχνὰ εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἀρχεῖα τῶν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνων (Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, Ἀρχεῖον Βασιλείου, Ἀρχεῖον Ἀσωπίου κλπ.). Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης προέρχεται καὶ ὁ ἔπειτα καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δημήτριος Σεμιτέλος (περὶ οὗ βλ. Ἰω. Ε. Καλιτσούνάκι, Δημήτριος Σεμιτέλος. Ἡπειρωτικὸν Μνημεῖον. Βιογραφικὴ Συλλογὴ ἐκλιπόντων ἐπιφανῶν Ἡπειρωτῶν. Τεύχος Πρώτον. Ἐν Ἰωαννίνοις 1927 σελ. 50—57 «Παράρτημα Πρώτον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν»).

20. Ἐπίτροποι.— Εἶναι οἱ διοικούντες τὰς κοινότητας, τοὺς ναοὺς, τὰ σχολεῖα καὶ παρόμοια ἰδρύματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Σήμερον συνηθίζεται πολὺ ἐπὶ ναῶν. Ἐν γένει Ἐπίτροπος λέγεται ὁ ἐξουσιοδοτημένος ὑπὸ τινος προσώπου ἢ ὁμάδος προσώπων ἵνα διοικήσῃ ἢ διαχειρισθῇ ὑποθέσεις. Ὁ ἀναπληρῶν ἀπόντα εἰς παλαιὰ ἔγγραφα ὑπογράφει ὡς «ἐπίτροπος» ἢ «ἐπιτροπικός» ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἀναπληροῖ.

21. Τάληρα (ἐκ τοῦ Γερμαν. *thaler*), νόμισμα διαφόρων χωρῶν. Τὰ Γερμανικὰ τάληρα ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκὸς Σιγισμόνδου ἐν Τυρόλῳ τῷ 1486.

22. Μακεδονία.— Περὶ τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνους ὑπάρχει μεγάλη βιβλιογραφία. Περὶ τῶν σχολείων αὐτῆς μετὰ ἀρκετῆς βιβλιογραφίας βλ. Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Α' ἐν Ἀθῆναις 1936 σελ. 85—152.— Περὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως βλ. Γ. Τ. Κόλια, Ἱστορικὴ γεωγραφία τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, Ἀθῆναι 1948 σελ. 330 ἑ. Σπ. Π. Λάμπρου, Τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Βενετικὸν προξενεῖον καὶ τὸ μετὰ τῆς Μακεδονίας ἐμπόριον τῶν Βενετῶν. Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. 8 (1911) σελ. 206—228.— N. Svoronos, *Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle. Presses Universitaires de France, Paris* (1948—1955), 8ον, σελ. ΧΥΙ + 430 (βιβλιοκρισία ὑπὸ Ν. Β. Τ. (ὠμαδάκη) εἰς ΔΙΕΕ τόμ. 11 (1956) σελ. 307).— Σπ. Π. Λάμπρου, Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρίας καὶ Αὐστρίας Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Νέος Ἑλληνομν., τόμ. 8 (1911) σελ. 257—300. Γ. Κουρνούτου, Σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατουμένης Καστορίας, Γέρας Ἀντ. Κεραμοπούλλου σελ. 426—468.— Βλ. ἐπίσης τοὺς τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά» καὶ τὰς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

23. Ἰωάννινα.— Περὶ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, τῶν σχολείων καὶ διδασκάλων καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως αὐτῆς κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνους βλ. Φάνη Μιχαλοπούλου, τὰ Γιάννενα κ' ἡ νεο-ελληνικὴ ἀναγέννηση, (1648—1820). Ἀθῆνα 1930 σελ. 5—102 (ἐνθα καὶ ἀφθονος βιβλιογραφία).— Λ. Βρανούση, Ἀθανάσιος Ψαλίδας. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τόμ. Α' (1952) σελ. 331—470.

24. Σέρραι.— Ἡ πόλις αὕτη τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἦτο μετὰ τὴν Θεσσαλονικὴν σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἐκεῖ συνεκεντρώτο τὸ βαμβάκι τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ ἀκατέργαστον ἐστέλλετο εἰς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ Γερμανίας διὰ τῆς Καβάλλας (Γ. Τ. Κόλια, Ἱστορ. Γεωγραφία, Ἀθῆναι 1948 σελ. 330). Καὶ ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπειρικός οἶκος τοῦ Σταύρου Ἰωάννου εἶχε δοσοληψίας μὲ τὸν εἰς Σέρρας Μαργαρίτην Βασιλείου καὶ ἄλλους. Εἰς τὴν ἐμπορικὴν

άλληλογραφίαν τῶν χρόνων ἐκείνων αἱ Σέρραι ἀναφέρονται συχνά. Βλ. Σωκρ. Β. Κουγέα, Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου. Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. ΙΔ' (1939) σελ. 2, 26, 145, 220—1, 240.

«Τὰ δύο ἄρρενα τέκνα (τοῦ Ἀλ. Π. Κουτσαλέξη) ὑπάλληλοι κατ' ἀρχὰς μπορίου εἰς Σέρρας, μετὰ ταῦτα εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Βιέννην ἐμπορεῖ, ἐπλούτουν, ἀλλ' ἡ χρεωκοπία τῆς Αὐστρίας εἶχεν ἐλαττώσει τὴν περιουσίαν των, καθὼς καὶ τὴν τοῦ πατρός μου, συνεμπορευομένου μετ' αὐτῶν εἰς τὰ βαμβάκια» (Ἀ. Π. Κουτσαλέξη, Διαφέροντα καὶ περιέργα τινα ἱστορήματα, Ἀθήνησιν 1882 σελ. 14). Προβλ. Τρ. Εὐαγγελίου Ἰδίου ἑ.α. τόμ. Α' σελ. 137—147).

25. Θεσσαλονίκη. —Βλ. τὰ περὶ Μακεδονίας (σημείωσιν ὑπ' ἀριθ. 22).

26. Νεάπολις. —Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ σχολὴ αὐτῆς εἶναι ἀρχαιόταται καὶ ἤκμαζον ὡς προστατευόμεναι ὑπὸ τῶν βασιλέων τῶν δύο Σικελιῶν. Ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν Πελοποννήσιοι ἐκ Κορώνης κ.ά. Ὁ ναὸς τῆς ἐτιμάτο ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου μετὰ παρεκκλησίου τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἐκεῖ κατέφυγον μεγάλοι Βυζαντιναὶ οἰκογένειαι. Εἶχε ταμεῖον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν. Ἡ κοινότης διεξείχε μακροὺς ἀγῶνας κατὰ τῆς καθολικῆς προπαγάνδας.

(Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παδεία... τόμ. Β' σελ. 480—1). Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νεαπόλεως ἰδρύθη τῷ 1224 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β'.

Τὸ νότιον τμήμα τῆς Ἰταλίας ἀπετέλει τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1130—1861 ἀπετέλει μετὰ τῆς Σικελίας τὸ ἐνιαῖον Βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν, διέτελεσεν ὅμως καὶ αὐτοτελὲς κράτος κατὰ διάφορα διαστήματα τῆς ἰδίας αὐτῆς χρονικῆς περιόδου.

Περὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νεαπόλεως βλ. *Stephen d' Irsay, Histoire des Universités Françaises et étrangères des origines à nos jours. Tome I. Paris 1933* σελ. 134—135, 161, 174, 248, *Tome II, Paris 1935* σελ. 44, 56, 118, 166. *Storia dell' Università di Napoli, Naples 1924*.

27. Δημήτριος Νίτζου ἐξ Ἰωαννίνων, ἰατρός. —Εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ἀσωπίου ἀναφέρεται συχνὰ καθ' ὃν χρόνον ἐσπούδαζεν ἐν Παρισίοις. Οὗτος συνειργάζετο καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος». Βλ. «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» 1818 σελ. 689, ἐνθα ἀναγράφονται ὅλοι οἱ συνεργάται τοῦ ἔτους 1818, ὡς ἐξῆς ἀλφαβητικῶς κατὰ τὸ μικρὸ ὄνομα :

«Ἀθανάσιος Βογορίδης, ἰατρός.

Ἀθανάσιος Πολίτης, ἰατρός.

Ἀναστάσιος Πολυζωΐδης ἐκ Μελενίκου

Γεώργιος Μεϊτάνης ἐξ Ἀδριανουπόλεως.

Δημήτριος Νίτζου ἐξ Ἰωαννίνων, ἰατρός.

Διονύσιος ἐκ Ζαγορίου.

Ζηνόδιος Πάπ.

Θεόδωρος Χ. Μανούσης.

Ἰωάννης Ραζῆς, ἰατρός.

Ἰώσηπος Μ. Δούκας, ἰατρός.

Κ. Λιβέριος.

Κ. Μ. Κούμας.

Κων. Οικονόμος.

Κων. Νικολόπουλος, ἐν Παρισίοις.

Μανουὴλ Βερνάρδος Κρής, Ἄρχων Καμινάρης.

Μανουὴλ Λεωνίδης Δίδυμος, ἐκ Βυζαντίου.

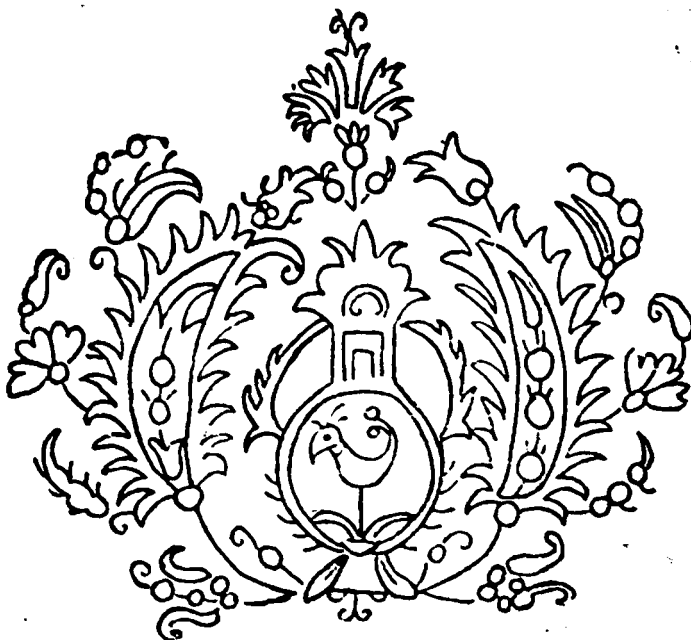
Νικ. Σ. Πίκκολος.

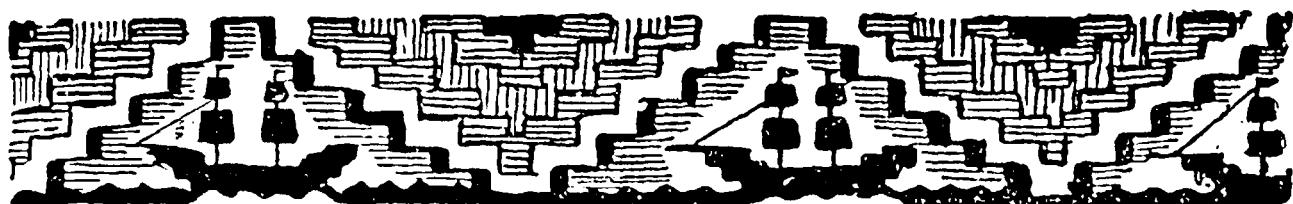
Πέτρος Ἡπίτης, Ἱατρός.

Φραγκίσκος Κ. Μαῦρος.

Χριστόδουλος Κλωνάρης κ.ά.».

Εἰς τὸ ἔτος τοῦτο (1818) «Ἑρμοῦ τοῦ Λογίου» δημοσιεύεται: «Φαρμακία: Πρὸς τοὺς ἀνταδελφούς Κυρίους Χριστόδουλον καὶ Ἀναστάσιον Νίτσους φαρμακοπώλας Ἰωαννί-
τας» (σελ. 469—488) ὑπογράφει: «ὁ ἀδελφός σας Δημήτριος Νίτσος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων
τῇ 15—7—1818 Παρισίῳφ».

Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἀ.μ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

Ἡ διαθήκη τοῦ ἐκ Πατρῶν κόμητος Ἀνδρέα Κάσση

(Δέση ἀρ. 1010 — Συμβολαιογράφος Αἰμίλιος Βέλανος. Διαθήκη ἀρ. 411
Ἰδιόγραφος Λαλιετή.—(Μετάφρασις)

Ἐν ἐνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἀμήν.

Ἐν ἔτει τῆς ἡμῶν σωτηρίας χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐνάτῳ, ἡμέρᾳ εἰκοστῇ τοῦ μηνὸς Μαΐου, ἐν Πάγῳ, κοινῶς ὀνομαζομένῳ Παλλουέλο καὶ ἐν τῷ ὑποστατικῷ τὸ ὅποιον ἐνοικίασα παρὰ τοῦ κ. Ἰωάννου Ἀντονίνι, εὐρισκόμενος ἐγὼ ὁ κάτωθι ὑπογεγραμμένος μετὰ τῆς συζύγου μου καὶ θεωρῶν ἐν τῇ ἡρεμίᾳ ταύτῃ (ἂν μὴ ὀλίγη, ἀλλὰ τουλάχιστον μερικὴ) τῶν παθῶν, τὰ ὅσα κατὰ τὰς καθημερινὰς ἀπασχολήσεις διαταράσσουν καὶ ἀποσπεῦν τὸν νοῦν ἀπὸ τὴν σεβερὰν σκέψιν τοῦ θανάτου, θεωρῶν, λέγω, ὅτι ἡ ὥρα καὶ ἡ στιγμή τοῦ θανάτου, εἶναι ἀγνώστοι, πλὴν ἀναπόφευκτοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀνθρώπος εὐρίσκεται εἰς τὸ μεγαλείτερον σφρίγος του, ὅπως τῶρα εὐρίσκομαι, χάριτι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Πλάστου μου, ὁρίτης τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα, καίτοι εἰς τὴν προκεχωρημένην ~~ἐλικαν~~ τῶν ἐτῶν ἑξήκοντα, ἔκρινα ἀναγκαῖον, συντάσων διατάξεις τινὰς διὰ τὰ ὀλίγα πράγματά μου, νὰ θέσω εἰς ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυσιν τὴν ψυχὴν μου.

Διὰ ταῦτα ἐκέφθην, ἀπεφάσισα, γράψω καὶ ὑπογράψω ἰδιουχείρως τὴν παροῦσαν μου διαθήκην, ἣ ὅποια περιέχει, χωρὶς ἐξαίρεσιν τινε, τὴν σταθερὰν καὶ ἐμμονον θέλησίν μου, εἰς ὅλα καὶ καθ' ὅλα καὶ θέλω νὰ ἔχη ἰσχὺν καὶ ἀξίαν, ὥς ἂν ἐγίνετο παρὰ δημοσίου νοταρίου καὶ παρούσῃ πολλῶν μαρτύρων.

Πρὸ παντὸς ἄλλου ἐναποθέτω, μετὰ καρδίαν μετανοοῦσαν καὶ συντετριμμένην, τὴν ψυχὴν εἰς τὸν Ὑψιστον δημιουργόν μου, Σωτῆρα καὶ διαφυλακτὴν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν τὸν Θεόν μου εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα, μετὰ καὶ τοῦ Παντοδυνάμου Πατρὸς του καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς Ἁγίας ταύτης Τριάδος. Ἀμήν.

Πιστεύω σταθερῶς εἰς ὅλα τὰ ἄρθρα τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ ἱερὸν δόγμα καὶ καὶ σύμβολον, τὸ ὅποιον ἀναγινώσκεται εἰς τοὺς Ἑλληνορθόδοξους Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐξαποδομαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεος καὶ συγχώρησιν τῶν ἀπειραρίθμων ἁμαρτημάτων μου καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ μοὶ δοθῇ ἡ ἄφεσις πρεσβείαις τοῦ Παναγάρχου Μεσίτου θεανθρώπου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.—Δὲν ἔκαμα ἐγὼ ὁ ἄθλιος ἁμαρτωλός καθ' ὅλην τὴν δυστυχὴ μου ζωὴν πράξιν τινα φιλόανθρωπον, οὔτε ἐπέδειξα Χριστιανικὴν ἀρετὴν, οὔτε συνέπραξα εἰς τὰς ἀπείρους χάριτας πού μοῦ ἐπεδαψιλεύθησαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, ἀπὸ τὴν ἄμετρον Αὐτοῦ καλωσύνην καὶ τὸ ἀπείρον ἔλεος.—Πιστεύω ὅτι κατόπιν τοῦ ἀπείρου ἐλέους τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου, μεσάζοντος καὶ Σωτῆρος, τοῦ γλυκυτάτου μου Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἰσχυροτάτη θὰ εἶναι ἡ μεσολάβησις τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ ἔπειτα ἡ τῶν Ἀγγέ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 474.

λων, Ἀποστόλων, Προφητῶν, Ἀγίων Μαρτύρων καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἁγίων, ποὺ ἔζησαν καὶ ἀπέθανον συμφώνως μὲ τὰ διδάγματα τῶν θείων Ἱερῶν Νόμων τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὰς θείας Γραφάς, Παλαιὰν καὶ Νέαν.

Ἐξαιτοῦμαι ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς γενικῶς καὶ παρακαλῶ εἰδικῶς ἐκείνους ποὺ ἐγινώρισα, νὰ θελήσουν νὰ συγχωρήσουν τὰ περασμένα μου. Ἀναγνωρίζω ἄτυχῶς καὶ γύνω πικρὰ δάκρυα τῆς συνειδήσεώς μου, διότι μὲ πολλοὺς συμπεριεφέρθη, ὅχι Χριστιανικῶς, ἐπιζητήσας ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ ἴδιόν μου συμφέρον καὶ τὴν ἀναίσθητον ἱκανοποίησιν τῶν πολλαπλῶν ἁμαρτωλῶν μου παθῶν.

Γονατίζω ὦ Θεέ μου, ὦ γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ ἐνώπιον ὑμῶν ἐλεημόνων καὶ δικαίων, συγκεχυμένος καὶ μετανοημένος, διότι καθ' ὅλας στιγμὰς τοῦ βίου μου, παρέβην τὸ χριστιανικόν μου καθήκον καὶ ἔκαμα κακὴν χρῆσιν τοῦ ἀπείρου Ὑμῶν ἐλέους. — Ἀναγνωρίζω ὅτι παρημέλησα πεισματωδῶς τὴν ὑγείαν μου, ὅτι ἐπραξα πάντοτε τὸ κακόν καὶ ποτὲ τὸ καλόν καὶ ὅτι εἶμαι ἀνάξιός νὰ ἐνομάζωμαι πλάσμα τοῦ Παναγάρχου Πατρός. — Δὲν εὗρισκω καμμίαν δικαιολογίαν εἰς τὴν συμπεριφορὰν μου ταύτην. Ἀλλὰ «Κύριε μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με... καὶ μὴ ἐσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου ὅτι οὐ δικαιοθῆσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν, ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν σου ἐστὶ διὰ παντός (1).

Ὅταν εὐδοκήσῃ ὁ πλάστης μου καὶ μὲ καλέσῃ ἀπὸ ταύτην εἰς καλλιτέραν ζωὴν, πिरακαλῶ καὶ θέλω νὰ ταφῶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου, ἔξωθι τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, εἰς ἓνα κοινόν τάφον, ἀφοῦ προηγουμένως φάλλῃ τρισάγιον ἐπὶ τοῦ νεκροῦ μου. — Θέλω καὶ παρακαλῶ διὰ τὴν κηδεῖαν μου ἦτοί τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ μου ἀπὸ τὸ σπίτι ἕως τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὴν συνήθη ἐπικήδειον τελετὴν, νὰ δαπανηθῶν δι' ὅλα ἦτοί διὰ τοὺς ἱερεῖς, κηρία, καιδηλανάπτας καὶ ἐργάτας. 100 Δουκάτα τρεχοῦμενα, ὅχι περισσότερα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 20 νὰ δοθοῦν εἰς τὸν ναόν τοῦ Σάν Σεβέρο, διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ θὰ συνοδεύσουν τὴν ἐκφορὰν καὶ δὲν θέλω νὰ προβάλλῃ τις ἀξίωσιν διὰ μεγαλειότερον ποσόν. — Ἐπαφίεμαι εἰς εὐσπλαγχνίαν τῶν Ἐφημερίων τοῦ ναοῦ Σεβέρο, ποὺ εἶναι ἡ ἐνορία μου, νὰ κανονίσουν τὰ τῆς τελετῆς ὅπως ἐγκρίνουν καὶ ἄς συνοδεύσῃ τὸν νεκρὸν μου ἔστω καὶ ἓνας ἐξ αὐτῶν. Τὰ ὑπόλοιπα 80 Δουκάτα νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἱερεῖς τοῦ δόγματός μου ποὺ θὰ παρίστανται εἰς τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Τὰ 80 Δουκάτα νὰ διανεμηθῶν ἀπὸ τοὺς ἐκτελεστάς μου εἰς τοὺς ἱερεῖς, διὰ κηρία διὰ τὴν ταφὴν καὶ τοὺς ἐργάτας, ὅπως οἱ ἴδιοι ἐγκρίνουν. Ἀφίνω εἰς τὴν ἀδελφότητα τοῦ Σάν Σεβέρο ὅπου εἶμαι γραμμένος ὡς ἀδελφὸς Δουκάτα 100 ἐφάπαξ, τὰ ὁποῖα νὰ κατατεθοῦν ἐπὶ τόκῳ καὶ τὸ ἔσοδον νὰ διανέμηται εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς ἐνορίας. Ἀφίνω ὁμοίως Δουκάτα 10 νὰ διανείμουν οἱ ἐκτελεσταί μου, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν θάνατον εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς ἐνορίας τοῦ Σάν Σεβέρο ἐπὶ τῇ ῥάσει καταλόγου ποδ θὰ καταρτίσουν οἱ ἐφημέριοι τῆς Ἐκκλησίας ταύτης. Ἀφίνω ὡσαύτης Δουκάτα 20 καὶ θέλω νὰ διανεμηθῶν παρὰ τῶν ἐκτελεστῶν μου, μετὰ τὴν ταφὴν μου, εἰς τοὺς πτωχοὺς ποὺ θὰ παρευρεθῶν κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφάπαξ.

Ἀφίνω ὁμοίως δι' ἕκαστον τῶν ἐφημερίων τοῦ Ναοῦ Δουκάτα τρία, εἰς τὸν διάκονον ἑτέρα τρία καὶ εἰς τὸν ψάλτην Παπαδημήτριον Βάλοακμον Δουκάτα τριάκοντα ἐφάπαξ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εὑρίσκεται ἐν Βενετίᾳ. Εἰς τὸν τωρινὸν ψάλτην

1) Εἶναι ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς 37:50 καὶ 142, τὰ ὁποῖα ὁ Κασοῆς παραθέτει Λατινιστὶ εἰς τὴν Διαθήκην.

2) Ὑφίστατο ὁ περίβολος ἕως τὸ 1958 ὅτε καταδαφίσθη κατόπιν διαταγῆς τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀποχρῶν λόγος καὶ παρὰ τὴν διαμαρτυρίαν πολλῶν Βενετσιάνων, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ γίνῃ τὸ «κῆφι» τῆς Διευθύνσεως!!

και ἐφάπαξ. Δουκάτα τρία εἰς τὸν καιδηγλανάπτην ἓνα καὶ εἰς τὰ παιδιὰ ποῦ ὑπηρετοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνὰ ἡμισυ ἀργυροῦν δουκάτον.

Ἀφίνω εἰς τὰς σεβασμίας μοναχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ μοναστηρίου τῆς Ἐκκλησίας μας ἀνὰ πέντε Δουκάτα εἰς ἑκάστην καὶ ἐφάπαξ.

Εἰς ἑκάστην τῶν θυγατέρων τοῦ ράπτου Ἑλληνοῦ Ζαφείρη νυμφευθέντος τὴν ἀδελφὴν τοῦ κυρίου «ἀμιραλλίου» 3) Ταρχακούκη, δηλαδή, εἰς τρεῖς καὶ ὄχι περισσότερας Δουκάτα 25 ὅταν ἢ θὰ ὑπανδρευθοῦν ἢ θὰ γίνουν μοναχαὶ καὶ εἰς καθένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Δουκάτα ἕξ, ἐφάπαξ.

Ἀφίνω εἰς τὴν Τζανέταν ποῦ ἦτο σύζυγος τοῦ Μπαρμπιέρε καὶ εἶναι ἀδελφὴ τοῦ ἀποθανόντος τὸ 1747 εἰς τὴν Πάλμαν, Ἑλληνοῦ χρυσοχόου, ἐφάπαξ Δουκάτα 5.—Καὶ εἰς τὴν πενθεράν της, μητέρα τοῦ Μπαρμπιέρε δουκάτα πέντε ἐφάπαξ καὶ νὰ δοθοῦν ἔστω καὶ ἂν δὲν εὐρίσκεται ἐν Βενετία.— Ἀφίνω εἰς τὴν κόρην ἐπιστάτου μου Πέτρου Ρεβολέττο ὀνόματι Ματίαν Δουκάτα 10 ἐφάπαξ ὅτου θὰ ὑπανδρευθῇ, εἰς δὲ τὸν ἐπιστάτην μου πλὴν τοῦ μισθοῦ ποῦ θὰ ἔχη νὰ τῷ δοθοῦν καὶ ἕτερα 5 δουκάτα.

Ἀφίνω νὰ διανεμηθοῦν εἰς τοὺς πτωχοτέρους τῆς πολίχνης Παλλουέλο 5) δουκάτα 10 δηλαδή εἰς ἑκείνους ποῦ θὰ εὐαρεστηθῇ νὰ ὑποδείξῃ ὁ σεβάζμιος ἐφημέριος.

Θέλω νὰ δοθοῦν εἰς τὸν θαλαμηπόλου μου Ρεμίτζιον εἴτε εὐρεθῇ, εἴτε ὄχι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ ποῦ θὰ ἔχη νὰ λάβῃ, δουκάτα 20, τὸ κρεβάτι ποῦ χρησιμοποιεῖ καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς ἐπενδύτας μου, εἴτε χειμερινόν, εἴτε θερινόν, καὶ ἀρέσκειάν του.

Θέλω νὰ δοθοῦν εἰς τὸν ὑπηρέτην μου, ἂν δὲν θὰ εἶναι ὁ Ρεμίτζιο καὶ εἰς τὰς ὑπηρετρίας μου, νὰ δοθοῦν πλὴν τοῦ μισθοῦ των ἀνὰ δουκάτα 5 καὶ τὰ κρεβάτια ὅπου κοιμῶνται.

Εἰς τὸν πρωτεξάδελφόν μου κ. Χριστόδουλον Ἀντωνόπουλον ἀφίνω δουκάτα 300.— Εἰς τὴν χήραν τοῦ μακαρίτου Νικολάου Βαλοάμου δουκάτα 100 καὶ ἂν αὐτὴ δὲν εὐρίσκει αἱ ἐν ζωῇ, νὰ δοθοῦν εἰς τὰς θυγατέρας της καὶ τοὺς δύο υἱοὺς της Θεόδωρον καὶ Ἀνδρέαν καὶ νὰ τὰ μοιρασθοῦν ἑξίσου δουλ. 100.— Ἐννοῶ πάντα τὰ κληροδοτήματα νὰ εἶναι εἰς δουκάτα τρεχ. καὶ ἐφάπαξ. Ἀφίνω καὶ θέλω νὰ καταβληθοῦν, εὐθὺς ὡς συγκεντρωθῇ ἡ μικρά μου περιουσία εἰς τὴν προσφιλεστάτην μου σύζυγον Μαρίαν κόμησαν Μπότση τὸ γένος, δουκάτα τρεχ. 6000 εἰς ἀπόδοσιν τῆς προικὸς καὶ τῶν δσων ἔλαβε μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς της καὶ τοῦ θείου της μακαρίτου κόμητος Δημήτρι Μπότση. Τὸ ποσὸν αὐτὸ τῶν 6000 ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ ἐκεῖνο ποῦ ἔλαβον ἐγὼ καὶ δὲν πρέπει οὔτε ἡ ἰδία, οὔτε ἄλλος τις νὰ προβάλλῃ ἀξίωσιν τινα διὰ μεγαλείτερον ποσόν. Καὶ ἂς ἔχουν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ τοῦ νοός των τὴν αὐστηράν δικαιοσύνην τοῦ Παντοδυνάμου Πλάσιου ἡμῶν. Ἀφίνω εἰς τὴν σύζυγόν μου ἀσημικὰ 120 εὐγγίας καὶ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὰ ὀλίγα ποῦ μοῦ εὐρίσκονται ὅσα εἶναι τῆς ἀρεσκείας της. Ἀφίνω εἰς τὴν ἰδίαν τὰς σειρὰς μαργαριτιῶν ποῦ φορεῖ εἰς τὸν λαιμόν της, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν μέρος μόνον εἶναι ἰδικόν της, τὰς ἄλλας τὰς προσέθεσα ἐγὼ, ὡς καὶ τὸ μπριλλαντένιο δακτυλίδι ποῦ συνηθίζει νὰ φέρῃ καὶ εἶναι δῶρόν μου καὶ ἓν ἄλλο δακτυλίδι τῆς Ἀνατολῆς καὶ δύο διαμάντια, ἕτερον δακτυλίδι μὲ τοπάζιον τῆς Ἀνατολῆς, ἄλλο μὲ ρουμπίνι καὶ διαμάντια ἐκτέρωθεν, ἓνα σταυρὸν μὲ ἐγκόλπιον ἀπὸ σαπφείρους τῆς Ἀνατολῆς κεκοσμημένον μὲ διαμάντια, ἓνα φορητὸν χρυσοῦν ὠρολόγιον ἐκτὸς τῆς καθήνας ποῦ εἶναι ἄλλως τε ἰδική της. Ὅλα τὰ ἀνωτέρω εἶναι κοσμήματα ἰδιό-

3) Τότε οἱ Βενετοὶ εἰς τοὺς λιμένας Κερκύρας Ἡρακλείου κ. ἄ. διώριζαν ἓν εἶδος λιμεναρχῶν, ποῦ ἦσαν μᾶλλον ἀρχιεργάται καὶ ἦσαν Ἕλληνες.

4) Εἶναι ἡ σημερινὴ Παλμανόβα πλησίον τοῦ Οὐντινε.

5) Πολίχνη πλησίον τῆς Βενετίας.

κτητά μου, τὰ ὅποια καίτοι συνηθίζει νὰ φορῇ, ἔμω; δὲν δύνανται νὰ τὰ ἀποκτήσῃ ὡς ἰδικά της χωρὶς τὴν θέλησίν μου.

Θέλω ἵνα ἐπὶ τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἂν ἡ σύζυγός μου θελήσῃ νὰ μείνῃ εἰς τὸ σπίτι μας νὰ τῆς πληρωθῇ τὸ ἐνοίκιον διὰ τὰ τρία ἔτη, ἐκ τῶν κει φαλαίων μου. Ἀφοῦ περάσῃ, ἢ τριετία, θέλω νὰ πωληθοῦν πάντα τὰ ἐπιπλα ποὶ ἡγόρασα ἀπὸ τὸν κ. Λεονάρδον Καπιτανάκη τοῦ ποτε Δημήτρι, ὡσαύτως καὶ τὸ ὠρολόγιον τοῦ τοίχου ποὺ κτυπᾷ τὲς ὥρες καὶ ἔχει «καριγίδον» καὶ τὸ ποσόν ποὶ θὰ εἰσπραχθῇ, νὰ προστεθῇ εἰς τὸ κεφάλαιόν μου. Ἄν ἔμω; ἡ σύζυγός μου δὲ θελήσῃ νὰ μείνῃ σπίτι τότε νὰ τῆς δοθῇ τὸ ἰσότιμον τῶν ἐνοικίων τῆς τριετίας κα νὰ ἐκποιηθοῦν ἀμέσως τὰ ἐπιπλα. Πάντα τὰ ἄλλα ἐπιπλα, πλὴν, τῶν ἀνωτέρω ἦτοι ἀσπρόρρουχα, ροῦχα, κρεβάτια, μαγειρικά σκεύη καὶ ὅ,τι ἄλλο, ἐξαιρουμένων τῶν ἀσημικῶν καὶ τῶν βιβλίων, θέλω νὰ εἶνε εἰς τὴν διάθεσιν τῆς προσφιλεστάτης μου συζύγου. Ἄν ἔμω; αὕτη, ἐπιλήσμων τοῦ Χριστιανικοῦ καθήκοντος, ἐπιχειρήσει κατὰ οἰονδήποτε τρόπον ἢ μὲ οἰονδήποτε πρόσχημα νὰ διασεύῃ ἔστω καὶ ἐπ ἐλάχιστον τὴν παροῦσαν διαθήκην, θέλω νὰ στερηθῇ παντὸς κληροδοτήματος ἢ ν: μῆς καὶ νὰ τῆς δοθοῦν μόνον τὰ 6000 Δουκᾶτα τῆς προικὸς της. Θέλω νὰ δοθῶ εἰς τὴν πρώτην μου σύζυγον ποὺ ἐχώρισα κατὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ τὰ δόγματα τῆς θρησκείας μας, εἰς ἣν εὐχομαι νὰ παράσῃ Κύριος ὁ θεὸς τῇ εὐνοίᾳ του, ἀφίνω—λέγω—δουκ. 150 ἐφάπαξ καὶ ἐπειδὴ ἤδη ἀπεβίωσεν, θέλω νὰ δοθοῦν τὰ δουκᾶτα 150 εἰς τοὺς ἐφημερίους τῆς Ἐκκλησίας ὅπου ἐτάφη ἵνα τῇ τελέσουν 120 λειτουργίας καὶ τρισάγια ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς της.

Θέλω νὰ πληρωθῶν εἰς τὸν Οἶκον Μαρτσα, Σαρτέριο τοῦ Βερολίνου, πο ἔχει τώρα ἐπωνυμίαν Κάρλο Βενίνο, δουκᾶτα πραγματικὰ 80 ὡς ἀποζημιώσιν ὃ ὅ,τι ἴσως τοῖς ἑκάμ, γρησιμοποιήσας τὰ πράγματά των, μολονότι ἔχω τελειωτικὴ παρ' αὐτῶν ἐξόφλησιν πάσης ἀπαιτήσεως.

Θεωρῶ ἐξωφλημένους καὶ δὲν ὑποχρεῶναι εἰς ἄλλην πληρωμὴν τοὺς Ἀντώνι Μίγκανον καὶ Πέτρον Βούλγαρην ὡς καὶ τοὺς κληρονόμους καὶ διαδόχους τῶν, ὅ,τι ποσὸν ἐμφανισθῶν ὡς ἐφείλεται μου.

Μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἂν ὁ κ. Ἰωάννης Ἀντονί θελήσῃ τὴν ἐπαυλὶν τε νὰ τὴν ξαναπάρῃ ἐπὶ ἀποζημιώσει καὶ πρὸ τῆς λήξεω τῇ καθορισθείσης διορία θέλω νὰ τὴν ἐξαγοράσῃ μὲ δουκ. 500 ἢ μὲ τὸν ἔρον νὰ πληρώσῃ τὴν ἀξίαν τῇ ἐπίπλων καὶ παντὸς ἄλλου κινητοῦ πράγματος, ἀφοῦ προηγουμένως γίνῃ μία ὃ καλὰ ἐκτίμησις παρὰ δύο τιμίων καὶ εὐσυνειδήτων ἐμπειρογνομόνων. Ἄν τυχὶ δὲν δεχθῇ, τότε νὰ ἐνοικιασθῇ τὸ ὑποστατικόν αὐτό, μέχρις ὅτου ἐξαγορασθῇ παρ τοῦ ἰδιοκτῆτου της. Ἀπὸ δὲ τὸ ἐνοίκιον νὰ δίδωνται δουκ. 25 κατ' ἔτος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Παλλουέλο, εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς πολίχνης ἑτερα ἕξ καὶ ἄλλα εἰς τὸν ἐπιστάτην μου Πέτρον Ροβολέτο. Ταῦτα ἐννοοῦνται εἰς ὅλο τὸ διάστημα πε θὰ εἶναι ἐνοικιασμένη ἢ ἐπαυλις καὶ δὲν θὰ ἔχῃ ἐξαγορασθῇ ἀπὸ τὸν κ. Ἀντονί. Ὅ,τι ὑπόλοιπον μένη νὰ προστίθεται εἰς τὸ κεφάλαιόν μου.

Ὅταν ἔμω; παρέλθῃ ἡ ἐν τῇ Συμβολαίᾳ ἀναφερομένη ἱστορία καὶ εἰσπρε χθοῦν ἀπὸ τὴν ἰδιοκτῆτην τὰ 500 Δουκᾶτα δι' ἐξαγοράν, τότε θὰ παύσουν καὶ ἡ ἄνω κληροδοτήματα εἰς τὴν πολίχνην.

Ἀφίνω εἰς καθεμίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς ἀνεψιάς μου θυγατέρας τοῦ κ. Γεωργίου Νοταρᾶ καὶ τῆς προσφιλεστάτης θυγατρὸς μου Ἀναστασοῦλας, ὅταν αὗται θὰ πρ κισται νὰ ὑπανδρευθοῦν μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν γονέων των καὶ ἀφοῦ προσκομ σουν τὰ ἀναγκαῖα πιστοποιητικὰ εἰς τοὺς ἐκτελεστάς μου, ἀφίνω—λέγω, εἰς τὴ καθεμίαν Δουκᾶτα τρεχοῦμενα πεντακόσια καὶ ἂν ζοῦν καὶ ἄλλαι μεταγενέστερ τῶν μεγαλειτέρων τριῶν, ἀφίνω καὶ εἰς αὐτάς, ὅταν θὰ ὑπανδρευθοῦν Δουκᾶτα τρι κόσια εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν καὶ θέλω ἵνα τὸ ἄνω ποσὸν τῶν Δουκᾶτων 1500 κα προωρισμένον διὰ τὰς τρεῖς πλέον ἡλικιωμένας ἀνεψιάς μου, νὰ κατατεθῇ ἀμέσ

μόλις συγκεντρωθῇ, καὶ ὁ τόκος, μέχρις οὗτο τελεσθῶν οἱ γάμοι νὰ διανεμῶνται εἰς ξεπεσμένους ὁμογενεῖς πτωχοὺς διαμένοντας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἑλληνορθόδοξου δόγματος καὶ πρὸς τοῦτο ἐμπιστεύομαι τὴν ἐγνωσμένην καλωσύνην καὶ ἐντιμότητα καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν τῶν ἐκτελεστῶν μου. Καὶ μόλις γίνῃ ὁ γάμος τότε πρέπει ἀμέσως νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ὑπανδρευομένης. Καὶ ἂν τυχὸν ἤθελεν ἀποθάνει μία ἐξ αὐτῶν πρὸ τοῦ γάμου, τότε τὸ πρὸν τὸ ἀνῆκον εἰς ταύτην, νὰ κατανεμηθῇ εἰς τὰς ἄλλας, εἰς ἰσα μερίδια.

Ἀφίνω εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου, υἱούς τοῦ Γεωργίου Νοταρᾶ καὶ τῆς κόρης μου, Δουκάτα ἐρεχούμενα 200 εἰς ἕκαστον καὶ ἐφάπαξ καὶ νὰ κατεβληθοῦν εἰς τὸν γαμβρὸν μου Νοταρᾶν ἢ τὸν νόμιμον ἀντιπρόσωπόν του, ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατόν μου. Ἀπὸ τὸ κληροδότημα αὐτὸ ἐξαίρω τὸν ἀγαπητότατον ἀνεψιόν μου Ἀκρατον Νοταρᾶν διότι οὗτος εὐηργετήθη κατ' ἄλλον τρόπον, ὥς ἔπεται.

Θέλω καὶ ἀφίνω κύριον καὶ μοναδικὸν κληρονόμον ἀπάσης τῆς Βιβλιοθήκης μου μετὰ τῶν ἐρμαρίων, τὸν εἰρημέιον ἀνεψιόν μου Ἀκρατον μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν ὅμως νὰ ἀφίνη ἐλευθέραν τὴν χρῆσιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του καὶ μετὰ τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ πωλήσῃ ἐδῶ ἐν Βενετίᾳ ὅλα τὰ συγγράμματα τοῦ περιφήμου καὶ ἀσεβοῦς Μπαῦλ (6) καὶ τὰ Γερμανικὰ βιβλία καὶ μετὰ τὸ προῖόν τῆς πωλήσεως νὰ ἀγοράσῃ τόσα Ἑκκλησιαστικὰ βιβλία πρὸς χρῆσιν τῶν Ναῶν τοῦ δόγματός μας καὶ νὰ τὰ ἀφιερῶσιν εἰς μίαν ἢ περισσοτέρας Ἑκκλησίας ποῦ θὰ ἔχουν μεγαλειτέραν ἀνάγκην εἰς τὴν πατρίδα του. Θέλω καὶ εἰδικῶς ὑποχρεῶνω τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνεψιοῦ μου τούτου ἵνα τὰ βιβλία ποῦ τοῦ ἀφίνω, παραμείνουν ἀθικτα καὶ μὴ ἐκτεθοῦν εἰς πώλησιν. Καὶ ἂν, τυχὸν, ἤθελεν ἀποδιώσει καὶ θὰ γνωρίζῃ ὅτι δὲν ἀφίνει κληρονόμους του ἤτοι υἱούς, ἀδελφούς, ἀνεψιούς, ἀξίους καὶ ἱκανούς νὰ κατέχουν καὶ νὰ μεταχειρίζονται τὴν Βιβλιοθήκην, θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος, ὡς θίλῃ νὰ ἀξιωθῇ τῆς εὐλογίας Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ ἀθλήτου ἀμαρτωλοῦ, οἷος εἶμαι ἐγώ, νὰ τὴν ἀφίση καὶ νὰ τὴν ἐμπιστεύῃ μετὰ ἀσφαλεῖς ὁρους εἰς τὴν Σχολὴν ποῦ, μετὰ τὴν ἐξουσιοδότησιν τοῦ Θεοῦ, ἤθελε συστηθῇ εἰς τὸν Μορέαν, λαμβανόμενων πασῶν τῶν ἐνδεδειγμένων ἐγγυήσεων, ὅτι μετὰ τὸν καιρὸν, δὲν θὰ ἀποξενωθῇ οὔτε θὰ πωληθῇ οὔτε θὰ βλαθῇ, ἀλλὰ θὰ χρησιμεύῃ μόνον καὶ μόνον διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ τοὺς πτωχοὺς μαθητάς. Καὶ ἂν δὲν ὑπάρχῃ τοιαύτη Σχολή, νὰ τὰ παραδώσῃ καὶ νὰ τὰ ἀφιερῶσιν εἰς τὴν Μρνήν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ εἰς τὴν νῆσον Πάτμον πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς Σχολῆς ἐκείνης, μετὰ τὸν ὅρον ὅτι οἰοσδήποτε ἤθελε ἀναμιχθῇ εἰς τὴν καταστρατήγησιν ἰτῶν διατάξεων, νὰ ἔχη νὰ δίδῃ λόγον τῶν πράξεών του εἰς τὸν Οὐράνιον Δικαστήν, τὸν Πλάστην μας.

Τὰ ὑπόλοιπα ἀσημικά μου, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ὅσα διαθέτω ἐν τῇ παρούσῃ ἰδιότητι θέλω νὰ πωληθοῦν καὶ τὸ προῖόν νὰ ἐνσωματωθῇ εἰς τὸ Κεφάλαιόν μου.

Ἀπὸ τὰ ἀσημικά μου θέλω νὰ δοθοῦν εἰς τὸν κ. δόκτορα Κούμανον ἱατρὸν καὶ ἀγαπητὸν φίλον μου ἢ τοὺς κληρονόμους του, τοιάντα οὐγγιές, τῆς ἀρεσκείας του.

Θέλω καὶ ἀφίνω ἵνα κατ' ἔτος καὶ ἑσσεὶ, διατίθενται διὰ τὴν ἐξαγορὰν σκλάβων ὁμογενῶν μου, πτωχῶν, Ἑλληνορθόδοξου δόγματος, δεδομένης τῆς προτιμίας εἰς τοὺς ἐκ τοῦ, Μορέως, τῆς πατρίδος μου, ἀφοῦ προηγουμένως προσαχθοῦν καὶ ἐξελεγχθοῦν τὰ προσαχθησόμενα πιστοποιητικὰ καὶ ληφθοῦν πᾶσαι αἱ προφυλάξεις ἵνα μὴ παρασταθοῦν ἀπατεῶνες καὶ κερδοσκοποὶ.

Ὁμοίως ἀφίνω καὶ ἔτος καὶ ἑσσεὶ, νὰ διατίθενται πέντε κληροτήματα ἀπὸ Δουκάτα 15 τὸ καθὲν εἰς πέντε πτωχὰ κορίτσια γεννημένα ἀπὸ νόμιμον γάμον, ἀπὸ γονεῖς Ἑλληνορθόδοξους καὶ νὰ εἶνε καὶ αὐτὰ ὀρθόδοξα καὶ νὰ διαμένουν εἴτε ἐδῶ ἢ ἄλλοῦ καὶ ἔξω ὑπὸ τὸν τυρρανικὸν ζυγὸν τῶν ἀπίστων, ἀφοῦ προηγουμένως παρ-

6) Ὁ Πέτρος Μπαῦλ, Γάλλος συγγραφεὺς (1647—1706) τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ τοῦ ὁποίου τὸ κριτικὸν πνεῦμα προαγγέλλει τὴν ἐλευθέραν σκέψιν τοῦ 18ου αἰῶνος.

σιάσουν πιστοποιήσεις ενόρκους και επικυρωμένας κατά τὸν καλλίτερον τρόπον ἀπὸ προξένους καὶ ἀντιπροσώπους ὅπου θὰ ὑπάρχουν τοιοῦτοι καὶ νὰ ληφθοῦν πᾶσαι αἱ ἀναγκαῖαι προφυλάξεις ἵνα μὴ γίνῃ καμμιὰ ἀπάτη καὶ λάβουν τὰ χρήματα ἄλλα κορίτσια ποὺ δὲν ἔχουν πράγματι ἀνάγκην.

Ὡσαύτως ἀφίνω Δουκάτα σαράντα τρεχούμενα κατ' ἔτος καὶ ἑσσεὶ τὰ ὅποια νὰ διδωνται ὡς προῖκα εἰς μίαν πτωχὴν κόρην Ἑλληνορθόδοξου, γεννημένην ἀπὸ νόμιμον γάμον, ἀπὸ γονεῖς ὁμοίως Ἑλλήνας καὶ Ὀρθοδόξους, ἡ δὲ κόρη ἡ ὅποια θὰ ὑπανδρευθῇ καὶ θὰ λάβῃ τὸ κληροδόχημα τοῦτο, νὰ ἔχῃ γεννηθῇ εἰς τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν, τὴν πατρίδα μου καὶ νὰ ἀνήκῃ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς συνοικίας καὶ ἐνορίας καὶ ὀνομασί: τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ποὺ εἶναι ἡ ἐνορία μου, ἡ τῆς Ἀγιωτάτης Τριάδος ἡ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς ἐπονομαζομένης «Ὁδηγήτρια», ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτην ἐνορίαν καὶ οὕτω καθεξῆς, ἐναλλάξ, ἀφοῦ προηγουμένως παρουσιασθοῦν αἱ πιστοποιήσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ Οἰκονόμου, τοῦ Ἐφημερίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ δύο προκρίτων τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἂν δὲν γίνεται ὁ γάμος κάθε χρόνον ὡς ἀνωτέρω, τότε τὸ χρήμα νὰ διατίθεται διὰ τὰ χρόνια ποὺ θὰ γίνουν περισσότεροι γάμοι, εἰς τρόπον ὥστε τὸ κληροδόχημα νὰ διατίθεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ὄχι δι' ἄλλον τινά.

Θέλω, ἂν ἐγκαθιδρυθῇ—εἴθε νὰ βοηθήσῃ ὁ παντοδύναμος θεὸς—σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς εἰς ἀνδρήποτε πόλιν τοῦ ἀτυχοῦς Βασιλείου τοῦ Μορέως, μίαν δημοσίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὅποσαν νὰ ἐκπαιδεύωνται ὅσα παιδιὰ ἔχουν ὄρεσιν γιὰ γράμματα καὶ τοῦτο ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, ἂν μὲ τὴν ἀρωγὴν τῆς Θείας Προνοίας μείνουν σύμφωνοι ὅλοι οἱ πρόκριτοι Χριστιανοὶ τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, καὶ κάμουν διὰ μίαν τοιαύτην ἀξιέπαινον πρᾶξιν, ἕνα ἔρανον μεταξὺ πάντων τῶν κατοίκων καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις θὰ εἶναι ἀνεπαίσθητος ἐφόσον θὰ γίνῃ μεταξὺ χιλιάδων ψυχῶν, ἕνα ἔρανον, λέγω, συγκεντροῦντα δέκα ἢ δώδεκα χιλιάδας δουκάτα, τὰ ὅποια νὰ ἀποστείλουν εἰς τὴν ἐδῶ Ἀδελφότητα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ κατατεθοῦν εἰς τὸ Δημόσιον ἠθσαυροφυλάκιον ἐπὶ τόκῳ καὶ ἐκ τοῦ ἐσόδου τούτου θὰ συντηρῶνται δύο διδασκαλοὶ ἱκανοὶ ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς θὰ διδάσκῃ γραμματικὴν καὶ ρητορικὴν, ὁ δὲ ἄλλος λογικὴν, Φυσικὴν καὶ Γεωμετρίαν, εἰς δώδεκα, κατ' ἀρχάς, παιδιὰ τοῦ λαοῦ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παιδιὰ θὰ διδωνται αἱ συνήθεις εἰσφοραὶ διὰ τὴν τροφήν καὶ συντήρησίν των καὶ ἡμπορεῖ ἡ Σχολὴ νὰ ἔχῃ, ἀκολούθως, δωρεὰς ἀπὸ ἄλλους ἐλεήμονας Χριστιανούς. Ἄν τοιοῦτό τι θελήσῃ ὁ Θεὸς καὶ πραγματοποιηθῇ, ὡς ἄνω ἀνέπτυξα. Θέλω ἀπὸ τὰ ἔσοδα τοῦ κεφαλαίου μου ποὺ θὰ κατατεθῇ εἰς τὸ Δημόσιον ἠθσαυροφυλάκιον, νὰ διδωνται κατ' ἔτος καὶ ἑσσεὶ εἰς τὴν Σχολὴν Δουκάτα τρεχούμενα ἑκατὸν καὶ μέχρις ὅτου θὰ ὑφίσταται ἡ Σχολὴ ἢ Σεμινάριον, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπισκοπὸν τῶν Πατρῶν, τὸν Οἰκονόμον του, τὸν Σακελλάριον καὶ δύο Προκρίτους αὐτῆς τῆς πόλεως, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον ἢ Ἀρχιεπίσκοπον καὶ δύο προκρίτους, τῆς πόλεως ἢ τοῦ τόπου ὅπου θὰ ἐγκατασταθῇ ἡ Σχολὴ ἢ τὸ Σεμινάριον, προσαχθοῦν πιστοποιητικά, επικυρωμένα ἀπὸ Προξένους Βενετοὺς ἢ ἄλλου Χριστιανικοῦ Κράτους καὶ ἐμφαίνοντα ὅτι ἡ Σχολὴ ἢ τὸ Σεμινάριον ὑφίσταται, ὅτι διδάσκουν οἱ δύο διδασκαλοὶ εἰς τοὺς ἀπόρους, ὡς ἄνω, μαθητάς, καὶ τότε μόνον οἱ Ἐκτελεστοὶ μου θὰ καταβάλλουν τὰ εἰρημένα 100 Δουκάτα εἰς τὸν νόμιμον πληρεξούσιον καὶ ἐναποθέτω τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῆς θελήσεώς μου εἰς τὴν εὐθύτητα, σύνεσιν καὶ συνείδησιν τῶν συναδέλφων μου ἐκτελεστών, ἵνα τὰ πάντα δαίνουν κατ' εὐχὴν πρὸς δόξαν Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ πρὸς ὠφέλειαν καὶ ἐκπαίδευσιν τῆς αὐτοῦ χροῦς μὲν. ἀλλὰ πάντοτε ἐνδόξου καὶ γενναίας Ἐθνότητος ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων.

Ἄν ἡ Σχολὴ ἢ Σεμινάριον δὲν γίνῃ ποτὲ καὶ μέχρις ὅτου τοῦτο πραγματο- ποιηθῇ θέλω καὶ παρακαλῶ ἵνα τὸ ἡμῖς τοῦ ποσοῦ τῶν 100 Δουκάτων δίδεται εἰς τὴν ὑφισταμένην ἤδη Σχολὴν τῆς νήσου Πάτμου, πρὸς ὄφελος καὶ ἀνακούφισιν

τῶν πτωχῶν μαθητῶν ποῦ ἐκεῖ ἐκπαιδεύονται, ἀφοῦ προηγουμένως θὰ προσάγωνται πιστοποιητικά γνήσια τὰ ὁποῖα νὰ μαρτυροῦν ὅτι ὑφίστανται καὶ ἡ Σχολή καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μαθηταὶ καὶ τὸ ἄλλο ἡμῖς, ἤτοι 50 Δουκάτα νὰ δίδωνται εἰς δύο ἄλλας Σχολὰς λειτουργούσας ἐν Ἑλλάδι, ποῦ εἶναι ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ποῦ νὰ ἔχουν μεγαλειτέραν ἀνάγκην καὶ ὅπου ἐκπαιδεύονται παιδιὰ πτωχά, ἀφοῦ προηγουμένως θὰ προσάγωνται τὰ ἀναγκαῖα πιστοποιητικά. Καὶ ἡ ἐκλογή τῶν δύο τούτων Σχολῶν νὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς εἰρημένους κυρίους ἐκτελεστάς μου εὐθέως καὶ ἀνεπηρέαστως.

Ἐν ἡ περιπτώσει δὲ καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, ἤθελον παύσει νὰ ὑφίστανται ὅλαι ἡ μερικαὶ Σχολαὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι θὰ ἐματαιοῦντο ὀριστικῶς ἡ ἐγκατάστασις τῆς Σχολῆς εἰς τὸν Μορέαν, θέλω ἵνα τὰ 100 ἀναφερθέντα δουκάτα ἢ ἡ μερὶς ἐκείνη ποῦ δὲν ἤθελε διατεθεῖ εἰς τὰς παυθείσας Σχολὰς, δίδωνται διὰ τὴν ἐξαγορὰν ἀτυχῶν σκλάβων, ἐλληνικῆς ἐθνικότητος καὶ Ἑλληνορθόδοξου δόγματος, προτιμωμένων πάντοτε τῶν καταγομένων ἐκ τοῦ Μορέως, τηρουμένων τῶν ὁρῶν καὶ προφυλάξεων περὶ ὧν ἐγένετο λόγος προηγουμένως εἰς τὴν παρούσαν διαθήκην εἰς τὸ ἄρθρον περὶ ἐξαγορᾶς αἰχμαλώτων.

Ἀφίνω εἰς τὴν Ἀδελφότητα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων ἐδῶ ἐν Βενετίᾳ, Δουκάτα τρεχούμενα πενήντα κατ' ἔτος καὶ ἔσαι μετὰ τὴν θερμὴν παράκλησιν πρὸς τοὺς προϊσταμένους ταύτης, ἵνα θελήσουν νὰ ἀναλάβουν τὸ εὐλαβὲς καθήκον νὰ τελεῖται ἅπαξ τοῦ ἔτους, εἰς οἰανδήποτε ἡμέραν εὐκαιρον, ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς λειτουργοὺς τοῦ Ὑψίστου καὶ τὸν Διάκονον, μία ἱερὰ λειτουργία καὶ ἐν τρισάγιον πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ μνημονεύωνται μετὰ χαμηλὴν φωνὴν τὰ ὀνόματά των: Χριστοφόρου, Χριστοδούλου, Ἄννας καὶ Ἀνδρέα καὶ νὰ δίδωνται εἰς τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς μισθὸ ἀργυροῦν δουκάτον, τρεῖς λίραι εἰς τὸν διάκονον, δύο λίραι εἰς τὸν ψάλτην, 30 σολδία εἰς τὸν κἀνδηλανάπτην καὶ 10 σολδία εἰς ἕκαστον τῶν μικρῶν ὑπηρέτῶν καὶ νὰ διανέμονται τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἂν εἶναι Κυριακή λίραι 25 εἰς πτωχοὺς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος, καὶ ἡ δαπάνη αὕτη θὰ ἀποσύρεται καθὼς καὶ κάθε ἄλλο ἀναγκαῖον ἐξοδὸν ἀπὸ τὰ ἔσοδα ποῦ προωρίσθησαν δι' εὐαγεῖς σκοποὺς περιεχομένους ἐν τῇ παρούσῃ, διαθήκῃ, ἤτοι ἡ δαπάνη, λέγω, θὰ προέρχεται ἀπὸ τὰ 50 δουκάτα ποῦ, ὡς ἄνω, ἀφῆκα εἰς τὴν σεβασμίαν ἀδελφότητα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Παρακαλῶ ὡσαύτως, ἂν εἶναι δυνατόν, ἵνα, τὴν ἡμέραν ποῦ θὰ τελεῖται ἡ λειτουργία, παρίσταται τοῦλάχιστον ἓνας ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους τῆς Ἀδελφότητος, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἱεροτελεστίας μέχρι τέλους, καὶ τὰ χρήματα νὰ διανέμονται ἀπὸ τὸν κύριον δικάριον. Ἀφοῦ δὲ ἀφαιρεθοῦν τὰ γεννησόμενα ὡς ἄνω ἐξοδα, τὸ ὑπόλοιπον τῶν 50 δουκάτων θέλω νὰ μένῃ ἔσαι πρὸς ὄφελος τῆς Ἀδελφότητος καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁκοκλήρου τῆς σεβασμίας ἐμηγύρεως, ἣτις θὰ συγκατατεθῇ, ὡς ταπεινοφρόνως ἱκετεύεται νὰ δεχθῇ τὴν παραγγελίαν καὶ πληρεξουσιότητα τῆς παρούσης διατάξεως τῆς διαθήκης μου.

Ἀφίνω εἰς τὸν γραμματέα ποῦ θὰ ἐκλέγεται κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὴν ὁμήγυρην, δουκάτα τρεχούμενα ὅκτω ἐτησίως καὶ ἔσαι, μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν, ρητὴν καὶ ἀπαράδρατον, νὰ διδῇ λόγον τῶν πράξεών του εἰς τὸν ἀνώτατον Δικαστὴν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους τοῦ προϊσταμένου καὶ νὰ κρατῇ χωριστὸν λογαριασμὸν εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν, συμφώνως μετὰ τοὺς γνωστοὺς κανόνας τῆς καλῆς διαχειρίσεως δι' ὅλας αὐτὰς τὰς διηνεκεῖς διατάξεις τῆς διαθήκης μου.

Θέλω ἵνα κάθε Σάββατον καὶ καθ' ἕλιν τὸ ἔτος, ἔσαι, πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τοῦ γλυκυτάτου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν, νὰ γίνεται τρισάγιον ἀπὸ τὸν λειτουργόν καὶ νὰ μνημονεύῃ τὰ τέσσαρα προαναφερθέντα ὀνόματα καὶ λαμβάνῃ σολδία 15 κάθε φορὰ καὶ εἰς τὸ διηνεκεῖ καὶ ἐπιφορτίζῃ τὴν συνείδησίν του ἂν παραλείψῃ τὸ ἱερὸν αὐτὸ καθήκον.

Θέλω καὶ ἀφίνω ἵνα τὴν ἐπέτειον τῆς ταφῆς μου, δύο ἢ τρεῖς ἱερεῖς, ἂν

τόσοι θὰ εἶνε, μετὰ τοῦ διακόνου τελῶσι μίαν θείαν λειτουργίαν καὶ νὰ κάμουν καὶ τρισάγιο, μνημονεύοντες καὶ τὰ ἄνω ἀναφερθέντα ὀνόματα καὶ θὰ λαμβάνη κάθε φορὰ ἕκαστος τῶν λειτουργῶν ἱερῶν λίρας τρεῖς, ὁ διάκονος δύο, μίαν ὁ κανδη-
λανάπτης καὶ δέκα σολδία τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὀπηρετοῦντα παιδιά. Καὶ ἂν ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα τῆς ἐπιτελοῦ τῆς ταφῆς μου συμπέσῃ νὰ εἶναι ἄλλο μνημόσυνον τότε οἱ ἱερεῖς νὰ κανονίζουσιν ἄλλην ἡμέραν τῆς ἀρεσκείας των ἀλλὰ πάντοτε ἐντὸς τοῦ ἰδίου μηνὸς ποῦ θὰ συμπέσῃ ὁ θάνατός μου.

Θέλω ἵνα ἐπὶ 40 ἡμέρας κατόπιν τῆς θαντῆς μου καὶ μόνον τότε, ὁ ἐφημέριος τῆς ἐβδομάδος νὰ κάμνῃ τρισάγιον καὶ νὰ μνημονεύῃ τὰ ἄνωτέρω ὀνόματα καὶ νὰ τελῇ τέσσαρας λειτουργίας καὶ τὰς 40 αὐτὰς ἡμέρας καὶ θὰ λαμβάνη Δουκάτα τρεχούμενα πέντε.

Ἀφίνω καὶ θέλω ἕνα κάθε Κυριακὴν καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ἑσσεῖ, τίθεται εἰς τὸν δίσκον ποῦ περιφέρεται ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, τὸ ποσὸν τῶν δέκα πέντε σολ-
δίων καὶ εἰς τὸν δίσκον ὑπὲρ μιᾶς πτωχῆς οἰκογενείας νὰ τίθενται πέντε σολδία, ἑσσεῖ.

Ἀφίνω καὶ θέλω ἵνα ἀγορασθοῦν ἀπὸ τοὺς κυρίους ἐκτελεστάς μου εἰς τὴν Μόσχαν τῆς Γωσσίας—ὄχι εἰς τὴν Πολωνίαν ὅπου τὰ Ρωσικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία εἶνε ἡλλοιωμένα—διὰ τὸ ποσὸν τῶν τρεχουμένων Δουκάτων χιλίαν, τόσα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ποῦ χρησιμοποιεῖνται εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Ὁρθοδόξου Ἀνατολικοῦ δόγματος, εἰς Ρωσικὴν γλῶσσαν ἦτοι Εὐαγγέλια, Ψαλτήρια καὶ οὕτως ὀνομαζόμενα «ὀμπσέι»(7) μηνιαία, δηλαδή Ἀνθολόγια καὶ ἄλλα βιβλία ποῦ θὰ ὑποδείξῃ ἕνας τίμιος καὶ εὐσεβὴς ἱερεὺς εἰδήμων, καὶ τὰ βιβλία ταῦτα νὰ διανεμηθοῦν εἰς τὴν Δαλματίαν τὴν Βοσνίαν, ἢ Σερβίαν, ὅπου δηλαδή θὰ διαπιστώσουν οἱ κύριοι ἐκτελεσταί μου, ἀφοῦ λάβουν ἀκριβεῖς πληροφορίας, ὅτι παρίσταται μεγα-
λυτέρα ἢ ἀνάγκη τοιούτων βιβλίων, ἵνα οὕτω ἀποκτήσουν ταῦτα αἱ Ἐκκλησίαι ποῦ στεροῦνται καὶ ὄχι ἰδιώτης τις ἀπληροτος καὶ ἀσεβής.

Ὁμοίως θέλω ἵνα ἀγορασθοῦν ἐδῶ εἰς Βενετίαν τόσα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία Ἑλληνικὰ διὰ ποσὸν τριακοσίων τρεχουμένων Δουκάτων, ἵνα κατανεμηθοῦν εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους ὅπου θὰ ὑπάρχῃ μεγαλειτέρα ἀνάγκη κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τῶν ἐκτελεστῶν μου καὶ θὰ ἀξιώσουν μόνον ἀπὸ τὴν συνειδησιν τῶν κατὰ τόπους ἐφημερίων τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς ἃς θὰ δοθοῖν τὰ βιβλία τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης γλώσσης ἵνα μίαν φορὰν κατ' ἔτος, καὶ εἰς τὸ διηνεκές, τελοῦν μίαν θείαν λειτουργίαν ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν μου, μνημονεύοντες καὶ τὰ προαναφερ-
θέντα ὀνόματα.

Ἀφίνω καὶ θέλω ἵνα κατ' ἔτος καὶ ἑσσεῖ διανέμωται Δουκάτα τρεχούμενα εἴκοσι ὡς ἀκολούθως: Εἰς καθένα πτωχὸν ἢ πτωχήν Ἑλληνικῆς ἐθιότητος καὶ Ἑλληνορθοδόξου δόγματος, ὁ ὁποῖος ὢν ἀσθενὴς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Νοσοκομείῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, ἔλαβεν ἐξιτήριο ὡς ἰαθεὶς νὰ δίδωνται ἐφάπαξ καὶ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, Δουκάτα τρεχούμενα δύο καὶ ἂν τὰ ἴδια ἄτομα ἐπνεί-
σαχθοῦν τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς τὸ Νοσοκομεῖον, νὰ δίδωνται ἅμα τῇ ἐξόδῳ ἄλλα δύο Δουκάτα. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῶν 20 Δουκάτων, ἂν θὰ ἀπομείνῃ, νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πλέον πτωχοὺς ἱερεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος οἱ ὅποιοι θὰ εὐ-
ρίσκωνται ὡς ξένοι εἰς τὴν Βενετίαν ἢ περαστικοὶ ἢ εἰς ἄλλους πτωχοὺς λαϊκοὺς, ὁμοίως περαστικούς, κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν καὶ θέλῃσιν τῶν Ἐπιτρόπων μου.

Δηλῶ καὶ θέλω δεῖ οἰοσδήποτε θὰ μοῦ μείνῃ ὀφειλέτης διὰ μετρητὰ χρήματα δοθέντα ὡς δάνειον ἐπὶ ὑποθήκῃ πραγμάτων, ἂν ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τοῦ θανά-
του μου καὶ ἀπὸ τὴν εἰδοποίησιν ποῦ θὰ τοῦ κάμουν οἱ Ἐπίτροποί μου, καταβάλλῃ ἐμπροθέσμως τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἐμὲ κεφάλαιον, νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ νὰ μὴ ὑποχρε-

7) λ. Ρωσικὴ σημαίνουσα: κοινά, γενικά.

ωθή νά πληρώσῃ τόκους, τόσον διὰ τὸν παρελθόντα, μέχρι τῆς θανῆς μου, χρόνον δσον καὶ διὰ τοὺς τρεῖς μῆνας τῆς ἄνω καθοριζομένης διορίας. Ἄλλ' ἂν δὲν κατά-
βάλλῃ ἐλόκληρον τὸ κεφάλαιον ἐντὸς τῶν τριῶν μηνῶν, θὰ ὑποχρεωθῇ νά πληρώσῃ
τοὺς συμφωνηθέντας τόκους, ἡμῖσι ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν κατὰ μῆνα, δι' ὅλον τὸν παρελ-
θόντα καιρὸν, μέχρι τελικῆς ἐξοφλήσεως.

Ἐννοῶ δμως ἵνα ὑποχρεωθοῦν νά πληρώσουν τοὺς τόκους ὅλοι οἱ ὀφειλέται
μου οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν πράγματά των ἐπὶ ὑποθήκῃ εἰς τὴν κατοχὴν μου καὶ δὲν
θὰ ἀπολαύσουν τοῦ προνομίου τῆς εἰρημένης τριμηνίας.

Ὅταν θὰ εἰσπραχθῇ τὸ ὀλίγον αὐτὸ ποδ ἔχω νά λάβω καὶ θὰ πωληθοῦν τὰ
ἐπιπλα, καὶ θὰ συγκεντρωθῇ τὸ πᾶν καὶ θὰ πληρωθοῦν ὅλα τὰ ἐφάπαξ διατε-
θέντα κληροδοτήματα, τὸ ἀπομένον ποσὸν εἰς τὸ ἀκέραιον δέον νά κατατεθῇ ἀπὸ
τοὺς Ἐπιτρόπους καὶ Ἐκτελεστάς τῆς διαθήκης μου, ἀνευ ἀναβολῆς, εἰς τὸ Δημό-
σιον θησαυροφυλάκιον ἵνα ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν τόκων διανεμηθεῖν, ἀπὸ καιροῦ εἰς
καιρὸν, τὰ καθορισθέντα εἰς τὸ διηνεκὲς κληροδοτήματα, ἐν τῇ παρούσῃ διαθήκῃ
καὶ δηλῶ μάλιστα ὅτι, ἂν τὸ χρῆμα εἰσπραχθῇ προτοῦ γίνῃ ἡ πώλησις τῶν ἐπι-
πλων, πρέπει νά κατατεθῇ εἰς μέρος ἐπὶθεν θὰ προκύπτῃ μεγαλειτέρα ὠφέλεια
ὑπὲρ τῶν εὐεργετουμένων.

Κληρονόμον καὶ νόμιμον διάδοχον παντὸς ὑπολειφθησομένου περιουσιακοῦ
στοιχείου, ἀφίνω καὶ θέλω νά εἶναι ἡ προσφιλεστάτη μου θυγάτηρ Ἀναστασοῦλα
Κασσῇ, νόμιμος σύζυγος τοῦ κυρίου Γεωργίου Νοταρᾶ ὡς καὶ οἱ νόμιμοι κληρονό-
μοι αὐτῆς καὶ διάδοχοι καὶ ἡ ὅποια θὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς τὸ ὑπόλοιπον
ἔταν θὰ ἔχῃ ἐκκαθαρισθῇ, συγκεντρωθῇ καὶ ὑπολογισθῇ τὸ πᾶν, ἵνα μὴ τυχὸν κα-
θυστερήσουν ἐπ' ἐλάχιστον ἢ ὑποστοῦν μείωσιν τινὰ τὰ παρ' ἐμοῦ διατεθέντα κλη-
ροδοτήματα, ὡς ἄνω.

Ἄν τις τῶν εὐεργετουμένων ἐφάπαξ δὲν εὔρεθῇ, θέλω τὸ ποσὸν αὐτὸ νά κα-
τανέμεται ἀναλόγως εἰς τοὺς ὑπολειπομένους εἰς ἴσα μερίδια, εἰς τοὺς ἐφάπαξ δη-
λονότι εὐεργετουμένους.

Θέλω καὶ ἀφίνω νά δοθῇ ἐπάπαξ εἰς τὸν κύριον δημόσιον Νοτάριον ὁ ὅποιος
θὰ ἔχῃ καὶ θὰ δημοσιεύσῃ, ὡς συνήθως ταύτην μου τὴν διαθήκην διὰ τοὺς κόπους
τοῦ μία δικαία ἀμοιβῇ τὴν ὅποσαν καθορίζω εἰς δουράτα τρεχούμενα πεντήκοντα
καὶ νά μὴν προβάλλῃ ἄλλην ἀξιῶσιν δι' οἷανδήποτε αἰτίαν, μόνον τὸν παρακαλῶ νά
εἴπῃ μίαν εὐχὴν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου.

Ἰκετεύω ταπεινοφρόνως, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ
ἐν ὀνόματι τῆς εὐσπλαχνίας καὶ τῆς Χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης ποῦ μᾶς ἐδίδαξεν
ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς, τὴν σεβασμίαν Ἀδελφότητα τοῦ Ἁγίου
Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων νά συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς Ἐπιτροπείας μου
καὶ νά ἀναλάβῃ αὕτη τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διατάξεων τῆς παρούσης μου διαθήκης
καὶ τὴν ἱκετεύω ἵνα, δι' εἰδικῆς ἀποφάσεως τῆς, διορίσῃ ὡς ἐκτελεστάς ἐκτὸς τοῦ
προεδρείου, τοὺς κυρίους Συνδίκους ὡς καὶ τοὺς κυρίους τοὺς ἐκλεγμένους διὰ τὴν
ἐκτέλεσιν διαθηκῶν ἢ ἄλλης τινὸς διαχειριστικῆς Ἀρχῆς, ἂν παύσῃ ἡ ἐν λόγῳ ἐπὶ
τῶν διαθηκῶν καὶ παρακαλῶ τὴν αὐτὴν Ἀδελφότητα νά καταγράψῃ, ἀφοῦ προη-
γουμένως, ἀναγνωσθῇ ὁλόκληρος ἐνώπιον τῆς σεβασμίας ὁμηγύρεως τῶν ἀδελφῶν,
καὶ τὴν παροῦσαν μου διαθήκην εἰς τὸ εἰδικὸν Κατάστιχον διαθηκῶν τὸ ἀνεγνωρι-
σμένον παρὰ Δημοσίου Νοταρίου, συμφώνως μὲ τὸ ἐπικρατοῦν, εἰς παρόμοια ζητή-
ματα, ἔθος. — Ἐν ἡ περιπτώσει — ποῦ μοῦ εἶναι ἀπίστευτον — ἡ σεβασμία ὁμήγου-
ρις ἤθελεν ἀπαξιώσει νά δεχθῇ τοιοῦτο βᾶρος, θέλω, ἐννοῶ καὶ ἱκετεύω νά γίνῃ
ἐκτελεστής ἡ σεβασμία Ἀδελφότης τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς ἐπικαλουμένης
τῆς Εἰρήνης, εἰς τοὺς Ἁγίους Ἰωάννην καὶ Παῦλον, καὶ θὰ περιέλθῃ εἰς ταύτην τὸ
κληροδότημα τῶν πεντήκοντα ἔτησι'ως καὶ ἔσας, ποῦ ἀφίνω εἰς τὴν Ἀδελφότητα
τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ τὰ ὀκτὼ ποῦ ἀφήκα διὰ τὸν Καταστι-

χογράφον καὶ εὖτω θὰ στερηθῇ ἡ τελευταία αὕτη τοῦ εὐεργετήματος ὡς καὶ ὁ Καταστιχογράφος καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν ἡ ὡς ἄνω Ἀδελφότης νὰ τελεῖ αὕτη τέσσαρας θείας λειτουργίας κατ' ἔτος καὶ εἰς τὸ διηνεκές ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν μου.

«Σοὶ δόξα πρέπει Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπω Ἀμήν».

Ἀνδρέας ντὲ Κάσσης ἔγραψα τὴν παροῦσαν μὲ τὸ ἰδίό μου χέρι καὶ βεβαιῶ καὶ ἐπιβεβαιῶ ὅσα τὰ ἀνωτέρω.

(παρατίθεται καὶ Ἑλληνιστὶ ἡ ὑπογραφή του:

«Ἀνδρέας ὁ Κάσσης βεβαιῶ».

Αὐτος Κωδείκελος

Ἐν Ὄνόματι Κυρίου Ἀμήν.

Τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1751 ἐν Βενετία

Εὐρισκόμενος ἐγὼ ὁ κάτωθι ὑπογεγραμμένος· καίπερ ἀδιάθετος ἀπὸ μίαν χρονίαν πάθησιν—καὶ ἔχων χάριτι τοῦ πολυελαίου Θεοῦ, πάσας τὰς αἰσθήσεις μου ὑγιεῖς καὶ ὁκοκληρωτικάς, ἠθέλησα νὰ προσθέσω, νὰ διαφωτίσω καὶ νὰ ξεδιαλύνω μερικά πράγματα ἐκφρασθέντα εἰς τὴν διαθήκην μου, μὲ τὸν Κωδείκελον τοῦτον, ὁ ὁποῖος, ὢν μεταγενέστερος τῆς διαθήκης μου, θέλω νὰ ἔχῃ πᾶσαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἵνα ἐκτελεσθῇ εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα ἢ παραλλάσουν ἢ προσθέτουν ἢ ὀλιγοστεύουν ὅ,τι ἐν τῇ πρώτῃ διαθήκῃ διετυπώθη καὶ πρῶτον:

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν παροῦσαν θητείαν ὡς Μέγας Φύλαξ τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἤδυνήθην οὔτε κατῴρθωσα νὰ κρατήσω χωριστὸν ταμεῖον εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν τῆς ἐν λόγῳ Ἀδελφότητος δι' αὐτὸ ἐννοῶ καὶ θέλω, ἂν Κύριος Θεὸς εὐδοκῇ νὰ μὲ πάρῃ εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν πρὶν ἢ τελειώσω, τὴν θητείαν μου ταύτην, ἂν μετὰ τὴν ἐξέλεγγιν τῶν λογαριασμῶν ἐμφανισθῶ ὡς χρεώστης εἰς τὴν Ἀδελφότητα, θέλω ἵνα ἐκτὸς τῆς ἀποδόσεως τοῦ ποσοῦ τούτου, ποῦ θὰ προκύψῃ εἰς χρέος μου, νὰ ὑπολογισθῇ καὶ ὁ τόκος 80)ο πρὸς ὄφελος τῆς εἰρημένης Ἀδελφότητος, ὡς ἐπὶ πιθανὸν νὰ μετεχειρίσθην χρήματα ἀνήκοντα εἰς ταύτην δι' ἰδιωτικὰς μου ὑποθέσεις.

2ον θέλω δυνάμει τοῦ Κωδεικέλλου τούτου, τὰ κληροδοτήματα ποῦ διέθεσα ὑπὲρ τῶν ἀνεψιῶν μου ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν, νὰ ἐνσωματωθοῦν εἰς τὸ Κεφάλαιόν μου καὶ νὰ μὴ δοθῇ κανέν, διότι ἐγκατέστησα καὶ ἐγκαθιστῶ ὡς καθολικὴν κληρονόμον τὴν προσφιλεστάτην μου κόρην, μητέρα τῶν εἰρημένων ἀνεψιῶν μου.

3ον θέλω πάντα τὰ κληροδοτήματα καὶ τὰ ἐφάπαξ καὶ τὰ διηνεκῇ, τὰ καθορισθέντα διὰ τῆς διαθήκης μου, νὰ δοθοῦν ὁλόκληρα ἐλεύθερα τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ ὁ φόρος νὰ πληρωθῇ ἀπὸ τὸ ἄλλο Κεφάλαιόν μου ποῦ θὰ περισσεύσῃ

Ἀλλ' ἂν, κατ' αὐτίαν δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἄλλο ποσὸν ἵνα καταβληθῇ ὁ φόρος, τότε καὶ μόνον νὰ κρατηθῇ οὗτος ἀπὸ τὰ κληροδοτήματα, ἀναλόγως.

4ον Θέλω ἵνα ὁ Ἀντώνιος Σαβιόλι, πληρώνων ὅσα μοῦ ὀφείλει, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὰ χαρτιά ποῦ ἔχω καὶ ἀπὸ τὸ Ἀλφαιβητικὸν Κατάστιχον τοῦ Δοῦναι καὶ Λαβεῖν, ἂν λέγω πληρώσῃ ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου μου, νὰ πάρῃ ὅτὰ βιβλία του ποῦ εἶνε τοποθετημένα χωριστά, ἵνα μὴ γίνῃ σύγχυσις μὲ τὰ ἰδικὰ μου καὶ νὰ πάρῃ καὶ τὰ ἄλλα ποῦ εὐρίσκονται λυτὰ εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον.—Ἐκτὸς τούτου, θέλω νὰ ἀπασπασθῇ ἀπὸ τὸ μισὸ τοὺς ἑκατὸν δι' ὅλον τὸν περασμένον καιρὸν καὶ νὰ τοῦ χαρισθοῦν ἀπὸ τὸ Κεφάλαιον δουκάτα τρεχούμενα ἐξήκοντα ἀλλ' ἂν δὲν πληρώσῃ ἐντὸς τῆς ἄνω διορίας, νὰ χάσῃ ὅλας αὐτὰς τὰς εὐκολίας καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ καταβάλῃ τὸ πᾶν κατὰ τὰς συμφωνίας ποῦ ἐκάμαμεν.

5ον Θέλω ἵνα ὅλα τὰ βιβλία μου τὰ Ἑλληνικὰ εἴτε θρησκευτικὰ εἴτε μὴ, νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἀνεψιοὺς μου υἱοὺς τῆς θυγατρὸς μου καὶ τοῦ συζύγου τῆς Γεωργίου, ἵνα τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τὰ χαίρωνται πάντοτε, καθὼς ἐπίσης καὶ πᾶν-

τα τὰ εἰς Ρουθενικὴν ἢ Μοσχοβιτικὴν γλῶσσαν θέλω νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἰδίους, ἵνα τοῖς ὑπευθυμίζουν ὅτι ὑπηρετήσα τὴν Ρωσικὴν Αὐτοκρατορίαν, ὅλα τὰ ἄλλα οἷα σδήποτε ὕλης καὶ εἰς οἰανδήποιε γλῶσσαν, θέλω νὰ πωληθοῦν καὶ τὸ προῖον ἐκ τῆς πωλήσεως θέλω νὰ ἐνσωματωθῇ εἰς τὸ ὑπόλοιπον Κεφάλαιόν μου καὶ νὰ εἶναι ἄκυρος οἰαδήποιε ἄλλη διάταξις διατυπωθεῖσα εἰς τὴν διαθήκην μου.

8ον Ἄν θελήσῃ ἡ προσφιλεστάτη σύζυγός μου νὰ ἔλθῃ εἰς δεύερον γάμον ἢ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Μοναστήριόν μου μαζ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, θέλω ἵνα ἐκτὸς τῶν 600 δουκάτων ποὺ προωρίσθησιν ὑπὲρ αὐτῆς διὰ τῆς διαθήκης μου, νὰ τῆς δοθοῦν ἀπὸ τὸ κεφάλαιόν μου ἄλλα 800 Δουκάτα, ἀλλὰ νὰ μὴ τῆς δοθοῦν ὅλα τὰ ἀσυνικά ποὺ ἀναφέροντα εἰν τὴν διαθήκην ἥτοι αἱ 120 οὐγγιές, ἀλλὰ μόνον 30.—Ἄν ὅμως θελήσῃ νὰ ζήσῃ κατ' ἀρέσκειάν της ἢ ἐδῶ ἀλλαχοῦ, καὶ ὅχι ὥς ἄνω ἀνέφερα, τότε νὰ τῆς δοθοῦν τὰ 600 Δουκάτα, ὥς ἐν τῇ διαθήκῃ, 50 οὐγγιές ἀσυνικά, ὅλα τὰ ἐπιπλα καὶ κοσμήματα, ὥς ἀναφέρονται εἰς τὴν διαθήκην.—Ἄν θελήσῃ νὰ μείνῃ εἰς τὸ σπίτι ὅπου τώρα κατοικοῦμεν, νὰ τῆς πληρωθῇ τὸ ἐνοίκιον μόνον δι' ἓν ἔτος καὶ ἂν ἐγκαταλείψῃ τὸ σπίτι νὰ τῆς δοθοῦν δουκάτα τρεχοῦμενα 200, ἵνα, κατ' ἀρέσκειάν της, ἐγκατασταθῇ ἀλλαχοῦ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐπιπλα τοῦ σπιτιοῦ νὰ διατεθοῦν ὥς ἐν τῇ διαθήκῃ ἀνέφερα.

9ον Χρεωστῶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου Μαρίαν δουκάτα 100. Θέλω νὰ τῆς δοθοῦν ὥς καὶ ἄλλα 20, ὅχι περισσότερα, καίτοι διαφορετικὰ διευπώθη εἰς τὴν διαθήκην.

8ον Θέλω νὰ πληρωθῇ ὁ ὑπηρετὴς μου Ρεμίτζιο διὰ τὸν μισθὸν ποὺ θὰ ἔχῃ νὰ λάβῃ καὶ νὰ τῷ δοθοῦν καὶ ἕτερα 35 δουκάτα τρεχοῦμενα, ὁμοίως καὶ τὸ φόρεμά μου ἀπὸ «καμελόττο» γαρνιρισμένον μὲ ἀσῆμι καὶ ἄλλο χωρὶς γαρνιτοῦραν, χρώματος καστανί καὶ ὁ Καμηλωτὸς ἐπιδύτης μου φοδραρισμένος μὲ γούναν. Καὶ νὰ μείνῃ ἄκυρος πᾶσα ἄλλη σχετικὴν διάταξις ἀναφερομένη ἐν τῇ διαθήκῃ πρὸς τὸν ἴδιον.

9ον Ὁλάντ σερβάσιος δὸν Δημήτριος Βάλσαμος θέλω νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε πληρωμὴν τοῦ πρὸς ἐμὲ χρέους του, ὥς προκύπτει ἀπὸ τὰ ὁμόλιά του, καὶ νὰ τῷ δοθοῦν καὶ ἕτερα 50 Δουκάτα τρεχοῦμενα ἀπὸ τὸ κεφάλαιόν μου. ἄκυρουμένης πάσης ἄλλης διατάξεως τῆς διαθήκης ἀφορῶσα τὸν ἴδιον.

10ον Ὁ κ. Ἰάκωβος Λεόπουλος ἀπὸ τὸν Μυστρᾶν μοῦ ἔμεινε χρεώστης διὰ δουκάτα τρεχοῦμενα 2600 τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ κατὰ τὴν συμφωνίαν ποὺ ἔχομεν καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὀφειλέτας του. Ὡς πρὸς ἐμὲ, ἵνα τὸν διευκολύνω διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους του, θέλω ἐπὶ 12 συνεχῇ ἔτη νὰ δίδῃ 90 δουκάτα κατ' ἔτος καὶ τοῦ χαρίζω τὸ ὑπόλοιπον ποὺ μοῦ ὀφείλει, ἂν φανῇ συνεπὴς εἰς τὴν τακτικὴν ἐτησίαν πληρωμὴν. Ἀλλ' ἂν δὲν θὰ θελήσῃ νὰ συμμορφωθῇ τότε νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ καταβάλῃ ἀμέσως ἅπαν τὸ ὀφειλόμενον ποσόν. Τὰ 90 δουκάτα τῆς ἐτησίας δόσεως θέλω νὰ τὰ εἰσπράττῃ ὁ γαμβρός μου καὶ οἱ κληρονόμοι του καὶ νὰ χρησιμοποιῶνται διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν φυλακισμένων διὰ χρέη, τὰ μισὰ ἐν Πάτραις καὶ τὰ ἄλλα μισὰ εἰς Κόρινθον καὶ ἐπιβαρύνω τὴν συνείδησιν τοῦ γαμβροῦ μου καὶ τῶν κληρονόμων του, ἂν παραλείψουν τὸ Χριστιανικὸν αὐτὸ καθήκον τῆς φιланθρωπίας καὶ τοῦ ἐλέους.

11ον Εἰς τὸν κ. Λάμπρον Σάρρον, ἀγαπητότατον φίλον μου ἀφίνω τὸ ἀσημένιο καφόμπρικο καὶ τὸ καλαμάρι μου μὲ ὅλα τὰ ἐξαρτήματα.

12ον Ἐχων ἤδη διαπιστώσει ἀφοῦ παρεκίνησα, ἄνευ ἀποτελέσματος, τοὺς ἄρμοδious διὰ τὴν ἵδρυσιν Σχολῆς εἰς τὸν Μορέαν ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐγκαθίδρυσις τοιούτου Σχολείου, θέλω καὶ ἐννοῶ ἵνα τὸ προορισθὲν διὰ τὴν Σχολὴν τοῦ Μορέως, νὰ διατίθεται τὸ μὲν ἡμισυ ἥτοι δουλκ. 50 ὑπὲρ τῆς Σχολῆς καὶ τῶν πτωχῶν μαθητῶν τῆς Πάτμου, τὰ δὲ ἄλλα 50 νὰ διατίθενται ἐξ ἡμισείας εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις δημοσίων Σχολῶν καὶ εἰς τὴν σχολὴν

τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα ὁ ἀρμόδιος Ἀρχιεπίσκοπος τῶν πόλεων τούτων μετὰ τοῦ Οἰκονόμου καὶ τεσσάρων προκρίτων, πιστοποιοῦν ὅ,τι οἱ διδάσκαλοι εἶνε ἱκανοὶ καὶ ἐπιμελεῖς καὶ ὅλοι μαθηταὶ προσδεύουν. Ἄλλως θέλω ἵνα τὰ 50 δουκάτα διατίθενται τὰ μὲν ἡμισὴ δι' ἐξαγορὰν σκλάβων, τὰ δὲ ἄλλα 25 διὰ τὴν ὑπανδρεῖαν δύο Ἑλληνίδων πτωχῶν.

Αὐτὰ τὰ 12 ἄρθρα τοῦ Κωδεϊκέλλου μου τούτου γραμμένα μὲ τὸ ἰδίό μου χέρι, θέλω ἐννοῶ καὶ παρακαλῶ νὰ ἐκτελεσθοῦν ἐπακριβῶς καὶ ἀναλλοιώτως ὥς εἶναι σταθερὰ καὶ ἐπίμων πρόθεσις μου καὶ διάθεσις. Πᾶν ἄλλο παραμένει ἐν ἰσχύϊ ὥς ἐν τῇ διαθήκῃ διτυπώθη.

Εἰς πίστωσιν τῶν ἄνω ἔγραψα τὸ ὄνομά μου Ἰταλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ:

Andrea de Cassis affermo quanto sopra

Ἀνδρέας ὁ Κάσσης βεβαιῶ τὰ ὅσα εἰς τοῦτο τὸ Κωδεϊκέλλον ἔγραψα»

Εἰς τὰ 12 ἄρθρα τοῦ Κωδεϊκέλλου μου προσθέτω καὶ θέλω ἵνα, ἐφάπαξ, σταλῇ τὸ ποσὸν τῶν δουκάτων 250 εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Μιχαὴλ Ἀρχαγγέλου ἐν Πάτραις ποὺ εἶναι ἡ ἐνορία μου. Θὰ εἶνε πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας διὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ ἄλλα χρειώδη Δουκάτα 230 καὶ τὰ ὑπόλοιπα 20 νὰ δοθοῦν εἰς τὰ κάτωθι ὀνόματα: Χριστοδούλου, Ἄννας καὶ Ἀνδρέα. Καὶ ἵνα μὴ δημιουργηθοῦν παρεξηγήσεις διὰ τὸ ποσὸν τὸ ἀφιέμενον ἐφάπαξ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκλιπαρῶ τοὺς ἐκτελεστὰς μου νὰ γράψουν εἰς τοὺς Ἐπιτρόπους τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Ἐφημέριον καὶ εἰς τὸν κ. Ἀνδρῆικον Σιασινόπουλον, ἢ ἄλλον προύχοντα τῆς πόλεως ἵνα μάθουν τίνος ἀκριβῶς ὑτάρχει μεγαλειτέρα ἀνάγκη καὶ νὰ γίνῃ ἐντεῦθεν ἡ ἀποστολὴ εἰς εἶδη καὶ ὅχι εἰς χρῆμα, διότι τὸ χρῆμα ἢ μπορεῖ εὐκόλῃ νὰ μὴ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸν ἄνω σκοπὸν.

Ὅμοιως προσθέτω καὶ θέλω ἀντὶ τῶν 100 τρεχουμένων Δουκάτων ποὺ ὥρισεν ἐν τῇ διαθήκῃ διὰ τὴν ἐξαγορὰν σκλάβων, νὰ διατίθενται ἐτησίως Δουκάτα 120 διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ μὲ τοὺς ἰδίους ὅρους.

Οὕτω διαθέτω, θέλω, ἱκετεύω καὶ ἐξορκίζω ἐκείτους ποὺ θὰ ἔχουν ἀνάμειν ἵνα τὰ πάντα ἐκτελεσθοῦν ἐπακριβῶς.

Andrea de Cassis affermo quando nel testamento e Codicillo et aggiunta, ordinato

(Ἑλληνιστὶ:) Ἀνδρέας ὁ Κάσσης βεβαιῶ, διατίθημα καὶ θέλω ὅτι κατὰ τὴν διαθήκην μου, Κωδεϊκέλλον καὶ προσθήκην νὰ γένη.

ΒΙ Κωδεϊκέλλος (γραμμένον Ἰταλιστὶ δι' ἄλλης χειρὸς)

17) Νοεμβρίου 1751 Βενετία.

Αἶνος τῷ θεῷ

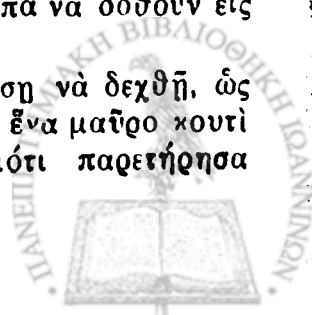
Ἐχων ἤδη κάμει ἐγὼ ὁ κόμης Ἀνδρέας ντὲ Κάσσης τὲς περασμένες ἡμέρες τὴν διαθήκην μου τὴν ὁποίαν παρουσίασα εἰς τὸν Κύριον Αἰμίλιον Βέλανον, δημοσίον Νοτάριον Βενετίας, ἤδη ἐτιβεβαιῶ ὅλα αὐτῆς τὰσημεῖα καὶ θέλω νὰ προσθέσω εἰς τὴν ἰδίαν μὲ τὸν παρόντα Κωδεϊκέλλον τὰ κάτωθι:

Καὶ πάλιν ἀποθέτω τὴν ψυχὴν μου εἰς Κύριον τὸν θεόν, τὴν Μακαριωτὰ τὴν Παρθένον Μαρίαν, εἰς τὸν Ἀρχάγγελον προστάτην μου καὶ εἰς πάντας τοὺς Ἁγίους καὶ τὰς Ἁγίας τοῦ παραδείσου.

Ἐννοῶ καὶ θέλω πάντα τὰ βιβλία μου Λατινικὰ καὶ Ἰταλικὰ ποὺ ἔχω καὶ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν τὴν ἰατρικὴν, νὰ δοθοῦν παρὰ τῶν ἐκτελεστῶν μου εἰς τὸν ἀνεψιόν μου Ἀνδρέαν Νοταρᾶν, πλὴν τοῦ Πλινίου, τοῦ τυπογράφου Ἀρδουίνου. ποὺ πρέπει νὰ πωληθῇ.

Θέλω ὡσαύτως ὅλα τὰ Ἑλληνο-λατινικὰ βιβλία ποὺ θὰ εὑρεθοῦν εἰς τὴν ἀποθήκην μου, ἓνα μέρος ἐξ αὐτῶν νὰ πωληθῇ καὶ τὰ ὑπόλοιπα νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου, συμφώνως τῇ διαθήκῃ.

Ἰκετεύω τὸν ἐξοχώτατον εὐγενῆ Νικολάον Τρόν νὰ θελήσῃ νὰ δεχθῇ, ὥς δεῖγμα τοῦ πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ μου καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης μου, ἓνα μαῦρο κουτὶ καμωμένο εἰς τὴν Κίναν ποὺ ἔχει μέσα καὶ μελάνι τῆς Κίνας διότι παρετήρησα

ὅτι ἡμέραν καὶ νύκτα ἀσχολεῖται μὲ σχέδια καὶ ὑπολογισμοὺς ἐπωφελεῖς διὰ τὴν Γαληνοτάτην Πατρίδα.

Ἀφίνω εἰς τὴν εὐγενῇ Κυρίαν Φραγκίσκην Πασκουαλίνο μίαν μικρὰν ἀργυρᾶν ὀπωροθήκην.

Ὡσαύτως ἀφίνω μίαν παρομοίαν ὀπωροθήκην εἰς τὴν εὐγενῇ Κυρίαν, σύζυγον τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου Παύλου Κοντουλιέρ.

Εἰς τὸν σεβάσιμον Ἀββᾶν Μουάτσο ἀφίνω ὅλα τὰ κασσιτέρινα μετάρλια ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὸ γραφεῖον μου, εἰς τὰ συρτάρια τοῦ τραπεζιοῦ τὰ ὅποια ἀποτελοῦν μίαν ἀναμνηστικὴν σειρὰν τῶν μεταλλίων τοῦ Αὐτοκράτορος Πέτρου τῆς Ρωσσίας.

Εἰς τοὺς κ. κ. Ἰωάννην Ντέκκαν, Σκαρλάτον Δημητρίου καὶ Θεόδωρον Φλώρον, ἀφίνω εἰς τὸν καθένα μίαν μικρὰν εἰκόνα καμωμένην καλλιτεχνικῶς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ τὰς ὁποίας παρέδωκα εἰς τὸν κ. Λάμπρον Σάρρον ἵνα κάμῃ τὰ πλαίσια.

Εἰς τοὺς κ. κ. Πᾶνον καὶ Ζαχαρίαν Μαρούτση ἀφίνω τὸ μαῦρο τραπεζάκι, ποὺ ἔκαμε ὁ ἴδιος καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ μεγάλο δωμάτιον καὶ ἔχει τὰ πόδια ὁμοίως ἐπεξεργασμένα.

Εἰς τὸν ἀγαπητότατον φίλον μου καὶ Γεώργη Καραγιάννην ἀφίνω τὸ μαῦρο τραπεζάκι μὲ παιζοχάρτια ἐπάνω, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸ δεύτερον γραφεῖον μου ὡς καὶ τὰ δύο μονοπόδαρα τραπεζάκια ποὺ εἶνε εἰς τὸ μεγάλο δωμάτιον.

Εἰς τὸν κ. Ζαχαρίαν Μπέρκον ἀφίνω τὸ μικρὸ στρογγυλὸ τραπεζάκι καὶ τὰ δύο κίτρινα μονοπόδαρα.

Εἰς τὸν κ. Κατάνεο ἀφίνω τὴν ἀργυρᾶν ταμπακέραν μου. Καὶ παρακαλῶ τοὺς πάντας νὰ τὰ δεχθοῦν καὶ νὰ μοῦ κάμουν ἀνὰ μίαν λειτουργίαν ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν μου.

Εἰς τὴν πρᾶξιν παραλαβῆς τῆς διαθήκης καὶ τῶν Κωδεικέλλων ὁ δημόσιος Νοτάριος ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του: Χριστόδουλον καὶ τόπον γεννήσεως τὰς Πάτρας.

Ὡς μάρτυρες τῆς πράξεως ταύτης ὑλέγραψαν:

Ὁ ἱερεὺς Δημήτριος Βάλσαμος τοῦ Νικολάου

καὶ ὁ κόμης Βερνάρδος Μάκοις τοῦ ποτὲ Νικολάου

Ἐδημοσιεύθησαν ἡ διαθήκη καὶ οἱ Κωδικοί τοῦ θανάτου τοῦ ἐπισυμβάντος τὴν 22αν Νοεμβρίου 1751 κατόπιν αἰτήσεως τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀνδρέα Νοταρά.

Παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα

Ὀνομάζετο Κάσσης ἢ Κασσῆς ὁ γράψας τὴν μνημειώδη ταύτην διαθήκην;

Ὁ φίλος κ. Κ. Τριανταφύλλου ποὺ συνέγραψε μίαν περισπούδαστον ἱστορίαν τῶν Πατρῶν, τὸν ὀνομάζει Κασσῆν. Ὅμως ὁ διαθέτης ὑπογράφεται Κάσσης καὶ ἦτο καὶ κόμης.

Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ἦτο λίαν ἐγγράμματος. Ἡ ὀλόγραφος διαθήκη του ἐγράφη εἰς ἀπταιστον Ἰταλικὴν, τὴν ὅποιαν ἐγινώριεν ὡς ἐὰν ἦτο ἡ μητρικὴ του γλῶσσα. Ἐγινώριζεν ὁμοίως καὶ τὴν Ρωσικὴν διότι εἶχεν ὑπηρετήσει εἰς τὴν Ρωσικὴν Αὐτοκρατορίαν. Καὶ ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην ποὺ ἔγινεν, συμπεραίνομεν ὅτι ἐγινώριζε καλὰ καὶ τὴν λατινικὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν. Ἦτο, ἐν ἐνὶ λόγῳ, μεγίστης μορφώσεως ἄνθρωπος καὶ εἶναι ὁ πλεόν ἐγγράμματος Ἕλλην ποὺ συνηντήσαμεν κατὰ τὰς πολυετεῖς ἐν Βενετίᾳ ἐρεῦνας μας. Ἀφθυστα τέλος εἶναι τὰ αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς φιλαλληλίας καὶ φιλογενείας, ὡς διαλάμπουν εἰς τὴν μνημειώδη διαθήκην τούτου τοῦ ἀειμνήστου πατριώτου καὶ εὐσεδάστου Χριστιανοῦ.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΥΣΙΟΥ Ἱερέως

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΤΙΝΕΣ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

Ἐάν τις ἐπισταμένως ἤθελε περιέλθῃ τὴν γείτονα μετὰ τὴν Ἡπειρον Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἐπισκεφθῇ τὰ Ἱερὰ αὐτῆς Σημενάματα, εἰς πολλὰ ἀπ' αὐτὰ θὰ ἀντικρύσῃ Ἐπιγραφὰς καὶ Ἐνθυμήσεις ἀναφερομένας ἰδίως εἰς Ἀγιογράφους καὶ Διδασκάλους Ἡπειρώτας παλαιότερον ὥκαυτη, καὶ πλουσίαν ἤθελε συλλέξῃ ἱστορικὴν καὶ ἐπιγραφικὴν ἱκνῇ.

Τοῦτο, τὸ διεπιστώσαμεν ἔπειτα ἀπὸ μίαν ἐπιτόλιον ἐπίσκεψίν μας εἰς ὠρισμένα Μοναστήρια καὶ Ἐκκλησίας τῆς Ἐπαρχίας Καστορίας, εἰς τὴν ὁποίαν —τῇ αἰτήσῃ ἡμῶν— πρὸ πενταετίας μετετέθημεν.

Ὁ σκοπὸς τῆς εἰς αὐτὰ ἐπισκέψεως ἡμῶν, ἦτο νὰ ἀντιγράψωμεν τὰς τυχόν ἐκεῖ εὑρισκομένας ἐπιγραφὰς τὰς ἀναφερομένας εἰς τοὺς ἐκ Χιονιάδων ἀγιογράφους.

Συναντήσαντες δὲ ἐν τῇ ἐρευνῇ ἡμῶν καὶ ἄλλας ἐπιγραφὰς καὶ ἐνθυμήσεις σχετιζομένας μετὰ ἄλλους Ἡπειρώτας διδασκάλους κ.λ., ἐκρίναμεν σιμωφείσθαι εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου τὴν ἀντιγραφὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἐν τῇ παρούσῃ καταχώρησίν των.

Πρὸς πληροτέραν δὲ ἐπιτιχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, προέβημεν καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἐνεργείας διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν ἀντιγραφὴν περισσοτέρων τοιούτων ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν Ἡπειρωτικῶν Ἐπιγραφῶν καὶ Ἐνθυμήσεων.

Πρὸς τοῦτο, κατὰ πολὺ μᾶς ἐβοήθησε καὶ ὁ ἐγκριτος ἐκ Μεσοβουνίου Γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Τσοτύλῳ Γυμνασίου κ. Ἀθανάσιος Παταχωρίσης, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπ' ἐντεῖθεν θερμῶς εὐχαριστοῦμεν. Τῇ ὑπο-

δείξει τούτου, ἐπρομηθεύθημεν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1940 ἐν Πτολεμαίδι ἐκδοθέν βιβλίον ὑπὸ τοῦ φιλόλογου Καθηγητοῦ κ. Μιχαὴλ Καλινδέρη(1) μετὰ τὸν τίτλον «Γραπτὰ Μνημεῖα» ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας χρόνων Τουρκοκρατίας», εἰς τὸ ὁποῖον σιμωφελωιδάνονται καὶ ὠρισμένα ἐπιγραφὰ καὶ ἐνθυμήσεις ἀναφερόμεναι εἰς Ἡπειρώτας ἀγιογράφους καὶ διδασκάλους(2).

Ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, χάριται ὀφείλομεν εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἐκ Βλάστης Καθηγητὴν, διὰ τὰς ἀρίστας αὐτὰς Ἡπειρωτικὰς Ἐπιγραφὰς καὶ Ἐνθυμήσεις τὰς ὁ-

(1) Τοιοῦτον ἐπίθετον ἀπαντᾶται καὶ ἐν Ἰωάννιναις, ὡς καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Σανοδὸν—Κορίνθου.

(2) Ἐν αὐτῷ (Μέρος Β' σελ. 26) δημοσιεύονται Ἐπιγραφὰ καὶ Ἐνθυμήσεις ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, μόνον ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Σισανίου καὶ Σιατίστης κατασσόμεναι ὡς ἑξῆς:

α) Ἀπὸ τὴν κωμόπολιν Βλάττι (νῦν Βλάστη) καὶ τὰ γύρω της,

β) Ἀπὸ τῆς Σελίτσα κ.λ.π. (νῦν Ἐράτυνα),

γ) Ἀπὸ τὰ Ζιουπάνια,

δ) Ἀπὸ τὰ χαμηλότερα χωριὰ τῆς Ἀνοθελίτσα, καὶ

ε) Ἀπὸ τὸ Μοναστήρι Ἀγ. Τριάδα Βελβενδοῦ. Ἐκ δὲ τῆς Ἐπαρχίας Γρεβενῶν (Μέρος Γ' σελ. 56), δημοσιεύεται μόνον ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Κώδικος τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Ὁσίου Νικάνωρος τῆς ἐπικαλουμένης Ζάμπορδας ὡς καὶ μερικὰ ἄλλα ἄσχετα ἐντελῶς μετὰ τὴν ἐργασίαν μας.

ποιίας απαντῶμεν εἰς τὸ βιβλίον του, διότι ἄλλως κατ' οὐδένα λόγον θὰ ἡδυνάμεθα ἡμεῖς μόνοι μας νὰ περιέλθωμεν καὶ νὰ αντιγράψωμεν αὐτάς.

Οὕτως λοιπὸν ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡμεῖς ἐκχωρίζομεν ἐδῶ ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου τὰς εἰς τοὺς Ἑπειρώτας ἀγιογράφους καὶ διδασκάλους ἀναφερομένας ἐπιγραφάς καὶ ἐνθυμήσεις, συμπεριλαμβανόμεν τῇ παρουσίᾳ κατὰ χρονολογικὴν βέβαια σειρὰν τὰς ὀλίγας ἐκ τῆς Ἑπαρχίας Καστορίας καὶ Φλωρίνης τοιαύτας, τὰς ὁποίας ἐπιτοκίως ἡμεῖς ἀντεγράψαμεν, καὶ ἐπισυνάπτωμεν ἐν τῷ τέλει τῆς παρουσίης καὶ ὠρισμένα εὐχαριστήρια Ἑγγράφα καὶ Πιστοποιητικὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἐκ Χιονιάδων διδάσκαλον Ἀναστάσιον Κυρζίδην 1849—1915.

Εὐχῆς δὲ ἔργον θὰ ἦτο, ἂν οἱ ἀνὰ τὴν Δυτικὴν ἰδίως Μακεδονίαν ὑπηρετοῦντες Ἑπειρώται διδάσκαλοι κατὰ τὰς διαφόρους ἐκδρομὰς ποὺ διοργανῶνουν, ἐφιλοτιμοῦντο καὶ ἀντέγραφον τὰς ἐν τοῖς Ἱεροῖς Σκηνοῦμασι τοῦ τόπου ἐκείνου τυχὸν εὐρισκόμενας Ἑπειρωτικὰς ἐπιγραφάς καὶ ἐνθυμήσεις. Ἄν συνέβαινε ἕνα τιππὸν, τὸ ἔλας θὰ εἶχε ὀλοκληρωθῇ πρὸ πολλοῦ, καὶ δὲν θὰ ἔξακολουθοῦσε καὶ σήμερον ἀκόμη νὰ εὐρίσκηται εἰς τὰ σπάργανά του.

Τέλος πάντων ἡμεῖς ὡς περισσότερον παντός ἄλλου δεσμευμένοι, καὶ τὴν ἡλικίαν περβεληζότες, οἰκονομικῶς δὲ καχεκτικώτατοι, δὲν ἔχαμεν αὐτὴ τὴν εὐκαιρίαν, οὔτε καὶ τὴν εὐχέρειαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν απαιτεῖ μίᾳ τοιαύτῃ περισυλλογῇ καὶ ἐργασίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ παρακαλοῦμεν τοὺς ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ὑπηρετοῦντας Ἑπειρώτας διδασκάλους ὅπως ἐπιμεληθῶσι τὴν ἀντιγραφὴν των. Ἐν τοιοῦτον ἂν πράξουν, ἂς εἶναι βέβαιοι ὅτι ἡ Πατρίς αὐτῶν θὰ τοὺς εὐγνωμονῇ.

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις φίλοι ἀναγνῶσται διαλαμβάνομεν ἐδῶ περὶ τῶν γραπτῶν αὐτῶν ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ἱστορικῶν τεκμηρίων, τῶν εἰς τὴν Ἑπειρὸν ἀναφερομένων.

Ἐν συνεχείᾳ δὲ τώρα, παραυδέτομεν κατωτέρω τὰ ἐν λόγῳ ἀποδεικτικὰ αὐτὰ κ.λ., καὶ διπλοῦμεν ὅτι κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν αὐτῶν διετηρήσαμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν διακρίνουσαν αὐτὰ ὀρθογραφίαν καὶ διά-

ταξιν ὡς ἀκολούθως ἐμφαίνηται.

1

1692

Ἑπαρχία Γρεβενῶν

Ἱ. Μονὴ Ὁσίου Νικάνορος «Ζάμπορδας»

Ἐπὶ χειρογράφου Κώδικος

Ἐκ τοῦ βιβλίου Μ. Καλινδέρη «Γραπτὰ Μνημεῖα» 1940 σελ. 56—58.

«..... Τὸ 1692 βρίσκεται σὺν μοναστήρι ἕνας Γιαννιώτης Ἰωάννης Ζωγράφος. Μία θεάρεστη πράξις θέλοντας νὰ ἐκτελέσει σὺν μοναστήρι πὺν μένει κάμποσον καιρὸ καὶ βλέποντας διὰ τὸ παλαιὸς κώδικας ὅπου ἦσαν γραμμένοι ὅλοι οἱ ἀφιερωτὲς εἶχε χαλάσει ἀπὸ τὴν πολυκαίρια, ἀποφασίζει νὰ βάλει μίᾳ τάξιν σὲ νέο κώδικα. Ἐχει τὴν πρόνοια ὁ ἴδιος νὰ μᾶς διαφωτίσει γιὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ μὲ μίᾳ ὀλόκληρη σελίδα πὺν γράφει, τὴν ἀκόλουθη :

(Σελ. 20)

«Τὸ παρὸν βραβεῖον ὑπάρχει τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τοῦ σ(ωτῆ)ρος Χ(ριστο)ῦ τῆς ἐπονομαζομένης Ζάμπορδας τὸ ὁποῖον ἦτο ἀφοῦ αὕτη ἡ σεβασμία μὴν ἐκτίσθηκεν. Ἐχωντας δὲ τὰ ὄνματα γεγραμμένα τῶν Χριστιανῶν, ὅπου γράφοντε διὰ ψυχικὸν τοὺς μνημόσυνον καὶ ὄντας πεπαλαιωμένον καὶ ἀφωτισμένον ἀπὸ τὴν πολυκαίριαν, ἔτι δὲ καὶ εἰς πολλὴν ἀταξίαν γεγραμμένον ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν εὐρισκόμενους Π(ατέ)ρας, ὅπου εἰς αὐτὴν τὴν ἱερὰν μονὴν ἐμόναζαν, ἄπρακτοι ὄντες ἀπὸ τοιοῦτον ἐγχείρημα καὶ τόσον ἦτο εἰς ἀκαταστασίαν γεγραμμένον, ὁποῦ δὲν ὑπόκειεν σχεδὸν τιτὰς νὰ εὕρη οὐδὲ μίᾳς χώρας τὰ ὄνματα ὅπου ἐγράψαν καθὼς ἔπρεπεν. Καὶ εἰς τοῦτο βλέποντας ἐγὼ ὁ τῶν εἰκογράφων ἐλάχιστος Ἰωάννης Ζωγράφος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, ὁποῦ εἰς αὐτὴν τὴν ἱερὰν μονὴν ἐνδιατρίψας μερικὸν χρόνον, δὲν ἠθέλησα νὰ βλέπω τοιοῦτον ἀκατάστατον πράγμα εἰς τοιαύτην περιθώριον μονὴν ὁποῦ θεωρῶντας τοὺς εἰς τὴν μονὴν αὐτὴν εὐρισκόμενους ἱερομονάχους τε καὶ μοναχοὺς ἕως ἄκρως φυλάσσουντας τὴν τάξιν τῆς μοναδικῆς (= μοναχικῆς) πολιτείας, ὁποῦ δὲν εἶναι ὑποιεμένη ἀπ' οὐδενὸς πράγματος θεαρέσιου. Καὶ εἰς τοῦτο μὲ ἐπαρακίνησεν καὶ

ἐμένα ὁ ἔνθεος πόθος καὶ εἰλικρινῆς ἀγάπη ὅπου ἔχω εἰς αὐτήν (ἔτι δὲ καὶ διὰ ὀλίγον μου μνημόσυνον) ἠθέλησα νὰ τὸ ἀνακαινήσω καὶ νὰ τὸ βάλλω εἰς τάξιν, καθὼς ἠδυνήθικα μὲ ταῖς οἰκείαις χειρσίν μου, διὰ νὰ ὑπορῇ καθένας ὅστις βούλει νὰ εὕρῃ κάθε πράγμα μὲ εὐκολίαν, ἔχοντας διὰ σημάδι τὸ σημεῖον τοῦ σι(αυ)-ροῦ. *Ἐτι δὲ ἔγινεν αὐτὸ τὸ βιβλίον καὶ δι' ἐπιστοσίας τοῦ Παροσιωτάτου καθηγουμένου κὺρ Φιλοθέου, ἀνδρὸς θεαρέσιου (κατὰ τὸ ὄνομα) καὶ ἀξίου ποιμένος τοιαύτης μονῆς, γλυχαζόριων δὲ καὶ τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν Νεοφύτιου καὶ Κυρίλλου, τῶν εὐλαβῶν ἱερομονάχων καὶ καθὼς τὸ ἐδῶλλαμεν ἰώρα μὲ πολλὴν κόπον εἰς καλὴν τάξιν, γράφωμεν καὶ εἰς τοὺς μεταγενεσιέροισι π(ατέ)ρας, ὅπου θέλουν μονάσῃ εἰς αὐτὴν τὴν μονὴν νὰ φυλάξουν τὴν τάξιν ὅπου ἐκάμαμεν ἑμεῖς εἰς αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα καὶ νὰ μὴ ἐπιχειροισθοῦν ἀμυθεῖς ὅπου νὰ μὴν ἠξεύρουσι ἀπὸ καλλιγραφίαν, νὰ γράφουν τὰ ὀνόματα· ἀλλὰ νὰ τὰ γράφουν ξεχωριστὰ εἰς ἄλλον χάριτην καὶ ὡς ἂν συναχθοῦν μερικὰ ὀνόματα ἀπὸ διάφορες χῶρες, νὰ εὕρουν πάλιν ἕνα ἄν(θρωπ)ον ὅπου νὰ ἔχει προᾶξιν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς καλλιγραφίαν, νὰ τὰ βάλει εἰς τάξιν ὅπου εὐρίσκοντε καὶ τ' ἄλλα. Οὕτως νὰ ποιήσουν· εἰ δὲ φανῇ τις καὶ θέλῃ χαλάσῃ αὐτὸ ὅπου ἐκάμαμεν καὶ λέγομεν, ἢ θέλῃ βάλῃ τινὰς ὀνόματα ἄλλα τοῦ κατὰ καιρὸν εὐρίσκομένου ἡγουμένου τῆς αὐτῆς μονῆς, νὰ μείνῃ εἰς ἐπιτίμιον ἀφορισμοῦ. Οὕτως γράφωμεν ἐκ σιδήμιος τοῦ ἀναγνῶν ἡγουμένου κὺρ Φιλοθέου καὶ τῆς λοιπῆς συνοδίας αὐτοῦ. Ἐγράψαμεν ἔτι καὶ τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίου κτίτορος τῆς αὐτῆς ἱερᾶς μονῆς, καθὼς τὴν ἠΐσταμεν γραμμένην εἰς ἕνα ἐπιτάχιον, ἢ ὁποῖα διαλαμβάνει πῶς ἐκτίσθηκεν αὐτὴ ἢ οὐδ' αὖτις μονὴ καὶ πῶς νὰ διάγουν εἰς τὴν μοναδικὴν (= μοναχικὴν) πολιτείαν οἱ μέλλοντες κατοικεῖν ἐν αὐτῇ μοναχοὶ διὰ νὰ κληρονομήσουν ζωὴν αἰώνιον, ἀμήν.

*Ἐν ἔτει, ζο' ἀπὸ δὲ ἐνοάρχου οἰκονομίας αχλὺδ'

*Ἰνδι(κτιῶν)ος ΙΕ. ἐν μηνὶ μαρτίῳ
*Ἰωάννης Ζωγράφος

Σελ. 63

*Ἐπαρχία Ἰωαννίνων. (σελ. τοῦ Κώδικος 245—148). Κάσιτρο Ἰωάννινα(3) Λοζέσιον. Δόλιανη. χορίο Βοιζᾶ μανασίρι. Βοβοῦσα. Λεσενίτζα. Λάησια. Μελοσωδον. Βελιζίσια. Τζεργέση. Λικοσιλχ. Λιάπου. Νιοπρίνοβο. Δερεβιτίσια. Μιτσωδον. Βαταιάδες. Καπέσοοδον. Τζιπλίβον. Προμέτη Πούχαλι. Παληόκαστρο. Τὰ ἐννέα τελευταῖα ὅχι μὲ τὴν Α' γραφή.

Σελ. 64

*Ἐπαρχία τοῦ Βελᾶς (σελ. Κώδ. 1—150

Κεράσοβο. Κλαδόρομι(4). Βουροισκό(5) Φούρκα. Πελεκάδες(6). ὅχι τῆς Α' γραφῆς Μόλισια. Κροσιένιτζα(7). Ζέρι Λιάσκα(8). Σελίτζανα(9). Ζαγόριανη. Λοβενίτζα(10). Νιρνοκό. Παλι(ο)σέλι. Κροπάνη. Πάδη. καὶ Κόνιτζα πολιτεῖαν.

Καὶ ὅχι μὲ τὴν Α' γραφή τὰ πέντε τελευταῖα.

*Ἐπαρχία Δερουπόλεως (ἀνάγναι Δουϊνονπόλεως) σελ. Κώδ. 151.

Πολιζιανη. Πειρίση. Δερουπόλεως. Τριμποῦκι. Δερουπόκαστρο. Χωντοκούκι. Ἰγυριανή. Καὶ ὅχι μὲ τὴν Α' γραφή τὰ Δορημάδες. Καισιωράτες καὶ Σουπίκιν.

*Ἐπαρχία Δελβίνου (σελ. Κώδ. 15. Τὸ : Κεραμῆτες μονάχα μὲ τὴν Α' γραφή. Χόρμιοβο. Σουπίκιν. Δερουπόκαστρο. Δροβιγίανη. Λάποδο).

Σημ. Καλινδέρη.

Οἱ τίτλοι τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν καὶ τῶν δωρητῶν ἀκολουθοῦν, εἶναι ὅλα γραμμένα ὅχι μὲ Α' γραφή.

(3) Ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Καλινδέρη ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν ἀριθμητικῶς μὲν τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἀπεφεύγομεν χάριν συντομίας.

(4) Κλαρόδη = τὸ ὄνομα τῆς Ἱ. Μο. Φούρκας. (5) Ἐπταχώρι. (6) Ἰσως αἱ Γ. κάδες—Κονίτης. (7) Ἰσως ἡ Κορτινίστα Νικάνορας. (8) Ἰσως τὸ Λεσκοβίκι ἢ τὸ Λ. ψικόν. (9) Ἰσως ἡ Σέλτση νῦν Ὀξυά. (10) Παλιόπυργος Πωγωνίου.

Σελ. 64

«Επαρχία Ἀργυροκάσιου (σελ. Κώδ. 160)

Κέσπορα. Κροτιένισια. Κόνιτσα. Πέπιλοι. καὶ Ζόνει).

Σελ. 65

«Επαρχία Μαργαρίτη (σελ. Κώδ. 166)

Λεβήτζα»

«Επαρχία Δενδροπόλεως (ἀνάγνωθι Λουϊνονπόλεως) σελ. Κώδ. 167).

Σωπίκι».

«Επαρχία Παραμυθίας ἤτι Φηλυα-
των (σελ. Κώδ. 170)

Μπαποῦρι».

Σημ.

Ὁ αὐτὸς Καθηγ. Μ. Καλινδάρης εἰς ἄλλο του βιβλίον μετὸν τίτλον «Σημειώμα-
τα Ἱστορικά ἐκ τῆς Δυτ. Μακεδονίας» τοῦ
1939 σελ. 4 ἀναφέρει ἐν ὀλίγοις τὰ αἰτὰ
σχεδὸν περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Ἰωαννίτου ζω-
γράφου, τοῦ ἐνδιατρίψαντος ἐπὶ τινα χρό-
νον εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ζάμπουρδας.

«..... Ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ σελ. 20
περιέχει τὸν πρόλογον οὕτως εἰπεῖν τοῦ
καθ' αὐτὸ περιεχομένου. Ἰωάννης τις Ζω-
γράφος, τῶν εὐκονογράφων ἐλάχιστος, ἐξ
Ἰωαννίνων ὀκνῶμενος ἐνδιατρίψας ἐπὶ
μικρὸν χρόνον ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἠθέλησε νὰ
βάλῃ εἰς τὰς τὰ δνόματα τὰ παρορρησια-
στικά τῶν Χριστιανῶν, ὅπου ἐγράφοντο
τὰ πνευματικὰ τοὺς μνημόβουρον. Ἐκ τοῦ πα-
λαιοῦ Κώδικος ἀντεγράφησαν τὰ δνόματα,
καταμνηστικῆς τῆς οὐσιώσεως, ὅπως καὶ οἱ με-
ταγενέστεροι πατέρες ἐξακολουθήσωσι τὸ
ἔργον τοῦτο. Τὴν σελίδα ταύτην ὁ Ἰωάν-
νης ὑπογράφει ἐν μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ ἔτους
ἔσ' (—1692) ».

2

1725

Ὁμοίως ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου Γρα-
πτὰ Μνημεῖα σελ. 46—47.

Μεταφράσεις Ἀνασελίτης

χωρίου Λουκίου

Ναὸς Ἀγ. Νικολάου.

Ἐπερθύρας ἔσωθεν τοῦ κυρίως Ναοῦ.

«† Ἀνεγέρθη κε' ἀνεστοιρίθη ὁ θῆος
ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου διὰ συνδρομῆς
κόπου καὶ ἐξόδου κῆρ Σήρη καὶ Κόνισια,
ἀρχιερατέβοντος τοῦ μακαριοτάτου κηρίου
κῆρ Ζοσιμᾶ ἐπὶ ἔτους 1725 ε. Ἰούνιος·
διὰ χειρὸς Ἰω(άννου) ἐκ Μεισοῦρου».

3

1730

Πόλις Κοζάνη

Ἱ. Ναὸς Ἀγ. Νικολάου

Δεξιὰ τῆς ἐκ τῆς Βορ. πλευρᾶς εἰσά-
δου τοῦ Ναοῦ ἄνωθεν ἀμυδατοῦ Γε-
φυρώματος ἔσωθεν, Κεφαλ. Βυζαντι-
νοῦ· Γράμματα.

«Ἀνακαινίσθη ἐκ βάθρου ὁ θεῖος οὗ-
τος Ναὸς τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νι-
κολάου Ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκί-
ας τοῦ θαυματουργοῦ ἐπὶ ἔτει 1721 Ὀκ-
τωβρίου 12.

Ἱστορίῃ δὲ ἐπὶ ἔτει 1730 Σεπτ. 12
ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ
λογιωτάτου Ἐπισκόπου Σεβρίων κν(ρίου)
κν(ρίου) Ζαχαρίου διὰ συνδρομῆς καὶ
κοινῆς δαπάνης τῶν τε εὐλαβεστάτων Ἱε-
ρέων καὶ τῶν Ἐπιμνηστικῶν καὶ Εὐγενε-
σιῶν Ἀρχόντων τῆς Πολιτείας τῆς Κο-
ζάνης Πέτρον Ἱερέως Γεωργίου Ἱερέως
Γεωργάκη Ἱερέως Σωτηρίου Ἱερέως Ζή-
ση Ἱερέως Χριστοδοῦλου Ἱερέως καὶ
Θεοδώρου Σάκου(;) καὶ Ἰωάννου Προ-
σκυνητοῦ(11).

Διὰ χειρὸς καμιοῦ τοῦ ταπεινοῦ δούλου
τοῦ Θεοῦ Νικολάου μετὰ τοῦ αἰταδέλφου
μου Θεοδώρου ἐξ Ἰωαννίνων(12) ».

4

1747

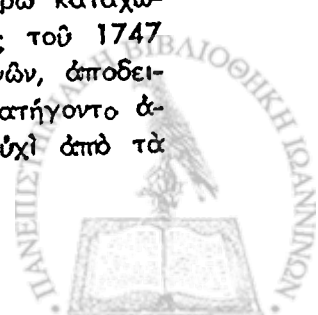
Επαρχία Πρεβενῶν

Χωρίον Κνίδη (πρώτη Κοπρίδα)

Συνουσιασμός Κολοκυνθακίου

(11) Ἔπονται περὶ τὰ 40 ἄλλα δνόματα
τὰ ὅποια χάριν συντομίας παραλείπομεν, ὥς
ἐντελῶς ἄσχετα πρὸς τὴν ἐργασίαν μας.

(12) Ἐκ τῆς ἀμέσως κατωτέρω καταχω-
ρουμένης ὑπ' ἀριθμ. 4 ἐπιγραφῆς τοῦ 1747
τοῦ χωρίου Κολοκυνθακίου Πρεβενῶν, ἀποδει-
κνύεται ὅτι οἱ αὐτάδελφοι οὗτοι κατήγοντο ἀ-
πὸ τὸ Λοζέτσι Ἰωαννίνων, καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὰ
Ἰωάννινα.

Ἰ. Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου.

Ὑπερθύρως ἔσωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ
Ναοῦ Κεφαλ. Βυζαντ. Προάμιασιν.

«Ἀνεγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνισορρί-
θη ὁ Θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος Ναός
τῆς Ἑπεραγίας Δεσπότης ἡμῶν Θεοτό-
κου καὶ Παρθένου Μαρίας Ἀρχιερατεύον-
τος τοῦ Πανιεροτάτου καὶ Λογιωτάτου
Μητροπολίτου τῆς Ἀγιοτάτης Μητροπό-
λεως Γρεβενοῦ κυρίου κυρίου Χριστιανῶν
διὰ συνδρομῆς τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν
τῆς πόλεως ταύτης.

Διὰ χιρὸς καμοῦ τοῦ ταπινοῦ δούλου
τοῦ Θεοῦ Νικολάου καὶ Θεοδώρου τῶν
αὐταδέλφων ἐξ Ἰωαννίνων ἐκ Λοζέτσι ἔ-
τους 1747 ἐν μηνὶ Ἰουνίου 15(13)».

5

1755

Ἐπαρχία Καπορίας

Χωρίον Σταρίτσιανη (νῦν Λακκώματα)

Ἰ. Ναός Εὐαγγελιστρίας

Ἐπὶ εἰκόνας Σωτῆρας 80 X 50 ἀνη-
κούσης ὧστε εἰς τὸν παλαιὸν Τέμ-
πλον τῆς Ἐκκλησίας περὶ τὸ μέσον
δεξιὰ.

«Δεῦσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Μῆτρο
Διμήτρι 1755»

μικροῖς γράμμασιν

«δηὰ χιρὸς κώνστας ἐκ κόμης Χιονά-
δες».

Σημ.

Ἔργα τοῦ ἰδίου ἐκ Χιονιάδων ἁγιο-
γράφου εἶναι καὶ αἱ εἰκόνες Θεοτόκου,
Προδρόμου, Ἀγ. Ἀθανασίου, Ἀγ. Νικο-
λάου, ὡς καὶ ἡ ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ εἰ-
κὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἀπασαὶ δὲ φέρου-
σι τὴν αὐτὴν χρονολογίαν 1755, καὶ εὐρί-
σκονται σήμερον ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι. Ἐν
τῷ Τέμплῳ, ἀνακαινισθείσης τῆς Ἐκκλη-

(13) Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀντεγράφη καὶ
μᾶς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ὑπηρετοῦντος χω-
ροφύλακος Βασιλείου Πήχα ἐκ Κευτσελίου Ἰο-
ωαννίνων, δι' ὃ καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν θερμῶς τοῦ-
τον εὐχαριστοῦμεν.

σίας ταύτης τὸ ἔτος 1886, ἐταποθετήθη-
σαν ἄλλαι εἰκόνες νεώτεραι(14).

6

1763

Ὁμοίως ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδέρη
Γραπτὰ Μνημεῖα σελ. 43.

Περιφέρεια Ζιουπανίων

Χωρίον Κωσταντζικον (νῦν Αὐγερινός)

Ἰ. Ναός Κοιμ. Θεοτόκου.

Ἐπὶ εἰκόνας Προδρόμου ἐν τῷ Τέμ-
πῳ.

«Δέσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ διὰ χει-
ρὸς Κωνσταντίνου ἀφ' (= 1763) ἐκ
κόμης Χιονιάδες».

7

1767

Ὁμοίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου εἰς σελ.
40.

Χωρίον Ντόλος (νῦν Βυθός)

Ἰ. Ναός Εἰσοδίων Θεοτόκου.

Ἐπὶ εἰκόνας Ἀγ. Γεωργίου ἐν τῷ Τέμ-
πῳ.

«δέσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Θεοδώ-
ρου Νίκω 1767(15) δηὰ χιρὸς κωνσταντι-
νου Μιχαήλ ἐκ κόμης Χιονιάδες».

Σημ. Καλινδέρη

Ἡ παράδοσις περὶ τοῦ χωρίου τούτου
ἀναφέρει ὅτι μία ἐκ τῶν συνοικιῶν αὐτοῦ
ἢ ὀνομαζομένη Κερασσιφτάδες ἀπετελέ-
σθη ἐξ οἰκογενειῶν ἑλθόντων ἐκ τοῦ Κε-
ρασόβου— Κονίσις ἀγνωστον πότε, κα-
ἔδωσαν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου
των (σελ. 41).

Ἐπίσης εἰς σελ. 42. «Στὸ Παλαιόμα-
ρο — ὕστερον ἔγινεν ἡ Μαγέρη — γίνονται
καὶ ἐτήσιο πανηγύρι. Ἀμα διαλύθηκε τ

(14) Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ἐκτὸς τοῦ δι-
ἀντεγράφη παρ' ἐμοῦ κατ' Ὀκτώβριον το
1955, ἀλλὰ τῇ παρακλήσει ἡμῶν ἀντεγρά-
φῳ ἀργότερον καὶ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τοῦ χωρί-
ου τούτου κ. Νικολάου Μητσιαδου καὶ Ἱερῶν
Χρήστου Λέκου τοὺς ὁποίους καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν
θερμῶς εὐχαριστοῦμεν. Αἱ τούτων ἐπιστολὴ
εὐρίσκονται εἰς χεῖρας ἡμῶν.

(15) Κατὰ τὸν Καλινδέρη τὸ 1764. Ἐ-
φαλμένως ὁμως.

χωριό, τὸ πανηγύρι ἄρχισε νὰ γίνεται
στὴν Κόνιτσα».

8

1767

Χωριὸν Ζιοσιάνι (νῦν Πεντάλοφος)

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Ἀθανασίου

Ἐπὶ εἰκόνας ἐν τῷ δεξιῷ Προσκυνη-
ταρίῳ

«δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θ(ε)οῦ Ἰωάν-
νου ἱερέως τοῦ πα(πᾶ)-δίμου 1767.

διὰ χιρὸς κωισιαιτίνου ἐκ κώμης Χιο-
νάδες».

9

1773

Ἐπιτοχία Καστορίας

Χωριὸν Χόμισα (νῦν Μελισσότοπος)

Ἰ. Μονὴ Ἀγ. Ἀναργύρων.

Ἐπὶ Μηναίου Ἰουλίου τοῦ 1762 ἐκ-
δόσεως Ν. Γλυκῆ ἔσωθεν τοῦ ἔξωφύλ-
λου.

«1773 μαῖον 1 εἰοῦτο τὸ παρὸν μηνέον
ἔγινε ὁ ἀνασιάνης (μ)πακάλης ἡδὸς τοῦ
παπα(ζῆ) ἡσανίτη ἀπὸ να(χαγ)έ ζαγόρι
χωριὸν βεῖσιτα ἔγινε..... καὶ τὸ ἡφε-
ρεν νὰ (ἔ)χη τὸ μηνιμόσιον.....».

10

1773

Ὁμοίως ἐπὶ Μηναίου Νοεμβρίου τοῦ
1769 ἔσωθεν τοῦ κυρίου ἔξωφύλλου.

«1773 τὸ παρὸν μηνέον τὸ ἡφερεν ὁ τᾶ-
σος πα(ν)ταζῆ (μ)πακάλης ἡσανίτης ἀπὸ
χωριὸν βεῖσιτα νὰ ἔχι τὸ μηνιμόσιον».

11

1774

Ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδέρη Γραπτὰ
Μνημεῖα σελ. 29.

Χωριὸν Βλάτσι (νῦν Βλάστη)

Ἰ. Μονὴ Ἀγ. Δημητρίου.

Στὸν κυρίως ναὸ ἐπάνω ἀπὸ τὴ θύρα,
μὲ χρῶμα, κεφαλαῖα.

«† Ἀνεκερίσθη καὶ ἀνεστορίσθη ὁ Θεὸς
ἐκ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἁγίου ἐνδόξου με-
γαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλή-
ου ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου καὶ
ογιωτάτου κυρίου κυρίῳ Κιρύλλῳ διὰ δα-
πάνης τοῦ ἀυδίου κτίτορος Γεωργίου Δί-
ου τοῦ Νιτζίου ἐκ κώμης Κλισούρας ἐδ-
ιερυνόντος Θεομᾶ Ἱερέως καὶ (ἀρχίζον μι-

καὶ γράμματα) διὰ χιρὸς Κοισιαιτίνου
ἐν εἰσιον αἰσιον ἀπὸ θεογονίας 1774 Ἰ-
ανοιαρίου 20».

Σημ.

Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν δὲν ἀναφέ-
ρεται δυστυχῶς ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς
τοῦ ἱστορήματος αὐτὴν ἀγιογράφου Κων-
σταντίνου.

Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ τοῦ ἐκ
Χιονιάδων Κωνσταντίνου τοῦ ἱστορήσαν-
τος τὰς ἐκκλησίας Αὐγερينوῦ καὶ Πεντα-
λόφου καὶ τὰς εἰκόνας ἐν Βυθῷ, διότι, ὡς
ἐξάγεται ἐκ τοῦ βίου περιεχομένου τοῦ βι-
βλίου τοῦ Καλινδέρη, οὐδαμῶς κατὰ τὴν ἐ-
ποχὴν ἐκείνην ἀπαντᾶται εἰς τὴν περιφέ-
ρειαν αὐτὴν ἄλλος ἀγιογράφος συνώνυμος
τοῦ ἐκ Χιονιάδων Κωνσταντίνου.

Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν γένει
τεχνοποισία τῆς ὅλης ἐργασίας, καὶ ἰδίως
αἱ ἐν τῷ Τέμπλῳ εἰκόνες Σωτήρος, Προ-
δρομοῦ, καὶ Ἀγ. Δημητρίου, παρουσιάζουν
μεγάλην ὁμοιότητα μετὰ τῶν ἐν Χιονιάδες
καὶ ὠλλαχοῦ ἀπαντασμένων παλαιῶν εἰκό-
νων, ἔργων τοῦ αὐτοῦ ἀγιογράφου.

Ἡμεῖς ἀναγνώσαντες ἀρχικῶς τὴν ἐν
τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐπιγραφὴν, ἐνομίσσαμεν
ὅτι, ἡ τυπογραφικὸν λάθος εἰσεχώρησε κα-
τὰ τὴν στοιχειοθέτησιν, ἢ παραλείψας ἐκ
παραδρομῆς κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν ἐγένε-
το. Ὡς ἐκ τούτου, διὰ νὰ ἐκανοποιήσασιν
ἡμεῖς τὴν περιέργειάν μας, μετέβημεν ἐπι-
τοπίως κατ' Ἰόνιον τοῦ 1957 εἰς τὴν Ἱε-
ράν αὐτὴν Μονὴν καὶ ἀνεγνώσαμεν τὴν ἐν
λόγῳ ἐπιγραφὴν. Αὕτη ἀντεγρᾶφη ὡς ὁ-
ριστικῶς ἔχει.

12

1779

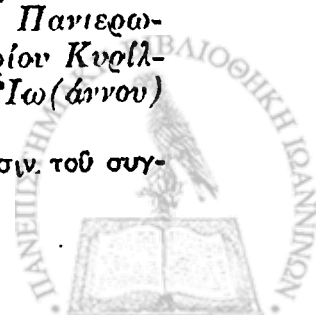
Ὁμοίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου σελ. 36
Χωριὸν Πεντάλοφος

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Ἀχιλλείου

Ἐπάνω ἀπὸ τὸ παγκάρι(16)

«Ἀριστοτήλει καὶ ἐκαλλοπίσθη ὁ Θεὸς
καὶ πάνσεπτος οὗτος Οἶκος τοῦ ἐν ἁγίοις
πατρὸς ἡμῶν Ἀχιλίου Ἀρχιεπισκόπου
Λαρίσις ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερω-
τάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου κυρίου Κυρίλλ-
λου Σισαρίου ἐφημερεύοντος Ἰω(άννου)

(16) Μεταχειριζόμεθα τὴν φράσιν τοῦ συγ-
γραφέως.

Ἱερῶς Κωνσταντίνου Ἱερῶς Κωνσταντίνου Ἱερῶς καὶ Π(α)παῖω(άννου) Ζιούκου ἐπιτροπεύοντος Κωνσταντίνου(;) Φίκα. καὶ διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου καὶ Μιχαὴλ Μιχαὴλ ἐκ γόρας Χιονιάδες ἐν ἔτι σωτηριό 1779».

Σημ.

Τὸ τελευταῖον ψηφίον τῆς χρονολογίας αὐτῆς εἶναι ἀμφίβολον ἂν εἶναι 9 ἢ 4. Μᾶλλον θὰ ἦτο μικρὸν μηδενικόν. Τὸ 9 προσατέθη κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν ὑπὸ τοῦ Καλινδέρη διὰ νὰ ἐχηματισθῇ ὁ ἀριθμὸς, τὸ δὲ ἐν τῇ φωτογραφίᾳ φαινόμενον ὡς 4, εἶναι νεωστὶ γεγραμμένον. Λέγω νεωστὶ, διότι κατὰ τὴν τελευταίαν μας ἐκεῖ ἐπίσκεψιν ἔλλειπε ἡ διόρθωσις αὐτή. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς φωτογραφίας, κάποια ἀπόσβεσις τοῦ μέρους ἐκείνου ἐγένετο, ἄγνωστον πότε καὶ διατί.

13

1802

Χωρίον Πεντάλοφος

Ἱ. Μονὴ Ἀγ. Τριάδος.

Ὑπερθέτως ἔσωθεν, καὶ ἐπὶ τῆς Δυτ. πλευρᾶς τοῦ κυρίως Ναοῦ Κεφαλ. Βιζαν. Γράμματα.

«Ἱστορήθη ὁ Θεῖος οἶκος καὶ Ἱερὸς Ναὸς τῆς Ἀγίας Τριάδος ἀρχιερατεύον(τος) τοῦ Πανιερωτάτου ἁγίου Σισανίου κυρίου Νεωφύτου διὰ δαπάνης καὶ ἐξόδων ἡγουμενεύοντος δὲ τοῦ σεβασμίου Γέροντος Νεοφύτου Θεοκλήτου Ἀνθύμου Γαλακτίου τῶν Ἱερομονάχων Κωνσταντίνου Λιορσιάνου Δωροθέου Παρθενίου καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ τῶν Μοναχῶν. Ἐκ χειρὸς Μιχαὴλ Ἱστοριογράφου (μικροῖς γράμμασιν) ἐκ γόρας Χιονιάδες.

ΑΩΒ' 1802 Ἰουνίου 1».

Σημ.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀντεγράψαμεν μόνοι μας μεταβάντες ἐκεῖ τὴν 6ην Μαΐου 1958 ὅπου καὶ διενεγκθεύσαμεν. Τὴν ἐπομένην, διελθόντες ἐκ Βυθού καὶ Πεντάλοφου, ἐπισκέφθημεν τὰς Ἑλλησπίας Εἰσοδικίων Θεοτόκου, Ἀγ. Ἀχιλλείου καὶ Ἀγ. Ἀθανασίου, καὶ ἀντεγράψαμεν καὶ ἡμεῖς τὰς εἰς τοὺς ἐκ Χιονιάδων ἀγιογράφους ἀναγεγραμμένας ἐπιγραφάς. Ὁ κ. Καλινδέρης ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ βιβλίου του,

δὲν μετέβη εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ἀγ. Τριάδος.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰς τοιχογραφίας τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς, — ἂν καὶ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν βέβαια καμμίαν εἰδιωκτικότητα διὰ νὰ κρίνομεν, — τοῦτο καὶ μόνον λέγομεν. Ὅτι ἐθαμβώθημεν ἀπὸ τὴν ζωηρὰν ἐκφράσιν τῶν προσώπων, καὶ τῆς ὁλῆς ἐν τῇ Ἱερῇ Μονῇ ταύτῃ ἐργασίας.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐργασία, φαίνεται ὅτι δὲν ἐγένετο μὲ τὴν μέθοδον τοῦ ἐφ' ὑγροῦ (σπὸ γλωρό), ὅπως πολλαὶ ἄλλαι, ἀλλὰ μὲ τὴν μέθοδον τοῦ αἵματος, διὰ τοῦτο καὶ αὖ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ τοιχογραφίαι διατηροῦν καὶ θὰ διατηροῦν αἰτὴν τὴν ζωηρότητα αἰῶνας ὁλοκλήρως. Ἡ μέθοδος αὕτη ποθὺς εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους Χιονιάδας ἀγιογράφους, εἶναι ἡ στερεοτέρα ὁλὴ τῶν ἄλλων μεθόδων, τὴν ὁποῖαν δυστυχῶς οἱ νεώτεροι τὴν ἀγνοοῦν παντελῶς.

14

1802

Ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδ. Γραπτὰ Μν μεῖα σελ. 29

Χωρίον Μπλάτσι (νῦν Βλάστη)

Παρεκκλήσιον Προφήτου Ἡλιοῦ.

Ἐπὶ εἰκόνας Σωτήρος ἐν τῷ Τέμπλ «1802 διὰ χειρὸς Λαζάρου ἐξ Ἀνω Σοδεῶν»

15

1813

Ἐπαρχία Καστορίας

Χωρίον Κλεισοῦρα

Ἱερὰ Μονὴ Γενεθλίων Θεοτόκου.

Ἐκώθεν δεξιὰ τῆς εἰσόδου τοῦ Ναοῦ ἐπὶ τοῦ τοίχου χρώματι καὶ Κεφ. Βιζαν. Γράμματα.

«Τοῦτον τὸν οἶκον ὁ Πατὴρ ὠκοδόμησεν. Τοῦτον τὸν οἶκον ὁ Υἱὸς ἐσωτέρεωσεν. Τοῦτον τὸν οἶκον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγ. ἀνεκαίρησεν. Τριάς Ἀγία δόξα σοι.

† Ὁκοδομήθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνίστη ὁ πάνσεπτος οὗτος Ἅγιος Ναὸς Γεννήσεως τῆς Ὑπεραγίας Δεοποιῆς μῶν Θεοτόκου διὰ δαπάνης καὶ ἐξόδα Πατρισταίου κυρίου κυρίου Ἡσαΐα κομποπλέως Κλεισοῦρας ἀρχιερατεύον τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου ἁγ.

Κασορίας κυρίου (κυρίου Νε)οφύτου
του..... Διὰ χειρὸς ζωγράφου.....(17)
Γεωργίου καὶ Γεωργίου ἐκ Χιονάδων
(τῆς) Ἐπαρχίας τοῦ ἁγίου Βελᾶς ἐν ἔ-
τει σωτηρίῳ 1813.....».

16

1813

Ὁμοίως ἐν τῇ αὐτῇ Μονῇ ἐπὶ μεγά-
λης φορητῆς εἰκόνης τριῶν Ἱεραρχῶν
ἐναποκειμένης ἐν τῇ Νοτίῳ πλευρᾷ τοῦ
Ναοῦ, Κεφαλ. Βυζαν. Γράμμασιν.

«Λέγοις τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ Μιχαὴλ
ἱστοριογράφου ἐκ Χιονάδων. Ἱστορήθη
δὲ διὰ χειρὸς Γεωργίου καὶ Γεωργίου
τῶν αὐτοῦ Μαθητῶν ἐκ Χιονάδων ἐν
ἔτει σωτηρίῳ 1813».

μικροῖς γράμμασιν
κατὰ μῆγαν φευρονάριον».

Σημ.

Αἱ ὡς ἄνω δύο ἐπιγραφαὶ ἀντεγρά-
φησαν παρ' ἡμῶν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ
1955.

17

1820

Ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδ. Γραπτὰ Μνη-
μεῖα σελ. 54

«Σημειώματα τοῦ Κοζανίτου γιатρoῦ Γ.
Σακελλάρι γραμμένο κάτω ἀπὸ σύνταξη
χειρογρ. βιογραφία τοῦ ἰδίου.

«Τῷ δὲ 1820 ἔλαβον διαταγὴν νὰ
κλεισθῶσι εἰς τὸ φρούριον τοῦ Βεραίου
καὶ πολεμήσωσι κατὰ τῶν Βασιλικῶν
στρατευμάτων» ἂν δ' ὁ Σαλῆς δειλιάσῃ ὡς
ῥέος, νὰ τὸν δέσωσι καὶ πολεμήσωσι αὐ-
τοὶ μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μουχιάρ.
βλέπων ὁ Σακελλάριος τοιαύτην ἐντονον
διαταγὴν καὶ ἡξέυρων τὴν οἰκογένειάν
αὐν, ἐστοχάσθη νὰ δραπτεύσῃ ἀλλὰ τοὺς
ρόμους ὅλους εἶχεν ὁ Ἀλήπασιας κλει-
μένους καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διαβῇ τις
νεν διαταγῆς ἰδιοχείρου του. Προσεποιή-
η ὅθεν τὸν παράφρονα καὶ μετὰ τὴν ἔ-
κλεισιν τοῦ Μουχιάρπασια ὢν ἰατρός του
Κωλέτης ἐβεβαίωσε ὅτι ἐκ δειλίας
ἀρεφρόνησε, καὶ τῷ ἐδόθη ἡ ἄδεια ἀνα-
μνησεως παρὰ τοῦ Μουχιάρπασια. Ἀλλ'
ἐπειδὴ δὲν ἦτο παρὰ τοῦ ἰδίου Ἀλήπασια

(17) Μιχαὴλ

τὸν οὐνέλαβον πλησίον τῆς Σαμαρίνης δ-
που ἦτο σιγατὸς τοῦ Μάρκου Μπότζιαρη.
πρὸς ὃν διατρίβοντα εἰς Σαμαρίναν τὸν
ἀπήγαγον ἀλλ' ὡς φίλος τὸν ἀπέλυσε,
ἵνα οὐ ἐφιλοδώρησε τοὺς συλλαβόντας
διὰ νὰ μὴ φανερώσῃαι τόσον τὸν δραπέ-
την Σακελλάριον, ὡς καὶ τὸν ἀπολύσαν-
τα Μπότζιαρη».

18

1821

Ὁμοίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου σελ. 48

Περιφέρεια Ἀνασελίτης

Χωρίον Λῶπες (νῦν Ἀνάργυροι)

Ἱ. Ναὸς Ἀγ. Ἀναργύρων

Εἰς Μηναιὸν ἐκδόσεως 1770

«Εὐδοκίμης Ἀγγέλου Ἰωαννίδης ἤλ-
θον ἐδῶ εἰς χωρίον Φορτόσι ἐν ἐκ τῶν
ὀκτὼ Κασοτικῶν χωρίων(18) ἐν ἔτει
χιλιοσιῶ ὀκτακοισιοσιῶ εἰκοσιῶ πρώτῳ ἐν
μηνὸς Ἰουνίου καὶ εὔρον ἐδῶ διδάσκα-
λον τοῦ αὐτοῦ χωρίου τὸν λογιώτατον κύ-
ριον Θωμᾶν Ἀναστασίον Δόντια ἐκ τῆς
νήσου.....(19)».

Σημ. τοῦ Καλινδέρη

Τὸ χωρίον Φορτόσι (Ἰωαννίνων) γρά-
φεται καὶ σὲ ἐνθυμήσεις ἄλλου μηναιίου.

19

1821

Ὁμοίως εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον σελ. 49

Χωρίον Χοτούριον (νῦν Λευκοθέα)

Ἱ. Ναὸς Ἀγ. Παρασκευῆς

Ἐπὶ Εὐαγγελίου τοῦ 1811

«Ἔτος 1821 Σεπτ. 24. Ἐποῦτο τὸ
παρὸν Εὐαγγέλιον τὸ ἀφιέρωσεν ὁ Ζῶης
Καζάνος ἀπὸ Λοζέται εἰς χωρίον Χοτούρι
εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ νὰ μνη-
μονεῖται παρτιτεινὰ τὰ παρόντα ὀνόμα-
τα Στάθρο καὶ κοιμημένα υἱὸς τοῦ Ζῶης
ζωντανά».

20

1822

Ὁμοίως εἰς σελ. 37

Χωρίον Πεντάλοφος

Ἱ. Ναὸς Ἀγ. Ἀθανασίου.

Εἰς Μηνιαῖον Σεπτεμβρίου

«Ἐγὼ ὁ Ἀθανάσιος Παπαδημητρίου

(18) Μήπως ἀντὶ Κατσανοχωρίων;

(19) Μήπως ἐκ τῆς Νήσου Ἰωαννίνων;

Τηλοκακούλου γράφω ἐν τῷ μνηεῖω τοῦ
ἀγ. Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου εἰς τὸν
καιρὸν ὅπου ἦτο θανατικὸ εἰς τοὺς Δη-
μάδες (συνοικία Νιόλου) 1822 Φεβρουα-
ρίου 10. τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἶχε τὸ σι-
τάρι γρόσια 12..... Εἰς ἐκεῖνον τὸν
καιρὸν χάλασαν τὸν Ἀλῆ πασιᾶν ὅπου εἶ-
χε χρόνους πασιᾶς τριάντα τρεῖς. Πολέ-
μησαν εἰς τὰ Ἰωάννινα δύο χρόνους».

21

1842

Ὅμοίως εἰς σελ. 50

Περὶ ἐν. Ἀνασελίτσης

Χωρίον Χοτοῦρι (=Λευκοθέα)

Ἐπὶ Μηναίου τοῦ 1813

«1812 θύμησι. Ὅτιαν ἦταν εἰς τὸ Χο-
τοῦρι οὗ Ζωγορίσιος δάσκαλος καὶ μάται-
νε τὰ παιδιὰ(20)».

22

1845

Ἐπαρχία Φλωρίνης

Χωρίον Νέβεσκα (νῦν Νιμφαῖον)

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Νικολάου.

Εἰς τὸ τέλος Ἀνθολογίου παλαιᾶς ἐκ-
δόσεως.

«1845. ἦρθαν οἱ ἀρβανῆτες καὶ ἐρημα-
σαν χώρα τὸ πελκαμένον».

Σημ.

Πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου Μπελκαμέ-
νι τῆς νῦν Δρυσαληγῆς Φλωρίνης. Κάτοι-
κοι τοῦ χωρίου Πηκιάδων—Κονίτσης οἱ ὁ-
ποῖοι ὡς γνωστὸν ὀμιλοῦν τὴν Ἀλβανικὴν,
μετόκεισαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ
ἐγκατεστηθήσαν ἐκεῖ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν
τῶν, θεμελιώσαντες τὸ χωρίον τοῦτο κα-
τὰ τὸ ἔτος 1845. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει
ὅτι καὶ ἐκ Δεντοῖκου (νῦν Ἀεταμηνίτσης)
ἐγκατεστηθήσαν ἀργότερον ἐκεῖ καὶ πολ-
λαὶ ἄλλαι οἰκογένειαι, διὰ τοῦτο καὶ σή-
μερον εἰς τὸ χωρίον αὐτό, οἱ μὲν ὀμιλοῦν
τὴν Ἀλβανικὴν, οἱ δὲ τὴν Βλαχικὴν.

23

1846

Ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδ. Γραπτὰ Μνη-
μεῖα σελ. 53.

(20) Τὸ 1841 ἦτο ὁ Μάνος Σαρμακιώτης.
Μήπως πρόκειται περὶ αὐτοῦ;

Χωρίον Ἰσουκαλοχώρι (νῦν Σκαλοχώριον)
Ἰ. Ναὸς Θεοτόκου.

Ἐπὶ Πεντηκοστάρχου τοῦ 1810

«Διδάσκαλος Χρήστως Ἡδαννίτης παι-
δαγωγῶς πεδὶ τοῦ Π' Νικολάου ἀπὸ
Λοζέτσι».

Σημ. Καλινδέρη

Παρακάτω ὁ ἴδιος δάσκαλος καὶ

«1846 ζαγαρίσιως».

24

1847

Ὅμοίως εἰς Μηναῖον χωρὶς ἀρχὴν.
σελ. βιβλ. 53

«Ἐγὼ ὁ δάσκαλος Χρήστως πεδὶ τοῦ
Π' Νικολάου ἀπὸ χωρίου Λοζέτσι κατὰ
Ἡδαννίων, ἀσκητὴς (=1847) Φεβρουά-
ριος 3 γράφω».

25

1848

Ὅμοίως εἰς σελ. 53

Ἐπὶ Εὐαγγελίου τοῦ 1748

«Ἐγὼ ὁ Χρήστως διδάσκαλος ἰδὸς τοῖ
αἰδεσιμωτάτου Π' Νικολάου ἀπὸ χώρα
Λοζάντζοι Ἡδαννίων κατὰ ἔκαμα ἐκ
χώραν Τζουκαλοχώρι χρόνια δὴ 1846—
1847—1848 Μάιος 23».

26

1848

Ἐπαρχία Φλωρίνης

Χωρίον Νιμφαῖον

Εἰς τὸ τέλος ἀγράφου ἐξαφύλλου β-
βλίου τοῦ 1791 φέροντος τὸν τίτλο
«τὰ ἅπαντα τοῦ Σιμιεὼν Θεσσαλον-
ικῆς καὶ ἐκδοθέντος ἐν Λεπιδῇ ἐπὶ
Πολιζώη Λαμπανιτσιώτη Ἰωάνν
του(21).

«Ἐποῖτο τὸ Βιβλίον ἐπάρχει τοῦ Πι-
ροσιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου δοτὶς εὐρίσ-
ται εἰς τὴν κομὸπολιν Κλεισούρα τῆς Μ-
κεδονίας».

Ἐγὼ ὁ Ἰωάννης Γράφω δοτὶς εὐ-
σκομαι εἰς σχολεῖον τῆς κλεισούρας. 18-
τῇ 13 Νοεμβρίου.

Ἰω(άννης) ὁ ἐξ Ἰωαννίνων(22).

(21) Τοῦτο ἀνήκεν ἄλλοτε εἰς τὸν Ἐ-
μέριον Νιμφαίου Π' Μιχαὴλ Οἰκονομίδην.

(22) Ἀναμφιβόλως ὁ Ἡπειρώτης οὗ
Ἰωάννης διετέλεσε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖ
διδάσκαλος εἰς Κλεισούραν.

27

1851

Ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδ. «Σημειώματα Ἱστορικὰ» σελ. 51.

Χωρίον Πεντάλοφος

Εἰς τὸ Κατάστιχον τοῦ Τζηρέλα

«1851 ἔστειλα ἐγὼ ὁ Π' Δημήτρις εἰς Ἰωάννινα καὶ ἤφερα τὴν καμπάνα ὡς φαίνεται εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον γράσια μαζὺ μὲ τὸν κεφαλὴν 1325».

28

1856

Ὅμοιως ἐκ τοῦ βιβλίου Γραπτὰ Μνημεῖα σελ. 50.

Περιφέρ. Ἀνασελίτσης

Χωρίον Χοτοῦρι (=Λευκοθέα)

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Παρασκευῆς

Εἰς Μηναῖον τοῦ 1817

«Ἐίτους 1856 Σεπτεμβρίου 19 φανερώω ἐγὼ ὁ Χρῆσιος ὁ δάσκαλος ἀπὸ χωρίου Λοζέιζι καὶ ἐδιάβαζα τὰ παιδιὰ ἔγραψα διὰ θύμισι εἰς τὸ βιβλίον ἐίτοιτο τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ ὅποιος νὰ τὸ πάρη..... καὶ προκοπήν νὰ μὴν ἔχη».

29

1862

Ἐπαρχία Φλωρίνης

Χωρίον Νιμφαῖον

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Νικολάου

Ἐπὶ μιᾷ τριμέσφου φορητῆς εἰκόνης Ἀγ. Βασιλείου κ.λ.

«συνδρομὴ τοὺς ἐντίμους Κυρίους Δημητρίου καὶ Ἰωάννου 1862 Αὐγούστιον 2 ἐν ἱεπελόθω.

χείρ Ἀναστασίου Ζωγράφου Χιοναδίου(23)».

30

1864

Ἐπαρχία Κασταρίας

Χωρίον Χόλιστα (νῦν Μελισσότοπος)

Ἐπὶ κώδωνος Κεφ. Γράμμασιν

(23) Χρυσόχοος ἐκ Νεβέσκης Μακεδονίας μόνον Μιχαὴλ Κρέμος, εἰργάζετο εἰς Κόνιναν μέχρι τοῦ 1905. Εἰς τοῦτον ἀνήκεν ἡ εἰς αὐτὴν, ἡ ὁποία ἀφιερῶθη κατόπιν εἰς τὸν Ἰ. Ναὸν Ἀγ. Νικολάου παρὰ τῆς οἰκογενείας π.εφ. Γιώρη.

Διὰ χειρὸς Γεωργίου καὶ Βασιλείου Τσαρπλαντιῶν ἐν Ἰωαννίνοις 1864».

31

1864

Ὅμοιως ἐπὶ ἑτέρου κώδωνος

«N. 248

Διὰ χειρὸς Γεωργίου καὶ Βασιλείου Ἰωάννου Τσαρπλαντιῶν ἐν Ἰωαννίνοις 1864. εἰς Μοναστήριον(24) τῆς ἁγίας Ἀναργύρις Χολίστις.....».

32

1865

Ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδ. Γραπτὰ Μνημεῖα σελ. 38

Χωρίον Πεντάλοφος

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Βαρβάρας

Εἰς Μηναῖον Φεβρουαρίου τοῦ 1784

«Ἐν ἔτει 1865 ὅταν ἦταν διδύσκαλος ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ χωρίου Κάτω Σουδινα Ζαγόριον καὶ ἐδιάβασα τὴν γραμματικὴν τοῦ Γενναδίου ἐλληνικὴ ἀπ' ἔξω καὶ διὰ τοῦτο τὸ γράφω εἰς ἐνθύμησιν πόσα χρόνια εἶναι».

33

Σύγχρονος

Ἐπαρχία Φλωρίνης

Χωρίον Νέβεσκα (νῦν Νιμφαῖον)

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Νικολάου

Ἐπὶ μικροῦ σχήματος Πεντηκοσταρίου τοῦ 1862 ἔξωθεν τῆς ἐπενδύσεως.

«Πανθέκη Ἰερὰ Ἐκκλησιαστικὴ περιέχουσα τὸ Πεντηκοστάριον ἀνήκον εἰς τὸν Βησσαρίωνα Βασιώτην Ἀρχιμανδρίτην Ἡπειρώτην».

34

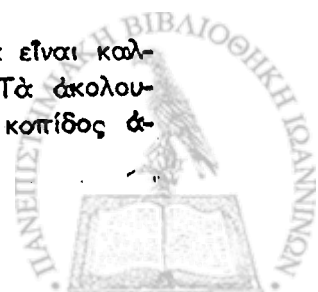
Σύγχρονος

Ὅμοιως ἐν τῷ αὐτῷ Πεντηκοσταρίῳ εἰς τὴν 5ην κατὰ σειρὰν σελίδα.

Ἐπὶ τύπου ὠσειδοῦς Σφραγίδος Κεφ. Γράμμασιν.

«Βησσαρίων Ἰ. Βασιώτης Ἀρχιμανδρίτης Ἡπειρώτης Ἰ(ερὰ) Μονὴ Σαγματά(;) Θηβῶν».

(24) Μέχρις ἐδῶ τὰ γράμματα εἶναι καλλιγραφικώτατα, καὶ προεξέχοντα. Τὰ ἀκολουθοῦντα, εἶναι ἐγκεχαράγμένα διὰ κοπίδος ἀτέχνως.

Σημ.

Τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ Παρακλητικῆς τοῦ 1860 τοῦ αὐτοῦ σχήματος, μὲ τὴν ἰδίαν ἔξωθεν ἐπιγραφὴν καὶ τὸν τύπον τῆς σφραγίδος, ἀλλὰ καὶ μὲ ἕναν ἄλλον τύπον μικρότερης σφραγίδος ὡς ἑξῆς:

«Βησσαρίων Ἰ. Βασιώτης Μονὴ Σαγματῶν».

35

1868

Περιφέρ. Πρέσπας

Χωρίον Ἀγ. Γερμανὸς

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Γερμανοῦ

Ἐπὶ τοῦ μικρότερου κώδωνος ἐν τῷ Κωδωνοστασίῳ.

«N. 310

1868. Διὰ χειρὸς Γεωργίου καὶ Βασιλείου Ἰωάννου Τσαρπλιαντῶν ἐν Ἰωαννίνοις».

36

1871

Χωρίον Βροντερόν—Πρέσπας

Ὁμοίως ἐπὶ τοῦ Κώδωνος ἐν τῷ Κωδωνοστασίῳ.

«N. 358

1871. Διὰ χειρὸς Γεωργίου καὶ Βασιλείου Ἰωάννου Τσαρπλιαντῶν ἐν Ἰωαννίνοις».

Σημ.

Αἱ δύο ἐπιγραφαὶ αὐταὶ ἀντεγράφησαν, ἡ μὲν τοῦ Ἀγ. Γερμανοῦ ὑπὸ τοῦ Νικ. Ἀγοροπολίτου, ἡ δὲ τοῦ Βροντεροῦ ὑπὸ τοῦ ταχ. διανομέως Θεοδώρου Οἰκονόμου, ἀμφοτέρων ἐκ Νυμφαίου.

37

1875

Ἐπαρχία Φλωρίνης

Χωρίον Λέχθρον

Ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «Ἀριστοτέλης»

1957 τεύχος 5ον σελ. 55 «Ἡ Ἱστορία τοῦ Σχολείου Λεχόθρον».

«Τὸ 1875—1880 σὺν ἀρρεναγωγεῖο προσειτέθη (ὡς διδάσκαλος) καὶ ὁ Γεώργιος Παριάλης ἀπὸ τὴν Ἡπειρόν».

Ὁμοίως εἰς σελ. 66.

«Ἀπὸ τοῦ 1926 ὡς σήμερα δίδαξαν 1)..... 16) Οὐρανία Μπαμπασίκα ἀπὸ τὰ Γιάννενα».

Σημ.

Ἐπειδὴ ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει τὸ

χωρίον αὐτὸ συνακρίσθη ἀπὸ Ἡπειρώτας, ἀντιγράφουμεν ἐδῶ ἐκ τῆς σελ. 50 ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἡπειρόν ὡς ἑξῆς:

«..... Οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἐπὶ ὡς ὀκτὼ οἰκογενεῖες ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἡπειρόν κληρονομήσαντες ἀπὸ τοὺς Τουρκαλιβανούς καὶ ἐγκαθίστανται σὴν ἰοποθεσία Φούρια καὶ συγκατοικοῦν μὲ τοὺς Χριστιανούς κολλήγους τοῦ Τοπάρχῃ τῆς Κασιοριᾶς.....

Κατάλοιπα ἐπιθέτων φανερόνουν τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς πολλῶν οἰκογενειῶν καὶ πολλὰ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ συγγενεύουν καὶ μὲ τὰ ἐπίθετα πασίγνωστων Σουλιωτικῶν οἰκογενειῶν (Σουλιώτης, Κορτιόρης, Γράφες, Τζάβες Μπόισης κ.τ.λ.)».

38

1881

Περιφέρ. Ζιουπανίων

Χωρίον Λιμπόχοβον (νῦν Βλαχοπλαγιά)

Ἰ. Ναὸς Κοιμ. Θεοτόκου

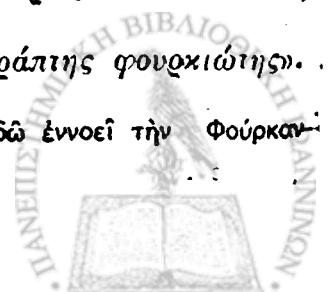
Ἐπὶ Μηναίου Μαΐου τοῦ 1780

«1881 Μαΐου 19 Λιμπόχοβον. Κωνσταντῖνος διδάσκαλος Φουρκιώτης. Μὲ μέγαν ζῆλον λαμβάνω τὸν κάλαμον εἰς τὰς χεῖρας μου, ὥπως ἐκφράσω τὰ τῆς παιρίδος παρελθόντα, μεγάλας ἀνάγκας, φόβους καὶ τρόμους ἀπὸ λησιᾶς καὶ Ἀλβανούς ὁποῦ τόσους πολλοὺς ὅπου δὲν δύναται κανεῖς γὰρ τὰ ἐκφράσῃ καταλεπιῶς.....

Καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὁ Θεὸς γινώσκει τὰ ἐρχόμενα. Καὶ ἐγὼ ἕνεκα τὰς περιστάσεις ὅπου τὸ ἐμπόριον ἀκίνητον καὶ ἀπεφάσισα καὶ ἔγινε παιδαγωγὸς εἰς τὸ Λιμπόχοβον δι' ἡσυχίαν μου ὅπου δὲν δύναμαι ἀπὸ τοὺς λησιᾶς μήτε εἰς τὴν παιρίδα μου γὰρ ὑπάγω καὶ πρὸ πάντων ἡ πατρίς μου (25) ὑπόφερε περισσότερα βάσανα ὅπου διεσπάρησαν οἰκογενειακῶς ἔνθεν κατεῖθεν εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Βιλαετίου κατὰ τὴν θῶν καὶ οἱ γονεῖς μου καὶ τὰ ἀδελφεὰ μου ἔφυγον καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἐπαρχίας Κόνιτσα..... καὶ διήρκεσαν μῆνες τρεῖς ἐκεῖ καὶ ἐγενήθη

Κωνσταντῖνος γράφης φουρκιώτης».

(25) Πατρίδα ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν Φούρκαν Κονίτης.

(ἐκ τοῦ βιβλίου Καλινδέρη Γραπιά Μνη-
μεία σελ. 42—43).

39

1885

Πόλις Καστορία

Ἐξώθεν τοῦ Ἱ. Βήματος τοῦ Μητρο-
πολιτικοῦ Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου ἐπὶ
μεγάλου σχήματος Ἐπιταφίου πλα-
κῶς Κεφ. Γράμμασιν.

«Τεράρχου Καστορίας κυροῦ Νικηφό-
ρου ἱερά ὁσιᾶ ἐκ Κορίνθου μετακομισάμε-
νος ἀγαλῶμασι Χριστιανῶν εὐγνωμονούν-
των ταπεινὸς διάδοχος Κύριλλος ὡδε κα-
τέθειτο».

(μικροῖς γράμμασιν)

«ἐν εἰεὶ ἁωπεῖ Νοεμβρίου γ'».

Σημ.

Πρόκειται περὶ τοῦ πρὸ ἑκατονταετίας
ἀειμνήστου Μητροπολίτου Καστορίας Νι-
κηφόρου τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὅστις
μεταβὰς ἔνεκα νόσου πρὸς λουτροθερα-
πείαν εἰς τὰ θειοῦχα λουτρά «Βρωμονέ-
ρια», ἀπεβίωσεν ἐκεῖ καὶ ἐτάφη εἰς Κόνι-
τσαν, ὡς τοῦτο μᾶς διαβεβαίωσεν ὁ συνώ-
νιμος ἐκείνου τέως Μητροπολίτης Καστο-
ρίας ἀειμνήστος σήμερον Νικηφόρος Πα-
πασιδέρης.

40

1886

Ἐπαρχία Καστορίας

Χωρίον Νεστόριον (τέως Νεστράμι)

Ἱ. Ναὸς Ἀγ. Ἀθανασίου

Ἐν τῷ Τέμπλῳ ἐπὶ εἰκόνης Ἀγ. Ἀ-
θανασίου.

«Δι' ἐξόδων Τύπας Βαΐας καὶ Πα-
σχάλη Ἀθανασίου εἰς μνημόσυνον αἰώ-
ριον αὐτῶν τε καὶ τῶν γονέων.

Νεστράμι τῇ 23 Ἀπριλίου 1886.

Διὰ χειρὸς τοῦ ἐκ Χιονιάδων Σωκράτους
Μάρθου».

41

1889

Ὁμοίως χωρίον Σελάτινα (νῦν Χρυσῇ)

Ἱ. Ναὸς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος

Ἐν τῷ Τέμπλῳ ἀνωθεν τῆς Ὁραίας
Πύλης ἐπὶ πινακίδος χρώματι καὶ μι-
κροῖς γράμμασιν.

«Ἐπιτροπεύοντος τοῦ κ. Ἰωάννου Ἱε-
ρέως Γεωργίου Τέρον Ἀρχιερατεύον-
τος δὲ τοῦ Πανιεροτάτου Κ.Κ. Βασιλείου.

Καὶ διὰ χειρὸς Δημητρίου Νικολάου Πα-
σχάλη, καὶ Παύλου Ἰωάννου Γιοταδόπου-
λος Χιοναδίτες.

1889 Δεκεμβρίου 28 Σελάτινα».

Σημ.

Οἱ ἀρχιερατεῖων οὗτος Βασίλειος, εἶ-
ναι ὁ τότε Ἐπίσκοπος Βελλᾶς καὶ Κονί-
τσης. Ὡς γνωστὸν, ἡ Σλάτινα (νῦν Χρυ-
σῇ) καὶ τὸ Βίσαντσον (νῦν Πευκόφυτον),
μέχρι τοῦ 1924 ὑπῆγοντο εἰς τὴν ἐν λό-
γῳ Ἐπισκοπὴν (καὶ ἀπὸ τοῦ 1895) Μη-
τροπόλιν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης. Ὡς πρὸς
δὲ τοὺς ἀγιογράφους, οὗτοι, ὁ μὲν Δημή-
τριος Ν. Πασχάλης εἶναι ἐκ Χιονιάδων, ὁ
δὲ Παῦλος Γιοταδόπουλος ἐξ Ἀσημοχω-
ρίου μαθητὴς Χιονιαδιτῶν ἀγιογράφων,
καὶ γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα Παῦλος Γιαν-
νοῦλης.

42

1892

Περικέρ. Πρέσπας

Χωρίον Ὁροβον (νῦν Πιζός)

Ἱ. Ναὸς Ἀγ. Νικολάου

Ἐπὶ τοῦ Κώδωνος

«Ἐργαστήριον Γεωργίου Πεκλάρη
Ἰωάννινα 1892 Γράσανη».

Σημ.

Ἡ ἀντιγραφή τῆς ὡς ἄνω ἐπιγραφῆς
αὐτῆς, ὡς ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ τῆς θέσεως καὶ
τῆς ὀλιγολέπτου παραμονῆς ἡμῶν ἐκεῖ, ἴ-
σως νὰ μὴ ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς ὅ-
λας αὐτῆς τὰς λεπτομερείας. Αὕτη, διὰ τὸ
ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς ἀντεγραφεῖ ὑπὸ τοῦ συ-
ναδοῦ ἡμῶν Πάριδος Παπαδοπούλου μεθ'
οὗ ἐκεῖ κατὰ Μάϊον τοῦ 1956 μετέβημεν.

43

1896

Ὁμοίως χωρίον Νίβιτσα (νῦν Ψαράδες)

Ἱ. Ναὸς Κοιμ. Θεοτόκου

Ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ ἐπὶ εἰκό-
νι Μεγάλου Ἀρχιερέως.

«Χεῖρ Σωκράτους καὶ Νικολάου ἐκ Χιο-
νιαδῶς

1896 Αὐγούστου 8».

44

1902

Ὁμοίως ἐν τῷ Τέμπλῳ ἐπὶ εἰκόνης
Κοιμ. Θεοτόκου.

«Διὰ χειρὸς Σωκράτους καὶ Νικολάου

Χιονιαδίτες 1902. Ἀφιέρωμα Κωνσταντίνου Κηριάκη τοῦ ἐκ Μοναστηρίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Βικτωρίας».

45

1903

Ἐπαρχία Φλωρίνης
Χωρίον Νυμφαῖον

Ἐκ τῶν Μαθητολογίων τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἐλλ.ηνωῦ Σχολείου Νεβέσκης.

Σχολικὸν ἔτος 1903—1904

«Μιχαὴλ Γ. Σούρλας ἐτῶν 13. Τάξις ΣΤ' Περσόβριανη».

Ὁμοίως.

Σχολικὸν ἔτος 1905—1906

«Εὐάγγελος Γ. Σούρλας ἐτῶν 13. Τάξις ΣΤ' Περσόβριανη».

Σημ.

Ὁ πατὴρ τούτων Γεώργιος Ν. Σούρλας ἐκ Πυρρογαμίνης διατελέσας διδάσκαλος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ περιδόξῳ Νεβέσκη, σὺνταμιὺ τῶν Μαθητολογίων ὑπέγραψε ὡς διδάσκαλος, ἐκτὸς ἀπὸ μίαν καὶ μόνην φοράν ὡς Κηδεμὼν τῶν τέκνων του. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἄλλα Μαθητολόγια παλαιότερα τοῦ 1901, δὲν ὑφίστανται. Ὁ Σούρλας φαίνεται ὅτι ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν τῶν τέκνων του, ἀπεχώρησε καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ Σχολείου Νεβέσκης.

46

1906

Περιφέρ. Ζιοιπανίων

Χωρίον Πεντάλοφος

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Ἀγῶλίου

Ἐπεθύρως ἔξωθεν ἐντὸς κόγχης.

«Χεῖρ Νικολάου Ἡπειρώτου ἐκ χωρίου Τσίρνοβον ἔτος 1906».

Σημ.

Βούρης τὸ ἐπώνυμον. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ Τουρνόβου (νῦν Γργοποτάμου) Κονίτης ἀειμνήστου ξυλογλύπτου Γεωργίου Βούρη, μαθητῆς δὲ τῶν Χιονιαδιτῶν ἀγιογράφου Χριστοδοῦλου καὶ Θωμᾶ τῶν Μαρινάδων. Οὗτος δὲν ἠτύχησε νὰ ἐπιζήσῃ. Ἀπέθανε νέος τὴν ἡλικίαν, ἀροῦ προηγουμένως ἐνυμνεύθη.

47

1907

Περιφέρ. Ἀνασελίτης

Πόλις Νεάπολις

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Τριάδος

Ἐπὶ μεγάλῃς φορητῆς εἰκόνης Προδρόμου ἐν τῷ Γυναικωνίτῃ.

«Δαπάνη Ἰωάννου Γ. Ρωμανελοπούλου Παπιγγιώτου 1907».

48

1925

Ἐπαρχία Φλωρίνης

Χωρίον Νεγοβάνη

Ἰ. Ναὸς Κοιμ. Θεοτόκου

Ἐπὶ τοῦ Κωδωναστασίου

«Ἱστορικαὶ σημειώσεις

ἀφορῶσαι τὴν Νεγοβάνην καὶ τὸν Ναὸν τῆς.

Ἡ Νεγοβάνη εἶναι συνοικισμὸς Βορειοηπειρωτῶν φυγόντων τὰς πιέσεις καὶ τὰς ἀνθαιρεσίας τῶν Βέηδων καὶ ἐγκατασταθέντων ἐνιαυθὰ. Ἐκίσθη τὸ 1861 ὑπὸ ὀλιγαριθμῶν οἰκογενειῶν καὶ ἠϋξήθη ἔκτοτε βαθμηδὸν μετὰ τὴν ἐκ διαλειμάτων προσέλευσιν καὶ ἄλλων ἐκ Βορείου Ἡπείρου οἰκογενειῶν ἀριθμοῦσα σήμερον 220 οἰκογενείας. Ἐκὴν δις τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου ἡμέρᾳ Τετάρτῃ τοῦ 1907 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τὸ 1912 ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τὴν Ἐθνικὴν δρᾶσιν τῶν κατοίκων τῆς. Ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν δὲ τέκνων τῆς, πολλὰ εἶναι τὰ ἀγωνισθέντα κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ μετέπειτα, καὶ σφαγιασθέντα ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς ιδεολογίας.

Ὁ Ναὸς οὗτος ἀνηγέρθη τὸ 1871 ἐκὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1912, ἐπεσκευάσθη δὲ καὶ ἐκοσμήθη ἐκ νέου δαπάνῃ τῶν φιλοπαιδιῶν καὶ φιλοδηρῶν κατοίκων 4 Αὐγούστου 1925».

Σημ.

Τὰ πρῶτα τέταρτα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου κατάγονται καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ χωρίου Πληρώδες τῆς Ἐπαρχίας Κονίτης ἐγκατασταθέντες κατὰ τὸ ἔτος 1861, ὅπου καὶ οἱ τοῦ Μπαλκαμενίου περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλήσαμεν καὶ ἀνεφέραμεν κάτωθι τῇ ὑπ' ἀριθμ. 22 ἐνδημήσεως.

Συνεπῶς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν ὀρθωμένως ἐγράφησαν αἱ λέξεις «Βορειοηπειρώτης» καὶ «Βόρειος Ἡπειρος». Ἀπὸ

εσφαλμένως διώτι, οὔτε τὸ 1821 ὁπότε ἐ-
κτίσθη τὸ πρῶτον ἡ Νεγοβάνη ὑπῆρχε ὁ
ὅρος Βορειοηπειρωτῆς καὶ Βόρειος Ἡπει-
ρος, οὔτε καὶ κατὰ τὸ 1871 ὁπότε ἀνηγέρ-
θη τὸ πρῶτον ἡ Ἑκκλησία τοῦ χωρίου
τούτου. Οἱ ὅροι αὐτοὶ ἐδημιουργήθησαν τὸ
1914 ὁπότε ἐδημιουργήθη, τὸ ζήτημα τῆς
διχοτομήσεως τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς ὑπα-
γωγῆς τοῦ Βορείου Τμήματος αὐτῆς εἰς
τὴν Ἀλβανίαν. Τὸ ὅτι δὲν εὐσταθοῦν εἰς
τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν αἱ λέξεις αὐταί, ἀ-
ποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αἱ Πληκῶδες
Κονίτις ἐκ τῶν ὁποίων κατάγονται οἱ
κάτοικοι τῆς Νεγοβάνης, δὲν εὐρίσκονται
εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον, ἀλλ' εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, καὶ εἰς τὸ Ἑλλη-
νικὸν ἔδαφος. Ὡς ἐκ τούτου, ἀνταποκρί-
νονται νομίμως πρὸς τὴν πραγματικότητα
καὶ τὴν ἀλήθειαν οἱ ὡς ἄνω ἰσχυρισμοί
μας. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡμεῖς προε-
τάξαμεν ὅλα αὐτά, οὐχὶ ποτὲ ἐξ ἄλλης τι-
νὸς αἰτίας, ἀλλὰ χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀλη-
θείας τοῦ ζητήματος, καὶ πρὸς ἀποκατά-
στασιν τῆ παρατηρουμένης ἐν τῇ ἐπιγρα-
φῇ ταύτῃ ἀνακριθείας.

49

1928

Ἐπαρχία Καστορίας

Χωρίον Ψέλτσικον (νῦν Κυψέλη)

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Παρασκευῆς

Ἐπὶ τῆς ὁραίας Πύλης

«Δαπάνη Χαράλαμπος Δ. Ρούμπου ἐν
Κυψέλῃ τῇ 17 Ἀπριλίου 1928. Θωμᾶς
Γ. Α. Μαρινᾶς ἔγραψεν».

50

1930

Πόλις Χροάστιστα (νῦν Ἀργος Ὀρεστικόν)

Ἰ. Ναὸς Ἀγ. Παρασκευῆς

Ἐν τῇ Βορ. Πύλῃ τοῦ Ἰ. Βήματος
ἐπὶ εἰκόνας Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ
«Ἔργον Θωμᾶ Ἀν. Μαρινᾶ Ζωγράφου
ἐκ Χιονιάδων τῆς Ἡπείρου».

Σημ.

Ἡ ἐργασία αὕτη, ὡς εἶναι ἀποδεδει-
γμένον καὶ ὡς εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρί-
σωμεν, ἐγένετο τὸ ἔτος 1930. Ὁ ἀείμνη-
στος οὗτος ἀγιογράφος περὶ τὰ μέσα τῆς
βλῆς ἐν τῷ Ναῷ ἐργασίας, ἀπεβίωσε ἐκ
συγκοπῆς τῆς καρδίας, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ ταύτῃ.

Αὐτὰ τέλος πάντων λέγομεν φίλοι ἀνα-
γνώσται περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιγρα-
φῶν τούτων καὶ ἐνθυμήσεων.

Τώρα ἐν συνεχείᾳ καταχωροῦμεν κατω-
τέρω καὶ τρία Ἑγγράφα καὶ Πιστοποιη-
τικά, ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἐκ Χιονιάδων
διδάσκαλον Ἀναστάσιον Κυρζίδην, ὡς καὶ
ἀρχικῶς τοῦτο ἐδηλώσαμεν. Ταῦτα, ἔχου-
σιν ὡς ἑξῆς:

1

Ἐὐχαριστήριον

Διὰ τοῦ παρόντος ἐπισήμου ἐνυπογρά-
φου ἐγγράφου οἱ κάτοικοι τῆς Κομποπό-
λεως Νεβέσκης πιστοποιοῦμεν ὅτι ὁ κ.
Ἀναστάσιος Κυρζίδης ἐπὶ ὁλόκληρον δε-
καετημετηρίδα διηύθυνε τὰ Ἑλληνικὰ ἡ-
μῶν Ἐκπαιδευτήρια πλείστην καταβάλων
μέριμναν καὶ ἀξιεπαίνως τε καὶ εὐδοκί-
μος ἐκτελέσας τὰ ἐπιβυλλόμενα αὐτῷ κα-
θήκοντα.

Ἐκφράζοντες τοίνυν τὴν ἐπὶ τούτοις
κοινὴν ἡμῶν εὐχαρίστησιν, ὡς καὶ διὰ τὴν
ἥν περ ἐδείξατο πολιτείαν ἀμεμπτον καὶ
τοῖς πᾶσιν εὐάρεστον, δίδομεν αὐτῷ τὸ πα-
ρὸν εὐχαριστήριον, ταῖς μουχιαρικαῖς καὶ
τῆς Σχολῆς σφραγίσιν ἐσφραγισμένον καὶ
ὡς τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου ἐπικεν-
ρωμένον, ἵνα τῷ χρησιμεύσῃ ὅπου δεῖ.

Ἐν Νεβέσκει τῇ 8η 1897

Οἱ Ἐφοροὶ

Ἰωάννης Σωσιδῆς

Δ. Μιχαηλίδης

Ἰωάννης Β. Λιάσης

Κ. Δ. Ζέσιος

Οἱ Ἱερεῖς

Οἰκονόμος Παπαθεόδωρος

Παπαθανάσιος

ΠαπαΜιχαὴλ Οἰκονομίδης

ΠαπαΒασίλειος

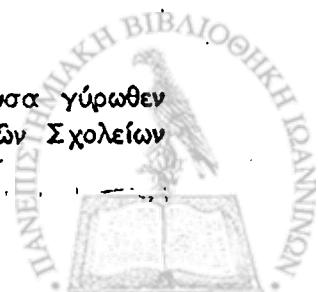
(Τ. Σ.) (26)

Οἱ κάτοικοι

»

» Νικόλα Ζούρκος

(26) Σχολικὴ σφραγὶς φέρουσα γύρωθεν
τὰς λέξεις «Ἐφορία τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων
Νεβέσκης».

- » Σ. Ν. Λούσια
- » γιώργι κιρά(νας)
- » Στ. Ἰ. Δ. Νάκα
- » Ἰωάννης Νάνε
- » Φώτιος Ἰ. Μπέρας
- » Ἡλίας Νηκολάου (27)
- » Θ. Ἀ. Τσίρλης
- » Δημ. Γ. Μέρτζου
- » Ν. Ἰωάννου
- » Π. Βράγκου
- » Κ. Τραμανιζιάς
- » Βασίλειος Δόδου
- » Ἰ. Οἰκονόμου
- » Γ. Ἰ. φήσιος
- » Δ. Οἰκονόμου
- » Ἰ. Θ. Βράγκου
- » Γ. Δ. Δῶσιος
- » Δ. Ν. Οἰκονόμου
- » Θ. Δ. Σωσιόδης
- » Ἰ. Σ. Δάνου
- » Ν. Μπονιάρου
- » νη(κόλαος τράυπα
- » Ἀλέξιος Δ. Κώτοια
- » Ἀντώνιος Στεφάνου
- » Θεόδωρος Δ. Μπάλλου(;))
- » Νικόλα Γ. τζικότης
- » Γ. Δ. Γκοιζαμάνης
- » Ἀδελφο Ν. Γκόλνα
- » Κων(νος Ἰ. Δάνου
- » Ἀλέξιος Γ. Λέκα
- » Νικόλαος Ναϊδένης
- » Βασίλειος Στ. Νάτης
- » Θεόδωρος Σιάϊκος
- » Νικόλαος Μ. Ρόζας
- » Γεώργιος Η. Τζονιζουρίκας
- » Θεόδωρος Ν. Δόδου
- » Σ. Ν. Παρδαφύλης
- » Π. Γ. φήσιος

Οἱ Μονχιαροδημογέροντες
(Τ. Σ.)

Ἐνορία Παπαιοδεόδωρου
Π. Βράγκου
(Τ. Σ.)

(27) Οὗτος Ἡπειρώτης τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ χωρίου Ἀριζα τοῦ Λεσκοβικίου καὶ ὑποδηματοποιεῖν διατηρῶν, ἀπεκατεστάθη ἐν Νεβόσκη. Τούτου ἀπόγονοι σήμερον φέρουσι τὸ ἐπίθετον Νικολαΐδης, καὶ εὐρίσκονται ἐγκατεστημένοι εἰς Χρούπισταν.

Ἐνορία τοῦ Παπαῖ Γήοργη
Δημ. Μπέκα(;))
(Τ. Σ.)

ἐνορία τοῦ παπαγιαννάκη
Γι. Σπίρη
(Τ. Σ.)

Ἐνορία τοῦ παπαθανάσι
Γιαννάκη φήσιος

Ἐπικυροῦται τὸ γνήσιον τῶν ἄνω ὑπογραφῶν

Ὁ Ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος
Μιχαὴλ Ν. Τσίρλης.

Σημ.

Κατεχωρήσαμεν ἐδῶ τὴν πληθὺν αὐτὴν τῶν ὀνομάτων ἐκ μόνου τοῦ λόγου ὅτι —κατὰ τὴν παράδοσιν— τὸ χωρίον τοῦτο ἀπετελέσθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐξ οἰκογενειῶν ἐλθόντων ἐκ Δεντσίκου (νῦν Ἀετομυλίτης), ἐκ Λινοτοπίου, ἐκ Γράμμοστας, καὶ ἐκ Μοσχοπόλεως. Ἐθιμὸν τι λαμβάνον χώραν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἀσπασμοῦ τῶν νεονύμφων μετὰ τὴν στέψιν, παρατηρήσαμεν τοῦτο καὶ εἰς γάμον ἐν Δεντσίκῳ ἀπαραλλάττως τελούμενον.

Ἐκτός δὲ τούτου, ἀλλὰ καὶ διάφορα ἄλλα ἐπίθετα ὡς Λιάτσης, Δάνος, Μπούρης, Δῶδος Μέρτζιος κ.λ. ἔχουν ὁμοιότητα μετ' Ἡπειρωτικὰ τοιαῦτα. Ἐπίσης εἰς Δεντσίκον σώζεται ἐπίθετον Φερφέλης, τὸ ὁποῖον ἔχει συνάφειαν καὶ εἶναι παρεμφερές μετ' ἐδῶ ἐπίθετον Παρδαφύλης. Δεδομένου δὲ ὅτι καὶ ἐδῶ ἡ ὁμιλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ βλαχική, οὐδεμία ἀμφιβολία χωρεῖ περὶ τῆς ἐπικρατοῦσης παραδόσεως, ὅτι καὶ πολλὰ οἰκογένεια τοῦ χωρίου ἔχουσι τὴν καταγωγὴν τῶν ἐκ Δεντσίκου.

Ἐπίσης ἐκ Φούρκας—Κονίτης κατὰ καὶ ἡ μεγάλῃ Πατριᾷ (Φάρα) τῶν Φουρκιωτῶν, Τσιαραίων τὸ πρῶτον καλουμένων. Φεύγοντες οἱ πρόπαπποι αὐτῶν τὰς πιέσεις καὶ τοὺς κατατρεγμούς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ εἰς Νέβεσκαν καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἔχασαν τὸ πατρικὸν τοὺς ἐπώνυμον Τσιάρας, τὸ ὁποῖον —κατὰ τὴν ὁμιλογίαν τῶν— σώζεται μόνον εἰς μίαν βορίσιν ἔξωδι τῆς Φούρκας, τὴν ὁποῖαν δι' ἰδίας δαπάνης κατεσκεύασαν οἱ πατέρες αὐτῶν. Ἀργότερον ὅλοι αὐτοὶ ἐνεκολπώθησαν τὸ ἐπίθετον Φουρκιώτης μετ'

τὸ ὁποῖον τοὺς ἀπεκάλουν τότε πρὸς διάκρι-
σιν οἱ ἄλλοι κάτοικοι τοῦ χωρίου, καὶ μετὰ τὸ
ὁποῖον εἶναι γνωστοὶ σήμερον ὅλοι αὐτοὶ οἱ
ἀπόγονοι τῶν ἐκ Φούρκας Τσιαραίων, οἱ ὁ-
ποῖοι ὑπολογίζονται εἰς 150 περίπου ἄτο-
μα.

2

«† Ὁ Καστορίας Ἰωακείμ βεβαιοῖ
(Τ. Σ.)

Πιστοποιητικὸν

Οἱ ὑποσημειούμενοι Ἐφοροὶ τῶν Ἑλ-
ληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Νεβέσκης πι-
στοποιούμεν διὰ ὅ ἐξ Ἡπείρου καταγόμε-
νος Κοζ Ἀναστάσιος Κυριζίδης διηύθυνε
τὸ Ἑλληνικὸν Σχολαρχεῖον ἡμῶν ἀπὸ τοῦ
ἔτους 1878—1897 εὐδοκίμως ἐκτελέσας
τὰ καθήκοντά του.

Ἐκφράζοντες τὴν εὐχαρίστησιν ἀπά-
σης τῆς Κοινότητος δι' οὗς κατέβαλλε κό-
πους πρὸς διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας
μας δίδομεν τὸ παρὸν πιστοποιητικὸν εἰς
ἐνδειξὴν εὐγνωμοσύνης.

Ἐν Νεβέσκη τῇ 6ῃ Μαΐου 1913

Ὁ πρόεδρος
Δ. Μηχαηλίδης

Οἱ Ἐφοροὶ
Θεόδωρος Ν. Δόδου
Δημήτριος Γ. Μέρτζιου
Σ. Β. Γκοιζαμάνης».
(Τ. Σ.) τῆς Σχολῆς

3

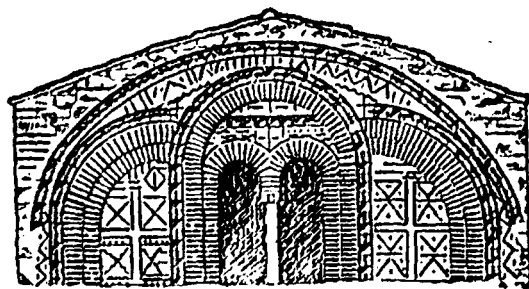
«Πιστοποιητικὸν

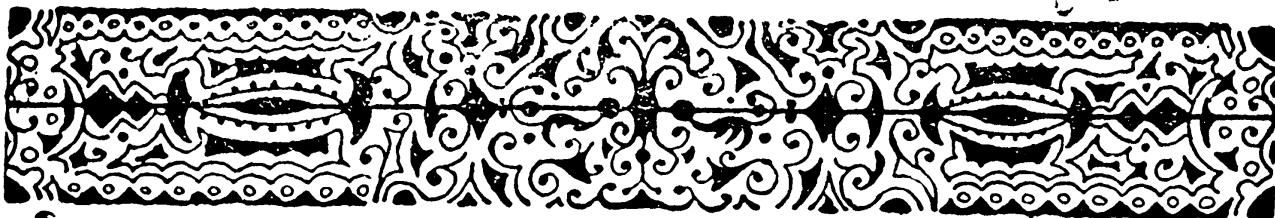
Οἱ ὑπογεγραμμένοι Ἐφοροὶ τῶν Ἑλ-
λην(ικῶν) Ἐκπαιδευτηρίων Φλωρίνης πι-
στοποιούμεν διὰ ὅ ἐκ Χιονιάδων τῆς Ἡ-
πείρου Σχολάρχῃ κ. Ἀναστάσιος Κυριζί-
δης διηύθυνε πρὸ δεκαπενταετίας περίπου
τὸ Σχολαρχεῖον ἡμῶν ἐπὶ δύο ἔτη μετὰ
ζήλου ἐργασθεὶς πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλ-
λην(ικῶν) γραμμάτων καὶ φρονημάτων.

Ἐν Φλωρίνῃ τῇ 20 Αὐγούστου 1913

Οἱ Ἐφοροὶ
Στέργιος Χρησιδῆς
Χρῆσιος Φιλιππίδης
Ἰωάννης Σαπουντζῆς

† Ὁ Μογλενῶν Πολύκαρπος ἐπιβεβαιοῖ.
(Τ. Σ.) τῆς Μητροπόλεως.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ, ΟΡΕΙ*

26. ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΡΩΣΣΩΝ

Ἡ Ρωσικὴ διπλωματία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μετὰ τοὺς ἀτυχεῖς πολέμους τῆς μεγάλης χριστιανικῆς γῶρας τοῦ Βορρᾶ μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ὑποδοῦλου εἰσέτι, ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εὐρισκομένου καὶ ὑποσχομένη ἄλλοτε καὶ ἐπιδεικνύονσα ἐνίοτε συμπαράστασιν εἰς τοὺς ἀγῶνας του, παρείχεν αὐτῷ παραμυθίαν καὶ ἐλπίδας ἰέας τῆς φιλῆς του ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο τὰ προπαγανδιστικὰ συνθήματα εὐρισκόν εὐμενῇ ἀπήχησιν εἰς τὸν ὑποφέροντα Χριστιανικὸν λαόν, ὅστις μάλιστα ἐν ἀμαθείᾳ ζῶν ἐδέχετο τὴν εὐμενῇ ἐπίδρασιν τῶν κηρυγμάτων τῶν ἀποστελλομένων δῆθεν ὡς προστατῶν του. Ὁ λόγος αὐτὸς ὥθησε πλείστους Ρώσσους ἡγεμόνας νὰ ἀξιθεύσωσι μέχοι τῆς χώρας ἡμῶν καὶ ἐπισήμως νὰ ἐπισκεφθῶσι τὸ Ἅγιον Ὅρος. Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐν Ἁγίῳ Ὅρει ὀλιγαριθμῶν Ρώσσων ἢ ἐν γένει ὁμοφύλων των Σλαύων, παρείχε τὴν ζύμην διὰ τῆς ὁποίας μελλοντικῶς θὰ ἠϋξανε ἢ ἐκεῖσε εἰς ἐμψυχον ὁρμαῖον ὑλικὸν δυνάμεις των καὶ ἡ δυνάμει ταύτης κατάκτησις τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀμεσος συνέπεια τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ἡ παρουσία Ρωσικοῦ Στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος, μετὰ τὰς ἀναποφεύκτους διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Μεσογείου συνεπεΐας τῆς.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀρχίζει ἡ καθ' ἑαυτὸ ἱστορικὴ ζωὴ τῶν Ρώσσων ἐν Ἁγίῳ Ὅρει καὶ ἔκτοτε παρουσιάζεται ἐνεργὸν τὸ σατανικὸν ἐνδιαφέρον τῆς χώρας των, παραλλήλως δὲ καὶ αἱ ἀντιδράσεις τῶν ἐδῶ β' αἰπομένων Ἑλλήνων κυρίως μοναχῶν.

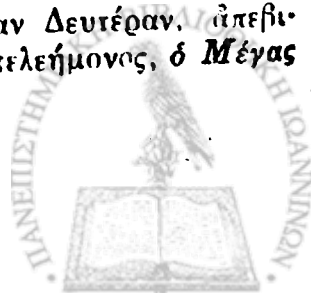
Ἡ πρώτη ἐπίσημος καὶ ἐλευθέρᾳ εἴσοδος τῶν Ρώσσων μοναχῶν ἐν Ἁγίῳ Ὅρει, ἤρchiσεν ἀπὸ τὸ ἔτος 1829, ὅτε διὰ τῆς ὑπογραφῆς καὶ Συνθήκης τῆς Ἀνδριανουπόλεως, ἤνοιξαν ἐλευθέρως αἱ πύλαι τοῦ Ἁγίου Ὁρους, διὰ τοὺς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων δῆθεν ἐρχομένων Χριστιανῶν τῆς Ρωσσίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1387 οἱ Ρῶσσοι μοναχοὶ τῆς Σκήτεως τοῦ προφήτου Ἰλίου ἠθέλησαν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν παρεκκλησίου τινός, ἄνευ προηγουμένης ἐγκρίσεως τῆς κυριάρχου Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη ἐκείσῳδον, προκαλέσαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἱεραῆς Κοινότητος, ἣτις ἐδίκαιωσε τὴν κυρίαρχον Μονήν (1). Οἱ Ρῶσσοι συμφορτώθησαν, πλὴν τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο θεωρεῖται ἡ ἀπαρχὴ τῶν μετέπειτα Ρωσικῶν προξικοληματικῶν ἐνεργειῶν πρὸς ἐπέκτασιν των.

Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, τὴν 16ην Ἰουλίου 1845, ἡμέραν Δευτέραν, ἀπεβιβάσθη ἐκ Ρωσικοῦ ἀτμοπλοίου εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος, ὁ Μέγας

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 485.

1. Σμυρνάκης σελ. 187

Δουξ Κωνσταντίνος Νικολάεβιτς, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Τσάρου Νικολάου Β. ἐπισκεφθεὶς τὰς Μονὰς Ζωνοράφου, Ξενοφώντος καὶ Ἐσφινιμένου, τὴν Σκήτην Προφήτου Ἡλίου καὶ τὸ Πρωτάτον (1). *Εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα ἐγένετο πρότασις ἀνακηρύξεως τοῦ ἀνωθεν τῶν Καρυῶν ὑπάρχοντος Ρωστικοῦ κελλίου Σεράνιον(2) εἰς Σκήτην, πλὴν ἡ πρότασις τεχνιέντως ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς Μονῆς Βατοπεδίου εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς ὁποίας ὑπήγετο (3). Τὸ κελλὶον τοῦτο εἶγεν ἀγαρσθῆναι ἀπὸ τὴν κυρίαρχον Μονὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων μοναχῶν Βησσαρίωνος καὶ Βασσανουφίου(4).*

Σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἦτο ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ συναισθηματικῆς τῆ Σλαβικῆς Ἐθνότητος.

Κατὰ τὸ ἔτος 1850, ἤγοισεν ἡ μεταφορὰ τῆς ἀλληλογραφίας τῆς Μονῆς διὰ Ρωσικῶν πλοίων. ἀργότερον δὲ μετὰ τὴν ἐπικράτησίν των καὶ ἡ μεταφορὰ ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὑλικῶν (5).

Κατὰ τὸ ἔτος 1860, τῇ ὑποκινήσει τοῦ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει διατρίβοντος Ρώσου Πέτρου Ι. Σεβαστιάνωφ καὶ ἐν τῇ νῦν Σκήτῃ τοῦ Σεραγίου ἔχοντος τὴν ἔδραν αὐτοῦ, ἐγένετο ἡ ἀπόπειρα ἐκρωσσιτισμοῦ τῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου, διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ὡς καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ρωσσοφίλου μοναχοῦ Ἀμφιλογίου τοῦ ἐκ Πάτμου, μοναχοῦ τῆς μὴ εἰσέτι ἐκρωσσισθείσης Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος. Οὗτος ἦτο τυφλὸν ὄργανον τῶν Ρώσων, γενναίως ἐκ μέρους τούτων διὰ χρυσίου ἀμειψθεὶς. Προσέτι δὲ ἦτο ἀνὴρ γενόδοξος καὶ ξενόδοχος, στερούμενος Ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Πρὸς ἐπιτυλίαν τοῦ σκοποῦ των οἱ Ρῶσοι, διὰ Ρωσικῶν Ρουβλίων, διέσπειρον πολλοὺς τῶν ἐν Καρυαῖς ἀντιπροσώπων. Ἀκρῶς λυπηρὸν γενονὸς ἀπετέλεσεν ἡ ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μονῶν Μεγίστης Λαύρας καὶ Βατοπεδίου, οἵτινες πλουσίαν ἀμειψθὴν λαβόντες, αἰθιαρέτως καὶ μὲ πρόφασιν τὴν οὐθιμίαν ζητήματός τινος ἐν τῇ Κοινότητι, διέροησαν διὰ μοχλῶν τὰς πύλας τῆς Μονῆς καὶ ἀποβαλλόντες, τῇ συνδρομῇ πάντοτε καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, τὸν καθηγουμένον τῆς Μονῆς Ἰωάννην καὶ τοὺς ὡς πρὸς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ νέου καθηγουμένου ἀντιδρῶντας πατέρας, Ἱεροδιάκονον καὶ μετέπειτα καθηγουμένον Μελέτιον καὶ μοναχὸν Χαρίτωναν, ἐγκαθίδουσαν τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1860, ἡμέραν Κυριακὴν, τὸν Ἀμφιλόγιον ὡς καθηγουμένον, ἀφροῦ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐχειροτόνησαν αὐτὸν εἰς Ἱερομόναχον(6). Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐστέρφησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας οἱ ἐπὶ τρία ἔτη δραστηρίως συνεχιζόμεναι ἐνέργειαι τοῦ Σεβαστιάνωφ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐν τῇ Σκήτῃ τοῦ Σεραγίου καθιερώθη ναὸς εἰς μνήμην τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὃν μάλιστα ἀνεκλήριεαν εἰς εὐφροσύνην (7).

Οἱ ἀποβληθέντες τῆς Μονῆς Πατέρες, οὓς δὲν ἐθάμβωσεν ὁ Ρωσικὸς χρυσός, δὲν ἠδοκίμησαν. Ἐν τῇ ἀμνηστία του ὁ ἐκ τούτων Ἱερομόναχος Μελέτιος, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Λευκάδος, ἦτις τότε εὑρίσκετο ὑπὸ Ἀγγλικὴν προστασίαν,

1. Συμυρνάκης σελ. 191 καὶ 669.

2. Σεράγιον Τουρκιστί: Ἀνάκτορον, Ρωσιστί - Σέη - Ράη : Οὗτος ὁ παράδεισος.

3. Συμυρνάκης σελ. 453.

4. Μετὰ τετραετίαν διωκὲς ἦτοι τὴν 22-10 - 1849, ἐνεργείαις τοῦ Ἀδρέου Νικολάου Μουράβι ἐφ. Ρώσου συγγραφέως καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσου Πρεσβευτοῦ, ἀνεκηρύχθη εἰς Σκήτην, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς κυρίας πύλης εἶναι γεγραμμένον Ρωσιστί «Ρωσικὴ Σκήτη τοῦ Ἀγίου Ἀδρέου θεμελιωθεῖσα τῷ 1849 ὑπὸ τοῦ Ἀδρέου Νικολάου Μουράβι». Ὁ Μουράβι ἐστὶν ὁ γράψας τὴν ἐποχὴν τοῦ Βουλγαρικοῦ Στάματος, ὅτι εἶναι αἰσχος 2 1)2 ἑκατ. βρωμοελλήνων καὶ 1)2 ἑκατ. βρωμοχριστιανῶν Ἑλλήνων ὑποδοῦλων, νὰ τολμῶσι νὰ ἐπιβάλωσι τὴν γνώμην αὐτῶν ἐπὶ 60 ἑκατ. Ὁρθόδοξων Ρώσων. πρὸς ὃν ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Σύρου Λυκαῦργος ἀπήντησεν: «οὐ τὸ ποσὸν ἀλλὰ τὸ ποιόν». Βλ. Συμυρνάκη σελ. 454 ἐν ὑποσημ. Δανιήλ σελ. 17.

5. Συμυρνάκης σελ. 193.

6. Συμυρνάκης σελ. 194 Δανιήλ σελ. 14

7. Συμυρνάκης σελ. 454.

προέτρεψε καὶ τοὺς λοιποὺς συναποβληθέντας, ὅπως ζητήσωσιν τὴν ἁρωγὴν τῆς μεγάλῃς φίλης χώρας. ταύτης δὲ παρασχεθείσης διὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀπεστάλη εἰς Ἄγιον Ὅρος ὁ Χουσινῆ Πασσᾶ, μετὰ ῥητὴν ἐν ὧλὴν τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ πρώτου Καθηγουμένου Ἰωάσαφ καὶ τὴν ἀποβολὴν τοῦ Ρωσσογρήστου τοιοῦτου Ἀμφιλόχιου. Πράγματι δὲ ὁ Χουσινῆ—Πασσᾶς ἀπεμάκρυνε τὸν Ἀμφιλόχιον καὶ ἀπεκατέστησε τὸν Ἰωάσαφ, ἀποκατασταθείσης οὕτω τῆς τάξεως ἐν τῇ Μονῇ καὶ ἀποτραπέντος τοῦ ἐκρωσσισμοῦ αὐτῆς (1).

Ἡ σθεναρὰ στάσις τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς, ἥτις ἀπεμάκρυνε διὰ παντὸς τὸν Ρωσσικὸν κίνδυνον ἀπὸ τὴν «πόρταν» τοῦ Σκηνωμάτος των, δυστυχῶς δὲν ἐνεψύχωσε τοὺς λοιποὺς Ἀνιοσεῖτας πατέρας, οἵτινες καὶ τότε καὶ ἀογότερον ἐπώλησαν τὴν πτωχὴν των συνείδησιν ἀντὶ εὐτελοῦς τιμήματος. Δυστυχῶς ἡ ὥμαλῆα ψυχὴ καὶ ἡ δύναμις τῆς περιφρονήσεως τοῦ Χουσίον, ἐμφωλιάζει εἰς ὀλίγους ἐκλεκτούς. Διὰ τοὺς ἄνωτέρω καὶ δι' ὅσους ἡ ἐκθαμβωτικὴ λάμψις τοῦ Ρωσσικοῦ χουσίον, ὅπερ ἀφειδῶν ἐξεχύθη ἐν Ἀγίῳ ὄρει, δὲν ἐτύφλωσε, τὸ Ἄγιον Ὅρος ἀσφαλῶς σεμνύνεται.

Τὴν 16ην Ἰουλίου 1867, ἡμέραν Παρασκευὴν, ἀφίχθη ἐν Ἀγίῳ Ὅρει ὁ Μέγας Δούξ τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρος Ἀλεξάνδροβιτς, ὅστις ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Βατοπεδίου καὶ ἐγένετο δεκτὸς ὑφ' ὅλου τοῦ Ἱερατείου καὶ τῆς ἀδελφότητος, προεξάρχοντος μετὰ πανδύου ἀρχιερατικοῦ καὶ ποιμαντικῆς Βακτηρίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου (2). Ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἀνῆλθεν εἰς τὰς Κερυρὰς καὶ μετέβη εἰς τὴν Σκῆτην τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου (Σεοάγιον) ὅπου ἔθετο τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ ἀνεγερθέντος μεγαλοπρεπεστάτου ναοῦ αὐτῆς, ὅστις εἶναι ὁ μεγαλύτερος εἰς ὄγκον καὶ πλουσιώτερος εἰς διακόσμησιν τῶν Ἀγιορειτικῶν ναῶν (3). Ὁ Ναὸς οὗτος ἰδοῦθη πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ θαύματος τῆς διασώσεως τῆς ζωῆς τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀλεξάνδροβιτς, Τσάρου Ἀλεξάνδρου Β. Νικολάγεβιτς, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ἔει ἐπιχειρηθεῖσαν ἀπόπειραν δολοφονίας του ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Πολωνοῦ Βερζέβσκη (4). Ὁμοίως ὁ Μέγας Δούξ ἔθετο τὸν θεμέλιον λίθον τῶν πρὸς τὸ ΒΔ μέρος τῆς Σκήτεως πλευρῶν, παρουσίᾳ καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἥτις καίτοι κατεπλάγη διὰ τὴν προμεμελετημένην παραβίασιν τῶν καθιεστώτων τοῦ τόπου, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὰς ἐνεογενίας τοῦ Ὑψηλοῦ ξένου, καίτοι μάλιστα ἐγνώριζεν ὅτι σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο ἡ παγίωσις εἰς καθεστηκυίαν τάξιν, τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Κελλίου εἰς Σκῆτην κατὰ μῆνα Ὀκτωβρίου 1849 (5).

Ἡ ἀπόκλισις ὅμως Ρωσσιῶν σκηνωμάτων ἐν Ἀγίῳ Ὅρει δὲν ἦτο ἴμοι.

1. Παρβλ. Βλάχον σελ. 116, Δελικάνην σελ. 143—145, Σμυρνάκην σελ. 454. Ὅμοιως Ἀμφιλόχιος ἐπανελθὼν εἰς τὴν μετάνοιάν του, δὲν ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τὸ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐγένετο Ἐπίσκοπος Πηλουσίου, ἀργότερον ὅμως καταφυγὼν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου ἐγκατεστάθη μονίμως μέχρι τοῦ θανάτου του. Βλ. εἰς Δανιήλ σελ. 15 ὅπου ὁ συγγραφεὺς συμπαιθῶς διακείμενος πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον ἀποκαλεῖ αὐτὸν «ταπεινὸφρονα... ἐνάρετον, δυστυχῆ κ.λ.π.» (1) Κτενὰ εἰς ἅπαντα σελ. 43 ἀναφέρει, ὅτι ἡ Μονὴ θεωρεῖται ἐκτοτε Ἀγγλικὴ καὶ εἰς Ἄγιον Ὅρος μεταβαίνοντες Ἀγγλοὶ ἐπίσημοι ἐρωτῶσι ποῦ εὕρεται ἡ ἰδικὴ των Μονή, πρᾶγμα ὅπερ καθ' ἡμᾶς ἀποτελεῖ ψευδολογίαν τοῦ συγγραφέως. Ὁ Ἰωακείμ Ἰβηρίτης, σελ. 18, ἀποκαλεῖ Γενικὸν Διοικητὴν Μοκεδονίας, τὸν Χουσινῆ—Πασσᾶν.

2. Οὕτω εἴθισθαι νὰ ὑποδέχωνται ἐν Βατοπεδίῳ τοὺς Ὑψηλοὺς ἐπισκέπτας.

3. Ὁ Ναὸς οὗτος ἐστοίχισε κατὰ τοὺς εἰδικοὺς πλέον τῶν 30.000 χρυσῶν λιρῶν. Ἀνέτως δύνανται νὰ ἐκκλημισθῶσιν ἐν αὐτῷ πλέον τῶν 3000 ἀτόμων.

4. Παρβλ. Σμυρνάκην σελ. 454—455—457—541 καὶ 669.

5. Κατὰ μῆνα Φεβρουάριον 1869 συνετάχθη ἐνγραφὴν Ἑλληνιστὶ καὶ Ρωσιστὶ, δι' οὗ ἡ νέα Ρωσσικὴ Βατοπεδινὴ Σκῆτη, μετωνομάσθη «Ρωσσικὴ Κοινοβιακὴ Σκῆτη τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου», παρεχωρήθη δὲ τὸ δικαίωμα αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ ἀπὸ 13 εἰς 150. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 208, 453, καὶ 455.

φύγιον, κρυπτόμενοι ὑπὸ τὸν μέλανα μοναχικὸν χιτῶνα, κακοποιοὶ καὶ τοιχοδιῶνται, ἄθροοι προσήρχοντο, εἰς ἀοιθμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ προκληθῇ ἡ ἐπένδυσις τῶν ἁρμοδίων. Οὕτω τὴν 28ην Ἀπριλίου 1868 ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ', δι' ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, προτείνει αὐτῇ, κατόπιν παρακλήσεως τῆς Ρωσικῆς Πρεσβείας νὰ μὴ δέχεται ἀβασανίστως Ρώσους πρὸς κοινοβίαιον (1). Ὁμοίως τὴν 3ην Νοεμβρίου 1871 ὁ Πατριάρχης Ἀνθιμος ΣΤ' ὁ Κονταλιανός, δι' ἐπιστολῆς τοῦ προτείνει τὰς Ἱερὰς Μονὰς νὰ μὴ κείρωσι τοὺς προσερχομένους Ρώσους, πρὶν εἰ οὔτοι προσκομίζωσι πιστοποιητικὰ περὶ τοῦ ἐπιτελείου αὐτῶν, τοῦτο δὲ διότι πολλοὶ Ρώσοι διαπράξαντες κακουργήματα ἢ ἀποφεύγοντες τὴν στρατιωτικὴν τῶν ὑποχρέωσιν ἢ ἐγκαταλείποντες τὴν οἰκογένειάν των, καταφεύγωσιν εἰς "Ἄγιον" Ὅρος, ἵνα περιβληθῶσιν τὸ μοναχικὸν σχῆμα (2).

Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους, παρὰ τινων Ρώσων κατεχόντων ὑψηλὰ ἀξιώματα, ὑπεδείχθη ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου Ταμείου, ἀπαλλοτριώσεις τῶν Μονιστηριακῶν κτημάτων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὴν Ρωσικὴν ἐπικράτειαν. Ταιαύτας προτάσεις ὑπέβαλεν ὁ κόμης Πάσχεβιτς τὸ ἔτος 1829, ὁ Γενικὸς Διοικητὴς τῆς Γεωργίας Βαρώνος Ρόζεν τὸ ἔτος 1834 καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Καυκάσου Πρίγκηψ Βαριατίνκωφ τὸ ἔτος 1854, πλην ὁ Τσαρὸς καὶ ὁ Μητροπολίτης τῆς Μόσχας Φιλάρετος ἀσυζητητί ἀπέρριψαν αὐτάς (3).

27. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1875. - ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΚΥΡΙΟΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

I. Πρὸ τοῦ ἔτους 1875.

Εἰς τὴν Μονὴν Ἀγίου Παντελεήμονος, κατὰ τὸ ἔτος 1838, ἐγένετο δεκτὸς πρὸς κοινοβιασμόν ὁ Ἱερομόναχος Παῦλος, Ρώσος, ἐκ Ρωσσίας προερχόμενος, μετὰ δύο ὁμοφύλων τινῶν μοναχῶν Γρηγορίου καὶ Γερωντίου. Ἡ Μονὴ ἦτο τότε Ἑλληνική. Καθηγούμενος δὲ αὐτῆς ὁ Ἱερομόναχος Γεράσιμος, Ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ἐγνωσμένου Ἑθνικοῦ φροήματος. Μετὰ τινα ἔτη καὶ ἀφοῦ ὁ Ἱερομόναχος Παῦλος ἀπεβίωσε, προσῆλθε τὸ ἔτος 1840 ὁ Ρώσος Ἱερώνυμος ὁ καὶ «πνευματικὸς» ἀποκαλούμενος μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ, ὅστις μέχρι τότε ἐμόναζεν εἰς Κελλίον παρὰ τὴν Μονὴν Σταυρονικήτα καὶ ἡ οὐ παντελῶς ἄσημος.

Οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ, ὧν ὁ ἀριθμὸς τότε ἀνῆρχετο εἰς ὀγδοήκοντα (80), ἐξ αἰσθημάτων ἀδελφ. σύννης καὶ Χριστιανικῆς ἀγάπης διαπνεόμενοι, ἐπέτρεψαν τὴν ἐν τῇ Μονῇ τῶν προσέλευσιν τῶν Ρώσων. Οὗτοι ἐδίδον τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ὡς ἀνήκοντες εἰς Μέγα Ὁρθόδοξον Κράτος, θὰ διενεργήσωσι νέας προσφορὰς πρὸς ἀντικρίσιν τῆς ὑπὸ τῶν χρεῶν βεβαρυμένης Μονῆς, αἵτινα τότε ἀνεβίβαζοντο εἰς τὸ τεράστιον ποσὸν τῶν 240.000 γροσίων. Οἱ εἰσελθόντες Ρώσοι ἔδωσαν ἐπίσης τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι οὐδέποτε ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ ὑπερβῇ τοὺς 35 καὶ διὰ τὴν ὑποτάσσονται εἰς τὸν Ἑλληνα Καθηγούμενον, ὡς τὰ Ἀγιορειτικὰ καθεστῶτα ὁρίζουσιν (4).

1 Σμυρνάκης σελ. 208.

2 Σμυρνάκης σελ. 211.

3. Ὁ Τσαρὸς ἀπήντησεν οὕτως τὴν ὑπὸ διαφόρων προσώπων ἀφιερωθείσαν καὶ ἔκπαιται ὑπ' αὐτῶν κατεχομένην ἰδιοκτησίαν, δὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ τίς, διότι τοῦτο δὲν συνάδει πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Κράτους καὶ πρὸς τὸ δίκαιον. Ὁ Φιλάρετος δὲ ἀπήντησεν: «τὰ κτήματα ταῦτα νὰ εἶναι ἱερά, τὸ δὲ ἄπτεσθαι αὐτῶν ἐγγὺς Ἱεροσουλίας». Βλ. Σμυρνάκη σελ. 213.

4. Σμυρνάκης σελ. 664... Ἐκ πάντων τούτων ἀληθὲς εἶναι, ὅτι οἱ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Ἕλληνες, πρὸς εἰσαγωγὴν Ρώσων εἰς αὐτὴν συνῆψαν συμφωνίας μετ' αὐτῶν, ὅπως μὴ ὑπερβῇ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν οὐδέποτε τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε. Ὑπὸ δολίου ὅμως πνεύματος ἐμφορούμενοι οἱ Ρώσοι προσελάμβανον αἰέποτε ἐκ

Τὴς δοθείσας ὑποσχέσεις οἱ Ρῶσσοι μοναχοὶ ἐτήρησαν μέχρι τοῦ ἔτους 1850 Ἐκτοτε οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ρωσσίαν, χάριν ἐλέους μετὰ τῶν ἱεροῶν λειψάνων τῆς Μονῆς, εἰσέπρατον τεράστια ποσά, ἅτινα διεχειρίζοντο κατ' ἰδίαν ἀρφέσκειαν, μὴ δίδοντες λόγον εἰς τὸν Ἕλληνα καθηγούμενον πάντοτε, ὑπεξαιροῦντες τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν, πρὸς πλουτισμὸν τῶν καὶ ἐξυπηρέτησιν τῶν μελλοντικῶν σκοπῶν (1). Οὐχὶ δὲ εἰς διασπαθισμὸν τοῦ χρήματος τῆς Μονῆς προέβαινον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κοινοβιακοῦς θεσμοῦς παρεβίασαν, διαιροῦντες διὰ δωροδοκιῶν καὶ δολοπλοκιῶν τὴν Ἑλληνικὴν ἀδελφότητα. Πρὸς τοῦτο συνέτασσον ἀπὸ καιριοῦ εἰς καιρὸν νέα Τυπικὰ τοῦ Κοινοβίου πρὸς καλυτέραν διοίκησιν αὐτοῦ, ἅτινα προσεκόμιζον πρὸς ὑπογραφὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας μοναχοὺς, ἵνα μὴ γεννηθῶσιν εἰς αὐτοὺς ὑποψίαι ὡς πρὸς τὰς ἀπωτέρας ἐπιούλους βλέψεις τῶν.

Ἀλλὰ δὲν ἤρκει μόνον εἰς τοὺς Ρῶσσους δ' δι' ἐπιούλων ἐνεργειῶν προσεταιρισμὸς τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν. Ἐπεβάλλετο ἡ ἐξουδετέρωσις καὶ παντὸς σθεναρῶς ἀνθισταμένου εἰς τὰς προσπάθειάς τῶν. Καὶ πρῶτον θῆμα τῆς δυναμικῆς αὐτῶν ἐκδηλώσεως ὑπῆρξεν ὁ μοναχὸς Ἀρσένιος, προϊστάμενος τῆς Μονῆς, ὅστις μετέβη καὶ ἐκοινοβίασεν εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἰβήρων (2). Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀποπομπὴν τοῦ μοναχοῦ τούτου, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν δυναμικῶν προϊσταμένων, ἀπητιέτο ἡ συνδρομὴ καὶ Ἑλλήνων μοναχῶν. Τοῦτο δὲ ἐπετείχθη διὰ τοῦ προσεταιρισμοῦ τοῦ Ρωσσοφίλου Ἱεροδιακόνου Ἰλαρίωνος, ἀνδρὸς φιλοδόξου καὶ κούφου, ὅστις διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ὅλην Ρωσσικὴν ὑπόθεσιν. Παρατηρήθη δὲ τότε ἀθρόα ἔξοδος Ἑλλήνων μοναχῶν ἐκ τῆς Μονῆς, τὰ μάλιστα πρὸς τοῦτο πεισθέντων ὑπὸ τῶν Ρῶσσων, κατὰ τὸ ἔτος 1863 δὲ ὁ ἀριθμὸς ἀνῆλθεν εἰς 25 ἐξ ὧν ἑπτὰ Ἱερομόναχοι (3).

Βλέπων τοὺς κατακτητικοὺς σκοποὺς τῶν Ρῶσσων μοναχῶν, ὁ Καθηγούμενος τῆς Μονῆς Ἱερομόναχος Γεράσιμος, προσεπάθησε νὰ κατοχυρώσῃ τὴν καθεστηκυίαν τάξιν καὶ νὰ κατοχυρώσῃ τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων πατέρων, συντάξας τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1869 διαθήκην ἐξ ἑνδεκα (11) ἀοθων ἣν ὑπέγραψαν 18 Ἕλληνες καὶ Ρῶσσοι μοναχοί. Ἐν αὐτῇ ὠρίζετο, ὅτι, ἡ Μονὴ θὰ παραμείνῃ ἀδιαίρετος, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν δύο φυλῶν (Ἑλλήνων καὶ Ρῶσσων) δυναμένων νὰ καταστῶσιν ἰσάριθμοι κατὰ τὸν πληθυσμὸν, ἡ ἀκολουθία νὰ τελεῖται Ἑλληνιστὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Καθολικῇ Ναῷ καὶ Ρωσσιστὶ ἐν τῇ Ναῷ τῆς Ἀγίας Σκέπης, ἡ ἀνάγνωσις ἐν τῇ τραπέζῃ νὰ τελεῖται Ἑλληνιστὶ καὶ Ρωσσιστὶ ἐναλλοξ (4). Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἡγουμένου νὰ τελεῖται ὑπὸ τῶν γηραιῶν καὶ πρεσβυτέρων ἀδελφῶν τῆς Μονῆς ἄνευ διακρίσεως φυλῆς, ἐπιλύοντο δὲ καὶ δευτερευούσης σημασίας θέματα (5).

Δυστυχῶς καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ ταύτῃ, καθαρῶς ἐμφαίνεται ἡ πραγματοποιήσις τῶν Ρωσσικῶν Σχεδίων. Ἐφ' ὅσον ὁ ἡγούμενος θὰ ἐξελέγετο ἐκ τῶν δύο φυλῶν ἀδιακρίτως, ἡδύνατο ἐξαγοράζοντες τινὰς Ἕλληνας μοναχοὺς νὰ καταστῶσιν διὰ τῆς ἐκλογῆς Ρῶσσου καθηγούμενου, κύριοι τῆς Μονῆς, ὅπερ τελικῶς δὲν ἀπεφύχθη.

Παρὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς διαθήκης αὐτῆς, οἱ Ρῶσσοι δὲν ἡσίκησαν. Ἀνη-

Ρωσσίας διαφόρους δημογεγεῖς αὐτῶν, δὲ μὲν ὡς πρᾶσκηνατάς, δὲ δὲ ὡς συγγενεῖς αὐτῶν, δὲ δὲ ὡς ὑπηρέτας, τοὺς ἐκείρον μοναχοὺς διὰ διαφορῶν ἐπιούλων καὶ δολοφονικῶν μέσων, ὥστε ἀνεπαισθήτως ἐπὶ 1869 ἀνῆλθον οὗτοι εἰς τὸν σεβαστὸν ἀριθμὸν τῶν 250—300... ἤρξαντο διεκδικοῦντες τὴν Μονὴν ὡς ἀρχαίαν αὐτῶν ἰδιοκτησίαν πρβλ. καὶ Σμυρνάκης σελ. 214 καὶ 663.

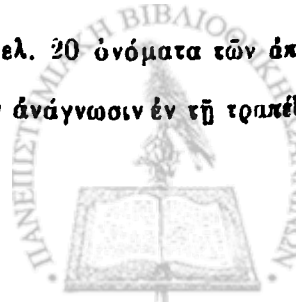
1. Σμυρνάκης σελ. 214.

2. Δανιήλ σελ. 15.

3. Βλ. Σμυρνάκης σελ. 215. Ἐπίσης βλ. εἰς Δανιήλ σελ. 20 ὀνόματα τῶν ἀποχωρησάντων Ἑλλήνων μοναχῶν.

4. Τοῦτο ὠρίσθη διότι τὸ ἔτος 1856 οἱ Ρῶσσοι ἤξισαν τὴν ἀνάγνωσιν ἐν τῇ τραπέζῃ εἰς τὴν Ρωσσικὴν γλῶσσαν. Σμυρνάκης σελ. 663.

5. Σμυρνάκης σελ. 215. Δανιήλ σελ. 20 ἐ.τ.

συχοῦντες διὰ τὸ μέλλον τῆς Μονῆς καὶ ὄντες ἀνυπόμονοι, ἐξηκολούθησαν τὴν ἡραχθεῖσαν τακτικὴν τῶν, ἐξαναγκάζοντες τοὺς Ἑλληνας Πατέρας νὰ ἀπέλθωσιν τῆς Μονῆς, χορηγοῦντες αὐτοῖς χρήματα ἢ καταρτιοῦντες τούτους. Οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ β'έποντες τὴν ἐπικειμένην τῶν Ρώσων ἐπικράτησιν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιτάξωσι σθεναρὰν ἀντίδρασιν, ἐγκατέλειπον τὴν Μετανοιάν τῶν καὶ ἐτρέποντο ἄλλαχοῦ, ἀδικαιολογῶντες ὅμως, διότι ἔδει κριτικῶς νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Μονῆς. Οὕτω ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων, παρὰ τὴν ἀθρόαν καὶ μεγάλην προσέλευσιν, δὲν ὑπερέβη κατὰ τὸ ἔτος 1874 τοὺς (200) διακονίους, ἐνῶ τῶν Ρώσων ἀνῆλθεν εἰς τεσσακσίους (400). Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἐσωτερικῆς Διοικήσεως τῆς Μονῆς ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ἑλλήνων Πατέρων (1). Ἡ Γραμματεία τῆς Μονῆς, αἱ Διακονίαι, περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων, οἵτινες μάλιστα προέκρινον ὡς καθηγούμενον, διὰδογον τοῦ καθηγουμένου Γερασίου, τὸν Ἀρχιμανδρίτην Μακρίον, ὁμοειδῆ τῶν (2). Σοβαρὰ δὲ ἠσκήθη πίεσις τῶν Ρώσων ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, πρὸς ἐγκατάλειπιν τῆς Μονῆς καὶ ἐγκαταστάσεώς των εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Θεσσαλονικέως.

Τὸ ἔτος 1874, ἦτο τὸ μοιραῖον ἔτος τῆς παραδόσεως ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν πασῶν τῶν ἐξουσιῶν εἰς τοὺς Ρώσους μοναχοὺς, διαδοχικῶς εἰς τρόπον ὥστε, τὸ ἐπόμενον τοιοῦτον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑλλήνος Γερασίμου, νὰ περιέλθῃ ἡ Μονὴ εἰς τὰς Ρωσικὰς χεῖρας. Οὕτω, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ ἔτους τούτου, ἤρχισαν σοβαροὶ διαπληκτισμοὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρώσων μοναχῶν, λόγω τῆς ὑπὸ τῶν τελευταίων προβολῆς ἀξιώσεως ἀπομακρύνσεως τοῦ μοναχοῦ Σάββα, ὃν ἐθεώρουν ἀντιδοαστικὸν καὶ ἐπικίδυνον ἀντίπαλον εἰς τὰς ἐνεργείας των, ἢ τελικῶς πέτυχον (3). Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου λαβόντες ἀφορμὴν οἱ Ἕλληνες μοναχοί, ἠξίωσαν τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δολίως ἀρπαγέντων Χρυσοβούλων καὶ λοιπῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς. Πρὸς τοῦτο, ὁ Ἕλλην καθηγούμενος Γεράσιμος τὴν 25—2—1874 ἀπέστειλεν ἐγγράφον πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ἀξίων τὴν ἄμεσον ἐπιστροφὴν τῶν κατακρατηθέντων ἐγγράφων, οἱ Ρῶσοι δὲ πειθαναγκασθέντες ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, παρέδωσαν τὰ ἐγγράφα ταῦτα, ἵνα τὰ ἐπανακτήσωσιν τὸ ἐπόμενον ἔτος (4).

Ἐπειδὴ ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας τῆς Μονῆς, καὶ γενικῶς ἅπανι αἱ οἰκονομικαὶ ἐξουσίαι περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων μοναχῶν, οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ δι' ὑπομνήματων των (5) ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἥτις καὶ ἀπέστειλε ἐπιτροπὴν πρὸς διακανονισμόν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέκειντο αἱ ἐφορταὶ τοῦ Πάσχα καὶ ἡ Ἱερὰ Κοινότης δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἀποφάσεις, ἡ ἀποσταλεῖσα ἐπιτροπὴ διώρισεν ὀκτὼ μοναχοὺς ἐξ ἐκάστης μερίδος πρὸς διαχείρισιν τῶν κοινῶν καὶ τήρησιν τῆς τάξεως, μέχρι πέρας τῶν ἐφορτῶν τοῦ Πάσχα, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κερυράς. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐπιτροπῆς, οἱ Ρῶσοι παρακούσαντες τὰς ἐντο-

1. Συμμενάρχης σελ. 216. Δανιήλ σελ. 21.

2. Συμμενάρχης σελ. 663.

3. Συμμενάρχης σελ. 216.

4. Τὸ ἀποσταλὲν πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα ἐγγράφον τοῦ καθηγουμένου Γερασίμου ἔχει οὕτω: «Ὁ ὑποφαινόμενος πρὸ τινος καιροῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν πνευματικὸν Ἱερῶνυμον (Ρῶσον) τὰ ἐγγράφα τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μονῆς, δηλαδὴ Χρυσόβουλλα, Φιρμάνια καὶ λοιπὰ ἐγγράφα διὰ νὰ παρατηρήσῃ καὶ τεθῶσιν καὶ πάλιν εἰς τὴν θέσιν των ὅπου ἀνέκαθεν μέχρι τοῦδε ὑπῆρχον. Ἀλλ' οὗτοι δυστυχῶς ἀποποιῶνται νὰ τὰ παρουσιάσωσι. Ἐπειδὴ ὡς λέγουσι μᾶς ὑποπτεύονται καὶ μεθ' ὅλας τὰς προσκλήσεις εἰς τὸ νὰ παρουσιάσωσι ἐνώπιόν μου καὶ ἴδω αὐτά. οὗτοι ἀρνοῦνται εἰς τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ταύτην, σεβαστὴ Κοινότης, θεωρῶ αὐθαίρετον κατακράτησιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς μου. Δι' ὃ ἐπικαλοῦμαι τὴν συνδρομὴν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἵνα κατέλθῃ εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν μου καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της παραλάβῃ αὐτὰ καὶ καταθέσῃ ἐκεῖ ὅπου ἐγὼ τὰ ἐφύλαξα μέχρι σήμερον... Βλ. καὶ Μεταξάκης σελ. 86.

5. Τῆς 17ης καὶ 20ης Μαρτίου 1874.

λὰς αὐτῆς, ἤρχισαν δημιουργοῦντες προστριβάς ἀναγκάσαντες οὕτω τοὺς Ἕλληνας νὰ καταφύγωσι καὶ αὐθις εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ἣτις διὰ δευτέραν φοράν ἀπέστειλεν ἐνεαμελῇ ἐπιτροπὴν πρὸς ρύθμισιν τῆς σοβαρᾶς πλέον κατασάσεως.

Μεταβάσα ἡ ἐπιτροπὴ, ἠθέλησε νὰ ρυθμίσῃ, κατὰ τρόπον ὀριστικὸν καὶ πάγιον, ἅπαντα τὰ ἐκκρεμῇ τῆς Μονῆς ζητήματα, κατέληξε δὲ μετὰ μακρὰς συζητήσεως εἰς τὴν σύνταξιν τὴν 13ην Μαΐου 1874 Κανονισμοῦ ἐξ ἑξ (6) ἄρθρων, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο ἡ Ἑλληνικότης τῆς Μονῆς καὶ κατοχυροῦντο τὰ Ἑλληνικὰ δικαιώματα καὶ ἀνεγνωρίζοντο αἱ Ἑλληνικαὶ προνομίαι, σιγχρόνως ὅμως εἰς τὸ Ρωσικὸν στοιχείον ἀνεγνωρίζετο τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς προΐσταμένων καὶ συμμετοχῆς εἰς τὰ τῆς Διοικήσεως τῆς Μονῆς (1).

Ὁ κανονισμὸς ὅμως οὗτος ἐφαρμοζόμενος ἔμελλε νὰ πλήξῃ καιρίως καὶ νὰ ἀπειλήσῃ μὲ καταστροφὴν τὰ ὄνειρα τῶν Ρώσων, διὰ τοῦτο δὲ οὗτοι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν προτίθενται νὰ σφρασιθῶσιν τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος καὶ νὰ ἐφαρμώσωσι τὸν καταρτισθέντα Κανονισμόν. Οὕτω, ἔχοντες ἐκ τῶν προτέρων ἀποσπάσει δύο ἐγγράφα τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Γερασίμου, ὑπὸ χρονολογίαν 15 καὶ 25—1—1874, εἰς ᾧ ἐπιστοποιεῖτο, ὅτι οἱ Ρῶσοι ἐκοινοβίασαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μονὴν Ἀγίου Παντελεήμονος, ὑπείκοντες εἰς ἐνθέρμους παρακλήσεις τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν, ὅτι οἱ Ρῶσοι ἀνῆγειρον τὸ μεγαλύτερον τῆς Μονῆς μέρος, ὅτι ἡ συνύπαρξις ἐν τῇ Μονῇ Ρώσων καὶ Ἑλλήνων δὲν εἶναι δυνατὴ (2) κ.λ.π., ἀνέφερον εἰς τὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ διατρέξαντα, ὅστις ἀπέστειλε κατὰ μῆνα Ἰούνιον 1874 τηλεγράφημα πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα καὶ τὸν καθηγουμένον τῆς Μονῆς, δι' οὗ συνίστα τὴν παρὰ τοῦ Ἡγουμένου Διοίκησιν τῆς Μονῆς μετὰ ἐπιτροπῆς, μέχρι διαταγῆς του (3). Εἰς τὰ τηλεγραφήματα τοῦ Πατριάρχου, ὅμως, ὅστις τότε, ὡς θέλομεν ἴδῃ, εἶχε γίνῃ πιστὸν ὄργανόν των, δὲν συνεμορφώθησαν οἱ Ρῶσοι, ἀλλ' ἵνα κατοπτέουσιν τὰς κινήσεις καὶ ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν, ἔθεσαν ἀμέσως πρὸ τῆς Μεγάλης Πύλης τῆς Μονῆς Πορτάρην (θυρωρὸν) Ρώσων, διώρθησαν δὲ ἅμα καὶ ἑξ (6) νυκτοφύλακας Ρώσους πρὸς ἐξωτερικὴν φρουρῆσιν τῆς Μονῆς (4).

(Συνεχίζεται)

1. Τὰ κείμενα τοῦ καταρτισθέντος Κανονισμοῦ ἔχει οὕτω:

Α. Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, λεγόμενον Ρωσικὸν ἦν καὶ εἶτι καὶ ἔσεται Γραικόν. Β'. Ὁ ἡγούμενος τοῦ Κοινοβίου τοῦτου ἔσεται πάντοτε Γραικός. Γ'. Νὰ διορισθῇ ἐπιτροπὴ μικτὴ παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἰσόριθμος καθὼς καὶ δύο γραμματεῖς, ὁ μὲν Γραικός ὁ δὲ Ρώσος. Δ'. Ἐὰν ἀποδειχθῶσιν ὅτι μέχρι σήμερον ἦσαν ἐν χρήσει καὶ ἄλλαι σφραγίδες, νὰ καταργηθῶσιν καὶ μόνον ἡ Γραικικὴ σφραγίς ἐκ νέου κατασκευασθησομένη ἔσεται εἰς ἐνέργειαν καὶ ἡ ὁποία θὰ τίθεται ἐντὸς τοῦ ἐν τῷ Ἡγουμένῳ Ταμείου, ἡ ὑφαισμένον μὲ τόσας κλείδας, ὅσα τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς. Ε'. Ἡ μέχρι ταῦδε παρουσία καὶ ἡ ἐφεξῆς ληψοδοσίαν τῆς Μονῆς νὰ εἶναι γνωστὴ καὶ διενεργεῖται τοῦ λοιποῦ παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. ΣΤ'. Ὁ ἀριθμὸς ἐντὸς τῶν Μονῶν Πατέρων, ἀμφοτέρων τῶν μερῶν νὰ ὀρισθῇ ὡς ἑγγιστα τοὺς 4000. ἐνεπόκειται δὲ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Κοινότητος νὰ καθορίξῃ εἰς τὸ δυνατὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν Ρώσων. — Βλ. Σμυρνάκη ν σελ. 217. Τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου (σελ. 664) ἀναφερόμενον ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ρώσων θὰ εἶναι κατὰ τὸ 1)3 ὀλιγώτερος τῶν Ἑλλήνων δὲν προκύπτει ἐκ τῶν ἁρθρῶν τοῦ Κανονισμοῦ. Βλ. Δανιήλ σελ. 29 ἐπ. ὅπου καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀποτελεσάντων τὴν Ἐπιτροπὴν.

2. Βλ. Σμυρνάκη ν σελ. 664.

3. Τὰ κείμενα τῶν τηλεγραφημάτων ἔχουσιν οὕτω: Α'. Πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα. «Ρῶσοι Πατέρες Παντελεήμονος ἀνῆχθήσαν παραπονούμενοι ὅτι Κανονισμὸς ἐπιβληθσόμενος αὐτοῖς ἀπαράδεκτος. Κανονισμόν ζητεῖ ἐκκλησία μελετῆσαι. Ἡγούμενος, διοικεὶ Μονὴν μετὰ ἐπιτροπῆς μέχρι διαταγῆς Πατριάρχης Ἰωακείμ». Β. Πρὸς Καθηγούμενον. «Ρῶσοι Πατέρες ἀνῆχθήσαν παραπονούμενοι ὅτι Κανονισμὸς ἐπιβληθσόμενος αὐτοῖς ἀπαράδεκτος. Διοίκει αὐ καὶ οἱ Ἐπιτροποὶ τὰ πράγματα τῆς Μονῆς μέχρι Δευτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Διαταγῆς. Πατριάρχης Ἰωακείμ». Βλ. Σμυρνάκη ν σελ. 218 καὶ Δανιήλ σελ. 32.

4. Σμυρνάκη ν σελ. 218 καὶ 219.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΑΓΩΝΕΣ

ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ*

Με κέντρο τῇ σέ ἀδρές γραμμές βιο-
γραφίῃ τοῦ Γεώργη Μακαρόνα, δόθηκε
πιστεύουμε, κάποιο ἀμυδρό περίγραμμα
τῆς ἔντονα γιά τὴν ἱστορία τοῦ τόπου ἐν-
διαφερόουσας αὐτῆς ἐποχῆς (1903—1913).

Μέσα στὴν ὀλιγόχρονη καὶ —ὅσο ξέ-
ρω— δυστιχῶς, ἀμελέτητη ἀκόμα αὐτὴ
περίοδο, ἔχουν σημειωθῇ πολλοὶ ἡρωϊσμοί,
ἀφειδώλευτες ἀφροσώσεις στὴν ἰδέα τῆς
ἀπελευθέρωσης, θυσιές καὶ τολμήματα ἀ-
πίστευτα, ἀνυστερόβουλη προσφορά ὑπὲρ
ῥεσιῶν καὶ ἀνυπέρβλητοι ἐνθουσιασμοί.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δημοσίευσης
αὐτῶν τῶν σημειωμάτων, ὁ μακαρίτης τώ-
ρα, συμπολίτης μας ἱατρός καὶ τέως Δή-
μαρχος Ἰωαννιτῶν Δ. Βλαχλείδης, μοῦ ἐ-
πέστησε τὴν προσοχὴν σὲ μιὰ περίπτωσι
ἐργατῆ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας καὶ
τῶν ἀνταρτικῶν, πού ἄξιζε κάποιας ἰ-
διαίτης μνείας, γιὰτὶ ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα
σημαντικὸ παράγοντα τῆς ὅλης ἀπελευθε-
ρωτικῆς κίνησις, καὶ γιὰ ἓνα δυναμικὸ
καὶ ρομποκίνδυνο μέλος τῆς Ἐταιρείας, πού
ἔν ἐκανε φειδῶ σὲ κόπους καὶ ἀποφασί-
στικότητά γιὰ τὴν ὁργάνωσι τῆς ὑπαί-
θρου καὶ τὸν ἐξαπλισμὸ τῆς.

Τὸν ἐπίσης τώρα μακαρίτη Ἀριστοτέ-
λη Χρηστίδη.

Ἡ πληροφορία αὐτὴ ἦταν σοβαρὴ, εἰ-
ς καὶ πρὶν ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς ἐπιβεβαιω-
θῇ καὶ θὰ γινόταν γι' αὐτὴ μνεία στὴ σει-
ρά αὐτῶν τῶν σημειωμάτων.

Σήμερα ὅμως βρίσκομαι στὴν εὐχάριστη
θέσι νὰ μιλήσω γιὰ τὴν περίπτωσι αὐτὴ
λεξοθετικότερα: ἄμεσοι ἀπόγονοι τοῦ Ἀ-
ριστοτέλη Χρηστίδη, μοῦ ἐμπιστεύτηκαν
ὁ ἀτομικὸ τοῦ ἀρχεῖο, πού περιέχει σπου-

δαιότατες γιὰ τὴν ἐποχὴ πού μᾶς ἀπασχο-
λεῖ πληροφορίες.

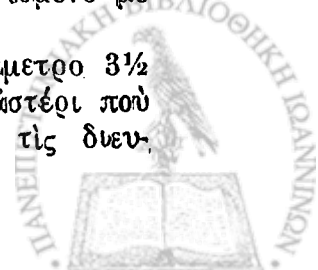
Στὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου αὐτοῦ, ἀ-
ναφέρονται τὰ ὀνοματεπώνυμα Ἑλλήνων ἀ-
ξιωματικῶν, πού, κάτου ἀπὸ ἄλλες ιδιότη-
τες, ζοῦσαν μόνιμα στὰ Γιάννινα γιὰ τὴν
ὁργάνωσι καὶ λειτουργία τῆς Ἡπειρωτι-
κῆς Ἐταιρείας, —στὸ μέλλον, θ' ἀναφέρε-
ται μόνον μετ' ἀρχικῆς τῆς Ἡ.Ἐ.— καὶ
τῶν τριῶν Διευθύνσεών της, τὰ ψευδώνυ-
μα ἡπειρωτῶν ἡγετικῶν τῆς Α' Διευθύν-
σεως (Ἰωαννίνων) μελῶν, τὸ κείμενο τῶν
ὑμῶν τῶν «ἐταίρων», τῶν «ἀδελφῶν» καὶ
τῶν «ἐλευθερωτῶν» της, μερικὲς ἄλλες ἀ-
κόμα πληροφορίες γιὰ τὰ ὄπλα πού διανε-
μῶταν καὶ τὴν ἐναποθήκευσή τους· τέλος,
τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ περιέχει καὶ μακροσκελῆ
ιδιόγραμμα ἐκθεσι τοῦ Ἀ. Χρηστίδη τῶν
κατὰ τὴν Ἐταιρεία καὶ τὴ δράσι της.

Ὁ Ἀρσποτέλης Χρηστίδης, ἦταν Πρό-
εδρος, ἐνὸς ἀπὸ τὰ τρία (200, 260 καὶ
280) τμήματα τῆς πόλης μας, καὶ ὁργα-
νωτῆς πέντε ὁμάδων «ἀδελφῶν».

Ἡ σπουδαιότητα τοῦ Ἀρχείου αὐτοῦ,
εἶναι φανερὴ· τὴν κάνει δὲ ἀκόμα πιὸ ση-
μαντικὴ, τὸ ὑπ' ἀριθμ. 701 τῆς 19 Νοεμ-
βρίου 1909 ἔγγραφο τῆς Ἡ.Ἐ. «πρὸς τὸν
ἐταῖρον Γύλιππον», πού, ὅπως προκύπτει ἀ-
πὸ ἓνα σημεῖο τῆς ἐκθεσι τοῦ Ἀ. Χρη-
στίδη, εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Τὸ ἔγγραφο αὐτό, δὲν ἀναφέρει τόπο
προέλευσις, εἶναι δακτυλογραφημένο, δὲν
ἔχει ὑπογραφή —ὅλα αὐτά, γιὰ εὐνόητους
λόγους προφυλάξεων σὲ περίπτωσι κατὰ-
σχέσεώς του— εἶναι ὅμως σφραγισμένο μετ'
τῆ σφραγίδας τῆς Ἡ. Ἐ.

Ἡ σφραγίδα αὐτὴ, ἔχει διάμετρο 3½
ἐκ. μ., στὴν κορυφὴ της, ἓνα ἀστέρδι πού
ἀκτινοβολεῖ πλούσια πρὸς ὅλες τὰς διευ-

θύνσεις· ὁμῶς πρὸς κάτου, ἓνα σταυρό, πρὸς σπυρρίζεται στὸ σημεῖο διασταυρώσεως δυὸ σπαθίων, πρὸς φτάνουν ἴσαμε τὸ κάτω μέρος τῆς σφραγίδας, στὸ ὅποιο τοξοειδῶς γράφεται μὲ κεφαλαῖα γράμματα: ΗΠΕΙΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ. Ἡ μελάνη τῆς σφραγίδας εἶναι κόκκινη ζωηρή.

Τὸ κείμενο τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ, θὰ δοθῇ πρὸς κάτου, μᾶζι μὲ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ κέταιρου Γ' Ὑλμπου.

Ἔχει ἐπίσης ἐμπιστευθῇ στὰ χέρια μου, —εἰδικώτερα γιὰ τὴν περίοδο τῆς πολιουρκίας τῶν Γιαννίνων— χειρόγραφο χρυσόδετο τομίδιο τῆς θυγατρὸς τοῦ μακαρίτη θερμοῦ πατριώτη, δικηγόρου Γεωργίου Τζαβέλλα, Ἀντιγόνης, πού, ἐκτός ἀπὸ ἄλλα, περιέχει καὶ ἀκριβῆ ἀντίγραφα κρυπτογραφικῶν ἀναφορῶν πρὸς τὸ ἔστειλε ἀπὸ τὰ Γιάννινα πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ Ἐπιτελεῖο, κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιουρκίας, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ ἐδῶ Ἑλλήν. Προξενεῖου Νικολάου Χαντέλης, καὶ πρὸς περιεῖχαν λεπτομερειᾶς πληροφορίες γιὰ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὸ Τούρκικο στράτευμα, τὶς ὁχυρώσεις του, τὸ ἠθικὸ του κ.τ.λ.

Περὶ σότερες καὶ γι' αὐτὸ λεπτομέρειες, καθὼς καὶ βιογραφικὰ στοιχεῖα, θὰ δοθοῦν σὲ προσεχῇ σημειώματα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ φίλατος ἡπειρωτολόγος καὶ καθηγητὴς Γεώργιος Οἰκονόμου, μὲ μεγάλη προθυμία παρεχώρησε στὸν ὑποφαινόμενο τὸ γραπτὸ κείμενο διάλεξης πρὸς ἔκανε στὴ Ζωσιμαία Ἀκαδημία σχετικὰ μὲ τὰ ἱστορικὰ πρὸς μᾶς ἀπασχολοῦν, καθὼς καὶ ἄλλα ἀκόμη ἀνέκδοτα στοιχεῖα.

Ὁ Ἀριστοτέλης Χρηστίδης ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐκπρόσωπους τῆς γενιᾶς τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ 19ου αἰῶνα, πρὸς γαλουχήθηκε μὲ τὶς λαχτάρες καὶ τὶς προσδοκίαις τῆς Βερολίνου γραμμῆς. ἔζησε τὴν ἀπαγοίτευση τῆς ματαίωσης καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς στὸν Ἀραχθο, τὸν τεράστιο κλονισμὸς τῆς ἀποτυχίας τοῦ 1897, τὴν ἀγωνία καὶ τὴν σκληρότητα τῶν κομμάτων τῆς Βουλγαρικῆς, Ἀλβανικῆς καὶ Ρουμανικῆς προπαγάνδας, καὶ στὸ μέτωμα τῆς ἡλικίας καὶ τῆς δράσης της, ἀνέ-

λαβε μὲ ἀξιοθαύμαστο ἀποκρασιστικότητα, θάρρος καὶ ἐνθουσιασμό, τὸν ἀγῶνα τῆς ἀντίστασης καὶ τῆς ἀπελευθέρωσης ἀπὸ τὴ μακρόχρονη σκλαβιά, μὲ τὴ θετικὴ δράση καὶ τὴν ἀκατάβλητη θέληση, τὸ περιεχόμενο τῆς Μεγάλης Ἰδέας νὰ μὴ μεταβληθῇ σὲ κενὸ καὶ στάχτη, καὶ νὰ μὴ κολοβωθῇ ἀπὸ τὶς ἀμειλικτες καὶ ἀνομες προσπάθειες λαῶν, ὅχι ἀνώτερων ἀπὸ μιὰ ράτσα, πρὸς αὐτὴ ἢ ἴδια, τοὺς εἶχε χαρίσει στὸ παρελθὸν πολλὰ δῶρα τοῦ πολιτισμοῦ.

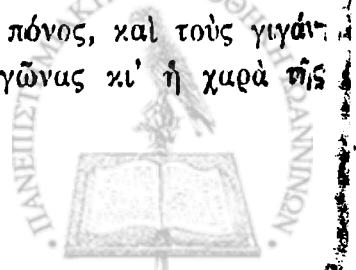
Ἀπὸ τὴν ἀντίσταση καὶ τὴν ἀποκρασιστικὴ αὐτῇ, γεννήθηκε ὁ θαυμαστός Μακεδονικὸς ἀγῶνας, καὶ εἶναι πρὸς καὶ ὁρὸς νὰ διεκρινισθοῦν καὶ ν' ἀξιοποιηθοῦν οἱ λεπτομέρειες, καὶ τοῦ παρῶντος ἡπειρωτικῶν, καὶ νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια ὅλοι οἱ παράγοντες καὶ συντελεστοί του, καθὼς καὶ τὰ λεπτομερειᾶς τοῦ ἐπεισοδίου.

Πολλοὶ ἀπὸ κείνους πρὸς ἔλαβαν ἐνεργὸς μέρος σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, καθὼς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκπρόσωπους τῆς γενιᾶς τῶν ἀνθρώπων πρὸς γεννήθηκαν, ἐκεῖ γύρω πρὸς 1880, εὐτυχῶς, ἀκόμη, ζοῦν, καὶ ἔχουν πιστεύουμε ὑποχρέωση, καὶ πρὸς τὴ γενιά τους καὶ πρὸς τὴν Ἠπειρο, ἄλλα καὶ πρὸς τὴ μεγάλη μας Πατρίδα, νὰ βοηθήσουν μὲ προθυμία, ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψία, γιὰ νὰ συντεθῇ μὲ ἀμειλικτὰ συνεργασία, ἡ δικὴ τους ἱστορία, πρὸς εἶναι καὶ ἱστορία τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδας.

Εἶναι καιρὸς, οἱ παντοδαποὶ παράγοντες τῆς σημαντικῆς αὐτῆς γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἠπειρο ἐποχῆς, νὰ μελετηθοῦν καὶ ν' ἀξιοποιηθοῦν, ὅπως τοὺς ἀξίζει: ἡ γενιά αὐτῇ, ἔζησε τὴ δύση σκαπεινοῦ παλαιοῦ καὶ αἰωνόβιου κόσμου, καὶ τὴν ἀνατολὴν ἑνὸς ἄλλου καινούργιου, φροτεινοῦ καὶ ἑλπιδοφόρου.

Εἶναι ἡ τελευταία γενιά τῶν σκλάβων, καὶ ἡ πρώτη τῶν ἐλευθέρων. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἱστορικῆς σημαντικότητες τῆς πατρίδας μας.

Τοὺς ἔθρεψε ὁ πόνος, καὶ τοὺς γιγάντωσε ὁ σκληρὸς ἀγῶνας καὶ ἡ χαρὰ τῆς νίκης.

Ὁ Ἀριστοτέλης Χρηστίδης —καὶ τὸ πρῶτο τμήμα τῶν βιογραφικῶν του στοιχείων, τὸ παίρνω αὐτοῦσιο, ἀπὸ τὶς ἰδιόγραφες σημειώσεις του— «ἐγεννήθη εἰς τὸ Κράφι τῆς Πίνδου, καὶ τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν γενέτειραν, ἀπὸ τὸν ἄριστον Ἑλληνιστὴν Μ. Σακελλαρίου, παρ' οὗ ἐδιδάχθη θεωρητικῶς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸ μῖσος πρὸς τοὺς Τούρκους· ἐμπράκτως δὲ ἐδιδάσκετο συχνότατα τὸ μῖσος πρὸς τοὺς Τούρκους ὑπὸ τῶν γονέων του, οἵτινες σχεδὸν πάντοτε, ἄφηναν τοὺς κακοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους (τασωντάριδες καὶ σφαριδες), ἠσιτικούς καὶ ἄστεγους καὶ κάποτε τοὺς πολὺ κακοὺς, ἀφάσπιζον, καὶ κακὴν κακῶς ἐξεδίωκον πῶν ὁρίων τῆς Κράφης.

»Τὸ ἔτος 1892, καταδιωχθεὶς οἰκογενειακῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν μετὰ τοῦ πατρὸς εἰς Λαμίαν, ἔνθα καὶ ἀποεράτωσε τὰς Γυμνασιακὰς σπουδὰς.

»Κατὰ τὸν ἀτυχῆ Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σῶμα τῆς Ἡπείρου, ὑπὸ τὴν ῥηγίαν τοῦ Συνταγματάρχου Μάνου.

»Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1903, ἤρξατο τῆς ἐθνικῆς ὁργανώσεως καὶ ἐθνικῆς δράσεως, διὰ τοῦ ἡμετισμοῦ, κατ' ἀρχὰς μὲν, μικροῦ ἐθνικοῦ πυρήνος ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ ἱερήριτος Παπα—Θωμάδου. Ὀλίγον βραχύτερον, φυλακισθέντος καὶ καταδιωχθέντος τοῦ Παπα—Θωμάδου, ἀνέλαβε μετὰ ἡμετισμοῦ καὶ ἐκδικήσεως κατὰ τῶν Τούρκων τὴν ὁργάνωσιν τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρίας, μετὰ τὸ ἐξῆς πρόγραμμα: —«Ὁ ἕνας λαὸς θέλει νὰ ζήσῃ ἐλεύθερος, ὁ ἕτερος θέλει ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν καὶ τὴν λαβιδίαν, ποὺ ἑκατοντάδες ἔτων ὀλόκληρα, οὐ ἐπικύθησαν στὴν ῥάχην του, δὲν περιμέμνη μοιρολατρικῶς νὰ ἔλθῃ ἡ ἱερὰ καὶ ἀσπὴν στιγμή, μόνη της, καὶ νὰ κατέλθῃ οὐρανοῦ ἀπομάτως, ἀλλὰ κινεῖται ὁ ἕτερος, ἐργάζεται ἐθνικῶς, σκάβει ὑποῦλως καὶ ἀσφαλῶς τὰ θεμέλια τῆς τυραννίας καὶ τῆς μακροχρονίου σκλαβιάς.

»Ταῦτα ἐλάλοῦσε εἰς τοὺς δειλοὺς καὶ ἀσπληγῆς ἐπιχειρητὰς τῆς Ἐθνικῆς Ὀργανώσεως, καὶ (τοὺς) λίαν συντηρητικούς, προπολιτικούς.

»Μὲ τοιοῦτον πρόγραμμα, ἀφωσιώθη δολιχῶς εἰς τὴν μυστικὴν ὁργάνωσιν τῆς Ἀπὸ Διευθύνσεως τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρίας, καὶ εἰς τὴν ὁργάνωσιν ἐθνικῆς ὑπηρεσίας πρὸς μεταφορὰν τῶν ὅπλων, ἐκ Καλαρρυτιῶν εἰς Ἰωάννινα διὰ μονῆς Ντουραχάνης καὶ μονῆς Τζιόρας.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας τῶν Γιαννίνων, γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν σύλληψίν του, ἐγκατέλειπε τὴν πόλιν οἰκογενειακῶς, καὶ ζήτησε ἄσυλο στοὺς Καλαρρυτίαις, στὸ σπίτι τοῦ συνἀδελφοῦ του ἐν ἐπιστήμῃ καὶ προέδρου τοῦ ἐκεῖ 30οῦ Τμήματος τῆς Ἡ. Ἐ., Γεωργίου Σταμάτη ἢ Ζάγκλη, ὅπου ἔμεινε γιὰ τρεῖς μῆνες. Ἀπὸ κεῖ κατόπι, πετάχτηκε στὸ «Ἑλληνικὸ» καὶ εἰδικώτερα στὴν Ἀρτα.

Ἐνταῦθα παρουσιάστηκε στὶς Ἑλληνικὰς Στρατιωτικὰς Ἀρχάς, καὶ καταπάχτηκε στὸ στράτευμα, σὰν Ἐφεδρὸς Ἀνθυπίατρος, συνεργάτης καθὼς ἦταν τοῦ Παναγιώτη Δαγκλῆ, Προέδρου τῆς (Κεντρικῆς) Πανελληνίου Ἐθνικῆς Ἐταιρίας ποὺ τὸ ψευδώνυμό του ἦταν Παρμενίων, καὶ ἔλαβε μέρος στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μπιζανίου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ξαναγύρισε στὰ Γιαννίνα.

Νῦν τὴν καὶ τὸ κείμενον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 701)19—11—1909 ἐγγράφου τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρίας :

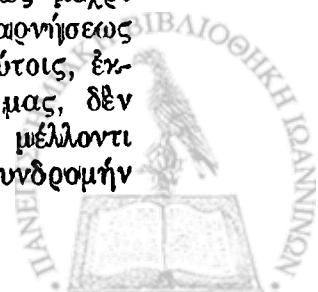
Η. Ε.

Ἀριθμ. 701

Πρὸς τὸν Ἐταῖρον Γύλιππον

Ἐλήφθησαν ὑμέτεραι ἀναφοραί, μεριμνῶμεν περὶ πάντων, ἀνεγνωρίσθησαν οἱ διὰδοχοί σας.

Τὸ Δ. Σ. εἰσθάνεται ἐαυτὸ ὑπόχρεον νὰ ἐκφράσῃ ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας του διὰ τὰς παρασχεθείσας εἰς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας σας, ἐστὲ βέβαιος ὅτι, ὅταν ἡ Ἡὺς τῆς Ἐλευθερίας ἀνατεῖλῃ εἰς τὴν Ἡπείρον, θ' ἀναγνωρισθῶσιν αὐταὶ δεόντως. Δὲν διαφεύγει ἡμᾶς ὅτι ὀλίγοι ἀτυχῶς μέχρι τοῦδε παρόσχον δείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ ἐθελοντισίας οἱ αὐτοὶ ἐπὶ τούτοις, ἐκφοβούμεν ὑμῖν τὴν εὐαρέσκειάν μας, δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θέλετε παράσχει ἀμέριστον τὴν συνδρομήν

σα; εἰς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ συναδέλφους σας.

Δ. Σ.

(τύπος σφραγίδας)

Ἀπὸ τὸ ἔγγραφο αὐτό, τινύνεται ἰδιώτερα ἢ σπουδαιότερα τοῦ Ἀρχείου Ἀ. Χρησιδῆ, μὴ πού τινύζεται σ' αὐτό ἢ ποιότρια τῶν ὑπηρεσιῶν του στὴν Ἡ. Ε. σὲ ἀντιπαράθεσιν μὲ τὶς ὑπηρεσίες ἄλλων μελῶν της.

Στὸ ἴδιο ἔγγραφο γίνεται λόγος καὶ γιὰ «διαδόχους» τοῦ ἐταίρου Γύλιππου, καὶ διατυπώνεται παράκληση γιὰ συνέχισιν τῆς συνδρομῆς του εἰς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ συναδέλφους του. Ὁ Γύλιππος, προφανῶς κατὰ ἀπὸ αἰτηρή του, μπαίνει στὴν ἐφεδρεία τῆς Ἡ. Ε.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ἰδιόγραφης ἐκδόσεως τοῦ Ἀ. Χρησιδῆ (σελ. χειρογράφων 47) ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς :

«Ὁ παρῆνθε πολὺς καιρὸς, καὶ οἱ Νεότουρκοι, διὰ στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως ἐκνήρουν τὸ Τουρκικὸν Σύνταγμα καὶ διὰ διαταγῆς ἐκ τοῦ Κέντρον, ἔταυσε πᾶσα δοῦσις τῆς Ἡ. Ε.». Ἡ πληροφορία αὕτη, θὰ ἐξηγοῦσε ὁλοκληρωτικὰ τὴν ἐκφρασὴν εἰσαγγελίας γιὰ τὶς ἰσαμε τότε ὑπηρεσίες τοῦ Γύλιππου, μὴ πού εἶχε σταματήσει κατὰ δοῦσιν τῆς Ἡ. Ε. ἂν στὸ σχετικὸν ἔγγραφο, δὲ γινόταν μυνία γιὰ «διαδόχους» του καὶ γιὰ ἐν ἐνεργείᾳ παραμένοντας συναδέλφους του.

Συμπεραίνουμε λοιπὸν ἀπ' ὅτ' αὐτὰ ὅτι, μὲ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος (1908), διατάχθηκε ἀναστολή κατὰ δοῦσιν τῆς Ἡ. Ε. ἀλλὰ ὅτι τὸ Νοέμβριον τοῦ 1909, αὕτη, βρισκόταν ξανά σὲ ἐνεργεία.

Γιὰ ποιὸν λόγον ὁ Γύλιππος ζήτησε νὰ μὴ σὲ ἐφεδρεία, δὲν φαίνεται ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Ἀ. Χρησιδῆ.

Πάντως, ὕστερα ἀπὸ τὴν πληροφορίαν τοῦ σταματήματος τῆς δοῦσιν τῆς Ἡ. Ε. μετὰ τὸ Σύνταγμα, ὁ συντάκτης τοῦ ἀρχείου, στίς σελ. 47—51, κάνει τὸν ἀπολογισμὸν τῆς δοῦσιν τῆς στὴν Ἡπειρο, ἀνακεφαλῶντας, μὲ τὰ ἐπιχειρήματα πού

ἐκεῖ παρατάσσει, τὰ ὅσα πολλὰ ἐλέχθησαν κατὰ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας, ἰδίως μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν χωρίων τινῶν τοῦ Ζαγορίου.

Τὸ ἀρχεῖον αὐτό, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἑξῆς ἔγγραφα :

1) Τὸ ὑπ' ἀρ. 701 τῆς 10ης Νοεμβρίου 1909 ἔγγραφο τῆς Ἡ. Ε. (Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας) πρὸς τὸν Ἐταῖρον Γύλιππον, πού δημοσιεύτηκε στὰ προηγούμενα.

2) Δύο δακτυλογραφημένα, συνήθως διαστάσεων χειρόγραφα, πού ἀναφέρονται στὴ διάσφραξιν τῆς Ἡ. Ε. σὲ Διευθύνσεις, Τμήματα, Ομάδες καὶ Κύνλους, καὶ ἀναγράφουν τὰ κείμενα τῶν ὁρίων τῶν Ἐταίρων, Ἀδελφῶν καὶ Ἐλευθερωτῶν τῆς Ἡ. Ε.

3) Σὲ ἐκδοσὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡ. Ε. καὶ τὴ δοῦσιν τῆς στὴν Ἡπειρο, πού καταλαμβάνει 52 χειρόγραφα, στὴ μὴ μόνον σελίδα γραμμένα, διαστάσεων 18 X 10 ἐλ.

Ἡ ἐκδοσὴ αὕτη, εἶναι ἀντιγόγραφο, δὲν ἀναγράφει πούθενά χρονολογία σύνταξης, καὶ ἔχει συνταχθῇ ἀπὸ τὸν Ἀ. Χ. μὲ τὴν προαπτική δημοσίευσίν της ἀπὸ τρίτον, πρὸς τὸν ὁποῖον θὰ τὴν παραχωρῶσε ὁ συντάκτης της.

4) Ἀπὸ 20 ὅμοια χειρόγραφα, ἀπὸ κατὰ ἀρίθμησης, πού, φαίνεται, χρησιμοποιήθηκαν σὰ σχέδια σύνταξης τῆς ἐκδοσῆς, καὶ

5) Ἀπὸ τέσσερα φύλλα συνηθισμένων διαστάσεων, γραμμένα μόνον στὴ μὴ του σελίδα, πού καὶ αὐτὰ χρησιμοποιήθηκαν σὰ σχέδια τῆς ἰδίας ἐκδοσῆς.

Ὁ Ὄργανισμὸς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας —Σκαπὸς καὶ δοῦσις αὐτῆς.

Ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἐταίρου καὶ Προέδρου τοῦ 20οῦ Τμήματος, Ἰατροῦ Ἀριστοτέλους Χρησιδῆ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1904, ἡ κατάσταση τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους εἶχε φθάσει εἰς τοιαύτην παραμυῖν καὶ ἀποσύνθεσιν, ὥστε ὅλοι οἱ ἐπὶ τὴν Τουρκίαν λαοί, Ἕλληνες, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Βλάχοι, ἐκ

νοῦντο ἐθνικῶς διὰ τῆς δράσεως τῶν κομιτάτων, πρὸς διαμελισμὸν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ διεκδίκησιν τῆς μεγαλυτέρας κληρονομικῆς μερίδος.

»Τὸ τοιαύτας συνθήκας, ἐθνικὴ ἀνάγκη ἐπεβάλλετο, καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, ὡς κέντρον τῆς Ἡπείρου, ὁ σχηματισμὸς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας, παράρτημα τῆς Πανελληνίου Ἐθνικῆς Ἑταιρείας, ἥς ἔδρα ἦτο ἡ Ἀθήνα, μετὰ Πρόεδρόν της τὸν Συνταγματάρχην Παναγιώτη Δαγκλῆ ὑπὸ ψευδώνυμον Παρμενίων.

»Ἡ Ἡπειρωτικὴ (Ἐθνικὴ) Ἑταιρεία, εἶχε τρεῖς Διευθύνσεις:

»Διεύθυνσιν Αἱ μετὰ τὰ Ἰωάννινα.

»Διεύθυνσιν Βα μετὰ τὴν Πρέβεζαν.

»Διεύθυνσιν Γ' μετὰ τὸν Ἀργυροκάστρον.

»Διευθυντὴς Αἱς Διευθύνσεως, ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντῖνος Τσιριγώτης (ψευδώνυμον Τσαρόπουλος), ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ, ἀπεσπασμένος ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Προξενεῖῳ ὡς Γραμματεὺς καὶ ὑποδιευθυντὴς, ὁ Μιχαὴλ Λάνδος (ψευδώνυμον Νινίας), ὁ Τσιριγώτης, ἐφρονεῖτο μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου εἰς τὴν Τζουμαγιάν.

»Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τσιριγώτη, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ὁ Δημοσθένης Φίλοριās, ὑπολοχαγὸς πεζικοῦ (ψευδώνυμον Νουτσάτος), καὶ τοῦτον διεδέχθη ὁ Θόδωρος Μανέτας (ψευδώνυμον Μαντῆς).

»Ἡ Αἱ Διεύθυνσις Ἰωαννίνων, εἶχε τρία Τμήματα Ἑταίρων ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τρία Τμήματα ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ.

»Τμήμα 20όν, καὶ Πρόεδρος αὐτοῦ, ὁ πρὸς Ἀριστοτέλῃ Χρηστίδῃ (ψευδώνυμον Γύλιππος).

»Τμήμα 26ον, καὶ Πρόεδρος αὐτοῦ, ὁ παρακαταστάς Ζώνης Παπανικολάου (ψευδώνυμον Τηλεβόας).

»Τμήμα 28ον καὶ Πρόεδρος, κατ' ἀρμόδιον, ὁ ἱατρός Γ. Σταυρίδης καὶ μετὰ ταῦτα, ὁ γυμνασιάρχης Γ. Καλοῦδης (ψευδώνυμον Ἀγαθίας).

»Τμήμα 22ον, εἰς χωρίον Κουκούλι Ζα-

γορίου, μετὰ Πρόεδρον τὸν ἱατρὸν Γεωργίτην (ψευδώνυμον Γαληνός).

»Τμήμα 24ον, εἰς χωρίον Ζόριστα καὶ Πρόεδρος αὐτοῦ, ὁ Γεώργιος Ζῆκος (ψευδώνυμον Σουλιώτης).

»Τμήμα 30όν, ἐν τῷ χωρίῳ Καλαρρῦται μετὰ Πρόεδρον τὸν ἱατρὸν Γεώργιον Σταμάτην ἢ Ζάγκλην (ψευδώνυμον Ἀραχθός).

»Γραμματεὺς τῆς Αἱς Διευθύνσεως, ἦτον ὁ Ἀλέξανδρος Λειβαδεὺς (ψευδώνυμον Λάιος).

»Ἐκαστὸς τῶν Ἑταίρων, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ σχηματίσῃ, τοῦλάχιστον δύο ομάδας ἀδελφῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἑταῖρος Ἀρ. Χρηστίδης, ἐσχημάτισε πέντε ομάδας καὶ ὁ Ἑταῖρος καὶ Γραμματεὺς Ἀλ. Λειβαδεὺς, ἐσχημάτισε ἄλλας πέντε.

»Πρῶτος βαθμὸς μεμνημένων, ἦσαν αἱ Ὅμιλοι τῶν Ἑταίρων.

»Δεύτερος βαθμὸς, αἱ Ὅμιλοι τῶν Ἀδελφῶν.

»Τρίτος βαθμὸς, αἱ Ὅμιλοι τῶν Ἐλευθερωτῶν.

»Δύναμις ἐκάστης ομάδος 10—20 καὶ σιδηρότε πλείονες τῶν εἰκοσι.

»Ἐκαστὸς τῶν Ἀδελφῶν, ὑπεχρεοῦτο εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦλάχιστον δύο Κύκλων Ἐλευθερωτῶν.

»Ὁ Νικόλας Μάιος (ψευδώνυμον Γκούρας), ἐσχημάτισε τέσσαρας.

»Ὁ Γεώργιος Χατζῆς (ψευδώνυμον Γεροδήμος), ἐσχημάτισε δύο.

»Ὁ Χαράλαμπος Σταφυλῆς, ἄλλους δύο.

»Ὁ Γεώργιος Λαπενιώτης (ψευδώνυμον Πίνδος), ἄλλους δύο.

»Ἐν τῇ Νήσῳ Ἰωαννίνων, ἐσχηματίσθησαν δύο Κύκλοι Ἐλευθερωτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰωάννου Τζιαρᾶ (ψευδώνυμον Καροχάρις), καὶ ἕτερος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κωνσταντίνου Γκαναδιώρη (ψευδώνυμον Καροφωτιάς).

»Ἐκτελεστικὸν σῶμα Αἱς Διευθύνσεως

ἐντὸς τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες Τζιαφᾶς καὶ Γκαναβιάρης, ἀνακηρυχθέντες ἥρωες διὰ τὸν φόνον τῶν Σκουμπραίων Μποτάσηδων ὡς ἐν καιρῷ θέλει ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης.

»Ἐκτελεστικὸν σῶμα Ἀῆς Διευθύνσεως ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρα, ὁ Ἰωάννης Πουτέτσης (ψευδώνυμον Καλαμᾶς καὶ μετέπειτα Βοργίας).

»Γραμματεὺς καὶ Ψυχογυῖος τοῦ Καπετὰν Γιάννη, ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Γρηγόρης (ψευδώνυμον Φαρμάκης).

»Μόνιμος ἔδρα τοῦ σώματος, ἦτο ἡ μονὴ Ἁγία Παρασκευὴ εἰς χωρίον Μελισουργούς.

»Προσωρινὴ ἔδρα, ὅποτεν ἦτο ἀνάγκη προφορικῆς συνενναήσεως, ἡ μονὴ Ντουρούτη ὑπὸ τὴν φιλοξενίαν τοῦ ἡγοιμένου Παπαγιάννη.

»Σύνδεσμος μεταξὺ Ἀῆς Διευθύνσεως καὶ ἐν τῇ πόλει Τμημάτων, ἦσαν ὁ Γεώργιος Λεπενιώτης (ψευδώνυμον Πίνδος), ὅστις ἐπὶ κεφαλῇς καὶ ὁδηγὸς τοῦ ἐπιθε-

τικοῦ σώματος Κρητῶν, ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην Συρράκου ὀπισθεν τοῦ χωρίου εἰς θέσιν Λεῦκες.

»Σύνδεσμος μεταξὺ Ἀῆς Διευθύνσεως καὶ σώματος Καπετὰν Βοργία, ἦτον ὁ Κώστας Τασούλας ἐκ Χουλιαράδων (ψευδώνυμον Ἀλώπηξ) καὶ Λεωνίδας Χασάνης (ψευδώνυμον Ἀετός).

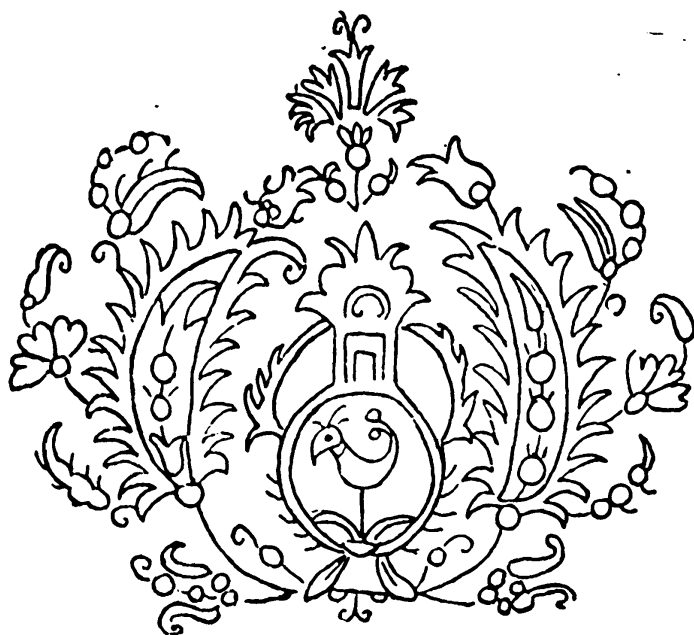
»Σύνδεσμος μεταξὺ Ἀῆς Διευθύνσεως καὶ 30ου τμήματος Καλαρρυτῶν, ὁ βραδύκινητος Γούλα Χολέβας, (ψευδώνυμον Ρόβας).

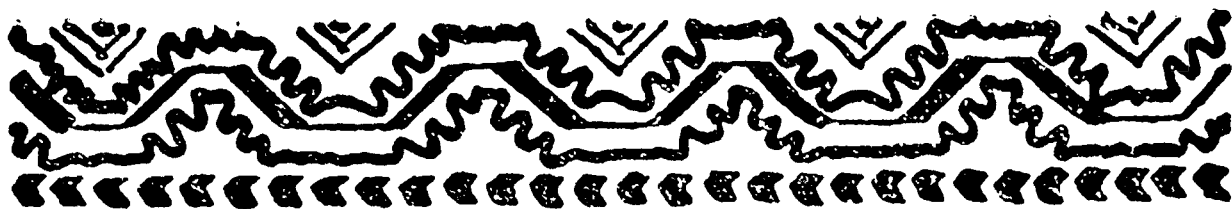
»Ἐκτακτος σύνδεσμος μεταξὺ Ἀῆς Διευθύνσεως καὶ 30οῦ Τμήματος Καλαρρυτῶν, ἦτο ὁ ἐκ Κράψης Ἀθανάσιος Κόκκινος (ψευδώνυμον Γεράκης).

»Διευθυντὴς Βας Διευθύνσεως ἐν Πρεβέζῃ, ἦτον ὁ ὑπολοχαγὸς πυροβολικοῦ Παπαϊωάννου.

»Διευθυντὴς Γῆς Διευθύνσεως ἐν Ἀργυροκάστρῳ, ἦτον ὁ ὑπολοχαγὸς Πεζικοῦ Κοντογούρης.

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΤΟ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙ

(Ίστορική πραγματεία)

Περιγραφή τῶν φρουρίων

Τὸ φρούριον τοῦ Μαργαριτίου εὗρισκό-
μενον, ὅπως εἰπώθηκε ἐπὶ πετρώδικον λό-
φον στὸ νότιο ἄκρο, παραπανούλα ἀπὸ
τὸν διερχόμενον δημόσιον δρόμον Μαργαρι-
τίου—Παύρας, μᾶκρους 30 μ. καὶ πλά-
τους 25 μ. μετὰ διεύθυνση ΒΔ πρὸς ΝΑ δε-
κόμεναι ὅλης τῆς περιοχῆς.

Ἡ νότια πλευρὰ ἔχει ὕψος 10 μέτρα,
ἡ δὲ βόρεια βρίσκεται κατεδαφισμένη. Ἀ-
πὸ τῆς ἄλλης δυὸ πλευρῆς, ἡ μὲν ΝΑ δια-
κρίνεται ἀκέρεια, ἀπὸ δὲ τῆς ΒΔ, στήν ὁ-
ρίαν ὑπῆρχε καὶ ἡ θολωτὴ πύλη τοῦ φρου-
ριου, ὅπου οἱ εἰσερχόμενοι ἀνέρχονταν ἀπὸ
θαλάσσια σκάλα, σώζονται χαλάσματα.

Ἀπὸ τοὺς δυὸ στρόγγυλους πύργους
τοῦ, ὁ βόρειος εἶναι κατεδαφισμένος μέ-
τῃ τῆς βάσεως, ὁ δὲ νότιος ψηλὸς καὶ
κατασκευαστὴς σώζεται ἀκέρειος.

Ἡ ἀνατολικὴ καὶ νότια (ΝΑ καὶ ΝΔ)
πλευρὰ ἐσωτερικῶς ἔχουν πολλὰ θολωτὰ ὑ-
περῆς, καταφύγια, ἀποθήκες, δυὸ ὑδατο-
φοροὶ καὶ ὑπονόμους. Ἐπάνου ἐγεί-
νταν ἐπιβάσεις καὶ... ὑπόστεγα δωμά-
τια γιὰ τὴν φρουρά.

Μέχρι τὸ 1912 διέμεναν στὸ φρούριον
οἰκιστὴς καὶ ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως χρη-
σιμοποιώντας τῆς ὑγρῆς καὶ σκοτεινῆς στο-
νιᾶς γιὰ κρατητήρια καὶ φυλακὲς.

Ἄλλο φρούριον μικρότερον μὲ τὸ ὄνο-
μα «Κοῦλες τοῦ Μουσαῦ—ἀγά» (Μουσαῦς=
ἰσχυρὸς) κατεδαφισμένο καὶ τοῦτο βρίσκε-
ται ἐπὶ διάβα καθὼς πηγαίνουμε γιὰ τὴν
πύργον κάτω ἀπὸ τὸ συνοικισμόν τοῦ Γε-
ραρίου καὶ χρησίμευε καὶ τοῦτο γιὰ
ἀσπίδα.

Τρίτον φρούριον μὲ τὸ ὄνομα «Καλιὰ

(φρούριον) τοῦ Γκιρσάρι» ὑπῆρχε δυτικὰ
τῆς πόλεως, κατέδρομα, ἐπὶ ὁμαλοῦ χαμη-
λοῦ χωματόλοφου, τοῦ ὁποίου σώζονται μό-
νον λίγα θεμέλια καὶ χρησίμευε γιὰ τὴν
ἀμυναν στὶς ἐπιδρομικὰς μάχας ποὺ ἔδινε ὁ
Τσαπάρης μὲ τὸν ἄσπονδον ἐχθρὸν τοῦ Γκι-
ρσάρι.

Ὁ Γκιρσάρις ποὺ κατοικοῦσε μέσα
στὸ Μαργαρίτι δὲν ἐπέτρεπε οὔτε ἄφηνε
τὸν Τσαπάρη νὰ εἰσέλθῃ, στήν πόλιν, γι'
αὐτὸ ἔκαναν συχνὰ συγκρούσεις καὶ συμ-
πλοκαὲς μεταξὺ τους, ποὺ κατέληγαν σὲ σω-
στὲς μάχες.

Οἱ δυὸ τοῦτοι τοῦρκοι ὁ Τσαπάρης μὲ
τὸ Γκιρσάρι εἶχαν ἔρθῃ ἀπὸ τὴ Μικρα-
σία, ἐνῶ ὅλ' οἱ ἄλλοι τουρκοτσάμηδες ἦ-
σαν ἐξισλαμιζμένοι Χριστιανοί.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΟΥ

Βόρεια τοῦ Μαργαριτιοῦ, ὡς μιά ὥρα,
μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βραστόβου, βρίσκε-
ται ἡ τοποθεσία «Μόρφη» ἀποτελου-
μένη ἀπὸ ἓνα λόφο, ροβολημένο χωματό-
κημα τοῦ βουνοῦ, τὸν Μπρέγκο Φρίγκο
(Σιάδι τοῦ Φράγκου) (Μπρέγκο=μικρό,
ἰσχυρὸ γῆς ἐπὶ λόφον. Φρίγκο=Φράγκος,
Ἄρβαν.), ἀπὸ διάφορους χωματομαστου-
ς καὶ ἰσοπλαγῆς καὶ μερικὸ κάμπο ἀπὸ τὴν
γύρω πεδιάδα, λέγεται σιάδι τοῦ Φράγκου
γιατὶ αὐτοῦ ἔλεγε, εἶχε ὁ Φράγκος διοική-
σιν τὸ ἀνάχτορόν του, στὰ χρόνια τῆς Φρα-
γκοκρατίας.

Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ λόφου ποὺ τη-
ρεῖται κατὰ τὸν κάμπο, ἄκρη σ' ἄκρη, ἀκρο-
κόρυφα, γριπιδώνεται καὶ λιθοκεντιέται ἀ-
πὸ βράχια καὶ μεγάλα ἔβελα. Οἱ ἄλλες

πλευρές ένωμένες με τόν άλλον τόπο έξαφανίζονται.

Σήμερα (1959) στο περισσότερο μέρος τής Μόρφης, φυτεύονται, σε μεγάλο άριθμό, ως δέκα τέσσερες χιλιάδες, έλιές.

Έπί του λόφου του Φράγκου βρίσκονται σε διάφορες μεριές θεμέλια αρχαίων κτιρίων τής Έλληνορωμαϊκής εποχής. Μάλιστα και το εκκλησάκι «τής Μεταμόρφωσης του Σωτήρα» που έγέρθηκε από τους περιούσιους βλάχους στηρίζεται σε βάσεις αρχαίου κτιρίου, και πολλοί γωνιόλιθοι τούτου προέρχονται από αρχαίες άλλες οικοδομές.

Η άνέγερση τής εκκλησιάς έγινε για να ικανοποιηθεί και ξεκακιώσει ή Αγία-τη, ή Χάρη, γιατί, έπειδή οι βλάχοι κατέλαβαν εκτάσεις που άνήκαν σ' εκκλησιές, ένα βλαχάτσιλο τò έφτανε αυτόν κι' αυτόν (ή ώρα του) και τυραγνιόταν τò καημάτιδο. Είναι παρατηρημένο από γερόντους πως τὰ παιδιά, καμιά φορά και τ' άγγόνια, έξείνων που άδικούν εκκλησιές τιμωριοούνται με «τή γιώρα» (σεληνιασμό, τρελλαμάρα).

ΒΑ τής εκκλησιάς ως 22 μ. αλλάργα ύπάρχει σωροβολιασμένο χτίριο τών νεωτέρων χρόνων μήκρους 14 μ. και πλάτους 6 μ. διευθυμένο από βοριά προς νότο, και του οποίου οι γωνιόλιθοι και πολλές άλλες πέτρες προέρχονται όμοια από αρχαία ελληνικά χαλάσματα.

Λιθίρια αρχαίων οικοδομών βρίσκονται σε πολλά μέρη τής Μόρφης, όπως σε πεζούλια κατηφοριών, όχτους χωραφών, κοιλούρια έλιών, σε στρατηγικιάντρια τσαμπαναράιων, ως και σε διάφορα χαλάσματα οικιών τής Χριστιανικής εποχής. Κρί τò γειτόδικα τής πλησίον Βρύσης (τής Μόρφης) άποτελιέται από τέτιες πέτρες.

Περί τὰ 40 μέτρα προς τὰ πάνω και δυτικά του εκκλησιδίου του Σωτήρα, λίγο πίσω κάτω από την κορυφή του λόφου, σώζονται θεμέλια δύο αρχαίων μονολιθικών παλιγωνικών κτιρίων, έξωτερικών διαστάσεων και τών δυό 5 X 8 μ., με διεύθυνση από βοριά προς Νότο. Τò ένα κοντά στο χείλος του γκρεμού τής άβράτολης και τò άλλο νοτιότερα του πρώτου και πολύ κοντά του. Στο έξωτερικό του πρώτου είναι

φυτρωμένες άγριοροϊδιές και του δεύτερου άγριοελιές.

Νοτιότερα του δεύτερου κτιρίου βρίσκονται θεμέλια, ύψους από τò έδαφος 1 μ., με την ίδια, με τὰ δυό πρώτα διεύθυνση, έξωτερικών διαστάσεων 5 X 16 μ.

Έπί τής ανατολικής και νότιας πλευράς του λόφου, που τò έδαφος όμαλώνεται διακρίνονται θεμέλια κατεδαφισμένου τείχους μήκρους 250 μ., διευθυνομένου από βοριά προς νότο, και του οποίου τò πλάτος του τείχους είναι 2 μ.

Έπί τής κορυφής του λόφου βρίσκεται άλλο έρείπιο, λιθόπλιστο, με μικρές κοινές πέτρες, ύψους από τò έδαφος περί τò μέτρο, διαστάσεων 14 X 15 μ., του οποίου τò μέσο, τò δυτικό μέρος κατέχεται από τò λιθόστρωτο σημερινό γελαδομάντρο και τò υπόλοιπο, ανατολικό, μοιρασμένο σε μικρά δωμάτια, καίτεται σωροβολιασμένο σκεπασμένο από τουφοπρίναρα.

Στην ίδια τοποθεσία «Μόρφης» στη θέση «Λαλακιά Μοναστήρι», στην πεδιάδα ιδιοκτησία 'Ηλία Μάριου, βρέθηκε ή ανατολική βάση αρχαίου κτιρίου, άνήκουσα σε αρχαίον ναόν ή βωμόν, μήκρους 5,20 μ. Τούτο όμολογιέται από τή Λατινική επιγραφή που βρέθηκε εδώ, από τόν ύποφαινόμενο (1959) χαρτημένη σε άσβεστολιθική πλάκα διαστάσεων 0,60 X 0,60 μ. περίπου και πάχους 0,17 μ. ριγμένη μέσα σε χαλτάκι και σκεπασμένη από φυτρωμένα βότσα. Η πλάκα είναι ή μισή. *Ces p. 51. Lett.*

Η επάνω λέξη λέγει ΒΩΜΟΣ και από κάτω είναι τò όνομα τής πόλης ή του ναού.

Από τις ύπολογιζόμενες διαστάσεις τής πλάκας, και τή θέση που κατέχουν ύπάρχουσες λέξεις σ' αυτή συμπεραίνεται πως ή επιγραφή είναι δίστιχη. Η πρώτη σειρά περιέχει μόνο μία λέξη (*Ces p. 51*). κι' ή δεύτερη μία ή δυό λέξεις.

* * *

Μερικοί ιστορικοί τοποθετούν εδώ τή αρχαία πόλη Πανσών.

Η παρόδοση λέει πò στη θέση «Λαλακιά Μοναστήρι», όπου βρέθηκε ή επιγραφή, ήταν μεγάλο μοναστήρι με πολλά κελιά, τόσα πολλά, που έχιναν με σελήνη

τὸ γάλα ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὸ βουνὸ κι' ἔφτανε στὸ Μοναστήρι.

Τὰ γίδια τὸ καλοκαίρι στάλιζαν, ἄλλα στὸν ἥλιο, σὰν τὰ κοράκια, ἐπάνω στὰ κορυφώματα καὶ τὰ χιόνια, κι' ἄλλα στὶς διὸς ἀστὶλιές, σπὴν «Κόκκινη γράβα» ποὺ σπὸ γκρεμὸ τῆς φωλιάζει παλιὸ μελίσσι καὶ σπὴ «Γράβα τοῦ Γασίνη» μὲ τ' ἀνοιχτὸ τρίγωνικὸ κιτλωτικὸ στόμα.

Ἡ παράδοση γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ γάλατος, μὲ σωλῆνες ἀπ' ἄλλοι μέρη, ὑπάρχει σὲ πολλὰ μοναστήρια, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν εὐμάρεια καὶ τὸν πλοῦτο, σὲ ζωντανὸ βίῳ, τῶν μοναστηριῶν στὰ παλαιὰ χρόνια, ποὺ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τὰ εἶχαν προικισμένα μὲ ἀπέραντες ἐκτάσεις.

Ἄλλα ἀρχαῖα μνημεῖα μέσα καὶ ἔξω τοῦ Μαργαριτιοῦ ὑπάρχουν: Τάφοι σκαμμένοι σὲ βράχους σπὴ θέσῃ «Καλιὰ Μουτῶ—ἀγῶ» καὶ σπὸ «Σεντοῦκι» τῶν Σπαθαραίων, μνήματα σπὸ ἔδαφος μὲ μονοκόμματα μεγάλες πλάκες, σπὴ θέσῃ «Μπαλάσκανη» Βραστόδου, Ἀη-Δημήτρη Καρτερίου μεσοδρομῖς, σπὴ Μοκοβίνα, σπὴ Σεπίτσα καὶ σπὸν κάμπο Σπαθαραίων, πῆλιγος ἀνέριος κάδος (καπάσα) σπὸ Μορφάτι καὶ Σπαθαραίους, Χρυσὰ Κωνσταντινᾶτα καὶ ράβδοι χρυσοῦ σπὸ Μορφάτι καὶ σπὴν ἀρολίμνια θέσῃ «Κοιμιάσι» τοῦ αὐτοῦ χωριοῦ, καὶ μικρὸ πολυγωνικὸ χτίσμα διαστάσεων 9 Χ 14 μ. καὶ ἵππους 2 μ. σπὴν ἄλγη τοῦ ποτιστικοῦ αὐλάκα σπὴν ἔξοδο τῆς λίμνης Μορφάτιου. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦτο εἶναι ἀνώμαλο καὶ γεμᾶτο ριζολιθάρα. Ἄγνωστο σὲ τί χρειάζονταν. Ἴσως γιὰ καὶ σχετικὸ μὲ τὸ στόμιο τῆς λίμνης καὶ τὸ πότισμα.

Κατὰ τὴν παράδοση τῶν γύρω Ἀρβαριοφώνων κατοίκων χτίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἑλλῆνες (Ἑλληνες).

Ἐπὶ τουροκοκρατίας κοντὰ σπὸ Γεραῖοι ἔχει βρεθεῖ χάλκινη κολυμπήθρα (λέκητας) μὲ παραστάσεις ἀπὸ τῆ ζωὴ τῶν ἀρχαίων, ποὺ πουλήθηκε σπὸ ἔξωτερικὸ ἀντι 800 χρυσῶν λιγῶν.

* * *

Σ τ α γ ο ἰ

Μὲ τὸ ὄνομα Σταγοὶ ὑπάρχει δυτικὰ

τοῦ χωριοῦ τῆς Κορώνης, ὡς τρεῖς ὥρες ἀλλότρω ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι, σὲ ραχοπλαγιά τοῦ βουνοῦ Ἐρημίτη πλατύστομο βάραθρο, ὅμοιο μὲ κρατῆρα ὑφαιστείου, τοῦ ὁποῖου οἱ ἀπόκρημνες πλευρές, μέχοι ἐνοῦ σημείου πρὸς τὸ βάθος, στολίζονται μὲ κοντόσομα δένδρα καὶ εὐκαρυκτώα χορτάρια. Ἡ ἀνεβοκατέβασή του δὲν εἶναι δύσκολη.

Στὸ σκοταδερὸ βάθος τοῦ βαρώθρου συγκεντρώνεται σὲ φυσικὴ δεξαμενὴ νερὸ ποὺ βγαίνει στάλλες στάλλες ἀπὸ τὸ βράχα καὶ διατηρεῖται ὅλο τὸ καλοκαίρι.

Γίδια κατέρχονται καὶ σταλίζουν στοὺς ἱσκιους τῶν ραϊδιῶν εὐρίσκοντας λαρωμὸ ἀπὸ τὶς μυῖγες καὶ κρούτη ἀπὸ τὸ καυτερὸ λιοπύρι. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ νερὸ σπὸ βάθος εἶναι ἀκάθαρτο ἀπὸ τὶς γιδοκοπριές ποὺ παρασυρόμενες ἀπὸ τὶς βροχὲς ροβολοῦν τὸν κατήφορο φθάνοντας ὡς τὸν πάτο.

Ἀπὸ τὴ συνωνυμία τῆς ὀνοματολογίας τῆς τοποθεσίας Σταγοὶ μὲ τὴ Στύγα τῶν ἀρχαίων, τὴν ὑπαρξὴ τοῦ νεροῦ, τὴν τοποθέτησιν ἐδῶ κοντὰ σπὸ Φανάρι τοῦ Ἀδῆ καὶ τῶν Ἠλυσίων πεδίων, τῆς Περιοφῆνης καὶ τοῦ Πλούτωνα, τοῦ Μορφῆα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἵπνου σπὸν Ἐρημίτη καὶ τὴν εὕρεση τοῦ νεκρομαντείου σπὴν ἀκριβὴ θέσιν ποὺ περιγράφεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, Ἡρόδοτο, Παισανία κ.ἄλ. πλησίον τῆς Ἀρόνου λίμνης (Ἀχερουσίας) τῆς ὁποίας τὰ νερὰ ἐβγαῖαν ἀναθημασίαις καὶ ψόφαε καθε ὄρνιο ποὺ πέταε ἀπ' ἐπάνου τῆς, δίκαια ρίχνεται ἡ ἰδέα πὺς τὸ βάραθρο τοῦτο μὲ τὸ νερὸ σπὸ βύθιος εἶναι αὐτὴ τοῦτη ἡ πραγματικὴ Στύγα. Ἀφοῦ ἡ παλιὰ Θρησκεία ἐδῶ εἶχε τοποθετημένες τόσες θεότητες καὶ δοξασίες, πὺς μπορούρε νὰ μὴ βάλλει καὶ τὴ Στύγα;

Ὁ ἰσχυρισμὸς δὲ τὸ νερὸ τοῦτο εὐρισκόμενον κοντὰ σπὸ σημερινὸ Φανάρι, τὸν Ἀδῆ τῶν ἀρχαίων

«Θάπτε με ὅτι τάχιστα, πύλας αἶδιο πε-

(ρίσσω)

τῆλέ μ' ἐέργονται ψυχὰι, εἰδωλα καμίν-

(των,

οὐδὲ με πω μίγασθαι ὑπὲρ ποταμοῦ ἐ-

(ῶσιν,

ἀλλ' αὖτως ἀλάλημαι ἂν εὐρύπυλές ἄϊδος
(δόμα).

(Ἰλιάδ. Ψ. 71—74)

(Παραπονιέται ὁ ἄτακτος ἀνέμιμα Πά-
τρος στὸν Ἀχιλλέα).

Δηλ.

«Θάψε με δίχως ἄργητα στὸν Ἄδη γιὰ νὰ
(πάω

τὶ μ' ἀποδιώχνουν οἱ ψυχές τῶν πεθομένων
(ἡσκιῶν

Τὸ ρέμμα νὰ διασῶ, μ' αὐτὲς νὰ σμίξω, δὲ
(μ' ἀφήνουν

κι' ἐξω ἀπὸ τὸ πλατύπυλο δωμάτιο τ' Ἄδη
(μένω).

(Μετάφραση. Ν. Καζαντζάκη)

εἶναι ἐντὸς τοῦτο τὸ ἴδιον τ' ἀθάνατο νερὸ
«Στυγὸς ὕδωρ», ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔπιναν οἱ
μάκαρες Θεοί, ὅπως πέδειξα στὴν περι-
γραφή περὶ «Ἐνύρας» (Ἑπειρωτικὸς
Ἀγώνας 1958) καὶ ἀνέφερα καὶ τὸ γω-
ριὸ τοῦ Ὀμήρου, πῶς ἡ θέσι στὴν ὁποία
βρέθηκε τὸ νεκρομαντεῖο τῆς Κιχύρου (Ἐ-
νύρας) εἶναι ἀπόκομμα τῆς Στύγας

«Ἐνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα Πυριφλεγέθων
(τε ρέουσι

Κωκυτὸς θ' ὅς δὴ Στυγὸς ὕδαιός ἐστιν
(ἀπορρώξ

πέτρῃ τε ξυγεαῖς τε δύο ποταμῶν ἐριδού-
(πων).

(Ὀδύο. Κ. 514)

Δηλ.

«Ὅπου ὁ Πυριφλεγέθωντας στ' Ἀχέροντα τὸ
(κύμα

Κι' ὁ Κωκυτός, ποὺ τῆς Στυγὸς ἀπόκομμα εἶ-
(ναι, ρέουν.

Πέτρα εἶναι, ὅπου βαρύχτυπα τὰ δύο ποτά-
(μια σμίγουν).

(Μετάφραση. Πολυλά)

ἐνισχύεται καὶ ἀποδείχνεται πῆρι καὶ μιὰ
φορὰ ἀνέμιμα καὶ ἀπ' ἄλλες σχετικὲς περι-
γραφαὶ τοῦ Ὀμήρου ποὺ λέν πῶς:

1) «Ὅλες οἱ νεροσυρμὲς ποὺ ξεκινοῦν
ἀπὸ τῇ Στύγῃ χίνονται στὸ παχύγειο Φα-
νάρι, γῶρα τῶν Θεσπρωτῶν.

«Ἀγχοῦ, Θεσπρωτῶν ἀνδρῶν ἐν πόνι δή-
(μην).

(Ὀδύο. Ρ. 526).

Δηλ.

«Ἐδῶ σιμὰ στὴν καρπερὴ τῶν Θεσπρωτῶν τ
(χώρα»

(Μετάφραση. Πολυλά)

ἂν καὶ καθαντοῦ ἐννοοῦν τὸ ἰδιαίτερο νε-
ρὸ «Στυγὸς ὕδωρ» ποὺ βρίσκεται μέσα στὴν
βάραθρο τῶν «Σταγῶν»

«καὶ τὸ κατειθόμενον Στυγὸς ὕδωρ»

(Ὀδύο. Ε. 185. Ἰλιάδ. Ο. 37)

Δηλ.

«καὶ τῆς Στυγὸς τὰ ρεύματα ποὺ χύνοντο
(στὸν Ἄδη»

(Μετάφραση. Πολυλά)

«Ὅλα τὰ νερά καὶ ὅλες οἱ λακκίαι τῶν
πλαγῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων βρίσκονται
Σταγοὶ τοῦ Ἐρημίτη βουνοῦ, ποὺ κοιτοῦν
πρὸς τὸ Φανάρι, κατηφορίζουν στὸν καὶ
λιπόρροιο Ἄδη «ἄδι γλυτοπύλω» μὲ τ' ὁ-
νήλιαρα σκοτάδια ἐντὸς λόφον ἡμερόεντα
(Ἰλιάδ. Λ. 445 Ψ. 51).

2) Τὸ ἱερὸ νερὸ ποὺ στάζει καθεμιά
νὸ ἀπὸ τὸ βράχο καὶ σήμερα στοὺς Στα-
γοὺς, ὅπως παλαιῶν, δὲν εὗρισκε πᾶσι
αὐθιμένα δηλαδὴ, καὶ ὅποιος ἔπερτε μέσα
χάνονταν στὴν κατακόρυφον του.

«οὐκ ἂν ὑπεξέρυγε Στυγὸς ὕδωρ αὐτὸ
(ρέεθρα»

(Ἰλιάδ. Θ. 350)

Δηλ.

«Δὲ γλύτωνε τὰ κρεμαστὰ νερά τῆς Στύγας
(δὲξω νάδγει»

(Μετάφραση. Ν. Καζαντζάκη)

καὶ 3) Ἦταν καὶ ἱερὸ, ἁγιονέρι, κα-
ὲ αὐτὸ ὀρμίζονταν οἱ ἀθάνατοι Θεοὶ ἀπὸ
τὸ νερὸ τῆς Στύγας»

«Ἀγρεὶ νῦν μοι δημοσπον ἀάσιοι Στυγὸς
(ὕδωρ)

(Ἰλιάδ. Ζ. 271)

Δηλ.

«Ἐλα λοιπὸν ὀρκίσου μοι στῆς Στύγας τ' ὁ-
(γιονέρι»

(Μετάφραση. Ἀλ. Πάλλη)

«Καὶ τὸ κατειθόμενον Στυγὸς ὕδωρ, δ.
(τε μέγιστος

ὄρκος δεινότατος τε πέλει μακάρεσσι Θε-
(οῖσιν)

(Ὀδύο. Ε. 185—186)

Δηλ.

«Καὶ στῆς Στυγὸς τὰ ρεύματα, ποὺ χύνονται
(στὸν Ἄδη,
ὅπου εἶναι πρῶτος καὶ φριχτὸς τῶν ἀθανάτων
(ὄρκος»

(Μετάφρασ. Πολυλά)

Τέλος, αὐτὸ τοῦτο τὸ περιβάλλο, ὁ Ἑ-
ρημίτης τὸ βουνὸ ἀπὸ πάνου, ὅπου εἶχε
τὸ βασίλειό του ὁ Μορφέας, ὁ Θεὸς τοῦ ὕ-
πνου, ὁ Ἄδης ἀπὸ κάτου σκεπασμένος μὲ
τὶς ὀμίχλες τοῦ Ἀχέροντα καὶ τοῦ Κωκυ-
τοῦ (Σελλήεντα)

ἠέρι καὶ νεφέλη κεκαλυμμένοι· οὐδὲ ποι'
(αὐτοὺς

ἠέλιος φασέων καταδέσκειται ἀκλίνεσιν.
Ἄλλ' ἐπ' ὅλῃ τέταται δειλοῖσι βρο-
(τοῖσιν»

(Ὅδυσ. Α. 15, 16, 19)

Δηλ.

ἄνεφος πικνὸ καὶ σκοτεινὸ δλοῖθε τοὺς σκε-
(πάξει -

οὐδέποτε σκεπάξ' αὐτοὺς ἀκτινοβόλος ἥλιος.
Ἄλλ' τοὺς ἄμοιρους θνητοὺς μαύρη σκεπάξει
(νύχτα»

(Μετάφρασ. Πολυλά)

Τὰ ἡσκιερὰ πελώρια δάση δρυῶν ποὺ
κάλυπταν τὶς πλαγιές καὶ τὰ φαράγγια,
ὁ σκοταδερὸ βράδιον μὲ τὸ νερὸ στὸ βά-
τος, ποὺ προσεχνεῖ τρόμο καὶ φρίκη καὶ λύ-
νται τὰ ἵπτατα τοῦ εἰσερχομένου καὶ τὸ
εκρομαντεῖο παρακάτου στήν εἴσοδο τοῦ
Ἄδου, ὅπου ὁ Ὀδυσσεύς περιπλανούμενος
ᾤθε νὰ νὰ μάθει γιὰ τοὺς σπιτικούς του,
ὠνάντησε τὸ μάντη Τειρεσία, τῇ μητέρα
αὐτοῦ καὶ τοὺς σκοτωμένους ἥρωες στὸν
ἱρῶν πόλεμο, ὁ Ἡρακλῆς νὰ ἐλευθερώ-
ει τὸ φίλο του Θησεύα ποὺ ἐρχόμενος ν'
σπάξει τὴν πανέμορφη Περσεφόνη, γυ-
αῖκα τ' Ἀηδονέα, βασιλιὰ τ' Ἄδου, συ-
ελήφθηκε ἀπ' αὐτὸν καὶ κρατιόνταν δεμέ-
ως στὰ σκοταδερά κατώγια του, οἱ ἀπο-
τελμένοι τοῦ Περιάνδρου, τυράννου τῆς
Ἰορῖνθου ἀντάμωσαν τὴν πεθαμένη γυ-
αῖκα του Μελίσσα, ποὺ γυμνὴ τουροτούρι-
ε ἀπὸ τὸ χεῖρ στὸν παγερόν Ἄδη

Ψυχὴ δ' ἐκ ρεθέων πιαμένη Ἀἰδόδοδε
(βεβήκει

πόμιον γόδωσα, λιποῦσ' ἀδρότητα καὶ
(ἤδη»

(Ἰλιάδ. Π. 856—857)

Δηλ.

«κί' ἀπ' τὸ κορμὶ ἢ ψυχὴ του πέταξε νὰ κα-
(τεβεῖ στὸν Ἄδη
θρηνολογώντας γιὰ τὴ μοίρα, ποὺ ἀφῆκε ἀν-
(τρεῖα καὶ νιότη»

(Μετάφρασ. Ν. Καζαντζάκη)

σίμβαιλε καὶ ὑπόβαιλε στὸν ἀνθρωπο τὴν
ιδέα τῆς κατοικίας ἐδῶ τῶν ψυχῶν τῶν νε-
κρῶν τοῦ κάτου κόσμου καὶ τοῦ νεροῦ ποὺ
ἔσβηναν τὴ δάψα τους οἱ Θεοί..

Ἀργότερα, ὅταν ὁ γυιὸς τοῦ οὐρανί-
ου Θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ τοῦ σίμπαντου
κόσμου ἀντιπατάστησε τὸν πατέρα του στὶς
σχέσεις του μὲ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πλάσματά
του, κι' ὁ Δίας, δημιουργήμα τοῦ πνεύμα-
τος τοῦ παλίου ἀνθρώπου, καὶ τὰ γεννη-
σοῦρα του, οἱ συνακόλουθοί του μικρότε-
ροι Θεοί, μώλωσαν στὶς λοξιάρες τους, ἄλ-
λοι στὸν Ὀλύμπο, ἄλλοι στὶς σπηλιές καὶ
τὰ δάση κι' ἄλλοι στὰ πέλαγα καὶ στὰ κα-
τάβαιθα τῆς γῆς, κ' ἔπαψαν ν' ἀνακατεύν-
ται, νὰ παντρευολογιοῦνται καὶ νὰ γεννοῦν
παιδιὰ μὲ τὶς γυναῖκες τῶν ἀνθρώπων, ἀ-
φοῦ ἀπὸ τὰ πολλὰ Θεόπουλα, τὰ γεννημένα
ὡς τὰ τότες, τώρα, ἀτόμεινε ἓνας Θεὸς
ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μὴν κακοφανεῖ τοῦ
ξεκαμένου ἀπὸ τοὺς παλικοὺς Θεοὺς
νεοφώτιστου ἀνθρώπου, ὁ Χριστιανι-
σμός ἔχτισε ἐδῶ κοντὰ κι' ἔναντι τοῦ θει-
κοῦ νεροῦ τῆς Στύγας, σ' ἐξέχουσα ξά-
γναντη τοποθεσία, μέσα σὲ παρθένο δά-
σος ἀπὸ πρηνάρια κι' ἀργίλια τὸ ναὸ «τῆς
Φανερωμένης», δηλαδή τῆς μιᾶς ἀγίας καὶ
ἁμοουσίου Τριάδα, ὁμορφο παρεκκλήσι,
βασταζομένου τοῦ θόλου του ἀπὸ τέσσερες
στρογγυλοὺς κίονες.

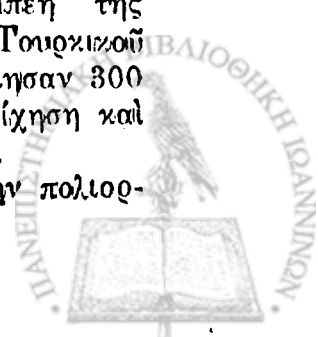
* * *

Πόλεμοι λοιμοί, Ἐπαναστάσεις

Στὸν Τουρκοπερσικὸν πόλεμο (1635) ἔ-
λαβαν μέρος μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Τσάμη-
δες καὶ οἱ Μαργαριτιῶτες Σπαχήδες.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἐνετοκρατού-
μενης Πάργας (1657) ἀπὸ τὸν Παραμυ-
θιώτη Μπέζο—μπετή, μπεηλέομπετη τῆς
Ροῦμέλης καὶ ἀρχιναύαρχο τοῦ Τουρκικοῦ
στόλου, ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι ἐστάλησαν 300
σαρκιά μὲ μαλλὶ γιὰ τὴν ἀναρρίχηση καὶ
τὴν κατάληψη τοῦ φρουρίου τῆς.

Ἐγκαταλείποντας τοῦτος τὴν πολιορ-

κία γιατί δὲν ἔπαιρτε καλεπίχερα τὸ φρούριο στὸ Μαργαρίτι μετέφερε τὰ 4 κανόνια ποὺ εἶχ' ἐκεῖ.

Οἱ Μαργαριώτες καὶ μετὰ τὴν ἀνίλα πτόπαθαν ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς (1571) δὲν ἔπαυαν νὰ λιητεύουν καὶ νὰ λιημουδιάζουν τὰ περίχωρα, γιατί δὲν ἦσαν καθόλου φηχόπονοι ἀλλὰ φοβεροὶ σκιάδες. Οὕτε καὶ ντρέπονταν ποὺ ἔξασκοῦσαν τέτιο ἐλάγγελμα. Τὴ ντροπὴ τὴν εἶχαν φάει μαζί μὲ τὸ ψωμί.

Ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους ὑπομυσιζέται (1631) ἀπὸ τὸ Ντουβλέτι ἡ καταστροφὴ του. Ὁ Σουλτάνος στέλλει ἐπὶ ταυτοῦ Πασᾶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μὲ ρητὴ διαταγὴ νὰ σφάξει ὅλους τοὺς κατοίκους ἀπὸ 7 χρονῶν κι' ἀπάνου.

Ἐνῶ δὲ Πασᾶς εἰρρίζονταν ἀκόμα στὴν Παρραμυθιά μαθεύεται ὁ σκοπὸς τοῦ ἐρχομοῦ του καὶ οἱ Μαργαριτιῶτες καταφεύγουν στὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση καὶ γλυτώνουν πὸ τὴ σφαγὴ.

Κι' ὅμως δὲν παύουν τὰ κακά, δὲν ἡμερεύουν —ὁ λύκος ἀρνὶ δὲ γίνεται— δὲν σταματοῦν τίς ληστεῖες καὶ τίς ἀρπαγές, οἱ ὁποῖες τίς εἶχαν γίνει πιά ἐνηθισμένη τέχνη καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ τὴν παρατήσουν. Ὅλοις μικρομιάθει γέρος δὲν τ' ἀφήνει. Πάλι πέφτουν κατὰ τῶν Παργηνῶν καὶ ρημάζουν τὰ περίχωρα.

Τὸ χειμῶνα τοῦ 1668 δίνεται Σουλτανικὸ φερμάνι στὸ Μεχμέτ Πασᾶ ποὺ βρίσκονταν τότε στὰ Γιάννινα νὰ κατεβεῖ στὴν Τσαμουριά καὶ νὰ μὴν ἀρήσει οὔτε λυθάρρι δεφθὸ στὸ Μαργαρίτι.

Ἀν ἔξοριε ἂν ἀπέφυγαν καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ τὴν καταστροφὴ τὰ καριόσκιλα. Οἱ λιθοσωριές καὶ τὰ χαλάσματα ποὺ ἀπλώνονται στοὺς λόφους καὶ τίς πλαγιές δείχνουν πὺς δὲν τὴ γλύτωσαν. Ἄν καὶ τοῦτο προῆλθε κι' ἀπὸ τοὺς συχνοὺς λοιμοὺς (χολέρα).

Στὴ Θεσπρωτίᾳ τὴν ἀρρώστεια αὐτὴ τὴν πρωτόφεραν (1659) τέσσεροι καπιτῆ-

δες (θυρωροὶ πασάδες, φύλακες τοῦ Σουλτάνου) ποὺ ἦρθαν νὰ μάσουν τοὺς Σπαχήδες καὶ τοὺς Γιαννίτσλους γιὰ τὸν Κρητικὸ πόλεμο (Ἐνετοτούρκικο). Ἐνῶ κοιμοῦνταν στὸν ὄντα τοῦ Σαμῆ—μπερ στὸ Μαργαρίτι, τὸ πρωτὶ δυὸ ἀπ' αὐτοὺς ξημέρωσαν πεθαιμένοι. Οἱ ἄλλοι δύο λαχταρισμένοι φεύγουν γιὰ τὴν Παρραμυθιά ὅπου μεταδίνουν κι' ἐκεῖ τὴ χολέρα.

Τὸ θανατικὸ ἀπλώνεται γρήγορα στὴν Ἀρπιτσα, τὴν Ἀρίλα καὶ τ' ἄλλα χωριά.

Στὰ καμπήσια, ἰδιαίτερα, χωριὰ ἡ ἀρρώστεια ἦταν θροαφερότερη αἰτία τῆς συνθιμμένης ἀπαστριᾶς τῶν κατοίκων.

Τόση μεγάλη ἦταν ἡ καταστροφὴ ποὺ οἱ ἄνθρωποι παράταγαν σπίτια, βιό, δὲ εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν καὶ ροῦπαγαν σταβουνὰ νὰ σωθοῦν. «Καὶ νόσοι θανατικῶν ἀπεράσασι» γράφει ὁ Πάνο—Μαρούτση ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸν πεθερό του στὴ Βενετία στίς 19 Ἰούλι 1693.

Ὅ,τι ἄφησαν ἀτελείωτο οἱ ἄνθρωποι στὸ Μαργαρίτι τὸ ἀποσχόλασε λίγο λίγο ὡς τὸ 1815 ἡ χολέρα. Ἀπὸ 10.000 κατοίκους ποὺ ἀπέμειναν μόνο 2.000 καὶ σήμερα (1959) εἶναι ἓνα χαλασχωρι μὲ 1000 ἄτομα.

Στὰ ἐγκαταλειμμένα χωριὰ δὲν ζήγουν πιά, ἀλλὰ ἐχτίζουν καινούργια. Γι' αὐτὸ τὸ βρίσκονται στὴν Ἡπειρο τόσα παλιὰ χωριά.

Ἀν πρόφταναν, λένε, οἱ ζωντανοὶ νὰ θάψουν τοὺς πεθαμένους καὶ τοὺς τραβοῦσαν στὰ χαντάκια καὶ τὰ ρέιματα ἀθαρτοὺς κι' ἀδιαβάστοις, ὅσοι ἦταν Χριστιανοί, χωρὶς νὰ τοὺς ψέλλουν τοὺς συνθιμμένους νεκρόσκιους πένθιμους ἔκνον στὴν ἐκκλησία, οἱ ὁποῖοι ἀντικατάστῃσαν τὰ μοιρολόγια τῶν ἀρχαίων ποὺ ἔλεγαν στοὺς νεκροὺς προτοῦ τοὺς χαγιατίσουν. Ἀπὸ τὸ φόβο καὶ ζωντανοὶ ἀτελεῖραγοὶ ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια πεθάνισκαν.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΜΕΝΤΡΑΣ

Δοινωνιολόγου τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ *

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΤΡΙΩΝ ΠΕΔΙΝΩΝ & ΤΡΙΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΟΙΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡ. ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ ἀνάπτυξις μιᾶς ἀγροτικῆς περιοχῆς θεωρεῖται συνηθέστατα ὡς πρόβλημα κυρίως τεχνικὸν καὶ ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Ἡ μελέτη τῶν ἑξ τούτων χωρίων μᾶς ὀδηγεῖ ἀντιθέτως νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν μὴ ἀλληλοεξάρτησιν τῶν διαφόρων προβλημάτων: τὴν γεωργίαν καὶ τοὺς ἄλλους κλάδους δραστηριότητος, τὴν περιοχὴν καὶ τὸ σύνολον τῆς χώρας, τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸν τοπικὸν πολιτισμόν, ἰδιαιτέρως τὸ σύστημα ἀξιοποιήσεως.

Ἐδοκιμάσαμεν νὰ ἀποδείξωμεν ἀνωτέρω, ὅτι μεμονωμένη ἡ γεωργία χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνεται εἰς τὸ σύνολον τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, κινδυνεύει νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ τέλος ἑνὸς ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος εἰς ἓνα ἀπονέλεσμα ἀντίθετον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκομεν. Ἐν ἡυξημένον γεωργικὸν εἰσόδημα ἀντὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν πρὸσδοκ τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος κινδυνεύει νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐπιζήσῃ μερικὰ ἔτη ἐπὶ πλέον χωρὶς νὰ μετασχηματισθῇ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ὁμοιάζε πρὸς τὸ ὀξυγόνον τὸ χορηγούμενον εἰς ἓνα ἑτοιμοθάνατον· μία κρίσις σοβαρότερα θὰ ἠκολούθει αὐτὴν τὴν προσωρινὴν βελτίωσιν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς γεωργίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἄλλων τομέων δραστηριότητος. Μόνον ἡ δημιουργία ἔξω—ἀγροτικῆς ἀπασχολήσεως ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς περιοχῆς θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς ἀποδοτικὰς ἐργασίας αἱ ἀργοῦσαι σήμερον εἰς νὰ χωρὶς ἐργατικαὶ χεῖρες. Ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐνεργοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ θὰ διευκολύνῃ τὴν σύμπτυξιν τῶν ἐκμεταλλεύσεων, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τούτου θὰ δύνανται νὰ προσανατολισθοῦν πρὸς τὴν παραγωγὴν ἐμπορευσίμων προϊόντων καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν τοῦ νῦν ἐπικρατοῦντος συστήματος αὐταρκειάς. Ἀρχῆς γενομένης, ἡ κίνησις θὰ αὐτοτροφοδοτῇται, δεδομένου βι οἱ μεταπηδήσαντες εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς ἐργάται θὰ μεταβληθοῦν εἰς ἀγοραστὰς γεωργικῶν προϊόντων, συμβάλλοντες οὕτω εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς γεωργίας. Ἐπομένως ἡ λύσις τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς περιοχῆς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν δυνατῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων: τουρισμός, βιοτεχνία, ἀξιοποιήσις ὑδροηλεκτρικῶν πηγῶν κ.λ.π. Δὲν εἶναι τῆς ἀρμοδιότητός μας νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς δυνατότητας αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς, ἀλλὰ δὲν θὰ παύσωμεν νὰ ἐπιμένωμεν ἐπὶ τῆς βαρυνούσης σημασίας αὐτῶν ἐπὶ τῆς γεωργίας.

Ἐπὶ πλέον εἶναι πασιφανές, ὅτι ἡ Ἑλπειρος δὲν δύναται νὰ ἐκσυγχροισθῇ διὰ τῶν ἰδίων τῆς μέσων. Ἡ οἰκονομικὴ τῆς ἀνάπτυξις θὰ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνόλου τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ὡς καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τοιαύτην.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ 501.

Πολλὰ παρατηρήσεις μᾶς ὠδήγησαν εἰς τὸ νὰ λάβωμεν ὑπὸ σημείωσιν τὰς ὑφισταμένας κοινὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων καὶ τῶν προαστείων ἑνὸς ἀστικοῦ κέντρου. Ἡ κατανάλωσις ὑπερβαίνει τὴν παραγωγὴν. Συγκρίνοντες μίαν τοιαύτην καλλιέργειαν αὐτοκαταναλώσεως μὲ τὴν τῶν κήπων τῶν προαστείων ἑνὸς ἀστικοῦ κέντρου, ἡ μόνη παρατηρουμένη διαφορὰ ὑφίσταται εἰς τὴν παραγωγὴν μερικῶν εἰδῶν προοριζομένων σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἐμπορίαν. Πρόκειται μᾶλλον περὶ ἑνὸς τόπου διαμονῆς παρὰ ἐργασίας. Ἀλλὰ ἡ στενὴ καὶ ἡ καθημερινὴ ἐπαρὴ μεταξὺ τοῦ ἀστικοῦ κέντρου καὶ τῆς υπαίθρου εἶναι ἐλλειπῆς καὶ ὥς ἐκ τούτου δημιουργοῦνται πολλὰ δυσχερεῖς καὶ λίαν ἐπιβλαβεῖς συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι ἀξίζουν τὸν κόπον νὰ τονισθῶν.

Ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου, αἱ ἐλάχισται ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις, αἵτινες γίνονται, στρέφονται καθ' ὅλοκληρίαν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ κατὰ συνέπειαν ἀντιπροσωπεύουν μίαν διαρροὴν κεφαλαίων ἐκτὸς τῆς περιοχῆς. Τὰ παιδιὰ λαμβάνουν μίαν μόρφωσιν ἣτις δὲν ἀντοποκρίνεται πρὸς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας καὶ προτρέπει μᾶλλον αὐτὰ νὰ μεταβαίνουν ἄλλοῦ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν γνώσεών των, ἐξοικονομοῦνται δὲ χρήματα διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τούτων εἰς τὴν πόλιν ἢ τὴν πληρωμὴν τῶν ναύλων πρὸς μετανάστευσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κ.λ.π. Μόνον αἱ διοικητικαὶ Ὑπηρεσίαι, ἢ τὰ φιλανθρωπικὰ Ἰδρύματα ἐπενδύουν εἰς τὴν περιοχὴν: Γεωργοδασικαὶ Ὑπηρεσίαι, Βασιλικὴ Πρόνοια, Διεθνῆς Ἐνωσης Ἐκκλησιῶν, κ.λ.π., χωρὶς νὰ λησμονῶμεν καὶ τοὺς μεταναστεύοντας, οἵτινες προσβαίνουν εἰς δωρεὰς ὑπὲρ τῶν χωρίων των. Μέχρι τῆς σήμερον αἱ ἐπενδύσεις αὗται κατευθύνοντο, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὥς ἐπεβάλλετο, διὰ τὰς ἐπανορθώσεις τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἄμεσον ἱκανοποίησιν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Ἐλάχισται ἐπενδύσεις μακροπροθέμου ἀποδόσεως ἐγένοντο. Τὰ δάνεια τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν καὶ προορίζονται δι' ἀποδοτικὰς γεωργικὰς ἐπενδύσεις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ ἀκόμη πρέπει νὰ ἐξακριβωθῇ ὅτι δὲν ἐστράφησαν πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις ἐκτὸς ἐκείνων διὰ τὰς ὁποίας ἐχορηγήθησαν εἰς τοὺς δανειζομένους.

Ἡ περίπτωσις τῶν ἐπενδύσεων παρουσιάζεται γενικῶς ὡς κοινὸν πρόβλημα εἰς ὅλας τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας. Αἱ περιοχαὶ αὗται ἀπογυμνοῦνται ἀπὸ τὸ ἐκλεκτότερον ἀνθρώπινον ὑλικὸν των, συμβαίνει δὲ συχνὰ νὰ εὑρίσκωνται μακρὰν τῶν διοικητικῶν καὶ οἰκονομικῶν κέντρων εἰς τὰ ὁποῖα ἐκπονοῦνται τὰ σχέδια καὶ λαμβάνονται αἱ ἀποφάσεις. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι τὰ εἰδικὰ προβλήματα αὐτῶν δὲν μελετῶνται ποτὲ κατὰ τρόπον αὐτόνομον καὶ συνθετικόν. Ἐκαστος ὁργανισμὸς καὶ Ὑπηρεσία ἐφαρμόζει εἰς αὐτὰς κεχωρισμένως, ἀναλόγως τῆς ἀρμοδιότητός του, προγράμματα καὶ λύσεις, αἵτινες ἐδόθησαν δι' ἄλλας περιοχὰς μὲ τελείως διαφορετικὰς ἀνάγκας. Οἱ ἴδιοι κάτοικοι, ὅταν θελήσουν νὰ ἐφαρμόσουν βελτιώσεις, ὅπως ἐκεῖναι τὰς ὁποίας εἶδον νὰ ἐφαρμόζονται ἄλλοῦ ἐφαρμόζουν μεθόδους μὴ ἐνδεδειγμένας διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων των. Ἡ ἀτυχία ἢ ὁποία ἐπακολουθεῖ τοὺς πείθει «ὅτι δὲν γίνεται τίποτε» εἰς τὸν τόπον μας, δὲν ἐπιτυγχάνει τίποτε καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ παραιτηθῶμεν ἢ νὰ τὸν ἐγκαταλείψωμεν.

Εἰς τὴν Ἱππύρον ἡ κατάστασις αὕτη ἐνίοτε φθάνει μέχρι παραλογισμοῦ καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν διάθεσιν ἐπιδειξεως τῶν ἐπανερχομένων εἰς τὰ χωρία μεταναστῶν. Οὗτοι ἀναχωροῦν ἐκ τοῦ χωρίου των κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός των, ὅταν δὲ ἐπιστρέφουν μετὰ μερικὰς δεκαετίας, ἔχουν τὴν πεποίθησιν ὅτι τίποτε δὲν ἥλλαξε εἰς τὸ χωρίον των, ἔχουν δὲ τὴν ἔμμονον ἐπιθυμίαν νὰ προσφέρουν καὶ αὐτοὶ κάτι εἰς τοῦτο. Ἐχουν λοιπὸν φυσικὰ τάσιν νὰ καλύψουν ἀνάγκας αἱ ὁποῖαι ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔχουν ἱκανοποιηθῇ ἢ δὲν ὑφίστανται πλέον. Κατασκευάζουν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς τὸ χωρίον μίαν ὠραιότητα κρήνην διὰ νὰ δύνανται νὰ ἀναπαύωνται καὶ νὰ ὀρεσίζωνται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ

ζῶα ἐπ' ὀλίγον πρὶν φθάσουν. Ἀλλὰ σήμερον ἡ ὁδὸς αὕτη χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν διαφόρων ὀχημάτων καὶ τῶν λεωφορείων. Ἐπομένως ἡ κρήνη σήμερον χρησιμεύει μόνον διὰ τὸν περίπατον τῆς Κυριακῆς. Εἰς ἓν χωρίον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκειται εἰς τὸ στάδιον τῆς γοργῆς διαδρομῆς τῶν κατοίκων του, ὅπου ἡ ἐκκλησιά ἔχει τὰς διαστάσεις μητροπόλεως, εἰς μετανάστης τελευταίως ἔκαμε μίαν δωρεὰν διὰ τὴν οἰκοδόμησιν μιᾶς νέας· πραγματοποίησις ἐνὸς τμήματος τὸ ὁποῖον ἔκαμε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ τοῦ χωρίου, καὶ παρῆλθεν ἔκτοτε περίπου μισὸς αἰὼν. Πρόκειται διὰ μίαν ἐξαιρετικὴν περίπτωσιν, ἀλλὰ συχνότατα, παρὰ τὰς καλὰς διαθέσεις, ὁ δωρητὴς εἴτε πρόκειται περὶ αὐτόμου εἴτε περὶ ὀργανισμοῦ, ἐνδιαφέρεται πολὺ περισσότερο διὰ τὴν φήμην του παρὰ διὰ τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντα τῶν δωρεοδόχων. Εἶναι ὅμως ἀληθές, ὅτι ἐξ ἰδικῆς του πλευρᾶς ὁ δωρεοδόχος δὲν ἔχει πάντοτε πλήρη συνείδησιν τῶν πραγματικῶν του συμφερόντων.

Ἡ δημιουργία τοῦ Προγράμματος Ἡπείρου καὶ αἱ ἀναληφθεῖσαι ὑπὸ τοῦτου πολλαπλαῖ μελέται καὶ δραστηριότητες ἀποτελοῦν, ἀναμφιβόλως, τὸν καλλίτερον τρόπον καταπολεμήσεως τῆς καταστάσεως ταύτης. Τὸ πείσμα τοῦτο θὰ χρησιμεύσῃ ἀσφαλῶς ὡς παράδειγμα δι' ἄλλας περιοχὰς καὶ καὶ ἄλλας χώρας. Μία ἀκριβὴς ἀνάλυσις τῶν δυνατοτήτων καὶ ἀναγκῶν τῆς Ἡπείρου καὶ μία πρόβλεψις ἐπὶ τῆς προσεχοῦς οἰκονομικῆς συνθέσεως θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀνακάλυψιν τῶν καταλλήλων μεθόδων θεραπείας τῆς παρούσης καταστάσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐπιτρέψῃ καὶ τὴν καλλιτέραν χρησιμοποίησιν τῶν τοπικῶν πόρων καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ βοήθειαν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων.

Πράγματι, ἡ περιοχή ὀφείλει νὰ παύσῃ νὰ ἀποβλέπῃ ἐξ ὀλοκλήρου πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου στέλλει ὅλον τὸ ἔμψυχον ὕλικόν της καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν λαμβάνει παρὰ ἐλεημοσύνην καὶ παραδείγματα τρόπου ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὰς δυνατότητάς της καὶ δὲν χρησιμεύουν παρὰ νὰ προκαλοῦν τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ ὄχι τὴν ἀμύλλαν. Ὅφειλει νὰ ἔχῃ συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ της, τῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν ἀναγκῶν της. Μία ἐκστρατεία διαφωτίσεως, συσκέψεως, πληροφορίας διὰ τοῦ τύπου, συγκεντρώσεως διὰ τὴν ἐπιτόπιον μελέτην κ.λ.π. δύνανται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἀναγκαίαν ταύτην ἀπόκτησιν συνειδήσεως, ἥτις διὰ νὰ εἶναι συλλογικὴ ὀφείλει νὰ μὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ ἐπίλεκτα μέλη τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ ἀπεναντίας νὰ ἐπεκτείνεται καὶ νὰ περιλαμβάνῃ ὅλον τὸν πληθυσμόν. Πρέπει τὸ βράδυ εἰς τὰ καφενεῖα νὰ μὴ συζητῶνται μόνον τὰ διεθνῆ γεγονότα, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὰ ἐκπννούμενα προγράμματα, αἱ πραγματοποιήσεις τῶν γειτονικῶν χωρίων καὶ αἱ γνώμαι τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων εἰδικῶν. Ὅταν θὰ ἀναγινώσκονται εἰς τὰς ἐφημερίδας μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος τὰ νέα τῆς περιοχῆς, ὡς ἐκεῖνα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἓνα μεγάλο βῆμα θὰ ἔχῃ ἐπιτελεσθῇ.

Ἄλλ' ἄς προσέξωμεν: ἐδῶ πρόκειται διὰ μίαν ἀλλαγὴν τῆς βαθέως ριζωμένης νοοτροπίας καὶ τῆς φαντασίας τοῦ Ἡπειρωτικοῦ κόσμου, ἥτις ἀπορρέει ἀπὸ τὸν πολιτισμόν του. Διὰ νὰ ἐνδιαφεροῦν διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὸ οἰκονομικόν μέλλον τῆς περιοχῆς των, πρέπει νὰ αἰσθάνωνται ὅλοι ἀλληλέγγυοι μεταξύ των καὶ νὰ μὴ σκέπτονται πλέον «θὰ τὰ βγάλω πέρα ὅπως δὴ ποτε καὶ παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοότητας», ἀλλὰ ἀντιθέτως «θὰ τὰ καταφέρωμεν ὅλοι μαζὶ καὶ χάρις εἰς τὴν ἐξωτερικὴν βοήθειαν». Ἡ ριζικὴ αὕτη ἀλλαγὴ τῆς νοοτροπίας τὴν ὁποίαν ἔχουν σχηματίσει οἱ Ἡπειρώται διὰ τὰς σχέσεις των μὲ τὸν ἔξω κόσμον, τὰς Ἀρχὰς καὶ ὀλοκλήρον τὴν κοινωνίαν δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην, προϋποθέτει μίαν ἀνασύνθεσιν τοῦ ὁραματισμοῦ τοῦ κόσμου.

Ἀντιθέτως, τὸ σύστημα τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ οἰκονομικὴ νοοτροπία, ὅπως τὴν ἔχομεν ἀναλύσει, φαίνεται νὰ προσαρμόζεται καλλίτερον εἰς μίαν οἰκονομίαν ἀνοικτῆς ἀγορᾶς στρεφομένης πρὸς τὸ ἐξωτερικόν ἀντὶ ἐκείνης

τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἣτις ὑφίσταται σήμερον. Ἡ μεταπήδησις ἐκ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πρέπει νὰ διευκολυνθῇ πολὺ. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς σπανίως παρατηρουμένης περιπτώσεως εἰς τὰς ὑπαιθρίους πατροπαράδοτους περιοχάς.

Θὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ξένον, βιαστικὸν ἐπισκέπτην, νὰ περιορίσῃ τὴν ἔρευνάν του εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν γενικοτήτων ἐπὶ τῶν οὐσιωδῶν τούτων προβλημάτων. Αἱ ὑποθέσεις καὶ ἡ ἐρμηνεύα πού δύναται νὰ προτείνῃ διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἐτι περισσότερον ἢ παροῦσα μελέτη δὲν κρίνεται σκόπιμον νὰ συμπεριληφθοῦν ἐν προκειμένῳ, ἐλλείψει ὑπευθύνων στοιχείων.

Κάτοικοι μιᾶς πτωχῆς καὶ ἀγόνου, ἀλλὰ λίαν προσφιλοῦς περιοχῆς, οἱ Ἡπειρώται, οἵτινες ἀπηλευθερώθησαν ἐσχάτως μετὰ μακρῶν αἰώνων ξένης κυριαρχίας, ὑπέστησαν τὰ δεινὰ δύο ξένων κατακτητῶν καὶ ἐνὸς ἐμφυλίου πολέμου. Ἡ ἐπιστροφή των εἰς τὰ κατεστραμμένα χωρία καὶ τὰ ἀγωνα ἐδάφη των, ἀποδεικνύει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν πατρίδα, Κληρονόμοι ἐνὸς ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποῦν τὸ πνεῦμα διετήρησαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν δοκιμασιῶν, προσδίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν ἀνάπτυξιν. Τοῦτο συνδεόμενον μὲ τὴν μακρὰν συνήθειαν τῆς μεταναστεύσεως, τρέφει τὰ αἰσθήματά των εἰς τὸ νὰ ἀνήκουν τόσον εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅσον καὶ εἰς τὴν κοινότητά των. Εἰς τὸ πλεον ἀσήμαντον χωρίον ἢ ἐπιφυλασσομένη εἰς τὸν ξένον πολιτισμένη φιλοξενία τοῦ παρέχει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πλήρη ἱκανοποίησιν. Γενικῶς ὁ ξένος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἴσον ὥς πρὸς τὴν μόρφωσιν μὲ τοὺς φιλοξενούντας αὐτόν, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως κλασσικῆς μορφώσεως ὅσον καὶ κοσμοπολιτικῆς, δυνάμενος ὥς ἐκ τούτου νὰ διεξαγάγῃ εὐκόλως μίαν συζήτησιν ἐπὶ οἰουδήποτε θέματος.

Δὲν ὀπάρχει ὠραιότερον ἐνθύμιον δι' ἓνα ἐρευνητὴν ἀπὸ ἐκεῖνο τῶν μακρῶν συζητήσεων ὑπὸ τὴν σκιὰν ἐνὸς πλατάνου καὶ τῆς ταυτοχρόνου ἀπολαύσεως ἐνὸς ποτηρίου «τσίπουρον» ἢ ἐνὸς κουταλιοῦ τριαντάφυλλον γλυκό. Αὕτῃ ἡ λεπτότης τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἡθῶν, ὑπάρχουσα εἰς ἓνα τόπον μὲ τόσον μεγάλην ἀνέχειαν προκαλεῖ ἀσφαλῶς τῶν θαυμασμόν. Ἡ ἐξήγησις τοῦ γεγονότος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἀνέκαθεν οἱ Ἡπειρώται, ὁ καθείς ἀτομικῶς, ἔζησαν μίαν συγχρονισμένην ζωὴν, ἐνῶ ἡ ἡ πατρίς των ἔμενεν εἰς τὸ περιθώριον. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ποῖος καλλίτερον αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἔαν διέθετον μίαν ὑλικὴν βοήθειαν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπανεισαγάγῃ τὴν Ἡπειρον εἰς τὰ πλαίσια τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτισμένης κοινότητος τόσον τῆς περιοχῆς ὅσον καὶ τῆς παγκοσμίου;

ΕΚΘΕΣΙΣ ΣΧΕΤΙΚΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗΝ ΜΟΥ ΚΑΤ' ΕΝΤΟΛΗΝ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΣ 9^{ης} ΕΩΣ ΤΗΝ 20^{ην} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1959

Ὑπὸ κ. Vanderplas
(Ἐμπειρογνώμονος τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ)

ΕΚΘΕΣΙΣ

Εἰσαγωγή

1. Κατὰ τὴν διαμονήν μου ἔτυχον τῆς πλεον ἐγκαρδίου συμταραστάσεως.
2. Ὁ κ. Νομάρχης μὲ ἐδέχθη ἀμέσως, παρὰ τὰς πολλαπλὰς ἀσχολίας του, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διέθεσεν εὐγενῶς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐν αὐτοκίνητον διὰ τὰς δύο πρώτας ἡμέρας καὶ μὲ προσεκάλεσε νὰ τὸν συνοδεύσω εἰς σύσκεψιν γενομένην εἰς Παρακάλαμον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξηκρίβωσα ὅτι ἡ ἐπιρροή τῆς προσωπικότητός του ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπιλύῃ ἐκάστην διαφορὰν.
3. Ὁ κ. Ἐξαρχος, δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὸ νὰ μὲ ἐφουδιάσῃ μὲ πολυπλη...

θῆ στοιχεῖα καὶ ἐκθέσεις καὶ νὰ διαθέσῃ 4 ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἐκ περιτροπῆς διὰ νὰ μὲ συνοδεύουν κατὰ τὰς ἐπισκέψεις μου, εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν μάλιστα μὲ συνώδευσεν ὁ οἰκονομικὸς ἐμπειρογνώμων τοῦ Προγράμματος Δρ. Λάτσι, ἀλλὰ πάντοτε ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ μὲ διαφωτίζῃ μὲ τὰς βιθείας γνώσεις του ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τῆς περιοχῆς, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν προβλημάτων του καὶ νὰ σχολιάζῃ κάθε περίπτωσιν. Ὡσαύτως διεξήλθε τὴν πρακαταρχτικὴν μου ἔκθεσιν.

4. Τὸ κυριαρχοῦν πνεῦμα κατανοήσεως μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ συνεργασθέντος μετ' ἐμοῦ προσωπικοῦ καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου συνεταξίδευσα, ἡ αὐθόρμητος φιλικὴ διάθεσις αὐτῶν, ὡς καὶ τοῦ κ. Λάτσι, ἡ ἀφοσίωσις αὐτῶν πρὸς τὴν ἐργασίαν των καὶ τὸ πρόγραμμα, ἀπετέλουν δι' ἐμὲ στοιχεῖα ἐμπνεύσεως.

5. Αἱ Κοινότητες τῶν χωρίων, ἀπὸ τὴν πλευρὰν των, ἔδωσαν ἀξιέπαινον σημασίαν εἰς ἓνα ἀκόμη ἄτομον, τὸ ὁποῖον ἤρχετο πρὸς αὐτοὺς διὰ νὰ τοὺς δμλήσῃ. Ἡ στάσις των ἐπὶ τῇ ἀρίξει μου, ὡς ἐντεταλμένου τοῦ προγράμματος Ἀναπτύξεως τῆς Ἐπαρχίας Νέστου καὶ ὡς ἀπεσταλμένου διὰ τὴν ἐπὶ τόπου μελέτην τοῦ σχεδίου, ἵνα ἴδω τὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μάθω ἐξ αὐτοῦ κυρίως ἀπὸ ἀπόψεως κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀντιθέτως, ὑπῆρξε φιλική. Ἐνῶ αἱ περισσότεραι Κοινότητες καὶ αἱ ἀρχαὶ των ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ ἐπιδείξουν τὰ ἐπιτεύγματά των ἢ νὰ διατυπώσουν τὰς ιδέας των, μερικαὶ ἐξ αὐτῶν, ὅπως ὁ Παρακάλαμος, ἡ Λάτσια καὶ τὸ Σκαμνέλιον, ἀπήντησαν κατὰ τρόπον χρήζοντα ἐξακριβώσεως. Ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀναφερθέντα, ἀπεδείχθησαν ἀκριβῆ.

Μέθοδος ἐργασίας. Ἡ μελέτη τοῦ θέματος καὶ τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων, αἱ συνομιλίαι μετὰ τῶν ἀρχῶν καὶ αἱ ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὰ χωρία μου παρέσχον τὰς βάσεις διὰ μίαν ἐπιτόπιον ἔρευναν. Ὡς ἐτινίσθη, ἡ ἐπίσκεψις τῶν χωρίων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν λήψιν πληροφοριῶν, ἅμα δὲ καὶ ἐκ προσωπικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὅταν οἱ κάτοικοι ἐξήτουν πληροφορίας σχετικὰς μὲ τὸ Πρόγραμμα ἀπευθύνοντο πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους, οἵτινες μὲ συνώδευον ἢ εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Προγράμματος Ὅταν ἐξέφραζον παράπονα ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ Προγράμματος, τοὺς ἔλεγον ὅτι οὗτοι εὐνοοῦνται, διότι ἐπιβαρύνονται μόνον μὲ ἓν μέρος τῶν δαπανῶν (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον 25 ο/ο τῆς ἀξίας τῶν τελουμένων ἔργων ἀναπτύξεως), ἐνῶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νέστου, οἱ κάτοικοι πληρῶνουν κατ' ἀρχὴν τὸ σύνολον τῶν δαπανῶν διὰ τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα. Τοῦτο εἶχεν κατευναστικὴν ἐπίδρασιν.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΣ

1. Ἡ ἔκθεσις Μεντράς εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὴ βάση ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως. Μολονότι ἐπιδέχεται ὠρισμένας μικρὰς παρατηρήσεις (τὸ παράρτημα ὑπ' ἀριθ. 1 δὲν ἀποτελεῖ κριτικὴν, ἀλλὰ ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν λεπτήν αὐτὴν ἀνάλυσιν καὶ περιγραφὴν τῆς ἐπικρατοῦσης καταστάσεως) ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς ἀποτελεῖ ἀσφαλῆ ὁδηγὸν δι' ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὰ τοιαῦτα.

2. Ἡ ἔκθεσις ἀναφέρει ἐπίσης ὡς βασικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ὑπαρξιν ὀγιῶν γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, μίαν ἀγροτικὴν μεταρρύθμισιν μὲ σκοπὸν τὴν αὐτονομίαν τοῦ γεωργικοῦ κλήρου (ἡ διευκόλυνσις τῆς ἀγορᾶς ἐδαφῶν ἀνηκόντων εἰς ἀκουσιάζοντας ἰδιοκτητίας φαίνεται νὰ ἀποτελῇ τὸν ἀπλούστερον τρόπον) καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ σταθεροποίησις τοῦ ἐδάφους θὰ ἐξασφάλιζεν εἰς τὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν ἓν ἀξιόλογον βιοτικὸν ἐπίπεδον. Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲ τὴν ὑπάρχουσαν γεωργικὴν ἰδιοκτησίαν. Ἡ χειροτέρευσις τῶν ὁρῶν συναλλαγῆς τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐναντι τῶν βιομηχανοποιημένων, αὕξουσα τάσις πρὸς τὰς ἀνέσεις, τὰ καλλίτερα ἐνδύματα, τὰς συνθήκας διαβιώ-

σεως καὶ τὰς δυνατότητας ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων γίνονται αἰσθητότεραι χάρις εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν συγκοινωνιῶν, αἵτινες συμβάλλουν εἰς τὴν ἐπιτακτικότητα λήψεως μέτρων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην.

3. Ἡ ὑπογραμμισθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Μεντράς ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν καὶ τῶν πεδινῶν, ὑφίσταται. Γενικῶς ὁ ὄρεινός πληθυσμός, ὑποχρεωμένος ἐνεκεν ἐλλείψεως ἐδαφῶν νὰ ἐργάζεται μακρὰν τῆς πατρίδος, εὐρίσκεται οἰκονομικῶς καὶ πνευματικῶς εἰς πολὺ καλλιτέραν κατάστασιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πεδινῶν χωρῶν. Ὅπως δὴποτε, εἰς τὰς δύο κατηγορίας, ὑπάρχουν ἀντιθέσεις καὶ ἀνεγνωρισμένοι ἐξατομικεύσεις, ἡ ἀνάλυσις τῶν ὁποίων δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς συμπεράσματα, ἅτινα, εἰς ὁρισμένας περιπτώσεις, δύνανται νὰ ὑποδείξουν πῶς πρέπει νὰ χειριζώμεθα τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα τοῦ χωρίου.

4. Ἐντυπωσιακὴ εἶναι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Δολιανῶν καὶ Παρακαλάμου, παρ' ὅλον ὅτι τὰ ἐδάφη τῶν γειτονεύουν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Δολιανῶν ἐνοικιάζουν γαίαν ἀπὸ τῶν Παρακαλάμων καὶ ἐνίοτε ἐγκαθίστανται εἰς τὴν περιοχὴν αὐτοῦ. Ὁ πληθυσμός τοῦ Παρακαλάμου εἶναι ἀπογοητευμένος. Δὲν ὑπάρχει ἀγορὰ διὰ τὰ προϊόντα τοῦ αὐτοῦ ἱκανοποιητικὴ τιμή. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἔχει τυροκομεῖον, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ζήτησις εἰς τὰς Ἀθήνας. Κάποιος ἠγόρασε 50 ἀγελάδας ἐκλεκτῆς φυλῆς ἐπὶ πιστώσει. Ἐὰν δὲν ὑπάρξῃ ζήτησις τῶν γαλοκτοκομικῶν προϊόντων τοῦ θὰ καταστραφῇ. Ἄλλος δὲν ἔχει ἀσφαλισθῇ ἐναντίον τῆς χαλάζης κ.λ.π. κ.λ.π. «Ἐπιθυμοῦν τὴν ἀποστράγγισιν τῶν ἐδαφῶν ἅτινα πλημμυρίζουν τακτικὰ καὶ βραδύτερον νὰ τὰ καταστήσουν ἀρδεύσιμα, ἀλλὰ ἀρνοῦνται νὰ συμμετάσχουν εἰς τὰς δαπάνας, ἀκόμη καὶ διὰ τῆς παροχῆς προσωπικῆς ἐργασίας κατὰ τὸν χειμῶνα: «Τότε ὑπάρχει μεγάλη ὑγρασία καὶ τὸ θέρος δὲν ὑπάρχει διαθέσιμος χρόνος...» (Ἐδῶ τοὺς ὑπέδειξα τὴν ἐπαρχίαν Νέστου).

Ὁ πληθυσμός τῶν Δολιανῶν (τῶν ὁπίων οἱ κάτοικοι ἔδρυσαν 3 χωρία εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰ Ζαγόρια) ὑπερφηανεύεται διὰ τὸ χωρίον τοῦ καὶ συμμετέχει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὸν ἐκσυγχρονισμόν αὐτοῦ. Ἐπιζητοῦν διὰ παντός τρόπον νὰ ἐπιλύσουν τὸ πρόβλημα τῆς ὑδρεύσεως (κατὰ τὰ ἔτη ξηρασίας αἱ στέρναι δὲν ἐπαρκοῦν) καὶ τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ. Ἐπιχείρησαν νὰ συνδεθῶν μὲ τὰς γειτονικὰς Κοινότητας διὰ τὴν σύστασιν ἑνὸς ὁμαδικοῦ προγράμματος ἐξηλεκτρισμοῦ. Δὲν παραπονοῦνται. Δὲν παρακαλοῦν. Ὑπερφηανεύονται διὰ τὸ παρελθόν των. Τὸ 1780 ὁ Σουλτάνος τοὺς παρεχώρησεν αὐτονομίαν τὴν ὁποίαν διετήρησαν παρ' ὅλας τὰς δυσκολίας. Ἀπὸ τὸ 1792 ἐδιοικοῦντο ὑπὸ μιᾶς ἐκλεγμένης ἐπιτροπῆς, ἥτις περιελάμβανε μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς καὶ μία γυναῖκα.

7.000 στρέμματα, ἐκ τῶν ὁποίων 2.000 στρεμ. βοσκότοποι Τουρκικῆς ἰδιοκτησίας, ἀγορασθέντα τρεῖς φερέας εἰς διάστημα 100 ἐτῶν, διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ 1882, ἀποτελοῦν κοινὴν ἰδιοκτησίαν ὅλων τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ διεχειρίζοντο ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπέλευθερώσεως καὶ ἐντεῦθεν τὰ δημόσια λειτουργήματα τῆς Ἐπιτροπῆς ἀνελήφθησαν ὑπὸ τῆς Κοινότητος καὶ ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας ὑπὸ τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Περίπου τὰ 80 οἱ τῶν νῦν οἰκογενειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἄρτι ἐγκατασταθεῖσαι, συμπεριλαμβάνονται μεταξὺ τῶν μελῶν. Αἱ μετοχαὶ μεταβιβάζονται εἰς τὰς οἰκογενείας διὰ μέσου τῶν θυγατέρων των. Εἰς τὰ Δολιανὰ ὑπάρχει ἓν ἡμιγυμνάσιον καὶ ἓν οἰκοτροφεῖον διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν πέριξ χωρίων, δωρεὰν διὰ τοὺς ἀριστεύοντας μαθητὰς καὶ 280 δραχ. μηνιαίως διὰ δίδακτρα, διατροφὴν καὶ ὕπνον, διὰ τοὺς λοιπούς. Ὁ Συνεταιρισμός ἐπιχορηγεῖ τὰ ἱδρύματα ταῦτα μὲ 30.000 δραχ. τὸ ἔτος. Προσφέρει μίαν ἐπιχορήγησιν 12—18.000 δραχ. ἑτησίως διὰ ἱατρὸν δεχόμενον νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Δαλιανὰ. Καρποῦται μερίπου 100.000 δραχ. ἑτησίως ἀπὸ τὴν βοσκὴν τῶν ἐδαφῶν του. Ἡ καλλιεργουμένη γῆ εἶναι διανεμημένη εἰς τὰ μέλη του. Μὲ τὰ προσεχῆ ἀρδευτικὰ καὶ λοιπὰ ἔργα ἀξιοποιήσεως, τὰ διατιθέμενα χρήματα

ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν θὰ ἐλαττωθοῦν.

Ἐκ τῶν Δολιανῶν κατάγονται καὶ ζοῦν ἀκόμη 6 ἀξιωματικοί, μεταξύ τῶν ὁποίων 2 στρατηγοί, 6 ἱατροί, 5 καθηγηταὶ Γυμνασίου ἀπόφοιτοι Πανεπιστημίου, 3 δικηγόροι, περισσότεροι τῶν 30 διδασκάλων καὶ πολλοὶ ἄλλοι δημόσιοι ὑπάλληλοι. Χαρακτηριστικὸν τῆς νεωτεριζούσης νοοτροπίας τῶν εἶναι ὅτι οἱ φοιτοῦντες εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 6 συγχωριανοὶ τῶν σπουδάζουν ἀντιστοίχως μαθηματικά, φυσικὴν, μηχανικοὶ Πολυτεχνείου, γεωπόνου, ἱατροὶ καὶ ξένας γλώσσας. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν δικηγόρος. 6 νεαροὶ μαθηταὶ φοιτοῦν εἰς τεχνικὸς Σχολὰς, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι οἵτινες ἐπέτυχον, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἀρκετὰ χρήματα νὰ ἐξακολουθήσουν τὰς σπουδὰς τῶν.

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὅλα τὰ βοοειδῆ ἀνήκουν εἰς βελτιωμένας φυλάς. Μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι δὲν ὑπάρχουν, μερικοὶ κτηνοτρόφοι ὅμως μετακινοῦν μέρος τοῦ ζωϊκοῦ τῶν κεφαλαίων.

5. Προέβην εἰς λεπτολογίαν, διότι ἡ μόνη δυνατὴ νὰ δοθῇ ἐξήγησις εἶναι ἡ μακρὰ περίοδος πραγματικῆς αὐτονομίας καὶ ἀστικῆς εὐθύνης, εἰς τὴν ὁποίαν, χάρις εἰς τὸν Συνεταιρισμόν, συμμετεῖχεν ἐνεργῶς σχεδὸν ὅλος ὁ πληθυσμός, στοιχεῖον σημαντικώτερον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Κοινοτήτων. Ἡ ἐπιρροὴ πολλῶν ἀνθρώπων ἐργαζομένων κανονικῶς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐπιστρεφόντων πρὸς ἐπίσκεψιν μόνον ἅπαξ ἢ δις τοῦ ἔτους, ὡς ἐσημειώθη ὑπὸ τοῦ κ. Μεντράς, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν. Ἐκ τῶν ἄνω τῶν δύο χιλιάδων εἰς τὰ μητρῶα ἐγγεγραμμένων κατοίκων, μόνον 1.300 (283 οἰκογένειαι) κατοικοῦν νῦν μονίμως.

6. Ἀπὸ ἀπόψεως κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, θὰ παρουσιάσω ἐν συνεχείᾳ τὴν ὑφισταμένην κατάστασιν εἰς τρία χωρία τοῦ Ζαγορίου, ἅτινα ἔχουν δάση κοινοτικῆς ιδιοκτησίας καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν ἰδίαν ὁδόν: Τσεπέλοβον, Σκαμνέλιον καὶ Λαίιστα. Ἐπίσης διὰ λεπτομερείας ἄλλων χωρίων σὰς παραπέμπω εἰς τὸ παράρτημα ὑπ' ἀριθ. II.

7. Τὸ Τσεπέλοβον εἶναι ἐν ὑποδειγματικὸν χωρίον. Ἐξ αὐτοῦ, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ κ. Πόγγη καὶ τὴν Βασιλικὴν Πρόνοιαν, ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ ὁδῶν διὰ δαιρέων. Ὁ σύνδεσμος Δήμων καὶ Κοινοτήτων εἰσπράττει 250,00 τῶν εἰσοδημάτων ἐκάστου. Παρ' ὅλον ὅτι ἔχει δάση μικροτέρας ἀξίας ἐκείνων τῆς Λαϊστῆς, ἐχρησιμοποίησε τὰ εἰσοδήματά του καλλίτερον. Οἱ κάτοικοι φαίνονται εὐκατάστατοι καὶ τὰ παιδιὰ καλοθρεμμένα. Ὑπῆρχε τροφὴ εἰς τὸ ἐστιατόριον. Ἡ καθαριότης καὶ ἡ εὐημερία τοῦ χωρίου προκαλοῦν ἐντύπωσιν. Τὸ ἔδαφος διαρρυθμίζεται κατὰ βαθμίδες σχεδὸν πλήρως. Οἱ κῆποι καὶ τὰ ὀπωροφόρα δέντρα συντηροῦνται καλῶς, εἰς ἕκ τῶν κατοίκων ἀσχολεῖται μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς φράουλας. Γίνεται καλὴ χρησιμοποίησις λιπασμάτων. Οἱ μαθηταὶ τοῦ γυμνασίου βοηθοῦν εἰς τὴν φύτευσιν καλῶν ὀπωροφόρων δέντρων, καὶ γενικῶς, τὸ σχολεῖον συμβάλλει εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐπὶ τῆς ἀστικῆς εὐθύνης. Ὑπάρχει καὶ ὀλίγη ἄρδευσις. Μελετᾶται ἡ αὕξη αὐτῆς. Εἰς ἕκ τῶν κατοίκων βελτιώνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ζωικὴν κηφάλειον διὰ δασταυρώσεων (παράγει 1.275 χλγ. κατὰ κεφαλὴν). Ὑπάρχει ὑποδειγματικὸς σταῦλος: κάποιος προβλέπει τὴν αὕξησιν τῆς παραγωγῆς πρὸ παντὸς κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον. Καλλιεργεῖται φορβή. Χάρις εἰς τὴν νέαν ἄρδευσιν θὰ αὐξηθῇ ἡ καλλιέργεια. Ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγῶν ἡλαττώθη συστηματικῶς ἀπὸ 1.403 κεφαλὰς τὸ 1957, εἰς 500 περίπου, χαρακτηριθεῖσαι «ὡς καταστρέφουσαι τὰ νεαρὰ δενδρύλλια». Μαθηταὶ τῶν γύρω χωρίων γίνονται δεκτοὶ εἰς τὸ τριετές γυμνάσιον, πρὸς 250 δραχ. συμπεριλαμβανομένων ὅλων τῶν ἐξόδων διαμονῆς, διατροφῆς (κρέας δις τῆς ἐβδομάδος κλπ.) Ὑπάρχει πᾶρξον μὲ μίαν θερινὴν καταισκήνωσιν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Ἡ κοινότης ἐπεχείρησε νὰ ἀναδασώσῃ τὰς ἄνωθεν τοῦ χωρίου εὐρισκομένης κλιτεῖς.

Ὅταν ἐρωτήσῃ τις τὰ παιδιά: Τὶ θὰ σπουδάσῃς ἀργότερα; Ἡ ἀπάντησις

συχνά είναι: Μίαν τέχνην.

Μ' ὅλα ταῦτα, παρ' ὅλην τὴν πρόοδον καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἔτι περισσότερα, τὸ κοινοτικὸν γραφεῖον εἶναι ἄπλοῦν, μὲ δύο λευκὰ ξύλινα τραπέζια, καὶ καθίσματα καφενεῖου. «Εἶναι προτιμώτερον ἢ Κοινότης νὰ εἶναι πτωχὴ καὶ τὰ μέλη αὐτῆς εὐκατάστατα, παρὰ τὸ ἀντίθετον» λέγει ὁ πρόεδρος. Παρ' ὅσον οἱ ἰδιοκτῆται αἰγῶν καὶ προβάτων πληρώνουν τὸ ἀρκετὰ ἀξιόλογον ποσὸν τῶν 7 δραχ. κατὰ κεφαλὴν καὶ 15 δραχμὰς οἱ ἰδιοκτῆται κοπαδίων ἄνω τῶν 50 κεφαλῶν, ὁ Πρόεδρος ἔχει πρὸς ὄφελός του τὰς ψήφους τῶν προαναφερθέντων Σαρακατσάνων. Συνεννοεῖται μὲ ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς Κοινότητος, τοὺς ἐξυπηρετεῖ καὶ κατορθώνει νὰ πείθῃ ὅλους τοὺς κατοίκους νὰ συνεργασθοῦν ὅτιαν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθῇ τὸ συμφέρον τῆς ὁλότητος.

8. Εἰς τὴν Λαϊσταν, ἡ κατάστασις διαφέρει. Ὁ προϋπολογισμὸς ὑπερβαίνει τὸ 11)2 ἑκατομ. δραχ. ἐκ τῶν ὁποίων 840 000 προέρχονται ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν καὶ 156.000 ἐκ δημοσίων φόρων.

Ἐκτὸς τῶν 920 000 δραχ. τὰς ὁποίας ἐπλήρωσαν διὰ τὴν κατασκευὴν πολυτελοῦς ξενοδοχείου (διὰ τὸ ὅποιον χρειάζονται ἄλλαι 200.000 ἕως 300.000 πρὸς ἀποπεράτωσίν του, καὶ 250.000 διὰ τὴν κεντρικὴν θέρμανσιν) ἡ Κοινότης ἐδανείσθη 2 ἑκατομ. δραχ. πρὸς 8 ο)ο, πληρωτέας εἰς διάστημα 10 ἐτῶν, πρὸς 250.000 δραχ. ἑτησίως διὰ τὴν ἐπέκτασιν μιᾶς ὁδοῦ πρὸς τὰ ὑψηλότερον εὐρισκόμενα δάση, ἥτις θὰ συνδεθῇ μὲ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, διανοιγομένης τοιοῦτοτρόπως μιᾶς νέας ἀγορᾶς.

Ὅπωςδήποτε, ἡ νῦν ἄγουσα πρὸς τὸ χωρίον ὁδός, ἀπὸ ἀπόψεως κοινοτικῆς εὐθύνης, δὲν διατηρεῖται καλῶς καὶ εὐρίσκεται εἰς ἐλλεινὴν κατάστασιν. Ἀντὶ νὰ ἐκτελῇ κανονικῶς τὰ ἔργα συντηρήσεως αὐτῆς, ἡ Κοινότης ζητεῖ νὰ συνάψῃ δάνειον 120.000 δραχ. διὰ ἐπισκευήν. Ὅλως αἰφνιδίως αἱ ἐπισκευαὶ αὗται ἐγένοντο ἐπείγουσαι, διότι, ὅταν ὁ Πρόεδρος ἐζήτησε νὰ ἐνοικιάσῃ τὸ ξενοδοχεῖον εἰς τὸν ἰδιοκτῆτην τοῦ ξενοδοχείου Ἀκροπόλ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς 15.000 δραχ. ἑτησίως, πολὺ εὐθηνότερον ἀφ' ὅ,τι στοιχίζει ἡ ἀξία τῆς φθορᾶς τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ἐξοπλισμοῦ αὐτοῦ, τὸ Ἀκροπόλ ἠρνήθη, ἕως ὅτου κατασκευασθῇ ὁδὸς βατὴ εἰς συνήθη ὀχήματα.

Ἡ Κοινότης ἐζήτησεν ἐπίσης νὰ δανεισθῇ 600.000 δραχ. ἐκ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς πρὸς 2ο)ο πληρωτέα ἐντὸς δεκαετίας διὰ τὸν ἐξηλεκτρισμὸν.

Ἐνῶ ὑπῆρχε εὐρὺ καὶ καλὸν κοινοτικὸν γραφεῖον, ἡ Κοινότης ἐγκατέστησε ἐν νέον τοιοῦτον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον μὲ πολυτελεστάτην ἐπίπλωσιν.

Ἐν ἀντιθέσει, ἡ γεωργία εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτος, ἐκτὸς μερικῶν ἀρδευομένων κήπων ἐντὸς τοῦ χωρίου. Τὰ ὑπωροφόρα δένδρα εἶναι ἄγρια ἢ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πτώχης ποιότητος. Κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονὴν μας δὲν ὑπῆρχον αὐτὰ οὔτε γάλα εἰς τὸ χωρίον. Οἱ κάτοικοι ἰσχυρίζονται, ἴσως ὑπερβάλλοντες, ὅτι τρώγουν κρέας ἅπαξ τῆς τριμηνίας. Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία σχέσις μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν προοδευτικότητα τοῦ Τσεπελόβου. Ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς, βασιίζουν τὸ μέλλον εἰς μίαν δίκην κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν δικηγόρος εἰς τὰ Ἰωάννινα, καταγόμενος ἐκ Λαϊστας «θέλει κερδίσει ὑπὲρ αὐτῶν», οὕτως ὥστε νὰ ἐπιστραφῶν τὰ δημόσια δάση εἰς τὴν Κοινότητα. Εἰς εὐκατάστατος ἐκ Λαϊστας μετέβη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκ Λαϊστας καταγομένων προσωπικότητων κατηγορεῖ τὴν Κυβέρνησιν διὰ κωλυσιεργίαν. Προκαλεῖται ἡ ἐντύπωσις ὅτι μικρὸς ὄμιλος μετὰ τινων ἐμπόρων καὶ δικηγόρων εἰς τὴν πόλιν διοικοῦν ὅπως αὐτοὶ θέλουν τὰ κοινά. Δὲν ὑπάρχει οὐδόλως ἐνεργὸς συμμετοχὴ τῶν πολιτῶν, ἐκτὸς τῆς παροχῆς ἐργασίας ἐπὶ πληρωμῇ εἰς τὰς δασικὰς ἐκμεταλλεύσεις.

9. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἁκρων, ὑπάρχει τὸ Σκαμνέλιον, πλησίον καὶ ἄνωθεν τοῦ Τσεπελόβου. Ἐκεῖ ἐπίσης ἡ γεωργία εἶναι ἀσήμαντος καὶ καθυστερη-

μένη, ἔκτος μερικῶν τμημάτων κήπων τινῶν, ἅτινα μαρτυροῦν τὴν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ μιᾶς καλῆς καλλιέργειας. Μόνον 100 ἕως 150 στρεμ. ἐκ τῶν 2.000 στρεμμάτων καλλιεργησίμου γῆς καλλιεργοῦνται. Κάποιος ἔχει ἐν σχέδιον διὰ τὴν ἄρδυσιν 600 στρεμμάτων καὶ τὴν προμήθειαν ὕδατος εἰς ὅλας τὰς οἰκίας. Ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν δὲν ὑπάρχουν χρήματα δι' αὐτό. Ἡ ἐρώτησις, μήπως ἦτο δυνατόν νὰ ἐξευρεθῇ μέρος τῶν χρημάτων διὰ συνεισφορᾶς τῶν ἰδιοκτητῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὰ ἐδάφη θέλουσιν ἄρδευθῇ, προεκάλεσε τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ διδασκάλου, ὅστις κατέχει μεγάλην ἔκτασιν γῆς καὶ τῶν λοιπῶν προσωπικοτήτων. Παρ' ὅλον ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀρνηθῶν ὅτι ἡ ἄρδεις θὰ ἤϋξανε τὴν παραγωγὴν των, οὗτοι ρητῶς ἠρνήθησαν πᾶσαν συμμετοχὴν, λέγοντες, ὅτι ἤδη πληρώνουν κτηματικούς φόρους. Ὁ προϋπολογισμὸς ἀπέδειξεν ὅτι δὲν πληρώνουν οὐδέν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κτηνοτρόφους, οἵτινες πληρώνουν 98.000 δραχ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν ἐκλόνισε τὴν ἀπόφασίν των. «Θὰ ἐλαττώσωμεν τοὺς περιορισμοὺς πωλήσεως ξυλείας, θὰ πωλήσωμεν περισσότεραν καὶ οὕτω θὰ ἐξεύρωμεν τὰ χρήματα.» Τοῦτο δύναται νὰ ἀποβῇ ἀφορμὴ διασπάσεως τῆς ἀγορᾶς, ἣτις ἤρχισεν ἤδη νὰ παραφορτῶνεται, ὅπως ἀναφέρουν αἱ ἐκθέσεις τῶν Οἰκονομολόγων τοῦ Προγράμματος.

10. Ἐδῶ, ἐπίσης, δὲν πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῇ πραγματικὴ συμμετοχὴ τῶν κατοίκων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, ἐὰν προηγουμένως ὅλα τὰ μέλη τῆς Κοινότητος δὲν συγκεντρωθοῦν διὰ μίαν πληροφοριακοῦ χαρακτῆρος συζήτησιν τῶν ἀναγκῶν των, τῶν δυνατοτήτων, τῆς δοθησομένης προτεραιότητος καὶ τῆς πιθανῆς συνεισφορᾶς αὐτῶν.

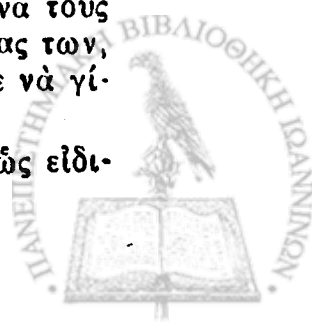
11. Διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας ἀναφέρομαι εἰς τὸ παράρτημα II. Ὅπως δὴποτε τὰ παραιθέντα παραδείγματα ἀποδεικνύουν σαφῶς, ὅτι τὸ ἐπίπεδον τῆς συμμετοχῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς μίαν Κοινότητα ἐξεργάζεται, κατὰ μέγα μέρος, ἐκ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινῆς γνώμης, διαμορφωθείσης ἐκ τῆς συνδιασκέψεως ὁλοκλήρου τῆς Κοινότητος καὶ οὕτω γίνεται συνείδησις εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς ἀνθρώπους.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

12. Ἐκ τῶν προηγηθέντων, ἔπεται ὅτι ἡ συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἡ προσέγγισις αὐτῶν, θέλει ἀποβῇ χρήσιμος διὰ τὸ Πρόγραμμα καὶ θὰ διευκολύνῃ τὴν ἐργασίαν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Προγράμματος. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ Κυβέρνησις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τῆς τοποθετήσεως εἰς τὸ Πρόγραμμα ἐνὸς ὑπαλλήλου εἰδικοῦ διὰ τὰ θέματα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως. Οὗτος θὰ ἦτο ὁ κατάλληλος τρόπος διὰ νὰ ἀξιοποιηθῇ πλήρως ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Κοσσέρη ἀποκτηθεῖσα πείρα εἰς τὸ πεδίον τοῦτο ἐκ τῆς παρουσίας ἀποτροφίας αὐτοῦ εἰς Βανκοῦβερ. Ἐν τῇ μεταξύ, δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἡ πρόσλημις προσωρινῶν ὑπαλλήλων, ἐφ' ὅσον τοῦτο κρίνεται σκόπιμον ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ.

13. Τὸ πόρισμα ἐκ τῆς συζητήσεως μετὰ τοῦ κ. Διευθυντοῦ, ἦτο, ὅτι τὸ ἔργον ἐνὸς τοιούτου εἰδικοῦ θὰ εἶναι νὰ ἐρευνᾷ, εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Διευθυντοῦ ὑποβληθέντα χωρία, πῶς ἀκριβῶς ἔχει ἡ ἀνθρωπίνη κατάστασις ἐντὸς τῶν Κοινοτήτων, νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς συνεργασίας πρὸς ὄφελος τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ των, γεγονὸς τὸ ὁποῖον θὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ, ἢ πρέπει, νὰ πράττῃ τὸ πᾶν. Θὰ ὤφειλε νὰ τοὺς ἐκπαιθεῖ καὶ τοὺς διδάσκῃ νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἐπιθυμίας των, καὶ μέρος ἐνὸς συνόλου καὶ νὰ παρουσιάζουν αὐτὰς σαφῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνωνται ἀποδεκταὶ ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς Κοινότητος.

Ὁφείλει νὰ ἀγωνισθῇ ἕως ὅτου πείσῃ τὸν πληθυσμὸν νὰ ἐκφέρῃ ὡς εἰδι-

κῆς του ἐμπνεύσεως, τὰς δυνατότητας ἀναπτύξεως, ἐκείνας τὰς ὁποίας ὁ Διευθυντὴς θεωρεῖ πραγματοποιησίμους καὶ καταλλήλους διὰ τὸ Πρόγραμμα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν, διὰ τῶν ἀναλύσεων αὐτοῦ νὰ καταστήσῃ ἱκανὸν τὸν Διευθυντὴν τοῦ Προγράμματος νὰ πρσαρμόσῃ τὴν δραστηριότητα τοῦ Προγράμματος, ὅταν κρίνεται σκόπιμον, εἰς τὰς διαπιστωθεῖσας τοπικὰς ἀνάγκας.

Δὲν θὰ ἔχῃ καμμίαν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. (Τὸ αὐτὸ ἀληθεύει ἐπὶ παραδείγματι καὶ διὰ τοὺς εἰδικοὺς οἰκονομολόγους τοῦ Προγράμματος). Πᾶσα ἐξουσία ὀφείλει νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀρμοδίων Ὑπηρεσιῶν ἐν ἑναρμονίσει μὲ τὸ Πρόγραμμα. Τὸ καθῆκον του συνίσταται εἰς τὸ νὰ προετοιμάσῃ τὰς πνευματικὰς συνθήκας, χωρὶς νὰ κάμνῃ καμμίαν θετικὴν εἰσήγησιν, ἐκτὸς ἐὰν λόβῃ ὀδηγίας ἀπὸ τὸν ὑπεύθυνον τοῦ Προγράμματος.

Πρέπει νὰ ἀναφέρῃ τακτικὰ εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Προγράμματος.

14. Τὸ ἔργον αὐτοῦ θὰ διευκολύνετο, ἐὰν εἰς ἐκτίμησιν τῶν ὅσον αἱ πλέον δραστήριαι καὶ προοδευτικαὶ Κοινότητες πράττουν, δοθῇ εἰς αὐτὰς ἡ προτεραιότης τῆς ὑπὸ τοῦ Προγράμματος παρεχομένης τεχνικῆς ἢ ἄλλης τινος βοηθείας.

15. Ἡ δρᾶσις εἰς τὸ πεδίον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀναβάλληται ἐπὶ πολὺ. Ἐχῶ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Πρόγραμμα ἀρχίζει νὰ συναρπάζῃ τὴν φαντασίαν πολλῶν Κοινοτήτων. Ἐὰν τοῦτο ἀληθεύῃ, αἱ Κοινότητες θὰ δύνανται νὰ ἐπηρεασθοῦν εὐκολώτερον, ἢ δημιουργία νέων ἀνιλήψεων θὰ συναντήσῃ ὀλιγωτέραν ἀντίστασιν καὶ ἀντιστροφῶς, ἢ ἐπίσπευσις τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως θὰ ἐπιτάχυνε πολὺ τὴν διαδικασίαν ἀναπτύξεως.

16. Ἐὰν κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον, τὸ βασικὸν πρόβλημα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, δηλαδὴ τοῦ ἀναδασμοῦ τῆς γεωργικῆς ἰδιοκτησίας ἀναληφθῇ, τὸ Πρόγραμμα θὰ προχωρήσῃ μὲ ταχύτητα βήματα πρὸς τοὺς ἀντικειμενικοὺς του σκοποὺς.

17. Τέλος, ἐὰν ἡ ἰδέα μιᾶς λεπτομεροῦς κοινωνιολογικῆς ἀναλύσεως εἰς τὰ πλαίσια τῆς Σχολῆς Κοινωνιολογικῶν Ἐπιστημῶν, θέλει πραγματοποιηθῇ, ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις θέλει ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῆς καὶ ἡ μελέτη ἀπὸ τὴν ἄλλην θὰ ἐπιφέρῃ ἀλλαγὴν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀντίληψιν τῶν ἀνθρώπων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Ἐκθέσεις ἐκ μιᾶς ἀποστολῆς εἰς τὴν Ἡπειρον

Μερικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Μενδράς

Ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη ἐκθέσις δίδει μίαν ἀκριβῆ ἀνάλυσιν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πειραματικῆς Ζώνης Ἡπείρου. Παρ' ὅλον ὅτι ὁ συγγραφεὺς συνεχῶς ἐπικαλεῖται τὰ στενὰ ὅρια ταύτης, αἱ βιοτικαὶ συνθήκαι τοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὰς ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν καὶ ἐκείνων τῶν πεδινῶν, αἱ συνήθειαι τούτων καὶ ἀκόμη μερικὰ βασικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα οὐδεμία προσπάθεια διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως δὲν δύναται νὰ ἀγνοήσῃ, περιγράφονται ἀκριβέστατα καὶ μὲ θετικότητα.

Αἱ ἀκόλουθοι παρατηρήσεις γίνονται μόνον ὑπὸ τύπον συμβολῆς. Σελὶς 52: «Οἱ ἀγρόται δὲν πληρώνουν φόρους. Δι' αὐτὸ κανονικῶς ἐν χωρίον μόνον εἰσπράττει δημόσια χρήματα ἀνευ οὐδεμιᾶς συνεισφορᾶς».

Οἱ χωρικοὶ φορολογοῦνται σχετικῶς βαρέως δι' ἐμμέσων φόρων, οἵτινες پاίζουν σημαντικώτατον ρόλον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κρατικὸν προϋπολογισμόν. Ἐνῶ δὲν πληρώνουν φόρον εἰσοδήματος εἰς τὸ Κράτος (τὸ εἰσόδημά των μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δαπανῶν, θὰ ἐγένετο ἀφορμὴ εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐκ τούτων εἰς οἵανδήποτε Εὐρωπαϊκὴν χώραν, νὰ μείνουν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπιβολῆς φορολογίας), οὗτοι ὀφείλουν νὰ πληρώσουν 3 οἰο (ἐκ τῶν ὁποίων 1 οἰο διὰ τὴν ἀγρο-

φυλακὴν) ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ τὰς κεφαλὰς ζώων, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνων, ἅτινα πωλοῦνται εἰς μὴ ἀγρότας, οἱ φόροι δὲ οὗτοι προορίζονται διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῆς Κοινοῦτος. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀνὰ κεφαλὴν ζώου φορολογίαν, αὕτη δύναται νὰ αὐξηθῇ. Ἐλὶ πλέον, οὗτοι πληρώνουν σοβαρὰ ποσὰ εἰς τὴν Κοινοῦτητα διὰ τὴν «ἐνοικίαισιν βοσκοτόπων».

Σελὶς 76: Δίδει μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἀνάλυσιν τῶν γραπτῶν, ἅτινα παρουσίασαν τὰ παιδιὰ τῶν πεδινῶν περιοχῶν, τὰ ὁποῖα πράγματι εἶναι λίαν ἀποκαλυπτικά. Ὅπως δὲ, εἰς τὴν σελίδα ταύτην δίδεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι δὲν ὑπάρχει σχέσεις καὶ κατανόησις μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων. Τὰ παιδιὰ δὲν ὁμιλοῦν διὰ τὴν μητέρα. Ὁ πατήρ ὑποδεικνύεται πάντοτε προκειμένου περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος. «Ὁ πατήρ παρουσιάζεται ὡς μία ἐξουσία, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει τις μίαν αἴτησιν καὶ οὗτος ἀποφασίζει κυριαρχικῶς χωρὶς νὰ σᾶς ἀκούσῃ». Ἀλλὰ ὁ τύπος τῆς αἰτήσεως τοῦ παιδιοῦ ἔχει οὕτω: «Μὲ ἐρώτησε ποῖον ἐπάγγελμα θὰ ἤθελον νὰ ἀκολουθήσω». Ἐγὼ τοῦ εἶπον «τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἐπάγγελμα». Ἐκεῖνος εἶπε: «Ναὶ (ἢ εἶναι ἀδύνατον)». Ἐδῶ τοῦλάχιστον ἐγένετο κάποια συζήτησις. Ἀλλὰ, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὴν σελίδα 83: τὰ παιδιὰ ἀποτελοῦν μίαν πιστὴν ἀντανάκλασιν τῶν γονέων των. Οἱ γονεῖς δὲν ἐλπίζουν, δὲν αἰσιοδοξοῦν. Τὰ τέκνα τὸ γνωρίζουν. Τὸ ἄλλο θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ πατήρ, ὅταν αἰσθάνεται ὅτι δὲν πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῶν αἱ ἐπιθυμίαι τῶν τέκνων του, ἐκτὸς «εἶναι ἀδύνατον»; Τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἀγόρια ἀπὸ ἡλικίας 7 ἐτῶν ἐγκαταλείπουν τὸ μητρικὸν περιβάλλον διὰ νὰ ὑποταχθῶν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κηδεμονίαν τοῦ πατρὸς των καὶ μανθάνουν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ φέρονται ὡς ἄνδρες, χωρὶς νὰ ἐκφράζουν τὰ προσωπικά των αἰσθημάτων ἐλευθέρως καὶ νὰ συγκρατοῦν τὰ συναισθήματά των, ἴσως αὐτὸ νὰ συντελῇ εἰς τὸ νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικοί, ὅταν συζητοῦν διὰ τοὺς γονεῖς των.

Λίαν ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ παρατηρήσεις αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν ἀνάγκην ἀναλήψεως ἀγῶνος πρὸς ἀπόκτησιν μεγαλυτέρου κλήρου (σελὶς 93), τὸ βατικὸν πρόβλημα· τὸ πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον μιὰ συλλογικὴ προσπάθεια δύναται νὰ δώσῃ μίαν ἀσφαλὴ καὶ ἀποδοτικὴν τακτοποίησιν καὶ πώλησιν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων (σελὶς 97), ἡ δικαιολογημένη ἐκκλήσις διὰ νὰ δοθῇ προτεραιότης εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἀγορᾶς καὶ ἐνὸς ἀποτελεσματικοῦ συστήματος ἐμπορίας (σελὶς 98).

Ἐν τούτοις, ἐνῶ εἶναι πραγματικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι εἶναι «ἀδύνατον νὰ εὗρεθῇ εἰς μόνην τὴν γεωργίαν μία θεραπεία τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς περιοχῆς» θὰ ἦτο σκόπιμον ἐάν, διὰ νὰ ἰσορροπήσωμεν τὰς προειδοποιήσεις τὰς ἐναντιούμενας πρὸς τὴν μονόπλευρον συγκέντρωσιν εἰς τὴν γεωργίαν, σελὶς 94, ἀναφέρομεν τὴν παρατήρησιν τῶν κατοίκων τῆς Πυρσούγιαννης. Οὗτοι, ἀφοῦ ἐδήλωσαν ὅτι μόνον ἡ ἀποκέντρωσις τῆς βιομηχανίας θὰ ἠδύναιτο νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπέδειξαν τὰς συνθήκας, ἐδήλωσαν ὅτι «αὐτὸ θὰ ἀπαιτήσῃ χρόνον». Ἐν τῷ μεταξύ, ὀφείλομεν νὰ ἀπαυτίξωμεν τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν ὅσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερον, πρῶτον διότι ὁ αὐξανόμενος πληθυσμὸς πρέπει νὰ τροφοῖ καὶ δευτέρον διότι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐξόδημα διὰ νὰ ἀγοράζωνται τὰ προϊόντα τῶν νέων βιομηχανιῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Ἐκθεσις ἐκ μιᾶς ἀποστολῆς εἰς τὴν Ἡπειρον

Λάβετε ὑπὸ σημείωσιν, ὅτι αἱ λεπτομέρειαι αἱ σχετικαὶ μὲ τὰ ἐπισκεφθέντα χωρία περιωρίσθησαν χάριν συντομίας, περισσότεραι δὲ λεπτομέρειαι καὶ εἰκόνες ὑπάρχουν διαθέσιμοι. Ἰδατε ἐπίσης τὸ κείμενον.

Παρακάλαμος: Δύο χωρία, Ἄνω καὶ Κάτω Παρακάλαμος. 330 οἰκογένειαι μὲ 1.580 πρόσωπα. Ἐξ αὐτῶν 80 οἰκογένειαι δὲν ἔχουν κτήματα. Περίπου 50 εἶναι κουτσοβλαχικῆς καταγωγῆς, 30 μονίμως ἐγκατεστημένων Ἀθιγγάνων. Ὑπάρχουν 10 καλύβαι. Ἐκ τῶν 5.000 ἀροσίμων στρεμμάτων, 2.000 περίπου εἶναι ξηρικά, ἐκ τῶν ὑπολοίπων, 800 περίπου πλημμυρισμένα. Τὸ σχέδιον Καλαμᾶ θὰ ἀποστραγγίσῃ καὶ ἀδρεύσῃ τὴν περιοχὴν. Περίπου 1.000 στρέμματα κοινοτικῶν βοσκοτόπων· μερικὰ λειβάδια ἀνήκουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Πολλοὶ ἐργάζονται ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῶν Δολιανῶν.

Περίπου 300 ἀγελάδες· πρόβατα περίπου 2.000, αἰγες 1.000. 550 ἄλογα καὶ ἡμίονοι (δι' ἄροσιν). Μεταξὺ τῶν ἀγελάδων, 50 εἰσαχθεῖσαι ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐκλεκτῆς φυλῆς. Ὑπάρχει κάποια ἐκτροφή μοσχαρίων πρὸς πάχυνσιν, ἣτις θὰ ἐπεκταθῇ μὲ τὴν ἄρδυσιν καὶ ἀποστράγγισιν (καὶ τὴν καλλιέργειαν κτηνοτροφικῶν φυτῶν).

210 μαθηταὶ φοιτοῦν εἰς δύο σχολεῖα. Περίπου 20 εἰς τὸ γυμνάσιον Δολιανῶν καὶ Ἰωαννίνων. Οἱ περισσότεροι τῶν νεαρῶν ἐλπίζουν ὅτι θὰ γίνουν διδάσκαλοι. Μερικοὶ εἶναι εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου ἐργάζονται καὶ σπουδάζουν τὴν νύκτα εἰς Ἑπαγγελματικὰς Σχολάς.

Σιταριά: Χαρακτηριστικὸν χωρίον ἡλικιωμένων ἀνθρώπων. Πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦ μονίμου πληθυσμοῦ ὑπερβαίνει τὰ 60. Ἐκ τῶν μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀπουσιαζόντων μονίμως οἱ ἀκόλουθοι ἀπουσιάζουν πλέον τῶν 5 ἐτῶν. Στατιστικὴ 1957.

Τ ό π ο ς	Κάτω τῶν 14 ἐτῶν	14—60	Ἄνω τῶν 60 ἐτῶν	Σύνολον
Ἀθῆναι	29	155	10	194
Ἰωάννινα	3	11	—	14
Δολιανὰ	4	9	1	14
Η. Π. Α.	1	12	1	14
Αἴγυπτος	—	5	—	5
Σουδὰν	—	5	—	5
Παρακάλαμος	1	3	—	4
Θεσσαλονίκη	—	2	—	2
Ἄρτια	—	1	—	1
Βραζιλία	—	1	—	1
Λαμία	—	1	—	1
	38	205	12	255

Ἄλλοι 250 ἕως 300 ἀπουσιάζουν ὀλιγώτερον τῶν 5 ἐτῶν. Ὑποτίθεται ὅτι ἓνας ἀξιόλογος ἀριθμὸς ἔκτοτε, ὑπερέβη τὴν ὁμάδα τῶν ἀριθμούντων 5 ἐτῶν ἀπουσίαν.

Τὸ χωρίον ἀριθμεῖ 170 οἰκογενείας. 65 παιδιὰ φοιτοῦν εἰς τὸ σχολεῖον. Μετὰ τὸ σχολεῖον τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν μεταβαίνουν εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ ἄλλου,

όπου εργάζονται οί γονεῖς των. Δύο φοιτοῦν εἰς τὸ γυμνάσιον, 3 σπουδάζουν διμοδιδάσκαλοι (εἰς τὴν Βελλᾶν), 2 φοιτοῦν εἰς τὴν Τεχνικὴν Σχολὴν Ἰωαννίνων.

Οἱ ἀπουσιάζοντες ἔχουν μεθ' ἑαυτῶν τὰς οἰκογενείας των, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι κάτοχοι ἐκτεταμένων γαιῶν. 70 οἱ περίπου τῶν οἰκογενειῶν ἔχουν μόνον 2 ἕως 3 στρέμματα γῆς, οἱ ὑπόλοιποι ἀπὸ 10—15 ἢ 20.

Ὑπάρχουν σχέδια διὰ μεγάλης κλίμακος ἀρδεύσεις (νῦν 250—300 στρέμματα μόνον, ἔναντι 1.200 ξηρικῶν). Οἱ χωρικοὶ εἶναι πρόθυμοι ἀκόμη καὶ διὰ τὴν μηχανικὴν ἐκρίζωσιν πουργαρίων καὶ ἄλλων ὁμοειδῶν θάμνων, νομίζω ὅτι θὰ ἀναλάβουν τὰς δαπάνας ἐκκαθαρίσεως 6.000 στρεμμάτων καὶ ἄνω, ἀλλ' ὥς φιλύπιοι ἡλικιωμένοι ἄνθρωποι ποὺ εἶναι, θὰ προσπαθήσουν νὰ ἀποκτήσουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα εἰς τὴν πλέον χαμηλὴν τιμὴν.

Μία ἔχθρα μὲ τὸ γειτονικὸν Μαυρονόρος, μὲ τὸ ὁποῖον ὀφείλουν νὰ συνεργασθοῦν δι' ὠρισμένα σχέδια ἀξιοποιήσεων, προκαλεῖ ἰδιαιτέραν ἀνησυχίαν.

Τὰ Δολιανὰ ἔχουν πρὸς τὸ παρὸν τὸν ἴδιον περίπου πληθυσμὸν ὥπως τὸ 1928 καὶ 1940. Ἐν ἀξιοσημείωτον παράδειγμα σταθερότητος.

Ἔχουν 3.016 στρέμματα ξηρικῶν γαιῶν (τὰ περισσότερα μὲ βροῦμην ἀντὶ σίτου) καὶ 1.274 ἀρδεύσιμα (ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀραβοσίτου), ἐπίσης, 613 στρέμματα ἀμπέλου, 40 ἀρδεύσιμα μὲ ὁπωροφόρα δέντρα καὶ 7 ξηρικά. Διὰ 233 οἰκογενείας αὐτὸ εἶναι εὐχάριστον. Αἱ αὐταὶ οἰκογένειαι εἶχον τὸ 1957—131 ἵππους καὶ 34 ἡμιόνους δι' ἄρσιν, 191 ὄνους, 190 ἀγελάδας, 2.817 μόνιμα πρόβατα καὶ 1.400 μετακινούμενα, 803 αἴγας, 2.700 παυλερικά καὶ 78 κυψέλας. Παρ' ὅλον ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἠϋξήθησαν δὲν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς ἀριθμοὶ διὰ τὸ 1959.

Μονοδένδριον: 65 οἰκογένειαι ἀριθμοῦσαι 250 ἄτομα. Ἐκτὸς τούτων ἀπουσιάζουν περίπου 15 οἰκογένειαι ἐξ 77 ἀτόμων, ἐργαζόμεναι ἄλλοῦ. Ἀποτέλεσμα: μόνον 22 παιδιὰ φοιτοῦν εἰς τὸ σχολεῖον, 5 εἰς τὸ γυμνάσιον. Ἔσοδα, κληροδοτήματα, ὅπως τὰ ἐξ Αἰγύπτου. Ἀξιόλογος κτηνοτροφία (45 γαλακτοφόροι ἀγελάδες καὶ περίπου 6 500 αἰγοπρόβατα). Πρακτικῶς δὲν ὑπάρχει γεωργία. Ἡ πιθανῶς καλῆς ποιότητος καλλιεργήσιμος γῆ κεῖται 4 ἕως 5 χιλιόμετρα μακράν, ἀνευ οὐδεμιᾶς ὁδοῦ. Τοῦτο καθιστᾷ τὴν χειμερινὴν καλλιέργειαν μὴ ἀποδοτικὴν, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξευρεθῇ ἄλώνι. Οἱ κάτοικοι θὰ ζητήσουν νὰ τοὺς κατασκευασθῇ μία ὁδός. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἠρνήθησαν νὰ συμμετάσχουν εἰς τὰς δαπάνας. Ὅταν ἠρωτήθησαν καταλλήλως, πόσα θὰ κερδίσουν ἀπὸ κάθε στρέμμα ἐὰν τὰ καλλιεργήσουν καὶ πόσα θὰ ἠδύναντο νὰ πληρώσουν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, ἀνέφεραν ἓνα ποσὸν τὸ ὁποῖον πιθανὸν νὰ ἦτο ὑπὲρ ἢ ἀρκετὸν διὰ νὰ καλύψῃ τὰς καθωρισμένας εἰς τὸ Πρόγραμμα βασικὰς συνεισφορᾶς.

Ἡ ἐντύπωσις διὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι εὐνοϊκὴ Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἔμπειροι ἀγρόται. Ἡδύνατο νὰ προμηθευθῇ τις γάλα καὶ αὐγὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ καφενεῖον. Ὁ τουρισμὸς ἀποδίδει χρήματα (χαράδρα τοῦ Βίκου).

Βίτσα: 85 οἰκογένειαι ἀποπελούμεναι ἐκ 450 ἀτόμων. Παρὰ τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἀμφιβολίαν μου, μοῦ ἐδήλωσαν ὅτι 35 οἰκογένειαι ἔχουν πολλὰ παιδιά.

Τὸ χωρίον προκαλεῖ καλὴν ἐντύπωσιν, ἂν καὶ δὲν ἀνέλαβεν ἀκόμη πλήρως

ἐκ τῶν καταστροφῶν τοῦ ἀνταρτοπολέμου καὶ ἐπὶ παραδείγμασι δὲν ἔχει γυνάσιον.

Ἡ γεωργία εἶναι ἀσήμαντος. Πάντως ἐὰν μία περιοχὴ καλῆς γῆς ἐκ 5.000 ἕως 6.000 στρεμμάτων ἡδύνατο νὰ ἀποστραγγισθῇ (κατὰ μῆκος τῆς κυρίας ὁδοῦ), θὰ ἀσχοληθοῦν σοβαρῶς εἰς τὴν γεωργίαν, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ χρειαθοῦν ἵππους καὶ ἡμιόνους. Ἐδῶ ἐπίσης, εἰς τὴν ἀρχὴν, ἤλπιζον ὅτι πιθανὸν ἦ Κυβέρνησις θὰ ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα, ἀλλὰ τελικῶς προσέφεραν μίαν συνεισφορὰν κατὰ στρέμμα, ἣ τις ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ὑπερβαίνει τὸ ἐλάχιστον. Ἐν περιπτώσει πραγματοποιήσεως τῆς ἀρδεύσεως βραδύτερον (διὰ τὸ ὅποιον ἀμφιβάλλω), οὗτοι θὰ συνεισφέρουν εὐχαρίστως.

Δαῖστα: 80 οἰκογένειαι, περίπου 250 ἄτομα. Κάποιος λέγει, ὅτι πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρχον 600 οἰκογένειαι, ἀλλὰ ὁ φόβος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατοχῆς τοὺς ἐξεδίωξε.

Λεπτομερῇ στοιχεῖα ὑπάρχουν, ἀλλὰ δὲν παρατίθενται ἐνταῦθα, διότι ἀναλύονται εἰς τὴν ἰδίαν τὴν ἐκθεσιν.

Σκαμνέλιον: Ἐκ τῶν 90 οἰκογενειῶν αἱ 50 κατοικοῦν μονίμως, εἰς 48 οἰκίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὑπάρχουν περίπου 200 πρόσωπα, κατὰ τὸ θέρος, ὅταν ἐπιστρέφουν οἱ κτηνοτρόφοι, περίου 500. Κάποιος ἔχει μονίμως περίπου 30 ἀγελάδας, 200 πρόβατα καὶ 300 αἰγας (συγκρίνατε τοὺς ἀριθμοὺς τῶν Δολιανῶν καὶ Τσεπελόβου). Τὰ μετακινούμενα ζῶα συνίστανται περίπου ἐξ 6.500 προβάτων καὶ 500 αἰγῶν. Τὸ σχολεῖον ἔχει 45 μαθητὰς κατὰ τὸ θέρος καὶ 20 κατὰ τὸν χειμῶνα· οἱ ὑπόλοιποι μεταβαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον (ἐλπίζομεν!) πρὸς διαχείμασιν εἰς Πρέβεζαν, Ἄρταν καὶ Ἡγουγενίταν. Ὅπως παντοῦ, οἱ κτηνοτρόφοι ἔχουν πολλὰ παιδιὰ (ἴδε συνέχεια τὴν ἐκθεσιν).

Ἡ κτησθεῖσα τὸ 1797 ὠραία ἐκκλησίᾳ εἰς διάστημα ἑνὸς ἔτους, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ χωρίον ἦτο πολὺ μεγαλύτερον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα.

Τσεπέλοβον	ἔτος	ἄρρενες	θήλειες	Σύνολον	Κάτω τῶν 14 ἐτῶν
Ἀριθμοὶ τοῦ παλαιοῦ πληθυσμοῦ	1928	121	133	254	
	1940	248	273	251	
	1951	;	;	125	
	1957	244	231	475	138

1959	Ἡλικία	Ἄρρ.	Θήλειες	Σύνολον	Σύνολον μὴ μονίμων	Γενικὸν σύνολον
Μόνιμοι κάτοικοι 85 οἰκογένειαι	1—14	26	28	54	106	160
	14—18	4	4	8	25	33
	18—60	56	61	117	156	273
Ἄνω τῶν	60	10	17	27	28	55
Σύνολον		96	110	206	315	521

Μὴ μόνιμοι κάτοικοι περίπου 74 οἰκογ.	1—14	57	49	106
	14—18	18	7	25
	18—60	80	76	156
Ἄνω τῶν	60	15	13	28
Σύνολον		170	145	315

Οἱ πίνακες ἀποδεικνύουν τὴν διαφορὰν εἰς τὴν κατάταξιν τόσον τῆς ἡλικίας ὅσον καὶ τοῦ γένους. Αἱ οἰκογένειαι τῶν Σαρακατσιάνων κτηνοτρόφων εἶναι πολυαριθμότεραι. Ἔχουν περισσότερους ἄνδρας ἀπὸ γυναῖκας. Ἡ παρατηρουμένη ἀντίθετος κατάστασις εἰς τοὺς μονίμους κατοίκους, ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς μετανάστευσιν τῶν ἀνδρῶν πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ πίναξ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἔχουσῶν μίαν κατοικίαν, ἀλλ' ἐργαζομένων ἄλλοῦ καὶ ἐπιστρεφουσῶν μόνον διὰ τὰς ἐορτὰς διαφέρει.

15 οἰκογένειαι	ἄρρενες	θήλεις	Σύνολον
1—14 ἐτῶν	4	4	8
14—18 »	—	—	—
18—60 »	6	9	15
Ἀνω τῶν 60 »	3	5	8
Σύνολον	13	18	31

Μαθηταὶ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον 75.

Μαθηταὶ εἰς τὰς τρεῖς τάξεις τοῦ γυμνασίου 46, 46 καὶ 15, οἱ περισσότεροι ἐξ ἄλλων χωρίων.

10 μαθηταὶ εὐρίσκονται ἄλλοῦ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ γυμνασίου, 2 σπουδάζουν εἰς τὴν Τεχνικὴν Σχολὴν τῆς Κερκύρας, 1 εἰς τὴν Τεχνικὴν Σχολὴν Ἰωαννίνων, 2 σπουδάζουν διδάσκαλοι εἰς τὴν Βελλᾶν.

Βοοειδῆ	20,	1957	15
Πρόβατα	8.000	»	7.406
Αἴγες	500	»	1.403

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΛΕΒΕΝΤΟΓΕΡΟΣ

— 1 —

Πρῶτο μπόγι καὶ κορμί σὺν κυπαρίσσι,
καλοχιένιστος ισαμπᾶς, φρύδια δασιά,
χέλλια σαρκωμένα, μύτη μελιζάνα
καὶ μουσιάχι πιθαμὴ τοιγκελωτό.
Μέγα σιόμα, τραγουδιοῦ καὶ γέλιου βρύση,
ἄιτοῦ μάτι καὶ λαγοῦ περπαιτησιό...
Δυὸ κλωνιὰ βασιλικῶς ἢ μαϊζουράνα
εὐωδιάζουν οὐ γιλέκο σιανρωπό.

— 2 —

Νιουλαμᾶς ἢ φουσιανέλα μὲ λαγκιόλι,
σιὸ σελλάχι μαυρομάνικο σπαθί.
Κατισοδέιες καὶ ισαρούχι τελατίνι,
ἀγριλιᾶς ραβδί σὺν οκῆπιτρο βασιλιᾶ.
Πάντα γιορτιασιῆς καματερὴ καὶ σκόλη,
ἀπ' τὸν δροθρον ὥς τὸ σκόιος τὸ βαθύ.
Σεργιανάει σιὰ μαγαζιά καὶ κοντισπίνει,
λαχιαράει γιὰ χοροσιάσια καὶ βιολιά.

— 3 —

Μπαῖραχιάρης σιοῦ χωριοῦ τὸ παηγύρι
τὰ σιρωτὰ τὰ Διπλοκάγκελα ἀρχυνᾶ,

—τυφοπάζαρο γι' ἀγόρια καὶ γιὰ κόρες—
καὶ τὴν Κουσιελάτα σέρνει πηδηχτή.
Κι' ἂν ἡ Μοῖρα τὸν κερνάει πικρὸ ποιήσῃ
κι' ἂν τὸν μαστιγῶνον βάσανα δεινὰ,
τὸ κεφάλι του δὲν σκύβει μπρὸς σὺν μπρ[ος],
τὴν καρδιὰ κρατεῖ ἀμαράζωτη, ἀνοιχτή.

— 4 —

Ὡς πον ζήλεψε κι ὁ Χάρος τὴν ἀντρεία
[του,
τὸν καλεῖ νὰ παραβοῦν ψηλὰ σι' Ἀλῶν
μιὰ θολὴ βραδιὰ χινοπωριάτικη,
ποῦ οἱ φοιτιάδες Γόνθοι καῖγαν τὰ χα
[ριά...]

Ἀδραξε τρελλὸς ὁ γέρος ἰατριὰτά του,
τοῦ σπιτιοῦ τὸν ἐμπορησιτὴ σκοιῶνει
καὶ ντυμένος φέρμελῃ γαμπριάτικῃ
ἔφραξε μὲ τὸ κορμί του τὴν ποριά!
(Ὁκτώδρης τοῦ 1943)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΓΚΟΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟ

Κρεμάστηκε ἡ ψυχὴ μου σ' ἓνα φύλλο
καὶ τὴ λικνίζει ἡ ἀνάσα τοῦ θεριῆ.
Νὰ μπόρεια ἓνα τραγοῦδι νὰ σοῦ στείλω—
—γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ γιὰ τὸ φύλλο—
μὰ δὲ χωράει μέσ' σὺν χαρτί.

Καὶ πύρωσε ἡ καρδιά μου ὅπως τὸ μῆλο
τὸ κόκκινο, τὸ κόκκινο. Μὰ τί
τραγοῦδι νάβρω —τάχα— νὰ σοῦ στείλω,
ποῦ δὲ θὰ λέει τί λέει τὸ μῆλο,
τὸ πυρωμένο, τὸ αἵματι;

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΑΓΑΠΩΝΤΑΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Οἱ γειτόνοι, πὺν ξέρανε ἀπὸ κοντὰ τὸν Παντελῆ. ἄμεπρες φορὲς γελᾶσανε μαζί του, μὰ καὶ ἄμεπρες φορὲς ἀναγκάστηκαν νὰ σοβαρευτοῦν καὶ νὰ ποῦνε : «Πραγματικά, εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἔτσι πρέπει εἰμιαστε ὅλοι μας».

Ὡστόσο, εἶχε βγεῖ πὰ τὸ ὄνομά του. Πειδὴ τὸ εἶπε ὁ ἄλλος, τὸ εἶπε καὶ ἐσύ. Πειδὴ τὸ πίστεψε ὁ ἄλλος, τὸ πίστεψες ἐσύ. Μὴ σοῦ πάρῃ ἡ μπόρα...

Κοτζάμιου Σοφός, τὸ λοιπὸν, ὁ Παντελῆς ἔζησε καὶ πέθανε γιὰ ὅλον τὸν κόσμον ὅς σὰ σωσὰ.

Κόσμιος ψεύτικος. Καὶ περισσότερο, ὑπότικος στὸ μυαλό του, πὺν τόσο βασίλειαι πάνω του.

Πᾶρε ἓνα καλὰ καὶ κάντο μπαστοῦνι.

Στηρίξον, γὰτὶ νὰ ποῖμε, εἶσαι κοντός. Πότε θὰ πέσης καὶ θὰ χτυπήσης ρεῖά; Ὅταν στηριχτῇς μὲ τὰ ὄλα σου δαῖτο.

Ἔ! γὰτὶ τέτοιο ἔγινε καὶ τώρα. Ἀντὶς νὰ κυττάξουν νὰ διδαχθοῦν μὲ πρωταγωνίστο τοῦτο ταράδειγμα, γέταν. βρῖσκοντάς το ὡστεῖο, καὶ ἐκλείσαν ὄντας ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν κλειστό τους μο γιὰ τὴν εὐτυχία. Ἄς εἶναι. Αὐτοὶ σαν ὅπως ἔζησαν: βλαστημῶντας τὴν μετανοιώνοντας γὰτὶ τόσο καὶ τέλος, αἰνώντας μὲ βαθειὰ λύπη καὶ μὲ τρόμο. Ὁ Παντελῆς; Αὐτὸ ἴσα—ἴσα θέλω νὰ ἱστορήσω καὶ, ἄμποτε, ὁ Θεὸς νὰ κἀτὰ λόγια μου γουστόζικα ὥστε νὰ μὴ κοιράσω.

ἔχε καὶ τὶ δὲν εἶχε ὁ Παντελῆς!

ἔχε μιὰ γυναῖκα πολὺ ἄσκημη... λειψὰ καὶ καλόγνωμη ὅμως. Κάπο-

τε, ὥστόσο, τοῦ ἔφησε τὸ ψάρι στὰ χεῖλη.

Ὅπως λένε, πρῶτο πὺν τὴν ἐπίασαν οἱ διαόλοι καὶ δεῖτερο, τὸ χειρότερο! πὺν ἦτανε γυναῖκα, τάχα τὸν ρώτησε:

—Πῶς σοῦ φαίνομαι, ἄντρα, τώρα πὺν γέρασα;

—Ὁμορφῇ!

—Χά, χά! Καλὲ τὰ μικρὰ παιδιὰ ξέρουνε πὺς εἶμαι ἄσκημη! Ἔλα, γᾶνε μου τὴν καρδιά καὶ πὺς μου πὺς εἶμαι ἄσκημη...

Παραξενεύτηκε ὁ Παντελῆς.

—Μεγάλε μου Κύριε! Αὐτὴ ἡ γυναῖκα παίει νὰ μὲ κολάσῃ...

Ψέμμα, ἓνα. Ἡ γυναῖκα, ὅσο καὶ ἂν ὑποστηρίξῃ γὰτὶ ἀπὸ ἀντιγνωμία, μόνο ὡς ἐκεῖ, βέβαια, δὲ μπορεῖ νὰ φτάσῃ, νὰ πῇ πὺς εἶναι ἄσκημη.

Σὰν ἐπέμενε πάλι:

—Πὺς πὺν εἶμαι ἄσκημη! Πὺς! Δὲ θὰ κλείσω μάτι τὴ νύτα... εἶδε καὶ ἀπόειδε ὁ Παντελῆς.

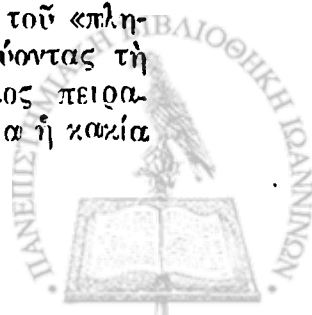
—Αὐτὸ ξηγιέται εἰκόλα. Εἶσαι ἄσκημη, ναί! ὅσο θές, γιὰ σένα, καὶ εἶσαι ὁμορφῇ, ὅσο θέλω, γιὰ μένα...

Λένε, δαγκώθηκε ἡ συντροφίσσα τοῦ Παντελῆ.

—Μωρέ, ἔχασα τὸ μυαλό μου. Στεναχώρησα τὸν ἄνθρωπο...

Καὶ γιὰ καιρὸ ἐκλείσε ὁλότελα τὸ στόμα της νὰ τιμαρώσῃ τὸν ἑαυτὸ της.

Ψέμμα, δύο. Ἐκλείσε τὸ στόμα της γιὰ καιρὸ: Γυναῖκα πρᾶμα... Αἴντε εἶναι ἀπὸ τὰ παρομύθια σὲ βάρος τοῦ ἐπλησίον πὺν τὰ σκαρώνει, κολακεύοντας τὴ μοταοδοξία μας, ὁ τόσο μεγάλος πειρασμός: ἡ εἰκόλια νὰ γίνεταί πνέμμα ἢ καζία μας!

Ἡ ἀλήθεια εἶναι τούτη:

Τοῦ Παντελῆ τοῦ φαίνονταν ἄμορφη ἢ πολὺ ἄσχημη γυναῖκα του, πὺν ποτὲ δὲν τοῦ εἶπρε τὸ ψάρι στὰ χεῖλη. Κι' ἅμα ὅταν τὴν κουβέντιαζε, ὅλη ἡ γλῶσσα στὰ χεῖλη του μαζεύνονταν. Κι' ὅσοι τὸν ἀκουγαν γελούσανε. Καὶ πῶς τοὺς ἦτανε λίγο συχαμερό...

Τίποτις ἄλλο!

Εἶχε ἓνα σπῖτι, ὄχι καλύθα, μὰ καλύθα.

Στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ του κάτι ἀγαμνὰ δέντρα ρίχνανε τὸν ἥσιο τοὺς πάνω στὸ χῶμα σὰ μπερνταμένεσ μώλλινεσ κλωστές. Ὅμως, ὅταν κάθονταν ἐκεῖ νὰ ξεπαστάσῃ, νόμιζεσ, βρῖσκονταν στὴ μέση τοῦ παράδεισου.

Ἡ γάτα καὶ ὁ σκύλος πὺν πᾶσιναν κοντὰ του ἦτανε γιὰ κλάμματα.

—Γατούλα, γατούλα, ἔφαγεσ καίμενούλα μου;

—Ὦχι! πρραγουδάει, νιόρ! νιόρ! νὰ τὴ χαρῶ...

Ἀνασήκωνε τὴν οὐρά της ἀρηλά, καμπούριαζε καὶ κύτταζε μ' ἓνα τρόπο πὺν εἶπρε: σὲ κάτι μοιάζει τοῦ Παντελῆ!

Καταντοῦσε ἀπ' αὐτὸ νὰ γελάσ μὲ τὸν Παντελῆ πὺν λίγο—λίγο, ὅσο τοὺς ἔβλεπεσ, ἔμοιαζε τὴ γάτα ὁλότελα!

—Στὰ πόδια μου τριγυρίζεις πάντα! Μπαῦ καὶ πεινῶς; Εἶσαι τόσο καλὴ πὺν δὲν κάνεις κακὸ οὔτε σὲ ποντίκια. Πρέπει νὰ σ' ἔχω στὸ νοῦ μου, μὴ τυχὸν καὶ μᾶς ἀρήσῃσ χρόνουσ...

Ὁ σκύλος εἶχε κορμασμένα τ' αὐτιά, τὸ στόμα του σικρυσμένο, μιὰ κοιλιά ὁλοστρόγγυλη, καὶ κοντὰ στραβά πόδια. Ὅταν περπατοῦσε τινάζονταν σὰ βαρελάκι πέρα—δῶθε.

—Τὶ πλᾶσμα ὑπέροχο μέσα στὴ φύση! Καὶ τὸν κουβέντιαζε σὰ νὰ καταλάβαινε.

—Πίσταφέ με, φίλε μου. Τὰ πόδια σου δὲν εἶναι ἄσχημα στραβά, οὔτε ἄσχημα κοντά, ἀφοῦ εἶναι γερά!

Περπατᾶς μιὰ χαρὰ μὲ τέτοια πόδια. Ἡ κοιλιά σου εἶναι περὶερμη, καὶ πρὸ παντὸς ἔχεισ στομάχι πὺν χωνεύει καὶ κόκαλα!

Πίνεις τὸ νεράκι σου, δταν διψᾶσ, καὶ σοῦ φαίνεται μέλι. Πρῶσ, λίγο—πολύ, κα-

τὰ τὴ δούλειρή μας καὶ κατὰ πῶσ τὰ φρονεῖ ἡ τύχη. Εἶσαι λεθοντάκος!

Τὸν χάιδευε. Τοῦ εἶδνε καὶ κομιὰ λαμρριά. Αὐτὸς κουνούσε τὴν οὐρά του.

Οἱ κόττεσ τοῦ Παντελῆ ἦτανε σαχλά πέρα γιὰ πέρα! Περπατοῦσανε πάντα νὰ τίς ξέλυσεσ τώρα δὰ ἀπὸ τὰ σκον. Τὰ λεπριά τουσ μικρά, ἀσπρούλιαδα στροβοδιλωμένα.

Τίς πὺν πολλῆσ φορέσ, γιὰ νὰ ἴδο γύριζαν τὸ λαϊμό τουσ πρὸσ τ' ἀπάνω.

—Ἀἰ, αἰ, περπατοῦνε σὰν ἀρχόντεσ, οἱ κυρέσ μου!

Καὶ τί ἀκαπαδεξία στὸ κύταγμα! Φτμασκαροῦδεσ...

Λάχαινε νὰ γεννήσουν κάνα αἰγὸ;

Ἐ! λοιπόν, ξεσήκωναν τὸν κόσμο παρόταίρεσ φρονέσ.

—Τραγουδήστε! Δικόσ σας εἶναι κόσμος...

Μία τῶν ἡμερῶν ἔβαλε κλώσσα καὶ μισὲ ὁ κόσμος πομπουλένιεσ ψιγοῦνεσ.

Τοῦ λόγου του ἀποπρελλώθηε.

Ἐτρεχε τὸ κατόπι τουσ, πᾶσιζε τὰ ταῖση, νὰ τὰ μᾶθη νὰ σκαλίζον...

Ἡ γυναῖκα του ἔκαμε ὑπομονή, ἔτα ἔσκασε.

—Ἐτοῦτο τὸ σαχλοποῖλι, εἶλε κηζοντας τὸν Παντελῆ, μοῦ σπασοχόλι τὴν κλώσσα!

Σὰν τᾶκουσε, γοῦρλωσε τὰ μάτια τ.

—Τσά! τσά! χτύπησε τὴ γλῶσσα. ἔαρε αὐτή; Ἐξὸν ἀπ' τὸ σωστὸ δὲ νθεῖ τίποτα, μοιμησίρησε. Καὶ ἔεχε τ βώντας στὴ δούλειά του.

Μιὰ γίδα πὺν εἶχε, φταρνίζονταν ξεμειξώνονταν περῖσια. Πόδια λεπτὺ κα, ἓνα σπασμένο κέρατο στὰ μισά, ἄλλο πὺν ἔλωθε ὡσ πίσω στ' αὐτέ. κοιλιά της σὰ μεγάλο σακκί, μὲ τὰ βε τοσοῦλια! Ὅσα γιὰ γάλα...

—Δὲ φταῖξ ἐσύ, μὴ κακοκαρδίζεις! βιζά σου εἶναι πολὺ μικρὰ —αὐτὸ εἶ ὅλο...

Ἐ! κι' ἀπ' τὸ γαλατῖα σου εἶμαι χαρισημένοσ.

Βέβαια. Ἐγὼ τάχα βγάξω τὸ χόστω τρῶσ;

Ἀχι! καὶ πῶσ νὰ μὴ σ' ἀγαπάω;

ἔχεις ξεληρωκὶὸ πεντάμορφη καὶ παραμυθένια!

Ψώριασε κάποτε. Ἔπρεπε μὲ τὰ μούρηρα στὴ λάτρα της.

—Σώπα, σώπα, θὰ γίνης καλά.

Ἦσπου ψώριασε κι' αὐτός.

—Νά! Βλέπεις; Τώρα εἴμαστε δυό. Θὰ περῶσιν πιὸ εὔκολα!

Τὰ παιδιὰ τοῦ Παντελῆ, ὅλα ἀγόρια, δὲν ἦτανε σὲ ἡλικία πού ἔχουνε τόσα βάρματα, βροῖσκονταν κοντὰ του. Ὅταν μερῶσαν, πῆραν τὰ μάτια τους καὶ ἔφταν στὴν Ἀμέρικα. Λένε, πρόκοψαν ἐκεῖ. Ἐγίναν μεγάλοι ἄνθρωποι μέσα στὴν κοιλία.

Ποιὸς ξέρει! Οὔτε δολλάρια στείλανε ποτέ, οὔτε ἄλλοιῶς πως θιγῆθησαν τὸ γένοπατέρα τους.

—Πέταξαν τὰ πουλάκια μου κάτω ἀπ' τὸν μεγάλο οὐρανό. Κάπου θὰ χτίσανε τὴν παλιά τους.

Ὁ Θεοῦλης νὰ τὰ φυλάη...

Εἶχανε οἱ ἄνθρωποι καλά, τάχε κι' ὁ Παντελῆς ἀπ' τὴν ἀνάποδη!

Πῶς μαζεύντηκαν ἔτσι σ' αὐτὸν κι' ὁ ἴσος δὲν ἤξερε.

Τι νὰ ξέρη; Αὐτὸς ἦτανε πάντα εὐχαριστιμένος, γι' αὐτὸν ἦτανε ὅλα καλά.

—Γυναικοῦλα, ἀγαπούλα! Τὰ ταῖσες μερὰ; Τὰ φρόντισες; Εἶναι κανένα λυμένο;

Ἦ! τὰ δικὰ μου τὰ ὁμορφα, τὰ ὑπέ-

ροχα, τὰ θαυμάσια ζωντανά. Πόσο τ' ἀγαπῶ! Πόσο τ' ἀγαπῶ!

Καλέ, τί ὁμορφιές, τί χαρὲς πού ἔχουνε. Θεέ μου, πῶς ἔκατσε καὶ τὰ στολίσες...

Μὲ τὴν ἴδια καρδιά ἔπρωγε τὸ ψαμμί του, ἔπινε τὸ νερό του, ἀγνάντευε τὰ βουνά, ρουφούσε τ' ἀγέρι κι' ἔστελνε σιωπηλὰ φιλιὰ στὸν Ἥλιο.

Ἀπόλαμψε τὴ δουλίσια καὶ τὴν ξεκούραση.

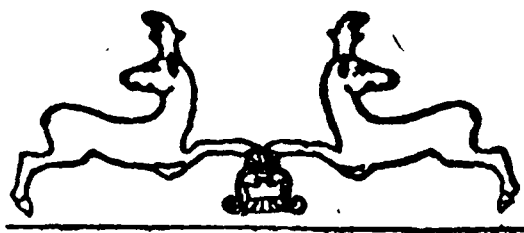
Ξεχάστικε κάτω ἀπ' τ' ἀστέρια τίς διάφανες ἀνοιξιὰτικες νύχτες.

Κι' ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ κλείσῃ τὰ μάτια του, παρακάλεσε καὶ τὸν πῆγαυε ὥς τὸ παράθυρο.

Κύτταξε τὴν αἰνὴ, τὰ δένηρα, τίς κόττες του, πού γάτι σκαλίζανε, τὸ σκύλο του ξαπλωμένο κοντὰ στὸν τοῖχο, μέσα στὸν ἥλιο, τὰ βουνὰ πέρα, τὴ μέρα πού ἔλαμπε παράξενα φωτερῇ, τὰ κύτταξε, τὰ κύτταξε μὲ μάτια ὁρθάνοιχτα.

Τότε πού ὅλα τοῦ κόσμου ὁμορφαίνοντι ξαφνικά, γιατί φωτίζονται ἀπ' τὸ ἀστραποβόλημα τοῦ σπαθιοῦ τοῦ Χάρου, καὶ ἡ μιὰ στιγμή γίνεται αἰώνας, δὲ λυπήθηκε σὰν ἄλλους πού δὲν τ' ἀγάπησε, δὲ λυπήθηκε πού ἔζησε καὶ δὲν εἶδε τὴν ὁμορφιά τους.

Πέρασε ἀπὸ τούτη τὴ ζωὴ εἰς τὴν ἄλλη μὲ χαμόγελο. Τὸ ἄνθησε εἰς τὴν χεῖλη του ἡ καρδιά του, πού πρόλαβε νὰ τ' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ τὰ χαρῇ ὅλα...

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΚΥΠΡΙΟΣ ΜΠΙΖΑΝΟΜΑΧΟΣ

Σ' είδα σιοῦ γεροπλάιανου τὸν ἴσκιο καθισμένο.
"Ἴδιο παλιό τοῦ τόπου σου καὶ οὐ γεροπλαιάνι.
Μ' ἔνα βωθὸν σιὸ μάγουλο σημάδι χαραγμένο.
Σημάδι ἀπὸ τὸν πόλεμο —λαλεῖς μου— ἀπ' τὸ Μπιζάνι.

"Ε! γεροκύπριε «Διγενή» πολεμιστὴ λεβέντη
μὲ τὴ φαρδυνὰ τὴ βράκα σου καὶ τὶς ψηλὲς ποδίνες.
Γενιές, γενιῶν, σὲ πότισαν τῆς λευτεριᾶς τ' ἀρέντι
ὥς μὲ τὰ βάθι τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς τὶς Ἴνες.

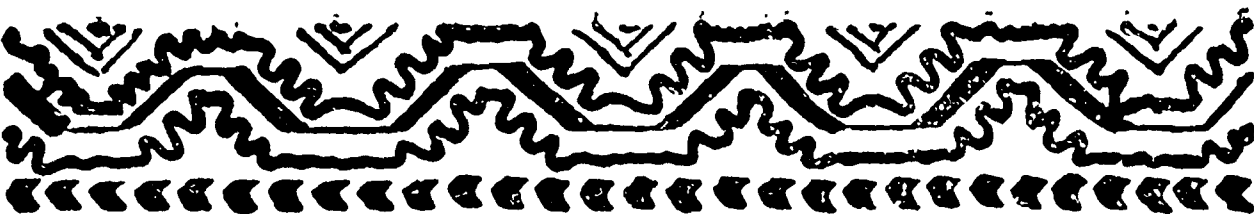
Κ' ἀπὸ τὴ σκληρωμένη σου ξεκίνησες παιρίδα
γιά τὴ δική μου σκλάβα γῆ, νὰ ρθῆς νὰ πολεμήσης.
Μὲ ἰδανικὸ τὸν πόθο σου, φλάμπουρο τὴν ἐλπίδα.
Τὴ λευτεριά πὺν γύρευες, γι' ἄλλους νὰ τὴν κερδίσης.

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ γιὰ τὴ λευτεριά μου.
Σὰν χιονισμένον "Ολυμπο σὲ κύτιζα καλέ μου.
Θαμπώθηκαν τὰ μάτια μου καὶ σάλευε ἡ καρδιά μου,
καθὼς τὰ πλατανόφυλλα σιὸ φύσημα τ' ἀνέμου.

Εἶχε μιὰ φλόγα ἡ σκέψη σου, μιὰν ἀστραπὴ ἡ ματιά σου.
"Ἦθελα νὰ γονάτιζα καὶ νὰ σὲ προσκυνήσω.
Κι' ἐκείνη τὴν τρισέκδοξη βαθεῖα λαθωματιά σου
νὰ τὴ χαράξω σιτὴν ψυχὴ νὰ μὴ τὴ λησμονήσω.

«Εἰκόνες ἀπὸ τὴν Κύπρο»

ΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ

"Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ,"

(Μονόπραχτο)

Μετάφραση : ΤΑΚΗ ΣΩΤΗΡΧΟΥ

τὴν εὐκαιρία πού συμπληρώθηκαν ἐφέτος ἑκατό χρόνια ἀπ' τὴ γέννηση τοῦ μεγάλου Ρώσου διηγηματογράφου καὶ θεατρικοῦ συγγραφέως Ἀντον Παύλοβιτς Τσέχωφ (17 Ἰανουαρίου 1860) γιορτάζεται σὲ παγκόσμια κλίμακα ἡ ἐπέτειος αὐτὴ μὲ θεατρικὲς παραστάσεις, μὲ εἰδικὰ ἀφιερώματα, βιβλία, μὲ ἄρθρα καὶ ὁμιλίες γύρω ἀπ' τὴ μορφή καὶ τὸ ἔργο τοῦ δημιουργοῦ τῶν «Τριῶν Ἀδελφῶν».

Οἱ πηγαῖες λογοτεχνικὲς ἀρετὲς τοῦ Τσέχωφ μαζὶ μὲ τὴν συμπόνια, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν εἰλικρίνεια πού ὑπάρχουν σὲ κάθε σελίδα του, οἱ φιλελεύθερες ἰδέες, ἡ βαθειὰ αἰσιοδοξία καὶ τὸ λεπτὸ καὶ καλόκαρδο χιούμορ του, τὸν ἔχουν κατατά-

ξει ὀριστικὰ ἀνάμεσα στοὺς πρὶ ἀγαπημένους συγγραφεῖς τοῦ αἵωνα μας.

Μολονότι ἔχουν περάσει ἀρκετὲς δεκαετίες ἀπὸ τὸν θάνατό του (πέθανε ἀπὸ φυματίωση στὴ λουτρόπολη Μπαντελδάϊλερ τῆς Γερμανίας στὶς 3 Ἰουλίου 1904) συνεχίζει πάντα νὰ διαδάζεται σ' ὅλο τὸν κόσμο καὶ νὰ συγκινεῖ. Γιατὶ σ' ὅλη τὴ σύντομη καὶ δασανισμένη ζωὴ του στάθηκε κοντὰ στὸν ἄνθρωπο καὶ μίλησε μὲ τῆς καρδιᾶς τὴ γλῶσσα.

Μετέχοντας στὸν παγκόσμιο αὐτὸν πνευματικὸ ἐστρασμὸ δημοσιεύομε τὴ μονόπραχτη «Ἐπέτειος» του σὲ μετάφραση τοῦ ποιητῆ Τάκη Σωτήρχου.

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

ΑΝΤΡΕΪ· ΑΝΤΡΕΪ·ΤΣ ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ : Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας Ἀμοιβαίας Πίστεως, ἄνθρωπος μέσης ἡλικίας, φορεῖ μονόκλ.

ΑΤΙΑΝΑ ΑΛΕΞΕΓΙΕΒΝΑ : Γυναίκα του, ἐικοσιπέντε χρονῶ.

ΙΟΥΤΖΜΑ ΝΙΚΟΛΑΪ·ΤΣ ΚΙΡΙΝ : Γέρος λογιστὴς τῆς Τράπεζας.

ΙΑΣΤΑΣΙΑ ΦΩΝΤΟΡΟΒΝΑ ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ : Γριὰ γυναῖκα μὲ μαντῶ.

ΙΕΛΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ.

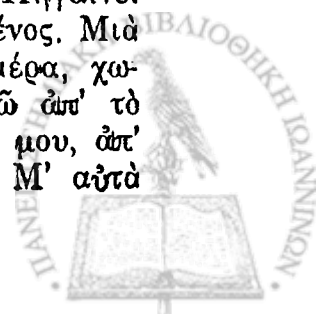
ΠΑΛΛΗΛΟΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ.

Στὴν Τράπεζα Ἀμοιβαίας Πίστεως. Γραφεῖο τοῦ προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Ἀριστερά, πόρτα πού ὁδηγεῖ τὴν Τράπεζα. Δυὸ τραπέζια—γραφεῖα. Ἀλωση πολυτελούς, πολυθρόνες σκεπασμένες μὲ βελούδο, λουλούδια, ἀγάλματα, 1^η τηλεφῶνο.

Ἦναι μεσημέρι. Στὴ σκηνὴ μονάχος τοῦ Κιρίν. Φορὰ ισοχίνες μπότες).

ΚΙΡΙΝ— (φωνάζοντας ἀπ' τὸ κατώ-

φλι τῆς πόρτας πρὸς τὰ ἔξω). Στεῖλτε νὰ πάρετε ἀπ' τὸ φαρμακεῖο δεκαπέντε καπνίσια βαλεριάννα καὶ φέрте φρέσκο νερὸ στὸ γραφεῖο τοῦ διευθυντῆ! Ἐξατὸ φορὲς πρέπει νὰ εἶς τὸ ἐπαναλάβω! (Πηγαίνει στὸ τραπέζι του). Εἰμαι τσακισμένος. Μιὰ βδομάδα τώρα, γράφω νύχτα—μέρα, χωρίς νὰ κλείσω μάτι. Γράφω ἐδῶ ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ καὶ στὸ σπῆτι μου, ἀπ' τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί. (Βήχει). Μ' αὐτὰ

καὶ μ' αὐτὰ τραχίστηκε ἡ ὑγεία μου. Σύν-
χρυνα, πυρετὸς ἀλογίσιος, βήχας, οἱ γάμπες
μου τρέμουνε καὶ μέσα στὰ μάτια βλέπω
χυλῶδες... ὠστράκια. (Κάθεται). Αὐτὴ ἡ
αζόλαστη μαίμου, ὁ πρόεδρος τοῦ Διοικη-
τικοῦ, πρέπει νὰ διαβάσει σήμερα στὴ γε-
νική συνέλευση τὴν ἐκθεσὶ τοῦ: «Ἡ Τρά-
πεζά μας ἐν τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλον-
τι». Κοιτάξτε ἓνα μεγαλουσιάνο, καμαρῶ-
στε τον! (Γράφει). Δύο... ἓνα... ἓνα
... ἔξ... μηδέν... ἑπτὰ... μετὰ ἔξ...
μηδέν... ἓνα... ἔξ. Θάβει νὰ ρίξει στὰ-
χτη στὰ μάτια καὶ ἐγώ, πρέπει νὰ μένω
καμφομένος στὴν καρδέλα μου καὶ νὰ δου-
λεύω γι' αὐτόν, σὰν κατὰδικος! Στὴν ἐκ-
θεσὶ τοῦ ὁ κύριος κάνει φιλολογία καὶ τί-
ποτ' ἄλλο, καὶ ἐγώ, μέρες καὶ μέρες, πρέ-
πει ν' ἀραδιάζω νοίμερα. Ὁ διάολος νὰ
τὸν πάρει, δὲν μπορῶ νὰ τὸ νιώσω!
(Γράφει). Λέμε: ἓνα... τρία... ἑπτὰ
... τρία... ἓνα... μηδέν... Μοῦ ὑπο-
σχέθηκε ἀμοιβή. Ἐάν ὅλα πάνε κατὰ πῶς
πρέπει σήμερα καὶ ἂν πετύχει νὰ τοὺς τυ-
λίξει, θὰ ἔχω ἓνα χρυσὸ παράσημο καὶ τρα-
κόσια ροιμπῆλια γι' ἀνταμοιβή... Θὰ δοῦ-
με. (Γράφει). Ἀλλά, σὰν κάνεις πῶς με
χοροῖδεύεις, τότε φιλαράκο μου φιλάξου
ἔλαμαι εὐέξαπτος ἄνθρωπος... Ἐγὼ φίλε
μου, ὅταν ἄνθρωπο, μπορῶ νὰ κάνω ἀκόμα
καὶ ἔγγλημα. Ἐν τάξει.

(Θόρυβος καὶ χειροχοροτήματα στὰ πα-
ρισκήνια. Ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Σιπού-
τσιν: «Εὐχαριστῶ: Εὐχαριστῶ! ἔλαμαι πο-
λὸ συγνημένος». Μπαίνει ὁ Σιπούτσιν.
ἔλαμαι ντιμενός ἐπίσημα, με ἄσπρη γραβά-
τα. Κρατᾷ στὸ χέρι τὸ ἄμπελο ποὺ μό-
λις τοῦ ἀρόσφεραν).

ΣΙΠΟΥΤΤΣΙΝ— (Μπαίνοντας στὴν
πόρτα, γυρισμένος πρὸς τὰ ἔξω). Τὸ πα-
ράν σας, ἀγαπητοί μου συνεργάτες, θὰ τὸ
φιλάξω μέχρι τὸν θάνατό μου, σὰν ἀνά-
μνηση τῆς καλλίτερης μέρας τῆς ζωῆς μου!
Ναὶ φίλοι μου! Ἀκόμα μιὰ φορὰ εὐχαρι-
στῶ! (Στέλνει ἓνα φιλὶ μετὰ τὸ χέρι καὶ πλη-
σιάζει στὸν Κιρίν). Ποῦναγαπητέ μου, σε-
βαστέ μου Κοῦζμα Νιζολάιτς!

(Ὅλη τὴν ὥρα ποὺ ὁ Σιπούτσιν βρί-
σκεται ἐπὶ σκηνῇ, μπαίνουν ὑπάλληλοι μετὰ
ἔγγραφα γιὰ ὑπογραφή, μετὰ φεύγουν).

ΚΙΡΙΝ— (Σηκώνεται). Ἐγὼ τὴν τε-

μὴ νὰ σᾶς συγχωρῶ, Ἀντρέι Ἀντρέιτς, μετὰ
τὴν εὐκαιρία τῆς δέκατης πέμτης ἐπε-
τείου τῆς Τράπεζάς μας καὶ εὐχομαι νά...

ΣΙΠΟΥΤΤΣΙΝ— (Τοῦ σφίγγει δυνατὰ
τὸ χέρι). Εὐχαριστῶ ἀγαπητέ μου! Εὐχα-
ριστῶ! Σὲ μιὰ παρόμοια ἡμέρα καὶ ποδο-
κτητὴν τῆς ἐπετείου, θαρρῶ πὺς μπορούμε
νὰ φιληθοῦμε! (Φιλοῦνται). Πολύ, πολὺ
εὐτυχής! Εὐχαριστῶ γιὰ τὶς ὑπηρεσί-
ες σου... Ἀληθινὰ σ' εὐχαριστῶ γιὰ ὅλα.
Ἐάν, ἀπὸ τότε ποὺ ἔχω τὴν τιμὴ νὰ εἶμαι
πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ-
κανα κατὰ χορήγιο, τὸ ὀφείλω πρὶν ἀπ' ὅ-
λα στοὺς συνεργάτες μου. (Ἀναστενάζει).
Ναί, ἀγαπητέ μου, δεκαπέντε χρόνια! Δε-
καπέντε χρόνια, μὰ τὴν πίστη μου! (Ζω-
ρά). Λοιπόν, καὶ ἡ ἐκθεσὶ μου; Προχα-
ρεῖ;

ΚΙΡΙΝ— Ναί. Δὲν ἔμειναν πιά, πα-
λέντε σελίδες.

ΣΙΠΟΥΤΤΣΙΝ— Ἐξοχα. Θὰ εἶναι λε-
πτά, ἔτοιμη σὲ τρεῖς ὥρες;

ΚΙΡΙΝ— Ἄν δὲν μ' ἐνοχλήσει κανεὶς
θὰ εἶναι ἔτοιμη. Μοῦ μένει λίγο ἀκόμα.

ΣΙΠΟΥΤΤΣΙΝ— Θαυμάσια! Θαυ-
μασία, μὰ τὴν πίστη μου! Ἡ γενική συνέ-
λευση εἶναι στίς τέσσερις. Σὲ παρακαλῶ λα-
πὼν φιλαράκο μου, δός μου τὸ προῖο μ-
ρος, καὶ τοῦ ρίξω μιὰ ματιά... Δός με
γρήγορα. (Παίρνει τὴν ἐκθεσὶ). Στιγμὴν
μεγάλες ἐλπίδες σ' αἰτῇ τὴν ἐκθεσὶ... ἔ-
ναι ἡ ἐπαγγελία τῆς πίστεως μου ἡ καλ-
τερα, τὸ προτέχνιμά μου... Ναί, τὸ προ-
τέχνιμά μου, μὰ τὴν πίστη μου! (Κά-
ται καὶ διαβάζει τὴν ἐκθεσὶ). Κι' ὅμως
μαὶ θεοσκοπούμενος... Ἀπόψε εἶχα τὰ
θεοτικά μου, ὅλο τὸ προῖόν πέρασε σὲ τ-
ξίματα καὶ ἐνέργειες καὶ ἔπειτα αὐτὲς
συνγινῆσεις, αὐτὲς οἱ τιμές, αὐτὴ ἡ τα-
χή... ἔλαμαι πτώμα:

ΚΙΡΙΝ— (Γράφοντας). Δύο...
δὲν... μηδέν... τρία... ἑννιά...
μηδέν... Στραβώθηκα ν' ἀραδιάζω σ-
τὰ νοίμερα, τρία... ἓνα... ἔξ... τέ-
ρα... πέντε...

ΣΙΠΟΥΤΤΣΙΝ— Ἄλλο δυσάρεστο
Σήμερα τὸ προῖο, μ' ἐπιστάφθηκε ἡ γ-
νωσὶς σας γιὰ νὰ παρακαλεθῇ γιὰ τὴν
γνώμην σας. Μοῦ εἶπε πὺς χτὲς τὸ β-
τὴν κυνηγούσατε, ἐκείνη καὶ τὴ νύφη

ένα μαχαίρι στο χέρι. Κούζια Νικολάιτς, πάει να πει αυτό; Για λέστε μου!

KIPIN— (Ξερά). Με την ευκαιρία της της έπετειου, επιτρέψτε μου, Αντρέι Αντρέιτς, να σας υποβάλω μια παράκληση. Σας παρακαλώ πολύ, από σεβασμό στην ληροή δουλειά που κάνω, μίμη ανακατευόμαστε στην ιδιοκτητή μου ζωή: Σας παρακαλώ!

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— (Αναστενάζοντας). Έχετε δύσκολο χωρακτήρα, Κούζια Νικολάιτς! Είσατε άνθρωπος έξοχος, αξιοσέβαστος, αλλά με τις γυναίκες φερνόμαστε ανήθικος. Τζάκ, άντεροβγάλης. Άλη-λά! Δεν καταλαβαίνω, γιατί τις σιχαίναστε τόσο;

KIPIN— Κι' εγώ, δεν καταλαβαίνω: τι τις αγαπάτε τόσο; (Παύση).

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Οί υπάλληλοι μου προσέφεραν ένα αλμπουμ και τα μέλη της μελέουσας, καθώς άκουσα, θέλουν να μ' στείλουν συγχαρητήρια και να μου προσφέρουν ένα ωσημενιο βάζο... (Παίτας με το μονόζυγιο του). Πάει καλά, μά πίστη μου! Δεν είναι και πολύ... Η μνημιάς Τράπεζας απαιτεί κάποιαν επίσημη, τι διάβολο! Είσατε από τους δικούς μας, κατά συνέπεια, τα ξέρετε... Τα συγχαρητήρια γράφτηκαν από μένα και το ωσημενιο βάζο επίσης εγώ το αγόρασα. Θέλω να το κείμενο του λογιδρίου να είναι ένο, αυτό μου κόστισε σαρανταπέντε ρούβλια, μά έπρεπε. Άπ' αυτούς, κανένας δεν θα το σκεφτόταν ποτέ... (Βλέγω τον). Και η επίπλωση, έ; Αυτή η επίπλωση! Λένε πως είμαι μικροπρεπής, ότι αυτό που μ' ενδιαφέρει είναι τα κλισμένα πόμοια στις πόρτες, οί υπάλληλοι να φορούν γραβάτες της μόδας και μεγαλοπρεπής πορτιέρης να στέκει ποστά στην πόρτα. Πολύ καλά, Κύριοι, πόμοια όμως και ο μεγαλοπρεπής πορτιέρης δεν είναι μικρό πράγμα! Σαςίτι μου, πώς να φέρομαι σαν χωριάτης, να πω και να κοιμώμαι σαν γουρουνί, να τρώω μέρες ολόκληρες...

KIPIN— Σας παρακαλώ, όχι υπαινιγμούς!

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Μά δεν υπονοώ απολύτως τίποτα! Είναι που έχετε δύσκολο χα-

ρακτήρα! Λοιπόν έλεγα, στο σπίτι μπορώ να φέρομαι σαν χωριάτης, σαν ξιπτασιμένος και να μη κάνω παρά το γούστο μου, όμως εδώ, όλα πρέπει να φαίνονται μεγαλόπρεπα! Έδώ, είναι Τράπεζα! Έδώ και με λεπτομέρεια πρέπει να προκαλεί εντύπωση, και πώς να πω, να έχει έναν άερα θριαμβευτικό. (Μαζεύει από κάτω ένα κομμάτι χαρτί και το ρίχνει στο τζάκι). Η δική μου αξία έγκειται ακριβώς στο ότι ανέβασα τη φήμη της Τράπεζας τόσο ψηλά!... Είναι μεγάλο πράγμα —ό τόνος! Μεγάλο πράγμα, μά την πίστη μου! (Αφού ρίξει ένα βλέμμα στον Κιρίν). Άγαπητέ μου, η επιτροπή των μελών του Συμβουλίου μπορεί να φτάσει από τη μία στιγμή στην άλλη κι' εσείς, φοράτε τσόχινες μπότες, μ' αυτό το κασκόλ γύρω στη μέση... κι' αυτό το ρούχο με το απίθανο χρώμα! Θα μπορούσατε να ντυθήτε ή τουλάχιστο, να φορέσετε μια μαύρη ρεντιγκότα...

KIPIN— Η υγεία μου, μου είναι πιο πολύτιμη απ' όλα τα μέλη του Συμβουλίου σας. Έχω πόνους σ' όλο μου το κορμί.

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— (Ταραγμένος). Παραδεχτήτε όμως ότι προκαλείτε άκαταστασία. Καταστρέφετε την άρμονία του περιβάλλοντος!

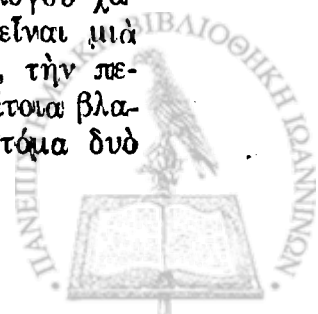
KIPIN— Όταν έρθει η επιτροπή, θα μπορούσα να κρυφτώ... Το κακό δεν είναι μεγάλο... (Γράφει). Έφτά... ένα... έφτά... δύο... ένα... πέντε... μηδέν. Ούτε κι' εγώ αγαπώ την άκαταστασία... Έφτά... δύο... έννιά. (Γράφει). Συχαίνομαι την άταξία. Και καλά θα κάνατε να μη καλέσετε σήμερα τις κυρίες στο γεύμα της έπετειου...

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Τι φλυαρίες!...

KIPIN— Ξέρω, για να κοινοβουλευτήτε, θα γεμίσετε την αίθουσα με γυναίκες. Θα δήτε όμως, θα σας χαλάσουν όλη τη δουλειά. Αυτές δεν κάνουν παρά ζημιές και σπέρνουν ζιζάνια.

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Αντίθετα, η συντροφιά της γυναίκας είναι πολύ εϊχάριστη!

KIPIN— Ναί... Κοιτάξτε λόγου χάριν, η γυναίκα σας, μπορεί να είναι μια καλλιεργημένη γυναίκα, έ λοιπόν, την περασμένη Δευτέρα ξαμώλυσε μια τέτοια βλακία, που έμεινα με άνοιχτο το στόμα δυό

δύο μερες. Ρωτάει ξαφνικά προστά
σέ τρίτους: «Είν' αλήθεια ότι ο άντρας
μου αγόρασε τις μετοχές της Τράπεζας
Ντοράζα—Ποιάζα, που μόλις πέρασε
στο Χρηματιστήριο;» «Α, ο άντρας μου εί-
ναι τόσο ανήσυχος!» Κι' όλα αυτά προ-
στά σέ τρίτους!... Για ποιά λόγο τις έμ-
πιστευόμαστε, δέν καταλαβαίνω! Θέλετε
νά σάς κάνουν νά περνάτε στο κάτεργο;

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Έλάτε, άρκετά, άρκε-
τά! Έχετε πού δύσάρεστες ιδέες για μιá
έπέτειο. Καί με κάνετε καί τις σκέπτομαι.
(Συμβουλεύεται τó ρολόι του). Η γυναί-
κα μου έρχεται όπου νάναι. Κανονικά θά-
πρεπε νά πάω νά την πάρω απ' τόν σταθμό,
τήν καιμενούλα, αλλά δέν έχω καιρό καί
έπειτα... είμαι κουρασμένος. Για νά μι-
λήσω ειλικρινά, δέν μ' εύχαριστεί ό έρ-
χαιός της. Δηλαδή, ναί, μ' εύχαριστεί, αλ-
λά θά ήμουν πιο εύχαριστημένος εάν ήμνε
δύο μερες ακόμα στη μητέρα της. Θά ά-
παιτήσκει νά μείνω μαζί της όλο τó βράδυ
καί ακριβώς σήμερα, λογάριάζα νά επιχει-
ρήσω μετά τó δείπνο μιá μικρή περπα-
τεία... (Ανατριχιάζει). Λοιπόν, αισθά-
νομαι τώρα μιá νευρική τρεμούλα! Είναι
τόσο τεντωμένα τά νεύρα μου, ώστε θά
έφτανε, μου φαίνεται, ένα τίποτα, για νά
με κάνει νά κλάψω! Όχι, πρέπει νά άν-
τέξω τó χτύπημα, μά την πίστη μου!

(Μπαίνει ή Τατιάνα Άλεξέγιεβνα μέ
ένα αδιάδροχο κι' ένα ταξιδιωτικό σακί
κρεμασμένο στον ώμο).

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Κοίτα! Κατά φω-
νή!...

ΤΑΤΙΑΝΑ— Άγάτη μου. (Τρέχει
κοντά του, φιλά παρατεταμένο).

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Μόλις ακριβώς μιλού-
σαμε για σένα!... (Βλέπει τó ρολόι του).

ΤΑΤΙΑΝΑ— (Λαχανισμένη). Έπλη-
τες χωρίς έμένα; Είσαι καλά στην υγεία
σου; Δέν πήγα ακόμα στο σπίτι, έρχομαι
κατ' ευθείαν απ' τόν σταθμό. Έχω τόσα
πράγματα, τόσα πράγματα νά σου διηγηθώ
... καί χωρίς νά καθυστερήσω... Δέν
βγάζω τó μαντώ μου, δέν θά μείνω ούτε
λεπτό... (Στόν Κιοίν). Καλημέρα Κοί-
μα Νικολάιτς. (Στόν άντρα της). Στο σπι-
τι όλα καλά;

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Μά βέβαια. Κι' εσύ,

όλη αυτή την εβδομάδα πάχυνες, όμορφη
νες... Λοιπόν, πώς πήγε τó ταξίδι σου;

ΤΑΤΙΑΝΑ— Πολύ καλά. Η μητέρα
καί ή Κάτια σου στέλνουν την καλημέρα
τους. Ο Βασίλης Άντρέιτς μούπε νά σ
φιλήσω. (Τόν φιλάει). Η θεία σου στέλ-
νει ένα κουτί γλυκά καί όλοι είναι δυσσ
ρεστημένοι που δέν τους γράφεις. Η Τζ
να με παρακάλεσε νά σέ φιλήσω. (Τόν φ
λάει). «Α! Νάξερεις τί έγινε! Τί έγινε
Φοβάμαι ακόμα καί νά στο διηγηθώ!» «Α
Τί έγινε! Άλλά τó βλέπω στα μάτια σου
δέν είσαι εύχαριστημένος που με ξαναβλ
πεις!

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Άντίθετα... άγάπ
μου. (Την αγκαλιάζει. Ο Κιοίν μανι
σμένος άρχίζει νά βήχει).

ΤΑΤΙΑΝΑ— (Αναστενάζει). «Α
Καιμένη Κάτια! Καιμένη Κάτια! Μ
κουανε τόσο πολύ! Τόσο πολύ!

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Άγάτη μου, σήμερα
είμαι ή έπέτειος της Τράπεζας, ή έπιτρ
πή των μελών του Συμβουλίου μπορεί ν
ρθεί από τη μιá στιγμή στην άλλη καί
δέν είσαι ντυμένη.

ΤΑΤΙΑΝΑ— Άλήθεια, είναι ή έπ
τειος! Τά συγχαρητήριά μου, κύριοι!...
Σας εύχομαι... Θά γίνει λοιπόν άπόψε
νέλευση, δείπνο... Τρελαίνονται για
τι τέτοια! Κι' αυτός ό θαυμασμός λόγ
που έτοιμάζες τόσο καιρό για τά μέλη
Συμβουλίου; Θέλουν νά τους τόν διαβ
σεις σήμερα; (Ο Κιοίν βήχει, δυσσ
στημένος).

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— (Ένοχλημένος). Ά
γάτη μου, είναι μερικά πράγματα για
όποια δέν μιλάνε. Σε βεβαιώνω, θά έπ
νά πās στο σπίτι.

ΤΑΤΙΑΝΑ— Άμέσως, άμέσως. Θά σ
μιλήσω ένα λεπτό καί θά φύγω. Άρχ
απ' την άρχή. Λοιπόν, όταν μ' άφησ
θυμιάσαι, είχα καθήσει δίπλα σ' εκείνη
παρεία κυρία κι' άρχισα νά διαβάζω. Δ
μ' άρέσει νά μιλώ μέσα στο τραίνο. Κάν
με τρεις στάσεις καί σ' όλο τó διάστημα
διάβάζα, χωρίς ν' αλλάξω λέξη μέ όποιο
δήποτε... Έότερα βρόδινε καί με σ
πασαν κατά προαισθήματα! Άπέναν
μου είχε καθήσει ένας νέος, ένας με
χροινούλης, καθόλου άσχημος στο πρό

πο. Ἀλλάξαμε λίγες λέξεις... Ἐπειτα ἤρθε ἕνας καὶ αὐτῆς, ὕστερα ἕνας σπουδαστὴς... (Γελᾷ). Τοὺς εἶχα πεῖ πὺς δὲν ἦσαν παντρεμένη... Αὐτὸ γὰρ νὰ μποροῦν νὰ μὲ κορτάρουν. Φλυαροῦσαν ἔτσι ὡς τὰ μεσάνυχτα. Ὁ μελαχροινὸς διηγόταν ἀνέκδοτα πάρα πολὺ ὥστε αὐτὸς ὁ ναύτης δὲν σταματοῦσε νὰ τραγουδᾷ. Δὲν βασιόμουν ἀπ' τὰ γέλια. Κι' ὅταν ὁ ναύτης — ἔχ! αὐτοὶ οἱ ναῦτες — ὅταν ὁ ναύτης ἔμαθε κατὰ τήν ὅτι μὲ λένε Τατιάνα, ξέρεις τί τραγοῦδῆσε: (τραγουδάει μὲ μπᾶσα φωνή)

«Ὁνεγκίν, νὰ τὸ κρύψω δὲν μπορῶ τὴν Τατιάνα τρελλὰ ἀγαπῶ».

(Σκάει στὰ γέλια. Ὁ Κιρίν βήχει δυναρῶς).

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— Μικρὴ μου Τατιάνα, ριζῶ πὺς ἐνοχλοῦμε τὸν Κούζμα Νικολάτς. Πήγαινε σίτι ἀγάπη μου... Θὰ οὐ τὰ διηγῶναις ἀργότερα...

ΤΑΤΙΑΝΑ— Αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτα, ν' εἶναι τίποτα! Ἐπρεπε νὰ ἀκούσεις τὸν πατέρα. Εἴταν πολὺ ἐνδιαφέρον. Τελειῶνω ἀρῶς. Στὸ σταθμὸ ἦρθε νὰ μὲ ὑποδεχτεῖ Σέρογιος. Τὴν ἴδια ὥρα βρισκόταν ἐκεῖ ἕνας νέος, ἕνας ἐπιθεωρητὴς τὴν Ἐφορίας μίζω... Ὁ Σέρογιος μὲ σύστησε καὶ φύγε καὶ οἱ τρεῖς... Ὁ καιρὸς εἴταν θανσιος...

(Ἀκούγονται φωνὲς στὰ παρασκήνια: Ὁχι! Ὁχι! Μὴ μπαίνετε! Τὶ θέλετε;». Μπαίνει ἡ Μερτσούτκινα).

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— (Στὴν πόρτα, σταματοῦν). Γιατί μ' ἐμποδίζετε; Τὶ ἔματα εἰν' αὐτά! Πρέπει νὰ τὸν δῶ προσωπικά!... (Μπαίνει. Ἀποτείνεται σπὸν κοίτιν). Ἐχω τὴν τιμὴ Ἐξοχότατε... ὁ πᾶσις Φεοντόροβνα Μερτσούτκινα, σύζυγος τοῦ γραμματέα τῆς δημοχίας.

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— Τὶ ἐπιθυμεῖτε;

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Κοιτᾶτε, Ἐξοχότατε, ὁ σύζυγός μου, ὁ γραμματέας δημοχίας, ὁ Μερτσούτκιν, ἀρρώστησεν πέντε μῆνες τώρα καὶ στὸ διάστημα τοῦ ἐμνε στο σπῖτι γὰρ νὰ γιανρεῖ τὸν ἀπέλυσαν χωρὶς κανένα σοβαρὸ λόγο, Ἐξοχότατε. Καὶ ὅταν πῆγα νὰ εἰσπῶ τοὺς μισθοὺς του, μοῦ κράτησαν αὐτοὺς, προσέξτε, εἰκοσιτέσσερα ρούμ-

πια καὶ τριανταεξὶ καπίκια. Γιατί; Τοὺς ρώτησα. «Καὶ γιατί, μοῦ εἶπαν, πῆρε λεφτὰ ἀπ' τὸ ταμεῖο Ἀλλομοβοηθείας καὶ γιατί ἄλλοι ἐγγυήθηκαν γὰρ τὴν θέσιν του». Μὰ δὲν εἶναι δυνατό! Πὺς μποροῦσε νὰ τὰ πάρει χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν μου! Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔγινε, Ἐξοχότατε. Εἶμαι μιὰ φτωχὴ γυναῖκα χωρὶς πόρους, δὲν ἔχω γὰρ νὰ ζῶ παρὰ τοὺς νοικάρηδες μου... Εἶμαι ἀδύνατη, χωρὶς προστασία. Ἀπὸ παντοῦ, δὲν ἔχω παρὰ ἐνοχλήσεις, κανέναν δὲν μὲ βοηθᾷ.

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— Ἐπιτρέπετε. (Παίρνει τὴν ἀναφορὰ καὶ τὴν διαβάζει ὁλόρθος).

ΤΑΤΙΑΝΑ— (Στὸν Κιρίν). Πρέπει νὰ ξαναρχίσω ἀπ' τὴν ἀρχή... τὴν περασμένη ἐβδομάδα, ἔλαβα ξαφνικά ἕνα γράμμα ἀπ' τὴν μαμά. Μοῦ ἔγραφε ὅτι τὴν ἀδελφὴν μου τὴν Κάτια τὴν ζήτησε σὲ γάμο κάποιος Γερμαντλέβσκι. Ἐνας νέος γοητευτικός, σεμνός, ἀλλὰ δυστυχῶς χωρὶς περιουσία καὶ χωρὶς θέσιν. Καὶ τὸ πῶς δύσχεστο, φανταστήτε, ἡ Κάτια εἴταν ξετρελλωμένη μαζί του. Τὶ νὰ γίνε; Ἡ μαμά μοῦ ἔγραφε νὰ πᾶω ἀμέσως νὰ ἐπηρεάσω τὴν Κάτια...

ΚΙΡΙΝ— (Αὐστηρά). Παρακαλῶ, μὲ μπερδεύετε... Μὲ τίς μαμάδες σας καὶ τίς Κάτιες σας, τὰ ἔχασα πᾶ καὶ δὲν καταλαβαίνω τίποτα.

ΤΑΤΙΑΝΑ— Δὲν ἔχει σημασία! Θὰ εἴταν καλλίτερα ν' ἀκοῦτε, ὅταν σᾶς μιλᾷ μιὰ κυρία! Γιατί βιαζόσαστε τόσο πολὺ; Εἰσατε ἐρωτευμένος; (Γελᾷ).

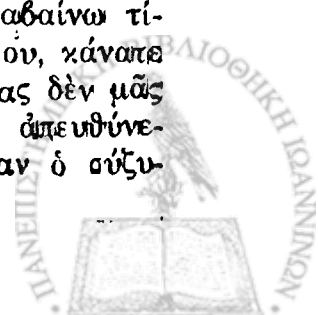
ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— (Στὴν Μερτσούτκινα). Παρακαλῶ, τί θέλει νὰ πεῖ αὐτό; Δὲν καταλαβαίνω τίποτα...

ΤΑΤΙΑΝΑ— Εἰστε ἐρωτευμένος; Ἄ! Ἄ! Κοκκίνισε!

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— (Στὴν γυναῖκα του). Μικρὴ μου Τατιάνα, γὰρ ἕνα δευτερόλεπτο χουσή μου, πέρασε δίπλα, θὰ ρηθῶ ἀμέσως.

ΤΑΤΙΑΝΑ— Πολὺ καλὰ. (Βγαίνει).

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— Δὲν καταλαβαίνω τίποτα. Καθὼς φαίνεται, κυρία μου, κάνατε λάθος στο ἴδιον. Ἡ αἴτησή σας δὲν μᾶς ἀφορᾷ καθόλου. Πρέπει νὰ τὴν ἀπευθύνετε στὴν ὑπηρεσία ποὺ ἐργαζόταν ὁ σύζυγός σας.

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Σὲ πέντε μεριές τὴν πῆγα ὡς τώρα, πατερούλη μου, πονθε-
νὰ δὲν θέλανε νὰ παραλάβουν τὴν αἰτησή
μου, εἶχα χάσει πιά τὸ κεφάλι μου, ἀλλὰ
σ' εὐχαριστῶ Θεέ μου, ὁ γαμπρός μου ὁ
Μπόρις Μάτβειτς μὲ συμβοῦλεψε νὰ ρθῶ
σὲ σᾶς. «Πρέπει νὰ πᾶς στὸν κύριο Σι-
πούτσιν, πεθερούλα μου, εἶναι ἄνθρωπος
ισχυρὸς καὶ κατορθώνει τὰ πάντα...».
Βοηθήστε με, Ἐξοχώτατε.

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Κυρία Μερτσούτκινα,
δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε τίποτα γιὰ σᾶς.
Καταλάβετε το καλά: ὁ σύζυγός σας, ἀπ'
ὅσο μπορῶ νὰ κρίνω, εἶταν δημοτικὸς ὑ-
πάλληλος, ἐνῶ ἐδῶ εἶναι ἓνα ἴδιωμα κα-
θαρῶς ιδιωτικὸ, ἐμπορικὸ, εἶναι μιὰ Τρά-
πεζα. Εἶναι λοιπὸν εὐχολο νὰ καταλάβετε!

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Ἐξοχώτατε, ἔ-
χω μιὰ ἱατρικὴ βεβαίωση ποὺ δείχνει τὴν
ἀρρώστια τοῦ σιζίγγου μου. Νάτην, ρίξτε
μιὰ ματιὰ παρακαλῶ...

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— (Ὁργισμένος). Πολὺ
καλά, σᾶς πιστεῖνω, ἀλλὰ σᾶς τὸ ξαναλέω,
αὐτὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει.

(Ἀκούγεται στὰ παρασκήνια τὸ γέλιο
τῆς Τατιάνας, μετὰ τὸ γέλο ἐνὸς ἄντρα).

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— (Ἀφοῦ ρίξει μιὰ μα-
τιὰ στὴν πόρτα). Θὰ διασκεδάξει τοὺς ὑ-
πάλληλους ἐκεῖ μέσα. (Στὴν Μερτσούτκι-
να). Εἶναι παράξενο καὶ μάλιστα γελοῖο.
Τὶ πρέπει νὰ γίνει, ἀφοῦ ὁ σύζυγός σας
δὲν ξέρει ποῦ πρέπει ν' ἀπειθῇ;

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Τὶ τὰ θέλετε,
Ἐξοχώτατε, δὲν ξέρει ποτὲ τίποτα. "Ὅλη
τὴν ὥρα ἐπαναλαμβάνει: Αὐτὸ δὲν εἶναι
δική σου δουλειά, παράτα με!» Καὶ τίποτ'
ἄλλο.

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Σᾶς ἐπαναλαμβάνω,
κυρία μου, ὁ σύζυγός σας εἶταν ὑπάλληλος
σ' ἓνα δημοτικὸ ἴδιωμα καὶ ἐδῶ εἶναι Τρά-
πεζα, ἐπιχείρηση ιδιωτικὴ, ἐμπορικὴ...

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Μὰ βέβαια, βέ-
βαια... Κατάλαβα, πατερούλη. Στὴν πε-
ρίπτωση αὐτῇ, Ἐξοχώτατε, πῶστε τοῦλάχισ-
το νὰ μοῦ πληρώσουν τὰ δεκαπέντε ροῦμ-
πλια! Δέχομαι νὰ μὴν εἰσπράξω ὅλο τὸ
ποσὸ μαζεμένο.

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— (Ἀναστενάζοντας).
Οὐφ!

KIPIN— Ἀντρέι Ἀντρέιτς, μ' αὐτὸ

τὸν τρόπο δὲν θὰ τελειώσω ποτὲ τὴ δου-
λειά μου!

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Ἀμέσως. (Στὴν Μερ-
τσούτκινα). Δὲν μπορείτε ἐπὶ τέλους νὰ
λογικευτῇτε; Καταλάβετε λοιπὸν, τὸ νὰ ἀ-
πειθύνεσθε σὲ μᾶς μὲ μιὰ παρόμοια αἰτη-
ση εἶναι τὸ ἴδιο παράξενο μὲ τὸ νὰ πα-
ροικιᾶσετε λόγου χάρι μιὰ αἴτηση διαζυ-
γίου σ' ἓνα φαρμακεῖο ἢ στὴν ἀγορανο-
μία.

(Χτυποῦν στὴν πόρτα. Φωνὴ τῆς Τα-
τιάνας: «Ἀντρέι, μπορῶ νὰ μπῶ;»).

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— (Φωνάζοντας). Περι-
μενε ἓνα δευτερόλεπτο χουσή μου, ἀμέσως.
(Στὴν Μερτσούτκινα). Τὸ ἀντιληφθήκατε
λοιπὸν; Δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτα. Ἐπὶ
πλέον κυρία μου, ἔχοιμε σήμερα τὴν γιορ-
τὴ τῆς ἐπετείου μας, εἴμαστε πολὺ ἀπηχο-
λημένοι... Κάποιος μπορεῖ νὰ μπεῖ ἀπὸ
τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη... Μὲ συγχω-
ρεῖτε.

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Ἐξοχώτατε, λυ-
πηθεῖτε μιὰ ὀρφανή. Εἶμαι μιὰ ἀδύνατη
γυναῖκα, χωρὶς προστασία... Ἐχω ἀπο-
κάμει πιά... Πρέπει νὰ φροντίσω γιὰ ὁ-
λα καὶ γιὰ τίς δώδεκ τῶν νοικοκυρδων καὶ
γιὰ τίς ἐνέργειες γιὰ τὸν ἄντρα μου καὶ
γιὰ τὸ νοικοκυριὸ καὶ νὰ τώρα ποὺ ὁ γαμ-
πρός μου βρίσκεται χωρὶς δουλειά.

ΣΠΙΟΥΤΣΙΝ— Κυρία Μερτσούτκινα,
ἐγώ... Ὁχι, μὲ συγχωρεῖτε, δὲν μπορῶ
πιά νὰ σᾶς μιλήσω! Θάλωσε τὸ μυαλό μου!
Μᾶς ἐνοχλήτε καὶ χάνετε τὸν καιρὸ σας...
(Ἀναστενάζοντας. Ἰδιαιτέρως). Αὐτὴ εἶ-
ναι τοῦδλο, μὰ τὴν πίστη μου: (Στὸν Ki-
ρίν). Κοίξια Νικολαΐτς, παρακαλῶ, ἐξη-
γήστε στὴν κυρία...

(Κάνει μιὰ κίνηση μὲ τὸ χέρι καὶ βγαί-
νει).

KIPIN— (Πλησιάζοντας τὴν Μερ-
τσούτκινα, ἀπότομα). Τὶ θέλετε;

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Εἶμαι μιὰ ἀδύ-
νατη γυναῖκα, χωρὶς προστασία... Μὲ
βλέπετε, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πιστέψῃ
ὅτι εἶμαι γερὴ, στὴν πραγματικότητά ὁ
μωγ δὲν ἔχω οὐτ' ἓνα ὄργανο σὲ καλὴ κα-
τάσταση. Μόλις στέκομαι ἐπὶ πόδια μο-
καὶ ἔχασα τὴν ὀρεξή μου. Τὸ πρωὶ ἔφα-
γόν τὸν καφέ μου μὲ τὸ ξόρι...

KIPIN— Σᾶς ρωτῶ, τί θέλετε;

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Πατερούλη μου, χάνε να πληρωθῶ δεκαπέντε ροίμπλια και τὸ ἐπὶ τοιοιο σ' ἔνα μῆνα ἂν τὸ ἐπιθυμῆτε.

ΚΙΡΙΝ— Μὰ μοῦ φαίνεται πὼς σὰς τὸ εἶπανε χιόλας: ἐδῶ εἶναι Τράπεζα.

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Ναί, ναί, ξέρω... Κι' ἂν χρειαστεῖ, μπορῶ νὰ σὰς φέρω ἱατρικὴ βεβαίωση.

ΚΙΡΙΝ— Εἶναι κεφάλι αὐτὸ πὺν ἔχετε πάνω στοὺς ὤμους ἢ τίποτ' ἄλλο;

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Καλὲς μου ἀνθρώπε, δὲν ζητῶ τίποτ' ἄλλο παρὰ τὰ χρεωτούμενα.

ΚΙΡΙΝ— Σὰς ρωτῶ κυρία μου, εἶναι κεφάλι αὐτὸ πὺν ἔχετε πάνω στοὺς ὤμους ἢ τίποτ' ἄλλο; Πὺν νὰ μὲ πάρει ὁ διάβολος, δὲν ἔχω καιρὸ νὰ συζητῶ μαζί σας! Εἶμαι ἀπασχολημένος. (Δείχνοντας τὴν πόρτα). Σὰς παρακαλῶ!

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— ("Εκπληκτικῶς"). Μὰ τότε, τὰ λεφτά μου;...

ΚΙΡΙΝ— Καταλαβαίνω, δὲν εἶναι κεφάλι αὐτὸ πὺν ἔχετε πάνω στοὺς ὤμους, ἀλλὰ κούτσουρο. (Χτυπᾷ τὸ δάχτυλό στο τραπέζι και ὕστερα τὸ μέτωπό του).

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— ("Ενοχλημένη"). ὦ! ὦ! Πάει πολὺ! Αὐτὰ θὰ μποροῦσες ἀ τὰ κάνεις στὴ γυναῖκα σου... Εἶμαι ἀντρομένη μ' ἕνα γραμματιά της δημαγωγίας, ἐγώ... Μαζί μου πρέπει νὰ κρατᾷς ἀποστάσεις:

ΚΙΡΙΝ— Ἐξαγριωμένος, μὲ μισὴ φωνή). Ἐξω ἀπὸ δῶ!

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Ἐλα! Ἐλα! Πούλασε!

ΚΙΡΙΝ— (Μὲ μισὴ φωνή). Ἄν δὲν ἔλθεις ἀπὸ δῶ, τώρα ἀμέσως, στέλνω καὶ ἀνάξω τὸν θυρωρό! Ἐξω ἀπὸ δῶ! (Χτυπᾷ τὸ πόδι).

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Ἐ, γιὰ στάσου! Πάει πολὺ! Δὲν φοβάμαι! Ἐχω δεῖ κι' ἄλλὰ τέτοια!... Παράτα με λοιπὸν σαράβα!

ΚΙΡΙΝ— Νομίζω πὼς σ' ὅλη μου τὴν ἡμέραν, δὲν ἔχω δεῖ τίποτα τόσο ἀντιπαθητικόν... ὦφ!... Μ' ἐπίασε τὸ κεφάλι μου... ("Αναπνέοντας μὲ δυσκολία"). Σοῦ ἐλανάλαμβάνω ἀκόμα μιὰ φορὰ... Μ' ἔλθεις; Ἐὰν δὲν φύγεις ἀπὸ δῶ, γιὰ μα-

μοῦ, σὲ κάνω ἐκόνη! Εἶμαι ἱκανὸς νὰ σὲ κομματιάσω! Θὰ σοῦ κάνω κακό!

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Τὰ σκεπὰ γὰρ γέρον, τὸ καρδιάνι πέρασε. Δὲν σὲ φοβάμαι! Ἐχω δεῖ κι' ἄλλα!

ΚΙΡΙΝ— ("Απελπισμένος"). Δὲν μπορῶ πιά νὰ τὴν ὑποφέρω. Θὰ λιποθυμήσω! Δὲν ἀντέχω ἄλλο: (Πηγαίνει στο τραπέζι του και κάθεται). Γέμισαν τὴν Τράπεζα μ' ἕνα σωρὸ γυναικοῦδες, δὲν μπορῶ νὰ τελειώσω τὴν ἐκδόσή μου! Δὲν μπορῶ!

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Δὲν ζητῶ τὴν περιουσία τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ αὐτὸ πὺν μοῦ ἀνήκει, αὐτὸ πὺν μοῦ ὀφείλουν. Κοιτάξτε ἕναν ἀγροῦκο. Μὲ τσόχινες μπότες μέσα σ' ἕνα δημόσιο μέρος... Χωριάτη... (Μπαίνουν ὁ Σιπούτσιν και ἡ Τατιάνα).

ΤΑΤΙΑΝΑ— ("Ακολουθώντας τὸν σύζυγό της"). Εἶχαμε πᾶει σ' ἕνα γλέντι στοὺς Μπερεζνίσκι, ἡ Κάτια φοροῦσε ἕνα μπλε μεταξωτὸ φουστανάκι μὲ μιὰ λεπτὴ νταντέλλα και ἀνοιχτὸ λαμπρό... Τὸ ψηλὸ χτενισμα τῆς πᾶει πάρα πολὺ και τὴν εἶχα χτενίσει ἐγὼ ἡ ἴδια. Ντιμένη και χτενισμένη ἔτσι, εἶταν χάρισμα.

ΣΗΠΟΥΤΣΙΝ— (ποῦ ἔχει πονοκέφαλο). Ναί... ναί... χάρισμα... Μποροῦν νὰ ρθοῦν ἀπὸ τὴν μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη.

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Ἐξοχότατε!

ΣΗΠΟΥΤΣΙΝ— (τσασκισμένος). Τὶ θέλετε ἀκόμα; Τὶ ζητᾶτε;

ΜΕΡΤΣΟΤΤΚΙΝΑ— Ἐξοχότατε!... (Δείχνοντας τὸν Κιρίν). Αὐτὸς πὺν εἶναι ἐκεῖ... ναί, αὐτὸς ἐκεῖ μάλιστα... χτύπησε τὸ δάχτυλό στο μέτωπό του και ὕστερα πάνω στο τραπέζι. Τὸν διατάξατε ν' ἀπασχοληθεῖ μὲ τὴν ὑπόθεσή μου κι' ἐκεῖνος μὲ κοροϊδεύει και μὲ βρίζει. Εἶμαι μιὰ ἀδύνατη γυναῖκα, χωρίς προστασία.

ΣΗΠΟΥΤΣΙΝ— Καλά, κυρία μου, θὰ δῶ... θὰ λάβω μέτρα... Πηγαίνετε... Ὑστερα... Ὑστερα!... ("Ιδιαίτερος"). Αὐτὸ εἶναι, μὲ ξαναπιάνουν τ' ἀρθροτικά.

ΚΙΡΙΝ— (Πλησιάζοντας τὸν Σιπούτσιν, σιγὰ). Ἀντρέι Ἀντρέιτς, στείλτε νὰ φωνάξουν τὸν θυρωρό, νὰ τὴν βγάλει ἔξω. Δὲν ὑποφέρεται πιά, ἐπὶ τέλους.

ΣΗΠΟΥΤΣΙΝ— (μανιασμένος). Ὁχι! Ὁχι! Θὰ ἀρχίσει νὰ οὐρλιάζει, αὐτὸ θὰ ἐξοργίσει τοὺς πελάτες.

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Έξοχότατε!...

ΚΙΡΙΝ— (Με γλαφυρά και φωνή). Πρέπει να τελειώσω την έκθεσή μου. Δεν θα ξεμπερδέψω ποτέ! (Ξαναγυρίζει στο τραπέζι του). Δεν μπορώ!

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Έξοχότατε, πότε λοιπόν θα πάρω τα λεφτά μου; Τα χρειάζομαι και σήμερα μάλιστα.

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— (Παραφερόμενος, ι-διαιτέρως). Τι ανιπόφορη γυναίκα! (Στην Μερτσούτινα). Κυρία, σάς το είπα ήδη, εδώ είναι Τράλεξα, επιχείρηση ιδιωτική, εμπορική.

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Λιπηθείτε, Έξοχότατε, φανήτε σαν αληθινός πατέρας της οικογένειας... Εάν το ιατρικό πιστοποιητικό δεν αρκεί, μπορώ να σάς φέρω μια βεβαίωση της Αστυνομίας. Πέστε να μου πληρώσουν αυτά τα λεφτά.

ΚΙΡΙΝ— (Αναστενάζοντας). Ούφ!

ΤΑΤΙΑΝΑ— (Στην Μερτσούτινα). Γιαγιά, αφού σάς λένε ότι ένοχλείτε εδώ, πρέπει να είστε λογική.

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Όμορφούλα μου, γλυκειά μου, κανένας δεν παίρνει το μέρος μου. Καλά θάταν, εάν έπινα κι' ε-τρώγα, σήμερα ήρτα τον καφέ μου με το ζόρι.

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— (Έξαντλημένος, στην Μερτσούτινα). Πόσα σάς χρωστούν;

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Εικοσιτέσσερα ρούμπλια και τριανταέξη καπίκια.

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Καλά. (Βγάζει απ' το πορτοφόλι του εικοσιπέντε ρούμπλια και της τα δίνει). Ορίστε εικοσιπέντε ρούμπλια. Πάρτε και φύγετε.

(Ο Κιρίν βίγχει δυσαρεστημένος).

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Σας ευχαριστώ με όλη μου την καρδιά, Έξοχότατε. (Κρύβει τα λεφτά).

ΤΑΤΙΑΝΑ— (Κάθεται κοντά στον άντρα της). Είναι ώρα να πάω σπίτι. (Κοιτάζει το ρολόι της). Δεν τελείωσα όμως ακόμα... Τελειώνω σ' ένα λεφτό και φεύγω... Α! Τι ιστορία! Τι ιστορία! Λοιπόν, φύγαμε απ' τους Μπερεζνίσκι... Είταν αρκετά επιτυχημένο το γλέντι, μάλλον ευχάριστο, αλλά τίποτα το εξαιρετικό. Ο Γκραντιέβσκι, που αναστενάζει για την Κάτια, είταν εκεί, φυσικά... Εγώ,

είχα μιλήσει με την Κάτια, κλάψαμε μαζί και πέτυχα να την πείσω. Το ίδιο βράδυ εξηγιόταν με τον Γκραντιέβσκι και του δήλωνε την άρνησή της... Επί τέλους έλεγα, όλα τακτοποιήθηκαν προς το καλύτερο. ή μαμά θα ευσχάσει. Η Κάτια σώθηκε κι' εγώ με τη σειρά μου, μπορώ να είμαι ήσυχη. Έ, λοιπόν, τι νομίζεις; Ακριβώς πριν απ' το δείπνο, παρπατούσαμε ή Κάτια κι' εγώ σε μιιά δέντροστοιχία και ξαφνικά... (Πολύ συγκινημένη). Και ξαφνικά, ακούσαμε ένα πυροβολισμό... Όχι, δεν μπορώ να μιλήσω με ψυχραιμία! (Αερίζεται με το μαντίλι της). Όχι, δεν μπορώ!

ΚΙΡΙΝ— (Αναστενάζοντας). Ούφ!

ΤΑΤΙΑΝΑ— (Κλαίγοντας). Τρέχουμε στη σκιά κι' εκεί... εκεί, βρίσκουμε τον Γκραντιέβσκι... μ' ένα πιστόλι στο χέρι...

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Όχι, δεν μπορώ πιά! Δεν μπορώ άλλο! (Στην Μερτσούτινα). Τι θέλετε ακόμα!

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Έξοχότατε, δ-άντρας μου δεν θα μπορούσε να ξαναπά-ρει τη θέση του;

ΤΑΤΙΑΝΑ (κλαίγοντας). Χτυπήθηκε κατώκαρδα... Η Κάτια ή καμμενούλα, έχασε τις αισθήσεις της. Κι' εκείνος χτυπημένος φριχτά, δεν κουνιέται πιά... και ζητά να φωνάξουν ένα γιατρό. Ο γιατρός ήρθε άμέσως... και τον έσωσε τον δυστυ-χωμένο.

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Έξοχότατε, δ-άντρας μου δεν θα μπορούσε να ξαναπά-ρει τη θέση του;

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Όχι, δεν άντέχω πιά: (Κλαίει). Διώξτε την! Διώξτε την! σ-ας εκτεύω!

ΚΙΡΙΝ— (Πλησιάζοντας την Τατιά-να) Έξω από δω!

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Μά όχι, όχι εκείνη... Αιτή έδω... Ναι, αυτή, αυτό τ-σκιάχτρο! (Δείχνει την Μερτσούτινα)

ΚΙΡΙΝ (που δεν κατάλαβε, στην Τα-τιάνα). Έξω από δω! (Χτυπώντας τ-πόδια). Μου αδειάζετε τη γωνιά;

ΤΑΤΙΑΝΑ— Τι; Τι έχετε; Τρελλάθη-κατε;

ΣΙΠΟΥΤΣΙΝ— Είναι τρομερό! Βε-

σχομαι εὐ ἀπόγνωση! Διῶξτε την! Διῶξτε την λοιπόν!

KIPIN— (Στὴν Τατιάνα). "Εξω ἀπὸ δῶ! Θὰ σὲ τσακίσω! Θὰ σὲ ξεσκίσω! Θὰ σὲ σκοτώσω!

TATIANA— (Φεύγοντας, τὴν κυνηγᾷ ὁ Kipin). Πῶς τολμᾶτε; Εἴσαοτε ἕνας κακομαθημένος! (Φωνάζει). 'Αντρέϊ, σῶσε με! 'Αντρέϊ (Ξεφωνίζει).

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— (Τοὺς ἀκολουθεῖ). Σταματήστε! Σᾶς ἱκετεύω! Σιγά! Λυπηθεῖτε με!

KIPIN— (Κυνηγώντας τὴν Μερτσούκινα). "Εξω ἀπὸ δῶ! Πιάστε την! Χτυπάτε την! Σκοτώστε την!

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— (Φωνάζοντας). Πᾶνσε! Σᾶς παρακαλῶ! Σᾶς ἱκετεύω!

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— Θεέ μου: Θεέ μου! (Ξεφωνίζει). Θέ μου!

TATIANA— (Φωνάζοντας). Βοήθει! Βοήθεια! "Α! "Α! Λυπηθῆμι! Λυπηθῆμι! (Πηδᾷ πάνω σὲ μιὰ καρέκλα, ὥστε αὐτὴ πέφτει πάνω στὸ ντιβάνι καὶ βογγάει, προσληπτόννη).

KIPIN— (Κυνηγώντας τὴν Μερτσούκινα). Χτυπάτε την! Τσακίστε την! Σκοτώστε την!

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— "Α! "Α! Θεέ μου! Δὲν βλέπω πιά! "Α! (Πέφτει ἀναίθρητη στὴν ἀγκυλιά τοῦ Σιπούτσιν. Χτυπῶν στὴν πόρτα καὶ μιὰ φωνὴ στὰ παρακείμενα ἀναγγέλλει: «'Η 'Επιτροπὴ!»)

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— 'Επιτροπὴ... Φήμεν... 'Εργο...

KIPIN— (Χτυπώντας τὰ πόδια). "Εξω ἀπὸ δῶ! Ποὺ νὰ μὲ πάρει ὁ διάβολος! Ἀνασηκώνει τὰ μανιζέτια του). Δώστε τη νύ! Θὰ κάνω κακό! (Μπαίνει ἡ 'Επιτροπὴ τὴν ἀποτελοῦν πέντε κύριοι ντυμένοι ἐπίσημα. "Ενας ἀπ' αὐτοὺς κρατᾷ τὸ μίνο τοῦ λόγου μέσα σ' ἕνα βελούδινο ροκάκιμα, ἕνας ἄλλος κρατᾷ τὸ ὠσημέρι βάζο. Τὸ προσώπικὸ τῆς Τραπέζης παρακολουθεῖ ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ γραφείου.

Τατιάνα βρίσκεται πάνω στὸ ντιβάνι. Μερτσούκινα στὴν ἀγκυλιά τοῦ Σιπούτσιν. Βογγᾶνε καὶ οἱ δύο).

ΕΝΑ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ (Διαβάλλοντας μὲ δυνατὴ φωνή). Πολυπράστε καὶ πολυαγαπημένε 'Αντρέϊ 'Αν-

τρέιτς. Ρίπτοντες ἀναδρομικῶς ἐν βλέμμα εἰς τὸ παρελθὸν τοῦ οικονομικοῦ ἡμῶν καθιδρύματος καὶ διατρέχοντες μὲ τὴν φαντασίαν τὴν συνεχῆ αὐτοῦ πρόοδον, πλοθανόμεθα, εἰς μέγιστον βαθμόν, ζηκορὰν ἐντίκασιν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπόθεσεως αὐτοῦ, εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ μικρὸν ἀρχικῶς κεφάλαιον, ἡ ἀπουσία πάσης σοβαρᾶς ἐργασίας καὶ ὡσαύτως ἡ ἀοριστία τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, βθετον ἐπιτακτικῶ τῷ τρόπῳ τὸ ἐρώτημα τοῦ 'Αμλέτου: «Νὰ ζῇ τις ἢ νὰ μὴ ζῇ»; Καὶ εἰς ἐποχὴν μάλιστα καθ' ἣν ὑφίσταντο φωναὶ ὑπὲρ τοῦ κλεισίματος τῆς Τραπέζης. Ἰδού ὅμως, ἐμφανίσθητε ἐπικεφαλῆς τοῦ ιδρύματος! Αἱ γνωριμίαι σας, ἡ ἐνεργητικότης καὶ τὸ ἐμψυκτικὸν ὑμῶν τῶν, εὐδοκῶνται εἰς τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἀνεκτίστον ἐπιτυχίας καὶ μιᾶς σπανίας ἀναπτύξεως. 'Η φήμη τῆς Τραπέζης... (Βήχει). 'Η φήμη τῆς Τραπέζης...

ΜΕΡΤΣΟΥΤΚΙΝΑ— (Βογγώντας). "Ωγ! "Ωγ!

TATIANA— (Βογγώντας). Νερό! Νερό! Νερό!

ΤΟ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ — ('Επαναλαμβάνει). 'Η φήμη. (Βήχει). 'Η σήμερ τῆς Τραπέζης ἤγδη δι' ὑμῶν εἰς τοιοῦτον σημείον, ὥστε τὸ ἴδιον ἡμῶν νὰ δύναται ἤδη νὰ ἀνταγωνίζηται μὲ τὰς καλλιτέρας- ἕνας ἐπιχειρήσεις...

ΣΙΠΟΤΤΣΙΝ— 'Επιτροπὴ... Φήμεν... 'Εργο... Ἀπὸ περιστέρεια ἀγαλιόνταν μὲ τὸν φρεσὶ ἀνάτη... 'Ο ἔρωτας εἶναι παιδὶ τοῦ Μπερμὲ ποὺ δὲν γνώρισε ποτέ, ποτέ τὸν νόμο...

ΤΟ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ — (Συνεχίζει, ταραγμένος). Ἐν συνεχείᾳ, ρίπτοντες ἐν ἀντικειμενικὸν βλέμμα εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, δρείλουμεν, πολυτιμυμένε καὶ πολυαγαπητέ μας 'Αντρέϊ 'Αντρέιτς... Χαμηλώνοντας τὸν τόνο). Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν θὰ ξαναρθοῦμε, ἀργότερα... Ναι, αὐτὸ θάταν καλλίτερον, θὰ ξαναρθοῦμε ἴστερα. (Βγαίνουν ταραγμένοι).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Στὸν οὐρανὸ σεργιάνιζαν τ' ἀσιέρια τους
ἡ Πούλια κι' ὁ Ὁρίων.
Μαζί μου ξενυχιοῦσε ὁ Ὁράτιος
κι' ὁ ἅγιος Ἰλαρίων.

Ὁ ροῦς μου ἦταν κατοικιδίον
ἀμέτρητων ἐρώτων κι' εἰδυλλίων
μεθοῦς ἀπ' τὴ μυρωδιὰ
παλιῶν ἀδιάβαστων βιβλίων.

Οἱ σίχοι ἐντός μου μάλλοναν
ὅπως σις φτέρες οἱ γουστέρες
ἔμενα νησιτικὸς προσμένοντας
τὶς καλὲς χοριᾶτες μέρες.

Ἦταν καὶ μιὰ κοπέλλα στὴν αὐλή μας
(χωρὶς ἀγάπη ποιδὺς μπορεῖ νὰ ζήσει;
τὰ μάγοντά της τόσαθεν ἢ φτώχεια
τὰ χέρια της ἢ πλύση.

Δὲν μ' ἄφηνε νὰ τὴ φιλήσω
γάϊδευα μονάχα τὰ μαλλιά της
ἀπ' τὸ πολὺ νὰ φτύνη αἷμα
οὐδὲ τέλος πάει καλιά της.

Τὶς Κυριακὲς στὴν πλάτη τὸν καῦμό μου
κι' ἔπαιζα τὴ δημοσιὰ κατόπι
πιά τόσα ἀγιάζει σον τὰ χέρια μαννούλα μου
καὶ ποιοὶ μὲ θρέφουνε χτικιοὶ ἄπονοι τόποι.

Τὶς νύχτες ρειοενδύουν τὸ ποτάμι μας
οἱ γέριξες ἱτιὲς νὰ κλαῖν ἀκόμα;
κόκκινες σιάλες κενημένο τὸ σερίονι μου
οἱ ἄρρωστοι δ' μουντὸς καιρὸς ἢ ροσοκόμα.

Ὁ τόπος μα ζεῖναι φτωχὸς
καὶ δὲν χορταίνουνε ψωμί οἱ ἀνθρώποι
κλεῖσε τὴν πόρτα σου γρηγὴ μου μὴν ἀκοῦς
δὲν βρέθηκαν γιὰ σὲ οἱ ἄλλοι τόποι.

Τ. ΠΟΡΦΥΡΗΣ

Τ Ε Χ Ν Η

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΚΑΜΨΗ ΣΤΙΣ ΜΟΝΤΕΡΝΕΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

Οί μετοχές της ἀφηρημένης ζωγραφικῆς — τῆς μὴ παραστασιακῆς, ὅπως τὴν λέγε σήμερα, ὅχι μὲ μεγαλύτερη ἐπιτυχία—, πέφτουν συνεχῶς σὶδ καλλιτεχνικὸ χρηματιστήριο. Καὶ ἔτσι πραγματοποιοῦνται οἱ προφητεῖες πολλῶν ἐμπόρων τέχνης, ποὺ εἶναι πραγματικὰ βαρόμετρα γιὰ τὸν καλλιτεχνικὸ οὐρανό, καὶ πολλῶν ὀνομαστῶν ζωγράφων.

«Τὸ κοινὸ κουράσθηκε», «ὡς ἐπιστροφή σὴν παράσταση διαγράφεται καθαρὰ», «τὸ ἀφηρημένο πρέπει νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸ συγκεκριμένο», «ὡς ἀφαίρεση κατάντησε ἕνας στείρος ἀκαδημαϊκός», «μόνον οἱ νέοι δείχνουν ἀκόμη ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν μὴ παραστασιακὴ τέχνη»: δυσοίωνοι ἰσχυρισμοὶ τῶν εἰδικευμένων ἐμπόρων ζωγραφικῶν πινάκων. «Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ τέχνη τοῦ ζωγράφου νὰ μείνῃ γιὰ πάντα ἕνας μονόλογος», γνώμη ἐνὸς γνωστότατου εὐπαιροτέχνη. «Πολλὰ ἔργα ἀνούσια», «ὡς ἀφαίρεση θὰ πεθάνῃ, ὅπως πέθανε τὸ ροκοκό», «μοῦ φαίνεται δύσκολο νὰ μιλήσω μὲ λίγα λόγια γιὰ μιὰ ὑπόθεση τόσο τερατώδη, καὶ πιστεύω πὺς πάρα πολὺ μᾶς ἔχει κιόλας ἀπασχολήσει», «πολλὲς ἀστειότητες»; ἀποφάνσεις μεγάλων ζωγράφων, εὐαγγελικώτατα σαφεῖς ὅμως, ἂν τις συγκρίνουμε μὲ τοὺς ἀντίπαλους ἰσχυρισμούς, τόσο σκοτεινά, τόσο ἱερατικὰ δογματικούς τῶν ἐν ἀφαιρέσει συναδέλφων τους: ὅλα αὐτὰ ἔδειχναν ἀπὸ τὰ 1958 διῆται πολὺν χαλασμένος ὁ οὐρανὸς καὶ ὅτι μόνον μιὰ θύελλα, καθὼς τὸ θέλει ὁ γερὸς—Σαίξπηρ, θὰ μπορούσε νὰ τὸν ξαστερώσῃ. Ἡ θύελλα δὲν ἦλθε· τὴν ἀντικατέστησαν ὅμως ἡ μοιραία αὐτοεπαράληρη καὶ ἡ ἀτιμία. Μάταια, μὲ λόγων ἐπιχειροῦν, ἀγωνίζονται οἱ κριτικοὶ νὰ στηρίξουν ἕνα οἰκοδόμημα ποὺ τρίζει ἀπὸ δόλες τὶς μεριές. Ἀλλὰ καὶ σὴν καλύτερη περίπτωση, διὰν δηλαδὴ ἡ κριτικὴ εἶναι ἀπόλυτα ἐλλεικρινὴς καὶ προσπάτων ἀρεπληρόεστη ἀπὸ φανατισμούς, εἶναι τόσο σκοτεινός, τόσο λίγο πειστικὸς ὁ λόγος τῆς γιὰ τὸ πολὺ κοινὸ, ὥστε αὐτὸ ἡ σιγή μὲ ἀδιαφορία καὶ εὐκολο γλευρασμὸ τὰ νῦτα σὴν νέα τέχνη ἢ προσποιεῖται μὲ εὐγένεια ὅτι τὴν κατανοεῖ ἢ ἀγωνίζεται μὲ ἀτελπισία κάτι νὰ νοιώσῃ, μεταξὺ ἔργου καὶ κριτικοῦ κειμένου. Πῶς ὅμως συμβαίνει, ἐνῶ μὲ τόση σαφήνεια ἔχουν τεθῇ σὶα μανιφέστα τῆς νέας τεχνοτροπίας, οἱ σκοποὶ καὶ οἱ πόθοι τῆς, ἐνῶ μὲ τέτοια ἀκατάλυτη ἐπιχειρηματολογία ἔχει ἰδρυθῇ τὸ θεωρητικὸ τῆς οἰκοδόμημα, τὰ ἐπιτεύγματά τῆς νὰ παρουσιάζονται σὰν πενιχρὰ καὶ ἀπρόσιτα καὶ ἡ κριτικὴ νὰ μὴν μπορῇ νὰ τὰ καταξιώσει σὶα μάτια τῆς μεγάλης μάζας τῶν φιλοτέχνων; Ἴσως μιὰ ἐξήγησι μπορεῖ νὰ προσκύρη ἀπὸ αὐτὲς τὶς περιοχέες τοῦ Μοντριάν: «Οἱ νόμοι, ποὺ μέσα σὴν καλλιτεχνικῇ κουλτούρα πάντα ἀσφαλέστερα ἐπιβάλλονται, εἶναι οἱ μεγάλοι, κορυμνοὶ νόμοι τῆς φύσεως, ποὺ ἡ Τέχνη μὲ τὸν δικὸ τῆς τρόπο προεκτείνει. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ τονίσω διῆ οἱ νόμοι καλύπτονται ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ μορφή τῆς φύσεως. Ἡ ἀφηρημένη τέχνη βρῖσκεται γι' αὐτὸ σὲ ἀντίθεση πρὸς μιὰ φυσικὴ παράσταση τῶν πραγμάτων, δὲν βρῖσκεται ὅμως σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴ φύση, καθὼς γενικὰ ἰσχυρίζονται οἱ ἀντίπαλοί τῆς. Ἀντιμάχεται τὴν τραχειά, πρωτόγονη, ζωώδη φύση τοῦ ἀνθρώπου, ταυτίζεται ὅμως μὲ τὴν ἀληθινὴ ἀνθρώπινη φύση... Ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἡ ἔκφρασι οὔτε τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων, οὔτε τῆς ζωῆς μας, ὅπως τὴν ζοῦμε, εἶναι ἡ ἔκφρασι τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητος καὶ τῆς πραγματικῆς ζωῆς... Πρέπει νὰ διαστέλλουμε μεταξὺ δυὸ πραγματικοτήτων: «τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς καθολικῆς». Μοιάζει τόσο πολὺ μὲ φιλοσοφικὴ κατωσκευὴ τὸ καλλιτεχνικὸ «πιστεύω» τοῦ Μοντριάν, ὥστε δὲν εἶναι παράξενο τὸ διῆ ὁ πολὺς κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ ἔλθῃ σὲ

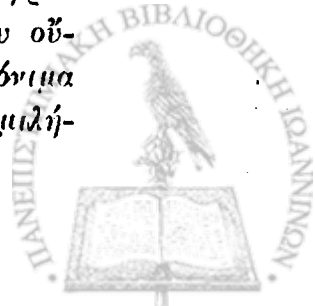

ζωησιανή ἐπαφή μὲ μιὰ τέχνη ποὺ τόσο προφανῶς φιλοσοφεῖ, καὶ ποὺ προσπαθεῖ μὲ γεωμετρικὰ μέσα νὰ ὑποστηρίξη. Ὡς τὸ κοινὸ τῆς νὰ βρεθῇ σὺν μακρινὸ μέλλον ἔνα ὅπως εἶναι βέβαιο: ὅτι, ἐὰν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κλάδο τῶν διανοητῶν ἀφηρημένων ζωγράφων, ποὺ ἐκπροσωπεῖ ὁ Μοντριάν, δὲν ὑπῆρχε καὶ ὁ ἄλλος, μὲ τοὺς λυρικοὺς καὶ δογματικοὺς κολορρίστες του, ἢ μὴ παραστασιακὴ τέχνη θὰ εἶχε κιόλα ταξινομηθῇ; — θεωρία καὶ πραγμασιοποίησις —, σὺν φιλοσοφικῷ ἀρχεῖο, περιμένοντις εὐμενέστερες ὥρες. Αὐτὸ, ὅπως θὰ ἦταν πολὺ φυσικόν. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, διὰ τὴν ζητῆσιν τῆς τέχνης οὔτε θέλει, οὔτε, τὸ σιγνότερον, μπορεῖ νὰ ἐπιδοθῇ σὲ διανοητικὰ γιγαντιωρῆματα, οἷσιν νὰ ἀναρριχηθῇ σὲ μεταφυσικὰς ἀκρόρειες. Οἱ σκοποὶ του εἶναι πολὺ περιορισμένοι. Ζητᾷ τὸ ἀντικείμενον, τὸν ψηλαφητὸ κόσμον ποὺ μαζί του ζῇ, ὅλην ἐκείνην τὴν κλίμακα τῶν διαστάσεων τῶν μορφῶν καὶ τῶν ὄγκων, ποὺ μαζί τους ὑπάρχει, ἀπὸ τὸ λίχνον ἕως τὸν τάφο. Εἴμαστε δεμένοι. Συμμετένομι μὲ τὸ ἀντικείμενον. Μὲ αὐτὸ ἐκφορᾶται ἀκόμη καὶ ἡ νυκτερινὴ ζωὴ τῆς ψυχῆς καὶ ἰδιαίτερα τὸ ὄνειρον. Χωρὶς τὰ δικὰ του κατηγορήματα εἴμαστε τυφλοί. Καὶ ἂν ἕνας ζωγράφος ἐπιχειροῦσε νὰ παρυστήσῃ τὴν Ἰδέαν τοῦ Πλάτωνος ἢ τὰ αἶμα τοῦ Δημοκρίτου, μὲ τὴν βοήθειά του θὰ προσπαθοῦσε νὰ δώσῃ καὶ τὴν ἄκρα ἀφαίρεσιν καὶ τὸ ἀπείρως μικρόν. Ἡ κοινὴ αἴσθησις ζητᾷ ἀπὸ τῆς τέχνης τὴν ἀπὴν πραγματικότητά. Ἐπιτρέπει σὺν καλλιτέχνῃ, τὴν τοῦλάχιστον ποὺ ἔχει ἐποβληθῇ ἢ εὐαισθησία σὲ μιὰ μακροχορδία καὶ πειστικὴ ἀγωγὴ, νὰ γυμνώσῃ τὸ ἀντικείμενον ἀπὸ κάθε περιττό, νὰ προσβῇ σὴν πιὸ πολυερὴ ἀφαίρεσιν. Ζητῶντας νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ τὴν μυτικὴν του ἐκφράσιν, νὰ τὸ σπάσῃ, νὰ τὸ διαλύσῃ, νὰ τὸ καταστήσῃ ἀπλὴ σκιά τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅχι ὅπως καὶ νὰ τὸ καταργήσῃ. Ἐὰν τὸ κάμῃ, παύει ὁ θεατὴς νὰ συννεργᾷται ἐνεργητικὰ μαζί του.

Ἀπὸ τὰ κατηγορήματα τοῦ ἀντικειμένου οἱ μὴ παραστασιακοὶ διατήρησαν μόνον τὸ χροῖμα. Καὶ πόρῃσαν καυσιὰ φῶρα νὰ δημιουργήσῃ μὲ αὐτὸ θανυσιατὰ διακοσμητικὰ μοτίβα καὶ ἐξαιρέσεις συνθέσεις γεωμετρικὰς λυρικοῦ ἢ πάθος. Ἐνα μοιρικὸν ἀέσα, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφραστῇ καρεῖς ἔτσι. Ἄν ὅπως διώξῃ καρεῖς τὸν διάβολον ἀπ' τὴν πόρτα, λέει μιὰ γεωμετρικὴ παρυσία, μπαίνει ἀπὸ τὴν καπνοδόχον. Ὡς τὸ κάθε κατηγορήμα τοῦ Σπινόζα ἐκφορᾷ ἐκδοκλήσιν μιὰν Ὑπόστασιν, εἶσι καὶ τὸ χροῖμα ἐκφορᾷ αἰσθητὸν τὸ ἀντικείμενον. Ἐὰν ἕνα ὅποιοδήποτε πινάκα ἀφηρημένον ζωγράφον τὸν χωρίσουμε σὲ τειράματα, τόσο ἀναπόφευκτα ἐυάδαμε νὰ δένουμε τὸ ὑπόκρουμα μὲ τὴν ἐπίφασιν, τὸ κατηγορήμα μὲ τὴν οὐσίαν, ὥστε σὲ κάθε τειράματι θὰ ἀναγνωρίσουμε, εἴτω σὲ ὑποκρουμὴν μορφῇ, εἴτω καὶ γωρεῖς νὰ τὸ θέλωμε, ὑποστάσεις παρούσες ἀπὸ τὴ φύσιν ἢ δημιουργημένες ἀπὸ τὴν τεχνικὴν. Μιὰ σιανὸν γκρίζον, τὸ γκρίζον περιόρισμα τῶν ποικιλιῶν, γίνεται κοισιλία, δηλαδὴ ἀντικείμενον, διὰ τὴν πρῶτη ἐπάνω σὲ ὁρῶντας μας. Ἔτσι, ὡδηγημένοι ἀπὸ τὴν ἴδια μας τὴ φύσιν, σπεύδουμε νὰ γεμίσουμε, σὺν κάθε πινάκα, μὲ πικρὸτητα τὴν χρωματικὴν ἐπίφασιν, ὥστε ἀπὸ τὰ ποῦντας μας βήματα μᾶς δίδαξε ἡ θεὰ Ἀνάγκη.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἕνας ἄλλος πολὺ πρακτικὸς λόγος ποὺ κάνει τὸ κοινὸ νὰ σιόβῃ τὰ νῦντα σὴν ἀφηρημένην τέχνην. Στὴς ῥαυμὲς τῆς, μέσα σὺν ἐλλεικρινεῖς, τοὺς προικισμένους καὶ τοὺς γενναίους, ἔχουν παρυσφύσει σιανὲς ἀνίκανων καὶ ἀπορίκτιστων ἀροιδισιῶν, ισραελάνοι καὶ σαλαδόροι τῇ ζωγραφικῇ, νεοσοιὰ κενῶν ραιτέδων, ποὺ καλύπτονται πίσω ἀπὸ τὰ συνθήματα τῆς. Αὐτοὶ προσποιοῦνται διὰ περιφρονοῦν τὸν φιλοιστιῶ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν προκαλέσῃ μὲ μιὰ κραυγαλέα ἀπόκλιση ἀπὸ τοὺς κανόνες ποὺ διέτουν τὴν κοινωρικὴν συνδύωσιν. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν ἢ ἀξιοισιὰ τους, ἢ βοήθεια τους, ἢ λερὰ παρυσία, τὰ γυνὰ ποδάρια, τὰ ξεροσμένα πέδιλα. Ἄν εἶναι σιανὴ χεῖρα: εἶναι πρόκλησις πρὸς τὸν φιλοιστιῶ, ποὺ ἂν ἔχῃ χρήματα, δὲν ἔχει δύνα

μεγαλοφυΐα. Ἡ τέχνη διως δὲν εἶναι πίστη. Ἡ ἄκρα ἀημελησία γὰρ ἔναν
καλόγερο, μπορεῖ νὰ σημαίνει εὐλαβικὴ ταπείνωση προστὰ τοῦ Θεοῦ. «Τὸ ρα-
κένδυτον αὐτοῦ πανταλόιον, λέει ὁ συγγραφεὺς τῆς πολὺ ἐνδιαφέροντος μονο-
γραφίας: «τὸ "Ἄγιον" Ὄρος "Ἀθῶ», τὸ ἄχρουν ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν κομποθρά-
κι, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐκατοντάδας ὀλοκλήρους σιρρομαρὰς καὶ ἐμβαλῶματα, πάντα
ταῦτα περικκομποῦσι τὸν γέροντα ὡς ἀδαμάντινον ἀρείαι καὶ ὡς χρυσοπόρφυροι
χάριτες». Αὐτὸ βέβαια εἶναι πολὺ πιθανὸν γιὰ ἓνα μοναχὸ πὺν ἀντοιαπεινώ-
νεται. Στὸν ἀποτυχημένον διως καλλιτέχνη, δὲν σημαίνει ταπείνωση, σημαίνει
προκλητικότητα. Εἶναι βέβαια μιὰ προκλητικὴ πλυστή, γιὰτὶ σὺν βιάθῳ,
καλύπτουν σκοτεινὰς μειονεξίες, στείρωτητα, φυσικὴ δειλία, τὴν ἑλλειψη ζεστα-
σιᾶς, οἱ κραυγαλέες χειρονομίες του. Δὲν ἐκφράζουν περιφρόνηση, ἐκφράζουν
βουλιμία. Γιατὶ οἱ νεαροὶ ἢ καὶ ὄροιμοι πὰ οἰκονοκλάστες, ἀντίθετα πρὸς τοὺς
εὐσεβεῖς ἀναχωρητάς, δὲν περιφρονοῦν οὔτε τίς κοῦρσες, οὔτε τὸ καλὸ ντύσι-
μο, οὔτε τὸ διαμέρισμα, οὔτε τὰ καλὰ κρασιά, οὔτε τὸ ὠραῖο φῶλο, διὰν δὲν
συμβῇ νὰ ἔχουν προσβληθῇ ἀπὸ τὴν εὐγενῇ νόσον τῆς ἐποχῆς μας. Μὲ τὴν ἐ-
ξωτερικὴν τοὺς συμπεριφορὰ ἐξωτερικεύουν τὴν ἀπέραντη ἀνία τῆς στείρωσεως,
τὸν πόνο γιὰ τὸ κενὸ πὺν τοιῶνδον μέσα τους. Ἔτσι ἡ γνησιότητα καὶ ἡ νομι-
μότητα τῶν προσθέσεων τῆς νέας Σχολῆς, ἄσχετα ἂν γιὰ νὰ τίς πραγματοποιή-
σῃ βοήθῃ τὴ δύναμη καὶ τὸ κατὰλληλο κλῆμα, τοθεύτηκαν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ αὐτὴ
τῶν παρασίτων. Καλλιτέχνες εἰλικρινεῖς, συχνὰ μεγάλοι, μπῆκαν, γιὰ τὸν πολὺ
κόσμο, σὺν ἴδιον σακκί μὲ τοὺς κενοὺς αὐτοὺς παρειοάκτους. Ἡ τέχνη δὲν εἶναι
ναὸς γιὰ νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς ἄπιστους. «Οὐκ εἰσελεύσεται θλα-
δίας οὐδὲ ἀποκεκομμένος ἐν τῷ ναῷ μου», δορίζει ὁ Ἱερωθὰ μέσα διως σὴν
ἐλεύθερη πολιτεία τῆς Τέχνης, ποιά τακτὴ ἐξουσία θὰ ξεχωρίσῃ τίς γνήσιες
καλλιτεχνικὰς ψυχὰς ἀπὸ τοὺς τυχαίους ἀρριβίστες πὺν συνωδοῦνται σὺν
χῶρο τῆς μοντέρνας ζωγραφικῆς, ἀφοῦ οὔτε τὰ ἔργα, τὰ ἴδια, οὔτε ἡ κοιτικὴ
μύθοσαν ἔως τῶρα νὰ δημιουργήσουν τίς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ ἀληθινὴν προσέγ-
γισιν κοινῶν καὶ καλλιτεχνῶν; Αὐτὲς εἶναι οἱ διὰ βασικὰς αἰτίες γιὰ τὸ δ,τι ἡ ἀ-
φηρημένη ζωγραφικὴ βοίσκεται τῶρα σὲ ὑποχώρηση. Δὲν πρόπει διως αὐτὸ
νὰ θεωρηθῇ σὰν δοριστικὴ ἥτις. Ἡ ἰστορία εἶναι γεμάτη ἀπὸ γόνιμες παλινδρο-
μήσεις. Ἡ ἀφηρημένη ζωγραφικὴ μὲ τοὺς σκοποὺς τοὺς τόσο σαφεῖς καὶ τόσο
νόμιμους —τοὺς θέτει καὶ τοὺς ὑποστηρίζει μὲ ἀνάγκη ἐπιχειρηματολογία ὁ
Μοντιριάν— σιάνηκε, γενικὰ μιὰ ἀπελευθερωτικὴ κίνηση. Παρὰ τὸ δ,τι σὺς
γραμμές τῆς βοήσαν κομμιὰ φρὰ κατεφύγιο, ἡ οἷση, ἡ ἀνικανότητα καὶ ὁ ἀρ-
ριβισμός, παρὰ τὸ δ,τι συχνὰ σκοτεινὰς μειονεξίες προσέτρεξαν σὺς συνταγὰς
τῆς γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ προβληθοῦν σὺν φῶς τοῦ ἡλίου, ἐν τούτοις τὸ πάθος
τῆς γιὰ τὸ ἀπόλυτο, οἱ μεταφυσικὰς τῆς ροπές, ἡ ἀλέγθειά τῆς γιὰ τὸ περιττό,
γιὰ τὸ τυχαῖο, γιὰ τὴν ἀνούσια γραφικότητα, γιὰ τὴν ξέπωση ἡθογραφία, ἡ φλο-
ρεθὲ εἰλικρίνεια τῆς μεγάλης μάζας τῶν μαχητῶν τῆς, τὴν ἀνέδειξαν σὲ κί-
ημα βασικά ἐξυγιαντικόν. Καὶ ἂν τῶρα γυρίζει πίσω, δὲν ἀφήνει τὴ θέσιν τῆς
μὲ ξεπερασμένους ἢ νεκρὰς τεχνικὰς καὶ θεωρίας. Δὲν τὴν διαδέχεται ὁ σπεῖρος
ἐκδομαϊσμός, ἡ τελειότητα τῆς ἐπίφρασης, μὰ μιὰ τέχνη πὺν κατευθύνεται ἐκ
λαθέων, ὥπλισμένη μὲ τὸ ἔξωρος τῆς ἐγκράτειας: ὁ ἀνθρωπιστικὸς ἐξπρεσιονι-
σμός τοῦ Ρουὸ καὶ ἡ νεώτερη, ἡ σιηριγμένη σὴν ἄκρα ἀπαίρεση, δυναμικὴ
ἐλπιτική. Ἄν τῶρα λοιπὸν ἀρχίζει νὰ χτυπᾷ, γιὰ τὴν μὴ παρασιασιακὴν ζωγρα-
φικὴν, ἡ καμπάνα, αὐτὸ δὲν εἶναι γι' αὐτὴν οὔτε σημάδι δοριστικοῦ θανάτου οὔ-
τε ἀπόδειξιν δ,τι τὸ πέρασμά τῆς δὲν θ' ἀφήσῃ σὴν περιοχὴν τῆς τέχνης μόνιμα
καὶ γόνιμα ἴχνη, οὔτε δ,τι κάποια μέρα δὲν θὰ ἀναστηθῇ πᾶντοπλη γιὰ νὰ μιλή-
σῃ μὲ ἓνα κοινὸ διαφορετικὴν εὐαισθησίας καὶ διαφορετικοῦ τόνου ζωῆς.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΙΝΔΙΑΝΟΥΣ*

Τὰ κείμενα μᾶς πληροφοροῦν πὺς πρὶν ἀπὸ μυριάδες χρόνια — κανένας δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίσει ἀριθμὸν καὶ χρονολογίαν καὶ γενεὴ καὶ προσελύσεις — βρέθηκαν ἐγκατεστημένοι Ἰνδιάνοι, οἱ πρῶτοι αὐτοὶ Ἀμερικανοί, ὅπως ἔγινε συνήθεια νὰ τοὺς ὀνομάζουν. Ἐδῶ ἔγιναν πόλεμοι γιὰ νὰ τοὺς ἐμποτίσουν οἱ Ἰσπανοί, νὰ τοὺς ἐμπολιτίσουν — σὰ χίλια πενταχόλια τόσο — καὶ νὰ τοὺς πάρουν τὰ μεταλλεῖα καὶ τὶς χρυσοφόρες περιοχάς. Μὲ τὴν «Πόντια» τῆς καίης κ. ΜΑΡΤΪ ΑΥΟΤΤΕ διανύσαμε πολλὰ μῖλια γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε δύο ἰνδιάνικες Κοινότητες. Τὴ Λαγκούνια καὶ τὴν Ἀζομα. Διασχίσαμε πεδιάδες καὶ ἐπτάσεις ἄγρονες. Νερὸ πονδενά. Βροχὲς λιγροστές, γῆ ξερή, χωρὶς δένδρα, χωρὶς χλωροσιὰ, ξεραῖα. Κάτου — γάτου λόφοι πετρώδεις, καὶ ἐπὶ ξέμαρσο βουνὰ ψηλά με ἀσπρισμένους ἀπὸ τὸ χιόνι τὶς κορφάς. Μιὰ ζέστη καὶ ἕνας ὠαφρὸς ἀέρας ποὺ προσηγνᾷ τὴν ἀμμοθιέλλα — ζέση, κώνει σύννεφα ἄμμου λεπτῆς καὶ θολώνει τὸν ὀρίζοντα καὶ σκεπάζει τὴ θέα. Τ' ὀμάξια καὶ οἱ κοῦρρες σὲ μιὰ λυσομένη κίνησι διαστασιώνονται καὶ ἀναγκάζονται ν' ἀναβοσθύνουν τὰ φῶτα. Ἡ θιέλλα ξέσπασε κατὰ τὶς ἀπογειωματινὲς ὥρες. Σταματοῦμε πρῶτα σ' ἕνα σπιτάκι στημένο στὴν ἐπὶ νεύη πλευρὰ τῆς ἀεροραχιάς. Μπαίνομε. Τὸ σπιτάκι ἔλαμπε ἀπὸ πάστρο. Μοικαμᾶς, ἱλεκτρικὸ φῶς, καναπὲς καὶ κορεθβάτι στρωμένο. Οἱ δώδεκα ἐντολὲς τιπομένες εἰς μιὰ πινακίδα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς στὸ ἡμερολόγιο. (Ἄλλου, θαρρῶ σ' ἕνα μικρὸ Μοικεῖο τῆς Ἀλμπονέλι, εἶδαμε τὸν Κύριο ἡμῶν ἐκτονιζόμενο κατὰ τὴ φαντασία τοῦ λαϊκοῦ ἀγιογράφου, με ἡμίψηλο, με μοιστάκι καὶ μαστοῖνι). Ἐίταν

τὸ σπιτάκι μιᾶς Ἰνδιάνας. Ζήλεψα τοῦτ' τὴν πάστρο καὶ τὴν τάξη. καὶ ἔνιωσα διὰ ψη συγκρίνοντάς τὴ με τὴν κατάντια καὶ ποιῶν δικῶν μας ἀπομονωμένων χωριῶν. Φεύγομε ἀπὸ τὸ δημόσιο δρόμο καὶ ἀναλουμε ἄλλον, χαλικοστρωμένο, ἐπὶ ν' ἀσφαλτοστρωθεῖ. Ἀπειρα καὶ ἐδῶ μῖλλα γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθεῖ ὁ οἰκισμὸς, ἡ μικρὴ καὶ τὴ Κοινότητα τῆς Ἀζομα ποὺ βροῖζεται στὸ πέριμα τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Ἀντικρίζομε γὰρ ὁρῶν βράχια ἀπότομα ποὺ θ' ἔμεινον πολὺ τὰ δικὰ μας Μετέωρα. Ἐκ μᾶς εἶπαν γνωρίστηκε παλιότερα μιὰ κινηματογραφικὴ ταινία με τὸν Κλάρο Γκαῖν καὶ πὺς ἀπὸ κάποιο ψήλωμα ὤρανε καὶ πεσε με ἡρωϊσμὸ πάνω στὸν ἀντίπαλὸ τὸ ὀρέαστο καὶ τὸς ἀστέρας τοῦ Χόλλ' ἔγιναν. Χρειάστηκε ν' ἀνεδοῦμε περὶ ὥς καὶ πάνω. Στὴν ἀρχὴ βοιλιάζει τὸ πρὸς τὴν ἄμμο. Ἡ μικρὴ Κοινότητα τῆς Ἀζομα μοιάζει ὠατοῖωγη. Δρομίσια ἐρημικὰ στίβια κατὰλειστα. Ὅλος ὁ κόσμος ἐκκινᾷ, σὰ χωράφια, σὰ βοσκοτόπια, ποὺ καὶ ὅσα ὑπάρχουν. Μᾶς παραλαμνε ἡ μικρὴ Ἰνδιάννα Μις. Ρόντε καὶ ἀνεβαίνουμε τὰ καμωμένα ἀπὸ τοὺς τοῖκους ἀκαλοπάτια. Κι' ὑπερα μᾶς ἀτροφεύει καὶ ἡ Μις Ἀντονία ὥς ἐκκλίσια τοῦ Σαῖν Στήφεν. Ἀπὸ μῖλλα μακρονὰ κοιτάωμεν με τὰ ζῶα τὰ δομα γιὰ νὰ στήσουν τὴ δοκίμ τῆς ἐκκλίσιας. Ἄλλο θέμα εἶναι πὺς ἀνέβασαν ἐκεῖ ψηλά τὰ ἔντζα. Βλέπομε ὠραίες ζόνες, ζωγραφίες με ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ προχρυσισμοῦ, σύμβολα εἰρήνης, οὐράνιο τόξο, ὁ σταγύς, ἡ πεταλούδα. Γνωῖμε ἀπὸ διαδρόμους με δομάκια καὶ θες δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ με σιμπεριτικὰ ποικίλα. Πάγκοι ἀντὶ γιὰ στασίδια ἀπὸ ἐκκλίσια (νὰ σιμπεριανόμεναι τάχα καὶ τὸ παρὰδειγμα ἀπόμνη τῶν ἰνδιάνων,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 516.

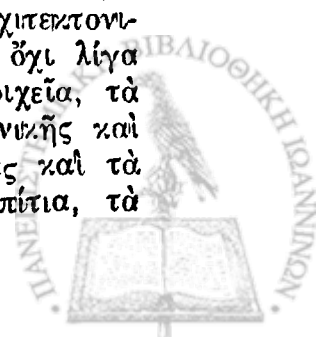
έν νοεῖται λειτουργία με ὀρθὸ τὸ ἐκκλησιασμός;) καὶ στὸν περίβολο, τὸ μικρὸ νεοροταφεῖο σὲ λίγη ἀπόσταση, κι' ἓνα περιτοίχισμα μ' ἐτάλξεις ποὺ εἶχαν τὴ μορφή ἀνθρώπου. Ἡ Πλάζα ἢ πλατεία, κάπου τὴ μέση, ὅπου γίνονται οἱ χοροὶ κ' οἱ τερετές. Γοῦρες πάνω σὲ βράχια ὅπου φηγάται τὰ λιγοστὰ νερὰ γιὰ πλίσσιμο καὶ ἰὰ πότισμα. Σ' ἓνα βιβλίο ἀνοιχτὸ πάνω τὸ τραπέζι μᾶς καμαρούλας ἀδελφάνης ἔ' λίγα ἐνθίασμα κοινά, μᾶς παρακαλοῦν ἂ προσθέσουμε καὶ τὴ δική μας τὴν ὑπογραφή, τὴν ιδιότητα καὶ τὴν ἐθνικότητα, τὴ μικρὴ σειρά τῶν ξένων τουριστῶν. ὑποτολοῖμε τὴν ἐρώτηση ἂν ξέρει τίποτε, ἂ ἀκούσε γὰρ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μικρὴ ὄνσεν πρόσφερε ἓνα ὄνομα· τὸ μόνο αὐτῆς ἦρθε κείνη τὴν ὥρα στὸ νοῦ. Μὲ τὰ ἀσήμαντὴ ἀποζημίωση γιὰ τὸν κόπο κ, τὴν πλῆρωσιν. Κατεβαίνοντας νὰ ῥοῖμε, τίς εἶδα καὶ τίς δύο μικροσκοπικὲς πάνω στὰ βράχια, ν' ἀνεμίζουν τὰ μαντλία, καὶ ν' ἀποχαιρετοῦν τὴν ἀγνωστὴ ἰταλικὴ Ἑλλάδα. Πολὺ πιὸ μακρὰ, σὲ τὴ κατεύθυνσιν βρίσκεται τὸ Κοινοτικὸ σχολεῖο. Κτισμένο ἀμεμπτα καὶ μὲ ὅλες τὰ ἀνέσεις κατὰμέσα στὴν ἐρημία. Εἰδικὸ ὀλικὸ λεωφορεῖο συμμαζεύει κάθε πρωτὶ τὰ παιδιά καὶ τίς μαμάδες ἀπὸ τίς ἄλλες γνότητες, καὶ τοὺς φέρνει ὡς ἐδῶ γιὰ μιὰ μαγεωδὴ ἐκπαίδευση.

Αἰθουσα ὁλοφῶτιστη, θρανία καινοῦργα, μουσαῖα· στὸ δάπεδο, βιβλιοθήκες, ὄνες στοὺς τοίχους. Κι' ὅταν μιλοῦμε ἰστοιχειώδη ἐκπαίδευση, εἰπωστὸ εἶναι μὴ μένουμε μὲ τὴν ἐντύπωση, πὺς κι' ἔ' ἦν ἔστω, στὴν καθολικὴ τῆς ἐκφραση τὴν εὐχαρίστως μιὰ μεγάλη μερίδα ἰσάνων. Σ' ἓνα ἀξιολογότατο βιβλίο ποὺ ἀπορεῖται «Φιλολογικὴ Κοιτικὴ στὴν ἑρική» διαβάσαμε τὸ ἀκόλουθο περιγραφικόν. Ἐνα Δημοτικὸ Σχολεῖο εἶχε ἐγκαταθεῖ σὲ κοντινὴ Κοινότητα, μὲ τὸ πὸ νὰ βελτιώσει τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν γειτονικῶν κατοίκων. Γιὰ μερικὲς ὥρες ἓνας Ἰνδιάνος εἶχε ὑπαστεῖ τίς ἐξετάσεις σὲ ἀνάγνωση καὶ γραφή. Καὶ οἱ γνῶντες του ἐπαινεθῆκαν μὲ θέρη. Ἐρώτησε ὁ λωπὸν τὸν ἐξετασθέντα Ἰνδιάνο ἂν ἤθελε νὰ συνεχίσει καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαθήματα. Ἡ ἀπάντησή του εἶταν

πολὺ χαρακτηριστικὴ: Πόσο θὰ μὲ πληρώσετε γιὰ νὰ ἔρθω (πόσα θὰ μοῦ δώσετε γιὰ ν' ἔρθω). Χαρακτηριστικὸ ὄχι τοῦ γόβου μήπως ὑποβληθεῖ σὲ κόπο καὶ μόχθο νὰ διδαχθεῖ γὰρ ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴ του λογοτεχνία, ἀλλὰ τοῦ πόσο ἱκανοποιημένος εἶναι μὲ ὅ,τι ἔμαθε καὶ ἤξερε ἀπὸ τὴν δική του γλῶσσα. Βέβαια οἱ ἐξαιρέσεις πάντα ὑπάρχουν. Μέσ' ἀπὸ τίς φυλὰς αὐτὲς ἀναδείχθηκαν κι' ἐξέχουσες φυσιογνωμίες ποὺ ἔφτασαν ὡς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα μὲ τίς τιμητικότερες διακρίσεις ἀπὸ μέρους τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ οἱ ἐξαιρέσεις αὐτὲς τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων τῶν φυλῶν αὐτῶν εἶναι ἐλάχιστες καὶ σπάνιες.

Στὴν Κοινότητα Σάντα Ἄννα μᾶς ἔφερε ἡ κ. Τσέρτσιλ, ζωγράφος καὶ σχεδιάστρα Ἰνδιάνικων μοτίβων τοῦ Ἰντζιεν Μπόρντιγκ Σκοῦλ τῆς Σάντα Φέ, μὲ τὸ σχολὸ νὰ παρακολοιθῆσουμε τίς ἐξετάσεις τῶν μικρῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἡλικίας 5—7 χρόνων. Μὲ ἀρραδίωση κατανηκτικὴ, ἀρετοὶ Ἰνδιάνοι μητέρες μὲ τὰ μωρὰ στὴν ἀγκυλιά, καὶ γρηοῦλες μὲ τίς μαντιῆλες ριγμένες στὴν πλάτη καὶ μὲ χροσία ποὺ φτάνουν ὡς γὰτω, ἀκούαν τὰ τραγοῖδια καὶ τίς ἀπαγγελίες ποιημάτων, στὴν ἀγγλικὴ βέβαια, καθὼς κι' ἓνα δύο μουσικὰ κομμάτια στὸ πιάνο. Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ σύντομὴ δεξίωση ἐτὴν αἰθουσα τοῦ μικροῦ σχολείου τῆς γραφικῆς Σάντα Ἄννα συνεχίσσαμε τὸ ταξίδι μας μὲ τὸν κ. Οὐίλλιαμ Χάμσιγκ, διευθυντὴ τοῦ Ἰντζιεν Μπόρντιγκ Σκοῦλ τοῦ ὁποίου θὰ εἴμαστε οἱ φιλοξενοῦμενοι.

Ἀλλ' ὅσο σύνταμο πάλι χρονικὸ διάστημα θὰ μένουμε στὴ μικρὴ πόλιν τῶν 30—35 χιλιάδων κατοίκων τῆς Σάντα Φέ, ποὺ εἶναι καὶ ἡ πρωτεύουσα καὶ ἡ ἑδρα τοῦ Κυβερνήτου τῆς Πολιτείας τοῦ Νέου Μεξικοῦ, χρέος μας εἶναι νὰ προσέξουμε μερικὰ μόνο σημεῖα τῆς ἱστορίας της, καὶ πιὸ ιδιαίτερα, τὰ καταφανῆ ἐξωτερικὰ της, χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Θ' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ δεύτερα. Ἡ ἰσχυροτομία, οἱ στενοὶ δρόμοι, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν παλιῶν ἐκκλησιῶν, τὰ ὄχι λίγα Μουσεῖα, μὲ καταφανῆ τὰ στοιχεῖα, τὰ δανεισμένα ἀπὸ δομὲς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ρυθμοῦ ἰσπανικοῦ, οἱ πλατεῖες καὶ τὰ μνημεῖα, κάποια παμπάλαια σπιτία, τὰ

γραφικά PATIO, ἡ μουσική τῆς ὁμιλουμένης ἰσπανικῆς, οἱ χρωματιστές ἐνδυμασίαι τῶν Ἰνδιάνων τῶν γειτονικῶν «Πουέμπλος», ὅλα συνθέτουν μιὰν ἐντελῶς ἄλλη ἀτμόσφαιρα. Ὅλα ἔχουν ἓνα ἄλλο χρῶμα καὶ ἓνα ἄλλο κλίμα διαφορετικόν. Ἐχει κανεὶς τὴν αἰσθησὶν πὺς ἐπισκέπτεται ἓναν ἄλλο κόσμον, ἴσως τὸν πῶς ρομαντικὸν καὶ τὸν πῶς ἱστορικὸν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Ὅταν μάλιστα προσέξετε πὺς ἡ παλιὰ αὐτὴ πόλις τῆς Σάντρα—Φέ, βρίσκειται στοὺς πρόποδες τῶν Σάνγκρε Νιέ Χρίστο Μονταίνς, ἐποπτεύουν τὴν κοιλάδα τοῦ Ρίο Γκράντε μὲ τὰ ἀπείδανα χρώματα, τὸ τουρκουάζ καὶ τὸ κόκκινον τὸ πορφυρὸν πολλὰς φορές, ἡ αἰσθησὶς αὐτὴ κορυφώνεται σὲ μιὰ γοητεία, σ' ἓνα χάσμα. Γύρω ἀπὸ τὴν Πλάζα βρίσκονται τὰ περισσότερα Μουσεία τῆς Τέχνης, ἡ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Κυβερνεῖο. Σὲ διάφορα ἀπὸ τὰ διαμερίσματα τοῦ Κυβερνερίου, ὁ Λιὸν Γουίλλας, ἓνας ἀπὸ τοὺς Κυβερνήτας τῆς Σάντα—Φέ (1878—1881) ἔγραψε τοὺς πρὸς τοιαύτους τοῦ γνωστοῦ μυθιστορήματος «Μπέν—Χούρ». Ἡ πόλις αὐτὴ εἶναι καὶ ὁμηγηρίο πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις. Πρὸς τὸ Λας Βέγκας μὲ τὸ Ροντέο καὶ τὶς ἄλλας Φιέστας, πρὸς τὸ Τάος ψηλότερα, πρὸς τὰ ἐρείδια παλιῶν ἰσπανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ πρὸς τὴν γραφικὴν σπηνογραφίαν ἀπὸ βουνὰ καὶ δάση. Τὴν ὀνομασίαν στὴ βασιλικὴ πόλιν τῆς Σάντα Φέ (Σάντα—Φέ σημαίνει Ἁγία Πίστις) τὴν ἔδωκεν ὁ πρῶτος Ἰσπανὸς Κυβερνήτης Πέντρο Νιέ Παράττα στὰ 1608.

* * *

Τοὺς Ἰνδιάνους τώρα θὰ τοὺς ὅψαν—τήσοιμε στίς κατοικίας τους σὲ ὠρισμένα μόνον Πουέμπλος, καὶ θὰ συμπληρώσοιμε τὶς ἐντυπώσεις μας μὲ ὅ,τι πλούσιο σὲ περιεχόμενον θὰ δοῖται πάλι στίς αἰθούσας τῶν Μουσείων. Καὶ νὰ πρῶτα, εἰς μικρὴ ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Σάντα Φέ, ὁ πρῶτος οἰκιστής. Παντοῦ τὰ ὅμοια στίγματα ἀπὸ ξερολίθια σὲ σχῆμα κύβου, μονόροφα, ἢ τὸ πολὺ διόροφα μὲ μιὰ ἐσωχή, ἓνα «ρετιρέ» ὅπου ἀπαραίτητα κάποιος θὰ στέκεται ἢ θὰ πηγαινοέρχεται. Ἐκτελεῖ καθήκοντα φύλακα, ἢ καλύτερα, κατέχει ἐκ περιτροπῆς τὴν θέσιν τοῦ σκοποῦ —καὶ ἄς μὴν ὑπάρχει κανένας ἀπὸ ποιθενὰ γένειον ἐπι-

δρομῆς ἢ ἐπιθέσεως. Τὰ καθήκοντα καὶ ὁ ρόλος αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ διατηροῦνται σάν σὲ ἀδιάσπαστη συνέχεια, ἀπὸ μιὰ μακρὰ παράδοσιν.

Τότε στὰ προϊστορικά, εἰς ἀρχαῖα τὰ χρόνια, οἱ νομαδικὲς φυλὲς ζοῦσαν σὲ κορυφὰς στὸ ὑπέδαφος, σὰ μέσα σὲ λαγὺς, σὰ μέσα σὲ λαγὺς, τόσο μάλιστα τεχνικὰ καμωμένα μὲ εἰσόδους καὶ ἐξόδους, πού μόνον μπορούσαν κανεὶς νὰ ὑποπτευθεῖ τὴν παρουσίαν τοῦ οἰκισμοῦ. Φύλαγε καὶ τότε ἓνας σκοπὸς καὶ προστάτενε τοὺς ὁμοφύλους ἀπὸ ἀγροῦς, καὶ ἄλλες κάθε εἶδους ξαφνικὰς λαχάρες. Μιὰ πλαστικὴ ἀναπαράστασις στὴ πρωταρχικὴ τοῦ μορφῆς οἰκισμῶν νομαδικῶν φυλῶν, συναντήσαμε σὲ μιὰν αἰθούσῃ τοῦ Ἐθνολογικοῦ Μουσείου. Ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἡ ἡσυχία ἐδραιωνόταν ἔγινε ἀνάγκη νὰ βγοῦν οἱ κάτοικοι στὴν ἐπιφάνειαν, νὰ κτίσουσιν καὶ νὰ παραχωρῶσιν, ἢ κάθε οἰκογένεια σὲ δικὰ της μὲλη, στὰ παῖδιά τους, τὸν ἐπάνω χῶρον. Κατὰ τὸ ἓνα νόμον τῶν Ἰνδιάνων, πού τηρεῖται μὲ τὴν μεγαλύτερη αἰσθησὶν, δὲν ἐπιδόχεται σ' ὅποιοιδήποτε ἐπισκέπτη ἢ φιλοξενία σὲ τὸν ἐπάνω χῶρον. Πρῶτα νὰ ζητήσῃ κανεὶς πρῶτα τὴν ἀδείαν ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν γιὰ νὰ στρέφῃ τὸ φάρος καὶ ν' ἀποθανάτισῃ ὅ,τι θέλει. Ἐμεῖς τώρα καὶ ἐμεῖς ἐμεῖς μὲ μόνον ἐφόδιο τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἀπειρίαν μας μνήμη. Βλέπομε λίγα νερά, τὸ λασπωμένο δρόμον, τὰ κατὰ γόνατα ζῶα πού γυροφέρουσιν πάντα σὲ χωριά, τὸν ἰδιότυπον φοῦρνον, τὴν πυρὰ πού παραχώνεται καὶ ψήνεται ἡ καλὰ μαγειρεύεται, τὸν εἰδικὸν χῶρον γιὰ τὶς τερορατικές πού θὰ φέρουσιν στὸ φῶς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ τὴν φημισμένην ἀγγειογραφίαν μὲ τὰ ἰνδιάνικα μοτίβα ὅπως τὰ συνθετὰ καὶ τὰ χρωματίζει ἡ πλούσια φαντασία τοῦ λαϊκοῦ καλλιτέχνη. Πρέπει νὰ φαντασθῇ μὲ μόνον —γιατὶ δὲν εἶναι εἰς τὸ παντὶ νὰ εἰσχωρήσοιμε— πὺς ἐκεῖ κάποιος ὁ ὁ γαλιός θὰ ἐφαίνει τὶς κοιθέρτες, τὰ κλίμακα καὶ τ' ἄλλα μὲ τὰ ἔντονα χρώματα τὰ ἱερὰ πού τόσο, σὲ πολλὰ σημεῖα μοιάζουν μὲ ἐκεῖνα τῆς Ἀπριλῆς Μασκίνιας. Ἐκεῖ ἀκόμη σὲ κάποιον ἰσόγειον καλλιμορφωτικὴν καὶ ἡ ἀγροπολετικὴ πλουτίζει τὴν ἀγορὰ μὲ μύρια ἀντικείμενα ἄρτια τεχνουργημένα. Καὶ ποὺς ἔ-

ποῦ ἄλλου, ὁ Ἰνδιάνος καλλιτέχνης, πρ-
τοπόρος τῆς ἀφηρημένης
τέχνης. ὅμως πιστὸς στὸ πρωτότυ-
πο ἐνστικτο τῆς ιδιότυπης φυλετικῆς του
ζωγραφικῆς, θὰ προεκτείνει μὲ τὸ χρωστή-
ρα του μιὰ προαιώνια παράδοση, πλούσια
ἐν σχέδια καὶ φιγούρες, σὲ τοιχογραφίες
καὶ σὲ χαράξεις πάνω σὲ πέτρες καὶ πάνω
πρὸ ἐδάφους, στὶς πλευρὲς τῶν ἀγγείων καὶ
τῶν ἀμφωρέων. Αὐστηρότατα ἐπίσης ἀπα-
γορεύεται τὸ φυλοδῶρημα, μόνο καὶ μόνο
νὰ νὰ μὴ συνηθίζουν στὴν ἐπαιτεία. Ἐ-
ῶ, καθὼς καὶ σ' ἄλλες πολὺ μακρινὲς ἀ-
ποστάσεις, στὸ Τάος λ.χ. νιώθουμε τὸν πα-
λὸ τῆς ζωῆς. Γυναῖκες καὶ ἄνδρες στὶς
καθημερινὲς τοὺς ἀπασχολήσεις, δίχως
ἰόλου νὰ προσέχουν τὴν παρουσίᾳ μας,
νοοῦνται μ' ἐκεῖνο τὸ αὐστηρὸ καὶ ἀγέ-
αστο ἦθος, φοροῦν τὶς κοντὲς μπλουζὲς
καὶ τ' ἄσπρα δερμάτινα μποτίνια τους. Οἱ
ἄνδρες, ἀμούστακοι, μὲ φανερὲς τὶς ρυτί-
δες στὸ πρόσωπο οἱ γεροντότεροι, δὲν ξε-
φορίζουν καμμιὰ φορὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες,
ὅσο πού μπερδεύει κανεὶς τὸ γένος τους.
Ὅλοι ὅμως, οἱ πολλοὶ ἀπουσιάζουν
τοὺς ἄγρους καὶ αὐτὶς βοσκές, στὶς κατα-
ράσινες κοιλάδες καὶ στὰ δάση. Οἱ ἄν-
θρωποι μὲ τὰ φτερά στὸ κεφάλι καὶ στὰ
ἱδία, οἱ Ἰνδιάνοι μὲ τὶς ἔθνικές τους
ἐθιμασίες θὰ μείνουν πάλι πενιχρὰ λάφυ-
ρα τῆς μνήμης πού τὴν τροφοδότησε ἡ
ἐκκλησιαστικὴ ἀναπαράσταση, κ' ὅχι
ἄμεση γνωριμία σὲ στιγμὲς τελετουργι-
κῶν ὁμαδικῶν ἐκδηλώσεων. Καὶ τέτοιες ὁ-
ρχοὶν ὅχι λίγες κάθε μῆνα, σχεδὸν κά-
θε βδομάδα. Φιέστες πού κρατοῦν τρεῖς
ἡμέρες, λιτανεύσεις σὲ καιρὸ ἀνομβρίας,
θησκευτικὲς λειτουργίες μὲ τύμπανα πάν-
τα («ἐν χορῶ καὶ ὀργάνοις» δὲ λέει ἡ γρα-
φή) καὶ ἄλλες θεαματικὲς καὶ ἐθιμογραφί-
κες γιορτὲς ὅπως τὰ Ρόντεος καὶ ἡ Ἐνω-
μένη Κασσιπόδων. Γιορτὲς σὲ καθορισμέ-
νη ἡμερομηνία καὶ ἄλλες ἔκτακτες σὲ σε-
ριαλιστικὲς βραδυνές.

Οἱ Ἰνδιάνοι ὁμαδικοὶ ὁροί, ἴσως οἱ
ἐλάχιστοι, συμπίπτουν μὲ τὶς γιορτὲς
τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα. Οἱ
ἄνθρωποι, τελοῦνται στὴ μνήμη Ἀγίου τοῦ
Πονέμπλος, τοῦ Σάν Ἀντωνίου λ.χ.
τοῦ Τάος, πού παίρνει καὶ τὴν ὀνομασία
τοῦ χοροῦ τοῦ σιτωροῦ στὶς 25 Ἰουλίου,

ἢ τῆς Νέουστρα Σενοράντι Γκουανταλού-
πε, πού γίνεται στὴ Σάντρα Φὲ στὶς 11
Δεκεμβρίου καὶ ἐπαναλαμβάνεται μὲ φαντα-
σμαγορικότερο χαρακτήρα τὴν παραμονή
τῶν Χριστουγέννων, καθὼς ἀκόμη, τοῦ
χοροῦ τῆς φωτιάς τῆς Γεῖ Μπῆ Χι πού
γίνεται στὶς 12 Νοεμβρίου στοὺς Νάβα-
χο καὶ τοῦ Ἀγίου Ἰερώνυμου στὸ Τάος,
γιὰ νὰ μνημονεύσουμε ἐλάχιστες μόνο ἀπὸ
τὶς γιορτὲς καὶ τοὺς χοροὺς. Ἐχομε ὑπ'
ὄψιν μας ἑγχρωμους πίνακες, καὶ εἰκόνες,
καὶ ἄλλες παραστάσεις, πού κρυσταλλώ-
νουν μόνο ὄψεις καὶ φάσεις ἀπὸ τὶς περι-
φημεῖς αὐτὲς τελετές. Δὲν μπορῶ νὰ ξέρω
ποιοὶ καὶ πόσοι εὐτύχησαν νὰ τὶς παρακο-
λοιθῇσουν καὶ νὰ τὶς ζήσουν, γιὰ νὰ χα-
ροῦν τὴ γραφικότητα καὶ τὴ βαθύτερη
σημασία τους.

* * *

Γιὰ τὶς Ἐνωμένους Πολιτείες, ἡ φυλὴ
ἢ οἱ φυλὲς τῶν Ἰνδιάνων ἀποτελοῦν ἓνα
πρόβλημα. Δὲν ἔχει βέβαια τὴν ὀξύτητα
καὶ τὶς δυσκολίες, τὶς ἀνεπίλυτες, πού πα-
ρουσιάζει τὸ πρόβλημα τῶν Νέγρων. Εἶ-
ναι ὅμως πάντα ἓνα πρόβλημα μὲ ποικίλες
πτυχές, πού σχετίζονται μὲ τὴ Διοίκηση,
τὴ συντήρηση, καὶ τὴν ἐπιβίωση, τὴν ἐκ-
παίδευση καὶ τὴ γαιοκτημοσύνη. Κι' ὅσον
ἀφορᾷ τὴν πρώτη πτυχή, ἡ Κυβέρνηση
παραχώρησε ἀπόλυτο στοὺς Ἰνδιάνους τὸ
δικαίωμα ν' αὐτοδιοικοῦνται. Ἡ κάθε Κοι-
νότητα ἔχει τὸν ἀρχηγό της, τὸν Πρόεδρό
της, νὰ ποῦμε, καὶ τὸ τοπικὸ Συμβούλιο,
πού δὲν ὑπόκειται σὲ καμμιὰν ἐξάρτηση
καὶ σὲ κανένα διοικητικὸ ἔλεγχο. Εἶχαν
πιά περάσει 70 χρόνια, ἀπὸ τότε πού ὁ
Στρατηγὸς Κήρσεϋ εἶχε καταλάβει τὸ νέο
Μεξικό. Πρόεδροι εἶχαν κατὰ καιροὺς ἐ-
κλεγεῖ ὁ Πόλκ, ὁ Ταϊύλορ, ὁ Φίλλμορ, ὁ
Πῆρς καὶ ὁ Βούκαναν καὶ ὅλοι παράλει-
ψαν νὰ δώσουν σημάδια ἰδιαίτερης προσο-
χῆς στοὺς Πονέμπλος. Σ' ἐνδειξη στοργῆς,
ὑποτιμίας, καὶ ἀναγνωρίσεως τῶν Ἰνδιάνων
ὡς εἰρηνικῆς φυλῆς, καὶ σεβασμοῦ
τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων των, πρῶ-
τος ὁ Πρόεδρος τῶν Ἐνωμένων Πολιτειῶν
Ἀβρ. Λίνκολν ἔδωσε στὰ 1863 τὴν ἐπίση-
μη διαδοχικὴ ράβδο στὸν ἀρχηγό. Εἶταν ἓ-
να ἐβένινο ραβδί — ἓνα γιὰ κάθε Πονέμ-
πλος — πού ἔφερεν ἓνα ἀσημένιο στέμμα
στὴ λαβή, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο, μαζί μὲ τὴν

ἀναγραφή τοῦ Προέδρου Λίνκολν, ὑπῆρχε ἡ ἀναγραφή τῆς ὀνομασίας τῆς φυλῆς γιὰ τὴν ὁποία προαριζότανε. Θὰ παραχωροῦνταν διαδοδικὰ εἰς τὸν ἐκλεγόμενον κάθε φορά μεταξύ τοῦ ἀρχηγό.

❖ ❖ ❖

Δὲν θ' ἀφίησοιμε τὸν ἑαυτό μας νὰ ἐμπλασθεῖ σὺν πλέγμα τῶν στατιστικῶν στοιχείων καὶ τῶν ἀριθμῶν. Αὐτὰ ποὺ ἔχοιμε ὑπόψη μας σημαδεύουν τὴν ἀνοδικὴ γράμμη τῶν βελτιώσεων σὲ κάθε τομεὶα τῆς ζωῆς τῶν Ἰνδιάνων, τὴ βελτίωσιν εἰς τὸν τομεὶα τῆς ὑγιεινῆς, τῆς αὔξησιν τοῦ καλλιερησίμου κλήρου καὶ τῶν ἐκμεταλλεύσιμων δασικῶν περιοχῶν, τῆς μείωσιν τοῦ

ποσοστοῦ τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ, χάριν σὺν φροντίδες τῆς σπουδαίας κρατικῆς Ὑπηρεσίας Περιθαλψέως τῶν «Πονεμένων» Χαρακτηριστικὸ ἴσως τοῦ βαθμιαίου ἐθισμού τῶν Ἰνδιάνων πρὸς ὠρεσμένους βασικές ἀρχές τῆς ἰσοπολιτείας, εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι διὰ πράξεως τοῦ Κογκρέσου μόνο ὅσοι γεννήθηκαν κατὰ τὸ ἔτος 1921 πολιτογραφήθηκαν πολῖτες τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Φανερό εἶναι πρὸς αἰτόματα γεννήθηκαν δικαιώματα, καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις ὡς ὑπηκόων καὶ σημαντικὴ μερίδα τῶν φυλῶν Ἰνδιάνων.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΑΡΜΟΝΙΚΑ

Ζηλεύω τὸ παιδί
ποὺ περνάει ἔξω σὺν δρόμο
μὲ τὴ φυσαρμόνικα.

Ἴσως δὲν ξέρει ὅλες τὶς νότιες,
μὰ δὲν τὸ νοιάζει
παίζει ὅπως μπορεῖ τὸ τραγούδι του,
κι αὐτὸ τοῦ ἀρκεῖ.

Κι ἐγώ,
οκίθοντας πάνω σὲ βιβλία,
μετρώοντας κι ἐπολογίζοντας ὁλόένα,
πλάθοντας διειρεα, ἀλλεῖοντας ἐλπίδες
σὲς θάλασσες τῶν ἡμερῶν,
πολεμῶντας
μὲ τὶς ἀγωνίες καὶ τὰ πάθη μου.

— Ὑψώνω ἐνα θαυμασιὸ πύργο.
— Χαλῶ ἐνα μεγαλόπρεπο πύργο.

Καὶ τίποτε,
τίποτε ἀπ' αὐτὰ ὅλα
Δὲν μοῦ ἀρκεῖ.

ΛΕΝΑ ΠΑΠΠΑ

Φ Ω Σ

Νὰ προσμένεις
νὰ ἡχίσουν χαρούμενα οἱ καμπάνες τοῦ ὄρθρου
νὰ χορεύουν οἱ φλόγες τῆς χαρᾶς
σιὸ παρθενικὸ τραγούδι τῆς καρδιάς
σιὸ ἄλικο χρῶμα τῶν ματιῶν.

Παντοῦ φῶς... φῶς...
πὺ θλάται σιὰ κατάρτια τῶν προσδοκιῶν

Ἡ κόκκινη προσδοκία νὰ καλπάζει
μὲ ἄνθια λεμονιάς σὲ γκρίζα ομίχλη,
νὰ φτάνει τὴ μοῖρα.
Ἡ χρυσαφένια προσδοκία νὰ ρουφᾷ τὴ θάλασσα,
νὰ μαστιγώνει τὸν ἄνεμο
νὰ φτάνει τὴ μοῖρα,
νὰ νικάει τὴ μοῖρα, νὰ περνάει τὴ μοῖρα.
Ἡ γαλάζια προσδοκία νὰ γλυσιτράει
σὲ ἀνθοπέταλλα καὶ πικροδάφνες
μὲ τὰ πελάγη τῶν ἄστρων, πὺ θολώνουν
τὰ δάκρυα τῆς ἀγάπης.

Ὁρθρος βαθύς !

Μιὰ ψυχὴ διάτρητη ἀπ' τὴ σοφία.
Κάποιος πόνος πὺ κερδίζει τὴν ἀρετὴ.
Ἐνα κλαδὶ ὀδύνης πὺ σιάζει τὴν ἐμπειρία.

Νὰ προσμένεις τ' ἀνάλαφρο ἄγερσι
μὲ τὴ μυρωμένη προσευχὴ
τοῦ δάσους μὲ τὰ τίλια
νὰ λυώσει τὰ κρύσιαλλα ἀπ' τοὺς ἀνθόκηπους
γιὰ νὰ λάμπουν τὰ χρώματα
σὲ χιλιάδες ἀστερισμούς,
ἐνῶ ἕνα κλαδὶ ὀδύνης
σιάζει τὴν κερδισμένην πιά ἐμπειρία
πὺς χρειάζεσαι φῶς...
πολὺ φῶς... παντοῦ φῶς...

[

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

G. HORATIUS FLACCUS

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Ἑμμετρὴ ἀπόδοση Τ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

(Ἡ «Ποιητικὴ τέχνη» τοῦ Ὁρατίου εἶναι μετὰ τὴν «ποιητικὴν» τοῦ Ἀριστοτέλη ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ πολύτιμα τεχνοκριτικὰ κείμενα, πού μᾶς ἔφησε ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Ὁ Ὁράτιος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ (ἐπιστολὴ πρὸς Πείσωνες), γιὰ νὰ δώσῃ στοὺς Ῥωμαίους ἓνα βιβλίον γιὰ τὴν ποίηση. Ἀποτελεῖ σύνοψη τῶν ἰδεῶν τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ ἄλλων Ἑλλήνων θεωρητικῶν τῆς τέχνης. Ὑποθέτουν μάλιστα ὅτι εἶναι ἀπάνθισμα τῶν πιὸ λαμπρῶν παραινήσεων Νεοπτολέμου τοῦ Παρίου. Ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται στὴ φράση τοῦ Πορφυρίου: «*in quædam librum coniecit præcepta Neoptolemi de arte poetica, non quidem omnia, sed eminentissima*», δηλ. (ὁ Ὁράτιος) σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον ἔβαλε τὰ παραγγέλματα τοῦ Νεοπτολέμου γιὰ τὴν ποιητικὴ τέχνη, ὄχι βέβαια ὅλα, ἀλλὰ τὰ πιὸ ἔξοχα.

Ὑποθέτουν ὅτι τὴν «Ποιητικὴ Τέχνη» δὲν τὴν δούλεψε ὅπως συνθέτει ἓνας ἐπικός γράφωντας σὲ συνέχεια τὸ ἔργο του, ἀλλὰ καθὼς οἱ μελέτες του τοῦ ἔδιναν εὐκαιρίες νὰ ἐξετάζῃ σήμερα τὸ ἓνα καὶ αὖριο τὸ ἄλλο καλλιτεχνικὸ ζήτημα. Στὸ σύνολο φαίνεται σὰν συρραφὴ σκόρπιων γνωμῶν, ὅπως ἄλλως τε καὶ τὰ διάφορα εἶδη τοῦ ποιητικοῦ λόγου φαίνονται ἀνεξάρτητα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Μιὰ βαθύτερη ἐξέταση τοῦ κειμένου δείχνει, ὅτι μεγαλύτερη ἐνσποίηση δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ. Ἡ ἔλλειψη ὁμῶς αὕτη δὲν βλάπτει, γιατί δὲν χάνουν τίποτε σὲ χάρῃ ἐξ αἰτίας τῆς οἱ διάφορες παραινήσεις, πού πρέπει νὰ προβάλλουν ἐλεύθερα καὶ χωρὶς καμμιά χαλάρωση ἀπὸ τυχόν πρόθεση τοῦ συνθέτη νὰ τὶς συνδέσῃ περισσότερο εἴτε μὲ διάλογο εἴτε μὲ προσθήκη ἀφηγηματικῶν ἢ ἄλλων στοιχείων).

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ «Ποιητικὴ Τέχνη» μπορεῖ νὰ διαιρεθῇ σὲ ἑξῆς μέρη:

1. Θέμα καὶ μέρη τοῦ ποιήματος, φυσικὸ ταίριασμα τῶν μερῶν πρὸς τὸ σύνολο, σιχ. 1—15.
2. Γλῶσσα, χρῆση τῶν λέξεων καὶ ὕφος, σιχ. 46—118.
3. Πρόσωπα ἐνὸς δραματικοῦ ἔργου καὶ κανόνες πού πρέπει ν' ἀκολουθῶν, σιχ. 119—135.
4. Μέρη τοῦ ποιήματος, δηλ. ἀρχή, μέση, τέλος, σιχ. 136—152.
5. Οἱ χαρακτηρισμοὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἡλικίαν καὶ μὲ τὰ πρόσωπα, σιχ. 153—158.
6. Τραγωδία, κωμωδία, ἀριθμὸς πράξεων, χορός, μοιρικὴ σιχ. 159—211.
7. Σαιτυρικὸ δράμα, ρίμα τῆς τραγωδίας καὶ τῆς κωμωδίας σιχ. 220—262.
8. Ἀμέλεια τοῦ ὕφους ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους συγγραφεῖς σιχ. 263—274.
9. Γέννηση καὶ ἀκμὴ τῆς τραγωδίας καὶ τῆς κωμωδίας σιχ. Ἑλλ. 275—294 καὶ σιχ. Λάτιν, σιχ. 275—294

10. Τὶ πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ ποιητής, σιγ. 295—332
 11. Σκοπὸς τοῦ ποιητῆ ἢ μορφωσις καὶ τέχνη τοῦ κοινοῦ, σιγ. 333—407
 12. Σπουδὴ τῆς φύσης, γνώση τῶν κανόνων, συνεχὴς ἐργασία, αὐστηρὴ αὐτοκριτικὴ τὰ μὲνα μέσα, πὺν μποροῦν νὰ μορφώσουν ἕνα καλὸ ποιητῆ, σιγ. 408—481 (τέλος).

Λατμὸν ἀλόγου σὲ κεφάλι ἀνθρώπου ἕνας ζωγράφος
 ἂν θὰ συνάψῃ(1) καὶ φτερὰ λογίων—λογίων θὰ βάλλῃ
 στὰ μέλη, ἀπὸ παντοῦ κι' αὐτὰ πὺν θᾶχῃ συναγμένα,
 ὅπως σ' ἕν ὁμορφο κορμὶ γυναίκας—ἀπὸ ψάρι

- 5 κολλήσῃ οὐρά, στῇ θέα τους δὲν θὰ γελάτῃ, φίλοι ;
 "Ομοιο μ' αὐτὲς τὶς ζωγραφιὲς εἶναι καὶ τὸ βιβλίον.
 Πιστεύειτέ με, Πείσωνες(2), πὺν ὥς ὄνειρα τοῦ ἀρρώστου
 κούφειες εἰκόνες πλάθονται· μήτε κεφάλι, πόδια
 σὲ μιὰ μορφὴ δὲ σμίγουνε.

—Στοὺς ποιητὲς δὲν εἶναι

- 10 καὶ στοὺς ζωγράφους βολειό, τὶ ἀρέσει νὰ τολμήσουν ;
 —Τὸ ξαίρομε καὶ δίνουμε τῇ χάρῃ αὐτῇ ἀμοιβαῖα.
 Μὰ τ' ἄγρια μὲ τὰ ἡμέρα νὰ πᾶν μαζὶ δὲ στέκει,
 τὰ φτερωτὰ μὲ τὰ ἐρπειτὰ, τίγρεις κι' ἄγρια πλάϊ—πλάϊ.

- Συχνὰ σὲ σχέδια τρανὰ καὶ σὲ σκοποὺς μεγάλους,
 15 μακρὰ νὰ λάμπουν, κόκκινα κουρέλια ἕνα—δὺν κρεμᾶνε
 σὰν δείχνουν ἄλλος καὶ βωμὸ τῆς "Αρτεμῆς καὶ ρυάκι
 πὺν ἄγρους ξετρέχει γελαστοὺς σιὸ σιτηφορύγιμά του,
 τὸν Ρῆνο ποταμὸν(3) ἢ τῆς βροχῆς τὸ οὐράνιο τόξον.
 Ἄλλὰ δὲν εἶχαν θέσῃ ἐδῶ· κι' ἂν ἴσως κυπαρίσσοι
 20 ξαίρης νὰ γράξῃς, τὶ μ' αὐτό, ἂν ὁ ζωγραφισμένος(4)
 ἀπελπισμένα πλέῃ, τὸ πλοῖον σὰν ἔγινε συντρίμμα ;
 Ἄπ' ἀμφορέα πὺν ἄρχισε, πὲς μου πῶς βγήκε σιάμνα ;
 Τέλος ὅς εἶναι ὅ,τι ζητᾶς ἀπλὸ μονάχα κ' ἕνα.

- Πατέρα κι' ἄξια του παιδιά, πολλοὶ ποιητὲς γελιοῦνται
 25 ἀπὸ τὴν ὄψη τοῦ σωστοῦ. Σύντομος θέλω νὰ εἶμαι,
 γίνομαι σκοτεινός· αὐτὸς πὺν τὰ ἐλαφρὰ γινεῖται
 χάνει καὶ νεῦρα καὶ ψυχὴ· φουσκώνει σιὰ μεγάλα.
 Σέρνεται χάμω κι' ὁ δειλὸς τὴ θύελλα σὰ φοβάται.

- "Αν ἕνα πρᾶγμα ἐπιθυμῇ κανεὶς νὰ τὸ ποικίλῃ
 30 γράφει σιὰ κύματα καπρὶ, δελφίνι μὲς σιὰ δάση·
 μὲ δίχως τέχνη ἀποφυγὴ τοῦ λάθος φέρνει λάθος.

- Κοντὰ στοῦ Αἰμίλιου τὴ σχολή(5) μοναδικὸς τεχνίτης
 κόμη καὶ νύχια σιὸ χαλκὸ μὲ τέχνη θὰ εἰκονίσῃ
 ἄνυχος πὺν τὸ σύνολο δὲν ξαίρει ν' ἀποδώσῃ.
 35 "Οταν κουράζωμαι κι' ἐγὼ γιὰ νὰ συνθέσω κατὶ
 ποτὲ ὅς μὴν εἶμαι σὰν αὐτόν· κάλλιο μὲ σιραβὴ μύτη
 ὅμως μὲ ὠραῖο τὸ πρόσωπο, μαῦρα μαλλιά καὶ μάτια.

- Τὸ θέμα, εἰς ποῦ γράφετε, νᾶναι ἰουδύναμό σας
 ἰὸ τί μποροῦν, ἰὶ δὲ μποροῦν οἱ ὦμοι νὰ βασιάξουν
 40 σκεφθῆτε το πολὺν καιρό· κι' ὅποιος σωσιὰ διαλέξῃ
 δὲν θὰ τοῦ λείψῃ δύναμη καὶ τάξῃ φωτισμένη·
 τῆς τάξης χάρη κι' ἀρετὴ θάναται, ἂν δὲν σφάλλω, τούτῃ.
 "Ὅσα ταιριάζουν νὰ τὰ εἰπῇ τώρα, νὰ εἰπωθοῦν τώρα(6),
 τὰ πῶ πολλὰ, τὴν ὥρ' αὐτὴ, γι' ἀργότερα ν' ἀφήνῃ.
 45 Μὰ καὶ οὐ λόγια εὐγενικὰ καὶ σίγουρα πλεγμένα
 σωσιὰ θὰ εἰπῇς, ἂν τὴ γνωστὴ λέξι νέα τὴν κάνῃ
 ἢ τεχνικὴ συνάρτησι. "Ἄν τύχῃ κ' εἶναι ἀνάγκη
 μὲ νέα στοιχεῖα τ' ἄρρητα νὰ δείξῃς τῶν πραγμάτων,
 λέξεις νὰ πλάσῃς ἄγνωστες τοὺς παλαιούς Ρωμαίους(7)
 50 ἢ ἄδεια θὰ σοῦ δοθῇ σεμνὰ δαπανημένη.

Σὲ λέξεις νέες καὶ πρόσφατα πλασμένες δίνουν πίστιν,
 ἂν πέφτουν ἀπὸ ἐλληνικὴ πηγὴ λίγο ἀλλαγμένες.
 Ὁ Πλαῦτιος, ὁ Καικίλιος δικαίωμα πῶς θὰ πάρουν,
 ποῦ ὁ Βάριος κι' ὁ Βιργίλιος δὲν πῆσαν; Κ' εἶναι κρῖμα
 55 κᾶπως ἂν θὰ μπορῶ κι' ἐγὼ τὴ γλῶσσα νὰ πλουτίζω
 τοῦ "Εννίου καὶ τοῦ Κάτωνα ὅταν πλούτισεν ἢ γλῶσσα
 τὸ λόγο τῶν πατέρων μας καὶ νέες ὀνομασίαι
 ἐπέβαλε σὶὰ πράγματα; "Ἔσπεκε καὶ θὰ στέκῃ
 σὰ νιοκομμένο νόμισμα νὰ πλάθουν νέες λέξεις.

- 60 Ὡς μὲ τοῦ χρόνου τὴ ροὴ τὰ δέντρα ἀλλάζουν φύλλα,
 τὰ πρῶτα πέφτουν· κι' οἱ παλῆς οἱ λέξεις εἶσι φθίνον·
 κι' οἱ νέες λέξεις σὰν βλαστοὶ καινούργιοι λὲς φουντώνουν.
 Ἀνήκομε σὶὸ θάνατο κι' ἐμεῖς καὶ τὰ δικά μας.
 Ὅρμοι τὸ σιόλο τεχνητοὶ φυλᾶν ἀπὸ τὸ κῆμα,
 65 τὸ ἔλος τὸ ἄγονο ἄλλοτε, ποῦ τὰ κουπιὰ τὸ σκίζαν,
 τ' ἀλείφει νοιώθει τὸ βαρὺ, τρέφει τὶς γύρω πόλεις,
 ἢ ὁ ποταμὸς τὸ ρέμα του τὸ βλαβερὸ σὶὰ σάβρια
 τ' ἄλλαξε πιά· καὶ τῶν θνητῶν τὰ ἔργα θὰ χαθοῦνε
 οὔτε τῶν λόγων ἢ τιμὴ κ' ἢ ζῶσα χάρη μένει.
 70 Πολλὰ θὰ ξαναγεννηθοῦν, ποῦ πέσανε καὶ πέφτουν
 δοᾶ εἶναι τώρα σὲ τιμὴ λόγια, θὰ τρέψῃ ἂν θέλῃ,
 ἢ χρῆσι, ποῦναι δικαστῆς καὶ κανόνας τοῦ λόγου.

Τῶν βασιλέων, τῶν αἰρατηγῶν τὰ ἔργα, τοὺς πολέμους
 μᾶς ἔδειξεν ὁ Ὀμηρος σὲ ποῖο ταιριάζουν μέτρο.

- 75 Ἡ λύπη πρώτη θρήνησε σὲ ἄνισα ζεύγη σιγῶν
 ὅτερα κλείσανε σ' αὐτὰ καὶ τὴ χαρὰ τῆς νίκης·
 ποῖος ἦνρε πρῶτος τὴν κορτὴ στροφὴ τῆς ἐλεγείας,
 σπονδάξουν οἱ γραμματικοὶ κ' ἀκόμα δὲν τὸ ξαίρουν.
 "Ὡπλις τὸν Ἀρχίλοχο ἢ ὀργὴ μὲ τὸν δικό του
 80 τὸν ἱαμβό· τὰ πέδιλα κι' οἱ κόδοροι τὸν πῆσαν
 γιὰ τὸν διάλογο ἱκανό, κι' ἀπάνω ἀπ' τοὺς ψιθύρους
 τοὺς λαϊκούς, τὰ δρώμενα νὰ δείχνῃ, γεννημένον.

Ἡ λύρα ψάλλει τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων τὸν ὕμνον
καὶ τὸν πυγμαῖον νικητὴ καὶ τᾶλογο τὸ πρῶτον
85 σὺ τρέξιμο, τῶν νέων τὶς φροντίδες καὶ τὰ γλέντια.

Πῶς θέλω νᾶσαι ποιητὴς, ἂν δὲν μπορῶ, δὲν ξαίρω
τὰ χρώματα, τὶς ἀλλαγὲς τῶν ἔργων νὰ κρατήσω ;
Ἄν εἶναι ἡ ἀγνοία ντροπὴ, γιὰτὶ νὰ μὴ μαθαίνω ;

Δὲν θέλει στίχους τραγικούς τὸ κωμικὸ τὸ θέμα,
90 μὰ οὔτε μὲ στίχους ἐλαφροὺς, μὲ κόμπορους δικούς του
μὲ ἄξια τραγούδια νὰ εἰπωθῇ τὸ δαίτυο τοῦ Θυέσση.
Τὸ κάθε τι σιὴν μοῖρα του καὶ σιὴ σειρὰ του ἀξίζει.

Καμμιὰ φορὰ κι' ἡ κωμωδία ὑψώνει τὴ φωνή της,
μαλώνει ὁ Χρῆμης μὲ θυμὸ καὶ φουσκωμένα λόγια..
95 κι' ὁ τραγικὸς συχνὰ θρηγεῖ μὲ λόγια τῆς κουθέντας.
Φτωχοὶ κ' ἐξόριστοι ὁ Πηλέας κι' ὁ Τήλεφος(9) ἀφήνουν
τὸ σιόμφο, τὶς μακρόσυρτες καὶ τὶς μεγάλες φράσεις
νὰ γίγξουν ἔτοι τὴν καρδιά τοῦ κόσμου μὲ τὶς κλάψες.

Ὡραῖοι νᾶσαι δὲν ἀρκεῖ νᾶχουν καὶ χάρι οἱ στίχοι
100 καὶ τὴν ψυχὴ μας νὰ τὴν πᾶν, ὅπου ἀγαπᾶν ἐκεῖνοι.
Μαζὶ μ' αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι νὰ κλαῖν καὶ νὰ γελᾶνε.
Θέλεις νὰ κλαίω(10) ; θλιβερός ἐσὺ νὰ γίνῃς πρῶτα.
Τότε ἡ δική σου ἡ συμφορὰ θὰ συγκινῇ κ' ἐμένα
Πηλέα, Τήλεφε· ἄσχημα τὸ ρόλο σου ἂν θὰ παῖξης
105 θὰ κοιμηθῶ γιὰ θὰ γελάσω· θλιβεροὺς κουθέντες
σιὸν πικραμένο πρέπουνε, θυμοὶ σιὸν ὠργισμένο
καὶ σιὸν χαρούμενο χαρές, σιὸν αὐστηρὸ σπουδαῖα.
Τὶ πρῶτα ἡ φύση σιὴν ψυχὴ τὶς ἀλλαγὲς τῆς τύχης
παρουσιάζει, σιὴ χαρὰ καὶ σιὴν ὀργὴ μᾶς σπρώχνει
110 ἢ ἀπὸ βαρεῖα θλίψη σιὴ γῆ μᾶς γέρνει καὶ μᾶς πρίγει,
ὑστερα, ἡ γλῶσσα ἐρμηνευτὴς τὰ πάθη μας ἐκφράζει.
Ἄν εἶναι μὲ τὴ θέση σας αἰτιασια τὰ λόγια
ἀριστοκράτες καὶ λαὸς μαζί σας θὰ καγχάσουν·
πολὺ σημαίνει ποιὸς μιλάει, ἥρωας, θεὸς ἂν εἶναι
115 ὠρμος γέρος ἢ κανεὶς μὲς σὺν βρασμὸ τῆς νεότητος,
ἂν εἶναι δέσποινα κυρὰ γιὰ πρόθυμη βυζάσιρα
πολύπειρος πρᾶματευτὴς γιὰ κᾶνας ζευγολάτης
Κόλχος, Ἀσούριος, κάτοικος τῆς Θήβας ἢ τοῦ Ἀργους.

Κατὰ τὴ φήμη, ἢ σύμφωνες σὺν θέμα σκηνὲς πλάθε.
120 Ἄν κατὰ τύχη ἀνιστορῆς τὸν ξακουστὸ Ἀχιλλέα,
ἀκούρασιος, ἀμείλιχος, δξύς, θυμώδης νᾶσαι,
πιστεύει ὅχι σὺν δίκῃ, ἀλλὰ σὺν δπλα του μονάχα.
Ἡ Μήδεια ἀφέντρα ἀνίκητη, θρηνοῦσα ἢ Ἰνώ—κι' ὁ Ἰξίων
ἄπιστος, πλάνησα εἶν' ἢ Ἰὼν καὶ θλιβερός ὁ Ὀρέσιος.

125 Ἄν σιὴ σκηνὴ ἀδοκίμασια(11) κομίζης καὶ θαρρεύης
γιὰ νὰ προβάλλης πρόσωπο καινούργιο, ἂς παραμελῇ

δ,τι ἀπ' ἀρχῆς ἐφάνηκε κι' ὁμοίός του ἄς εἶναι ὡς τέλος.

Δύσκολο πρῶμα τὰ κοινὰ νὰ λὲς μὲ νέο τρόπο.

Τὴν Ἰλιάδα πιὸ καλὰ σὲ δοῦμα μεταπλάθεις,

130 παρὰ νὰ δείξης ἄγνοια κι' ἀνείπωτα ἐσὺ πρῶτος(12)

Ἕλῃ κοινή, δικὴ θὰ γίνῃ, θὰ σοῦ ἀνήκῃ

ἂν σιὰ χυδαῖα καὶ σι' ἀνοιχτὰ τὸ χρόνο σου δὲ χάνῃς,

μήτε πιστὸς ἐρμηνευτὴς τὰ λὲς λέξῃ πρὸς λέξῃ

κι' ὡς μιμητὴς μὲς σιὰ σιενὰ δὲν πέφτῃς, πὺν τὸ πόδι

135 ντροπὴ ἢ κανόνας τῆς δουλειᾶς νὰ βγάλῃς σ' ἐμποδίζουν.

Σὰν κάποιος κυκλικὸς ποιητὴς(13) ποτὲ νὰ μὴν ἀρχίσῃς:

«Τὴν τύχῃ τοῦ Πριάμου καὶ τὸν πόλεμο θὰ ψάλλω

τὸν ξακουμένον». Ποῦ θὰ πάῃ μὲ τὴν ὑπόσχεσή του;

Ἔδιναν τὰ βουνά, γελοῖο γεννήθηκε ποντίκι.

140 Πόσον ὀρθότερα χωρὶς λάθος κανένα Ἐκείνος:

«Dic, musa, virum, captae post tempora Trojae (14)

qui mores hominum multorum vidit et urbes».

Ἄχι ἀπ' τὴ φλόγα τὸν καπνὸ, μὰ ἀπ' τὸν καπνὸ τὴ φλόγα

νὰ δώσῃ σκέπτεται· ἀκλουθᾷν οἱ θαυμασιεὲς διηγῆσαι

145 Ἀντιφάτης καὶ Χάρυδδῃ καὶ Κύκλωπας καὶ Σκύλλα.

Τὸ γυρισμὸ τοῦ Διομήδῃ ἀπὸ τοῦ Μελεάγρου

δὲν ἀρχινάει τὸ θάνατο κι' ἀπὸ τ' αὐτὸ τῆς Λήδας

τὸν πόλεμο τὸν Τρωϊκὸ πάντα τρέχει σιὸ τέλος

καὶ σέρνει τὸν ἀκροατὴ σιὴ μέση τῶν πραγμάτων,

150 πὺν τὰ θαρρεῖ γνωσιὰ· κι' αὐτὰ πὺν θάνατ' ἀνέχῃς χάσῃ

τάφῃν, κ' ἔτσι τὰ πλασιὰ μὲ τὴν ἀλήθεια σμίγει(15)

πὺν ἀταίριαστα νὰ μὴ βρεθοῦν ἀρχή, μέση καὶ τέλος.

Τὶ ἐγώ, μαζί μου κι' ὁ λαὸς ἐπιδυμεῖ, ἄκουσέ με

ἂν θέλῃς τέτοιο ἀκροατὴ πὺν κάθεται ὡς τὸ τέλος

155 κι' ὡς πὺν νὰ κράξῃ ὁ ὑποκριτὴς «χειροκροτῆστε τῶρα».

Τῆς ἡλικίας κάθε μιᾶς σημειῶνε τοὺς τρόπους

τοὺς χαρακτήρες, πὺν ὁ καιρὸς ἀλλάζει, δεῖξε ὡς πρέπει

πὸ νήπιο πὺν μαθαίνει πὰ ν' ἀρθρώνῃ λέξεις, στέκει

μὲ πόδι οἴγουρο σιὴ γῇ, μὲ νήπια πάει νὰ παίξῃ.

160 Ἀγένειος ἔφηθος χωρὶς πὰ τὸν παιδαγωγὸ τοῦ

σκυλιὰ κι' ἄλογα χαίρεται σιὸ βουερὸ κυνήγι,

λυώνει σιὸ πάθος σὰν κερί, σιὸς οὐμβουλὲς πεισιμῶνει

ἀργὸς τοῦ κέρδους φροντιστὴς, σπάταλος εἶναι σ' ὅλα,

ἀγέρωχος, ἐρωτικὸς, γρηγορολησιμονιάρης.

166 Στὴν ἡλικία τὴν ἀντρικὴ ψυχὴ καὶ πόθοι ἀλλάζουν·

φιλίες καὶ πλούτη καὶ τιμὲς ὁ ἄντρας ζητάει νὰ λάβῃ

προσέχει αὐτὸ πὺν ἀργότερα θὰ κουρασθῇ ν' ἀλλάξῃ.

Πολλὲς τὸ γέρο δυσκολίες κυκλώνουν· ἢ ἂν ζητήσῃ

170 καὶ τ' ἀποχίτησῃ, ἀνέγγιχτο τ' ἀφήνῃ, τί φοβᾶται

ἢ πιάνει ὅλα τὰ πράγματα ψυχρὰ καὶ φοβισμένα
ἄπραγος πάντα, ἀναδλητὴς, φοβᾶται γιὰ τὸ μέλλον
ὅλο γκρινιάρης, ὑμνητὴς τῶν παιδικῶν του χρόνων,
προθύμιος τοὺς νεώτερους νὰ ἐπιτιμᾷ, νὰ ψέγη.

175 Πολλὰ τὰ χρόνια(16) ποῦρχονται φέρονον καλὰ μαζί τους
καὶ φεύγοντας μᾶς ἀφαιροῦν γερουτικὲς σιγήσεις
οἷο νέο νὰ μὴ χαρίζονται, μήτε ἀντιρικὲς οἱ ἀγῶνι
ἔργα καὶ λόγια ταιριασιὰ σιὴν ἡλικία νᾶναι.

Στὸ θέατρο ἄλλα βλέπομε κι' ἄλλα μονάχα ἀκοῦμε(18).

180 Στὴν ἀκοή νωθερότερα οἱ ψυχὲς προσέχουν πάντα,
παρὰ σ' αὐτὰ ποὺ βλέπουνε τὰ μάτια τὰ πισιὰ μας
καὶ μαρτυράει οἷον ἐναντίου τοῦ ὁ ἴδιος νὰ μὴ δείχνῃ,
δοῦ ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴ σκηνὴ πρέπει — κι' ἀπὸ τὰ μάτια
τοῦ πολλὰ, ποὺ ἀργότερα ἢ ἀφήγησιν θὰ δείξῃ.

(Συνεχίζεται)

1. (στ. 2) 'Ο 'Οράτιος ἀρχίζει τὴν «ποιητικὴ» του χωρὶς πρόλογο (σὰ νὰ συνεχίξῃ μιὰ ἀρχωμένη κουδέντα) μὲ τὸ πρωταρχικὸ ἀξίωμα γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ θέματος.

2. (στ. 7) 'Απευθύνεται στοὺς Πείσωνες (*Pisones*), πατέρα καὶ δυὸ γιουὺς. 'Ο πατέρας Λ. Καλπούρνιος Πείσων ἔγινεν ὑπάτος στὰ 15 π.Χ. καὶ χρημάτισε γιὰ μερικὰ χρόνια δικικτὴς στὴ Ρώμη.

3. (στ. 18) Πολλοὶ μέτριοι ποιηταὶ ἐξυμνοῦσαν τὶς νίκες τοῦ Αὐγούστου στὸ Ρῆνο μὲ κουραστικὲς περιγραφὰς τῶν μαχῶν καὶ τοῦ ποταμοῦ, πρὶν ἔφταναν στὸ γελοῖο.

4. (στ. 20). Γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀσυναρτησίαν στὰ ἔργα τῆς τέχνης οἱ ἀρχαῖοι διηγούνταν, ὅτι κάποιος ποὺ εἶχε ναυαγήσῃ καὶ εἶχε σωθῇ, ζήτησε ἀπὸ ἕναν ζωγράφο νὰ τοῦ εἰκονίσῃ τὴ σκηνὴ τοῦ ναυαγίου. Κι' ἐκεῖνος τοῦ εἶπε :

—Μήπως θέλεις νὰ σοῦ ζωγραφίσω δίπλα κι' ἕνα κυπαρίσσι ;

5. (στ. 32). Πρόκειται γιὰ ἕναν γλύπτη, ποὺ εἶχε τὸ ἐργαστήρι του κοντὰ στὴν αἴθουσα ξιφομαχίας (=σχολὴ ξιφ.) κάποιου ὀνόματι Αἰμίλιου Λέντουλου. 'Ο γλύπτης αὐτὸς εἶχε δεξιότητα στὴν κόμη καὶ στὰ γύχια, ἀλλὰ δὲν κατάφερνε νὰ παρουσιάσῃ ἕνα ἄριστο σύνολο.

6. (στ. 43). 'Ενας ἱστορικὸς διηγεῖται τὰ πράγματα μὲ τὴ χρονικὴ σειρὰ τους· ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἴδια τάξιν. Στὰ ἔπη καὶ στὰ δράματα οἱ ἱκανοὶ δημιουργοὶ ἀντίγουν τὴ σκηνὴ κοντὰ στὸ τέλος καὶ ἐπιδέξια γυρίζουν πρὸς τὰ περασμένα. Κλασσικὸ παράδειγμα ἢ «'Οδύσσεια» κι' ὁ «Οἰδίπους Τύραννος».

7. (στ. 49). Τὸ κείμενον ἔχει « *Cinctutis non exaudita Cethegis* ». 'Ενας σημερινὸς Ρουμελιώτης θὰ ἔλεγε: «μὴ ἀκουσμένα ἀπὸ τοὺς φουστανελλάδες (=παλαιούς) μπάρμπια—Γιῶργους» ἢ ἕνας Κρητικὸς: «μὴ ἀκουσμένα ἀπὸ τοὺς σύντεκνους Μανώληδες».

8. (στ. 86). 'Ο ποιητὴς μιλῶντας γιὰ τὸ ἰδιαίτερον ὕφος τοῦ καθενὸς ποιητικοῦ εἶδους συγκρίνει τοὺς διαφόρους τρόπους μὲ τὰ χρώματα τῶν ζωγράφων ποὺ εἶναι διαφορετα, ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα.

9. στ. 96). 'Ο «Πηλέας» καὶ ὁ «Τήλεφος» εἶναι τραγωδίαι ἀγνωστες σ' ἐμᾶς. 'Εχομε ὅμως πληροφορίες ὅτι καὶ στὰ δυὸ ἔργα οἱ ἥρωές τους στὴν ἐποχὴ τοῦ ξεπεσμοῦ τοὺς παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν Εὐριπίδην στὴ σκηνὴ σχεδὸν σὰν ζητιάνοι. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν χαρακτηρίστηκε ὁ Εὐριπίδης ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην «πτωχαποῖδς καὶ ρακισυρρα».

πτάδης» («Βάτραχοι»). Ὁ Αἰσχύλος στὸ ἴδιο ἔργο τοῦ Ἀριστ. παρουσιάζεται νὰ κατηγορεῖ τὸν Εὐριπίδη ὅτι :

«Πρῶτον μὲν τοὺς βασιλεύοντας ράκι' ἀμπίσχων, ἴν' ἐλεεινοὶ
τοῖς ἀνθρώποις φαίνωντ' εἶναι».

Ὁ Ἀριστοφάνης κατηγορεῖ τὸν Εὐριπίδη καὶ στοὺς «Ἀχαρνῆς» γιὰ τὴν πολὺ ἀναξιοπρεπῆ ἐμφάνιση τοῦ Τήλεφου. Στὰ γραμματισλογικὰ κείμενα ἀναφέρεται ὅτι «Τήλεφον» εἶχε γράψει κι' ὁ Αἰσχύλος. Ἀλλὰ φυσικὰ θὰ ἦταν διαφορετικὰ παρουσιασμένοι.

10. (στ. 102). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, ὅμοια ἐκφράζεται στὴν «Ποιητικὴ τέχνη» του κ' ὁ Γάλλος ποιητὴς Μπουαλὼ (1636—1711) κεφ. ΧΥΙΙΙ

Πρέπει στὴ θλίψη νὰ κατεβαίνει.

Γιὰ νὰ μὲ κάνης νὰ κλάψω, πρέπει νὰ κλαῖς.

Αὐτὰ τὰ μεγάλα λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἡθοποιὸς γεμίζει τὸ στόμα του δὲν ξεκινοῦν καθόλου ἀπὸ μιὰ καρδιά ποὺ τὴν σφίγγει ἡ θλίψη.

11. (στ. 125). Τὸ πρόσωπο ποὺ ἀνεβαίνει στὴ σκηνὴ πρέπει νὰ παρουσιάζεται μὲ τὸν χαρακτήρα του (τρόπος, λόγος, ἥθος κ.λ.π.), ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν κοινωνικὴ του θέση, τὸ ἀξίωμα του, τὴ φήμη του, τὴν ἡλικία του κ.τ.λ. Διαφορετικὰ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ φυσικὰ του πλαίσια.

12. (στ. 130). Ὁ Ἀριστοτέλης στὴν «Ποιητικὴ» του ὑποστηρίζει, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσκολληθῇ ἓνας τραγικὸς ποιητὴς στοὺς μύθους. Ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστοτέλη, διαφορετικὴ ἀπὸ τοῦ Ὁρατίου, δικαιώθηκε ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ εξέλιξη τοῦ δράματος γενικά.

13. (στ. 136). Τὰ κυκλικὰ ποιήματα εἶναι ἐπικά, ἀλλὰ διαφέρουν ἀπὸ τὴν ἐπικὴ ποίηση τοῦ Ὀμήρου κατὰ τὸ ὅτι παρουσιάζουν τὰ γεγονότα μὲ τὴ χρονικὴ σειρὰ τους. Ὁ «Διγενὴς Ἀκρίτας» εἶναι ποίημα κυκλικό.

14. (στ. 141—142). Εἶναι οἱ στίχοι αὐτοὶ λατινικὴ ἀπόδοση τῶν τριῶν πρώτων στίχων τῆς «Ὀδύσσειας» :

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν,
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω

15. (στ. 151). Ἡ ἀνάμειξη πλαστῶν μὲ τὰ ἀληθινὰ εἶναι θεμελιώδης γιὰ τὴν ἐπικὴ ποίηση. Ὁ πόλεμος τῆς Τροίας θεωροῦνταν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἀποδείχθηκε στὴν ἐποχὴ μας γεγονός. Τὰ ἐπεισόδια ὅμως εἶναι πλαστὰ καὶ μάλιστα ἡ ἀνάμειξη τῶν Θεῶν στὶς μάχες τῶν ἀνθρώπων.

16. (στ. 175). Χρόνια πῶρχονται (*anni venientes*) εἶναι τὰ χρόνια μέχρι τῆς ἀντρικῆς ἡλικίας. Χρόνια ποὺ φεύγουν εἶναι ἀπὸ τὴν ἀντρικὴ ἡλικία ἕως τὸ θάνατο. Τὰ χρόνια ποὺ φεύγουν μᾶς ἀφαιροῦν πολλά.

17. (στ. 179). Στὴν οἰκονομία τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἦταν καὶ ἡ ἐκτέλεση πράξεων ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνὴ (μέσα στὸ παλάτι ἢ νὰ ὁ ἔξω στὴν πόλη καὶ στὸ ὑπαιθρο). Οἱ πράξεις αὐτὲς ἀσκούσαν μεγάλη ἐπίδραση στὰ δρώμενα πάνω στὴ σκηνὴ π.χ. θάνατος τῆς Ἀντιγόνης, αὐτοκτονία τῆς Ἰοκάστης, αὐτοκτονία τοῦ Αἰάντα, παράκρουση τοῦ Ὀρέστη κ.τ.λ.

Τ Ο Σ Π Η Τ Ι *

(ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΝΟΣ ΣΠΗΤΙΟΥ)

Στὴν ἀρχή, ἄκουγε τὴ γυναῖκα του. Ἐπειρῶνά, ὁ νοῦς του ξέφευγε ἀπ' τὸ μάθημα, ξεστροάτιζε... Κι' ἔφερνε εἰς τὴ μνήμη του, στρίβοντας τὸ μακρὸν του μουστάκι ἢ αἰδεύοντας τὸ σφηνωτὸ τοῦ γένι, ὅλες τὶς δόξες καὶ τὶς καταστροφές πού γνώριε ἡ Πατρίδα του: ἀπ' τὴν ὥραία Ἑλένη, τὸν Πάρι, τὸν Τρωϊκὸ Πόλεμον, τοὺς Πέρσας, τὸ Μεγαλέξανδρον, τοὺς Ρωμαίους, τὸν ὑζάντιον — ὡς τὴ μεγάλη Σκλαβιά, πού κατίσχε τετρακόσια χρόνια... Μετὰ, πληρῶσε ὁ νοῦς στίς μικρῆς του πολιτείας μεγάλες ἢ τὶς μικρὲς στιγμὲς — ἀπ' τὴν ἐποχὴν πού ξεκίνησαν τὰ ἐνεήντα καὶ ἡλικία τοῦ «γεργήζου» Νέστορα γιὰ τὴν ὁρμή, καστροτριγυρισμένη πόλιν τοῦ Πριμου, «ἐν Κυπαρισσῇντος κόλποις», ὡς εἶναι λίγα χρόνια, πού ξεκουμπίστηκε κι' Κριαρὴ — Ἀγᾶς, ὁ κουφοχριστιανότοπος, πού 'χε στήν Ἀπάνω — Ροῦγα τ' ἀρνητικὸ του... Κι' ἀναστέναζε βαθιά, καρὸς ἀγνάντευε τὸ μισομνηστικὸν Κῶρον τῆς κομποκατωρῆσας Ἑνετιᾶς ἀπ' τὴν χαριᾶτι του, πού βρισκότανε καρσί του. Ἄνε πιά οἱ ἡρωϊκὲς ἐποχές! Μ' ὅλη τὴν ἡλικίαν του, πού τὴν ὥρα ἡ χώρα του σκοτότανε λεύτερη, γὰρ σὰ μικρὴ λύπη ὀλίστασε στὴν ψυχὴ του. Συλλογιζότανε τὴν θάλειπαι πιά οἱ ἀγῶνες κι' οἱ δόξες πού γάνανε ξακουστὴ τὴν πατρίδα του. Ὑπερτερη ἢ Ἑλλάδα, θάμοιαζε σὰ... νεῖ. Κανεῖς δὲ θὰ μιλοῦσε πιά γιὰ δαύτην. ἀποξεχνιότανε. Αἰσθανότανε, λουπόν, τὴν μικρὴν λύπην, πού θὰ σταματοῦσε νὰ γινῇ ἡρώες τούτῃ ἡ χώρα! Ἀχ, πού ἔφερε, ὁ δόλιος — ναί — πού νάξανε!...

Μά, ἡ κυρά — δασκάλα του, ἡ Ἀσπασία, εἶταν ἕνας ιδιόριθμος ἄνθρωπος. Δίδασκε σὰ μικρὰ σχολιαροῖδια τῆς τὰ λίγα κολλητογράμματα πού ξέρε κι' ἡ ἴδια, ὅμως κι' ἐκείνη δὲν παρᾶλλαξε ἀπ' αὐτά. Εἶταν τὸ ἴδιο ἀπλοϊκὴ κι' ἀγαθὴ, σὰν τὰ μικρὰ πού δίδασκε. Εἶχε πολὺ γοῦστο καὶ στὸν τρόπο καὶ σὲ ζεῖνα πού τὰ μάθαινε. Ἄν τύχαινε κι' ἐρχόταν ἀδιάβαστο κανέν' ἀπ' τὰ μικρά, ἢ δὲ θυμότανε τὴν ἀλφαβήτα, τότε ἡ δασκάλα μὲ τὰ χέρια πίσω στὴ φάκην, βρισιάζοντας μὲ μεγάλες δρασκελιές ἀπὸ πάνω ὡς κάτω εἰς τὸν χαγιάτι ἢ χτυπώντας τὰ χέρια τῆς οὐθιμικά, διαπόμπεινε τὸν ἀδιάβαστο, φωνάζοντας: «—Τὰ τὰ μπαρά, τὰ τοῦ μπαρά... Ὁ Ἀντρέας τοῦ Ψυχκιάνη — λόγου χάριν — δὲν εἴξερε σήμερὰ ἀριθμητικὴ!...». Ἀπ' ὅλα τὰ γειτονεῖα σπίτια τὴν ἄκουγαν, κι' ὡς πέρα στὸ μαχαλὰ τῶν χασάπικων. Σχεδόν, ὅλη ἡ μικρὴ κοινωνία εἴξερε ποῖο παιδάκι κείνη τὴν μέρα θάμεινε νηστεία στὸ σκοτεινὸ κατώγι. Εἶτανε μιὰ φοβερὴ διαπόμπειψη — σ' ἀλήθεια. Κι' ὁ μικρὸς ἀδιάβαστος ἢ δὲν ξαναπατοῦσε ἄλλη φορὰ στὸ σχολεῖο ἀπ' τὴν ντροπὴν του, ἢ πήγαινε πάντα του καλὰ μελετημένος. Εἶταν ἀπ' τὶς παλιὲς μεθόδους διδασκαλίας, κείνων τῶν δασκάλων πρὶν τὸ 1850, πού μολαταῦτα βγάζανε... ἀνθρώπους!

Εἶχε κι' ἄλλες, ἁμορφες ἱστορίες τοῦτ' ἡ γυναῖκα, πού τὴν γάνανε νὰ ξεχωρίζει ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ἀρχοντογυναῖκες τῆς φραμῖλιας, πού μπορεῖ, οἱ πιότερες, νὰ μὴν ξέραν καθόλου γράμματα, ὅμως ζήσανε πρὶν σεβαστὲς εἰς τὴν μικρὴν πολιτεία ἀπὸ δαύτην, ἁκόμα κι' ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἴδιας τοῦς τῆς φραμῖλιας. Γιατ' εἶσαν

τὰ καμώματά της τέτια, πού τὴν παίρνανε —ποῦ λέμε— στὸ... «ψιλό».

Ἕνας μεγάλος καιμιὸς της, εἶταν πού δὲν εἶχε παιδιά. (Ἀργότερα, πῆρε μιὰ ψυχόκορη —τὴ Φιρή— πού διηγιοῦνταν ὁμορφα ἐπεισόδια μαζί της). Δυὸ—τρεῖς γύφτισσες, πού εἶχανε τὰ τσαντήρια τους σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπ' τὸ σπίτι της —στὸ μέρος, πού ἔμεινε νὰ λέγεται ὡς τώρα Γυφτόρουγα— μάθανε τὸν καιμιὸ της καὶ τὴν ἀγαθοσύνη της. Τὴν ἐπισκέφθηκαν, λοιπόν, μιὰ μέρα καὶ τῆς ὑποσκέθηκαν πὼς μὲ τὰ μάγια τους θὰ πετίχαιναν νὰ κάμει παιδί. Μόνο πού ζήτησαν ἓνα δαχτυλίδι χρυσὸ (τὸ χρυσάφι εἶναι τὸ διαλεχτὸ μέταλλο γιὰ τὶς μαγικὲς δυνάμεις...), τρία σεντόνια μεταξωτά, τρία πουκάμισα καὶ τρία παντελόνια (ὅλα καινούργια καὶ ὅλα ἀπὸ τρία —μιὰ καὶ εἶσαν καὶ ἐκεῖνες τρεῖς), γιὰ νὰν τ' ἀπλώσουνε τρεῖς νύχτες εἰς τ' ἄσπρα, λέγοντας λόγια μαγικά. Στερνά, θὰν τῆς τὰ φέρνανε νὰν τὰ φορέσει καὶ νὰ κοιμηθεῖ πρὶς νύχτες μὲ τὸν ἄντρα της. Στους τρεῖς μῆνες πάνου, εἴπανε, θάκουγε καὶ τὸ παιδί.

Τοῦτη —πάλι— τὶς τρεῖς αὐτὲς μέρες. Ὡ' ἀνέβαντε σ' ἓνα κεφαλόσκαλο, στή με γάλη σκεπτοτή, ἐμπιπτή, κάπου ἀπ' τὸ χαγιάτι τοῦ σπιτιοῦ καὶ θὰ πιδοῦσε ἀπὸ κεῖ (ἓνα ψηλὸς ἐνάμισυ μέτρο!) σαράντα φορὲς τὸ πρωὶ τῆς δεύτερης, κιόλας, μέρας καθὼς ἀνέβηκε στὸ χαγιάτι της μὲ κοιμένα γόνατα ἀπ' τοὺς σαράντα πῆδους, ἀγναντεῖοντας στὸ μέρος τῶν τσαντηριῶν, εἶδε μ' ἐκπληξή της πὼς οἱ γύφτοι εἶχανε σηκώσει... πανιά δλονυχτῆς!

Μι' ἄλλη ἱστορία δική της εἶναι καὶ τοῦτη: Ὀνειρεύτηκε —λέει— πὼς σ' ἓνα σκοτεινὸ ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ πού συνόρευε μὲ τὸ διπλάνδ σπίτι τῆς Βαγενῆς, μιᾶς ἀπ' τὶς κόρες τοῦ πεθεροῦ της, εἶχανε κρύψει εἰς τὰ σφραντάβαθα οἱ Τοῦρκοι ἀγάδες πού μένανε στὸ σπίτι (καὶ ἀπὸ δῶ φαίνεται ἀκόμα πὼς εἶτανε τοῦτο τὸ σπίτι ἀρχοντικὸ τουρκόσπιτο ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια), ἓνα μικρὸ κιοῦπι μὲ χρυσὲς λίρες τουρκικὲς, βενέτζα φουριά, ναυτολεόνια καὶ κωνσταντινάτα.

Πῆρε, τὸ λοιπόν, ἓναν ἐργάτη ἢ καλὴ σου ἢ κυρ'—Ἀσπασία, τὸ σχωρεμένο τὸν πατέρα τοῦ κυρ—Γιώργη τοῦ Λύκου τοῦ

καρρολόγου, καὶ τὸν ἔβαλε κρυφὰ νὰ σκάψει. Μά, εὖ μικρὸ βάθος ἀνταμώσανε ἓνα πελώριο, ριζμιὸ λιθάρι ἀπὸ σκληρὸ γρανίτη. Ὁ ἐργάτης —τόσο εἶχε καὶ κεῖνος τὸ μυαλό— τὴν ἔπεισε νὰ βάλουνε φουρνέλο, γιὰτὶ πύστεψε καὶ αὐτός, πὼς πάνου ἀπόνα τέτιο ἠθασαυρό, τέτιο λιθάρι θάπρελε νὰ κυλήσουν γιὰ νὰν τὸν ἀσφαλίσουν... Κι ἂν δὲν ὑποψιαζόταν ὁ γιὸς τῆς Βαγενῆς —πολυκαμελίτης, τότε, ἀπόγονός της— πού ἔτυχε ν' ἀκούσει τοὺς χτύπους, ἀπ' τὸ ματικᾶπι καθὼς τριτοῦσανε τὰ σπλάχνα τοῦ γρανίτη, πὼς καὶ θὰ μαγέρευε ἡ κυρά—δασκάλα (βλέπετ' ὅλοι τὴν ἔεραν πιά!...), θὰ τίναζε καὶ τὸ δικό της σπίτι, καὶ τὸ δικό του, στὸν ἀέρα!...

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Διονύση καὶ τῆς Ἀσπασίας, ἦρθε ἀπ' τὸ πεθερικό του πού ἔμεινε, ὁ δεύτερος γιὸς τοῦ γερο—προεστοῦ, τοῦ κυρ—Ἀντρέα, ὁ Δημοστένης, μὲ τὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα, σεμνὴ καὶ μυαλωμένη Ἀφροδίτη —ἀπ' τ' ἀρχοντοσπιτο τοῦ Ρωμανοῦ. Ἡ κυρ—Ἀφροδίτη εἶχε ἓνα κορμὶ κυπαρισσένιο καὶ ἓναν ἀέρα ἀρχοντίας, πού ὅποιος τὴν ἀντίκριζε νόμιζε πὼς εἶχε νὰ κάμει μὲ καιμιὰν ἀπ' τίς Βυζαντινὲς ἀρχόντισσες πού ἱστοῦσανε τὰ βιβλία. Ἡ ἀξιοπρέπεία της ἔμεινε στὴ θύμηση τῶν ἀνθρώπων ἵσαμε τὶς μέρες μας, καθὼς καὶ ἡ καλωσύνη καὶ ἡ ἀγάπη της γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Μὲ τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ χαμόγελό της, εἶχε καταφέρει νὰ ἐπιβληθεῖ στὸν ἀγέλαστο ἄντρα της καὶ ν' ἀπαλαίνει λίγο τὴ βαριὰν ἀπάσφαιρα πού δημιουργοῦσε ἡ παρουσία (καὶ ὁ ἴσκιος τοῦ ἀκόμα) ἐκείνου. Ἡ ἀξιοσύνη της καὶ ἡ ἀγάπη πού τῆς εἶχε ὁ κυρ—Δημοστένης, συντέλεσαν νὰ πάρει, ἀγάλια—ἀγάλια, ἐκείνη τὸ τιμόνι τοῦ σπιτιοῦ στὸ χρυσά της χέρι. Κι ὅσο τιμόνευε αὐτὴ τὸ νοικοκυριὸ γνώρισε τὶς πιὸ χαρούμενες καὶ εὐτυχισμένες μέρες...

Κι ἀκούγες τὸν ἀργαλειὸ ἀπ' τὰ χεῖράματα: ἐντάζου—ντάζ, ντάζου—ντάζ, στὸ κατώγι τ' ἀρχοντοσπιτοῦ (ὅπου ἡ κυρ—δασκάλα ἢ συνικράδα της, εἶχε τὸ σχολειὸ της τοὺς χειμωνιάτικους μῆνες ἄλλοτε) γιὰ τὰ προικιά τῶν δυὸ θυγατέρων της, τῆς Πηνελόπης —τῆς προσηγορίας της— καὶ τῆς Μαρίας —τῆς στεργιάς της. Ἀκούγες ἀκόμα τὸ τραγούδι

ἥς δεύτερης πού, καθισμένη στο δρασερό αγιάτι τους τ' ἀπογιάματα, ἔπλεκε μὲ τὰ αὐδέξια χοινοδάχτυλά της τὶς θαυμαστές ταντέλες της στὰ κοπανέλια ἢ κεντοῦσε αἰζούρο τῶν χασεδένιων σετονιῶν καὶ εἶνα τ' ἀξετίμητα πλουμῖδια στὶς μεταξω-
μαξίλαροθῆκες...

Τὶς χειμωνιάτικες, μαζοιές νυχτιές, τὸ γιγνόμενον βαστοῦσε ὡς τὶς μικρὲς ὥρες, γιὰ τὸ γίνουιν καθὼς πρέπει τ' ἀσπρόρουχα νὰ θάπαιναν γιὰ προῖκα... Σιγά—σι-
γά, στοιβαζόνταν στὰ φορτσέρια τὰ μετα-
στά, τὰ λινὰ καὶ τὰ οὐγιωτὰ σεντόνια (δεκακάδες—δεκακάδες), οἱ νυχτικές, τὰ
κακάμια, τὰ μαξιλάρια (τοῦ ὕπνου καὶ
τῆς φηγούρας) καὶ εἰς τοὺς γιοῖκους οἱ ὑ-
πνότες μώλινες κοιθέρτες, οἱ ἄλλες οἱ
εἰρημένες στὸ χέρι μὲ τὸ πόμολο καὶ οἱ κου-
ρτες τῆς νεροτριβῆς, οἱ φλακωτές, τὰ
ποῖμια καὶ τὰ μεταξοτὰ παπλώματα
στὸ δαμασκηρὸ μετάξι), τὰ ὑφαντὰ μάλ-
λα νταμιωτὰ χαλιά, οἱ μπαμπασαρέες κου-
ρτες γιὰ τὸ καλοκαιριάτικο στρώσιμο
ἢ κορεβατιοῦ, πλεγμένες μὲ τὸ βελονάκι,
λεῖα—θηλεῖα, σ' ὁμορφα ἐξάγωνα ἢ
ἀγωνα κομιάτια, πού ἐνώνονταν σ' ἑ-
μὲν μεγάλο κομιάτι καὶ ποῦθελε ὁλόκληρα
κονία νὰ πλεχτοῦν... Ἐπειτα, οἱ κεντη-
κοιθέρτες μὲ μαλλὶ στὸν ἀργαλειό, τὰ
θεοτάκια τῆς φηγούρας, οἱ μπάντες τῶν
κων ἀπὸ κομιάτια βελούδου, πού πάνου
εἰς σχεδιάζονταν μὲ χαντρίτσες πολύχρω-
μασμένες σὲ κλωστής, λουλούδια,
κλωθῆδες πλουμισμένες μὲ πούλιες χιλιό-
μιες καὶ φτερά ἀπ' τοὺς χρυσομπουρ-
νίνους...

Τὰ χρυσὰ χέρια τῶν χοιρισιῶν, στὶς
πορὶες χειμωνιάτικες ἀγρύπνιες, τὶ θαυ-
μα ἐργόχειρα δὲν εἶχανε φτιάξει...
παραγοιδώντας, σιγοψιθυρίζοντας πα-
λῖδια ἢ τὰ νέα τῆς γειτονιάς, δούλευαν,
δούλευαν... ὡς τὶς μικρὲς ὥρες
νύχτας. Τὸ μυαλό τους, ὡστόσο, θὰ ἔ-
νε γι' ἄλλα... Πότε καὶ αὐτὲς θὰ φτιά-
ξε διὰ τοὺς νοικοκυριό... Μά, δὲ
ἦσαν τυχερές...

Ἡ μεγάλη, δυστύχησε μ' ἓναν ἄνδρα
πὺ τὸν ἔφαγε τὸ κρασί καὶ βρῆκε ἀπο-
κρίπαι στὰ 85 χρόνια της, στὸ μοναχογιὸ
ἡμιμυροῦ ἀδελφοῦ. Καὶ τῆς μικρῆς ἢ
παικῆ, ἄλλη πούληθηκε σὲ δύσκολες μέ-

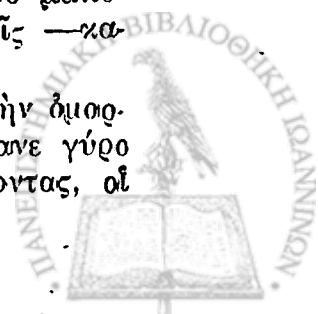
ρες, νὰ βοηθηθεῖ ὁ μεγάλος ἀδελφός, νὰ
πληρωθοῦν φάρμακα καὶ γιατροὶ γιὰ κά-
πιο ἄρρωστο παιδί του (καὶ μίσητος πήγαι-
νε χαλάλι;), ἄλλη μένει καὶ μουχλιάζει
ἀζώγια στὰ σεντούκια της.

Τ' ἀρχοντικὸ τοῦ κυρ—Ἰ μιστένη κου-
δοῦναγε τὶς μέρες πού βάζανε μπουγά-
δα... Προῖν φέξει, ἢ κυρ—Ἰ Ἀφροδίτη
σιγκωνότανε ν' ἀνῶφει τὴ φωτιά στὴ μεγά-
λη αὐλή, νὰ βράσει τὸ καζάνι, π' ἄστρα-
φτε ἀπ' τὸ γάνωμά του. Σὲ λίγο φτάναν
οἱ πλείστες, ξιπνοῦσαν τὰ χορίπια καὶ ἀ-
φοῦ συγύριζαν τὸ σπίτι καὶ φεύγαν οἱ
ἄνθρωποι γιὰ τὶς δουλειές τους, κατέβαιναν
καὶ κεῖνες καὶ βοηθοῦσαν. Ἄ, ἔπρεπε σ'
ὅλα ν' ἀνακατεύονται οἱ κοπέλλες, ὅλα νὰν
τὰ μαθαίνουν. Ἡ ἄξια νοικοκυρὰ πρέπει
ὅλα νὰν τὰ ἐπιχειρεῖ...

Κάτου ἀπ' τὶς πυκνές, ἰσχυρὲς φυλλο-
σιές τῶν κληματαριῶν, στήνονταν οἱ σκά-
φες. Τρίβαν, τρίβαν μὲ τὰ γυνινά, στρογ-
γυλά τοὺς μπράτσα οἱ γυναῖκες καὶ ἡ κά-
τασπρη, ἀφρόατη σαπούνιαδα σωρευότανε
μπροστά τους σὰ μιὰ πελώρια ἀγκυλιά
χιόνι. Ἐπειτα, μὲ τὰ ταρνεντά, λευκὰ τοῖς
χέρια, στίβανε τὰ ρούχα καὶ τὰ ῥίχνανε
σὲ μικρότερες κόφες, χωριστὰ γιὰ τὸ στρώ-
σιμο στὸ κοφίνι τῆς μπουγάδας τ' ἀσπρό-
ρουχα καὶ σὲ μικρότερα κανίστρια τὰ
χοιμοπιστὰ πού δὲ θὰ μπαῖναν στὴ μπου-
γάδα...

Γύρο—ποῖγυρο, οἱ πελώριες τριαντα-
φυλλιές γιομάτες ἀπριλιάτικα, ἐκατόφυλ-
λα ἢ καὶ βελουδῖνα βυσινὰ τριαντάφυλ-
λα, ἀνάδιναν μεθυστικὲς εὐωδιές, ἀνακα-
τεμένες μὲ τὶς εὐωδιές τῶν ἀνθισμένων
λαμνοποροκαλλιῶν καὶ τῶν νεραντζιῶν.
Στὶς ἄκρες τῶν αὐλακιῶν καὶ στὴ ρίζα
τῆς γιγάντιας μουσμουλιάς πού εἶχε μπόι
πάνου ἀπὸ 20 μέτρα (καὶ πού ξεροζώθη-
κε σὺρριζα στὴν ἀνατίναξη) οἱ θεόρατες
κάλλες—σὰ λαμπάδες μὲ τὸ κίτρινο γλωσ-
σάκι τους γιὰ φῶς—καὶ οἱ κρίνοι οἱ ὁλό-
λευκοὶ καὶ γαλάζιοι, τὸ αἰγόκλημα, οἱ δυό-
σμοι, τὰ παστέκια, οἱ ντάλιες, τὰ ζομπιού-
λια, τὰ μανούδια, τὰ βασιλικά, τὸ μελισ-
σόχορτο, ὅτι μυριστικὰ φανταστέϊς—κα-
τὰ τὴν ἐποχή... Εὐλογία Θεοῦ!

Κεντροσμένες οἱ γυναῖκες ἀπ' τὴν ὁμορ-
φιά καὶ τὶς εὐωδιές πού ξεχνότανε γύρο
τους στήναν τὸ τραγοῦδι δουλεύοντας, οἱ

κότες κακάριζαν βγαίνοντας απ' τὰ κατώγια ὅπου εἶχαν τὶς φωλιές τους, τὰ κοκκώρια διαλαλούσανε περήφανα τὴ σουλτάνικη εὐδαιμονία τους ἀνεβασμένα στὸ κεφαλόσκαλο, κι οἱ γειτόνισσες απ' τὰ χαγιάτια τους ἀρχίζαν τὰ πειράγματα, τ' ἀσπεία καὶ τὸ κουδεντόλοϊ. Μόνο τὴν κυρ'—'Αφροδίτη ἔβλεπες σοβαρή, χαμόγελοῦσα καὶ γλυκομίλητη, νὰ δίνει ὁδηγίες στὶς πλύστρες καὶ στὶς κόρες της, απ' τὸ χαγιάτι της, φροντίζοντας τὸ νοικοκυριὸ καὶ τὸ φαγητὸ γιὰ ὅλους.

Στὶς ἔντεκα π' ἀργότερο, ἔπρεπε νὰ στρωθεῖ ἡ μπουγάδα στὰ δυνὸ στρώποδα, στὸ μεγάλο κοφίνι... Στοιβάζονταν τ' ἀπυρόρουχα μὲ τὴ σειρά, μέχρι ἀπάνου. Μετά, ἔμπαινε τὸ σταχτοπάνι κι ἀπὸ πάνου σπρώχνε ἡ στάχτη. Κι ἄρχιζε νὰ λέρηται ὁ θερμός, πὺν περνοῖσε απ' τὴ στάχτη, κι ἔβγαλνε απ' τὸν πάτο ἡ ἀλυσίδα, μοσχομυριστὴ απ' τὰ λεμονόφυλλα πὺν μπαίνανε εἴτε πάνου—πάνου στὴ στάχτη, εἴτε ἀνάμεσα στὰ ροῦχα, καὶ πὺν θὰ κρατοῦσαν τὸ λεπτὸ ἄρωμα τῆς λεμονιάς καὶ μέσσωπὰ μπαούλα τους. Τ' ἀπόγευμα, ἄρχιζε τὸ βγάλσιμο, τὸ λουλάκισμά καὶ τὸ ἀπλωμά τους. Ἡ αὐριανή, θ' ἀφιερωνόταν στὸ σιδέρωμα. Ἔσοι, ἡ μέρα τῆς μπουγάδας, ἕνα σκοστὸ ἀναστάτωμα στὰ μεγάλα σπῆτια, εἴτανε, σπ' ἀρχοντικὸ τοῦ κυρ—Δημοστένη, μιὰ απ' τὶς μέρες χαρᾶς...

Ἄλλες μέρες χαρᾶς, καὶ ἀναμνημονεύλας γιὰ τ' ἀρχοντικὸ, εἶσανε τοῦ Ἀγί—Ἀντρέα καὶ τοῦ Ἀη—Δημητριοῦ, πὺν γιόρπαζαν ὁ μεγάλος κι ὁ μικρός γιὸς τοῦ κυρ—Δημοστένη—λεβέντες λυγερόκορμοι, χαμάρια τοῦ σπιτιοῦ καὶ κρυφοκαίμοι τῶν κοριτσιῶν τῆς γειτονιάς, μὰ πὺν πολὺ, μιὰς ὁμορφῆς δασυάλας—γιὰ τὸν δεύτερο, τὸ Δημητρό—τῆς λυγερῆς κι ἀφροστιγιάτης, τῆς Μαρίκας.

Σὲ λίγο ὁ πρῶτος, γλεντζές καὶ ξεφαντωπής, σ' ἕνα του ταξίδι στὰ μέρη τῆς Σπάρτης, τοῖς ἔφερε τὴν πρώτη νύφη... Μιὰ φίτρα ἀρχοντική, ἀπὸ πλοῖσιό σπῆτι, πὺν τὸν ἀκολούθησε κρυφὰ απ' τοὺς δικούς της, βαλάντωμένη, απ' τὴν ἀγάπη του, μὰ πὺν ποτὲς δὲν τὴ συχώρεσε ὁ κυρ—Νικόλας ὁ Λικουοῦξος. Λεπτοκαμακωμένη, εὐγενική, προικισμένη μὲ πολλὰ ψυχικὰ χαρίσματα, μὰ μὲ τὸ μεγαλύτερο ἐλάττω-

μα πὺν μπορεῖ νάχει ἄνθρωπος: μὲ μιὰ τυφλὴ κι ἀπεριόριστη ἀγάπη γιὰ τὸν ἄντρα της.

Ἐξῆ παιδιὰ ἔφτιαξε τοῦτο τὸ ἀντράγυνο τὸ εὐτυχισμένο...

Μὰ, σὲ λίγο, ἄρχισε ἡ ρόδα νὰ γυροῦν. Τ' ἀρχοντικὸ, ἄρχισε νὰ ξεπέφτει, νὰ παίρνει τὴν κόπου βόλτα, πὺν λέμε. Ἡ χρὸ ἐγκατάλειψε τὸ σπῆτι κι ἄρχισε ἡ λίσταν νὰ τυλίγει μὲ τὰ κρόπια της καὶ ἡ θλίψη νὰ μαραίνει τὴ ζωὴ πὺν πρὶν ἔσφυε σὰ λουλούδι ἐντὸς του... Ἡ ἀρχοντικὴ μορφή τῆς κυρ'—Ἀφροδίτης, ἔβυσε μὲ μέρα, χτυπημένη ἀπὸ ζαχαροδιαβήτη! Ἰὸ ὅλα—μὲ μιὰς—κατρακυλήσαν σπὺ γκρόμ, σὰ νάειτανε—θαρρεῖς—τούτη, ἡ χρὸ σὴ του Μοῖρα... Σὲ λίγο—ὀργονταπτε χρονῶ—τὴν ἀκολούθησε κι ὁ γέρος της.

Μὰ, τὸ κακὸ δὲ στάθηκε ὡς ἐδῶ! Ὁ πρωτογιός, χτυπήθηκε απ' τὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου. Τὸ δεύτερο ἀγόρι του, πάνου σ' ἀνθισμὰ του—δεκαοχτὼ χρονῶ—ἔβλεπε γιὰ πάντα τὰ μάτια του... Ὑστερα, πολὺν λίγο διώσιμα, χάθηκε ὁ πρωτογιός του. Ὁ χαροκαμένος πατέρας, πῆρε τὰ πόλοιπα καὶ ξενητεύθηκε στὴν πρωτεύουσα, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὰ γλυτώσει. Ἀλλ' ἐκεῖ τὸν ἀκολούθησε ἡ σκληρότης του μὲ τὴν Μοῖρα. Δὲ μπόρεσε νὰ τὴν ζουρφεῖ! Τὰ κορίτσια ξεψυχίσανε στὸν ἴδιο χρόνον. Τοῦμειναν τὰ δυνὸ του στερονοπαῖδιο ἕνα κορίτσι, ἡ Τιτίκα του, κι ἕν' ἀγόρι Διονυσάκης. Μὰ, καὶ τὸ κορίτσι τ' ἄρπε ὁ Χάρος ἀργότερα, μόλις γίνθηκε 22—χρονῶ, νιόπαντρη νυφούλα, κι ἔσβυσε ἕνα μεγάλο νοσοκομεῖο. Τ' ἀγόρι... ἀμένει ἀνίσταντρο καὶ κερδίζει δύσκολα χαμόξοι του. Μαζί του κι ἡ μικρότερη ἡ Μαρία—ἀπ' τὶς κατέλλες τῆς κυρ' Ἀφροδίτης, τῆς γιαγιάς του, ἡ θεία τῆς Ἀνύπαντρη κι ἐτούτη, γερασμένη, μὲ μικρούλα σίνταξη—ἴσα γιὰ νὰ μὴν φάει απ' τὴν πείνα. Οἱ γέροι του, χάθηκαν ἐπὶ μεγάλη πείνα τῆς Κατοχῆς...

Ὅμως καὶ τ' ἄλλο παρακλάδι—Δημήτρη—δὲ στάθηκε πὺν τυχερό. Αὐτὸς προτίμησε νὰ παντρευθεῖ μιὰ γυναῖκα μικροσκοπική, ἀδυνατούτσικη, ἀθονική, ὑποτακτική, ἀπὸ γειτονικὴ παλιτεία, μὰ πὺν νοικοκυρόσπητο. Ἐξῆσε μαζί της ὁ

άνια μόνο. 'Απ' τὰ πέντε παιδιά τους, σπασαν τὸ πρῶτο —ὁ γιός— καὶ τὸ στερομένους— ἓνα κοριτσάκι, πού ἀρφάνεψε πὺν γίνοι δυὸ χρονῶ...

Χαρὰ καὶ γλῆνα ἀπ' τὴ ζωὴ δὲν ξαμύωσε ποτές, κανεὶς τους πιά. Μετὰ τὸ θάνατο τ' ἀντρός της ἡ ἀδύναμη κείνη γυναικίλα, ἀνασκοιμπώθηκε, ἔβαλε ἅλα της ἀδυνατά, νοίκιασε τρία δωμάτια τ' ἀρκετικῆς της, περιορίστηκε στὰ δυὸ ἐκείνη, καὶ μὲ τὰ νοίκια καὶ μιὰ μικρούλα πταξή, πόρεψε τὰ ὀρφανά της—νοικοκυμένα, μυαλωμένα, ἔτσι πὺν νὰν τοὺς φανῇ ὀρφάνια τους ὅσο γινότανε πιδ ἁλανά. 'Απὸ τὸνα μέρος οἱ φροντίδες της, ἔτ' ἄλλο ὁ γλυκός, πρῶτος χαριστήρας «καυρίας» Μαρίας, ὅπως τὴ φώναζαν (τὸ «καυρία» δὲν τῆς πήγαινε, τῆς ἔπετε κάτω βωρύ, ἀσκήωτο, γιὰ τοὺς ἀδύνατους ὅμιους της), ἔκαμαν ἔτσι πὺν τὰ παιδιά πραγματικά δὲν ἔνικσαν τὴν ἀγὴ τῆς κατάστασής τους. 'Ἐτσι, τὸ γιό, καχεχτικό κι ἀρρωστιάριχο ἀγόρι —ὁ Δημοστένης— ἀνδρώθηκε, κι ἂν πέθανε κι ἡ δύστυχη Μαρία, ἦρθε νὰν προτείνουσα κι αὐτό, κυνηγημένο ἀπ' μοίρα του.

Ὡστόσο, θυμᾶται πὺς στάθηκε καὶ σὲ τυχρό —κεῖνα τὰ χρόνια τῆς ὀρφάνου, τοῦτο τὸ ἀγόρι: Στὸ ἓνα δωμάτιον νοίκιασαν ἀπ' τὸ σπῆτι τους, ἦρθε ἓν νεὸς ἀνθρώπος —εὐλογημένος νὰν εἶναι πὺν τοῦ στάθηκε, κουρά του (γιατὶ δὲν εἶχε τολμήσει νὰν τοῦ φανερώσει κόσμον τῆς παιδικῆς του ψυχῆς), ὁ μετὰ ἀδελφός κι ὁ φίλος. 'Ο ἀνθρώπος πρεσε, ἔφηνε —τόρα ζεῖ πολὺ βορεινά— δὲν τὸν ξανάειδε. 'Ομως, τάχα νὰ ὑποπτεῖται πόση ἐπίδραση νὰ ἔξωσκησε πὰς αὐτὸ τὸ παιδί; Καί, πόση εὐγνωμονώθει ἐτοῦτο στὴν ψυχὴ του, ὅταν θυμᾶται, σὰν τὸ μόνο φωτεινὸ σημάδι μέσα στὴ σκοτεινὴ νύχτα τῆς ζωῆς τοῦ Ποιὸς ἔσκει... Τὸ ἴδιο δὲ θάν τοῦ πᾶ ποτές, γιατί ἡ ζωὴ, δίδαξε τὸ παιδί εἶναι πολὺ ἐνοχλητικὸ στοὺς κακοὺς ἀνθρώπους νὰ δέχονται τίς εὐλογίες τῶν πὺν εὐεργετοῦν. Καὶ προσημαίνει ὅτι θυμᾶται (καὶ τόρα π' ἀπόχτηται καὶ κείνο δικὰ του παιδί) στὴν προ-

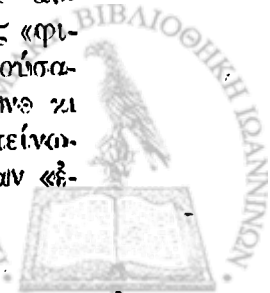
'Ἐτσι, τὰ δυὸ παιδιά, ἀπροσπάτητα πιά, μέινανε καὶ παλαίψανε σὲ ξένα χέρια—σὲ θειάδες, σὲ θειούς...

Τ' ἀγόρι, πρὶν καλὰ—καλὰ βγεῖ στὴν κοινωνία, παρασύρθηκε ἀπ' τὸν ἄγριο σίφουνα τοῦ Πολέμου. Πολεμώντας, δίχως μίσος γιὰ κανέναν στὰ χιονισμένα βουνὰ μιᾶς χώρας πὺν μόνο σπὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας διδάχτηκε τὴν ὑπαρξὴ της, γιὸ κατὶ ἰδιανικά πὺν δὲν εἶχε προφτάσει νὰν τὰ συζητήσει μὲ τὸν ἑαυτὸ του, γύρισε μετὰ, στὴ σκλαβωμένη ἀπ' τὸν ξανθὸ κατακτητὴ, πατρίδα του, ἀδελὰ του ἡρώας καὶ μὲ σακατωμένο τὸνα του ποδάρι...

Συφοριασμένος, κουλουριασμένος στὴν ἑαυτὸ του σὰ φίδι, βάλθηκε τέσσερα χρόνια στὴν Κατοχὴ, νὰ σκέφτεται. 'Ἦτσι, ἔνικσε καλὰ γιατί πονοῦν οἱ ἀνθρώποι καὶ γιατί βασανίζονται... γιατί εἶναι δυστυχεμένοι. Καί, βάλθηκε ν' ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους, μιὰ καὶ δὲν εἶξερε μὲ πῶς ἄλλο τρόπο ν' ἀπαλύνει τὸν πόνο τους...

Τόρα, ζεῖ καὶ κείνος στὴ μεγάλη πολιτεία, μοχλῶντας γιὰ τὸ ψωμί τῆς οἰκογενείας του —ἔχει καὶ τοῦτο δυὸ παιδιά, ἓν ἀγόρι κι ἓνα κορίτσι— κομποιριάζοντας πᾶνον ἀπὸ κάτω τραπέζι γραφιάς, γιὰ λίγες ψωροδοραχμὲς καὶ κάτω—κάπου, γιομίζει κατὶ τετράδια μὲ παρὰ ξένα γραψίματα —δίχως, ὅμως, καμμιὰ σημασία—. Καί, φαντάζεται πὺς ἔτσι, ξεπλήρωσε τὸν προσορμητιὸν του. Βέβαια, μπορεῖ νὰ ὀνειρεύτηκε πὺς πολλὰ θὰ μπορούσε νὰ κάμει στὴ ζωὴ, μ' ἀπόμεινε πάντα, κείνο τὸ καχεχτικό, ἀρρωστιάριχο παιδάκι ποῦνταν ὅταν ζοῦσε κι ὁ πατέρας του, γερασμένο πρόωρα, μὲ μιὰ παρὰ ξενὴ καρδιά στὰ στήθια του, πὺν πολλές φορές τοῦ στάθηκε ἐμπόδιο...

Τὸ κορίτσι —ἡ 'Αφροδίτη— συνεπαρμένη ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ ἀδελφοῦ πὺν πάλαιψε μὲ πείσμα ἐνάντια στὸν ξανθὸ εἰσβολέα, θέλησε νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο του στὴν Κατοχὴ. Πάλαψε καὶ τοῦτο νὰ σώσει, διὰ μπορούσε ἀπ' τὴν οὐσία τοῦ 'Ανθρώπου, στὰ τέσσερα χρόνια τῆς σκλαβιάς. Μ' αὐτό, δὲ σύμφερε τοὺς «βολεμένους», τοὺς «φιλήσυχους» πατριῶτες της, πὺν ἀγαποῦσαν τὴν «τάξιν καὶ τὸ νόμον» (ὅς εἶπανε κι ὁ νόμος τοῦ κατακτητῆ, πὺν τοὺς ταπεινῶνε). Τὴν κυνηγήσανε, τὴν καταδίκασαν «ἐ-

ρήμην» —καὶ ξεθύμαναν τὴν ὀργή τους
πάνου σὲ τοῦτο τὸ σπῆτι!... Ἔτσι, ἐκδι-
κήθηκαν καὶ τοῦ παιδιοῦ τὸν ἀγῶνα καὶ
τοῦ κοριτσιοῦ τὴν ἀντίσταση ἐνώτια στὸν
ἴδιο ἐχθρό, πού ἐκεῖνοι περικοιμήθηκαν μὲ
περίσσειες «φιλοφρονήσεις» γιὰ νὰ βροῦν
τὴν ἡσυχία τους... Ἀισιότερα, στὴν πρω-
τεύουσα, ἀρρώστησε καὶ πέθανε «τὴν ἀγ-
καλιά τοῦ ἀδελφοῦ της, στὰ εἰκοσιπέντε
της χρόνια... Εἶχε συμπληρώσει τὸν κύ-
κλο τῆς ζωῆς της καὶ τὸ χρέος της ἀπέθαν-
τι στοὺς συνανθρώπους της!...

Τώρα, τὸ σπῆτι δὲν ὑπάρχει πιά ..

Ἀδειασε ἀπὸ ζωῆ, καὶ μιὰ καὶ δὲ θά-
χρησίμευε γιὰ τίποτ' ἄλλο, ἡ Μοῖρα, μὲ τὸ
χέρι ἐνοῦ συμπαιριώτη τους, τὸ βγαλε ἀπὸ
τὴ μέση, τὸ βγαλε ἀπὸ τὴ μνήμη τῶν ἀν-
θρώπων, λές, γιὰ νὰ μὴ θυμίζει τίς χα-
ροῦμενες ἢ τίς λυπητερές ἱστορίες τῶν ἀν-
θρώπων πού τὸ κατοικήσανε, μιὰ κι οἱ πα-
λαιοὶ δὲ ζούσανε πιά κι οἱ καινούργοι δὲ
θέλουν νὰ θυμούνται...

ΕΙΝΑΙ ΦΟΡΕΣ ΠΟΥ ΝΟΙΩΘΩ ΣΑΝ ΑΕΤΟΣ

Νέγρικο *Spiritual*—19ου αἰώνα

Εἶναι φορὲς πού νοιώθω σὰν αἰτὸς μὲς τὸν ἀγέρα
Σὰν ἓνα τέτοιο πρωῒνὸ αἶθριο καὶ λαμπερὸ
Πηγαίνω ν' ἀπιδώσω τ' ἀοιγκιὸ μου βάρος·
Ν' ἀπλώσω τὶς φτεροῦγες μου νὰ σκίσω τὸν ἀγέρα.
Θέτε μὲ θάμπιε σιτὴν αὐγή, θέτε σιτὴ δύση θάμπιε με.
Μὰ γώ, θὲ νὰ γρικῶ
Τῆς ισομπέτας τὴ φωνή
Σὰν σ' ἓνα τέτοιο πρωῒνὸ.

Μετάφραση: ΘΑΝΑΣΗ Δ. ΧΑΜΠΙΠΗ

Σημείωση: Τὰ νέγρικά τραγούδια —πολλὰ τουλάχισ-
στον ἀπ' αὐτὰ— μοιάζουν μὲ τὰ τραγούδια τῆς πατρίδας μας.
Ἐννῶς αὐτὴ τὴν ἴδια ἀντιμετώπιση ζωῆς καὶ θανάτου μὲ τὴν
συγκρατημένη θλίψη πού ἔχουν τὰ λεβέντικα ἡπειρωτικά δημοτι-
κὰ τραγούδια. Κι' ἀκόμη χρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια σύμβολα (αἰτὸς,
φτεροῦγες κ.λπ.)

Θ. Δ. Χ.

ΤΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ*

Ο ΘΕΑΤΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

(Ἡ προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο του)

Ἡ ἠθικὴ σκέψη καὶ στάση τοῦ Παπαδιαμάντη ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ μιὰ μορφή τῆς γενικώτερης κοινωνικῆς του τοποθέτησης.

Ἡ ἠθικὴ ἀπασχόλησή του εἶναι λεπτόλογη, μονότονη, πενιχρὴ σὲ διανοητικὸ ποῖον: ἐλέγχει τὴν «ἀνηθικότητα» τῆς ἀρχουσας τάξης, χωρὶς νὰ ἐξαιρεῖ κανένα. Σὰν πρόιυπο ἠθικῆς συμπεριφορᾶς, βέβαια, φαντάζεται τὸν ἑαυτό του. Κἀποτε βλέπει ὥστίοσο τὸν ἑαυτό του ὅχι ἀρκετὰ ἠθικὰ καθαρό. Καὶ τότε τὸν κατέχει μιὰ ἔντονη ἠθικὴ ἀγωνία. Ἔτσι, στὸ δ. «Ἀμαρτίας φάντασμα» παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του σὰν ἄνθρωπο, πού δὲν εἶναι ἄξιος ν' ἀντικρύσει τὴν ἄδολη ἐξοδέλφη του Μαχιοῦλα, εὔτε θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ἄξιο νὰ προσφέρει ἱερὰ λόγια προσευχῆς, ὁ ἁμαρτωλός. Καὶ ἡ παλιὰ ἁμαρτία του, ὅταν αὐτὸς πρὶν ἀπὸ κάμποσα χρόνια εἶχε «ἁμαρτήσῃ» εἰς βάρος τοῦ ἀγαπημένου κοριτσιοῦ τῶν δέκα πέντε χρόνων, ἐκεῖνη ἡ ἁμαρτία ἔρχεται στὸ νοῦ του τώρα σὰν μιὰ κάμπη κατὰμυρη πάνω σ' ἓνα λουλουδι λευκότητα...

Καὶ σ' ἄλλες περιπτώσεις ἀκόμα ὁ παιδικὸς πάντα Ἀλέκος θυμᾶται, πόσο εἶχε «ἁμαρτήσῃ» βλέπωντας μὲ θολὸ ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸ πόθο βλέμμα κορίτσι ἢ γυναῖκες, ὅπως τὴ Μοσχοῦλα, τὴν κυρ' Ἀχιλλεῖνα, τὴν Κοῦλα, τὴ Λαλιὼ τοῦ κύρ Μοναχάκη. Ὡ! ἅγια ἀγνότητα ἁμαρτίας!

Ἡ ἠθικὴ τοῦ Παπαδιαμάντη γενικώτερα εἶναι παιδικὴ καὶ πρωτόγονη. Ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι ἐρωτικὰ ἓνας ἄγνός ἁμαρτωλός. Κοινωνικὰ πιστεύει στὴν ἀνάγκη μιᾶς ἀπραγματοποίητης δικαιοσύνης τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἂν ἀποσρέφεται ὅμως τὴν ἀνηθικότητα, ὅπου τὴ βλέπει, δὲν νομίζει, ὅτι τίποτε ἄλλο αὐτὸς μπορεῖ νὰ κάνει, παρὰ νὰ πολεμᾷ τὸ κακὸ μὲ τὴ σάτιρα. Κανένας ἄνθρωπος στὸ βάθος, λέει, δὲ μπορεῖ νὰ πολεμήσῃ ριζικὰ τὸ κακὸ, πού ὑπάρχει μαζὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ εἶναι μέρος τῆς Μοίρας του...

Ὅπως γιὰ τὴν πολιτικὴ καὶ γιὰ κάθε ἄλλη μορφή ζωῆς, ἡ σκέψη τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἀποσπᾶται ἀπὸ τὰ πράγματα, δὲν εἶναι καθεαυτὸ «σκέψη» (ὅπως καὶ τοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ τοῦ παιδιοῦ). Ὅταν μελετᾷ τὴ θέση τοῦ ατόμου, τοῦ ἑαυτοῦ του σὰν ατόμου καὶ ἄλλων μέσα στὴν ἰδιωτικὴ κοινωνικὴ συμβίωση, δὶαυπώνει «ἐντελήψεις» τίς βρῖσκουμε σκόρπιες σιὰ διηγήματά του: «Στοὺς μικροὺς τόπους», λέει, «μιὰ γεινόνισσα εἶναι κατὰσκοπος μιᾶς ἄλλης γειτόνισσας». (1) Οἱ συνοικίσεις καὶ ἡ γειτονιά, παρατηρεῖ, δίνουν ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀναιτιυχθοῦν ἡ ὑποψία, ἡ δυσπιστία, ἡ κατασκοπία, ἡ κακολογία. (2) Δὲν ὑπάρχει ἀφιλοκέρδεια καὶ ἀυστεροβουλία στὴ φιλοστοργία. (3) Ἐνα ἕκτα

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου σελ. 505.

1. Βλ. τὸ δ. «Τὰ συχαρήκια».

2. Βλ. τὸ δ. «Ἐλαφροήσκιωτη».

3. Βλ. τὸ δ. «Τὰ ροδιν' ἀκρογιάλια».

κτο περιστατικό, ή χολέρα, γίνεται άφορμή νά έκδηλωθεῖ ή σκληρότητα, ή ύποψία, ή δυσπιστία, ή ιδιοτέλεια. (1)

Ο Παπαδιαμάντης δὲ γνωρίζει νά κρίνει τὸν τρόπο, πού εἶναι οργανωμένη ή καινωνία, ἀλλὰ παρατηρεῖ καί σημειώνει μονάχα, ὅτι ή συμβίωση τῶν ἀνθρώπων γίνεται άφορμή γιά νά έκδηλωθοῦν ὀρισμένα κακὰ ἔνστικτα. Ἀπ' αὐτή τήν άποψη τή συμβίωση τήν ἀντιλαμβάνεται μᾶλλον βιολογικά καί τὰ ἀποτελέσματα της ψυχολογικά περισσότερο, παρὰ ἠθικά.

ξ' Ο Παπαδιαμάντης, ή ζωή και ο θάνατος.

Μελετώντας—μέ τήν μελέτη ἑνσωματωμένη πάντα στά πράγματα—τὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου ὁ Παπαδιαμάντης βρίσκει, ὅτι ή ἀνθρώπινη ζωή καθ'αυτή εἶναι πόνος, καημός, μιὰ κατάρρα. Προσέχει τή ζωή σάν φαινόμενο καί πρωταρχικά τή θαυμάζει. Καί πρῶτα, τὸ φαινόμενο τῆς γέννησης συγκινεῖ τὸν Παπαδιαγάντη σάν ἕνα θαῦμα τῆς δημιουργίας. «Πῶς νά μὴν εἶναι ὡς νέι πλάση, δι' ἐμέ», γράφει, «ἀφοῦ ὅταν εἶχον ἀποδημήσει, ὄχι μόνον αὐτὴ ἦταν ἀγέννητη, ἀλλὰ καί ή μητέρα της ἀνύπανδρη. Καί τώρα ὕστερα ἀπὸ τόσους αἰῶνες ἀνυπαρξία...μία μικροσκοπική, ἀόρατη ψυχή, μία πνοή δημιουργός, ὑκατάληπτη νά ἐμφυσᾶται εἰς μίαν δράκα σαρκὸς ή χύματος καί νά μορφοῦται πλάσμα ἔμψυχον καί νά γίνεται ψυχή ζῶσα, καί νά σηκώνεται λίαν πρῶι μέ λάμποντα γαλανὰ ὄμματα, μέ σγουρὰ ξανθὰ μαλλιά, καί νά ἴσταται ψηλά εἰς τὸ παλαιὸν μπαλκόνι...».

Ἐπίσης, ή αὔξηση, τὸ μέγALLOWMA τοῦ παιδιοῦ, ή ἀκμή καί ή παρακμή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γιά τὸν Παπαδιαμάντη ἕνα φαινόμενο, πού θορυβεῖ τὸ νοῦ καί τήν καρδιά του. Γράφει «Πῶς μεγαλώνουν. Θεέ μου! Ποιὸς κῆπος, ποῖον λιβάδι, ποῖα ἀνοιξη παράγει αὐτὸ τὸ φυτόν! Καί πῶς βλαστάνει καί θάλλει καί φυλλομανεῖ καί φουντώνει! Καί ὅλοι αὐτοὶ οἱ βλαστοί, ὅλα τὰ νεόφυτα θὰ γίνουν μίαν ἡμέραν πρασιαί. λόχμαι, κῆποι; Καί οὕτω θὰ ἐξακολοθεῖ...».

Αὐτὴ ή ἀντίληψη γιά τή ζωή σάν βιολογικὸ φαινόμενο εἶναι γεμάτη αἴσθημα, πού ξεχειλίζει ἀπὸ θαυμασμό, ἀλλὰ ἀπὸ ἕναν θαυμασμό, πού φοβάται ὅμως γιά τὸ ἴδιο τὸ μέλλον... Καί ἐνῶ θαυμάζει τή ζωή σάν φαινόμενο: τή γέννηση, τήν αὔξηση, τὸν πολλαπλασιασμό τῶν ἀγοριῶν καί πρὸ πάντων τῶν κοριτσιῶν, ἐπανερχεται συχνὰ στή σκέψη, ὅτι ή ὑπαρξή τους εἶναι ἕνας φορέας πόνου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πρέπει νά λυτρωθεῖ ὁ ἄνθρωπος. Πολλές φορές στά διηγήματά του ὁ Παπαδιαμάντης μέ ἀγγελικὴ χαρά, πού συγχέεται μέ τή σατανική, ἀρέσκεται νά ὀδηγεῖ στή λύτρωση μέ τὸ θάνατο μικρὰ ἀθῶα κοριτσάκια! (2) Ἐχει ἐκείνη τή στιγμή ή ψυχική του διάθεση καί τὸ ξεγελαστικό, δανεισμένο ἀπὸ τοὺς μάγους καί τὶς μάγισσες, ἀπὸ τὶς νεράιδες, πού ξεγελοῦν, ὁπότε γλυστράει ή ψυχή μ' εὐχαρίστηση στήν ἴδια της καταστροφή. Μὲ πολλή δύναμη ὁ Παπαδιαμάντης ἀπεικονίζει αὐτὸ τὸ σατανικὸ ξεγέλασμα. Γράφει στή «Φύνισσα»:

Ἀλλὰ μεγάλως ἠύφραινετο, ὅταν ή πομπή ἐφθανεν εἰς τὰ μνημόρεια. Ὡραία ἐξοχὴ παντοτινὴ ἀνοιξη. ἀγριολούλουδα ἐμύριζεν ὁ κῆπος. Ἰδοὺ ὁ περίβολος τῶν νεκρῶν. Ὡ! ἡ παράδεισος ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον ἤδη ἦνοιγε τὰς πύλας διὰ νά δεχθῇ τὸ μικρὸν, ἀχακοὺ πλάσμα. Χαίρετε, ἀγγελούδια πού πετᾶτε γύρω τριγύρω μέ τὰ πτερά σας τὰ χρυσόλευκα καί σεις ψυχαὶ τῶν Ἀγίων, ὑποδεχθῆτε το!»

Ο θάνατος γίνεται ἀταλή θωπεία πνοῆς ἀγγέλου. «Ἡ πνοή τοῦ ἀγγέλου, θωπυτικωτέρα καί τῇ; αὔρας τῆς νυκτερινῆς ἀπεκοίμιος τὰ δυὸ ἄβρά πλάσματα, μητέρα καί

1. Βλ. τὸ δ. «Βαρδιάνος στά σπόρκα».

2. «Καλύτερα μὴ μβάνῃ στὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος» λέει στὸ δ. «Ἡ φωνὴ τοῦ δράκου» Δὲν εἶναι ἀετότερον νά μὴ εἶχε ποτὲ γεννηθῇ» λέει αὐτοῦς «Ἐμπόρους τῶν Ἐθνῶν» σελίς 109.

κόρη. Ἐλαφρὰ ἡ γῆ ἐκάλυψε τὰ δυὸ σώματα. Καὶ ὁ ἄγγελος τὰ ἀνελίβασεν εἰς τοὺς ἀγνώ-
στους κόσμους καὶ τὸ κῆμα τῆς θαλάσσης ἐφλοίσβισε μακρόθεν λικνίζον τὸ ἀγνὸν βρέφος». (1)
Καὶ σ' ἄλλα ἀρκετὰ διηγήματα μικρὰ παιδιὰ ὁδηγοῦνται πρὸς τὸ θάνατο: Ὁ Λευ-
θεράκης, ὁ Χαραλαμπάκης, ἡ Χρυσώ, (2) ἡ Ἀγγελικοῦλα, (3) ὁ Στάλιος, (4) τ'
ἄγγονάκι (5) ἡ Κουμπώ, (6) ἡ Κοῦλα, (7) ἡ Ροδανγὴ (8) κ λ. Ποιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ
ζήσουν αὐτὰ τὰ ἀθῶα καὶ ἀνέραστα πλάσματα ἀνάμεσά μας, ἀνάμεσα στὴν κοι-
νωνία, σέροντας τὸν ἀγιάτρευτο πόνο τους, τὸ δυσβάσταχτο βάρος τῆς ζωῆς;
Ἀσφαλῶς θὰ εἶναι τὰ θῶα πιὸ εὐτυχισμένα ἐκεῖ πέρα, ψηλά, ἀνάμεσα στ' ἄγγε-
λούδια καὶ τὰ λουλούδια τοῦ παραδείσου.

Ἐπὶ τοῦτο ἔστιν ὅτι τὸν Παπαδιαμάντη θετικὰ ἕνας παράδεισος, πρὸς τὸν
ὁποῖο ἀξίζει νὰ σπύδει κανεὶς ἢ νὰ στέλνει τὰ μικρὰ παιδάκια μὲ τὸ χεῖρ τῆς Φό-
νισσας, ἀλλὰ κι' ἂν μάθει κανεὶς, ὅτι ὁ θεὸς τὸ πῆρε, ὅτι πνίγηκε τὸ ἀθῶο μικρὸ
παιδί, δὲν ἔχει νὰ ἐντείνει θρήνους, ἀλλὰ νὰ χαίρεται πρέπει χαρὰ μεγάλη, γιατί
μιὰ ὥρα γρηγορώτερα ἐκεῖνο γλύτωσε ἀπὸ τὸ βύσανο τῆς ζωῆς καὶ κέρδισε τὸν
παραδείσόν του.

Φυσικὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ θὰ τείνει νὰ λυτρώσει μὲ τὸ θάνατο ὁ Παπα-
διαμάντης: «Νὰ κάμει τις τὸν μισὸν δρόμον», λέει στὰ «Ρόδι» ἀκρογιαλία καὶ νὰ
γεύσῃ πίσω εἰς μίαν πορείαν ἀφευκτον, δὲν θὰ εἶναι κόπος διπλάσιος, ἀφοῦ μέλ-
λει ἐξάπαντος νὰ τὸν ξανακάμει;» Ὁχι, λοιπόν... ἄς μὴ προσπαθεῖ ν' ἀποφύγει
τὸ θάνατο, ἀλλὰ νὰ σπεύδει πρέπει μιὰ ὥρα γρηγορώτερα πρὸς τὸ μοιραῖο τέρ-
μα. Μεγάλοι καὶ μικροὶ ἄς βαίνουν λοιπὸν ἀπὸ τὴ γέννηση πρὸς τὸ θάνατο! Ἄς
κυλοῦν ἀνεπίγνωστα, ἀσύνειδα, σὰν ἓνα κῆμα, ποὺ ὑψώνεται καὶ πέφτει καὶ πάλι
ἀνορθώνεται γιὰ νὰ πέσει πρὸς πέρα, προχωρώντας ἔτσι ἀπαλὰ πρὸς τὸ γιαλό, μέ-
σα σ' ἓνα λίκνισμα ρυθμικόν, σὰν ὑγρὸ λίκνο ἢ ὑδάτινο φέρετρο. Φέρετρο ἢ λίκνο,
πρώτη καὶ τελικὴ φωλιά τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ γλυστράει ἀπὸ τὴν ἀνύλοπτη ἀφειη-
ρία πρὸς ἓνα τέρμα, τέρμα μοιραῖο, ποὺ δὲν ἔχει ὑπαναχώρηση κ' ἐπιστροφή,
πρὸς τὸ θάνατο!

Σ' αὐτὸ τὸ ἀνεπίστροφο λιμάνι, ὅπου ἔχει σταματήσει περὶ ὁ κλυδωνισμός,
ὁ πόνος, ὁ μάταιος μόχθος, ὁδηγεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ κι' ἓνα πλῆθος ἀπὸ τὰ πρόσω-
πά του, μικρὰ καὶ μεγάλα, ὁ Παπαδιαμάντης, κάτω ἀπὸ τὴν πνοὴ τῆς εὐχῆς, ποὺ
κατευοδώνει πρὸς τὴ λήθη καὶ τὴ μακαριότητα. Αὕτη τὴν κατάστασιν τῆς μοιραί-
ας, μὰ καὶ εὐκταίας μετάβασιν, ζωντανεύει μὲ διάφορες ἀφορμὰς διηγηματικὰς ὁ
Παπαδιαμάντης (9).

Πόση ἀντίφασιν! πόση σκληρὴ ἀντίφασιν στὴ στάσιν τοῦ Παπαδιαμάντη,
ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον στὸ θάνατο, ἔστω κι' ἂν αὐτὸς γίνεται ἡ λύτρωσίς του
καὶ στίς χαρούμενες ἐκεῖνες φυσιολατρικὰς καὶ ἐκστατικὰς του ὥρες, ὅταν ὁδηγεῖ
τὸν ἄνθρωπον γιὰ νὰ γευθεῖ, νὰ ροφήξῃ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς! ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ

1. Βλ. τὸ δ. «Βαρδιάνος στὰ στόμα».

2. Βλ. δ. «Ὁ πολιτισμὸς εἰς τὸ χωρίον».

3. Βλ. τὸ δ. «Μία ψυχὴ».

4. Βλ. τὸ δ. «Μητέρα καὶ κόρη».

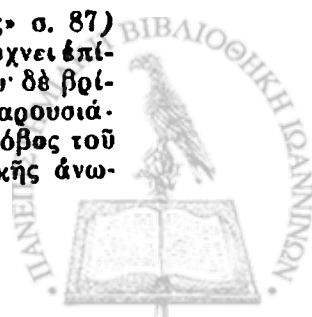
5. Βλ. τὸ δ. «Ἡ συντέκνισσα».

6. Βλ. τὸ δ. «Ὁ ρεμβασμὸς τοῦ Δεκαπενταύγουστου».

7. Βλ. τὸ δ. «Τὰ τραγούδια τοῦ Θεοῦ».

8. Βλ. τὸ δ. «Ἡ τύχη ἀπ' τὴν Ἀμερική».

9. Ἄς κρίνῃ ὁ καθένας τώρα, πῶς ὁ Γ. Βαλέτας («Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης» σ. 87)
ἀντιλήφθηκε τὰ πράγματα. «Ἡ στάσις τοῦ Παπαδιαμάντη προσὶ τὸ θάνατο. Διώχνει ἐπί-
μονα ἀπὸ τοῦ νοῦ τοῦ τὴ σκέψιν ἢ τὴ θύμισιν τοῦ θανάτου. Τὸ ἴδιον καὶ στὸ ἔργο του· δὲ βρι-
σκοῖς πονοῦν ἐξόδι, μνήμα, νεκρώσιμον θυμητάρει. Καὶ σὲ δυὸ τρία μέρη, ποὺ μᾶς παρουσιάζει
κηδεῖα, θέλει νὰ κλάψῃ γιὰ τὴν ἀδικίαν τοῦ Χάρου, ποὺ θεωρεῖ τὰ νιάτα. Ὁ φόβος τοῦ
θανάτου παρουσιάζεται στὸν Παπαδιαμάντη μὲ ψυχοπαθητικὴ μορφή, συνέπεια ψυχικῆς ἀνω-
μαλίας, ὀφειλόμενης σ' ἄλλες αἰτίες, μὰ καὶ σὲ τὸν... ἀποθνήσκον ἐρωτισμὸν του!!!

δυὸ κεντρικὰ αἰσθήματα, τὸ χριστιανικὸ ποὺ ἀναζητεῖ τὴ λύτρωση μὲ τὸ θάνατο καὶ τὸ πρωτογονικόν, ὅπου ἡ ζωὴ φουντώνει σὰν ὑπέριαιτο ἀγαθόν, ταλαντεύεται ὅλη ἡ σκέψη, ἡ αἴσθησις καὶ ἡ βιοθεωρία τοῦ Παπαδιαμάντη. (1)

Ἄλλ' ἄς γλυστρήσουμε πὶὸ πέρα σιὴν ἀνίχνευσή μας: σκοπὸς τῆς ζωῆς γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη δὲν εἶναι ὥς ἓνα σημεῖο ἡ τάσις γιὰ ἀγνότητα, γιὰ ἐπιστροφή στὴν παραδείσια κατάστασις— μὴ ποὺ αὐτὴ τελικὰ ἐπιδιώκει ὁ ἴδιος—ἀλλὰ πρωταρχικὰ ἡ τάσις γιὰ λύτρωση ἀπὸ τὸν πόνο μὲ τὴν ἀπάθεια καὶ τὸ θάνατο: ἡ ἐπιστροφή στὴν ἀρχικὴ ἀνυπαρξία, ποὺ σώζει. Μέσα στὴ φύση βρίσκει προσωρινὰ αὐτὴ τὴ λύτρωση, ὅταν ζῇ τὴν ἀδράνεια καὶ τὴν ἔκστασις, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ δράσις καὶ ἀπὸ τὸν πόνο τῆς ζωῆς. Γιατὶ νὰ «προσταθοῦμε» νὰ ἐπιτύχουμε μὲ τὴ δράσις, τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἀπὸ τὸν πόνο; κάθε τέτοια ἀνθρώπινη προσπάθεια εἶναι μάταιη. Ἄς μὴ προσπαθοῦμε λοιπὸν, ἄς μὴ ἀντιστεκόμαστε στὸν πόνο καὶ σ' ὅ,τι βαρὺ ἢ πονηρὸ ἔχει ἡ ζωὴ: «ὅλα ἔχουν ὀρισθῇ ἄνωθεν καὶ τέρας σ' ὅλα δόθηκε ὁ θάνατος». Καὶ ἂν ὁ πόνος μας εἶναι μοιραῖος—προχωρεῖ τώρα ὁ Παπαδιαμάντης στὴ σκέψη, ὅτι—ἀφοῦ εἴμαστε οἱ φορεῖς του, αὐτὸ δόθηκε σ' ἡμᾶς ἀπὸ τὸ Θεόν, ἴσω; ἐξαιτίας κάποια ἁμαρτία μας, (2) κάποιες ἁμαρτίες μας! Σὲ κάτι θὰ φταίξαμε καὶ τιμωρούμαστε δίκαια. Ἄς μὴ προσπαθοῦμε ν' ἀντισταθοῦμε στὸν πόνο μὲ τὴ δράσις...

Ἔτσι ὁ Παπαδιαμάντης δικαιώνει τὸν πόνο τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ σύγχρονα βρίσκει τὴ λύτρωση ἀπ' αὐτὴ στὸ θάνατο. Σκοπὸς μας εἶναι ἡ ἀδράνεια, ἡ ἀπάθεια, ὁ θάνατος. Ἀλλὰ καὶ σκοπὸς μας εἶναι ἡ τελείωσις μέσα στὴ θεϊκὴ αἰωνιότητα. Ἀλλή ἀντίφασσις ἀνάμεσα στὶς ροπὲς τοῦ ἀνθρώπου: νὰ πεθάνει καὶ νὰ γίνῃ αἰώνιος. Δεχόμαστε αὐτὲς τὶς ἀντιφάσεις, δὲν τὶς ἀπορρίπτουμε σὰν λογικὰ ἀπαράδεχτες: ὁ ἄνθρωπος ριζικὰ εἶναι ἓνα ὄν ἀντιφατικόν.

Ἐκτείνοντας τὸ τόξο τῶν στοχασμῶν του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο, μὲ τοὺς ὁποίους ἐνδύει τὶς λογοτεχνικὰς εἰκόνας ζωῆς—τὰ διηγήματά του—ὁ Παπαδιαμάντης κάποιες στιγμὲς φθάνει σὲ στυγνὰς κορυφώσεις, στὸ μορφασμό, στὸ σαρκασμὸ. Χά, χά! γιὰ τὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια! τὴν περιμένει τελικὰ τὸ χαοτικὸ στόμα τοῦ θανάτου! Ὁ σαρκασμὸς του αὐτὸς εἶναι ἓνα αἶσθημα ὄχι ἀπλῶς ἀπαισιόδοξο, ἀλλὰ μηδενιστικόν: σκοτώνει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀπόφασιν γιὰ τὴ ζωὴ. Ἀκούεται στὰ διηγήματα «Ἡ τύχη ἀπ' τὴν Ἀμέρικαν», «Φορτωμένα κόκκαλα», «Ἀψαλτος», «Τὰ ρόδι' ἀκρογιάλια» σ. 7, ὅπου καὶ ἀκοῖμε τὶς μοιραῖες φράσεις: «Ἡ θάλασσα θὰ καταφάγῃ μίαν ἡμέραν ὅλους τοὺς γήινους δράκοντας ποὺ ἔχουν κατασκευάσει οἱ ἄνθρωποι»!

Ἐνα εἶδος σαρκασμοῦ ἀπευθύνει ἀκόμη ὁ Παπαδιαμάντης καὶ πάλιν στὴν προσπάθειαν τῆς γνώσεως, σὰν μάταιας προσπάθειας. Στὸ μυθιστ. «Ἡ γυφτοπούλα» ἀκούονται τὰ λόγια: «Ἀγνοεῖ, κόρη μου ἀγνοεῖ. Ὅσον πλεότερον ἀγνοεῖς, τόσον εὐτυχέστερα εἶσαι. Τὶ κέρδισαν οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἀστρολόγοι, οἷτινες ἤξεραν τὰ πάντα;»

η' Ἡ Παπαδιαμαντικὴ ἀνθρωπολογία.

Ὁ Παπαδιαμάντης ἔχει τὴ δική του ἀνθρωπολογία. Εἶδαμε, πῶς θαυμάζει τὸ φαινόμενον τῆς γέννησις καὶ τὴν αὔξησιν καὶ πῶς τελικὰ θεωρεῖ τὴ

1. Ἄν ὁ Παπαδιαμάντης ἐπρόσπεχε στὸ φαινόμενον τῆς φθορᾶς μέσα στὴ φύσιν καὶ στὸν ἄνθρωπον, θὰ ἦταν ἡ σκέψις του «παγανιστικὴ». Τὴν παρατήρησιν αὕτη κάναμε καὶ σὲ ἄλλο σημεῖον αὐτῆς τῆς μελέτης.

2. Βλ. τὸ μυθ. «Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν» καὶ τὰ «Γράμματά» του σ. 168 ἐπιστ. 28.4.48.

ζωή κάτι μο ραῖο γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ὠφελεῖ νὰ προσπαθεῖ κανεὶς, ἀλλὰ τελικὰ πρέ-
πει ν' ἀφήνεται στὴ μοιραῖα του διέξοδο.

Ὁ ἴδιος, πισ εὖει, ὅτι στὴν διαδοομὴ τῆς ζωῆς του ὁ ἄνθρωπος βρί-
σκεται ἀνάμεσα στὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ: πολλὲς φορὲς ὅμως, ἐνῶ κάτι τὸν σύρει
πρὸς τὴν κακὴ σκέψη ἢ πράξη, ἀναχαιτίζεται καὶ ἐπιστρέφει στὴν ἀγαθὴ ἀφετη-
ρία του, γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι βασικὰ ἀγαθός. Ἔτσι, ὁ παπὰ Ἀγαρίας θέλει
νὰ κρατήσει τὸν κύρ Κωσταντό, γιὰ ν' ἀφήσει τὸν παπὰ Διανέλλο χωρὶς βοηθό,
ἀλλὰ τελικὰ δὲν τὸ κάνει. (1) Καὶ ὁ παπὰ Κυριάκος ὑποπτεύεται τὸν παπὰ Θόδω-
ρο, ἀλλὰ τελικὰ μεταμελεῖται γι' αὐτό. Ὁ Γιώργης θέλει νὰ πνίξει τὸ γαμπρό, ἀλ-
λὰ δὲν τὸ κάνει. (2) Ὁ Μαθιὸς (3) ἔχει ἐρωτικὴ ὁρμή, ἀλλὰ τὴν κρατᾷ σι-
μέντη καὶ ἀγνή· ἡ Λαλιὼ εἶναι παντρεμένη μὲ τὸν ἡλιωμένο κύρ Μοναχάκη, δι-
ψᾷ τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ τελικὰ μένει ἀγνή. (4) Ὁ βοσκὸς ἀγκυλιάζει τὴ Μοσχούλα
στὸ κῆμα, ἀλλὰ τελικὰ μένει ἀγνή (5) κ.λ.π.

Ὁ Παπαδιαμάντης πιστεύει, ὅτι συχνὰ ὁ ἄνθρωπος δείχνεται κακός, καὶ βα-
σικὰ εἶναι ἀγαθός. Πιστεύει σ' αὐτὴ τὴ βασικὴ ἀντίφαση τῆς ἀνθρώπινης φύσης.
Στὸ «Χρῆστο Μιλιόνη» βρίσκει, ἀκόμα, τὰ ὅρια ἀνάμεσα στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν
κακία ἐνὸς ἀνθρώπου δυσδιάκριτα. Ποῦ τελειώνει τὸ ἀγαθὸ καὶ ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει
τὸ κακὸ στὸν ἄνθρωπο, συχνὰ δὲ μπορούμε νὰ τὸ διακρίνουμε. Καὶ ἄλλοιῶς:
κάποτε συμβαίνει νὰ μπορούμε νὰ ποῦμε, ἂν μιὰ πράξη ἔγινε μὲ τὴν ἐπενέρ-
γεια τοῦ σατανᾶ ἢ κάποιου ἀγγέλου. Στὸ μυθιστ. «Ἐμποροῖτῶν Ἑθνῶν»,
στὸ πρόσωπο τῆς Αὐγούστας ὑπάρχει αὐτὸ τὸ διφωρούμενο, τὸ δίσημο
στὴν ἠθικὴ τῆς ὑπόστασης: ἡ ψυχὴ τῆς εἶναι ἀγνή, ἀλλὰ συχνὰ βλέπουμε νὰ ὑπο-
κύπτει σιὸν πειρασμό. «Αἰωνία τάσις τῆς ἀνθρώπινης καρδίας», λέει κάπου ὁ
Παπαδιαμάντης, «εἶναι ν' ἀγαπᾷ πᾶν τὸ μισητόν»· ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀγαπᾷ τὸ ἴδιο
του πάθος, ἐνῶ σύγχρονα τὸ μισεῖ; δὲν ἀγαπᾷ τὸ κακὸ, ἐνῶ ριζικὰ εἶναι ἀγαθός;
ὁ ἴδιος ὁ Παπαδιαμάντης ἔγινε ἓνας κοσμοκαλόγερος, ἓνας ἄνθρωπος διαφορούμε-
νος, ἄνθρωπος ἀγνός, ποῦ δὲ μπόρεσε ὅμως ποτὲ στὴ ζωὴ του νὰ λησμονήσει τὴ
Μοσχούλα (6). Καὶ στὸ δ. «Ἀμαρτίας φάντασμα» δείχνει, πῶς βρισκᾶται σ' ἓνα
δίλημμα: πὶο μέσα στὸ κρίνο ἐμφανίσθηκε μιὰ μαύρη κάμψη. Καὶ ρωτᾷ: «Πῶς
ἡλλοιώθη τὸ κάλλος τῆς φύσεως; πόθεν κράτος τῆς ἀμαρτίας;» πῶς δηλ. μέσα σὲ
μιὰ ἀγνή καρδιὰ φυτρώνει καὶ φουντώνει ξαφνικὰ μιὰ κάμψη μαύρη, κάτι ἀπὸ
τὴν κόλαση; ἀνεξιχνίαστο! «ψηλώνει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου».

Καθορίζοντας τὶς ἰδιότητες τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης καὶ ζωῆς ὁ
Παπαδιαμάντης δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς θρησκευτικῆς σκέψης. Ὁ ἄνθρω-
πος, ἀποφαίνεται εἶναι καλὸς βασικὰ, ἀλλὰ ζώντας τὸν ἑαυτό του δείχνεται κακός.
Σπαρμένα παντοῦ στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη βρίσκονται παραδείγματα, ποῦ
ἐπαληθεύουν τὴ γνώμη αὐτή: ὁ ἓνας ἄνθρωπος κατασκοπεύει τὸν ἄλλο καὶ πᾶει
νὰ τὸν βυρσάνει (7). Κατουσία δὲν ἀγαπᾷ, παρὰ τὸν ἑαυτό του, τὸν ὁποῖο φθεί-
ρει ἀπὸ τὴν πολλὴ φιλαντία. (8) Ρέπει πρὸς τὸ κακὸ, δυσφημεῖ τὸ διπλανό του. (9)
Μπορεῖ νὰ ἐξοντώσει τὸν ἄλλο, γιὰ νὰ ζήσει αὐτός. Δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ, ἀγαπᾷ

1. Βλ. τὸ δ. «Λαμπριάτικος ψάλτης».

2. Βλ. τὸ δ. «Ἐρως ἥρως».

3. Βλ. τὸ δ. «Ἡ νοσταλγός».

4. Βλ. τὸ δ. «Ἡ νοσταλγός».

5. Βλ. τὸ δ. «Ὁνειρο στὸ κῆμα».

6. Βλ. τὸ ἴδιο διήγημα.

7. Βλ. τὸ δ. «Κοκκῶνα θάλασσα».

8. Βλ. τὸ δ. «Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια».

9. Βλ. τὸ ἴδιο διήγημα.

τὴν κακία, τὴ θαυμάζει καὶ τὴ λιβανίζει. (1) Κακουργεῖ ἐν γνώσει. (2) Εἶναι κα-
χύποπος, ἰδιοτελὴς ἀπὸ φυσικοῦ του. (3) Μπορεῖ νὰ σκοτώσει τὸ σύντροφό του
γιὰ 50 φλωριά. (4) Δὲ μπορεῖ νὰ διορθωθεῖ, εἶναι μοιραῖα κακός. (5)

Ἀλλὰ γιατί εἶναι ἔτσι ἀδιόρθωτα κακὸς ὁ ἄνθρωπος; ὁ Παπαδιαμάντης βρί-
σκει μιὰ ἐξήγηση, ποὺ μένει χριστιανική: στὸν κόσμον αὐτὸν τὸ ἔωσφορικὸ
πνεῦμα ἀντιμάχεται πάντα καὶ ἀναπόφευγα τὸ ἀγαθό:
ὑπάρχει, δρᾷ καὶ φέρνει ἀποτέλεσμα: γι' αὐτό, ὑπάρχει μιὰ τάση πρὸς τὴν διαφθο-
ρὰ μέσα στὴν ἀγαθὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. «Θέλει κανεὶς νὰ χαλασθεῖ—ἀφήνεται
στὸ κακὸ—καὶ διὰ τοῦτο χαλνιέται». (6) Περιεχόμενο τῆς τάσης αὐτῆς εἶναι ἡ ἀβελ-
τηρία, ἡ ἁμαρτία, ἡ στριγγλιά, τὰ πάθη στοιχεῖα, ποὺ ἔσπειρε ὁ διάβολος στὴν
ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ ἀντιστρατευθεῖ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔωσφοροῦ μέσα στὸν ἄνθρωπο δὲ θὰ κα-
τανικηθεῖ ποτέ. Τὰ πάθη δὲ θὰ θεραπευθοῦν. Ἄλλαι αἰτίαι τῆς ἀθεράπευτης τάσης
τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ κακὸ, πρὸς τὸ πάθος, τὸ πνεῦμα τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν
ξεχωρίζει: τὸ ἔωσφορικὸ πνεῦμα, αὐτὸ φθείρει, καταλύει, καταστρέφει ὅ,τι ἀγνό,
ἀγαθὸ καὶ ὠραῖο ἔβαλε ὁ καλὸς Θεὸς μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ὥρα
τῆς δημιουργίας. Στὸ βίθος ἡ ἀντίληψη τοῦ Παπαδιαμάντη συναντᾶται μὲ τὴ
μελαγχολικὴ ἐντύπωση, τὴν ὁποία ἀποκομίζει ὁ πρωτόγονος θέλοντας νὰ
ἐξηγήσῃ τὸ ἀγιάτρευτο κακὸ τοῦ κόσμου μὲ τὴν παραδοχὴ ἑνὸς «πνεύματος», ποὺ
δρᾷ μυστικᾷ μόνον, ποὺ τὴν ἐκδοχὴ αὐτῆς, ὁ Παπαδιαμάντης τὴ συμπληρώνει μὲ
τὴ χριστιανικὴ ὑπόθεση, ὅτι καὶ ἂν τὸ κακὸ ἀσκεῖται δυνάμει ἀκα-
τανίκητη, τοῦτο εὐδοκίμεῖ ὅχι ἀπὸ τὴν ἴδια του ἰκανότητα γιὰ ἐπικράτηση
ἀπέναντι στὸ Ἄγαθό, τὸ ὠραῖο, τὸ Ἄγνό, ἀλλὰ κατὰ θεϊκὴ παραχώρηση.

Τὰ παραδείγματα τῆς ἔωσφορικῆς φθοροποιᾶς τάσης μέσα στὴ φύση καὶ
στὸν ἄνθρωπο βρίθουν στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη: Στὸ «Καμίνι» βλέπουμε, πῶς
ἡ ἔωσφορικὴ ὁμορφιά τοῦ γκρεμνοῦ ἐλκύει τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὸ γκρεμνὸ καὶ τὸ
χάος. Στους «Ἐμπόρους τῶν Ἑθνῶν» (σ. 21) ἡ σελήνη δείχνεται σὰν τὸ «μειδία-
μα τῆς νυκτός» ποὺ εἰσδύει καὶ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ξεγελάει:
ἔτσι ἡ Αὐγούστα μαγεμένη ἀγαπᾷ ἀκριβῶς ἐκεῖνον, ποὺ ὥφειλε νὰ μισεῖ καὶ ἐπι-
στρέφει σ' ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὥφειλε νὰ ἀπομακρυνθεῖ (σ. 154—155). Στὴ
«Φόνισσα», γνωρίζουμε τὴν ἔωσφορικὴ ἀγάπη τῆς Φραγκογιαννοῦς πρὸς τὰ μικρὰ
παιδιά, τὰ ὁποῖα πνίγει ἀκριβῶς γιατί τὰ ἀγαπᾷ. Στὴ «Μαυρομαντιῶν» ἑνας με-
γαλοπρεπὴς βράχος σηκώνει τὴν κεφαλὴν του καὶ προκαλεῖ, «καλεῖ» τὸν ναυτικὸ
κοντά της γιὰ νὰ τὸν τσακίσει τελικά. Χαιρεκακεῖ, ὅταν βλέπει συμφορὰ καὶ πνι-
γμούς ἀνθρώπων στὸ πέλαγος καὶ προσδέχεται σὰν ἐξιλαστήρια θυσία στὴ μεγα-
λόπρεπη ὁμορφιά του τὰ ἐκβραζόμενα ναυάγια.

Στους «Ἐλαφροήσκιωτους» ἀπὸ τὴ γριὰ Συνοδιὰ περιοῦν ἔωσφορικὰ αἰ-
σθήματα (σ. 38). Στὸν «Ἀψιλο» περνάει ὁ ἔωσφορικὸς σαρκασμὸς πρὸς τὴ μοῖ-
ρα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ βασανίζεται, χωρὶς ν' ἀξιοθεῖ συχνὰ τὴν τελικὴ ἀνάπαυση
στὸ μνήμα. Στὴ «Φωνὴ τοῦ δράκου» ἀκούονται τὰ σφρυγὰ καὶ διαφορούμενα λό-
για τῆς γριᾶς πρὸς τὸν Κῶτσο.

Ἡ βιοαντίληψη καὶ ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Παπαδιαμάντη ἔχουν τὴν κατα-
γωγή του, στὴν παράδοση τῆς θρησκευτικῆς, ποὺ μοιράζει τὴν ἐξουσία της μὲ τὴν
συγγενὴ θεώρηση τῆς δικῆς του προσωπικότητος.

(Συνεχίζεται)

1. Βλ. τὸ μυθ. «Οἱ ἔμποροι τῶν Ἑθνῶν».
2. Βλ. τὸ δ. «Τὸ Χ.Α. τοῦ Γιάννη».
3. Βλ. τὸ δ. «Βαρδιάνος στὰ σπόρκα».
4. Βλ. τὸ μυθ. «Οἱ ἔμποροι τῶν Ῥθνῶν».
5. Βλ. τὸ ἴδιο μυθιστόρημα.
6. Βλ. *O. Merlier* «Γράμματα τοῦ Π. σελ. 62.

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΖΗΤΑΕΙ ΘΕΑΤΡΟ!

ΕΝΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΙΤΗΜΑ

Ἡ ἔρευνα πού ἀνοίξε στο 97ον τεύχος τὸ περιοδικό μας, σχετικά μέ τὴν ἀνάγκη νὰ γίνη καὶ τὸ καλὸ θέατρο κτῆμα τῆς Ἐπαρχίας, εἶχε πανελλήνια ἀπήχηση. Τὸ αἴτημα τῆς Ἐπαρχίας, ὅπως αὐτὸ ἀναλύθηκε στὶς λεπτομέρειές του ἀπὸ τὶς μελέτες τῶν συνεργατῶν μας, υἱοθετήθηκε σὰν ὀρθὴ ἀποψη ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἐπαρχίας ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἔγκυρα ἡμερήσια καὶ περιοδικὰ φύλλα τῆς πρωτεύουσας, πρᾶγμα πού δείχνει πὼς ὥριμασε πιά ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν πραγματοποίηση ριζικῶν λύσεων.

Ἀπ' ὅ,τι ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας, μέ τὸ θέμα ὡς τώρα ἀσχολήθηκαν ὁ κ. Π. Παλαιολόγος, σὲ χρονογράφημά του στο «Βῆμα» Ἀθηνῶν, ὁ κ. Τάκης Σωτήρχος στὴ «Βραδυνή» τῆς 18)7)60, τὰ «Νέα» τῆς 19)7)60, ὁ «Ταχυδρόμος» Ἀθηνῶν τῆς 6)8)60, κ. Γ. Δρυλλεράκης στὴ «Μεσόγειο» Ἡρακλείου τῆς 17)8)60, ὁ κ. Κ.Δ. στὰ «Κερκυραϊκὰ Νέα» τῆς 25)7)60, ὁ κ. Κ. Δήμας σὲ δυὸ ἄρθρα του τῆς «Νέας Ἐποχῆς» Κατερίνης (1 καὶ 19 Αὐγούστου).

Πάνω στο ἴδιο θέμα συνεργασίες τοὺς μᾶς ἔστειλαν οἱ κ.κ. Γ. Τσαντίλης (Ἀθῆναι), Τάκη Τσιάκος (Ἀθῆναι), Μιχ. Περάνθης (Ἀθῆναι), Θ. Μετσιμενίδης (Σέρρες), Τάκης Δόξας (Πύργος) καὶ Γ. Παπαγεωργίου (Γιάννινα), πρὺ δημοσιεύουμε στο παρὸν τεύχος, δίνοντας συνέχεια στὴ συζήτηση, πού πρέπει νάχη σὰν κατάληξη τῇ συναγωγῇ συμπερασμάτων πάνω στὰ ὁποῖα θὰ στηριχθῇ τὸ αἴτημα τῆς Ἐπαρχίας γιὰ νὰ μεταφρασθῇ σὲ πραγματικότητα.

Γιὰ τὴν συμπαράσταση αὐτὴ ἡ «Ἡ. Ἐ.» εὐχαριστεῖ θερμὰ τόσο αὐτοὺς πού ἔδωσαν τὸ παρόν, ὅσο καὶ τὰ ἔντυπα πού υἱοθέτησαν τὸ μεγάλο τοῦτο αἴτημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας.

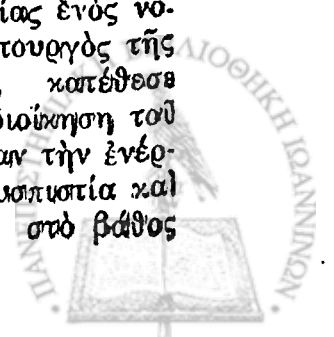
Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἡ μελέτη («Μερικὲς σκέψεις γιὰ τὸ Ἐθν. Θέατρο») τοῦ κ. Γεωργίου Παπαγεωργίου, δημοσιεύθηκε στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» (Τόμος Δ—1955, σελ. 393) πρὶν ἀπὸ πέντε χρόνους. Στὸ μεταξύ ἔγιναν βέβαια, κάποιες ἀποφάσεις καὶ ἀκόμα, δόθηκαν μερικὲς λύσεις — ἀχίστες, δυστυχῶς — γιὰ μιὰ προαγωγή τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου, σὲ ὁρισμένα σημεῖα πού ἐξηγῶντο καὶ πού ἀναπτύχθηκαν ἀπὸ τότε ἐν μελέτῃ τούτῃ. Ἀλλὰ, ὅμως, στὴ βάση, τὸ πρόβλημα παραμένει. Ἔτσι, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», στὴν προσπάθειά της γιὰ νὰ ἐμβάλῃ στὴν ἀποκέντρωση τῆς θεατρικῆς ζω-

ῆς, στὴν δημιουργίᾳ θεάτρου στὴν ἐπαρχία καὶ στὴν προαγωγή τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου γενκώτερα, ξαναδημοσιεύει τὴν μελέτη αὐτὴ ὡς ἐπίκαιρη καὶ πολὺ σημαντικὴ.

Πολὺς θόρυβος ἔγινε τελευταῖα καὶ στὸν τίπο καὶ στὴ Βουλὴ ἑξαίτιας ἐνὸς νομοσχεδίου, πού ὁ σημερινὸς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Γεροχωστόπουλος, κατέθεσε μέ σκοπὸ νὰ ἀναμορφώσῃ τὴ διοίκηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου. Μερικοὶ εἶδαν τὴν ἐνέργεια αὐτὴ μέ καχυποψία καὶ δυσπιστία καὶ θέλησαν νὰ ὑποστηρίξουν, ὅτι σὺν βάθος

κρύβονται λονηρά ελατήρια, δηλαδή ή πρό-
θεση του Κυβερνώντος κόμματος να υπα-
γάγη την Κρατική Σκηνή στον απόλυτο
έλεγχό του. "Αλλοι όμως κρίνοντας πιδ άν-
τικειμενικά επικροτούν την ενέργεια αυτή
του κ. 'Υπουργού της Παιδείας, γιατί την
βρίσκουν αρκετά δικαιολογημένη από την
όχι ικανοποιητική κατάσταση, που επικρα-
τεί σήμερα στον 'Οργανισμό του 'Εθνικού
Θεάτρου. Καί συγκεκριμένα οί άπολογηται
του Νομοσχεδίου φηρούν ότι το νομοθέ-
τημα αυτό «μακράν παντός κομματικού ύ-
πολογισμού», σκοπό έχει να άρει μερικα
τρωτά από τη λειτουργία του 'Εθνικού Θε-
άτρου διαχωρίζοντας τη διοίκηση του 'Ι-
δρύματος από την Καλλιτεχνική του διεύ-
θυνση, δηλαδή να επαναφέρει κατά κάποι-
ον τρόπο το καθεστώς, που ίσχυε στις ή-
μέρες της άκμης του 'Εθνικού μας Θεά-
τρου, όταν τη Γενική διεύθυνσή του είχε ο
'Ιωάννης Γρυπάρης κι ύστερα ο Γεώργιος
Βλάχος και τη θέση του σκηνοθέτη κρα-
τούσε ο Φώτος Πολίτης, ενώ σήμερα αυτές
οί δυό αρμοδιότητες παρ' όλο τον τεράστιο
φόρτο εργασίας, που συνεπάγονται, και το
βάρος των εϋθυνών, που δημιουργούν—,
συγκεντρώνονται στα χέρια ενός και του
αυτού προσώπου, δηλαδή του κ. Δημ. Ρον-
τήρη, ο οποίος μπορεί νάναι άριστος ως
σκηνοθέτης (—μολοντί και στην ειδικότη-
τά του αυτή επικρύθηκε ζωηρά κάποτε για
μερικες δημιουργίες του)—, αλλά δεν έχει
τον βαρύν πνευματικό εξοπλισμό, που χρει-
άζεται όποιος επαμύλλεται τη διεύθυνση έ-
νός Κρατικού Θεάτρου. Το έπιχειρημα εί-
ναι ισχυρό. Καί ή πείρα του παρελθόντος
τό προσεπικυρώνει. "Αν ένας Φώτος Πολί-
της, (όχι μόνον κάτοχος όλων των ειδικών
γνώσεων της Σκηνοθεσίας, αλλά και λογο-
τέχνης δάκιμος και κριτικός μεγάλης πε-
ριαπής, δηλ. άνθρωπος με δημιουργική
πνοή και πνευματική ακτινοβολία), δεν
τόλμησε να συγκεντρώση στα χέρια του
δικτατορικά τη διοίκηση και την Καλλιτε-
χνική διεύθυνση του 'Εθνικού Θεάτρου πα-
ραμερίζοντας το Γρυπάρη ως περιττόν,
δεν βλέπαμε γιατί θάταν ικανός να βασιτά-
ξη τό βάρος αυτό μόνος του ο κ. Δημ. Ρον-
τήρης. 'Αποφεύγουμε να επεκταθούμε σε
λεπτομερειακή ανάλυση του ειδικού αυτού
θέματος, γιατί δεν έχομε τό κείμενο του

οργανικού νόμου, που ρυθμίζει την λει-
τουργία του 'Εθνικού μας Θεάτρου και
τό κείμενο του νέου νομοσχεδίου, που συ-
ζητήθηκε στη Βουλή, για να ιδούμε κανον-
τας την αντιπαράβολή ποιες τροποποιήσεις
γίνονται και ποιά κενά γεμίζονται. Μία
που άνακινήθηκε όμως τό ζήτημα τούτο, τό
τόσο πρωταρχικής σημασίας για την πνευ-
ματική και καλλιτεχνική άγωγή του λαού
μας, δεν θά ήταν ίσως άσκοπο να άκου-
σθούν μερικες βασικές απόψεις, που κι άλ-
λοτε ειπώθηκαν και που δεν πειράζει τί-
ποτε να επαναληφθούν από τη σκοπιά της
'Επαρχίας... , γιατί είναι, καθώς νομίζο-
με, συγκερασμένες με τό σκοπό και τον προ-
ορισμό του 'Εθνικού Θεάτρου. Καλή βέ-
βαια και εϋπρόσδεκτη κάθε ειλικρινής προ-
σπάθεια για τη βελτίωση του συστήματος
διοικήσεως και καλλιτεχνικής δράσεως της
Κρατικής μας Σκηνής, με την άλλαγή των
θεσμών και την αντικατάσταση των άκα-
ταλλήλων προσώπων με άλλα πιο αρμόδια,
αλλά αν σταματά ως εδώ ή έξυγιαντική κί-
νηση, τό κέρδος θάναι μικρό, γιατί τά μέ-
τρα αυτά θίγουν μόνο τη μία —την έξω-
τερική— όψη του προβλήματος, ενώ τό
βάθος παραμένει ανέπαφο. Καί έξηγοΰμαι.
'Εφόσον δηλαδή δεν γίνεται διά Νόμου
μονίμου και οργανικού, που
να επέχη θέση Καταστατι-
κού χάρτη του 'Ιδρύματος
σε βασιστού από κάθε Κυβέρ-
νηση, καθωρή διάκριση τών
σκοπών και τών επιδιώξεων
του 'Εθνικού Θεάτρου, δεν εί-
ναι δυνατόν να υποδειχτούν τά πρόσφορα
μέσα για τον καλύτερο τρόπο λειτουργία
του και για την εκπλήρωση του προορισμού
του. 'Η ιεράρχηση αυτών των σκοπών δι-
έπρεπε να είναι τό θέμα μιας ειδικής με-
λέτης. Σήμερα περιοριζόμαστε σε μία συ-
νοπτική ανάπτυξη της γνώμης μας. Φη-
νοΰμε δηλαδή, ότι ένας αληθινά φωτισμέ-
νος νομοθέτης, προικισμένος με εϋρύτη-
πνεΐματος και αισθητική καλλιέργεια, από
τό καίριο σημείο θά έπρεπε να προσέξ-
ει. Να έντάξη τη δράση της Κρατικής μα-
Σκηνής μέσα στα πλαίσια μιας εϋότερης
πνευματικής έξόρυξης για τη άνύψωση
του μορφωτικού έπιπέδου του λαού μας
για τον έξευγενισμό του ήθους και για τη

διαμόρφωση ὁρθοῦ αἰσθητικοῦ χρητηρίου. Κι ἀληθινά! Δὲν βλέπομε τί ὠφελεῖ νὰ συζητοῦμε γιὰ δευτερεύοντα θέματα, (ὅπως εἶναι ὁ τρόπος διουσίσεως ἢ καλλιτεχνικῆς διευθύνσεως, ἢ ἀρμοδιότητα τοῦ σκηνοθέτη καὶ τοῦ διευθυντοῦ κλπ.) ἂν ἀφήναμε θολὸ καὶ συγκεχυμένο τὸ σκοπὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, ποῦ εἶναι τὸ βασικὸ πρόβλημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο σὰν ἀπὸ κορυφὸ ἐκφύονται ὅλα τὰλλα. Γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο μιὰ λεπτομερέστερη ἀνάλυση δὲν εἶναι ἴσως περὶ-
τι.

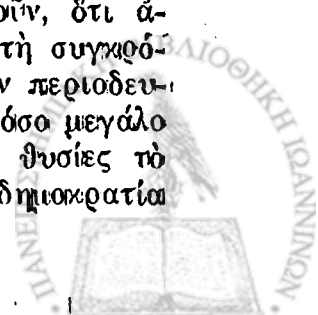
Τὸ θέατρο γενικὰ, ποῦ προσφέρει ὡς θέαμα καὶ ἀκουσμία τὸ πῶ ὄριον καὶ σιμπικιστικὸ λογοτεχνικὸ εἶδος, εἴτε τραγωδία εἶναι τοῦτο εἴτε κωμωδία, δὲν εἶναι μόνον ἓνα μέσο ψυχαγωγίας γιὰ τοὺς ἀρχο-
γχοὺς καὶ τοὺς ὠραιοπαθεῖς, ἀλλὰ καὶ παιδευτήριον ψυχῶν γιὰ τὸν πολὺ λαό. Για-
τί τὸ καλὸ θέατρο συμπληρώνει κατὰ κά-
ποιο θαιμιστὸν τρόπο τὴν ἀπὸ καθέδρας
παιδαγωγία ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ αἰθέρος ἡθικο-
λογία προβάλλοντες πρότυπα πρὸς μι-
μῆσιν ἢ φωτίζοντας ἔντονα τὰ ἀνθρώ-
πινα ἐλαττώματα πρὸς ἀποφυγὴν,
πιτυγχάνει, στὸ εἶδος τῆς τραγωδίας τοῦ-
λάχιστο, κατὰ τὴν ἐπιγραμμιστικὴν ἔκφρα-
ση τοῦ Ἀριστοτέλη, τὴν καθάρσιν τῶν πα-
θῶν «δι' ἑλέου καὶ φόβου». Γι' αὐτὸ πο-
ῦ νοεῖς ἀναγνωρίσθηκε ἡ μεγάλῃ μορφω-
τικὴ του δύναμις. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἂ-
ν τις γιορτὲς τοῦ Διονύσου ξεπῆδησε τὸ
παλαιὸν εἶδος στὴν ἀρχαιότητα, σὰν ἀνώ-
ρη ἔκφραση ὑψηλῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν.
ἂν μυστηριακὴ τελετουργία ποῦ κατασθῶ-
ι τὸ θέαμα μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ἐνθου-
σιασμό, νὰ ἐξαγνίξῃ τις ψυχὰς τῶν πιστῶν,
καὶ τις γαυρεύῃ ἀπὸ τὰ πιάθη. (Κάτι ἀνά-
γο μὲ τὴν ψυχχαναλυτικὴν θεραπεία τοῦ
ρόυδ).

Οἱ πρόγονοί μας, πῶ προσδευτικοὶ ἀπὸ
ς, εἶδαν τὸ θέατρο σὰν εἶδος πρώτης
ἀγκυς γιὰ τὸ λαὸ καὶ ὄχι σὰν πολυτέ-
εια, καὶ γι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἔδιναν τόση
μαρτία στοὺς δραματικούς ἀγῶνες, τίς
ῖδα σαλίες ὅπως τίς ἔλεγαν, καὶ
κονόνησαν μὲ τὴ θέσπισιν τῶν λεγομένων
ῖωρικῶν χρημάτων γιὰ τὴν πλατιά
μετοχὴ τοῦ λαοῦ στὶς παραστάσεις. Τὸ
εἰρήριον κάθε φτωχοῦ πληρώνονταν ἀπὸ
τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ὑπῆρχε νόμος, ποῦ

τιμωροῦσε μὲ θάνατον ὅποιον θὰ τολμοῦσε
νὰ εἰσηγηθῇ τὴ διάθεσιν τῶν χρημάτων αὐ-
τῶν γιὰ ἄλλο σκοπὸ. Ἐμεῖς τί κάνομε σή-
μερα; ἔχομε βέβαια τὸ Ἑθνικὸ μας Θεά-
τρο, ποῦ μαζὶ μὲ τοὺς ποικιλώνιμους ἄλ-
λους θιάσους ἐπομίζεται τὸ βαρὺ ἔργο νὰ
τέρπῃ καὶ νὰ διδάσκῃ ἀπὸ σκηνῆς τὸ ἑλ-
ληνικὸ κοινόν. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τί γίνε-
ται μὲ τὰ ἰδιωτικὰ θεατρικὰ συγκρατήμα-
τα, ἂν βροῖσκονται διηλαδὴ στὸ ὕψος τῆς ἀ-
ποστολῆς τῶν ἢ ὄχι. Ἄν ὅμως ῥίξομε μιὰ
ἐρευνητικὴ ματιὰ εἰς τὴν Κρατικὴν Σκηνήν
μας, θὰ καταλήξομε σὲ μιὰ θλιβερὴ διαπί-
στωσιν. Τὸ Ἑθνικὸ μας Θεάτρο δὲν ἐξυπη-
ρετεῖ τὰ εὐρύτατα στρώματα τοῦ λαοῦ μας,
γιατὶ ἀπευθύνεται σχεδὸν αποκλειστικὰ σὲ
μιὰ μειοψηφία, δηληδὴ στὸ ἀθηναϊκὸ κοινόν,
ποῦ ἔχει μονοπωλήσει καὶ αὐτὸ τὸ προνό-
μιον...

Καὶ ὅμως τὸ ἔθνος δὲν τὸ ἀποτελεῖ
μονάχα ἡ πρωτεύουσα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑπαρ-
χίαι, κυρίως αὐτές. Τὸ Ἑθνικὸ
μας Θεάτρο τότε μονάχα θὰ κινεῖται μέσα
στὸ πλαίσιον τοῦ ἀληθινοῦ προσορισμοῦ του,
ὅταν φροντίζει νὰ κρατῇ συχνὴ ἐπαφὴ μὲ
τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας, ποῦ ξέρει «νὰ
φιλοκαλῇ μετ' εὐτελείας» καὶ
νὰ ἐλαφρώσῃ τὸ σκληρὸ μόχθον τῆς ἐργα-
σίας του μὲ τὸ μαγικὸ πιστὸ τῆς Τέχνης.

ἔχει τὸ δικαίωμα λοιπὸν νὰ ἀξιῶσιν
περισσότερη προνοή καὶ στοργὴ ἀπὸ ἐκεί-
νους, ποῦ ρυθμίζουν τὴ λειτουργίαν τῆς
Κρατικῆς μας Σκηνῆς. Γιὰ νὰ ἐκαιοποιηθῇ
τὸ αἷμα αὐτό, πρέπει ὠρισμένα στελέχη
τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου νὰ ἀπαρτίσιν πε-
ριοδεύοντες θιάσους (ἄρχοντες
Θεσπιδος, ὅπως θὰ τᾶλεγον οἱ ἀρχαῖοι),
ποῦ ἔστω καὶ στὶς στενόχωρες αἰθουσας
τῶν ἐπαρχιακῶν θεάτρων καὶ μὲ πενιχρὰ
σκευηθὰ θὰ μποροῦσαν κατὰ ἀξιόλογον νὰ ἐ-
πιτύχουν, νὰ προκαλέσουν τὴ δόνησιν τῆς
μεγάλῃς τέχνης. Ἄς ἀφήσουν τίς σοφι-
στεῖες καὶ τίς μεινιμουρίες οἱ ἰθύνοντες ἐ-
κάστοτε τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου καὶ ἄς θεω-
ροῦν τὴ διακονίαν πρὸς τὸ λαὸ σὰν πρώτι-
στο καθήκον τους. Θὰ μᾶς ποῖν, ὅτι ἀ-
πατοῦνται χρήματα πολλὰ γιὰ τὴ συγκρό-
τησιν καὶ συντήρησιν αὐτῶν τῶν περιοδεύ-
όντων θιάσων. Γιὰ ἓναν ὅμως τόσο μεγάλον
σκοπὸν πρέπει νὰ κάμῃ κάποιες θυσίας τὸ
Κράτος, (ἀφοῦ ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία

2400 χρόνια πριν από μᾶς ἦταν πὺς γεν-
ναιόδωρη στὸ σημεῖο αὐτό), ἄλλως τε καὶ
τοπικοὶ πόροι μπορεῖ νὰ ἐξευρεθοῦν, ὥστε
νὰ καλύπτουν τὰ τυχόν κενὰ τῶν εἰσπράξε-
ων. Ἐρχόμαστε ε' ἓνα ἄλλο ζήτημα: Ποιὰ
ἔργα εἶναι σκόπιμο νὰ παίζονται στὴν Ἐ-
θνικὴ μας Σκηνή; Βέβαια ἓνα Ἐθνικὸ Θε-
ατρο ἄξιο τοῦ ὀνόματός του ἀφεῖλει νὰ πε-
ριλαμβάνη στὸ ρεπερτόριόν του τὰ ἀρι-
στοτεχνήματα τῆς παγκόσμιας θεατρικῆς
παραγωγῆς, νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους
τραγικούς, νὰ σταματᾷ στὸ Σαίξπηρ καὶ
στὸν Ἰψεν καὶ νὰ καταλήγῃ στοὺς μεγά-
λους θεατρικοὺς συγγραφεῖς τῆς Ἑποχῆς
μας. Στὸν τομέα τῆς τέχνης δὲν πρέπει
νὰ ἐγείρονται σινεμά τεῖχη, γιατί ἡ ὑπερτί-
μησις τοῦ ἑαυτοῦ μας γεννάει μιὰ ἐπικίν-
δυνη αὐταρέσκεια καὶ ἐγωπάθεια καὶ μᾶς
ἀποξενώνει ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τῶν ἄλ-
λων λαῶν. Ἀλλὰ πάλι δὲν πρέπει ἀπὸ τὸ
φόβο, μήπως δὲν φανοῦμε τέλεια ἀντιζέι-
μενικοί, νὰ φτάσουμε στὴν ξενομανία.

Καὶ νομίζουμε, ὅτι τὸ Ἐθνικὸ μας Θεά-
τρο ἔχει φτάσει σὲ μιὰ ἐπικίνδυνη ὑπερβο-
λή. Νὰ δείχνῃ δηλαδή μιὰ περίεργη προτί-
μησις στὰ ξένα ἔργα καὶ νὰ ὑποτιμᾷ, (ἂν
ὄχι νὰ παρρησιᾷ), τὰ ἑλληνικά. Γενικὸ εἶ-
ναι τὸ παράπονο τῶν λογοτεχνικῶν μας κύ-
κλων, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ μας παραγωγὴ ἐ-
πιλέγονται ἐλάχιστα ἔργα γιὰ τὸ ρεπερτό-
ριο τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ ἀπ' αὐτὰ λίγα
ἔχουν τὴν καλὴ τύχη νὰ ἀνεβαστοῦν στὴ
Σκηνή, γιατί «μεταξὺ πύλλων
καὶ χειλέων πολλὰ πέλε».

Βέβαια γίνονται λίγες παραστάσεις ἀρ-
χαίων δραμάτων, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Ὁ
λαὸς μας θέλει νὰ βλέπῃ συχνὰ ἀνεβασμένα
στὴν Ἐθνικὴ μας Σκηνή μὲ ὅλη τὴ λάμψη
μῆς καλῆς σκηνοθεσίας καὶ ἐνὸς ὑποδειγ-
ματικοῦ παιξίματος ὅλα τὰ ἀξιόλογα προϊ-
όντα τῆς νεοελληνικῆς δραματογραφίας.
Γιατὶ μέσα σ' αὐτὰ περιλαμβάνεται ἡ ζωὴ τοῦ
Ἑθνικοῦ μας καὶ ἀπ' αὐτὰ κυρίως θὰ ἀντλή-
σῃ ὁ λαὸς μας πλοῖσιον ὕμνον γιὰ τὴν πνευ-
ματικὴ καὶ καλλισθητικὴ ἀγωγή του.

Μᾶς λέγουν συχνὰ τὰ σοφὰ μέλη τῆς
Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ
Θεάτρου μας.

—Σύμφωνοι, Κύριοι!... Νὰ ἀνεβάσω-
με ἑλληνικὰ ἔργα σύγχρονα... Ἀλλὰ
ποιὰ; Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε ἔργα, πὺς νὰ

ἀξίζουν. Ἡ κρίσις αὐτὴ εἶναι, νομίζουμε,
πολὺ αὐστηρή. Ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι βάσιμη,
πάλι δὲν ἀποτελεῖ ἀρκετὴ δικαιολογία γιὰ
τὸν ἀποκλεισμό τῶν νεοελληνικῶν ἔργων.
Εἴτε μᾶς ἀρέσει, κύριοι, εἴτε ὄχι, αὐτὴ εἶ-
ναι ἡ θεατρικὴ μας παραγωγὴ. Μετορίας
ἴσως ποιότητος. Ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τὴν ἀγνοή-
σουμε δὲν γίνεται καλύτερη. Ἀπεναντίας
μάλιστα. Πρέπει νὰ σπύσκουμε μὲ στοργὴ
περισσότερη στὰ ἑλληνικὰ ἔργα, (τὰ κα-
τώτερα ἔστω ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ξένα),
νὰ προσπαθίσουμε νὰ ἀξιοποιήσουμε σκηνη-
κῶς, ὅτι καλὸ κρύβουν μέσα των, γιὰ νὰ
ἐνθαρρύνουμε ὅσους ἀσχολοῦνται σοβαρὰ
μὲ τὴ δραματικὴ Τέχνη. Πῶς θέλετε νὰ
φυλοτιμηθοῦν καὶ νὰ οἰστοηλατηθοῦν οἱ
νέοι συγγραφεῖς, ὅταν βλέπουν αὐτὴ τὴν
ἀνυποληψία καὶ τὴν ἀσταργία πρὸς τὰ δη-
μιουργήματά τους; Τὰ ταλέντα βέβαια δὲν
φυτρώνουν κατὰ παραγγελίαν,
ἀλλὰ χρειάζεται νὰ κινήσουμε τὴν αἰχμὴ,
νὰ θέσουμε σὲ κίνησις τίς κοιμώμενες δυνά-
μεις, ὅπως τὰ φτεροειδή κεντροῦν τὰ
λόγο, γιὰ νὰ καλπᾷ. Στὸ κάτω—κάτω τι
λογῆς ἐθνικὸ σκοπὸ ἐξυπηρετεῖ τὸ Θεάτρο
ἐκεῖνο, πὺς περιφρονεῖ ἢ ἀγνοεῖ τὴν τέχνη
τοῦ λαοῦ του, ὅποια καὶ ἂν εἶναι; Λοιπὸν
ὄχι ξενομανία, ἀλλὰ λογισμένη καὶ σταθερὴ
ὑποστήριξις τῆς ἐγγύως θεατρικῆς παρα-
γωγῆς. Τὸ αἶτημα τῆς γενιᾶς μας, πὺς ἂ
σχελεῖται μὲ τὸ Θεάτρο, εἶναι νὰ δοθῇ
προτερεῖον θέσις στὰ ἑλληνικὰ ἔργα μέσα
στὸ ρεπερτόριο τοῦ ἐθνικοῦ Θεάτρου. Εἶ-
ναι προτιμότερο νὰ κάνουμε τέχνη μὲ δικὰ
μας ἔργα, ἔστω καὶ μέτρια, παρὰ νὰ ἐπι-
δείχνωμε δάνειο πνεῦμα σὰν ξιπα-
μένη τσιγγάνα, πὺς καμαρώνει τὰ κλοπι-
μαῖα στολίδια της. Ἡ παροιμία λέει: «Ἄν-
δὲν παινέσης τὸ σπῖτι σου, πέφτει καὶ σὲ
πλινθώνει». Τὰ ξένα ἀριστοτεχνήματα δὲν
θὰ ἀγνοηθοῦν φυσικά, ἀλλὰ θὰ δίδονται
τὴν πρέπουσα ἀναλογία, ὥστε νὰ μὴ πα-
θαίνουν ἀσφαξία τὰ ἑλληνικὰ ἔργα. Καὶ
δὲν πρέπει νὰ ἀφεθῇ στὴν καλὴ διάθεσις
τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς ἡ προσπα-
σία τῶν ἑλληνικῶν ἔργων, (γιατὶ τὸ παρελ-
θὸν μαρτυρεῖ μὲ πόση αὐστηρὴ προσπα-
ληρὴ ἔκρινε τὴν ἑλληνικὴν προσφορά), ἀλ-
λὰ νὰ δορισθῇ διὰ Νόμου ἡ ἀναλογία
μὲ τὴν ὁποία θὰ ἐπιλέγονται κάθε χρόν
τὰ ξένα ἔργα καὶ τὰ δικὰ μας, ὥστε νὰ

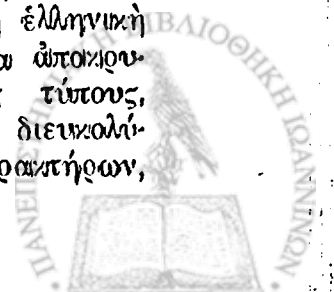
περιορίζονται οι ανθαιρεσίες και οι άτομι-
κxς προτιμήσεις.

Η σειρά των σκέψεων αυτών μxς φέ-
ρει σ' ένα άλλο θέμα. *Αν ήδραματική μας
παραγωγή δέν είναι ικανή νά τροφοδοτήσει
τò Έθνικό μας Θέατρο, τί θάπρεπε νά γί-
νη γιά τήν τόνωση της; Η απάν-
τηση δέν είναι δύσκολη. Τò Κράτος, τò 'Υ-
πουργείο της Παιδείας ειδικώτερα, οφεί-
λουν νά σκεφθούν κάπως σοβαρώτερα τò
πρόβλημα της Τέχνης σάν μιx από τίς
αλλxς κύριες εκκρίσεις του Πνεύματος.
Αν ενδιαφέρονται ειλικρινά γιά τίς πνευ-
ματικές αξίες, όπως διακηρύσσουν, πρέπει
έργω και ού μόνον λόγους νά αναλάβουν
ή σταυροφορία γιά τήν πνευματική θεμε-
λίωση του Έθνους μας. Μέσα σ' αυτό τò
ύψò πλαίσιο περιλαμβάνεται και ή ιδιαίτερη
φροντίδα της Πολιτείας γιά τò Θέατρο
άν παράγοντα μορφωτικό και γιά τούς
συγγραφείς, πò με τò έργο τους δια του
εάπρου ασκούν ήθελπλαστική επίδραση στο
λό... Λοιπόν είναι κατ'εξοχή νά μηριθ-
ει τò Έλληνικό Κράτος στο ζήτημα της
προστασίας της Έθνικης Λογοτεχνίας ο.τι
τò καιρò κάνουν οι φίλοι μας Τουρκοί
νά νά μη αναφέρουμε άλλα Κράτη πò
προδειγμένα), πò με χρηματικές επιχορη-
γίες (ύπό τίπον όργανοισθίας) και άλλ-
ς παροχές ύποστηρίζουν όσους εργάζον-
ται γιά τήν πρόοδο της έθνικης τους τέ-
χης. Αφου ξεχάσαμε των προγόνων μας
υποθήκες, τοιλάχιστο xς παραδειγματι-
σούμε από τούς ξένους. Και γιά νά μη
ερωτολογώ: *Ας εύρη έναν τρόπο (προ-
ρύσποντας λ.χ. δραματικούς διαγωνι-
σμούς με μεγάλα έπαθλα κάθε χρόνο) τò
πουργείο Παιδείας ή ó 'Όργανισμός του
Έθνικού Θεάτρου νά διαγείρη τήν αμύ-
λων συγγραφέων γιά τήν παραγωγή
των αντιπροσωπευτικων της σύγχρονης
έθνικης ζωής ή εμπνευσμένων από τίς
ιστορικές περιπέτειες ή τίς παραδόσεις της
έθνης μας, έργων πò νά φέρουν τήν i-
τιμία του πολιτισμού μας. Και πάλι το-
λουμε, ότι με συνταγολόγια δέν γίνονται
ή μα λoγοτεχνήματα, αλλά αυτό δέν
αίνει ότι είναι άνευ σημασίας ή προ-
γραμματισμένη παρέμβαση του Κράτους
γιά τήν προώθηση της Έθνικης μας Τέ-
χης, μέσα στην όποία περιέχεται και ή

φροντίδα γιά τήν τόνωση της θεατρικής
μας παραγωγής. Πολλές φορές ή κρίση
γιά τήν αξία ενός θεατρικού έργου, όταν
γίνεται από ανθρώπους πò έχουν προκα-
τάληψη ή επαγγελματική μονομέρεια ή i-
διαίτερη προσήλωση σέ ώρουμένο αισθητι-
κό δόγμα, καταντάει άδικη και τότε είναι
σά νά καταδικάζεται ó συγγραφέας του ά-
ναπολόγητος. Η λογοτεχνική αξία του θε-
ατρικού έργου δέν είναι πάντοτε ανάλογη
με τή σκηνική του επιτυχία. Αυτό είναι
μιx αλήθεια, πò τήν διαπιστώνουν συχνά
όσοι έχουν στενή επαφή με τò Θέατρο.
*Άλλο πράγμα ή Θεατρικότης και άλλο ή
Λογοτεχνικότης, όπως πολò εύστοχα έλεγε
ó μακαρίτης Γ.ρ. Ξενόπουλος. Γι' αυτό μο-
νάχα ή έτιμηγορία του θεατρικού κοινού
καταξιώνει ή καταδικάζει τò παιζόμενο έρ-
γο... Σπάνια ή κρίση του λαού είναι λα-
θεμένη, όσο κι αν ισχυρίζονται μερικοί ότι
τò καλλιτεχνικό του κοιτήριο είναι ανεξέ-
λικτο. Ο λαός διαισθάνεται πάντο-
τε πò έργο έχει αληθινή πνοή και τò
χειρακροτεί, όπως ξέρει και νά διακρίνη
τά ψεύτικα και τά συμβατικά... Στην Ά-
θήνα τόν άρχαίο καιρò οι δραματικοί ά-
γώνες έγινοντο με τέτοια διαδικασία, ώς-
τε ή τελική κρίση γιά τήν αξία των παι-
ζομένων έργων νά άνήκη στο λαό.

Μα θά ρωτήση κανείς: Και τότε με
ποιά κριτήρια θά καταρτίζεται τò ιερερ-
τόριο του Έθνικού Θεάτρου, αφού δέν έ-
χομε έμπιστοσύνη στην αμεροληψία των έξ-
επαγγέλματος κριτικών; Βέβαια δέν προ-
τείνουμε νά γίνη απλός διακασμητικός τύ-
πος ή Καλλιτεχνική επιτροπή του Έθνικού
Θεάτρου, πò θά ναι πάντοτε τò άρμόδιο
όργανο γιά τήν επιλογή των έργων.

Απλώς θέλουμε νά ύποδείξουμε, ότι προέ-
πει νά γίνουν έπιεικέστεροι και συγκρα-
τωτικώτεροι οι κριταί των έλληνικών έρ-
γων, νά παραβλέπουν κάποτε μερικές ά-
τέλειες μορφής, πò είναι φυσικό
νά έχουν τα προϊόντα της νεοελληνικής
δραματογραφίας (γιατί δέν στηρίζονται,
ως γνωστόν, σέ μακρά θεατρική παράδο-
ση). *Άλλωστε ή μεταπολεμική έλληνική
κοινωνία δέν παρουσιάζει άκόμα άποικου-
σταλλομένους, ραφιναρισμένους τύπους,
ώστε οι νεώτεροι συγγραφείς νά διευκολύ-
νονται στη διάπλαση, των χαρακτήρων,

ἀλλὰ ἐμφανίζει κάτι τὸ ρευστὸ καὶ τὸ ἀστατάλαχτο. Οἱ ἀτέλειες δηλαδὴ τῶν ἐλληνικῶν ἔργων εἶναι ὁργανικὴ πάθιση, ποὺ δὲν θὰ λείψῃ γρήγορα. Μερικὰ ὅμως ἀπ' αὐτὰ ἔχουν οὐσία καὶ πνοὴ καὶ ὥς τέτοια ἀξίζουν νὰ ἴδωυν τὸ φῶς τῆς Κρατικῆς Σκηνῆς.

Τὸ λαϊκὸ αἰσθητήριον δὲν γελιέται στὰ ζητήματα αὐτὰ καὶ κάποτε ἡ λαϊκὴ ἐπιδοκιμασία ἢ ἀποδοκιμασία τοῦ παιζομένου ἔργου ἀξίζει πρὸ πολὺ ἀπὸ τὴ δεοντολογικὴ ἀξιολόγησιν τῶν σοφῶν ἐπιφυλλιδογράφων. Τὸ συμπέρασμα μᾶς εἶναι, ὅτι ἐπιβάλλεται κάθε χρόνο νὰ ἀνεβάσονται στὴν Κρατικὴ μᾶς Σκηνὴ πολλὰ ἐλληνικὰ ἔργα καὶ τότε δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ συμβῇ τὸ ἐξῆς περίεργον. Ὅσα ἡ Καλλιτεχνικὴ Ἐπιτροπὴ ἀντίκρουσε μὲ ζωηρὰς ἐπιφυλάξεις, νὰ σημειώνουν σκηρικὴ ἐπιτυχία, ἐπειδὴ μιλοῦν εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ λαοῦ, καὶ ὅσα συνώδευσε πρὸ προσκήνιο μὲ ἐπαίνους καὶ υποσχέσεις, νὰ συναντοῦν τὴν παγερὴ ἀδιαφορίαν τῶν θεατῶν. Ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐπιλεγόμενων ἔργων ἀπὸ τὴν Καλλιτεχνικὴ Ἐπιτροπὴ, (ἐφόσον θὰ πληροῦν τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις), νὰ εἶναι πρᾶγμα καὶ ἡ τελικὴ κρίσις νὰ ἀφήνεται στὸ μορφωμένο θεατρικὸ Κοινόν. Ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραπάνω σχέσεων, (ποὺ δὲν εἶναι μόνο τοῦ γράφοντος, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων, ὅπως πιστεύω), ἐλπίζω νὰ ἔγινε φανερό, ὅτι δίπλα στὰ ἔξωτερικά, τὰ τυπικὰ προβλήματα τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, ποὺ χρειάζονται σωστὴ ἐπίλυση, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα βαθέτερα, πρὸ οὐσιαστικὰ σημεῖα, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖα μία ἀναθεώρησις καὶ ἀνασφάλισις.

Δὲν ἄρκει μόνο ἡ ἀλλαγὴ διοικητικῶν τρόπων καὶ προσώπων, ἀλλὰ χρειάζεται μιὰ ἀλλαγὴ σκοπῶν καὶ κατευθύνσεων (μιὰ ριζικώτερη μεταβολὴ στὶς πνευματικὰς ἐπιδιώξεις) τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, γιὰ νὰ μὴ διαφείδῃ τὸν τίτλον τοῦ καὶ γιὰ νὰ γίνῃ πρὸ αἰσθητῆ ἢ καλλιτεχνικῆ τοῦ ἁπλοῦς βολία. Ἄς καταστρωθῇ ἓνα εὐρὺ καὶ μελετημένον πρόγραμμα δράσεως καὶ ἄς συγκροτηθῇ ἓνα ἄριστον ἐπιτελεῖον συγγραφέων, μεταφραστῶν, σκηνοθετῶν, ἡθοποιῶν, σκηνογράφων κ.λ.π. εἰδικευμένων προσώπων, ποὺ θὰ ἐρευνήσουν ὅλον τὸ χῶρον τῆς Ἑλληνικῆς δραματογραφίας (ἀπὸ τὴν ἀρχαία

ἐποχὴ ἕως σήμερον), γιὰ νὰ ἀνασύρουν ὅτι κατὰλληλον ὑπάρχει γιὰ τὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλία... Τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων τραγικῶν νὰ φυλοξενούνται συχνότερα στὴν Ἑθνικὴ Σκηνὴ καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀνάλογια, νὰ γίνεται τὸ ἀνέβασμά τους μὲ σὺν χρόνονα μέγα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ καταστρέφεται ὁ ἱστορικὸς χαρακτῆρας τῶν.

Τὸ πολυθυμῆτο ζήτημα: Ποιὸς εἶναι ὁ πρὸ ἐνδεδειγμένους τρόπος τῆς ἐρμηνείας ἐνὸς ἀρχαίου δράματος, πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῇ σοβαρὰ ἀπὸ τοὺς ἐγκαρμένους τῆς Ἑθνικῆς μᾶς Σκηνῆς, γιὰ νὰ δοθῇ ὑπεύθυνα ἡ λύσις στὰ πολυσύνθετα προβλήματα, ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Ὡς τώρα ἔχομε σάν πρῶτον σπασμὸν τὴ φωτεινὴν ἀργασίαν τοῦ Φώτου Πολίτη στὸν τομέα αὐτὸ καὶ μποροῦμε νὰ ποῖμε ὅτι τὸ δρόμον τοῦ ἀκόλουθον ὅλοι ὅσοι καταπιάνονται νὰ λύσιν ἱκανοποιητικὰ τὰ σκηνοθετικὰ προβλήματα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. Ζωντανὸ ἐπίσης παραμένει πάντα τὸ πείραμα τῶν δελφικῶν γιορτῶν, ποὺ ὁργάνωσε τὸ ζεῦγος Σιελιανού μὲ μεγάλῃ ἐπιτυχίᾳ (παρ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις μερικῶν). Ἀλλὰ καὶ τοῦ Θιμιελικοῦ θιάσου τοῦ κ. Λίνου Καροῦ ἡ προσπάθεια γιὰ τὸ ξαναζωντανεῖν τοῦ ἀρχαίου δραματικοῦ Λόγου δὲν εἶναι εἰς καταφρόνητον. μολονότι ἡ ὑπερβολικὴ προσήλωσις του εἰς τὴν παράδοσιν (τὴ θεομαρτυρητὴν τῆς τραγωδίας — τοὺς καθόροντες — τὰ προσκοπεῖα κλπ.) δὲν νομίζομε ὅτι συμβιβάζεται μὲ τὸ σημερινὸ θεατρικὸ αἶσθημα. Γι' αὐτὸ τὸ Ἑθνικὸν Θέατρο πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν κατὰ τὸν καλύτερον δυνατὸν τρόπον ἐπίλυσιν αὐτῶν τῶν προβλημάτων γιὰ νὰ ἔχωμε ἐπιτέλους μιὰ ἐπίσημὴν ἑλληνικὴν ἐκδοχὴν ἐρμηνείας τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ποὺ ὁργανώνουν μὲ περισσότερη ἀπὸ μᾶς ἐπιτυχία (δυστυχῶς) τὰ ξένα θέατρα. Γιὰ λόγους ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ γιὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς περὶ γηγενεῆς κίνησιν στὸν τόπον μᾶς δὲν πρέπει νὰ παραμεθῇ τὴν προσπάθειαν αὕτη τὸ Ἑθνικὸν μᾶς Θέατρο.

Οἱ παραστάσεις αἱτέες, ποὺ θὰ δίδονται στοὺς χώρους τῶν σωζομένων ἀρχαίων θεάτρων μᾶς, πλαισιωμέναι καὶ μὲ ἄλλαις ἐορταστικαῖς ἐκδηλώσεσις, (παρουμέναις ἀπὸ τὴν βιζαντινὴν καὶ νεοελληνικὴν ζωὴν), μετα-

ν να συστηματοποιηθῶν καὶ νὰ τυ-
ποποιηθῶν, ὥστε νὰ γίνωνν τὸ μ-
ετύτερο καλλιτεχνικὸ γεγονός κάθε χρ-
α. Καὶ τὸ Φεστιβάλ αὐτὸ μπορεί νὰ
ροσελζήη πολὺν κόσμον (δικὸ μας καὶ ξέ-
). Μὲ τὴ σειρά τους ὅλες οἱ ἐλληνικὲς
ρχιές πρέπει νὰ φιλοξενήσουν τὴν Κρα-
ή μας Σκηνὴ. Ἡ Ἡπειρος ἔχει τὸ θέα-
τῆς Δωδώνης, ποὺ μὲ λίγες ἐπισκευ-
ερεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ παραστάσεις
αἰκὼν δραμάτων. Γιατὶ τάχα νὰ προτι-
νται πάντα οἱ Δελφοὶ καὶ ἡ Ἐπίδαυρος;
εῖ καὶ ὁ Δωδωναῖος Δίας τὰ δικαιώμα-
του. Ὑποχρέωση τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου
α βασικὴ εἶναι νὰ μᾶς γνωρίσῃ τὰ ἀρι-
τεργήματα τῆς ἀττικῆς τραγωδίας καὶ
ωδίας, (ὅχι μόνο γιατί εἶναι πνευμα-
τέχνα τῶν προγόνων μας, ἀλλὰ κυρί-
γιατὶ ἀποτελοῦν τὰ μεγάλα ὁρόσημα
δραματογραφίας, πέρα ἀπὸ τὰ ὁποῖα
μυστα προχώρησε ἡ νεώτερη θεατρικὴ
ση). Παράλληλα ὁμως θὰ προχωρήσῃ

καὶ στὴ Βυζαντινὴ Ἑποχὴ, γιὰ τὴν ὁποία
ἔχουμε μερικὰ ἔργα γραμμένα ἀπὸ νεοέλλη-
νες συγγραφεῖς, δὲν θὰ περιφρονήσῃ καὶ
τοὺς σύγχρονους καροῦς τοῦ Κρητικοῦ Θεά-
τρου, ποὺ μποροῦν νὰ συγκινήσουν ἀκόμη
καὶ σήμερα μὲ μιὰ κατάλληλῃ διασκευ-
ῇ σύγχρονη τέλος θεατρικὴ παραγωγή
μας δὲν εἶναι ὅλη γιὰ πέταμα. Ἔχει νὰ ἐ-
πιδείξῃ ἔργα βιώσιμα. Τὸ θέμα δὲν ἐξαν-
τλείται μὲ τὸ σημεῖωμα τοῦτο, ποὺ δὲν εἶ-
ναι καὶ μελέτη, ἀλλὰ σκόρπιες ματιές. Με-
ρικοὶ ὅπως εἰποῦν, ὅτι «κομίζομεν γλαῦκα
εἰς Ἀθήνας». Δὲν εἰμαστε δοκησίσοφοι.
Ἀπλῶς θέλομε νὰ ρίξωμε ἓνα βότσαλο στὴ
λίμνη. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν: «Δὸς σοφῶ ἄ-
φορητὴν καὶ σοφώτερος ἔσει». Ὡς μιὰ ἐλά-
χιστη συμβολὴ στὴ συζήτηση γιὰ τὸ Ἑθνι-
κὸ Θέατρο ἃς θεωρηθῇ καὶ τὸ ἄρθρο αὐ-
τό... Κι' ἂν καταφέρῃ νὰ ρίξῃ ἔστω κι
ἓνα χαλίκι στὸ οἰκοδόμημα, ποὺ ἄλλοι πο-
λίτεροι μαστόροι χτίζουν, θὰ ἀποδείξῃ ὅ-
τι δὲν ἦταν περιττό.

ΡΓΟΥ ΤΣΑΝΤΙΛΗ

ΘΕΑΤΡΟ - ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

(ΑΦΙΕΡΩΣΗ ΣΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ)

ἔχω γερήσει δυὸ φορὲς τὴν ἐλληνι-
παρχία μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ γενικοῦ
κατέα τῆς «Αἰτικῆς Σκηρῆς» καὶ τοῦ
κατῆ τῶν παραστάσεων ποὺ ἔδωσε τὸ
τεχνικὸ αὐτὸ συγκροτήμα, ἰδρυμένο
τὸ Σωκράτη Καραντινὸ, σὲ δεκάδες
τῆς ὑπαιθρου κατὰ τὶς δυὸ περιο-
του ἀνὰ τὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα. Τὴν
φορὰ, τὸ χειμῶνα τοῦ 56—57, μὲ
ὅμοιο ἐνηλὴς πνευματικῆς καὶ καλλι-
τῆς ποιότητος ἀπὸ τὸ σύγχρονο, ἐν-
τὸ καὶ νεοελληνικὸ, θέατρο (Μολιέ-
Μαίτερολινκ — Γκόγκολ — Σαλα-
Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων — κρη-
ράμα — Θεοτοκᾶς), καὶ τὴ δεύτερη
τὸ καλοκαίρι τοῦ 1958, μὲ παραστά-
εἰς αἰατοῦ δράματος — τραγωδία (Σο-
καὶ κωμῶδια (Ἀριστοφάνης)—
θησαν σὲ ἀρχαῖα θέατρα τῆς γώ-

ρας, σὲ στάδια πόλεων καὶ σὲ ἄλλους ὑ-
παίθρου χώρους.

Καὶ τὶς δυὸ φορὲς, τὸ βαθύτερο κίνη-
τρο ποὺ μ' ἐπρωξε σ' αὐτὸ τὸ ἐγχείρη-
μα ἦταν ἡ ἀγάπη μου γιὰ τὸν τόπο καὶ ὁ
πόθος μου νὰ τὸν γνωρίσω ἀπὸ κοντὰ σὲ
ὅσο γίνεται μεγαλύτερη ἔκταση καὶ σὲ ὅ-
σο γίνεται μεγαλύτερο βάθος, γνωρίζον-
τας μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματός μου τὴν πο-
λυποίκιττῃ φυσικῇ ὁμορφίᾳ τῆς Ἑλλάδας
καὶ ἐπικοινωνώντας μὲ τὰ μάτια τῆς ψυ-
χῆς μου μὲ τὸν ἴδιο της λαὸ σὲ ὅλες τὶς
βαθμίδες τῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας. Καὶ
καλύτερος τρόπος γι' αὐτὸ τὸ δεύτερο,
παρῶν, δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ ἄλλος ἀ-
πὸ τὸ θέατρο. Γιατὶ, μ' ὅλο πᾶ ποὺ τὸ
θέατρο δὲν ἔχει ὅπως στὰ ἀρχαῖα χρόνια,
τὴ θεωροκεντρικὴ του τυπικότητα καὶ τελε-
τουργικότητα, ἐξακολουθεῖ νὰ μένει, διαν

φυσικά επιτελείται ὁ προσορισμός του, μιὰ μορφή κοινωνικῆς παιδείας ποὺ βοηθάει ὅσο καμμιὰ ἄλλη τὸ αἶτοιο νὰ δεῖ βαθύτερα τὸν ἑαυτό του, καὶ τὴν οὐρά, νὰ τὴν δέσει μὲ τὶς βαθύτερες ρίζες τῆς δικῆς τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς παράδοσης ὅπως καὶ τῆς παράδοσης ἄλλων λαῶν ὁδηγώντας εἰς οὐ μιὰ διαπίδωση πολιτισμῶν καὶ πανανθρώπινη ἐπικοινωνία. Κι εἰσι, κι οἱ δύο, τὸ αἶτοιο καὶ ἡ οὐρά, ἀξεχώρια, ἀναπλάθουν τὸ εἶναι τους, κατακτιοῦν ἀξίες πνευματικῆς καὶ φέρνουν οὐ καινούριες, ἀνώτερες μορφές καλλιέργειας καὶ ὑπαρξῆς ἀκόμη.

Τοὺς ὑψηλοὺς αὐτοὺς οἰόχους τῆς θεατρικῆς λειτουργίας ἡ «Αἰτική Σκηνή», τοὺς σημάδεψε μὲ συνέπεια, πίστη καὶ ἀφοσίωση, καὶ μπορῶ νὰ πῶ πὺς καὶ τοὺς ἐπέτυχε ὅσο τῆς ἦταν δυνατό, παρουσιάζοντας οἱ ἑλληνικὸ κοινὸ τῆς ὑπαίθρου παρουσιάσεις ὅσο γίνεται πὺς ἄριστες οἱς μέρες μας, ἄριστες καλλιτεχνικὰ καὶ δορυμένες ἀπὸ περιεχόμενο πνευματικόν. Κι ἄς εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει πολλὰς φορὰς τόσους κινδύνους, κινδύνους οἰκονομικοὺς καὶ ἄλλους ποὺ κρύβουν παρόμοια ἐπιχειρήματα. Καὶ τὴν ἐπιτυχία τῆς αὐτῆς τὴν εἶδα καὶ τὴν ἔζησα, ἀλλὰ εἶδα καὶ ἔζησα ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ καὶ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ κοινοῦ, τοῦ κοινοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, ἐνὸς κοινοῦ ἀκόμη ἀγροῦ οὐ γενικῆς γραμμῆς καὶ δηρασμένου οὐκ τὴν φρουγμένη γῆ νὰ δεχτεῖ μιὰν εὐεργετικὴ βροχὴ καὶ τὸν καλὸ τὸ σπόρο.

Ἡ ἔμπροσθεν αὐτῆς ἀναστροφή μου λοιπὸν μὲ τὴ Σκηνή, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μιὰ μακρόχρονη προσωπικὴ ἐργασία ἐπ' αὐτὸ θέατρο, καὶ εἰδικὰ τὸ ἀρχαῖο, μοῦ δίνουν πιστεύω, τὸ δικαίωμα νὰ πῶ κάποιες ἀπὸψεις ποὺ καταστάλαξαν μέσα μου ἀπ' τὴ θεώρηση τῆς θεατρικῆς μας ζωῆς τὰ τελευταῖα χρόνια. Κι ἔπειτα, εἶναι καιρὸς πῶς νὰ θυγοῦν κάποια θέματα γενικότερα ποὺ κάποτε πρέπει νὰ εἰπωθοῦν μὲ κάποιο θάρρος, ἀπὸ μᾶς τοὺς νεώτερους τοῦλάχιστο. "Οχι ποὺ δὲν εἰπώθηκαν κατὰ καιροὺς μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ἀπὸ ὀρισμένους πνευματικοὺς ἐργάτες τῆς Σκηνῆς καὶ τῶν Γραμμάτων ποὺ τ' ἀντιμετώπισαν συνειδητὰ καὶ σοβαρά. Ἀλλὰ πρῶτα αὐτοὶ εἶναι πολὺ λίγοι —οὔτε τὰ δάχτυλα

τοῦ ἐνὸς χεριοῦ δὲν πιάνουν— κι ἔπειτα ἄλλοι, ποὺ ξέρουν τὴν Ἀλήθεια καὶ τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ σ' αὐτή, δεσμευμένοι τὴν περισσότερες φορὰς μ' ὀρισμένες κρατούσες κατισχύσεις τῶν θεατρικῶν μας προγυμνάτων, δὲν τολμοῦν νὰ πᾶν ὡς τὴν ἀκρὰ αὐτῆς τῆς Ἀλήθειας, ἢ καί, κρατώντες τὴν γὰ τὴν αἰσθησὴ τους μονάχα καὶ τὴν ἐσωτερικὴ πνευματικὴ τους διάλογο, ποτιμοῦν νὰ μὴ μιλοῦν καθόλου. Πράγμα πικρὸν, δὲ λέω, μιὰ βαθύτερη ἀνθρώπινη δικαιολογία, ἀλλὰ ποὺ δὲν πρέπει καὶ γὰρ αὐτὸ νὰ μένουν πάντα κάποιες ἀλήθειες βυθισμένες στὴ σιωπῇ.

Ἐδῶ ὅμως πρέπει ν' ἀνοίξω μιὰν παραίτητη παρένθεση. "Ὅσα ἀνάφερα κι ὅσα θὰ πῶ παρακάτω εἶναι γνώμες καὶ ὁρὰ προσωπικῆς, ἀνεπηρέαστες ἀπὸ δεσμεύσεις καὶ γνωριμίες μὲ γνωστοὺς ἀνθρώπους τοῦ θεάτρου. Κι ἂν ὑπερέβηκα κάποτε τοὺς σκοποὺς τῆς «Αἰτικῆς Σκηνῆς» —εὐχομαι νὰ μοῦ δοθεῖ καὶ πάλι ἡ εὐκαιρία νὰ τοὺς ὑπερέβω— τὸ ἔκανα ἀκριβῶς γι' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς σκοποὺς ἀρμονίζονταν μὲ ἄλλα γενικότερα πιστιμὸν στὴν περιοχὴ τοῦ Πνεύματος καὶ Τέχνης. "Ἀλλοτε ποτε δὲν εἶχα στενὴ παγγεληματικὸν δεσμόν μὲ τὸ θέατρο, ἀλλὰ εἶσιν καὶ ποτε ἡ ἐνασχόλησή μου μ' αὐτὸ οἰάθηκε ἀπλᾶ ἐρασιτεχνική. Καὶ ὁδηγῆσαι ἀκόμη ἢ ἀφιέρωσιν ποὺ ὑπᾶ οὐ τοῦτο τὸ κείμενον οὐ κάποια σημεῖα πλανερὰ. Εἶναι μιὰ ἀφιέρωσιν βγαίνει ἀπὸ μιὰ βαθύτατη πνευματικὴ μονία μὲ τὸ πρόσωπο ποὺ τοῦ δίνεται ποὺ ἡ μαθητεία μου κοιτᾷ τὸν, μαθητὴ καθαρὰ προσωπικῆς ἐπικοινωνίας, πῶς ἐξωεπαγγελματικῆς, μοῦ ἀνοιξε τὰ πᾶσι νὰ δῶ ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἴδιος εἶχα ποὺ καὶ νὰ βρῶ τὰ δικά μου ἀξιώματα κριτήρια.

Ζητάει λοιπὸν ἡ ἐπαρχία —γινώσκουμε οἱ τὰ θέματα μας— ἀπὸ τὴν προσωπία νὰ τῆς προσφέρει τὸ θέατρό της καὶ ἀπλώσει τ' ἀγαθὰ του σ' ὅλη τὴν ἐπὶ τῆς. Ποιὸς λέει ὅχι; Ἀλλὰ ποῖος εἶναι θέατρο, ἡ θεατρικὴ πραγματικότης πρωτεύουσας ποὺ λαχταράει καὶ ἡ ἐπὶ νὰ τὴν χαρεῖ καὶ νὰ γεντεῖ τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς νέους;

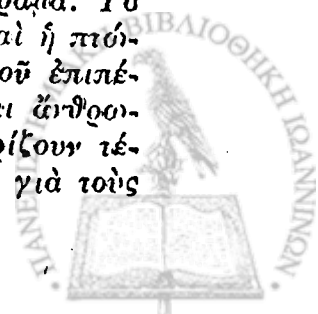
Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ ὑπάρχει τὸ ἔ

θέατρο μ' ένα ρεπεριτόριο τυπικά σύμφω-
το κατὰ κανόνα μετ' τὴν ἀποστολὴν του, κι ἀ-
πὸ τὴν ἄλλῃ τὸ Ἑλενθερο Θέατρο μετ' τοὺς
οργῆς - λογῆς θιάσους μετ' μιὰ ποικιλίαν ρε-
περιτορίων, προθέσεων καὶ ἐπιτευγμάτων.
Τὼς ἀλήθεια, ποτὲ ἄλλοτε σὶν τόπο μας
ἐν ἐπὶ ἤρχε τέτοια ἀντίση θιάσων, ἡθοποι-
ῶν, σκηνοθετῶν ὅσο τῶρα, ἀλλὰ καὶ ποτὲ
ἄλλοτε, καὶ τὸ λέω ἀμέσως καὶ ἀπερίφρα-
στα, δὲν εἶχε φτιάσει τὸ θέατρό μας σὶν
ἐπεσομὸ πὺν βρίσκειται τῶρα.

Τὸ φαινόμενον ἔχει τὶς αἰτίαις του. Καὶ
φαίνεται γενικὸ. Εἶναι ἡ γενικὴ πτώση, σὲ
παγκόσμια κλίμακα, τοῦ πνευματικοῦ ἐπι-
πέδου σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς, σὶν Γράμματα,
τὴν Τέχνην, σὶν Ἑκπαίδευσιν, σὶν Θέα-
τρο. Μετὰ τὴν ἔντασιν πὺν ἔφερε ὁ δεύτε-
ρος παγκόσμιος πόλεμος, ἔντασιν σαματι-
κήν, ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν πὺν ἔδωσε καὶ
πρὸς μεγάλους καρπούς της — ἦσαν ὁ και-
ρὸς πὺν ὁ Σικελιανὸς ἔγραφε τὸ Χριστὸ σὶν
ῥῆμιν καὶ ἐγκυμονοῦσε ἓνα Διγενῆ — ἡ
κλῆσις πὺν παρατηρήθηκε καὶ σὶν παν-
τί, ἰδιαίτερα σὶν τὴν δεύτερην μεταπολεμικὴν
καταστάσιν, ὡς ἓνα σημεῖον φυσικὴ καὶ δι-
στολογημένη, ἔφτασε σὲ βαθμὸν παθολογι-
κῆς. Ἄς μὴ μᾶς ξιπάσουν οἱ τεχνικὲς κα-
ταστάσεις καὶ ἡ ἀνοδο τοῦ τεχνικοῦ πολι-
τισμοῦ. Ἡ φθορὰ πὺν ἀκολούθησε σχετικὰ
πρὸς τὴν ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ με-
ταπολεμικοῦ ἀνθρώπου ἦσαν ἀντίστοιχον,
μαχρικὰ ἀντίστοιχον. Ἔτσι καὶ σὶν τό-
πος μας τὸ ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ ἐπίπε-
δον ἀνθρώπων του εἶναι ἀφάνταστα χα-
ρὰ, ὅπως τὸ διαπιστώνουμε μετ' τὰ ἴδια
τὰ μάτια ἐδῶ σὶν τὴν πρωτεύουσαν πὺν
κατὰ ἔχει γίνῃ ὁ καθρέφτης ὅλης τῆς
ἐκείνης. Νὰ ἐτοιμάζει αὐτὴ ἡ πτώση πὺν
μιάζει τὴν ἀποσύνθεσιν ἓνα καινούριον
κόσμον, μιὰ καινούρια ἀναγέννησιν, ὁ-
ποῖα συμβαίνει κατὰ κανόνα μετ' κάθε πα-
λί; Δὲν τὸ ξέρω καὶ δὲν μπορῶ ἰδε-
ῖν τὸ προεικονίσω, μ' ὅλο πὺν εἶναι μιὰ
κατὰ λαχτάρα καὶ προσμονὴ πολλῶν.
Φυσικὸ λοιπὸν καὶ τὸ θέατρο μέσα σὶν
τὸ αὐτὸ κλίμα, τὸ παγκόσμιον θὰ ἔλε-
γαν ἀκολούθησιν μετ' ἀναπότρεπτη ἀναγ-
καζία καὶ αὐτὸ, τὸν κατήφορον. Ἄν καὶ
ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τὴν ἀλήθεια, τὸ σιχαρὸ τὸ δρόμον
ὅσον πῆρε μόλις τῶρα τελειοταῖα. Ἦδη
πρὸς τὸν πόλεμον, ἀνθρώποι πὺν ἐπὶ

ρέασαν ἀποφασιστικὰ τὴν πορείαν τοῦ θεά-
τρου μας, διαποτισμένοι ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊ-
κὸ ἐπιστημονισμό καὶ μεταφέροντάς του ἐ-
δῶ ἀχώνευσιν καὶ ἀκατασιάλαχιν, ὅσες σο-
βαρὲς προθέσεις καὶ ἂν εἶχαν, ὁδήγησαν,
μετ' τὶς βάσεις πὺν ἔθεσαν, σὶν μηχανικὴν,
ρομποτικὴν ἐρμηναίαν, ραϊνχαριστικὴν καὶ πομ-
πώδην ἀπόδοσιν τῶν κλασσικῶν κειμένων
τῆς εὐρωπαϊκῆς δραματοποιίας. Καὶ τὸ
κακὸ προχώρησε ὡς τὸ ἀπροχώρητον διὰ
τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς ἐρμηναίας ἀπλώθηκε
καὶ σὶν τοὺς δικούς μας κλασσικούς, σὶν ἐρ-
μηναίαν τοῦ ἀρχαίου δράματος. Γενικὴ ἔτσι,
λέγε, τοὺς φέροντες πρὸς κοντὰ μας, πρὸς
κοντὰ σὶν τὴν αἰσθησὶν τοῦ σύγχρονου ἀνθρώ-
που! Ἀλλ' ἂν ἓνα κείμενον, ὅπως εἶναι ἓνα
κείμενον τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους,
δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ ἴδιον μέσα του τὰ στοιχεῖα
ἐκεῖνα πὺν τὸ κάνει ἱκανὸ ν' ἀπλώνῃ τὴν
πνευματικὴν του δόνησιν ζωογόνα καὶ ἐνεργὰ
σ' ὅλους τοὺς καιρούς, καὶ διὰ τὰ ἔχει (ὅ-
πως φησὶ καὶ τὰ ἔχει) δὲν εἴμαστε ἐμεῖς
σὲ θέσιν μέσα ἀπὸ τὴν ἴδιαν του τὴν φόρμα —
γλωσσικὴν, μετρικὴν, ρυθμικὴν — ἀποδιδόμε-
νη μετ' ἀνάλογον μουσικὴν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν
συγκρότησιν σὲ μιὰν ἄξια μετάφρασιν, γὰρ τ'
ἀνακαλύψουμε τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα καὶ γὰρ
τὰ προσβάλλουμε μετ' τὸ αἰῶνα σύγχρονον πε-
ριεχόμενον τους, τότε καλύτερα γὰρ τ' ἀφή-
σουμε τὸ κείμενον αὐτὸ γὰρ σκονίζεσθαι σὶς
βιβλιοθηκῆς ἢ τὸ πολὺ ἂς τῷ γὰρ τὸ κρα-
τῆς σὶν χέρια του κάποιος φιλόλογος πὺν
τοῦλάχιστον, τρέφει γὰρ αὐτὸ κάποιον σεβα-
σμὸν καὶ ἂς εἶναι ἀκόμη ὁ σχολαστικὸς σεβα-
σμὸς ἀλεξανδρινοῦ γραμματικοῦ ἢ βυζαντι-
νοῦ μοναχοῦ ἀντιγραφῆς ἓνα σεβασμὸς ὁ-
μως, πὺν κατὰ κάποιον τρόπο συντηρεῖ τὸ
κλασσικὸν κείμενον σὶν τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώ-
πων ὡσπὺν γαρθεῖ ὁ ἄξιος, ν' ἀποκρυπτο-
γραφῇ τὸ ἀληθινὸν του περιεχόμενον.

Βέβαια οἱ παραστάσεις αὐτὲς ἀρχαίου
δράματος θαυμάζονται γενικὰ, καὶ ἐδῶ καὶ
σὶν ἐξωτερικὸν, καὶ ὑπάρχουν ἔγκυρες ὑπο-
γραφές, καὶ ἐδῶ καὶ ἔξω, πὺν ὑποστηρίζουν
πὺς δημιουργήσαμε παράδοσιν ἐρμηναίας
του. Ἀλλὰ μὴ μᾶς ξενίζει τὸ πρόβλημα. Τὸ
φαινόμενον εἶπαμε, εἶναι γενικὸ καὶ ἡ πτώ-
ση τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέ-
δου καθολικὴ. Κι διὰ βρίσκονται ἀνθρώ-
ποι τῶν Γραμμάτων πὺν ὑποστηρίζουν τέ-
τοιες ἐρμηναίαις, γὰρ πεῖ κανεῖς γὰρ τοὺς

αυήτους πού είναι φυσικό να ξιπάζονται και να επιτυπωσιάζονται εύκολα από το επιβλητικό παρουσίωμα του αρχαίου δράματος, με τα πολυτελή κοστούμια, τις μεγαλόπρεπες κραυγές, τον άρτια κορυδισμένο σά μηχανή Χορό και τις μεγαλοφάντια ασυνάρτητες χειρονομίες των υποκριτών. Κι ως προς αυτό, σιό να επιτυπωσιάζουν το κοινό, δέν μπορούν να πώ, οί παρασιάσεις του Έθνικου Θεάτρου είναι τέλειες, όπως είναι τέλεια και τ' ανάλογα παρουσιάσματα άλλων ήμειπίσμων και ανεπίσημων σκηνοθετών πού ή έρμηνευτική γραμμή τους — αν υπάσχει κι αν μπορεί να γίνει λόγος για τέτοιο πράμα — δέν παραλλάζει σιήν ούσία από εκείνη του επίσημου θεατρικού οργανισμού μας και πού κάνει με τή σειρά τους, να δρέπουν κάποιον απ' αυτούς δάφνες σιό έξωτερικό και να προκαλούν τα θαναμαστικά επιφωνήματα των ευρωπαϊών κριτικών, των ευρωπαϊών γενικά πού ποτέ δέν κατάλαβαν τι σημαίνει αρχαίο δράμα, αν εξαιρέσουμε φυσικά κάποιους φιλόλογους πού και παλαιότερα έπροσφεραν κι ως τώρα προσφέρουν ανεπίσημες υπηρεσίες σιήν αποκατάσταση και το φωτισμό των κλασσικών κειμένων από κάθε άποψη. Αλλά πού κι αυτοί σέ τελευταία ανάλυση, κατά τή θεώρηση των μνημείων του λόγου των αρχαίων και της Αρχαιότητας γενικά, δέν μπορούν ν' απαλλάγουν από τα ευρωπαϊκά τους ματογυάλια.

Αυτή είναι, με παραλλαγές πάντα και σέ γενικές γραμμές, ή κατάσταση σιόν επίσημο θεατρικό μας οργανισμό, όπως και σέ κάποιους άλλους πού συνειδητά ή ασύνειδα ακολουθούν τή γραμμή του.

Σιό ελεύθερο Θέατρο, έχει πού υπάσχουν τάσεις και προθέσεις σοβαρές, ακολουθήθηκε από τον πόλεμο κι έδω κιφώς, με μεγαλύτερη ή μικρότερη συνέπεια, μιá άλλη κατεύθυνση, κατεύθυνση να δημιουργηθεί θέατρο Τέχνης, έξίσου σφαλερή και βλαβερή κι αινή, όσο κι αν ξεγελά πολλές φορές και τούς έμπειρους ακόμη.

Όπως σιό επίσημο θέατρο διοχειεύτηκε ένας άμειονοίωτος ευρωπαϊκός έπιστημονισμός, πού πρότυπό του σιάνθηκε, είτε το καταλάβαιναν οί εισαγωγείς του είτε όχι, ο πούλς Ράιτχαρι, έτσι κι έδω μιá άλλη γραμμή έρμηνείας σιάνθηκε αποφασιστική,

μιá γραμμή πού ξεκινά από τις άρχες της ρωσικής σχολής πού τήν εκπροσωπεί ένας πούλς κι αυτός, ο Στανισλάβσκη. Μιá έρμηνεία, πού αν κατά κάποιον τρόπο (και πού πούλ το άμφιβάλλω) σιέκει για τον τόπο της, καθώς είναι συνυφασμένη με τή ρωσική ψυχολογία κι ένα όρισμένο είδος θεάτρου, σέ μās έδω καιάντησε άρρώστια, άφόρητος ψυχολογισμός και αγωνιώδης προσπάθεια δημιουργίας δήθεν άτυόσφαιρας. Έτσι έρμηνεύτηκε ο Ίψεν, έτσι έρμηνεύτηκε ο Λόρκα, έτσι έρμηνεύτηκαν άμερικάνοι και γερμανοί συγγραφείς, κι έτσι τέλος έρμηνεύτηκαν ως κι αυτοί οί αρχαίοι μας δραματοποιοί. Με τον ίδιο τρόπο δηλαδή πού έρμηνεύτηκε κι ο Τσέχωφ. Και μ' όλο πού ο θεωρητικός κι έφαρμοστής της σχολής αυτής μιλεί για θέατρο αντιεπιτυπωσιακό, βιωμένο, πού πηγάζει από τήν αλήθεια της Ζωής και τούς νόμους της Φύσης, αν ακολουθήσει κανείς τα τεχνικά για το σκοπό τούτο παραγγέλματα, θα φτάσει άκριβώς σιό αντίθετο: σι ναυαγοαλιστικό, το θολό, το άπονηχτικό, μιá λέξη σιό φτιαχτό, το ψεύτικο θέατρο πού δέν έχει καμιά σχέση με τή Φύση και τή Ζωή. Όπως έγινε μοιραία και σέ μās. Και μάλιστα σέ βαθμό πούλ πιο μεγάλο ως τήν άκρότατη συνέπεια μιās τέτοιας γραμμής. Και τούτο το θέατρο είναι πούλ επικίνδυνο, γιατί όπως είπα ξεγελά, ψευτοποβάλλει κι όταν σιταλαχεί μιá φράση σιήν ψυχή του θεατή δύσκολα, πού δύσκολα ξεριζώνεται. Και τώρα μάλιστα πού μεταφράστηκαν και σιά γεοέλληνικά βιβλία του γημισμένου Ρώσου, πούλ πούλ κιόλα το άπλωμα της θεατρικής αντίληψης σέ άντιπολόγιστο βαθμό και άπρόβλεπτα επικίνδυνες διασπάσεις. Και διαίτερα σιούς νέους. Γιατί έχει έναν πιο μοιραδικό ο συγγραφέας να τούς κερξει και να τούς κρατά σκλαβωμένους. Πούμα άντιονόητο όταν δέν έχει ριζώσει σιό τόπο μας μιá δική μας παράδοση θεατρικής έρμηνείας πού να μπορεί ν' άφαιμειν κάθε ξένο στοιχείο δημιουργικά κι το κακό ακόμη υπόδειγμα να φτωχύνει και να παίρνει κάτι θετικό.

Και είναι ακόμη το πλῆθος των αλλοθιάσων του ελεύθερου Θεάτρου με μιá μακωση πού άρχίζει μ' εκείνους πού

πουν να παρουσιάζουν κάποια σοβαρότητα, ανεξάρτητα από το πραγματικό αποτέλεσμα, κατεβαίνει κατόπι ο' εκείνους που κρύβουν έντεχνα τις καθαρά επιχειρηματικές και μόνο προθέσεις τους με μιὰ σοβαροφάνεια, για να φτιάσει τέλος οι' αληθινὰ μπουλούκια με τὴν φήμα τῆς βεντέας ἢ τοῦ βεντέ-
ρον. Καὶ παρουσιάζονται ἐκεῖ ἔργα γραμμένα κι ἀπὸ "Ἕλληνες συγγραφεῖς, δῆθεν ἔργα καὶ δῆθεν ἑλληνικά, καὶ παρουσιάζονται διυσκευὲς μικρῶν ἢ μεγάλων συγγραφέων, ἔξυπνα καμωμένους παραφθορὲς ποιητικοῦ θεάτρου, με πεζολογικὴ μετάπλαση τῆς φόρμας καὶ τῆς οὐσίας του, καὶ παρουσιάζονται ἔργα πὺν φέρουν τὸ δάκρον σὶα ποταῖα μάτια κυριῶν καὶ δεσποινίδων, ἢ τὸ οὐτὸ γέλιο ἔντεχνα ἀποσπασμένο ἀπὸ τὰ εἴλια λαϊκῶν ἀνθρώπων, γέλιο π' ἀφήνει ἑλικά παγωμένη τὴν καρδιά, κι ἔργα ρη-
τὰ πὺν πάνε νὰ τὰ παρουσιάσουν με βάρδος, ἔργα με βάρδος πὺν ναυαγοῦν κατὰ τὴν κηρέα τους σὶα ρηχά.

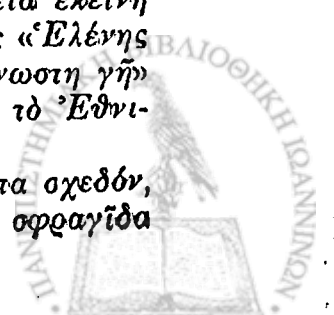
Ἀλλὰ ὅσο κατεβαίνουμε τὴν κλιμάκω, τόσο καὶ λιγότερο μπορούσε νὰ ζητήσουν εὐθύνες, γιατί ἐδῶ πια ἔχουμε νὰ κά-
με με τὴν καθαρὴ βιοπάλη τῶν ἔργων τοῦ θεάτρου μας κι ὅπου καμμιὰ φορὰ, κατὰ καὶ αὐθόρμητα, ἀπογράφει καὶ κά-
μα σπῖθα ἀλήθειας καὶ ρωμιοσύνης, ὅσο ἂν τὸ γενικὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι ἄλ-
ἀπὸ σάχη, καὶ πάντα σὶαχτή.
Καὶ πίσω ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἡ πρόθεση μιὰ ἑνας ὁ σκοπός. "Ο σκοπὸς ν' ἀρέσουν—
ος νομίζονται— κι ἡ πρόθεση, ἢ καλύτε-
ὁ φόβος μὴ βρεθοῦν οἱ ἡθοποιοὶ με τὸ
τῆς αὐλαίας μπροστὰ σὲ κενὰ κα-
ματὰ. Κάτι πὺν φυσικὰ ἄλλη ἐπίδραση
κι σὶν ψυχὴ τοῦ ἡθοποιοῦ καὶ ἄλλη σὲ
γον πὺν ἐνδιαφέρεται νὰ κυτιάξει τὸ
οὐτερο μετὰ τὴν παράσταση. Καὶ τὸ
πρόκειτο εἶναι κι αὐτὸ εὐκολοξήγητο.
ὅτι πὺν οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου, ἀρχί-
τας ἀπὸ ἐκείνους πὺν εἶναι μέσα σὶν
πῆμο ὁργανισμὸ ὡς ἐκείνους πὺν δου-
λουν με τὸ τελευταῖο μπουλούκι, ὅλοι
πὺν ἀπὸ χορὸν τῶρα, με τὸν ἑνα ἢ με
τὸ ἄλλο τρόπο, καὶ θάλεγε κανεὶς συ-
στατικά, φρόντισαν νὰ κατεβάσουν τὸ
πῆματικὸ ἐπίπεδο τοῦ κοινοῦ τόσο χαμη-
λά σὶα σὶαμωσαν τὸ καλλιτεχνικὸ του αἰ-
σθηριο, εἶναι φυσικὸ τῶρα καὶ τὸ κοινὸ

πὺν ζητᾷ πια αὐτὸ πὺν τοῦ δίδαξαν, νὰ
συμπαρσούρει κι αὐτὸ με τὴ σειρά του
σὶν κατήφορο τὸ θέατρο, κι διὰν ἀκόμη
τὸ τελευταῖο εἰοῦτο θέλει κάποιον νὰ στα-
θεῖ καὶ ν' ἀνακόμει τὸ τρομαχτικὸ κατη-
φόριμα.

Καὶ οἱ κριτικοὶ μας; Καὶ οἱ ἄνθρωποι
τοῦ Πνεύματος; Οἱ κριτικοὶ μας καὶ οἱ ἄν-
θρωποι τοῦ Πνεύματος, διὰν δὲν εἶναι ἄ-
νέντιμοι, γιατί σὶνβαίνει κι αὐτὸ καμμιὰ
φορὰ, τότε κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς κριτικῆς
τους θεατρικῆς λειτουργίας ἢ δὲν ἔχουν
τ' ἀπαραίτητα τεχνικὰ ἐφοδία γιὰ νὰ κρι-
νουν σωστὰ καὶ νὰ τοποθετήσουν καθαρὰ
τὰ πράγματα, ἢ δὲν θέλουν νὰ θίξουν ἀπὸ
διάφορους ἰδιοτελεῖς κι ἀνιδιοτελεῖς ἀκό-
μη λόγους, αὐτὰ πὺν λέμε κακῶς κείμενα,
ἢ, σὶν καλὴτερε περίπτωση, εἶναι κι αὐ-
τοὶ διαποτισμένοι ἀπὸ τὸ γενικὸ νοσηρὸ
καὶ τεχνητὸ κλίμα τῆς οὐίχλης πὺν ἀπλώ-
θηκε γύρω τους καὶ δὲν μποροῦν νὰ δοῦν
διαπεραστικά.

Αὐτὴ εἶναι σὲ γενικότερες γραμμὲς ἡ
κατάσταση τῆς θεατρικῆς πραγματικότητας
σὶν τόπο μας κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια.
Βέβαια ποτέ, οὔτε καὶ παλαιότερα ἀκόμα,
διὰν ὑπῆρχε ἑνα γενικὸ ἀναγεννητικὸ ρεῦ-
μα ο' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς Ζωῆς, τῆς Τέ-
χνης καὶ τοῦ Πνεύματος, τὴν ἐποχὴ τοῦ
Παλαμᾶ νὰ ποῦμε, οὔτε καὶ τότε ἡ κατά-
σταση σὶν θεάτρον μας ἦταν ἰδανικὴ. "Ἀς
μὴν ξεχνοῦμε πόση εὐθύνη φέρει τὸ τότε
θέατρο, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι τῶν Γραμμά-
των τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εὐθύνη πὺν θὰ
τοὺς τὴν καταλογίσει συντριπτικὴ μιὰ μέ-
ρα ὁ φωτεινὸς ἱστορικὸς τοῦ θεάτρου μας
καὶ τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, σὶν νὰ μὴν
ἀρήσουν νὰ ξετυλιχτεῖ τὸ ἔξοχο δραμα-
τουργικὸ ταλέντο τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως τὸ ἀ-
πόδειξε τὸ μόνον καὶ μοναδικὸ ἀπὸ κάθε ἄπο-
ψη δραματικὸ ἔργο πὺν μᾶς ὤφησε ὁ Ποιη-
τῆς τοῦ ἀναγεννώμενου, γιὰ μυριοστὴ φο-
ρὰ, κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας, "Ἕλλη-
νισμοῦ, ἢ "Τροσεύγενή" του θέλω νὰ πῶ,
ὅπως ἀκόμη ἡ ἀσύγκριτη καὶ θεία ἐκείνη
ἀπόδοσή του σὶα νεοελληνικὰ τῆς "Ἑλένης
τῆς Σπάρτης" τοῦ Βεράνεν, "ἀγνωστὴ γῆ"
γιὰ πολλοὺς καὶ φυσικὰ καὶ γιὰ τὸ "Ἑθνι-
κὸ μας Θέατρο.

"Ἀλλ' ἂν καὶ τότε, ὅπως πάντα σχεδόν,
τὸ θέατρον μας εἶχε ἀπάνω του τὴ σφραγίδα

της ρωμείκης κακοδαιμονίας, ποτέ δὲ θὰ μπορούσε κανείς νὰ φαντασθεῖ τὸ σημερινὸ του ξεπεσμό. Καὶ ἀναρωτιόμαστε· σι' ἀλήθεια τὶ ἀπόγινε καὶ ποῦ ἔπρεπε ὁ σπόρος ποὺ ἔσχιζε ἕνας Θωμᾶς Οἰκονόμου ἢ κι ἕνας Χρηστομάνος ἀκόμη. Κι ἂν ὑπάρχουν σήμερα κάποιοι, ὄχι μόνο ποὺ τὸ πιστεύω γιὰ νὰ θέλω νὰ τὸ πιστεύω, ἀλλὰ ποὺ σίγουρα ὑπάρχουν κι ἔχουμε δεῖ πολλές φορές δείγματα τῆς δουλειᾶς τους, ἂν ὑπάρχουν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μπορούσαν ν' ἀναγεννήσουν τὸ θέατρό μας, ποιά κατὰρα τοῦ τόπου μας νὰ τοὺς κρατᾷ πάντα σὴν σιγή;

Ἡ ἐπαρχία λοιπὸν ζητάει θέατρο. Ἔτσι ἀκούμε ἀπὸ πνευματικὸς ἐργάτες τῆς κι ἀπὸ τὶς σιῆδες τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» ποὺ ἀνακίνησε τὸ θέμα τὴν ὥρα τελευταία καὶ ποὺ ζητᾷ καὶ τὴ δική μας φωνή, τὴ φωνὴ τῶν ἀνθρώπων τῆς πρωτεύουσας νὰ συνηγορήσει. Ἡ ἐπαρχία ζητάει θέατρο. Ἔτσι ἀκούω κι ἐγὼ ἀπὸ χρόνια ὥρα ποὺ κατὰ διαστήματα γύρισα τὶς πόλεις τῆς καὶ κομποπόλεις τῆς. Ἔτσι τὸ ἄκουσα ἀπὸ πνευματικὸς ἀνθρώπους σὴν Μακεδονία, σὴν Ἡπειρο, σὴν Θράκη, σὴν Ρούμελη, σὴν Θεσσαλία, σὴν Μωρητῆ, σὴν νησιά. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἄκουσα ἢ καλύτερα τὸ εἶδα μέσα σὶὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ μας ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ ἐκφράσουν καθαροῦς αὐτὸ ποὺ βαθύτερα ζητοῦσαν. Ἔτσι τὸ εἶδα μέσα σὶὰ μάτια τοῦ πλήθους ποὺ παρακολοῦθοῦσε μὲ θρησκευτικὴ κατανύξη τὶς παρουσιάσεις μας ἀρχαίου δράματος καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει ἐκείνη τὴν ὥρα κοινοῦσε τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Θεοῦ τῆς Τραγωδίας, τοὺς Φιλίππους, σὴν Μεγαλόπολη, σὴν ἀρχαία θέατρα, ἀλλὰ καὶ σὶὰ σιάδια, σὴν Γιάννενα, σὴν Μεσολόγγι, σὴν Ἀργεῖα, σὴν Καλαμάτα, σὴν προὔριό της, κι ὅπου ἄλλου. Κι ἂν ἀνῶφερα αὐτὲς τὶς πόλεις δὲν εἶναι γιὰ τὶς ξεχώρισα γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο, ἀλλὰ γιὰ τὸ μ' ἔκαναν νὰ τὶς ὀνομάσω κάποιες εἰκόνες ποὺ πλανήθηκαν αὐτὴ τὴ στιγμή σὶὰ μάτια μου ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἦσαν κι ἀπ' ὅπου ἄλλου. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ, τὸ αἶτημα γιὰ θέατρο εἶναι γενικὸ, ὅσο κι ἂν μένει ἀκόμη θολό, ἀσχημάτιστο καὶ ἀδιασάφητο.

Ἄς μάθει ὥρα καὶ ἡ ἐπαρχία μὲ τὴ

σειρά της πὼς καὶ ἡ ἴδια ἡ πρωτεύουσα, ἡ Ἑλλάδα ὁλόκληρη αὐτὴ τὴ στιγμή ζητάει θέατρο, ἀληθινὸ θέατρο. Κι ἂς ἔχουν φροντίσει περίτεχνα ἢ καὶ ἀουναίσθητα νὰ χαλάσουν κάθε γούστο καὶ αἰσθητήριό τοῦ κοινοῦ. Γιατὶ τὸ θέατρο, ἡ θεατρικὴ λειτουργία εἶναι ἔμφυτη σὶὰ λαὸ μας κι ἀπ' τὸ ὁμαδικό μου ὑποσυνείδητο ἀνεβαίνει στιγμὲς—στιγμὲς κάποια ἀνάμνηση, ἢ ἀνάμνηση πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος λαὸς ἦταν ἐκείνος ποὺ κάποτε ἄναψε τὴν θυμέλη τοῦ Διονύσου ποὺ τὸ φῶς τῆς διαπέρασε ἐκτετατωμένα τὰ σκότη τῆς Ἀνθρωπότητος.

Λοιπὸν, τὶ κι ἂν γίνουν παντοῦ δημοτικὰ θέατρα, τὶ κι ἂν ἀξιοποιηθοῦν ἀπὸ τοὺς διόλους τὰ θέατρα τῆς Ἑστιάς—Ἐστίας ποὺ σηκώνονται αὐτὴ τὴ στιγμή σὴν πόλεις τῆς χώρας, τὶ κι ἂν ἀπορροήσονται ἀποχτήσουν κάποια μεγαλοφυΐα ὁ ἐπαρχιακοὶ κινηματογραφιστὲς κι ἀνοίξουν εὐκόλα καὶ διάπλατα τὶς σάλεις τῶν θεάτρων τους, τὶ κι ἂν τὸ ἴδιο τὸ Κράτος στείλει τὸ Ἑθνικὸ τοῦ Θεάτρου, ὅταν θέατρο, θέατρο ἀληθινὸ δὲν ὑπάρχει σὶόν τόπος μας; Δὲ λέω, πρὸς Θεοῦ, πὼς δὲν πρέπει νὰ γίνουν ὅλα αὐτά. Νὰ γίνουν, καὶ μάλιστα ὁργανωμένα, μὲ σύστημα καὶ μεθοδικὴ φροντίδα καὶ νὰ δεχθεῖ κι ἡ ἐπαρχία τὸ ὅποιο θέατρο, καλὸ ἢ κακὸ τῆς πρωτεύουσας τῆς ὥρας αὐτῆς. Γιὰ νὰ χαλάει καὶ ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ δοῦν ταυτόχρονα κάποιοι ποὺ ἐκεῖ κρατοῦν ἀκόμη τὴν γνότητά τους καὶ τὴν πνευματικὴ τους γεία, τὴν πραγματικὴν ἀλήθεια, νὰ τὴν οἰδητοποιήσουν, νὰ τὴ διακηρύξουν καὶ πὶ καὶ νὰ τὴν κάνουν γενικὴ συνείδηση ὥστε νὰ ὑπάρξει ἡ ἐλπίδα κάποιου ἑσπερινοῦ μέσα ἀπ' τὸν καθολικὸ ξεπεσμό.

Κι αὐτὸν τὸν ξαναγεννημὸν μπορεῖ τὸν ἐτοιμάζει ἀπὸ ὥρα ἡ ἴδια ἡ ἐπαρχία μὲ τὶς δικές της δυνάμεις, πνευματικὴ καὶ ἠθικὴς ὅπου ὑπάρχουν. Νὰ δημιουργηθοῦν παντοῦ ὅπου εἶναι δυνατὸ πυρῆρες πρωτοσιότητες, ἐμπνευστὲς καὶ ὁδηγοὺς τοῦ ἴδιου τῆς πνευματικῆς ἀνθρώπων ποὺ συγκεντρώσουν ὅτι ἄξιο μᾶς ἔχει δώσει νεοελληνικὴ θεατρικὴ παράδοση σὲ καὶ νὰ ποὺ θὰ τὰ μελετήσουν οἰσθηματικά, προκατάληπτα καὶ μ' ἐλεύθερη τὴν αἰσθητικὴν, γιὰ νὰ βροῦν μόνοι τοὺς τρόπους φράσης, τρόπους ἐρμηνευτικὸς ἑλληνικῆς.

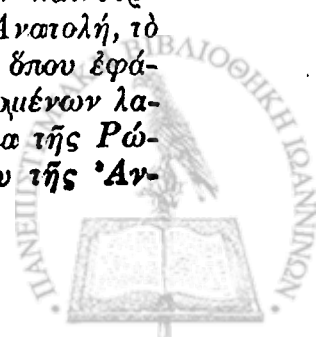
πὺν θὰ τοὺς δοκιμάσουν δημιουργίας θι-
αοὺς ἐρασιτεχνικοὺς, ἀλλ' ὅχι καὶ μ' ἐρα-
σιτεχνικὴ συνείδηση, καὶ γὰρ τὰ παρουσιάζ-
ουν κατόπι αὐτὰ τὰ κείμενα σὶὰ δικὰ τους
μέρη, σὲ διάφορες ἐνκαιρίες, σὲ γιορτὲς ἐ-
θνικὰς καὶ ἄλλες, σὲ ἀνθεστήρια καὶ σὲ
μέρες τοπικοῦ καρναβαλίου, παραχωρών-
τας τὰ τυχόν ἔσοδα γιὰ ἕναν κάποιο κοινω-
νελὴ σκοπὸν. Καὶ μακρυνὰ ἀπὸ τὸ μίσμα
τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ. Δὲν ἐννοῶ τοῦ ἐπαγ-
γελματισμοῦ μὲ τὴν ἐννοια τῆς συνείδησης
τῆς ἐνθύνης, τῆς συνέχειας, καὶ τῆς ἀπο-
πολῆς σὶὴν κοινωνικὴ ζωὴ, τοῦ ἐπαγγελ-
ματισμοῦ αὐτοῦ πὺν σπάνια πιά τὸν βρὶ-
κεις σὶὴν ἀθεοπάτευτη θεατρικὴ μας πρ-
αγματικότητα. Ἀλλὰ τοῦ ἄλλου, ἐκείνου
πὺν βραβαίνει καταθλιπτικὰ τὴν ἀμφοφαιρα
τῆς τωρινῆς Σκηνῆς μας, τοῦ ἐπαγγελμα-
τισμοῦ τῆς ρουτίνας, τῆς συναλλαγῆς, τῆς
ὑποδιαφήμισης, τῶν παρασκηνακῶν ρ-
ασιουργιῶν, ἀντιζηλιῶν καὶ μικροσῆτων, ἐ-
ὸς ἐπαγγελματισμοῦ πὺν φθείρει καὶ τὸ
ἀλέντο καὶ τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἀ-
δμη.

Μίλησα γιὰ κείμενα, γιὰ νεοελληνικὴ
θεατρικὴ παράδοση σὶὸν τομέα αὐτό. Μὰ ὑ-
άρχουν τέτοια κείμενα, ὑπάρχει τέτοια
παράδοση; Ἐδῶ πιά ὁ τόπος τοῦ ὅλου σχε-
ραγράμματος πὺν θ' ἀκολουθήσει θ' ἀλλά-
ει, σχεδὸν θ' ἀπιστογραφεῖ μὲ πολικὴν ἀν-
τιστροφή, καὶ γιὰ τοῦτο ἄς μὴν παραξενευ-
εῖ ὁ ἀναγνώστης πὺν καὶ τὸ ἔφος τοῦ γρά-
ματα μπορεῖ γὰρ τοῦ φανεῖ ἀπὸ δῶ καὶ πέ-
ι κάπως ἀλλοιωτικῶ. Εἶναι γιὰτὶ μπαί-
νουμε πιά σὶὴ σφαῖρα μιᾶς ἄλλης πρ-
αγματικότητας, μιᾶς ἄλλης θεατρικῆς πρ-
αγματικότητας, πὺν οὐσιαστικῆς καὶ περισσῶτε-
ρ πρ-
αγματικῆς, ἀφοῦ δὲ λογαριάζεται μὲ
ς πρόσκαιρες καὶ ἐποχικὰς καταστάσεις.
μιᾶς πρ-
αγματικότητας ὑψηλῆς πὺν φτάνει
τὴν ἰερότητα. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ πρ-
αγματικότητα τοῦ ποιητικοῦ μας θεάτρου πὺν
ρχίζει ἀπὸ τὸ κορητικὸ δρᾶμα καὶ φτάνει
τὴν «Τρισυγγενὴ» τοῦ Παλαμᾶ, μὲ κεί-
να ἀναντίρρηση λιγισιὰ, μειρούμενα σὶὰ
ροδάχιλα, ἀλλὰ ὀλοδύναμα καὶ ἰ-
γὰ ὅταν τὰ πάροινουμε σὶὰ χέρια μας καὶ
δονλέγουμε δημιουργικὰ γὰρ μᾶς δώσουν
καὶ ἄλλα, γιὰτὶ δὲν ἔλειψαν ποτὲ ἀπὸ τὸν
πο αὐτὸ οἱ σπῆροι τῶν δημιουργῶν, μόνο
καὶ ὁ βροσκοὺν βράχο καὶ ἄμμο, ὅταν πέ-

φτουν γὰρ ριζοβολήσουν δέντρο, κείμενα
καινούρια πὺν μαζί μὲ τὰ δοκιμασμένα τὰ
παλὰ θὰ δημιουργήσουν μιὰ τρέχουσα, ἀλ-
λὰ καὶ ὑψηλὴ θεατρικὴ πραγματικότητα.
Κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑπάρχει μιὰ ἱερὴ πρ-
αγματικότητα, δημιουργημένη πιά, μ' εὐάρι-
θμα κείμενα καὶ ἄς εἶναι ἀπὸ ἕνα μόνον,
μιὰ πραγματικότητα πὺν περιμένει τὸ πλή-
ρωμα τοῦ χρόνου γὰρθεῖ, καὶ θάρθεῖ, γιὰ
ν' ἀχτινοβολήσῃ ὅχι σὶὸν τόπο μας μονά-
χα, ἀλλὰ παγκόσμια, ὅχι σὶὸ τῶρα μόνον, σὲ
ὅποιο τῶρα, ἀλλὰ καὶ σὶὸ αὐριο, τὸ ἥποιο
αὐριο. Ἐννοῶ τὸ θέατρο τοῦ Σικελιανῶ.

Ἄν ἡ πραγματικότητα τῆς Σκηνῆς μας
ἐμπόδιζε πάντα καὶ ἐμποδίζει γὰρ ριζοβολή-
σει τὸ δέντρο τοῦ νεοελληνικοῦ ποιητικοῦ
θεάτρου καὶ γὰρ δώσει φύλλα καὶ ἀνθούς—
ἐνδεικτικὴ ἡ περίπτωση τοῦ Παλαμᾶ—, καὶ
ἂν ἐξόρισε ἀπὸ τὴν πολιτεία τῆς τὸν Ποιη-
τῆ, τὸ φυσικὸ καὶ γάμμο πρ-
ωθιερέα τοῦ
θεάτρου, χωρὶς καὶ πρῶτα γὰρ τὸν στεφα-
νώσει, καὶ ἄς φέρει πὺν καὶ κάποιε κάποιε
κούφιο εἰδωλό τον σὶὸ πατάρι τῆς, δὲ σὶὰ-
θηκε ποτὲ ἱκανὴ —καὶ πῶς θὰ τὸ μπορού-
σε;— γὰρ ξεριζώσει τὸ ἀληθινὸ θεατρικὸ
ἔνστικτο τοῦ λαοῦ μας, πὺν αὐτὸς ἀσκώντας
το δὲν τὸ ὑποπιεύεται καὶ πῶς εἶναι τέ-
τοιο καὶ οὔτε πὺν πρέπει ἄλλωστε γὰρ τὸ ὑ-
ποπιεύεται. Γιατὶ, καὶ ἄς μὴ φανεῖ παρὰ-
δοξο αὐτὸ πὺν θὰ πῶ, ἡ θυμέλη τοῦ Διονύ-
σου ποτὲ δὲν ἔσθηκε σὶὴν Ἑλλάδα.

Ὅσοι λόγοι ἱστορικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ἔ-
καναν γὰρ σωπάσει ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα καὶ ἀ-
πὸ τὸ λογεῖο τῶν ἀρχαίων θεάτρων ὁ Λό-
γος τῶν Ἑλλήνων Ποιητῶν, διὰν ἡ Ρώμη
ἔπλωσε βασιὰ πάνω ἀπὸ τοὺς λαοὺς τὴν
ἀντιπνευματικὴ σκαία τῆς, τὴν ἀποπνιχτικὴ
σκαία τοῦ καίσαριςμοῦ τῆς —καὶ ὑπάρχουν
ἄνθρωποι πὺν μιλοῦν ἀκόμη γιὰ ἑλληνορω-
μαϊκὸ πολιτισμὸ καὶ τὸ πιστεύουν—, διὰν
μὲ δυὸ λόγια ἐφάνηκε πῶς σβήνει ἀπ' τὴν
ψυχὴ τῶν λαῶν ὁ Μῦθος, τότε ὁ ἑλληνικὸς
λαὸς πὺν δὲν μπορεῖ γὰρ ζήσει χωρὶς Μῦθο
καὶ πὺν πάντα βρίσκει διέξοδο γὰρ ξανα-
συνδέσει τὸν Ἀνθρωπο ἀρμονικὰ μὲ τὸ
Σύμπαν, πῆρε σὶὰ χέρια του τὸν καινούρ-
γιο Μῦθο πὺν ἐπρόβαλε σὶὴν Ἀνατολή, τὸ
Μῦθο —Σκάνδαλο γιὰ τὸν τόπο ὅπου ἐφά-
νηκε, σύμβολο ὅλων τῶν ἐστιασμένων λα-
ῶν κάτω ἀπὸ τὸ δεσποτικὸ πέλμα τῆς Ρώ-
μης καὶ σύμβολο ὅλου τοῦ πόνου τῆς Ἀν-

θρωπότητας, τοινοῦ, τωρινοῦ καὶ μελλού-
μενου, τὸ Μῦθο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦ ὅ-
πως γαοὺς καὶ τὸν ἐλειπούργησε καὶ τὸν
λειτουργεῖ ὡς μὲ τῶρα μὲ ἱερὴ καὶ ἁγία
θεατρικὴ τελειουργικότητα, γιατί εἶδε πὺς
τὰ πάθη καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ νέου Θεοῦ,
ἦσαν τὰ ἴδια ἐκεῖνα πάθη καὶ ἡ ἴδια ἀνά-
στασις ποὺ ἀπὸ πάντα ἐγνώριζε, καὶ σιὸ
Πάσχα τῆς καινούριας λατρείας του, καὶ
σὶν ἁγία Τράπεζά της, εἶδε τὸ προαιώ-
νιο Πάσχα τῶν Ἑλλήνων, εἶδε καὶ πάλι
τὴν προγονικὴν θυμέλην του. Καὶ μὲ τὸ Μῦ-
θο αὐτὸ μετασχηματίστηκε χωρὶς ν' ἀλλά-
ξει, μὲ τὴν βοήθειά του, δραματικὰ καὶ ἐ-
σωτερικὰ, λυσιπύθηκε ἀπὸ τὴν Ρώμην, καὶ ἔ-
ζησε μ' αὐτὸν καὶ μεγαλουργήσε καὶ πάλι
μ' ἄλλους τρόπους σὶα βυζαντινὰ χορῶτα,
θράνηκε μυστικὰ ἀπ' αὐτὸ γκατὰ τὴν Τουρ-
κοκρατία, ὅπου τὴν ἡ Χριστιανικὴ βίωσις τοῦ
Ἑλλήνα ἔγινε βωθιά ὅσο ποτιέ, καὶ μ' αὐ-
τὸν τὸν ἴδιο Μῦθο ζεῖ καὶ λειτουργεῖται
ὡς μὲ τῶρα ὁ ἀπλὸς λαός.

Καὶ τὸν περιέβαλε τὸ Μῦθο αὐτὸ μὲ
ποίησις ἡρηνή, τὴν ἐκκλησιαστικὴν μὲς ποί-
ησις, καὶ λάτρευε μαζί μὲ τὸν καινούριον Θε-
ὸ του καὶ τὴν Μητέρα—Θεοῦ, νέα μορφή τῆς
Μάρνας—Θεᾶς τῶν ἀρχαίων μας θεησκε-
ῶν. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἀνάστησε καὶ πάλι
τὸν παλαιὸν πρωταγωνιστὴ τοῦ διονυσιακοῦ
θεάτρου, δίνοντάς του αὐτὴ τὴν φορὰ πάγια
καὶ ἀπαρέγκλιτη μορφή σὶὸ πρόσωπο τοῦ
ἱερέα καὶ ἀνάστησε πάλι τ' ἀρχαῖα χορικά
του σὶὸ μονόφωνο, ἰσοκρατούμενο βυζαντι-
νὸ μέλος τῶν ψαλμῶν του, ποὺ προσβάλλει
πλαστικὰ καὶ ἀρμονικὰ, ἑλληνικὰ πλαστικὰ
καὶ ἑλληνικὰ ἀρμονικὰ, πὶὸ ἔντονο καὶ πὶὸ
καθαρὸ τὸν ἡρηνὸ ἐκκλησιαστικὸν Λόγον, δι-
ραγικὰ μαζί του δεμένο.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ παράδοσις τοῦ θεάτρου,
θεάτρου διαφορετικοῦ ἀπὸ κείνου ποὺ ξέ-
ρουμε καὶ ἐξετάσαμε, τοῦ κοσμικοῦ θὰ λέ-
γαμε καὶ μὲ σιεντότερη ἔννοια θεάτρου ποὺ
τὶς οἶζες του δὲν τὶς ἔχει τόσο σὶν Ἑλ-
λάδα, ὅσο σὶν Ἀύση, αὐτὴ λοιπὸν ἡ παρά-
δοσις τοῦ μεγάλου θεάτρου, τοῦ ἀληθινὰ με-
γάλου θεάτρου, δὲν ἔσβησε ποτὲ σὶν Ἑλ-
λάδα καὶ δὲν ξεριζώθηκε ποτὲ ἀπὸ τὴν ψυ-
χὴ τοῦ λαοῦ της. Κι ἂν ἐκεῖνο, τὸ ἄλλο, τὸ
κοσμικὸ θέατρο ποὺ ἐπιτελεῖ καὶ αὐτό, δια-
τὴν ἐπιτελεῖ, μιὰ ἡρηνὴ κοινωνικὴ λειτουρ-
γία, δὲν ἄφησε τὸν Ποιητὴ νὰ τὸ κυριαρ-

χῇ καὶ ἐπνίξε σὶν γέννησὴ του ἓνα ταλέν-
το σὸν τοῦ Παλαμᾶ, ἂν ἐκεῖνο νοσεῖ, καὶ
νοσεῖ βαρύντα, ἐποῖτη ἄνω ἡ παράδοσις
ποὺ τὴν θρέφει καὶ τὴν συντηρεῖ ἀκατάπαυ-
τα ὁ ἀπλὸς λαός καὶ ἂς πᾶνε νὰ τὴν μολέ-
ψουν μὲ πνευματικὰ ἐκπαιδεύσεις καὶ
μὲ μελοδραματικὰς τέχνας, αὐτὴ εἴ-
ναι πάντα γερὴ, καὶ πάντα ἀσπράφει σὸν
ἄγαλμα ὅσον τοῦ τινάξει κανεὶς τὰ χόμα-
τα ποὺ σώριασε πάνω του ὁ καιρὸς καὶ τὸ
καθαρίζει ἀπὸ τὰ λερώματα βέβηλων χειρῶ-
ν, στοιχεῖα ξένα ἀπὸ τὴν οὐσία του καὶ
ἀναφομοίωπα ἀπ' αὐτὴ. Κι ἐποῖτη ἡ πα-
ράδοσις εἶναι ποὺ συντηρεῖ καὶ προωθεῖ
τὴν ἴδια μας ἑλληνικὴν ὑπόστασις, τὸν Ἑλ-
ληνισμόν τὸν ἴδιο ποὺ ἀλλοιοῦς θάχε καὶ αὐ-
τὸς ἀκολουθήσει τὴ μοῖρα τῶσων καὶ τῶσων
ἄλλων λαῶν ποὺ ἀφανίστηκαν ἀπὸ τὸ χάος
τῆς γῆς.

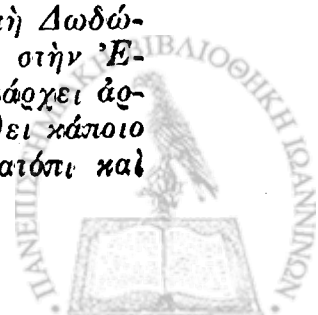
Αὐτὴ ἡ παράδοσις δὲν μπορούσε παρ-
εὶ νὰ δώσει μιὰ μέρα καὶ τὸ μεγάλο Ποιητὴν
ν' ἀναστήσει μιὰ φωνὴ ἀνάλογη μὲ τὴν
ἀρχαίων μας Τραγικῶν, σὲ νέα μορφή τῶ-
ρα καὶ μπορῶ νὰ πῶ καθολικότερη καὶ ἀπ' ἡ
τὸ Λόγον τοῦ Αἰσχύλου, ἂν ὑπάρχει συγκρι-
τικὸς βαθμὸς σὶὸ ἐπίθετο αὐτὸ καὶ μάλι-
στα σὶν συγκεκριμένη περίπτωσις. Καὶ ὁ
Ποιητὴς ποὺ τὸν γέννησε αὐτὴ ἡ παράδο-
σις, ποὺ βγήκε ἀπ' αὐτὴ, μαζί μὲ τὴν ἄλλο-
ῶν, λυρικὴ καὶ δραματικὴ ποιητικὴ μας
παράδοσις, ἀρχαία, βυζαντινὴ καὶ νεοελλη-
νικὴ, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἀγγελὸν Σι-
κελιανόν. Νὰ γιατί δὲ συνέβη καὶ μὲ τὸ Σι-
κελιανόν αὐτὸ ποὺ ἔγινε μὲ τὸν Παλαμᾶ
σὶν περιοχὴ τοῦ δραματικοῦ Λόγου φωνε-
κά. Γ' αὐτὸ τὸ θέατρο τοῦ Σικελιανοῦ δὲν εἶ-
χε ἀνάγκη νὰ σιενεχτεῖ σὶν τρέχοντα θε-
ατρικὴ πραγματικότητα, δὲν τὸ κινεφόρη-
σεν καὶ τὸ ἐτοίμασαν αἰῶνες ὀλόκληροι.
Ἑλληνισμοῦ τὸ ἔδωσε καὶ τὸ βοήθησε ὁ ἴ-
διος ὁ λαός μὲ τὴ μακραίωνη συντήρησι-
ν τοῦ σπόρου τοῦ μεγάλου θεάτρου, τοῦ θεά-
τρου ἐκείνου, ποὺ ὅπως λέει ἡ Εὐα Σικε-
λιανοῦ, «ἐπνίγει τὸ πνεῦμα τῆς προφητε-
ας», ἐπνίγει τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας,
σιενεχτὸς λαοὺς καὶ ἀπελευθερώνει τὶς μάζες
ἀπὸ τὸ γόθο καὶ τὶς ὁδηγεῖ σὶν μεγάλην πο-
λιτιστικὴν τους ἀποστολήν.

Καὶ μαζί μὲ τὸ θέατρο τοῦ Σικελιανοῦ
δὲν ἀναστήθηκε μόνον ὁ Λόγος, ὁ Λόγος

ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁκλήρος ὁ Μύθος τοῦ μαζι, παράλληλα ἠγαθὴ μετὰ τὸ ζωτικὸν Μῦθον (λόγος) τοῦ Χριστοῦ ποὺ στήθηκε τώρα φωτεινότερος καὶ καθολικότερος, ἀναστήθηκε καὶ ὁ Μύθος τοῦ Ὁσφεία, καὶ ὁ Μύθος τοῦ Διονύσου μέσα ἀπὸ τὸ θεῖον τῆς Σιδύλλας πάνω ἐπὶ τὸν τάφο του, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐγενετο ἑλληνικότερος, ρεοελληνικότερος, ἔγενετο Χριστὸς—Διγενής. Καὶ πίσω ἀπ' ὅλες τὰς μορφὰς τοῦ ὁ Μύθος μένει πάντα ἕνας. Ὅπως πίσω ἀπ' τὰς μορφὰς τῶν ἀρχαίων θεῶν, ἡμίθεων καὶ ἡρώων τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, πίσω ἀπ' τὰς μορφὰς τοῦ Προμηθέα, τοῦ Ἡρακλῆ, τοῦ Ὁρέστη, τῆς Ἀντιγόνης, τῆς Ἡλέκτρας, ὁ Μύθος εἶναι ἕνας. Γιὰ τὸν ὁ Μύθος εἶναι ἡ ἴδια αἰώνια περσική καὶ ἐνδοκραμική ταυτόχρονα πραγματικότητα, ποὺ μέσα σ' αὐτὴ ἀναπνέουμε, κινούμεσθε καὶ ὑπάρχομε εἴτε τὸ παραδεχόμεσθε εἴτε ὄχι, καὶ οἱ ποικίλες μορφὰς τοῦ ποὺ ἀναφαίνονται μπροστά σ' αὐτὰς μας μέσα ἀπ' τὴν ἐνότητά του, σὰν διαφόρως χρώματα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνοῦ τάχους οὐράνιου δοξαριοῦ, εἶναι ὁ μόνος καθρέφτης ὅπου καθρεφτίζονται οἱ εἰς μας ἀνθρώπινες ψυχές. Γιὰ τοῦτο ἔχει καὶ ἰσχυρὴ ἀκατάλυτη πολὺ περισσότερο ὅποιοδήποτε ἄλλο σύμβολο ποὺ δημιουργήσῃ τὸ νεώτερο θέατρο σ' ὅποια ἔψη ἂν ἀνέβηκε καὶ αὐτό. Ἀπὸ τὰ σύμβολα ποῦμε ἐνὸς Ἀμλεῖ, ἐνὸς Προσπερου, ὡς Φάουστ. Καὶ σὲ τοῦτο ἀκριβῶς ξεχωρεῖ τὸ ἑλληνικὸν θέατρο ἀπὸ τὸ εὐρωπαϊκόν. Καὶ ὅταν, καὶ οἱ καλοπροαίρετοι ἀκόμη οἱ σοφιστοί, ἀγορεύουν τὴν θεατρικότητα ἔργων τοῦ Σικελιανοῦ, τὴν ἀγορεύουν τὰ μέτρα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τοῦ εὐρωπαϊκοῦ θεάτρου μετὰ τὸ ὅποιο καὶ θεοφάνη μετὰ διαβάσματα καὶ παρουσιάσεις τοῦ διαποτιστικῆς ὁριστικῆς καὶ ἀνεπίσχετα ἀπ' τὸ περιεχόμενό του. Τὸ εὐρωπαϊκὸν θέατρο δημιούργησε μόνο σύμβολα, σύμβολα ἡμιθέα καὶ καθολικά, γιὰ τὸν ὅπου σὰν κάνει καὶ ἄλλοιως ἀπὸ τότε ποὺ ἔμελλε ἡ μυθικὴ παιδεία τῆς Δύσης, γιὰ τὴν ἀντικαταστήσει ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἡ καλλιέργεια, ἐνῶ τὸ ἑλληνικὸν θέατρο ἀπὸ ἀρχαῖο καὶ τὸ σικελιανικόν, δὲ δημιουργεῖ, ἀλλὰ ἀντικαθιστᾷ τὰς μορφὰς τοῦ μετὰ τὸ Μῦθον, εἴτε ὁ λαὸς ἀνατρέφεται

μὲν αὐτὸν οὐσιματικὰ μετὰ μιὰ παιδεία π' ἀρχίζει ἀπ' τὸ μυθικὸν κόσμον, συνεχίζεται σὲ σχολεῖο τοῦ μετὰ τὸν Ὅμηρον, καὶ φτάνει σὲ τὴν διονυσιακὴν τοῦ λαοφάνειας σὲ θέατρο, εἴτε ὅπως ἔγινε μετὰ τὸν κατωπινὸν Ἑλληνισμόν ὡς μετὰ σήμερον, ἀνατρέφεται μετὰ τὸ Μῦθον μονάχος, μετὰ σὲς ἐκκλησιᾶς τοῦ, καὶ σὲ κροίσμους ἐθνικὰς τοῦ ὡς, σὲ λεβεντοθρόνα βουρὰ τοῦ μετὰ τὰ τραγούδια τῶν Διγενήδων, καὶ ὡς τὸν ἀγροεῖ τὸ Μῦθον αὐτὸ ἡ ἄλλη γύρω τοῦ κοινωνικῆς πραγματικότητος.

Οἱ τελευταῖες τὴν αὐτὴν γοητικὴν ποὺ ἀκολουθοῦν χαράσσονται πρῶτα καὶ κύρια γιὰ τοὺς νέους, ἀπευθύνονται σὲ τὴν νιότη τὴν ἑλληνικὴν, τὴν νιότη τὴν σημερινήν, τὴν αὐτοκρατορικήν, τὴν ἑλληνικὴν νιότην κάθε καιροῦ. Καὶ τοὺς λέω: Ἀδράχτε μετὰ σεβασμὸν καὶ ἰσχυρὴν τὰ κείμενα τὰ σικελιανικὰ σὲ χέρια σας, καὶ βουρῶντας τ' αὐτὰ σας σὲ φωνὰς μᾶταιες καὶ σιγὰς γύρω σας ποὺ σὰς φωνάζουν πὼς τάχα τὸ θέατρο τοῦ Σικελιανοῦ εἶναι μετὰ ποίηση, ἀλλὰ δὲν εἶναι θέατρο, ἢ εἶναι θέατρο, ἀλλὰ δὲν εἶναι γιὰ τὰ παίζονται, ἀγροώτας τὴν βαβούρα αὐτὴ γύρω σας ἀπ' ὅποια στίγματα καὶ ἀπ' ὅποιες ἀνθεντικές καὶ ἂν σηκώνεται, σκύνετε εὐλαβικὰ καὶ μετὰ ὑπόμνηση μελέτη σ' αὐτὰ, καὶ ὅταν μιὰ μέρα τὸ φῶς τοῦς καταγγάσει ὁ ὁκλήρος τὴν ὑπαρξή σας, τότε στήστε τὰ βωμοὺς μετὰ σὲ τὴν καρδιά σας, ὑψώστε τὰ ἀστέρια πολιτικά σὲ τοῦ σας, καὶ ὅταν δῆτε γύρω σας τὸ ἴδιο φῶς τὰ λάμπει καὶ σ' ἄλλων, πολλῶν ἄλλων τὰ μᾶτια, καὶ ξαφνικὰ γνωρίζετε ἀνάμυστά σας πὼς εἴστε ἀδέσφρα, τότε μὴ διστάστε, σκωθεῖτε ὅλοι μαζί καὶ στήστε τὴν θυμέλην τοῦ σικελιανικοῦ θεάτρου, ποὺ εἶναι ἡ ἴδια πανάρχαια θυμέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεοῦ τῆς Τραγωδίας καὶ ἡ ἅγια Τράπεζα ποὺ πάντῳ τῆς ὑψώνεται ὁ ἐστασμένος Διόνυσος ποὺ εἶναι γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνες ὁ Χριστός. Σκωθεῖτε καὶ στήστε τὴν σπὸν Δελφούς, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ Ποιητὴς προπάντων τὴν δάδα ποὺ φώτισε γιὰ μιὰ στιγμὴν ὁ ὁκλήρος τὸν πλανήτην προσσημαίνοντας ἕνα μέλλον ἱερὸν καὶ μεγάλο γιὰ τὴν Ἑλλάδα, στήστε τὴν σὲ τὸ διονυσιακὸν θέατρο τῆς Ἀθήνας, στήστε τὴν σὲ τὴν Δωδώνην, σὲ τὴν Ἀργεῖον, σὲ τὴν Ἐπίδαυρον, σὲ τὴν Ἐρεβία, σὲ τὴν Μεγαλόπολιν, ὅπου ὑπάρχει ἀρχαῖο θέατρο ἢ καὶ ὅπου ἄλλοι ἔχουσι κάποιο καινούριον σὲ φῶς, κατεβῆτε καὶ στήστε καὶ

σιῆσι τε παντοῦ, σιῆς πόλεις, σιῆς χωριά,
 σὲ πλατεῖες, σὲ ἀλώνια, κι ὅταν δῆτε πὼς
 πὰ ἐγιομίσαν ὅλοι οἱ τόποι, ἀνεβῆτε τότε
 καὶ σιῆς βουνοκορφές κι ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ
 τὸν ἑναστρο γύχτιο οὐρανὸ ἢ σιῆ γλαυκὴν
 οὐράνια ἄβυσσος τῆς μέρας θὰ δῆτε τὴν ἀ-
 ληθινὴ σκηνογραφίαν τοῦ σικελιανικοῦ θεά-
 τρου ποὺ εἶναι ἡ ἴδια ἡ Φύση καὶ τὸ ἴδιο
 τὸ Σύμπαν.

Κι ὅποιοι,

εἴτε σεῖς, εἴτε τὰ παιδιὰ σας, εἴτε τὰ παι-
 (διὰ τῶν παιδιῶν σας,

κι ὅταν

τ' ἀξιώθεῖτε καὶ τέτοιο,

τότε

«σπῶστε τὶς σάλπιγγες ψηλὰ ν' ἀντιβούσουν»
 γιὰ νὰ μιλήσω πὰ μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς σι-
 χους τοῦ Ποιητῆ,

«

ν' ἀντιλαλήσουν

βουνὰ καὶ λόγγοι καὶ φωνάχτε τοὺς ξωμάχους.
 φωνάχτε τὸ λαό, φωνάχτε νιοὺς καὶ κόρες»

καὶ διαλαλήστε τους τὴν ἀνάσταση, τὴν ἀ-
 νάσταση τοῦ Θεοῦ τῆς Τραγωδίας,
 καὶ διαλαλήστε σιῆν οἰκουμένην ὅλη τὴν ἀ-
 νάσταση τῆς Ἑλλάδας,
 τὴν ἀνάσταση τοῦ Μύθου, τὴν ἀνάσταση
 τοῦ Ἀνθρώπου.

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

Νομίζω πὼς τὸ πρόβλημα «Θέατρο στὴν Ἐπαρχίαν», θὰ λυθῇ μὲ τὴν ἐπαρχία πρωταγωνιστοῦσα καὶ τὸ κράτος ἐπόμενο. Ἄν δὲν φροντίσῃ ἡ ἐπαρχία νὰ ἐξασφαλίσῃ τὶς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῶν λύσεων, οἱ λύσεις δὲ μπορεῖ ν' ἀνατεθοῦν στὴν πρωτοβουλία τοῦ κράτους.

Πρακτικὰς λύσεις, καὶ θεμελιώσεις τῆς ἀπαιτήσεως ἴσης μεταχειρίσεως μὲ τὴν Πρωτεύουσα ἐκ μέρους τοῦ κράτους, ἀποτελοῦν οἱ ἐξασφαλίσεις τῶν δημοτικῶν χώρων στεγάσεως. Θέλω νὰ πῶ, τῶν κτιριακῶν συγκροτημάτων ὅπου θὰ μπορεῖ νὰ στεγάζεται ἀνετα ἕνας κρατικὸς ἢ ἡμικρατικὸς θεατρικὸς ὀργανισμὸς καὶ θὰ διευκολύνεται —ἔστω— οἰκονομικῶς καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρηση, χωρὶς ν' ἀντιμετωπίζῃ μαζὶ μὲ τ' ἄλλα τῆς ζητήματα καὶ τὸ ζήτημα τῆς φυσικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν περιστάσεων ἐκ μέρους τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας.

Συνεπῶς, τὸ ἀνεξάρτητο καὶ οἰκονομικῶς αὐτοσυντηρούμενο (μὲ τὶς προβλέψεις ἐκμεταλλεύσεως ἄλλων τοῦ χώρων) δημοτικὸ θέατρο, ἀποτελεῖ τὴν βάση τοῦ θέματος. Κριτικὸς γιὰ τὴν ὅποια περίπτωσις διαθέσεως θὰ εἶναι κάποια ἐπιτροπὴ δημοτικῶν ἀρχόντων —αἰρετῶν φυσικὰ κι' ἐναλλασσομένων— πλαισιωμένη μὲ

τὰ ἐνδεδειγμένα πρόσωπα ποὺ πάντα ὑπάρχουν σ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες. Ὅταν οἱ Δήμοι ἀντιμετωπίζουν τὸ θέατρο σὰν ζήτημα ἀνάγκης (καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν πρωτίστων εἶναι ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν δημοτῶν ἢ ἡ ψυχικὴ τέρψις τῶν καλλιεργημένων), τότε, ἀσφαλῶς, τὸ κράτος θὰ φανῇ ἀρωγό, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις —καὶ πρωτοβουλίες αὐτοχρημάτων ἐρασιτεχνικῶν ὁμίλων, ἔστω— θὰ κινηθοῦν εὐκολώτερα.

Τὸ «Ἄρμα Θέσπιδος» ὑπῆρξε βέβαια μὴ θαυμαστὴ προσφορά. Ἀλλὰ ὅς μὴ ξεχνῶμεν πὼς περιώριζε τὸ «θέατρο τῆς ἐπαρχίας» σὲ αὐστηρῶς —κι' ἐξ ἀνάγκης— ὠρισμένες ἀρχές, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲ μπορούσε νὰ καλύψῃ ταυτόχρονα τὶς ἀπαιτήσεις δύο ἢ τριῶν πόλεων. Κι' ἦταν πάντοτε δυσμετακίνητο λόγῳ τοῦ ὄγκου του. Τὰ θέματα τῆς πλαισιώσεως τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» μὲ «κλιμάκια ἐπαρχίας» καὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἐπαρχιακῶν κλιμακίῶν μὲ τὸ κεντρικὸ τῆς πρωτεύουσας (γιατὶ νομίζω πὼς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἐμφύχου ὑλικοῦ καὶ τέτοιο θὰ γίνῃ), ὅπως καὶ τὰ θέματα τῶν ἐργῶν διδασχῆς, θ' ἀναχθοῦν στὴν πρωτοβουλία τοῦ κράτους. Καὶ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν πὼς τὸ κράτος πάντοτε διέθετε τὰ κατάλληλα πρόσωπα, ποὺ δὲν τοὺς ἔλλειψαν ποτὲ οἱ ἐ-

πνεύσεις καὶ δὲ στερήθηκαν ἐπιτεύξεων ἀξίων
ἐπιτυχίας ἄλλων κρατῶν.

Ὡς πρὸς τοὺς νέους θεατρικοὺς συγγραφεῖς καὶ τὶς νέες προσφορές, ὅσο τὸ δημοτικὸ θέατρο τῆς ἐπαρχίας θὰ πληθύνεται, τόσο ἡ ἐθνικὴ σκηνὴ θὰ ἐπεκτείνεται σὲ κλιμακώσεις παρὰ τῶν, τόσο καὶ ἡ ἰδιωτικὴ θεατρικὴ ἐπιχείρηση θὰ κινῆται συχνώτερα, καὶ τόσες περισσότερες «ζητήσεις» θὰ προκύψουν. Συνεπῶς, οἱ νέοι θεατρικοὶ συγγραφεῖς ὅπως δῆποτε θὰ φεληθοῦν κι' ὅπως δῆποτε τὸ νεοελληνικὸ θεατρικὸ ἔργο θὰ ὑποστηριχθῇ, καὶ —τὸ ἄξιο— ἀ εὐδοκίμησι.

Ἀνήκει πολλὴ τιμὴ στὴν ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» γιὰ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν ζόρμησίν της γιὰ τὸ «Θέατρο στὴν Ἑπαρχίαν».

Εἶναι ἡ πρωτοβουλία μιᾶς φθασμένης τάξεως, τῆς ἐξέχουσας πάλι πόλεως τῶν Γιαννίνων. Τάξεως ποὺ ἀποτελεῖ τὸν δέκτη τῆς πνευματικῆς ὠριμότητος τῶν κατοίκων της καὶ ποὺ ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία τῶν δημοτῶν γιὰ τὴν μεγαλύτερη πνευματικὴ τους ἀνοδο.

Εἶναι ὁμως καὶ ἡ ὑπόδειξη πρὸς τοὺς δημοτικούς ἀρμοδίους γιὰ μιὰ παραδειγματικὴ θεμελίωση τοῦ «Θεάτρου στὴν Ἑπαρχίαν» μὲ ὅ,τι ἀνέφερα ἐξ ἀρχῆς.

Νομίζω πῶς περιττεύει ἡ γνώμη μου γιὰ τὴν σημασία τοῦ θεάτρου στὴν ἀνύψωση τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, ἔπειτα ἀπὸ τὶς τόσες, καὶ τόσο ἐπιτυχεῖς, γνώμες τῶν ἐκλεκτῶν συναδέλφων, συνεργατῶν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

ΛΑΚΗ ΔΟΞΑ

ΕΠΑΡΧΙΑΚΟ ΚΟΙΝΟ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟ

Ἀληθινὰ πανελλήνιο εἶναι τὸ αἶτημα «Ἡ ἐπαρχία ζητάει θέατρο!» ποὺ μὲ τὰ πρῶτα ἔργα τῶν διαλεχτῶν συνεργατῶν της κ.κ. Ἀρσενικοῦ, Πάνου Γρίσπου, Ἰ. Νικολαΐδη καὶ ὁ δειπνοντοῦ της κ. Δημοσθ. Κόκκινου προλλεῖ στὸ τεῦχος τοῦ Μαΐου ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Παλιὸ βέβαια, μὰ πάντα ἐπὶκαιρο, ἐλπίον ἀλλὰ κι ἄλυτο αὐτὸ τὸ θέμα, σήμερὰ γίνεται πιὸ ἀναγκαῖο καὶ πιὸ οὐσιαστικὸ μπροστὶς στὶς προϋποθέσεις τῶν κινδύνων ποὺ δημιουργεῖ ὁ καταπληκτικὸς σ' ἐπιτεύξεις κι' ἀσυλῶνιστος σὲ θέλητρα κινηματογράφος, καὶ καὶ τ' ἄλλα μελλοντικὰ καταρθώματα τῆς ἐκστῆς στὸν τομέα τοῦ θεάματος καὶ τοῦ ποάματος. Δικαιολογημένη λοιπὸν ἡ σταυροαία τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», καὶ εὐχῆς οὐ ἡ ἀνάπτυξη ἐνὸς πανελλαδικοῦ συναγεροῦ γιὰ νὰ πάρει πιά ἡ Ἑπαρχία τὴ μοῖρα σὺν τῷ Θεάτρω ..

Μιλονότι οἱ παραπάνω συνεργάτες τοῦ περὶ τοῦ ἐξαντλήσανε τὸ θέμα ἀπ' ὅλες σχεδὸν πλευρές, κι' οἱ ἐπόμενοι ποὺ θ' ἀποφασίσουν ν' ἀνακατευτοῦν στὴ συζήτηση γιὰ νὰ πρὸςωθήσουν ὠφελιμιστικά, σίγουρα δὲ θὰ εἰν πολλὰ νεώτερα στοιχεῖα νὰ εἰσφέρουν,

ὡστόσο νομίζω πῶς ἓνας διάλογος γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ «Καλοῦ» θεάτρου μὲ τὸ ἐπαρχιακὸ κοινόν, δὲ θὰ ἦταν ἄσκοπος. Γιατὶ ὅσο καὶ νὰ μὴ θέλουμε, ἀπὸ ἐγωϊσμὸ ἢ σεβασμὸ στὸν ἑαυτό μας, νὰ τὸ παραδεχτοῦμε, οἱ σχέσεις αὐτῆς δὲ στάθηκαν ποτὲ ἢ σχεδὸν ποτὲ ὅπως κι' ὅσο ἔπρεπε ἄξιες νὰ διευκολύνουν τὴν πλήρη ἐπαφὴ αὐτῶν τῶν δυὸ παραγόντων.

Φυσικά, ἓνα τέτιο τεράστιο πρόβλημα ὅπως τὸ «παρὰ πόδας», ἔχει τὶς οἰκονομικὲς καὶ ἠθικὲς ὁδύνες του, κι' ὅλα τὰ πρόσωπα ποὺ συνεργάζονται μοιραῖα σ' αὐτό, διατηροῦν τὴν εὐθύνη τους, μὰ βρίσκω ὅτι μιὰ καλὴ, μιὰ βασικὴ ἀρχή, ἀπὸ ὅπου θὰ ξεκινοῦσε κάποιος ἀποτελεσματικὸς προγραμματισμὸς ἐργασίας γιὰ τὴ δημιουργίαν μιᾶς «νέας ζωῆς», μπορούσε νὰ ταν αὐτῇ: ἡ ὑπαρξὴ προϋποθέσεων γιὰ τὴν πνευματικώτερη ἐπικοινωνία τοῦ Θεάτρου (κι' ὅταν λέμε «Θέατρο», ἐννοοῦμε τοῦ ἀληθινοῦ θεάτρου) καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑπαρχίας. Ἄς μὴ θεωρηθῇ, δηλώνω προκαταβολικά, μεροληπτικὸς καταλογισμὸς οὔτε κι' ἐθελουφικὴ ἀδικία. Μὰ ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ποὺ μένουμε στὴν Ἑπαρχία, δὲ δοῦμε τὰ πράγματα κατὰματα κι' ἀφ' οὗ ζητᾶμε ὅ,τι μᾶς ἀνήκει, δὲν προσφέρου-

Θ. ΜΕΤΣΙΜΕΝΙΔΗ

ΤΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

Νὰ ἓνα θέμα πὺ δὲν ἔπρεπε νὰ πάρει τὶς διαστάσεις μιᾶς πλατιάς καὶ διεξοδικῆς συζήτησης. Γιατί, τεράστιο στὴν ἔκταση καὶ τὴ σημασία του, ὅσο κι ἂν τὸ φέρουν στὸ προσκήνιο τῆς πανελληνίας προβολῆς φωνὲς στεντόνιες θὰ προσκρούσει σίγουρα σὲ φανερά κι φανέρωτα ἑμπόδια, καὶ στὸ τέλος θὰ καταδικαστεῖ στὸ χρονонуλάππο γιὰ νὰ θυμίζει τὰ «φιλότιμη προσπάθεια».

Ὡστόσο τιμὴ καὶ δόξα σ' ἐκείνους ποὺ τὸ πύρρυναν στὴν ἐπιφάνεια ὅσο κι ἂν φοβούμεσθε ὡς σύμφωνα μὲ τὶς συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦν ἡμερὰ στὸν τόπο μας ἢ ἔρευνα αὐτὴ καθ' αὐτὴ εἶναι ματαιόπονη.

Κι ἂς ἐξηγηθοῦμε. Ἀναμφισβήτητα τὸ θέατρο ἔπαιζε ἀνέκαθεν, ἐπομένως παίζει καὶ σήμερὰ σημαντικό ρόλο στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ποταμικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν. Βλέπουμε ἀκόμα καὶ τὴν ἀρχαιότητα νὰ δίνεται ἡ πρέπουσα σημασία σ' αὐτὸν τὸν τομέα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, νὰ θεσπίζονται εἰδικοί νόμοι ὥστε νὰ ἐκτελεσθῇ νὰ τὸ παρακολουθεῖ ὅλος ὁ λαός, νὰ ἐκπονηθῇ καὶ ἠθικὰ καὶ ὑλικά ἀπὸ τὴν Πολιτεία γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐπιζήσει καὶ ν' ἀναπτυχθῇ κ.λ.π. Σήμερα ἀντὶ νὰ οἰκτείρουμε ὡς προγόνους μας γιὰ τὸν πρωτόγονο τρόπο ψυχαγωγίας τους τοὺς ὑπερθεματίζουμε. Ὡς ἢ ἔξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα... ὑπόλοιπη γὰρ ἡ κατάσταση ἐπισημαίνεται ἀπελπιστική καὶ φυσικὰ ἐγκυμονεῖ ἀνησυχίας γιὰ τὸ βαθμὸ πνευματικῆς ἀνάπτυξης τοῦ λαοῦ μας.

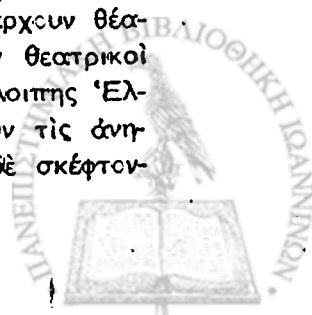
Μιὰ ὅμως ποὺ φτάσαμε ὡς ἐδῶ, ἂς ἀναμείψουμε τὴν ἐπιφάνεια κι ἂς τσαλαδουτήσουμε καὶ λίγο στὸ βάθος ὅπου πιστεύουμε ὅτι κρύβεται ἡ οὐσία τῆς κακοδαιμονίας. Λέμε καὶ δίκαια— πὼς ἡ ἐπαρχία, δηλ. ὁ λαὸς τῆς ἐπαρχίας ἴσως κι ὁμοίος μὲ τὸ λαὸ τῆς πόλεως ζητάει μόνιμο θέατρο. Καὶ δὲν περιοριζόμαστε στὴν ἀπλή ὑπενθύμιση. Φωνάζουμε, κρονοῦμε, κραυγάζουμε. Διερωτηθήκαμε ὁποῦ ποτὲ ἂν ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες προϋποθέσεις γιὰ νὰ στηριχθεῖ καὶ νὰ δώσει τοὺς καρπὸς του τὸ θέατρο στὴν ἐπαρχία; Ἄς πεῖτε μὲς τὸ ἔργον, καὶ τὴ σκάφη σκάφη. Μιὰ ὅλα

κερὴ Θεσσαλονίκη ΔΕΝ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ ἓνα ΣΟΒΑΡΟ θέατρο πρόξας. Στὶς ἄλλες πόλεις —ἀπ' ὅ,τι γνωρίζουμε— οἱ σεβαστοὶ θέατροι παραμένουν ἐλάχιστες μέρες καὶ τὰ ἔργα τους τὰ παρακολουθοῦν οἱ ἴδιοι κ' οἱ ἴδιοι θεατές. Μιὰ μερίδα. Ὁχι ὅλος ὁ κόσμος. Γιατί; Ἐδῶ πρέπει νὰ δοθεῖ μιὰ σαφὴς καὶ λογικὴ λύση. Γιατί δὲ μπορούμε νὰ ζητᾶμε θέατρο ὅταν δὲν ἔχουμε κοινὸ γιὰ νὰ τὸ παρακολουθήσει. Ἐχτὸς κι ἂν ἐπαναπαυθοῦμε στὸν ἀριθμὸ τῶν «μυημένων» κι αὐτολιβανίζωμαστε ὅτι ἔχουμε κοινόν.

Ἀντίθετα ἐμεῖς πιστεύουμε πὼς τὸ θέατρο εἶναι μιὰ μορφή κοινωνικῆς ἐκδήλωσης καὶ σὰν τέτιο πρέπει ν' ἀγκαλιάζει καὶ ν' ἀναψυχώνει τὴ μεγάλη πλειοψηφία τῆς Κοινωνίας. Καὶ τὸ λέμε παστρικά καὶ τίμια. Οἱ μάζες, σήμερὰ, δὲ μποροῦν νὰ παρακολουθήσουν θέατρο. Δὲν μποροῦν γιὰ ἀντὶ νὰ ὠθοῦνται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὸ αἰσθητικόν Ὁραῖο ὠθοῦνται στὸ ἐξυπνισμὸ τῶν πιὸ χυδαίων καὶ πρωτόγονων ἐνστίχτων. Χυδαία μουσικὴ (σερέτικη, μοιρολατρική), χυδαία πνευματικὴ τροφή (τὰ κάθε λογῆς παρδαλόχρωμα περιοδικά... ποικίλης ὕλης). Οἱ στερημένοι μιᾶς ἱκανοποιητικῆς μόρφωσης (κι αὐτὸ εἶναι, δυστυχῶς, τὸ πλατὺ κοινὸ τῆς Ἑλλάδος) εἶναι φυσικὸ νὰ δέχονται εὐκολώτερα ὅ,τι διεγείρει τ' ἄγρια ἐνστικτοὺς τοῦ ζώου—κτῆνους παρὰ θρησκ. ἀνώτερη πού, γιὰ ν' ἀφομοιωθεῖ χρειάζεται συστηματικὴ καλλιέργεια.

Ἄρα Δίκαιο, δικαιοτάτο τὸ αἶτημα ν' ἀποκτήσουν θέατρο ὅλες οἱ πολιτείες μας. Παράλληλα ὅμως —ἀφοῦ εἶναι βασικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ σταθεῖ— νὰ δοθεῖ ἡ ἀνάλογη σημασία γιὰ τὴν ἐξάλειψη κάθε σερέτικης, τετυποποιητικῆς, διεφθαρμένης τάσης.

Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴ δημιουργία θεάτρου κι ὅξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα θὰ εἶναι ὅπως ποτε ὀφέλιμο καὶ γι' ἄλλους λόγους. Νὰ ἓνας οὐσιαστικός. Στὴν πρωτεύουσα ὑπάρχει θέατρο. Στὴν πρωτεύουσα ὑπάρχουν θεατρικοὶ συγγραφεῖς. Οἱ λογοτέχνες τῆς ὑπόλοιπης Ἑλλάδας ποὺ ἐρευνοῦν κι ἀποτυπώνουν τὶς ἀνησυχίες τους στὰ χαρτιά, βέβαια, δὲ σκέφτον-

ται να γράψουν θέατρο. Καί γιατί να τὸ γράψουν; Τὸ θέατρο διδάσκεται στὴ σκηνή, δὲ διαβάζεται.

Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ πῶς, σήμερα στὴν Ἑλλάδα θάχαμε ἓναν ἀντάξιο τοῦ Ἰονέσκου ἢ τοῦ Μίλλερ ἂν μὲ ἴσους ὁρους ἐπαιριαν μέρους στὴ θεατρικὴ παραγωγὴ ὅλοι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὅχι μοναχὰ θὰ βλέπαμε θέατρο ἀλλὰ θὰ δημιουργούσαμε καὶ πνευματικὴ ζωή. Οἱ πολιτεῖες μας θ' ἀκολουθεύσαν σιγὰ σιγὰ τὸ ρυθμὸ τῆς ὁλισθητικῆς πορείας τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Ἡ σταυροφορία σας γιὰ τὸ θέατρο εἶναι ἄξια κάθε ἐπαίνου καὶ ἀπὸ ἀντιλήψεις ὥριμες ἀπὸ πολλοῦ καὶ τόσο γενικὰ παραδεκτές, ὥστε δὲν νομίζω πῶς θὰ σᾶς χρειαστεῖ περαιτέρω θεωρητικὴ ἀνάπτυξη. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται εἶναι ὁ συντονισμὸς τῆς δραστηριότητός σας, ὥστε ἡ ἀπόφαση νὰ ἀχθεῖ στὴν πράξη. Κάτι ποὺ τὸ ὀνειρεύονται πολλοὶ μαζί — εἶχε πεῖ ὁ Χρηστομάνος ἰδρύοντας τὴ «Νέα Σκηνή» τσὺ — δὲν ἀργεῖ νὰ γίνῃ πραγματικότητα.

Δὲν ξέρω ποιά μέτρα πρόκειται νὰ ἐξαγγεῖλει ἡ Κυβέρνηση ὑπὲρ τοῦ θεάτρου. Τὸ γεγονός πάντως ὅτι καταπιάστηκε μ' αὐτὸ τὸ θέμα σ' ἐπανειλημμένες συσκέψεις προδικάζει τὸ ἐνδιαφέρον της, ἀπ' τὸ ὅποιον σκόπιμο θὰ ἦταν νὰ ἐποφεληθεῖτε, ἔχοντας ἀπὸ τώρα ἓνα

πραγματοποιήσιμο σχέδιο νὰ προτείνετε. Ξέρω ἀκόμη πῶς τὸ ἴδιο ζωηρὸ ἐνδιαφέρον ἐπιδεικνύει τὸ «Σωματεῖο Ἑλλήνων Ἡθοποιῶν», χρηματοδοτώντας κατὰ ἓνα ποσοστὸ τὰ ἀνεγχεόμενα δημοτικὰ θέατρα. Πρῶτο θεμελιωθέν, στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς προσπάθειας, ἦταν, πέρυσιν, τὸ Δημοτικὸ Θέατρο τῆς Λαμίας.

Ἄν ὁ Δῆμος Ἰωαννίνων θελήσει νὰ παραχωρήσῃ τὸ σχετικὸ οἰκὸπεδο καὶ νὰ συμπαρασταθεῖ στὴν προσπάθειά σας, ὅλα θὰ ἦταν εὐκόλα. Ἄν τὰ Γιάννενα τὸ θελήσουν, τίποτε δὲν ἐμποδίζει ν' ἀποκτήσουν τὸ θεάτρό τους. Καὶ εἶναι ἡ ἀπόκτηση, πρῶτα, τῆς Στέγης ποὺ προέχει. Ὅταν αὐτὴ ὑπάρχει, τὰ ὑπόλοιπα (ποιὸς θίασος καὶ τὶ ρεπερτόριο) εἶναι εὐκόλο νὰ τακτοποιηθοῦν. Ἐπομένως, πρῶτο βῆμα στὴν ἐξόρμησή σας (στὴν ὁποία θὰ εἶμαι πρόθυμος συμπαραστατής, ἂν μπορῶ σὲ κάτι νὰ φανῶ χρήσιμος), εἶναι τὰ ὄνειρά σας νὰ γίνουν καὶ φιλοδοξία τοῦ Δήμου.

Ἀθήνα, 17—7—60

Φιλικώτατα

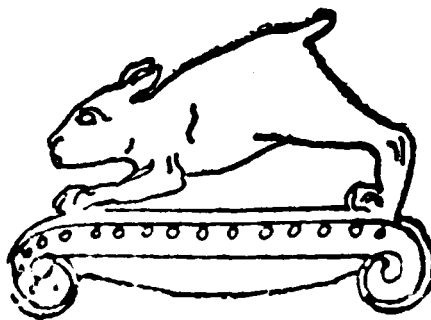
Μ. Περάντης

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία».

Πῆρα ἐδῶ τὸ ἀνάτυπο τῆς ωραίας καμπύλης ποὺ κινήσατε. Καταλαβαίνεις μὲ πόσο ἐνδιαφέρον θὰ τὴν παρακολουθήσω καὶ φυσικὰ θὰ πῶ κι' ἐγὼ τὸ λόγο μου. Μόνο λίγο ἀργότερα.

Βυτίνα 29—6—1960

Σωκράτης Καραντινός

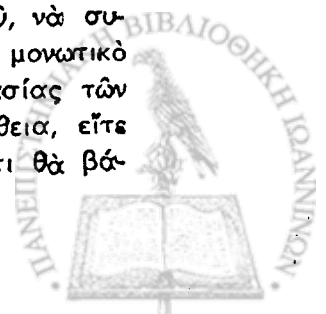
ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΔΩΔΩΝΗΣ (Μιά μεγάλη έπιτυχία)

Οι γιορτές μας του πρώτου δεκαπενθημέρου του Αυγούστου οργανώθηκαν υποδειγματικά και πέτυχαν χάρις στην ακάματη δραστηριότητα του κ. Φρόντζου· ή καλή πίστη επιβάλλει να τονιστή αυτό χωρίς περιφράσεις και ανασκοπές. Είναι αλήθεια ότι τον βοήθησαν με όλη τους τη δύναμη οι συνεργάτες του της Ε.Η.Μ., οι Άρχες και το κοινό. Τα του Καίσαρος, όμως τῷ Καίρασι: χωρίς την εύφύια του, τις οργανωτικές του ικανότητες, το πείσμα του και την βαθειά κατανόηση της βαρύτητος του σκοπού, που έταξε στον έαυτό του, το Φεστιβάλ δεν θα είχε πετύχει. Και αυτή ή ολοκληρωτική άφοσίωση σ' έναν σκοπό που έμοιαζε με όνειρο θερινής νυκτός, με ουτοπικό πλᾶσμα άνεδαφικής ρωμαντικότητας, στάθηκε άκριδῶς ή αίτια —τέτοια είναι ή γοητεία που άσκει το άνέφικτο—, για να συσπειρωθούν γύρω άπό τον οργανωτικό πυρήνα των έορτών και οι έν τέλει και το πολύ κοινό με τέτοια προθυμία, και για να έκδηλωθ ή άξιόθαύμαστη εκείνη συνεργασία Έπιτροπής, όργάνων Τάξεως και θεατών, που τίμησε την Ήπειρο. Έκφράζονται βέβαια άπό πολλές πλευρές δικαιολογημένες ίσως άντιρρήσεις, ως προς την άξίαν των παραστάσεων στο άρχαίο θέατρο: άντιρρήσεις σχετικές και με την σκηνοθεσία και με την συγκρότηση του θιάσου και με την άπόδοση των επί μέρους έρμηνειών άπό της πλευράς των ήθοποιών. Αύτα όλα δεν μπορούν να νοθεύσουν καθόλου το λαμπρό έπίτευγμα της Έταιρείας, γιατί δεν ήταν της δικής της άρμοδιότητος. Ό,τι ήταν του χεριού της έγινε τέλεια και αυτό πρέπει να την γεμίσει με δίκαιη ύπερηφάνεια.

Δίκαιη επίσης ύπερηφάνεια πρέπει να αισθάνεται αυτός ο τόπος για τους άνθρώπους του, που γέμισαν το θέατρο. Παρά την μέτρια σχετικῶς ποιότητα του θεάματος, παρά το ότι ο χώρος της σκηνής δεν έξέπεμπε πάντα το λιτό τραγικό πάθος με την πειστικότητα που θάπρεπε, ο νεώτερος θεατής δέχτηκε το μήνυμα της τραγωδίας με κεραίες ζωντανές και εύαίσθητες, με το περίσσειμα της καρδιάς, άφου άλλωστε, έπειδή του έλειπε ή άπαραίτητη ειδική άγωγή δεν ήταν, εύτυχῶς, σε θέση να έξαντλήσει τις έντυπώσεις του σε μάταιες κριτικές αναλύσεις. Ο κοσμάκης θενείδε, έζησε το άρχαίο δράμα, σαν να ήταν μέλος του χορού, σαν να είχε άπλωθ ή χώρος της σκηνής ως τις ψηλότερες κερκίδες τῷ θεάτρου. Έτσι έδειξε ότι συνδέεται άκόμη βιολογικά, με ένα νήμα λεπτό μα άνθεκτικῶτατο με τον παλαιό εκείνο κόσμο, όπου ο ήγεμονικός οίκος των Άτρειδῶν άσώτευε το αίμα και τα πάθη, κάτω άπό μια άνελέητη μοίρα.

Τώρα, ᾶς μάς έπιτροπή να κλείσουμε το σύντομο αυτό σημείωμα με δυο λόγια για μια άλλη παράξενη υπόθεση: Πρόκειται για το παραπέτασμα σιωπής, που άπαμώνωσε τις γιορτές μας άπό τον άλλο έλληνισμό. Με τέτοια λαμπρή έπιτυχία σῶπασαν σχεδόν όλοι γύρω άπό το νεογέννητο Φεστιβάλ, ώστε θα μπορούσε κανείς να υποπτευθ ή ότι όχι ή Θεά Τύχη, μα ή κακή προαίρεση, πρυτάνευσε στο στήσιμο μιᾶς τόσο καλᾶ συναρμολογημένης μηχανής. Ίσως ο φόβος μήπως θιγούν άπό τις έκδηλώσεις της Δωδώνης στερεά κατεστημένα συμφέροντα άλλων προνομιούχων περιφερειῶν της χώρας και οι άντιπάθειες που χωρίζουν τους άνθρώπους του θεάτρου κι έδῶ και παντού, να συνήγαγαν στο να ύψωθ ή γύρω μας, σαν σινικό τείχος, το στεγανό εκείνο μοναδικό φράγμα, που έμπόδισε τον έλληνικό κόσμο να πάρη μια ιδέα σαφή της σημασίας των ήπειρωτικών έορτών. Έπειδή όμως το Φεστιβάλ της Δωδώνης καμμιά προσπάθεια, είτε ένεργητική, είτε παθητική δεν θα μπορέσει πιά να το τορπιλίσει, έλπίζουμε ότι θα βά-

λουν στο μέλλον μυαλό οι αρχιτέκτονες της έκστρατειας σιωπής και ότι θα το αντιμετώπισουν, από δω κι ύστερα με φιλικότερες ή μάλιστα ρεαλιστικότερες αντιδράσεις. Στο κάτω της γραφής, μόνον όταν θα ανατείλει ο ήλιος εκ Δυσμών, θα κλείση, κατά το Κοράνιο, η θύρα της μετάνοιας. Και πιστεύουμε ότι σε θέματα ηθικής τάξεως, ή μετάνοια δεν έρχεται ποτέ πολύ άργά.

A. Γ.

ΟΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ

Το μεγάλο βήμα έγινε. Στον ιερό χώρο της Δωδώνης αντήχησε ο θρήνος της Ήλέκτρας και η φοβερή κραυγή των Ευμενίδων μαζί με την άδέκαστη κρίση της Άθηνάς. Είχε σιωπήσει επί δυο χιλιάδες χρόνια. Άλλα και γρηγορώτερα το Έλληνικό Θέατρο κατ' ευσίαν είχε σιωπήσει, απ' ότου οι βάρβαροι Ρωμαίοι είχαν μεταβάλει την όρχήστρο του θεάτρου σε άρένα για θηριομαχίες.

Μια μοιραία παρεξήγηση μεταξύ Χριστιανισμού και Παγανισμού κράτησε το Βυζάντιο μακριά από τη ζωγόνο πνοή της Έλληνικής σκηνής, όπως το κράτησε γενικότερα πολύ μακριά από πολλές άνωτερες εκδηλώσεις του Έλληνισμού.

Ίερές ήταν οι στιγμές που ζήσαμε εμείς οι πρώτοι άκροατές έπειτα από τόσους αιώνες. Ο όρος «Έλληνοχριστιανικό πνεύμα» τώρα μόνο δεν είναι πια λέξη χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο. Γιατί Έλληνικό πνεύμα δεν θα πη προγονοπληξία, αλλά βαθύτερη μελέτη και διείδυση στα μυστικά του, προσήλωση στις άνωτερες επιδιώξεις του της πνευματικής και φυσικής υγείας, επικοινωνία με την ψυχή του. Και την ψυχή αυτή σε μια ώρισιμένη περίοδο της διαρκούς εξέλιξης και μεταβολής την εξέφρασε ή Άθηνάϊκη τραγωδία με τη Δικαιοσύνη και τη Νέμεση σαν βάθρα για την προκοπή ή για την διατήρηση της ανθρώπινης εύτυχίας, που δεν μπορεί να χωρισθί από την Ευδαιμονία, δηλ. από την άρμονία του ανθρώπου με τον έαυτό του, με τη γή, όπου γεννήθηκε και ζή, με τη φύση και με τη θεότητα, την άπλη άνέκφραστην ύπόστασή της και πολλαπλή στη φανέρωσή της.

«Κρούετε και άνοιγίσεται» είναι ο Ευαγγελικός λόγος. Καίτο άνοιγμα της σκηνής της Δωδώνης ήταν αίτημα από καιρό των διανοουμένων Ήπειρωτών. Επί Τουρκοκρατίας πήγαιναν πεζή οι μαθητές της Ζωσιμαίας Σχολής για να προσκυνήσουν τα ερείπιά της. Για παράσταση αρχαίου δράματος δεν μπορούσε φυσικά να γίνη κανένας λόγος τότε. Η εύχή όμως ήταν ένδύμουχη να γίνη ο τόπος αυτός «Έλληνικό» και μαζί με το Έλληνικό να ξαναπάρη κάτι από την αίγλη την παλιά και από την κανούργια πολιτιστική δραστηριότητα των συγχρόνων.

Πόλεμοι και κακουχίες πολεμικές και άλλες δεν άφησαν ν' ανθήση ως έπρεπε το δέντρο της άγαθής και γόνιμης άσχειολατρίας. Από το 1950 όμως και δώθε έντονα άκούστηκε ο λόγος πολλών για την αναστήλωση του Θεάτρου της Δωδώνης. Ο μακαρίτης Ευαγγελίδης σε επανειλημμένες συσκέψεις έπίσημες και άνεπίσημες είχε παρκληθί να συντονίση τη δράση του για την ολοκλήρωση των ανασκαφών στο χώρο του Θεάτρου. Η προσφορά της τύχης αλλά και το φορτίο της δόθηκε άργότερα στον κ. Δάκαρη, που με επκίνδυνη πρωτοβουλία ανέλαβε την έπιτυχή μερική αναστήλωσή της. Οι στήλες του περιδικού τούτου επανειλημμένα είχαν διατυπώσει παρόμοιες εύχές και ο γράφων τις γραμμές αυτές, προλογίζοντας την παράσταση του «Οίδίποδος Τυράννου» από τον θίασο του κ. Μυράτ στο «Παλλάδιο» διέτύπωσε την εύχή να παρακολουθήσωμε πολύ σύντομα στη Δωδώνη, στο χώρο που ταιριάζει, παραστάσεις αρχαίων δραμάτων. Και το σωματείο «Οί Φίλοι των Ίωαννίνων» είχαν δείξει παράλληλο ένδιαφέρον. Τέλος ή «Έταιρεία των Ήπειρωτικών Μελετών» από τους πρώτους και άμεσους σκοπούς έθεσε τη διδασκαλία αρχαίων δραμάτων στο θέατρο της Δωδώνης. Πολλοί ασφαλώς συνέδωσαν. Άλλά το έργο σχεδόν σ' ούνολό του το πήρε στους ώμους του ο πρόεδρος της Έταιρείας κ. Κ. Φρόντζος, στον όποιον άνήκει κάθε έπαινος αλλά και ή εύγνωμοσύνη

δλων μας. Γιατί τὸ ἀνέβεςμα ἐνὸς ἀρχαίου ἔργου στὴ Δωδώνη ἦταν ἕνας ἀθλος ποὺ ξεπεράστηκε. Ζήτημα στέγης γιὰ τοὺς ξένους, ζήτημα συγκοινωνίας, δρόμοι, μεταφορικῶν μέσων, εὐρυθμίας καὶ τάξεως στὸ χώρο τοῦ Θεάτρου, καθαριότητος, χίλια δυὸ ζητήματα, ποὺ ἔπρεπε νὰ μελετηθοῦν καὶ νὰ ξεπεραστοῦν. Σ' ἕνα σημεῖο ἂν παρουσιάζονταν καὶ λειψό, ἐκινδύνευε νὰ καταρρεύσῃ ἡ ὅλη προσπάθεια. Μιὰ ἀταξία στὸ γυρισμό, ἕνα πατεῖς με πατῶ σε γιὰ τὴν ἐξασφάλιση θέσεως στὸ αὐτοκίνητο, θὰ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ θρηνησῶμε θύματα. Καὶ τότε κανένας δὲν θὰ σκέφτονταν γιὰ τὴ σχετικὴ ἢ τὴν καλὴ ἢ τὴν ἀριστουργηματικὴ ἀπόδοση τῶν ἡθοποιῶν καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν παραστάσεων. Καὶ ὅμως οἱ ὀχτὼ χιλιάδες θεατὲς τὸ πρῶτο βράδυ καὶ οἱ δεκατρεῖς χιλιάδες τὸ δεύτερο βράδυ μέσα σὲ ἕνα τέταρτο βρίσκονταν στὶς θέσεις τους χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ καμμιά ἀταξία καὶ καμμιά ἀνωμαλία. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει ἕνα μεγάλο «εὐγε» καὶ στὴν Ἀστυνομία ἀπὸ τὸν Ἀνώτερο Διοικητὴ τῆς Χωροφυλακῆς ἕως τὸν πιὸ νεοσύλλεκτο χωροφύλακα. Ἀξίζει ἀκόμα νὰ ἐξασθῇ καὶ ἡ σοβαρὴ στάση τοῦ Ἡπειρωτικοῦ κοινοῦ ποὺ μὲ «σιωπὴ καὶ σοβαρότητα», ὅπως ταιριάζει σὲ ἀνθρώπους μὲ ἦθος, παρακλούθησε καὶ τίς δυὸ παραστάσεις.

* * *

Τὸ πρῶτο βῆμα ἔγινε. Στὸ μέλλον εἶναι γνωστὸ πᾶς τί ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ καὶ πῶς νὰ γίνῃ. Δὲν πρόκειται νὰ βαδίσωμε στὸ ἄγνωστο. Στὸ ἄγνωστο βάδισε ὁ κ. Φρόντζος καὶ πέτυχε ἀπόλυτα, ἀφοῦ ἐργάστηκε νύχτα μέρα μὲ κλονισμό μάλιστα καὶ τῆς υγείας του. Γι' αὐτὸ οἱ παραστάσεις αὐτὲς ἦταν ἕνα βῆμα πρὸς τὴν πνευματικὴ ἀνόδου τοῦ τόπου σημαντικώτατο.

Δὲν ἔγιναν ἄρα γε λάθη; Ἡ τοῦλάχιστον δὲν ἔγιναν παραλείψεις; Ἀς ποῦμε ὅτι ἔγιναν οἱ παραλείψεις γιὰ νὰ δικαιολογήσωμε τὴν σιωπὴ, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκάλυψε τίς «γιορτὲς τῆς Δωδώνης» μεγάλο μέρος τοῦ τύπου τῶν Ἀθηνῶν, ἐνῶ ἀσχολεῖται μὲ τρίστηλα καὶ τετράστηλα δημοσιεύματα γιὰ πράγματα πολλὰς φαρὲς ἀσήμεντα. Ἀς ποῦμε ὅτι ἴσως δὲν ἔφτασαν ἕως τὰ γραφεῖα του οἱ προσκλήσεις τῆς Ἑταιρείας. Γιατί ἄλλοιὼς πρέπει ἡ κρίσις τοῦ κόσμου νὰ εἶναι πολὺ αὐστηρὴ γιὰ τὰ πνευματικὰ διαφέροντα μεγάλου μέρους τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου.

Δὲν ἔγιναν ἄραγε λάθη ἀπὸ τοὺς ἡθοποιούς παρὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ἀπόδοσή τους στὸ σύνολο; Ἕνας αὐστηρὸς κριτικὸς θὰ εἶχε νὰ σημειώσῃ πολλά. Καὶ γιὰ τὴ σκηνὴ καὶ γιὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ γιὰ τοὺς ρόλους τῶν ἡθοποιῶν ποὺ ἦταν ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὄχι τραγικὰ ὑπέροχοι. Ἀκόμα μερικὲς ἀδεξιότητες καὶ ἀπροσεξίες, ποὺ ἦταν πιὸ φανερὲς σχετικὰ μὲ τῆμουσικὴ καὶ τὰ Τύμπανα.

Ὅλα ὅμως αὐτὰ παραβλέπονται μπροστὰ στὸ μεγάλο γεγονὸς, ὅτι στὴ Δωδώνη εἶδαμε καὶ θαυμάσαμε πραγματικὰ τὸ ἀρχαῖο δράμα.

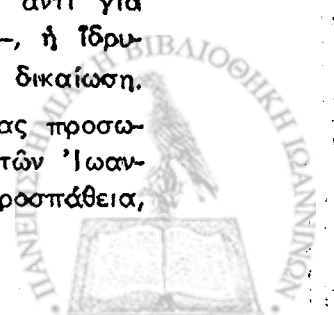
Τ. Σ.

Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Ἡ Πινακοθήκη στὴ ζωὴ μιᾶς πόλης εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς παράγοντες τῆς πνευματικῆς καὶ γιὰ τὴν αἰσθητικῆς ὑπόστασις. Ἰδιαίτερα, στὸ δικό μας τόπο, ἡ καλλιτεχνικὴ ζωὴ δὲν βγήκε ἀκόμα ἀπ' τὰ ὅρια τῆς Ἀθῆνας. Ἡ προσπάθεια, ὅν, γιὰ μιὰ τέτοια ἀποκέντρωση εἶναι καὶ ἕνα μεγάλο βῆμα.

Ἡ πόλη μας ἔγινε τώρα μιὰ καλὴ ἀρ-
Απὸ δὴ ξεκινάει καὶ ἡ ἐξόρμησις ποὺ ἡ-
να κάμει καὶ ἡ Ἐθνικὴ μας Πινακοθήκη,
να μὴν εἶναι μακριὰ ἀπ' τὸν ἀνθρώπο

τῆς ἐπαρχίας. Ἔτσι, παίρνουν μορφή πᾶς τὰ ὄνειρα καὶ οἱ ἰδέες ποὺ ὑπῆρχαν ἀπὸ χρό-
νια στὰ Γιάννινα γιὰ τὴν ἱδρυση Πινακοθήκης. Πρὸ παντὸς σπὰ Γιάννινα, ὅπου, ἐδῶ καὶ τρία
χρόνια, ἔγιναν ἐκεῖνες οἱ λειψὲς προσπάθειες
ποὺ δὲν εὐτύχησαν νὰ ἐπιζήσουν στὴν δοκι-
μασία τῆς οἰκονομικῆς ἀνεπάρκειας—ὅπως
συμβαίνει συνήθως σὲ ὅσους ἔχουν ἀντὶ γιὰ
χρήματα μονάχα ἰδέες καὶ ὄνειρα—, ἡ ἱδρυ-
σις τῆς Πινακοθήκης εἶναι καὶ ἠθικὴ δικαίωση.
Τώρα οἱ Ἀφοῖ Μελά, προσφέροντας προσω-
ρινὰ τὴν οἰκία τους, καὶ οἱ «Φίλοι τῶν Ἰωαν-
νίνων», κάνοντας μιὰ ἐπίμονη προσπάθεια,

στάθηκαν οί κύριοι συντελεστές για να γίνει ή Πινακοθήκη. 'Αναντίρρητα, ή συμβολή τους είναι πολύ μεγάλη. Κι' ακόμα, ή εμπνευση για την πράκταση τής ιδέας, να πλουτίζεται με δανεισμό απ' την 'Εθνική μας Πινακοθήκη, είναι μιὰ πράγματι βιώσιμη μορφή γὰ την ἐγκατάσταση πινακοθηκῶν γενικώτερα στην ἐπαρχία. Θὰ καταστεί δυνατό να ἔρθουν κι' οί ἄλλες πόλεις σ' ἐπαφή με ἀντιπροσωπευτικά ἔργα τής Νεοελληνικῆς Τέχνης. Κι' αὐτὸ εἶναι ξεχωριστὰ πρὸς τιμὴν τής 'Εθνικῆς Πινακοθήκης. Κατανόησε τὴν ἀνάγκη αὐτὴ πού θὰ καλύψει πλήρως καὶ τὴν ἀποστολὴ αὐτῆς τῆς ἰδίας.

Ἄλλης τόσης σημασίας, εἶναι τώρα καὶ μιὰ δεύτερη φάση, ἓνα δεύτερο στάδιο τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν πινακοθήκη στὴν πόλιν μας: ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ μόνιμη πιά ἐγκατάσταση καὶ λειτουργία της. Καί, στὸ σημεῖο τοῦτο, νομίζομε, πὼς θὰ πρέπει, ὅσοι πῆραν τὴν πρωτοβουλία, νὰ πασχίσουν ἰδιαίτερα, γιὰ νὰ στηρίξουν τὴν πρώτη ἐπιτυχία τους. Ἀπ' τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴ θὰ ἐξαρτηθεῖ ἴσως κι' ἡ ὑπόθεση τῆς Πινακοθήκης σὲ ὅλες τὶς πόλεις στὴν ἐπαρχία. Ἡ εὐθύνη, συνεπῶς, εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλη καί, πρὸ παντός, εἶναι εὐθύνη πέρ' απ' τὴν ἀτομικὴ πρωτοβουλία. Λοιπόν, τί θὰ πρέπει νὰ γίνει γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἡ Πινακοθήκη 'Ιωαννίνων;... Δὲν ἐπιχειροῦμε δῶ κριτικὴ καὶ δὲν ξέρομε πὼς ἀντιμετωπίζουν οἱ «Φ. Ι.» τὸ πρόβλημα τοῦτο. Πιστεύομε μονάχα πὼς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὸ ἐξέτασαν ἀπὸ κάθε πλευρὰ καὶ πὼς ἔχουν μιὰ δική τους γνώμη, τόσο γιὰ τὴν μορφή τῆς λειτουργίας, ὅσο καὶ γιὰ τὸ πρόγραμμα δράσης —ζωῆς τῆς Πινακοθήκης.

Ὡστόσο, ἐπειδὴ κι' ἐμεῖς ἔχομε μιὰ γνώμη, θεωροῦμε πὼς εἶναι ὑποχρέωσή μας νὰ τὴν ἐκθέσουμε: Ἡ ἐπιτυχία δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἀνάρτηση τῶν πινάκων. Πρέπει, πρὸ παντός, νὰ γίνει προσιτὴ πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ στὸ πολὺ κοινό. Αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια εὐκκολο. Καὶ θὰ κατορθωθεῖ μονάχα ἂν ἀναληφθεῖ καὶ μιὰ ἐκστρατεία γὰ κάποια γεφύρωση ἀνάμεσα στὸ κοινὸ καὶ στὰ ἔργα τῆς Πινακοθήκης. Πρέπει νὰ γίνει μιὰ προσπάθεια νὰ ξεναγηθοῦν —δὲς τὸ πούμε ἔτσι— καὶ ν' ἀποκτήσουν κάποια ἐπαφή οἱ ἀπισκέπτες με τὴν Τέχνη γενικώτερα, ὥστε νὰ καταστούν κι αὐτοὶ παράγοντες γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς πινακοθήκης. Αὐτὸ θὰ ἐπιτευχθεῖ με εἰδικές

ὁμιλίες —εἴτε στὴν Πινακοθήκη, εἴτε καὶ σὲ πιο εὐρύτερους χώρους—, με ἐκτυπώσεις καὶ τατοπιστικῶν κριτικῶν κειμένων καί, πρὸ παντός, με τὴν βοήθεια τοῦ τύπου. Δηλαδή, πρέπει ν' ἀξιοποιήσουμε τὴν εὐκαιρία πού μᾶς δίνεται απ' τὴν 'Εθνικὴ Πινακοθήκη καὶ νὰ πείσουμε πὼς τὰ ἔργα πού μᾶς ἔστειλε δὲν ὑπῆρξαν «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Παράλληλα, πρέπει νὰ καταβληθεῖ κι' ἄλλη μιὰ προσπάθεια, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ὀριστικὴ στέγη τῆς Πινακοθήκης πού θὰ πρέπει νὰ εἶναι κατάλληλη καὶ σὰ κτίριο. Στὸ μεταξύ, ἡ Πινακοθήκη ν' ἀναπτυξέι, καὶ σὰν ὁργανισμός, μὰ ξεχωριστὴ δραστηριότητα πού νὰ τῆς ἐξασφαλίσει αὐτὴν μιὰ ζωῆς: ν' ἀποκτήσει ἐπαφή με ὅλα τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ κέντρα, νὰ ζητήσει συμπαραστάση απ' τοὺς φορεῖς τῆς Τέχνης κι' απ' ὅλους τοὺς διανοούμενους, νὰ προγραμματίσει, τέλος, μιὰ σειρά ἀπὸ νέργειες πού θὰ τῆς ἐπιτρέψουν ν' ἀναπτυχθεῖ σὰν πνευματικὴ ὄντοτητα. Ἔτσι μονάχα, πιστεύομε, πὼς θὰ πάρει ἡ Πινακοθήκη 'Ιωαννίνων μιὰν ἰδιαίτερην ὑπόσταση, πού γιὰ ὁλότελα ἀπαραίτητο γιὰ νὰ δυνηθεῖ ἀνταποκριθεῖ πλήρως στὶς ὑποχρεώσεις τῆς Κατόπιν, τὰ ἀναγκαῖα οἰκονομικὰ μέσα, πού θὰ χρειασθοῦν, ἴσως νὰ μὴν εἶναι τόσο στενοὶ καὶ ἐξοικονομηθοῦν, ἀφοῦ θὰ ὑπάρχοι τὸ δεδομένο τῆς ἐπιτυχίας. Ὅλα θὰ ἐξαρτηθοῦν, ὅμως, απ' τὴν μορφή τῆς διοικητικῆς λειτουργίας τῆς Πινακοθήκης κι' απ' τὰ πλῆθη πού θὰ τὴν ἀναλάβουν. Καὶ δῶ ὅμως εἶναι τὸ δύσκολο πρόβλημα πού τὸ θέτουμε —εἶναι ἡ δεύτερη κι' ἡ κρίσιμω φάση γιὰ τὴν Πινακοθήκη στὴν πόλιν μας.

Οἱ «Φ. Ι.», πού ἐργάστηκαν τόσο γόνιμα γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς ιδέας αὐτῆς, ἀνλαμβάνουν καὶ τὸ βάρος μιᾶς εὐθύνης —πιο μεγάλης ἴσως μέσα στὴν ἱστορία τῆς δράσης τους— πού θὰ μετρήσει καὶ τὴ δόξα τους καὶ τὴ δική μας ἀντοχή γιὰ τὶς ὥρες φιλοδοξίες. Γι' αὐτό, τὴν ὑπόθεση τῆς Πινακοθήκης, πρέπει νὰ τὴν θεωρήσουμε, ἀπὸ τώρα κιόλα, ὑπόθεση ὅλων μας.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Τὸ Συνέδριο Ἐπιμορφώσεως Ἐνηλίκων πού συγκροτήθηκε τὸ Σεπτέμβριο στὴν

μας, στο οποίο παρευρέθηκαν και άνωτατα στελέχη της 'Εκπαιδεύσεως, όπως ο 'Εκπαιδευτικός Σύμβουλος κ. Παπακωνσταντίνου, απέτελεσε, με βάση την έκθεση των απολογιστικών στοιχείων, μια προγραμματισμένη έργο για νέες κατακτήσεις του θεσμού σε βάθος και έκταση. Το Συνέδριο συνδυάστηκε και με μια σειρά διαλέξεων σχετικών με τον επαγγελματικό προσανατολισμό που δόθηκαν από τον 'Εκπαιδευτικό Σύμβουλο κ. Παπακωνσταντίνου (Γενική εισαγωγή στον επαγγελματικό προσανατολισμό), τη δίδα Μεσσηνίου (Ο επαγγελματικός προσανατολισμός στη Στοιχειώδη 'Εκπαίδευση) και τον Μπουνιάκο (Ο προσανατολισμός στη Μέση 'Εκπαίδευση) και ακολουθήθηκαν από την προβολή ταινιών και τη διεξαγωγή συζητήσεως. Τόσο το περιεχόμενο του θέματος όσο και η ποιότης των επιχειρημάτων που εκτέθηκαν, στάθηκαν άφορμή για ένα εύρύ καταπισμό του ακροατηρίου, που απέτελετο κυρίως από εκπαιδευτικούς, πάνω σε κεφάλαια της αγωγής που, αντίθετα μ' ό,τι συμβαίνει άλλες χώρες, για μάζ αποτελούν ακόμα άρρους υποανάπτυκτους. 'Ιδιαίτερα πρέπει τονισθή πως για την επέκταση της ιδέας του επαγγελματικού προσανατολισμού, της αναγκαίας για μια συγκρότηση κοινωνικής ζωής βασισμένης στην εργασία του άμου που πρέπει να εκλέγεται με βάση τις σικές του καταβολές και τα διαφέροντα τις κλίσεις του, σημαντικώτατη στάθηκε η χώρα μας ή συμβολή του Κέντρου 'Επαγγελματικού Προσανατολισμού που ίδρυσε διευθύνει τόσο αποδοτικά —μέ βάση τις ιστάμενες συνθήκες— ο 'Εκπαιδευτικός Σύμβουλος κ. 'Αθ. Παπακωνσταντίνου. Η παρακολούθηση των έπιτευγμάτων και η έργο των πορισμάτων που έχει ως τώρα παρήξει το Κέντρο με τις γινόμενες έρευνες στη σχολική ζωή, πολύ θα βοηθήσουν το ελληνικό Σχολείο από να προσαρμοσθή τη του σύμφωνα με σύγχρονα παιδαγωγικά ψυχολογικά δεδομένα, αλλά και τις αλλαγές που επιβάλλει η όργάνωση της κοινωνίας και η επαγγελματική τοποθέτηση ατόμων μέσα σ' αυτή με βάση τις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθή από τις αλλαγές της ζωής και τις κατακτήσεις της έπιστήμης.

I. N. N.

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ

Οι κληρονόμοι του Σπυρ. Λάμπρου Καλίνα Τσαλδάρη και Κα Χαρίκλεια Μαλάμου, παρέδωσαν, ως δωρεά στη Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη 'Ιωννίνων, την μεγάλη και πολύτιμη Βιβλιοθήκη του άειμνήστου 'Ηπείρώτου Σπ. Λάμπρου. Τα βιβλία, πάνω από 15.000 τόμοι (13.500 περίπου τίτλοι), δωρήθηκαν έπισημα και, τώρα, πήραν τη θέση τους μέσα στην Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη. Η δωρεά αυτή, από τις ευγενέστερες πράξεις κι' από τις πιο σημαντικές προσφορές στη ζωή μιας πόλης, δεν φανερώνει μονάχα τα αίσθήματα που έχουν οι δωρητές για την πατρογονική τους πατρίδα, αλλά ένέχει —θα λέγαμε— και το πνεύμα μιας βαθύτερης συνέπειας των απογόνων προς την όλη πνευματική προσφορά του Σπ. Λάμπρου. Εύτύχημα, βέβαια, για την 'Ηπειρωτική Πρωτεύουσα που δεν μπορεί παρά να γίνει κι' ένα ξεχωριστό παράδειγμα για πολλούς άλλους 'Ηπειρώτες. Οι Κες Λίνα Τσαλδάρη και Χαρίκλεια Μαλάμου πρέπει να είναι βέβαιες πως τα Γιάννινα είναι ευγνώμονα για την χειρονομία τους και πως η προσφιλέστατη αυτή πνευματική κιβωτός του πατέρα τους πήρε την ωραιότερη αποστολή που υπάρχει στον μάταιο τούτο κόσμος: να γίνει φώς για τον καθένα.

Δ. Κ.

ΤΟ ΓΗΡΟΚΟΜΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Το Γηροκομείο Ζωσιμαδών επέκτάθηκε φέτος και, σύμφωνα με τις δημιουργημένες τώρα προϋποθέσεις, υπάρχει ή ένδειξη πως, πολύ σύντομα, θα γίνη ένα όπ' τα πιο άρτια κι' από τα πιο μεγάλα Φιλανθρωπικά αυτά 'Ιδρύματα που τόσο ανταποκρίνονται στην Χριστιανική Κοινωνία. Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης 'Ιωαννίνων κ. Σεραφείμ, που τόσο καλά εργάστηκε για την ολοκλήρωση αυτού του Γηροκομείου, πρόσφερε έτσι μια μεγάλη και άληθινά σημαντική υπηρεσία: ήσυχα και έξασφαλισμένα γεράματα σ' αυτούς που, ύστερ' από την πάλη μιας όλόκληρης ζωής, απομένουν εις τας δυσμάς του βίου ξεκομμένοι και χωρίς την ήρεμία, έστω και στις στερνές μέρες, πάνω σε τούτον τον πολυτάραχο και —άλλοίμονο!— μάταιο κόσμο. Γιατί, πιστεύαμε, πως δεν υπάρχει πιο Χριστιανικώτερη πράξη από την προστασία στα

παιδιά καὶ σποὺς γέροντες, τὴ στιγμή πού ἡ αἰδύλωση τῆς Κοινωνικῆς —Χριστιανικῆς συνειδήσεως ἔφτασε σ' ἓνα ὄχι ἐνθαρρυντικὸ σημεῖο γιὰ τὶς πρὸ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς. Συνεπῶς, οἱ τέτοιες προστάσεις πρέπει ν' ἀποτελοῦν ἓνα ξεχωριστὸ γεγονός σπὴν γενικώτερη φιλανθρωπικὴ δραστηριότητα πού ἀναπτύσσει ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων καί, ἀκόμα, νὰ σταθοῦν ἀφορμὴ γιὰ κάθε Χριστιανικὴ διάθεση, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ αὐτὴ ἡ ὡραία ἀπροσπάθεια, πού θὰ σημαδεύη τόσο τιμητικὰ τὴν παράδοση τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, πού λαμπρήθηκε ἀπ' τὶς μεγαλύτερες καὶ τὶς στερεώτερες ἀγαθοεργίες στοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς ἱστορίας μας. Σήμερα, τὸ Γηροκομεῖο Ζωσιμαδῶν εἶναι μιὰ ἀνανέωση αὐτῆς τῆς παράδοσης καὶ ὁ Σ)τος κ. Σεραφεῖμ δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανος πρὸς τὴν πραγματοποίησιν.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

✠

ΑΝΓΙΓΡΑΦΑ ΛΑΪΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Ἀληθινὰ ἐμπνευσμένη εἶναι ἡ ἀπόφασις τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν νὰ στέλνει συνεργεῖν γιὰ τὴν ἀντιγραφή ἔργων Λαϊκῆς Τέχνης σπὶς ἐπαρχίες καὶ νὰ τὶς ἐκθέτει κατόπιν στὴν πρεσβεύουσα. Φέτος, ἓνα τέτοιο κλιμάκιο ἤρθε καὶ στὴν Ἡπειρο. Ἀπ' τὴν ἐκθεση τῶν ἀντιγράφων πού ἐγίνε στὶς 4—9 ἐ.ε. στὴν αἶθουσα τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης, ἐκτιμήσαμε τὴν εὐκρίνεια καὶ τὴν συνείδηση εὐθύνης πού εἶχαν οἱ σπουδαστὲς ἀντιγραφεῖς καθὼς καὶ τὴν καλὴ ποιότητα τῆς ἐργασίας τους. Πρέπει νὰ σημειώσουμε θῶ πῶς, πάνω στὶς χρωματικὰς κλίμακες πού εἶναι καμωμένα τὰ θέματα πού ἀντέγραψαν (οἱ λαϊκοὶ καλλιτέχνες προέρχονταν, κατὰ κανόνα, ἀπ' τὴν παράδοση τῶν Ἡπειρωτῶν Ἀγιογράφων), εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ κινηθεῖ κανεὶς ὅταν δὲν εἶναι καλὰ ἐξοικειωμένος μὲ τὸ ὕφος καὶ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου τους. Μονάχα, θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε πῶς, πρὶν ἀπ' τὴν ἀντιγραφή, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε προηγηθεῖ μιὰ ἐπισήμανση ἐκείνων τῶν θεμάτων (εἰκόνες, ἐσωτερικὲς διακοσμήσεις κλπ.) πού συγκεντρῶνουν τὰ αὐθεντικὰ στοιχεῖα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς λαϊκῆς Τέχνης στὴν εἰκονογραφίαν τῆς Ἡπείρου. Γιατί, πάρα πολλὰ ἀπ' τὰ ἀν-

τίγραφα πού ἐκτέθηκαν ἂν δὲν εἶταν ἀντιγραφὰς ἀπὸ Βενετσιάνικα λευκώματα ἢ μεταφορὰς ἀναμνήσεων ἀπὸ χαλκογραφεῖς τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ναπολέοντος —πάντοτε μὲ τὸ χερὶ τοῦ λαϊκοῦ καλλιτέχνη—, ἀπείχαν πολὺ ἀπ' τὸ νὰ εἶναι ἡπερωτικὰ λαϊκὰ μοτίβα. Ἐχωρίζομε μονάχα τὰ ἀνάγλυφα καθαρὰ καὶ ἀντισπραυπευτικὰ ἀντίγραφα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

✠✠✠

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Β. Χρήστου: «Παραγγελίαι τοῦ Ἱπποκράτους» (Ἀθῆναι, 1960).

Εἰς τὴν νῆσον Κῶν, τὴν πατρίδα τοῦ Ἱπποκράτους συνέρχεται (4—14 76ρίου) Διεθνὲς Συνέδριον τῆς ἱστορίας τῆς ἱατρικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον μεταξὺ ἄλλων Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων μετέχει καὶ ὁ διακεκριμένος Ἡπειρώτης ἀκτινολόγος κ. Βασίλειος Χρήστου.

Ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς τὰ τοιαῦτα Συνέδρια ὁ κάθε Ἐπιστήμων παρουσιάζει καὶ μίαν πρῶτον τύπον ἀνακοίνωσιν. Ὁ ἰδικὸς μας κ. Β. Χρήστου θὰ παρουσιάσῃ ἑντυπὸν φυλλάδιον ἐξ 25 σελίδων, τὸ ὁποῖον περιέχει «Νέαν διατριβὴν καὶ μετρικὴν ἀπόδοσιν τῶν παραγγελιῶν τοῦ Ἱπποκράτους».

Αἱ παραγγελίαι αὗται, ὡς ὁ ἴδιος γράφει, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα καὶ χρησιμώτερα γραπτὰ ἔργα τοῦ δι' ὅλους τοὺς ἱατροὺς τοῦ κόσμου. Εἰς τὰς παραγγελίας αὐτὰς ὁ Ἱπποκράτης μᾶς δίδει μὲ βάθος, κάλλος καὶ συνταμὴν ἐπιγραμματικὴν τὰς χρησιμωτάτας καὶ αἰώνιους ἱατρικὰς, τριάκοντα τρεῖς, ἐντολὰς του, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ πλήρη ἐπίγνωσιν ἀμεταδλήτων φυσικῶν —βιολογικῶν, ψυχικῶν —ἠθικῶν καὶ δεοντολογικῶν διατάξεων καὶ παρατηρήσεων κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον συντείνουν εἰς τὴν ἀρτίαν μόρφωσιν, ἐξάσκησιν καὶ κοινωνικὴν πολιτείαν τῶν ἱατρῶν. Βασικὸς σκοπὸς τοῦ Ἱπποκράτους ἦτο νὰ δημιουργήσῃ τὴν πραγματικὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην.

Αἱ «παραγγελίαι» αὗται γραμμῆναι εἰς ἑνὸς στρουφὸν καὶ περιεκτικόν, ἵνα γίνουν περισσότερον καταληπταὶ ἀπεδόθησαν ὅλαι ἀπὸ τὸν ἔγκριτον Ἡπειρώτην ἐπιστήμονα εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἐλευθέρων δεκαπεντασύλλαβον.

Μὲ νέαν ἀπλὴ ἐννοιολογικὴν διαίρεσιν καὶ

λοποιήσιν, αἱ 33 κύριαι ἐντολαὶ τοῦ Ἱπποκράτους, ἀπεδόθησαν παρὰ τοῦ κ. Χρήστου κατὰ τρόπον ἀριστοτεχνικόν καὶ εἶναι οὔτε ἀξι-θερμοτάτων συγχαρητηρίων.

Εἰς τὸ εἰρημένον εἰκοσιπεντασέλιδον φυλ-διον ὁ πολὺγλωσσος κ. Χρήστου παραθέτει τὴν περίληψιν Ἀγγλιστί, Γερμανιστί καὶ Γαλ-λιῶν καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι θὰ δρέψῃ εἰς Διεθνὲς Συνέδριον τὰς δάφνας ποῦ τοῦ ἄ-ρουν.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

ἀ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

✱

Ἱπποκράτους Σταθόπουλου: «Φωτιές στὸν κάμπο», (Διηγήματα), Ἀθήνα, 1960.

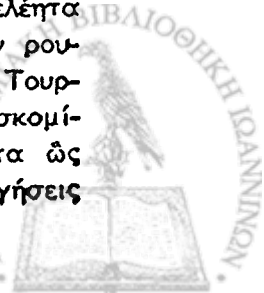
Κατὰ τὴ γνώμη μας, τὰ διηγήματα τοῦ Σταθόπουλου πρέπει νὰ πάρουν ξεχωρι-σμένη θέση στὴν ἑλληνικὴ πεζογραφία. Νὰ μὴν παχωρηθοῦν κι' αὐτά, χωρὶς ἰδιαίτερη με-ρίδα, στὴν συνηθισμένη βιβλιογραφία. Ὁ κ. Σταθόπουλος, γνωστὸς ὡς τώρα ἀπὸ τὶς συ-νταξίες του σὲ σοβαρὰ περιοδικά, δίνει ἰσχυρὰ ἀνανεωτικὴ μορφή στὴν ἀφήγησιν καὶ ἐπιτίθει τὸ ποιητικὸ στοιχεῖο μ' ἕναν ἀ-ποκρυσφυσισμὸ στὸ διάλογο. Φύση ὑπερευ-ρητική, καλλιεργημένη ἀπόναν βαθύτατα ἑνὸν πόνου, ὁ κ. Σταθόπουλος κατορθώ-ναι ἕνα ἄνετο ἐκτύλιγμα στὴ δράσιν, νὰ δια-κρίνῃ μέσα στὰ κείμενα ὅλη αὐτὴ τὴν συγ-γραφικὴ εὐφορία, ἔτσι ποῦ ἡ ὑπόθεσις (ὁ μῦ-θος τοῦ κάθε διηγήματος νὰ γίνῃ καὶ ὑ-πόθεσις ζωῆς γιὰ ὅλους τοὺς ἥρωές του. Ἐ-κείναι κατασταλαγμένες ἰδέες καὶ πληρότη-τις τὴν βιοθεωρίαν του, ὁ συγγραφέας, πετυ-χαίνει νὰ φτιάχνει ὠριμους καὶ ἄρτιους χα-ρῆρες ποῦ, χωρὶς τυφλὰ ἀδιέξοδα στὴν ἐ-κτελέσει τῆς ἀφήγησιν, ὁλοκληρώνουν πλήρως τὸν ρόλον τοῦ. Τὰ θέματα ποῦ χρη-σιμεύει ὁ κ. Σταθόπουλος εἶναι τραδηγμέ-να ἀπ' τὰ περιγράμματα τῆς πραγμα-τικῆς ζωῆς, δίχως ξένους χρωματισμούς καὶ ἀπὸ τὴ νοθείαν τῆς ἀστικῆς φιλοδοξίας ποῦ ἀζημιώνει τὸν σύγχρονον πεζὸ μας λόγο. Ὁ κ. Σταθόπουλος εἶναι ἄλλο πῶς ὁ συγγραφέας ἔζησεν ἐντονα ἑλληνικὴ ζωὴ στὴν ἐπαρχία, πῶς κράτη-σε τὸ ἴδιον ψυχὴν τοῦ ὅλη τὴν ποίησιν καὶ τὴν χαμηλὴν κλίμακα ἀπόναν ἀπύθμενο βᾶ-ρος μεταξὺ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου καί, κατὰ τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ μ' ἕνα ὕψος ἀ-καταμάχητο, κατάρθωσε νὰ ἰσορροπή-

σει, νὰ ὀργανώσῃ ὅλον αὐτὸν τὸν διάχυτον κόσμον σὲ μιὰ ἰδιότυπην μορφή. Γι' αὐτό, τὰ δέκα—τρία διηγήματα («Φωτιές στὸν κάμπο») μᾶς φέρνουν ἕνα μήνυμα κι' ἕνα κλίμα ἰδιαίτερης ἀναπνεύσεως μέσα στὰ λίγα καὶ λειψὰ διηγήματα τῆς σύγχρονης πεζογραφίας μας. Ἐτσι, μὲ τὰ προσόντα αὐτά, ὁ κ. Σταθόπουλος ὄχι μονάχα παίρνει μιὰ ἐξέχωρη θέ-ση ἀνάμεσα στοὺς νέους πεζογράφους μας, ἀλλὰ δίνει καὶ μιὰ καινούργια καταβολὴ ἀ-ξιολογίας γιὰ τὴν προώθησιν τῶν ἐκφραστι-κῶν μας δυνατοτήτων πάνω στὰ ἑλληνικὰ θέ-ματα: Δὲν κυριαρχεῖ ἀλλὰ κυριαρχεῖ-ται ἐδῶ τὸ ἡθογραφικὸ στοιχεῖο, ἐνῶ ντύ-νεται μὲ μιὰν ἀνθρώπινην ὑπερευαισθησίαν, ἡ ὁποία, σὲ πολλὰ σημεία, ἀγγίζει τὴν ὁδὴν-ρὴ ἐνατένισιν τῆς ὑπάρχουσας ζωῆς, στὴν ἀ-γάπην τῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπον.

✱ ✱ ✱

Κώστα Λαζαρίδης καὶ Μήτσος Μακρῆς (Σαμαρινιώτης): «Καπετὰν Ἀρκούδας» (ἱστορικὴ μονογραφία), Γιάν-νινα, 1960.

Μιὰ καλογραμμένη καὶ πρωτότυπα ταξι-νομημένη στὴν ὕλη τῆς ἱστορικῆς μονογραφίας, εἶναι γιὰ τὴν βιβλιογραφίαν μας πολὺτιμη εἰσφορά. Ἰδιαίτερα ὅταν αὐτὴ εἶναι κιάλα φτιαγμένη μὲ ζεστὴ ἀγάπην καὶ μὲ συνείδησιν εὐλάβειας πρὸς τὸ ἀντικείμενό της. Τέτοιο εἶναι καὶ τὸ παραπάνω βιβλίον τῆς δυάδας Κώστας Λαζαρίδης — Μήτσος Μακρῆς, γιὰ ἕναν ἀπ' τοὺς πιὸ γνωστὺς ἔθνικούς μας ἀ-γωνιστὰς στὴν προαπελευθερωτικὴν περίοδον, τὸν ἡρωϊκὸν καὶ ἀρεϊμάνιον Καπετὰν Ἀρκούδα. Στὴ μονογραφίαν αὐτή, ἀφοῦ δίνεται πιά συ-νοπτικὰ μιὰ γενικὴ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1904—1906) καὶ διαγράφεται ἐναργέστατα τὸ χαοτικὸν κλίμα τῆς ἀνασφάλειας καὶ τοῦ φόβου ποῦ κυριαρχοῦσε στὴν ὑπαίθρου τῆς βορεινῆς περιοχῆς στὴν Ἡπειρὸν καὶ εἰδικώ-τερα στὰ Ζαγόρια, τοποθετεῖται ἡ παρουσία, ἡ δράσις κι' ὁ θάνατος τοῦ Καπετὰν Ἀρκού-δα, ποῦ ἤθε μ' ἕνα ὀλιγάριθμον ἀντάρτικον Σῶμα, σταλμένους ἀπ' τὴν Ἐθνικὴ Ἐταιρεία γιὰ τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς περιοχῆς ἐκείνης ποῦ μαστίζονταν ἀνελέητα τόσο ἀπ' τὶς ληστείες, ὅσο κι' ἀπ' τὴν ρου-μανικὴν προπαγάνδαν καὶ τὴν ἀνοχὴν τῆς Τουρ-κικῆς Διοικήσεως. Οἱ συγγραφεῖς, προσκομι-ζοντας ἀνέκδοτα καὶ ὁλότρελα ἄγνωστα ὡς τώρα στοιχεῖα, παρμένα ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις

αυτόπων μαρτύρων τῶν γεγονότων πού πραγματεύονται, καί συγκεντρώνοντας ὅλες τίς ἄλλες πηγές πληροφοριῶν γύρω ἀπ' τὸν Καπετὰν Ἀρκούδα, κατορθώνουν νὰ μᾶς δώσουν μίαν ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος εἰσφορά, πρὸ ἀνατρέπει καὶ πού ἀποκαθιστᾷ πάρα πολλὰ σημεῖα σὲ προγονέστερες σχετικὲς δημοσιεύσεις. Γιατί, πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας εἶταν ἕνας ὡραίος καὶ ἀφάνταστα ἀρρενωπὸς στὴν ὄψη ὀπλαρχηγός, πρᾶγμα πού, μαζὶ μὲ τὴν ἥρωϊκὴ του δράση στὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, τὸν ἔκαμε γνωστὸν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἀκόμα, ὡς γράφεται, ζήτησε κι' αὐτὴ ἡ Βασίλισσα Ὀλγα γιὰ νὰ τὸν γνωρίσει. Οἱ κ.κ. Λαζαρίδης καὶ Μακρῆς, στὸ βιβλίο τους δημοσιεύουν ἀκόμα καὶ δύο φωτογραφίες τοῦ Καπετὰν Ἀρκούδα —καθὼς κι' ἀπ' τὸν τόπο πού σκοτώθηκε, ἀπ' τὰ παλληκάρια του κι' ἀπὸ τύπους τῆς ἐποχῆς του —καὶ στὸ τέλος, παραθέτουν τὰ σχετικὰ δημοσιεύματα τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς γιὰ τὸν θάνατό του, πρᾶγμα πού τεκμηριώνει τὸ ἥρωϊκὸ τῆς μορφῆς τοῦ Καπετὰν Ἀρκούδα. Ἡ γλῶσσα τῶν συγγραφέων εἶναι θαυμάσια καὶ ὁμαλὴ δημοτικὴ κι' ἡ θέσι τους ἀπόλυτα ἀντικειμενικὴ.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

✽

Βασίλη Μυλωνά: «Χωρὶς Μαρούσιω»
Μυθιστόρημα (Ἡμερολόγιο ἀρτεργάτη).
Ἀθήνα 1959.

Ὁ Βασίλης Μυλωνᾶς εἶναι γνωστός, τόσο στὸν ἐκπαιδευτικὸ, ὅσο καὶ στὸ λογοτεχνικὸ κόσμον τῆς πατρίδας μας κι' ἀπὸ ἄλλες πνευματικὲς του ἐργασίες. Μὲ τὴν κυκλοφορία ὅμως τοῦ τελευταίου βιβλίου του μὲ τὸν παρὰπάνω τίτλον ὁ ἐκλεκτός συναδελφός παίρνει ἐπιλεκτὴ θέσιν ἀνάμεσα στοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους τοῦ τόπου μας. Στὸ μυθιστόρημά του «Χωρὶς Μαρούσιω» παρατίθεται κατὰ κύριον λόγον τὸ ἡμερολόγιον τοῦ ἀρτεργάτη. Μέσα σ' αὐτὸ μὲ ἀρκετὴ γλαφυρότητα παρουσιάζονται ζωντανὲς εἰκόνες καὶ σκηνὲς ἀπὸ τὸ Μικρασιατικὸ πόλεμον καὶ τὰ κατοχικὰ χρόνια τοῦ τελευταίου πολέμου. Στὴν ἐργασία αὐτὴ ὁ κ. Μυλωνᾶς ἐμφανίζεται γνωστὴς ὅλων τῶν λεπτομερειῶν πού ἀπασχολοῦν τὴν ἐργατικὴ καὶ ἰδιαίτερα τὴν ἀρτεργατικὴ τάξιν. Ἐχει μελετήσει καὶ ἔχει ἐμβαθύνει στὰ προβλήματα τῆς τάξεως αὐτῆς πού ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ἀνθρωπινὸ στοιχεῖον τῶν περισ-

σοτέρων χωρίων τῆς Ἡπείρου. Οἱ περιγραφὲς του ζωντανές, καθάρειες, ἀλλὰ καὶ πολὺ συγκλονιστικές. Τὸ βιβλίο του ἔχει κοινωνικὸ περιεχόμενον μεγάλης σημασίας. Τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Μυλωνᾶ συναρπάζει, διδάσκει, ἀλλὰ καὶ δονεῖ βαθιὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστη ἰδιαίτερα τοῦ Ἡπειρώτη ἀναγνώστη.

Τὴν ἔφεση γιὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα τὴν ἐργατικότητα καὶ εὐσυνειδησία τοῦ Μυλωνᾶ εἶχαμε διαπιστώσει πρὶν καὶ ἀρκετὰ χρόνια, ὅταν μᾶς ἔτυχε νὰ συνεργασθῶμεν στὴν περιφέρειαν Πρωγώνιου. Τώρα ὅμως ἀπὸ δεῖχεται πὼς ὁ κ. Μυλωνᾶς κρύβει μέσα τὸ ἄριστον λογοτεχνικὸν ταλέντον, πού δύσκολα συναντᾷ κανένας σὲ πολλοὺς. Ὁ κ. Μυλωνᾶς μὲ τὴν ἐργασίαν του αὐτὴν, ὅπως καὶ μὲ ἄλλες προηγουμένες τιμᾷ πραγματικὰ τὸν ἐκτετατικὸν κόσμον. Ἰδιαίτερα ὅμως τιμᾷ τὸν πειρωτικὸν ὄνον. Τοῦ ἀπευθύνουμε τὰ θερμά μας συγχαρητήρια καὶ ἐκφράζουμε τὴν ἐλπίδα νὰ ἀπολαύσουμε σύντομα καὶ ἄλλα παρόμοια ἔργα τῆς τόσο ἐξαιρετικῆς πνευματικότητος του.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

..✽

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΑΡΤ. ΠΟΥΤΕΤΣΗ — ΜΑΝΕΚΑ
(Ξενοδοχεῖον «Παλλάδιον». 3—19 Σεπτεμβρίου 1960).

Ἡ Κα Μανέκα, σὰν καλλιτέχνητα, ἔχει μεγάλα προσόντα: εὐαισθησία, πλότητα. Κι' αὐτὰ τὰ πολύτιμα —στὸν κοινὸν μας δὲ καὶ δυσεύρητα— προσόντα διαπύζουν ὁλόκληρὴν τὴν ζωγραφικὴν τῆς μὲ κατὰ ἀνώτερη ποιότητα γνησιότητας στὴν σύνθεσιν καὶ στὴν ἐκφράσιν τῆς. Σὰν γυναίκα καὶ καλλιτέχνητα, ἡ Κα Μανέκα, εἶναι στὸ κυριώτερον καὶ περισσότερον μέρος τῆς ἐργασίας τῆς λιγὴς κυριαρχεῖται ἀπὸ μίαν εὐαισθησίαν, ἀπὸ ἀπαλότητα κι' ἀπόναν βαθύτατον ἀνθρωπινόν. Καὶ μὲ τὰ αἰσθήματα αὐτὰ πετυχαίνει νὰ θέτει ἕναν ὁμορφὸν κόσμον, τραδηγμένον ἀπ' τὴν σκοτεινὴν συγκρούσιν. Ἐκεῖ σπτάει ἡ ζωγράφος τὴν ζωὴν γιὰ νὰ τὴν ὑψώσῃ. Καὶ στὸ περπάτημά της αὐτὸ εἶναι εὐαίσθητον, χωρὶς καμμιὰ πλαστότητα καί, πρὸ πάντων, χωρὶς ἐκείνους τὴν ἄκαρπες θεατρικότητας, περιφέρονται στὶς μέρες μας γιὰ νὰ ἐκφράξουν ξαφνιάσματα καὶ ἀναπάντητες ἐλπίσεις. Ὅ,τι φτιάχνει εἶναι δικό της, μαρ-

π' τῇ δικῇ τῆς εὐαισθησίας καὶ τὸ δίνει δι-
ως καμμιὰ . . «περίφημη» κηδεμονία. Αὐτὴ ἡ
καλλιτεχνικὴ ἰδυσυγκρασία προσδιορίζει καὶ
τὸ χῶρο (θεματογραφία) καὶ τὸ κλίμα ποῦ μέ-
να κινεῖται ἡ Κα Μανέκα. Τοπία, ἐντυπώσεις,
ευγαλέες εἰκόνες ἀπὸ ταξίδια, ὄψεις ἀθῶες ἀ-
πὸ παιδάκια. Σὲ μιὰ—δυὸ περιπτώσεις (πίνα-
κες Νο 3 καὶ Νο 5) κάνει ἄκόμα κι' ἓνα πη-
γμα σὲ πρὸ δραματικὸ χῶρο. Μάλιστα, στὸν
πίνακα Νο 3, φτάνει νὰ δώσει μιὰν ἐκφραση
ἀπ' τὴν δική τῆς νοστροπία. Καὶ τὸ κα-
ρτερνεὶ χωρὶς νὰ χάσει τὴν δική τῆς χρωμα-
τικὴ κλίμακα ἰσορροπίας, δίνοντας μιὰ ὁλο-
κληρωμένη λύση στὸ δυσπρόσιτο πρόβλημα
τῆς διάχυσης τῆς προσωπικῆς ζωῆς μέσα στὴν
κοιτὴν ὑπόστασις ἑνὸς ἐλαιῶνα, ἐνῶ ἡ Κα
Μανέκα, ἔχει μιὰ σπάνια ἀφομοίωση ἐκφρα-
σῆς στὴν ἀκουαρέλλα. Τὸ ὑλικὸ αὐτό, παρ' ὅ-
τι ποῦ δουλεύεται δύσκολα, γίνεται στὸ πι-
νὰ τῆς Κα Μανέκα ἀέρινες διαφάνειες καὶ
αἰσθητὲς ἀναπνεύσεις ποῦ δένονται ὁμορφα
ἐν ἑνῇ καλοτραβηγμένῃ καὶ θαρρετῷ σχέδιῳ,
καὶ νὰ δώσουν ὕστερα μορφή στὸν πίνακα. Ἡ
ἐκτέλεσις τῆς ἰσορροπίας τῶν σχημάτων καὶ
ἡ ἁρμονία στοὺς χρωματικούς τόνους, ἐξαιρε-
τικὰ ἀνεπτυγμένα στὸ αἰσθητήριό τῆς Κα Μαν-
έκα, ἀξιοποιεῖ τὴν ἱκανότητα καὶ ὁργανώ-
ναι τὴν συγκράτησιν ἐκείνου τοῦ λυρικοῦ καὶ
ἐκτενικοῦ ὅφους τῆς (Πίνακες Νο 47, 44, 28,
16). Ἀκόμα καὶ σὲ ὁρισμένες ἐλαιογραφίες,
προσπαθεῖ νὰ μεταφέρει αὐτὴν τὴν ἐπιτυχία
προσδίδοντας μιὰ πνευματικώτερη προ-
σέγγιση κι' ἓνα σιωπηλὸ βάθος—πλεονεκτήμα-
τοῦ λαδοῦ— (πίνακες Νο 1, 3, 8). Ἡ κα-
ταπληξία αὐτὴ καὶ στὸ λάδι, ποῦ τὸ δουλεύει
ἐκπλαστικῇ φορᾷ καὶ ἀνοιχτῇ πινελλίᾳ, ἀ-
πὸ ἀκόμα κι' ἓνα μεγάλῳ περιθώριῳ προ-
σέγγισης γιὰ τὴν παραπέρα ἐργασία τῆς Κα
Μανέκα.

Στὶς προσωπογραφίες ἐπίσης, ἡ συμπολί-
μας, ἔχει ὅλη τὴν ἀπαλότητα καὶ τὴν τρυ-
φή τῆς μητρικῆς συγκίνησης, φωτισμέ-
νῃ ὁμορφα κεφαλᾶκια παιδιῶν καὶ σὲ ἡθο-
υαῖκὲς ἀποχρώσεις (πίνακες Νο 12, 13, 14,
16). Τέλος, ἡ Κα Μανέκα εἶναι καλλιτέ-
κα ποῦ δὲν παρασύρθηκε στὴ δίνη τοῦ χά-
μα καὶ στὶς ἀκρότητες, γιὰ νὰ ζητήσῃ ἐκεῖ
στὶς ἀμφίβολες μορφές. Τὸ ἔργο τῆς δια-
φάνει ἀπ' τὴν πίστη στὶς ἴδιες τῆς δυνά-
μεις. Αὐτὴ ἡ σταθερότητα, τώρα ποῦ ὁ κορ-
μὸς ἀρχίζει νὰ κατακάθεται στὸν ὀρίζοντα

τῆς Τέχνης, δίνει καὶ μιὰ εἰδικὴ ἀξία στὸ ἔρ-
γο τῆς. Θὰ δυνηθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ σταμα-
τήσουν κάποτε σ' ἓνα δικό τους χῶρο. Κι' ἡ
Κα Μανέκα. Πουτέτση—Μανέκα ἔχει καθαρὰ τὴν
ἀξία ἀπὸ τὸν ἰσορροπημένον ἡπειρωτικὸν χῶρον.
Τὰ ἔργα τῆς εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίες καὶ γιο-
μὰ ἀπὸ μιὰ γαλήνη ὥρα στὰ τοπία. Ἔχουν
ἓναν ἰδιαίτερον καὶ εἰρηνικὸν χαρακτήρα ζωῆς.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

❖ ❖

Πνευματικὰ Πένθη

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ἕνας ἀκόμα ἐκλεκτὸς ποῦ ἔλειψε. Τονί-
ζομε τὴ λέξη ἐκλεκτός, γιὰτὶ ὁ Μιχαλόπουλος
ἀσχολήθηκε μὲ συναίσθησις εὐθύνης καὶ ἐργά-
σθηκε μὲ θρησκευτικὴ θέρμη γιὰ νὰ φωτίσῃ τὴς
πηγές τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ μιὰ
τέτοια θέρμη καὶ ἀπὸ μιὰ τέτοια συναίσθησις
εὐθύνης βγήκαν οἱ ἐργασίες του γιὰ τὸν Ἅγιο
Κοσμά καὶ γὰ τὰ Γιάννινα στὴν προσπανα-
στατικὴ ἐποχὴ. Τὰ κείμενά του —μὲ κάποια
δημοσιογραφικὴ πλατυστομία, εἶν' ἀλήθεια—
φωτίζονται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐρευνα καὶ
ἀπὸ τὴν προσήλωσίν του στὴ βιβλιογραφικὴ
πιστοποίηση τῶν ἐκτιθεμένων ἀπόψεων. Τὴς
πληροφορίες του δὲν τὴς ἔπαιρνε μόνον ἀπὸ
τὰ βιβλία, ἀλλὰ καὶ μὲ συχνὰ ταξίδια προσπα-
θοῦσε νὰ ἰδῇ μὲ τὰ μάτια του τὰ μέρη γιὰ τὰ
ὁποῖα ἔγραφε, ὥστε νὰ μπορῇ νὰ ἀναπαρα-
στήσῃ μὲ τὴ φαντασία του τὰ γεγονότα ποῦ
τὸν ἀπασχολοῦσαν, στὸν τόπον ποῦ ξετυλίχθη-
καν.

Τὰ Γιάννινα ποῦ τ' ἀγαποῦσε ἐξαιρετικὰ
τὰ ἐπεσκέφθηκε προπολεμικὰ πολλὰς φορὲς,
τότε ποῦ καὶ ἡ συγγραφικὴ του δράσις ση-
μειώνει τὸ κορύφωμά της. Γιὰ τὴν τελικὴ κρι-
τικὴν ἐκδοσὴν τοῦ Σολωμοῦ ἤρθε σὲ ῥῆξιν μὲ
τὸν Τωμαδάκη ὑποστηρίζοντας μὲ ὀξύτητα τὴς
ἀπόψεις του. Κοντὰ στὸν ἐπιστήμονα ὑπῆρχε
στὴν ψυχὴ τοῦ Μιχαλόπουλου ὁ δημοσιογρά-
φος ποῦ ἤξαιρε νὰ μάχεται χωρὶς νὰ κάμπε-
ται.

Τέτοιος μὲ λίγα λόγια ἦταν ὁ Μιχαλόπου-
λος, ποῦ ξεκίνησε ποιητὴς γιὰ νὰ περάσῃ στὴ
δημοσιογραφία καὶ νὰ καταλήξῃ ὀριστικὰ καὶ
θριαμβευτικὰ στὴν ἱστορικὴν ἐρευνα.

Τ. Σ.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

—Στις 2 καὶ 3 'Ιουλίου ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν» ὀργάνωσε μιὰν ἀξιόλογη πνευματικὴ ἐκδήλωση γὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸ. Ἔτσι, τὸ ἀπόγευμα τῆς πρώτης ἡμέρας ἐψάλη τρισάγιον στὸν περίβολο τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχιμανδρείου, ὅπου χοροστάτησε ὁ Σεβασμιώτατος Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, παρέστησαν αἱ ἀρχὲς τῆς πόλεως, οἱ ἄνθρωποι τῶν Γραμμάτων καθὼς καὶ πλῆθος ἄλλων. Μετὰ τὸν ἀγιασμό, ἐγένεν ἐντοίχιση ἀναμνηστικῆς πλάκας —πού τὴν πρόσφερε κι' αὐτὴν ἡ «Ε. Η.Μ.» στὸ σπίτι ὅπου ἐζησε ὁ Ἡπειρώτης λόγιος —ιστορικὸς Π. Ἀραβαντινός. Τὴν ἄλλη μέρα (Κυριακὴ) ἐγέναν στὸ Ἄλσος τῆς πόλεως τ' ἀποκαλυπτῆρια τῆς προτομῆς τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, πού στήθηκε στὸν ἴδιο χώρῳ πού εἶναι κι' οἱ προτομὲς τοῦ Κ. Κρυστάλλη καὶ Γ. Ζαλοκώστα. Στ' ἀποκαλυπτῆρια, πού πῆραν πανηγυρικὴ μορφή, ἐκτὸς ἀπ' τὶς ἀρχές, προσῆλθε πλῆθος κόσμου πού ἔδωσαν ἔτσι τὸν χαρακτήρα πάνδημης ἐορτῆς. Τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας, ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν», ὀργάνωσε μιὰ εἰδικὴ διάλεξη πού ἔδωσε ὁ γνωστὸς λόγιος καὶ κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας μας κ. Κων. Δημαρᾶς με θέμα: «Ἡ λογιωσύνη τῶν Ἡπειρωτῶν». Ἐπ' εὐκαιρίᾳ, πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς ἡ «Ε. Η.Μ.» μετὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς δραστηριότητος αὐτῆς στὸν πνευματικὸ τομέα, πῆρε μιὰν ἐντελῶς ξεχωριστὴ θέση στὴ συνείδηση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων.

** ** *

—Τὸ «Λύκειο Ἑλληνίδων» (Παράρτημα Ἰωαννίνων), στὶς 10 Ἰουλίου, ὀργάνωσε τὴν ἐφετενὴ ἐτήσια συναυλία τοῦ Ὁδείου Ἰωαννίνων πού ἔχει στὴν πόλιν μας. Τὴν ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος —πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 28 μουσικὰ θέματα σὲ δυὸ μέρη, τὴν πραγματοποίησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ὁδείου, πού, κατὰ

κοινὴν ὁμολογία, ἐμφανίστηκαν θαυμάσια καὶ ταρταρισμένοι καὶ μετὰ ὑψηλὴ μουσικὴ ἀγωγή. Στὴ συναυλίαν αὐτῇ, πού τίμησαν οἱ ἀρχές καὶ πού εἶχε πλὴν ἄκροατήριον, ἔλαβαν μέρος οἱ τρεῖς βιολιεῦ, πιάνου, ἀκκορντεόν καὶ ρυθμικὸ (καθηγ. Ο. Μέντζου, Ν. Ἰωαννίδου, Α. Βογδαρῆ, Ε. Ἀράπη).

** ** *

—Τὸ Σωματεῖο «Οἱ Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων» παράλληλα μετὰ τὴν ἰδρυση καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς Πινακοθήκης Ἰωαννίνων, πού ἐπέτυχεν ἐν πόλιν μας, ὀργάνωσε καὶ μιὰ σχετικὴ διάλεξη στὴν αἴθουσα τῆς Ζ.Π.Α. μετὰ θέμα: «Ἡ Πινακοθήκη Ἰωαννίνων», πού τὴν ἀνάπτυξε ὁ κ. Κώστας Μαλάμος. Κατὰ τὴν ἀρκεία τῆς διάλεξης, προβλήθηκαν καὶ φωτογραφικὲς ἐγχρωμὲς εἰκόνες ἀπὸ ἔργα τῆς Πινακοθήκης.

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑ

Καθολικὴ Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν
Ι. Γ. Τσαμᾶκον, Κων. Τζᾶκ
Ἀγγ. Ἀθανασοῦλα, Κων. Μπουκουβάλαν, Π. Ναθαναήλ, ΑΘΗΝΑΙ
Ἐλήφθησαν οἱ συνδρομὲς καὶ πρέπει, στὸ ταξὺ, νὰ πῆρατε τὶς σχετικὰς ἀποδείξεις, χαριστοῦμε. —Θεολ. Κιτσάνον, ΤΡΑΙ, Ἀρ. Γαλανόν, ΑΡΤΑΝ, Σπυρόπουλον, ΑΣΤΑΚΟΝ: Καὶ δικές σας συνδρομὲς πῆραμε καὶ στείλαμε ἀντίστοιχες ἀποδείξεις. Εὐχαριστοῦμε. —μήτ. Γιάκ, ΑΘ.: Πῆραμε καὶ τὴν νεργασία καὶ τὴν ἐπιστολὴν πού μᾶς στείλατε. Γιὰ ὅλα εὐχαριστοῦμε. —Σπ. Κατσ. ὑποχρεώσεις πού ἔχει ἓνα περιοδικὸ εἶναι γιὰ ὅλα τὰ βιβλία. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τε καὶ τὸ βιβλίο σας αὐτὸ τὸ πῆραμε.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1960

